

1969

**MOHORJEV
KOLEDAR**

VSEBINA

Astronomski in cerkveni koledar	2	Prof. Jakobu Solarju v spomin (J. D.) ..	119
Kalendarij	4	Pri korenini (Jakob Solar)	124
Pregledni koledar za leto 1969	28	Znanost in znanstvenik (Jakob Solar) ..	125
Diagram vremena po Herschlovem ključu za leto 1969	29	Naša knjiga (Jakob Solar)	125
Kakšno bo vreme	30	Ivo Sorli — oživljeni (Ludvik Zorzut) ...	126
Diagram sončnega vzhoda in zahoda	31	Rodil se je maj (Ludvik Zorzut)	127
1. januar — »Dan miru«	32	Kraška pomlad (Ivan Delpin-Smrekar) ..	127
Litanije miru (Gertrud von Le Fort)	34	In zopet pomlad (Ivan Delpin-Smrekar)	127
Smrt svetega Cirila	35	V gosteh pri kovanih umetninah	128
Ob Rabi in ob Blatnem jezeru (Viktor Smolej)	39	Criešnje so radeče (Ludvik Zorzut)	130
Vsak veliki duhovnik se jemlje izmed ljudi in se postavlja za ljudi	42	Dve nevesti (Ludvik Zorzut)	130
Kardinal Franjo Šeper	45	Pero proti kladivu (Joža Bertoncelej) ...	131
Obiska kardinala E. Tisseranta	46	Jesenska (Ludovik Sivc)	135
Papež Pavel VI. na evharističnem kongre- su v Bogoti	49	Pesmi (Vladimir Truhlar)	136
Cerkev in pomoč nerazvitim	54	Zadnje jaslice (Mihaela Jarc)	137
Afrika Afričanom (Silvo Kranjec)	62	Kaj bo ... (Janja Kastelic)	138
Kriza demokracije (dr. France Bučar) ..	68	Podklančeve tri gospodinje (M. Hace) ...	138
Smrt na naših cestah	73	Kraška velika noč (Alojz Rebula)	140
Presajanje organov (Vladimir Zakelj) ...	75	Ribnik (Vladimir Truhlar)	140
Potresi na Slovenskem (ing. Vlado Ri- barič)	80	Odvaljeni kamen (Alojz Rebula)	141
Ob dveh obletnicah Mohorjeve družbe (-nc)	89	Otrokova smrt na cesti (Stig Dagerman)	144
Nekaj obletnic iz naše zgodovine (-nc) ..	97	Zelenke (Jožko Kragelj)	145
Težave koroškega prostovoljca v zaledju (Lojze Ude)	99	Oceanski Kristus (France Anatole)	150
Slovenski prepород v Brdih (Ludvik Zor- zut)	102	Večer po delu (Marija Kodrca-Sajovčeva)	115
Umetnost se je ustavila tudi v Brdih (Lu- dvik Zorzut)	104	Poletna (Mihaela Jarc)	151
Stara Gora — božja pot zahodnih Sloven- cev (Albert Rejec)	110	Sončnice (Leopold Stanek)	151
Zvezde (Leopold Stanek)	113	Dom (Mihaela Jarc)	151
Kmečki materi (Leopold Stanek)	113	Francis Jammes (Ob stoletnici rojstva)	152
Ob 50-letnici smrti Ivana Cankarja (J. D.)	114	Zeninova smrt (Francis Jammes)	152
Legenda o Kristusovi suknji (Ivan Can- kar)	115	Pisateljjeva oporoča (Francis Jammes) ..	153
Za spomin (F. S. Finžgar)	116	Roman o zajcu (Francis Jammes)	154
Trenutek (Leopold Stanek)	116	V Robanovem kotu (Stane Terčak)	158
Anton Medved — Ob 100-letnici rojstva (-nc)	117	Topla voda (Fran Roš)	161
		Stričeve klobase (Fran Roš)	163
		Meseci in njihova imena	164
		Razgled po svetu in domovini	183
		Rana pomlad (Stana Vinšek)	199
		Pazite! — Med gobami so tudi strupene (mr. ph. Kromar Janez)	200
		Golobje v dežju (Vladimir Truhlar)	201
		Koledar brejosti	202
		Razne mere in uteži	203
		Jesenska (Leopold Stanek)	204
		Anhovski cementarji (Ludvik Zorzut) ..	204

NAZNANILO

Druženiki dobijo letos za udnino 24 N-din naslednje knjige:

1. Koledar za leto 1969,
2. Lojze Kozar, Pajkova mreža (Slovenske večernice 119. zv.),
3. Dr. Anton Trstenjak, Hoja za človekom,
4. Vladimir Kavčič, Začarani vrt, slovenske narodne pravljice in pripovedke,
5. Jaklič—Solar, Friderik Baraga.

Knjige po naknadnem naročilu stanejo 29 N-din broširane pa 45 N-din trdo vezane.

Knjige za prihodnje leto bodo naznanjene v naročilnih polah in v januarski šte-
viki Književnega glasnika za leto 1969.

Naročnino in plačilo za naslednje leto je treba obnoviti do 25. februarja 1969.
Zbirka bo stala 24 N-din, trdo vezana 40 N-din. Za redne knjige, naročene pri pover-
jeniku in plačane do roka, poštnine posebej ne zaračunavamo. Cena 24 N-din ni
dokončna, ampak je le predplačilo.

**Oglejte si cenik na zadnjem listu Koledarja in naročajte pri založbi ali poverjenikih
dela naših klasikov in druge knjige iz naših zalog.**

KOLENDAR

MOHORJEVE DRUŽBE

ZA NAVADNO LETO

1969

CELJE 1968

0922/1968

NAVADNO LETO 1969

ima 365 dni, začne se s sredo in neha s sredo.

PREMAKLJIVI PRAZNIKI

Sedemdesetnica 2. febr.	Angelska nedelja 7. sept.
Pepelnica 19. febr.	Rožnovenska nedelja 5. okt.
Velika noč 6. apr.	Žegnanjska nedelja 12. okt., 2. nov.
Prošnji teden 12., 13., 14. maja	Misijonska nedelja 19. okt.
Vnebohod 15. maja	Kristus Kralj 26. okt.
Binkošti 25. maja	Zahvalna nedelja 9. nov.
Sv. Trojica 1. junija	1. adventna nedelja 30. nov.
Sv. Rešnje telo 5. junija	
Srce Jezusovo 13. junija	

Nedelj v predpustu je šest, po binkoštih pa 26.

Z zvezdico (*) zaznamovani prazniki (svečnica, oznanjenje, velikonočni in binkoštni ponedeljek, rojstvo Dev. Marije in sv. Štefan) niso več cerkveno zapovedani prazniki.

POSTI IN ZDRŽKI

V vseh slovenskih škofijah imamo zdržek od mesnih jedi (mesna juha je dovoljena) vse petke v letu (znamenje †), strogi post (zdržek od mesnih jedi ter pritrgovanje v jedi, znamenje ††) na pepelnico in veliki petek.

V našem koledarju se oziram na svetnike vseh slovenskih škofij. Za vsak dan smo napisali najprej tiste svetnike, ki jih ta dan Cerkev časti v bogoslužju. Upoštevali smo tudi svetnike, ki jih časti ljudstvo in se jim priporoča. Novorojencem dajemo najraje imena svetnikov, ki so blizu dneva rojstva. Kadar ne najdemo primerne imena, pojdemo k dušnemu pastirju. Ta nam bo tudi povedal, kako bi se glasilo tuje ime svetnika po slovensko.

GODOVINSKO STEVILO

Zlato število	13	Nedeljska črka	e
Sončni krog	18	Rimsko število	7
Epakta	XI	Letni vladar	Venera

Znaki za lunine spremembe

Prvi krajec	☾	Ščip (polna luna)	☽
Mlaj	☾	Zadnji krajec	☾

ZACETEK LETNIH ČASOV

Začetek pomladi: dne 20. marca ob 20. uri 8 minut; Sonce stopi v znamenje Oвна (pomladansko enakonočje).

Začetek poletja: dne 21. junija ob 14. uri 55 minut; Sonce na povratniku Raka.

Začetek jeseni: dne 23. septembra ob 6. uri 7 minut; Sonce stopi v znamenje Tehtnice (jesensko enakonočje).

Začetek zime: dne 22. decembra ob 1. uri 44 minut; Sonce na povratniku Kozoroga.

MRKI SONCA IN LUNE

V letu 1969 bosta dva Sončeva in noben Lunin mrk.

Obročasti Sončev mrk bo 18. III. Viden bo na Indijskem oceanu, v Indoneziji, v severni Avstraliji ter na Tihem oceanu. Pri nas ne bo viden.

Drugi obročasti Sončev mrk bo 11. IX. Viden bo iz obeh Amerik in na Tihem oceanu. Pri nas ne bo viden.

VIDNOST PREMIČNIC — PLANETOV

Merkur je na nebu vedno v bližini Sonca in se od njega lahko oddalji povprečno največ za 18° do 28°; zato ga moremo opazovati samo zvečer na zahodnem nebu po sončnem zahodu ali zjutraj na vzhodnem nebu pred sončnim vzhodom. Na večernem nebu je letos viden ob datumih okoli 13. I., 5. V., 3. IX. in 27. XII.; na jutranjem nebu je viden ob datumih okoli 23. II., 23. VI. in 14. X.

Merkur sreča Luno: 19. I., 14. II., 16. III., —, 17. V., 13. VI., 13. VII., 15. VIII., 13. IX., 10. X., —, —; Urana sreča 30. VII. in 16. X.; Jupitra sreča 7. IX., 19. IX. in 26. X. Mimo zvezde Aldebaran (v ozvezdju Bika) gre 11. V. in 23. VI.; mimo Regula (v ozvezdju Leva) gre 6. VII.; mimo Spike (v ozvezdju Device) gre 27. X.

Venera je v začetku leta Večernica in je 26. I. v največji navidezni razdalji vzhodno od Sonca; zahaja sredi meseca četrť pred 21. uro. Dne 3. III. je v največjem sijaju v ozvezdju Rib in krasi večerno nebo do 21. ure. V prvi polovici aprila ni vidna, ker je 8. IV. v zdolnji konjunkciji s Soncem. Proti koncu meseca se začanja pojavljati na vzhodnem nebu kot Danica. Dne 14. V. je drugič v letu v največjem sijaju in zahaja ob 3. uri. Meseca junija je v ozvezdju Oвна, kjer sreča 11. VI. Saturna in doseže dne 17. VI. največjo navidezno razdaljo zahodno od Sonca. Julija in avgusta vzhaja ob 1. uri 40 minut. Dne 16. VII. sreča zvezdo Aldebaran (v ozvezdju Bika) ter 24. VIII. zvezdo Poluks (v ozvezdju Dvojčkov). Sredi septembra vzhaja ob 3. uri. Dne 22. IX. gre mimo zvezde Regulus (v ozvezdju Leva). V naslednjih mesecih vzhaja vedno pozneje, sredi oktobra ob 4. uri, ter gre 4. XI. mimo zvez-

de Spike (v ozvezdju Device). Venera je do konca leta Danica.

Venera sreča Luno: 21. I., 20. II., 20. III., 15. IV., 13. V., 11. VI., 10. VII., 9. VIII., 8. IX., 9. X., 8. XI., —.

Venera sreča Saturna 11. VI., Urana 22. X., Jupitra 4. XI. ter Neptuna 3. XII. Mimo zvezde Aldebaran gre 16. VII., mimo Poluksa 24. VIII., mimo Regula 22. IX., mimo Spike 4. XI. in mimo Antaresa (v ozvezdju Škorpiona) 11. XII.

Mars je v začetku leta jutranji planet. Giblje se v ozvezdju Tehtnice. Sredi februarja vzide ob 1. uri, sredi marca pa pol ure po polnoči; prve dni aprila je viden vso drugo polovico noči. Dne 27. IV. je v zastoju nasproti zvezdam in se nato giblje v obratni smeri vso do 8. VII. Zadržuje se ves čas v ozvezdju Škorpiona in le za kratko dobo zaide v ozvezdje Strelca. V opoziciji s Soncem je 31. V., zato je od sredine maja do polovice junija vso noč nad obzorjem. To je najbolj ugodna doba za opazovanje planeta. Dne 9. VI. je v letošnji najmanjši razdalji od Zemlje: 72 milijonov kilometrov. Dasi nastopajo najbolj ugodne opozicije vsakih 15 do 17 let, ko se Zemlji približa do razdalje 55 milijonov kilometrov, pričakujemo lahko, da bodo tudi ob tej opoziciji poslali z raketami kozmične sonde v Marsovo bližino, da bi tako prišli do novih podatkov o fizikalnih pogojih na planetu in o lastnostih njegovega površja. Sredi julija zahaja Mars pol ure po polnoči; avgusta ga vidimo samo v prvi polovici noči, v drugi polovici septembra pa zahaja že ob 22. uri. Septembra in oktobra je v ozvezdju Strelca, novembra v ozvezdju Kozoroga. Ob koncu leta ga zasledimo na nebu le v zgodnjih večernih urah.

Mars sreča Luno: 12. I., 10. II., 10. III., 7. IV., 4. V., 31. V., 27. VI., 25. VII., 22. VIII., 19. IX., 17. X., 15. XI. in 14. XII.

Neptuna sreča 22. II. Mimo zvezde Antares (v ozvezdju Škorpiona) gre trikrat: 17. III., 3. VI. in 12. VIII.

Jupiter vzhaja januarja že ob 23. uri; vse leto se giblje v ozvezdju Device. Dne 21. I. je v zastoju in se nato giblje v obratni smeri, torej glede na zvezde v smeri proti zahodu. Dne 22. III. je v opoziciji s Soncem, zato je od februarja do aprila viden vso noč. Dne 23. V. je spet v zastoju in se po tem datumu giblje vedno hitreje v napredni smeri. Ob koncu junija je viden samo v prvi polovici noči. Sredi julija zahaja ob 21. uri 30 minut, sredi avgusta četrto pred 21. uro. Septembra in oktobra ni viden, ker je 9. X. v konjunkciji s Soncem. Novembra se začenja pojavljati na vzhodnem jutranjem nebu. Sredi decembra vzhaja ob 3. uri.

Jupiter sreča Luno: 10. I., 6. II., 5. III., 1. IV., 29. IV., 26. V., 22. VI., 20. VII., 17. VIII.,

13. X., —, 8. XI. in 6. XII. Jupiter sreča Urana 15. III. in 18. VII.; Merkurja sreča 7. IX., 19. IX. in 26. X.; Venero sreča 4. XI. Mimo Spike gre 5. XI.

Saturn je januarja viden v prvi polovici noči; giblje se v ozvezdju Rib. Sredi februarja zahaja ob 22. uri, sredi marca ob 20. uri 30 minut. Aprila ni viden, ker je 18. IV. v konjunkciji s Soncem. Meseca maja se pojavlja na jutranjem vzhodnem nebu. Sredi junija vzhaja pred 2. uro in dne 11. VI. sreča Venero. Od aprila pa do konca leta se giblje v ozvezdju Ovna. Sredi julija vzide opolnoči. Dne 22. VIII. je v zastoju in vzide ob 22. uri. Od septembra do novembra je viden vso noč, saj je 29. X. v opoziciji s Soncem. Sredi decembra zaide ob 3. uri.

Saturn sreča Luno: 24. I., 20. II., 20. III., —, 14. V., 11. VI., 8. VII., 4. VIII., 1. IX., 28. IX., 25. X., 22. XI. in 19. XII. Venero sreča 11. VI.

Uran je na meji vidnosti s prostim očesom. Giblje se do konca leta v ozvezdju Device. Dne 8. I. je v zastoju in vzhaja ob 23. uri. Marca in aprila je viden vso noč, ker je 22. III. v opoziciji s Soncem. Sredi junija zahaja pol ure po polnoči, v začetku avgusta ob 22. uri. Dne 27. IX. je v konjunkciji s Soncem in ga ne moremo opazovati od avgusta do oktobra. Sredi novembra vzide ob 3. uri, mesec kasneje ob 1. uri.

Uran sreča Luno: 10. I., 6. II., 5. III., 2. IV., 29. IV., 26. V., 23. VI., 20. VII., 16. VIII., 13. IX., —, 7. X., 4. XI. in 31. XII. Merkurja sreča 30. VIII. in 16. X.; Venero sreča 22. X.

Neptun je 18. V. v opoziciji s Soncem. 20. XI. pa v konjunkciji z njim. Giblje se v ozvezdju Tehtnice. Neptun sreča Luno: 14. I., 10. II., 9. III., 6. IV., 3. V., 30. V., 27. VI., 24. VII., 20. VIII., 17. IX., 14. X., —, 8. XII. Venero sreča 3. XII.; Marsa sreča 22. II.

Pluton, deveti najbolj oddaljeni planet, je v opoziciji s Soncem 14. III., v konjunkciji pa 18. IX.

PREGLED

Venera je večernica do konca marca; od maja do konca leta je Danica.

Mars je od aprila viden le v drugi polovici noči, maja in junija je viden vso noč, julija in avgusta samo v prvi polovici noči. V najmanjši oddaljenosti od Zemlje je 9. VI.

Jupiter je od februarja do aprila viden vso noč, junija v prvi polovici noči; septembra in oktobra ni viden.

Saturn je v začetku leta viden v prvi polovici noči; od marca do maja ni viden; julija je viden v drugi polovici noči; od septembra do novembra je viden vso noč.

- 1 Sreda** **NOVO LETO, OSMINA ROJSTVA GOSPODOVEGA**
- 2 Četrtek** Makarij (Blaženko), opat; Štefanija, devica
- 3 Petek** † Genovefa, devica; Anter, papež, mučenec; Peter, mučenec
- 4 Sobota** Angela Folinjska, žena; Gregorij, škof; Hermes, mučenec ☉ 19.28
- 5 Nedelja** **NEDELJA JEZUSOVEGA IMENA; Telesfor, papež, mučenec**
Defetu dajo ime Jezus [Lk 2, 21]
- 6 Ponedeljek** **RAZGLAŠENJE GOSPODOVO, SV. TRIJE KRALJI**
- 7 Torek** Lucijan, mučenec; Julija, mučenka; Kanut, mučenec
- 8 Sreda** Bogoljub, mučenec; Severin, opat; Erhard, škof
- 9 Četrtek** Julijan in Bazilisa, mučenca; Peter, škof; Vital, mučenec
- 10 Petek** † Viljem, škof; Agaton (Dobroslav), papež; Gregor X., papež
- 11 Sobota** Higin, papež, mučenec; Pavlin Oglejski, škof; Teodozij, opat
- 12 Nedelja** **1. PO RAZGLAŠENJU, SV. DRUŽINA; Alfred, opat** € 15.01
Dvanajsetni Jezus v templju [Lk 2, 42—52]
- 13 Ponedeljek** Spomin Jezusovega krsta; Veronika Milanska, devica
- 14 Torek** Hilarij (Radovan), cerkveni učitelj; Feliks Nolanski, spozn.
- 15 Sreda** Pavel Puščavnik; Maver, opat
- 16 Četrtek** Marcel, papež, mučenec; Oton, mučenec; Priscila, devica
- 17 Petek** † Anton (Zvonko), puščavnik; Marijan, mučenec; Sulpicij, škof
- 18 Sobota** Marjeta (Biserka), devica; Priska, devica, mučenka ● 5.59
- 19 Nedelja** **2. PO RAZGLAŠENJU; Marij in tovariši, mučenci**
- Prvi čudež v Kani Galilejski [Jan 2, 1—11]**
- 20 Ponedeljek** Fabijan in Sebastijan (Boštjan), mučenca; Neofit, mučenec
- 21 Torek** Neža (Agnes, Janja), devica, mučenka; Epifanij, škof
- 22 Sreda** Vincencij in Anastazij, mučenca; Viktor, mučenec
- 23 Četrtek** Rajmund Penjafortski, spoznavavec; Zaroška Devica Marije
- 24 Petek** † Timotej, škof, mučenec; Felicijan, škof, mučenec
- 25 Sobota** Spreobrnjenje sv. Pavla; Ananija, mučenec ☾ 9.24
- 26 Nedelja** **3. PO RAZGLAŠENJU; Polikarp, škof, mučenec**
- Jezus ozdravi stolnikovega služabnika [Mt 8, 1—13]**
- 27 Ponedeljek** Janez Krizostom (Zlatousti), cerkveni učitelj; Julijan, mučenec
- 28 Torek** Peter Nolasko, spoznavavec; Roger in tovariši, spoznavavci
- 29 Sreda** Frančišek (Branko) Saleški, cerkveni učitelj; Valerij, škof
- 30 Četrtek** Martina, devica, mučenka; Feliks IV., papež; Hiacinta, devica
- 31 Petek** † Janez Bosko, spoznavavec; Marcela, žena

JANUAR PROSINEC

	SONCE VZIDE	SONCE ZAIDE	DAN TRAJA	LUNA VZIDE	LUNA ZAIDE
1.	7.44	16.27	8.43	14.08	6.09
2.	7.44	16.28	8.44	14.53	7.09
3.	7.44	16.29	8.45	15.48	8.00
4.	7.44	16.30	8.46	16.52	8.42
5.	7.44	16.31	8.47	18.00	9.15
6.	7.44	16.32	8.48	19.10	9.41
7.	7.44	16.33	8.49	20.20	10.02
8.	7.43	16.34	8.51	21.29	10.20
9.	7.43	16.35	8.52	22.39	10.36
10.	7.43	16.36	8.53	23.51	10.53
11.	7.43	16.37	8.54	—	11.10
12.	7.42	16.38	8.56	1.07	11.30
13.	7.42	16.40	8.58	2.26	11.54
14.	7.41	16.41	9.00	3.50	12.27
15.	7.41	16.42	9.01	5.14	13.12
16.	7.40	16.44	9.04	6.30	14.13
17.	7.40	16.45	9.05	7.32	15.31
18.	7.40	16.47	9.07	8.17	16.56
19.	7.39	16.48	9.09	8.51	18.22
20.	7.38	16.50	9.12	9.16	19.45
21.	7.37	16.51	9.14	9.37	21.02
22.	7.36	16.53	9.17	9.54	22.15
23.	7.35	16.54	9.19	10.10	23.27
24.	7.34	16.56	9.22	10.26	—
25.	7.33	16.57	9.24	10.45	0.36
26.	7.32	16.58	9.26	11.06	1.45
27.	7.31	17.00	9.29	11.32	2.54
28.	7.30	17.01	9.31	12.05	4.00
29.	7.29	17.03	9.34	12.47	5.02
30.	7.28	17.04	9.36	13.40	5.56
31.	7.27	17.05	9.38	14.41	6.41

- 1 Sobota Ignacij (Ognjeslav) Antiohijski, škof, mučenec, Brigita, devica
2 Nedelja 1. PREDPOSTNA; Svečnica, darovanje Gospodovo O delavcih v vinogradu [Mt 20, 1—16] ☉ 13.56
- 3 Ponedeljek Blaž (Vlaho), škof, mučenec; Oskar (Anzgar), škof
 4 Torek Andrej Korsini, škof; Janez de Britto, mučenec
 5 Sreda Agata, devica, mučenka; Albuin, škof
 6 Četrtek Tiš, škof; Doroteja (Rotija), devica, mučenka
 7 Petek † Romuald, opat; Rihard, spoznavavec; Julijana, žena
 8 Sobota Janez iz Mate, spoznavavec; Juvencij, škof; Štefan, opat Prešernov dan
- 9 Nedelja** 2. PREDPOSTNA; Ciril Aleksandrijski; Apolonija Prilika o sejalcu in semenu [Lk 8, 4—15]
- 10 Ponedeljek Sholastika, devica; Viljem, spoznavavec ☾ 1.09
 11 Torek Lurška Mati božja; Adolf, škof; Saturnin, škof
 12 Sreda Sedem svetih ustanoviteljev; Damijan, mučenec
 13 Četrtek Albin, škof; Katarina de Ricci, devica; Julijan, mučenec
 14 Petek † Valentin (Zdravko), mučenec; Vital, mučenec; Ivana Valois
 15 Sobota Favstin in Jovita, mučenca; Georgija, devica; Jordan, spoznavavec
- 16 Nedelja** 3. PREDPOSTNA; Onezim, škof, mučenec Jezus ozdravi slepega [Lk 18, 31—43] ● 17.26
- 17 Ponedeljek Frančišek Clef, mučenec; Silvin, škof; Hildegarda, žena
 18 Torek Pust; Simeon, škof, mučenec; Lucij, mučenec; Flavijan, škof
 19 Sreda †† Pepelnica; Julijan, mučenec; Konrad, spoznavavec
 20 Četrtek Sadot in tovariši, mučenci; Leon, škof; Elevterij, škof, mučenec
 21 Petek † Feliks (Srečko), škof; Irena (Miroslava), devica
 22 Sobota Stol sv. Petra, apostola; Marjeta (Biserka) Kortonska
- 23 Nedelja** 1. POSTNA; Peter Damiani, cerkveni učitelj Hudič trikrat skuša Jezusa [Mt 4, 1—11]
- 24 Ponedeljek Matija (Bogdan), apostol; Sergij, mučenec ☽ 5.31
 25 Torek Valburga, devica; Viktorin in tovariši, mučenci
 26 Sreda Kvatre; Matilda, devica; Andrej, škof
 27 Četrtek Gabrijel Žalostne Matere božje, spozn.; Baldomir, spoznavavec
 28 Petek † Kvatre; Makarij, mučenec; Roman, opat; Antonija Florentinska

FEBRUAR SVEČAN

	SONCE VZIDE	SONCE ZAIDE	DAN TRAJA	LUNA VZIDE	LUNA ZAIDE
1.	7.26	17.07	9.41	15.49	7.17
2.	7.24	17.08	9.44	16.58	7.45
3.	7.23	17.10	9.47	18.10	8.07
4.	7.22	17.11	9.49	19.21	8.26
5.	7.20	17.13	9.53	20.31	8.43
6.	7.19	17.14	9.55	21.43	8.59
7.	7.17	17.16	9.59	22.57	9.16
8.	7.16	17.17	10.01	—	9.34
9.	7.14	17.19	10.05	0.13	9.57
10.	7.13	17.20	10.07	1.33	10.25
11.	7.11	17.22	10.11	2.55	11.03
12.	7.10	17.23	10.13	4.12	11.55
13.	7.08	17.25	10.17	5.18	13.04
14.	7.07	17.26	10.19	6.10	14.25
15.	7.05	17.27	10.22	6.47	15.50
16.	7.04	17.29	10.25	7.15	17.14
17.	7.02	17.30	10.28	7.37	18.35
18.	7.01	17.31	10.30	7.56	19.52
19.	6.59	17.33	10.34	8.13	21.05
20.	6.57	17.35	10.38	8.30	22.17
21.	6.55	17.36	10.41	8.48	23.28
22.	6.54	17.38	10.44	9.08	—
23.	6.52	17.39	10.47	9.32	0.39
24.	6.50	17.41	10.51	10.02	1.47
25.	6.48	17.42	10.54	10.41	2.52
26.	6.47	17.44	10.57	11.30	3.49
27.	6.45	17.45	11.00	12.28	4.37
28.	6.44	17.47	11.03	13.13	5.16

- 1 Sobota Kvatre; Albin, škof; Feliks II., papež; Antonina, mučenka
2 Nedelja **2. POSTNA, KVATRNA; Pavel, mučenec**
Jezus se na Gori spremeni [Mt 17, 1—9]
- 3 Ponedeljek Kunigunda, žena; Marin, mučenec; Feliks in tovariši, mučenci
 4 Torek Kazimir, spoznavavec; Lucij, papež, mučenec ☞ 6.18
 5 Sreda Janez Jožef od križa, spoznavavec; Teofil (Bogoljub), škof
 6 Četrtek Perpetua in Felicita, mučenki; Fridolin, opat
 7 Petek Tomaž Akvinski, cerkveni učitelj; Gaudios (Veseljko), škof
 8 Sobota † Janez od Boga, spoznavavec; Beata (Blažena), mučenka
9 Nedelja **3. POSTNA; Frančiška Rimska, žena**
Jezus izžene hudiča [Lk 11, 14—28]
- 10 Ponedeljek Štirideset mučencev; Makarij, spoznavavec; Viktor, mučenec
 11 Torek Sofronij, škof; Krištof Milanski, spoznavavec ☞ 8.45
 12 Sreda Gregorij Veliki, papež, cerkveni učitelj; Bernard, škof
 13 Četrtek Kristina, devica, mučenka; Teodora (Božidara), mučenka
 14 Petek † Matilda, žena; Leon, škof, mučenec; Karel, spoznavavec
 15 Sobota Klemen Marija Dvoržak, spoznavavec; Ludovika Marillac, devica
16 Nedelja **4. POSTNA; Hilarij in Tacijan, mučenca**
Jezus nasifi pet tisoč mož [Jan 6, 1—15]
- 17 Ponedeljek Patricij, škof; Jedrt, devica; Jožef iz Arimateje
 18 Torek Ciril Jeruzalemski, cerkveni učitelj; Salvator, spoznavavec ● 5.52
19 Sreda **JOŽEF, ŽENIN DEVICE MARIJE**
- 20 Četrtek Feliks, Larg, Dionizij, mučenci; Klavdija in tovarišice, mučenke
 21 Petek † Benedikt, opat; Nikolaj iz Flüe, spoznavavec; Serapion, škof
 22 Sobota Lea, žena; Benvenut, škof; Katarina Švedska, žena
23 Nedelja **5. POSTNA, TIHA; Viktorijan, mučenec; Oton, škof**
Judje hočejo Jezusa kamnati [Jan 8, 46—59]
- 24 Ponedeljek Gabrijel, nadangel; Simon, otrok, mučenec
25 Torek **Oznanjenje Device Marije*; Dizma, desni razbojnik**
- 26 Sreda Maksima, mučenka; Emanuel, mučenec; Tekla, mučenka ☞ 1.49
 27 Četrtek Janez Damaščan, cerkveni učitelj; Rupert, škof; Lidija, mučenka
 28 Petek † Žalostna Mati božja; Janez Kapistran, spoznavavec
 29 Sobota Ciril, mučenec; Bertold, spoznavavec; Pastor, mučenec
30 Nedelja **6. POSTNA, CVETNA; Kvirin, mučenec**
Jezusov slovesni vhod v Jeruzalem [Mt 21, 1—9]
- 31 Ponedeljek Modest Koroški, škof; Benjamin, mučenec; Balbina, devica

MAREC SUŠEC

	SONCE VZIDE	SONCE ZAIDE	DAN TRAJA	LUNA VZIDE	LUNA ZAIDE
1.	6.42	17.48	11.06	14.43	5.47
2.	6.40	17.49	11.09	15.54	6.11
3.	6.38	17.51	11.13	17.06	6.32
4.	6.37	17.52	11.15	18.18	6.49
5.	6.35	17.53	11.18	19.31	7.06
6.	6.33	17.54	11.21	20.46	7.22
7.	6.31	17.56	11.25	22.03	7.40
8.	6.29	17.57	11.28	23.23	8.01
9.	6.28	17.59	11.31	—	8.28
10.	6.26	18.00	11.34	0.44	9.02
11.	6.24	18.01	11.37	2.02	9.49
12.	6.23	18.03	11.40	3.11	10.51
13.	6.20	18.04	11.44	4.05	12.06
14.	6.18	18.06	11.48	4.46	13.27
15.	6.16	18.07	11.51	5.17	14.50
16.	6.14	18.08	11.54	5.40	16.10
17.	6.12	18.10	11.58	6.00	17.28
18.	6.10	18.11	12.01	6.17	18.42
19.	6.08	18.13	12.05	6.34	19.56
20.	6.06	18.14	12.08	6.50	21.08
21.	6.04	18.15	12.11	7.10	22.20
22.	6.03	18.17	12.14	7.32	23.30
23.	6.01	18.18	12.17	8.01	—
24.	5.59	18.19	12.20	8.36	0.38
25.	5.57	18.20	12.23	9.20	1.39
26.	5.55	18.22	12.27	10.14	1.31
27.	5.53	18.23	12.30	11.17	3.13
28.	5.51	18.25	12.34	12.25	3.47
29.	5.49	18.26	12.37	13.35	4.14
30.	5.47	18.28	12.41	14.47	4.35
31.	5.45	18.29	12.44	15.59	4.54

- 1 Torek Hugon, škof; Venancij, mučenec, škof; Teodora, mučenka
- 2 Sreda Frančišek Pavelski, spoznavavec; Marija Egiptovska ④ 19.46
- 3 Četrtek Veliki četrtek; Rihard, škof; Sikst I., papež, mučenec
- 4 Petek †† Veliki petek; Izidor Seviljski, cerkveni učitelj
- 5 Sobota Velika sobota; Vincencij Ferreri, spoznavavec
- 6 Nedelja **VELIKA NOČ, VSTAJENJE GOSPODOVO**
Jezus vstane od mrtvih [Mr 16, 1—7]
- 7 Ponedeljek **Velikonočni ponedeljek***; Herman Jožef, spoznavavec
- 8 Torek Albert, škof, mučenec; Amancij, škof; Julija, devica
- 9 Sreda Marija Kleofova, žena; Tomaž Tolentinski, mučenec ④ 14.59
- 10 Četrtek Apolonij in tovariši, mučenci; Ezekijel, prerok
- 11 Petek † Leon Veliki, papež, cerkveni učitelj; Dujam, škof, mučenec
- 12 Sobota Lazar, Iržaški mučenec; Julij I., papež; Viktor, mučenec
- 13 Nedelja **1. POVELIKONOČNA, BELA; Hermenegild, mučenec**
Jezus se prikaže apostolom [Jan 20, 19—31]
- 14 Ponedeljek Justin, mučenec; Valerijan, mučenec; Lidvina, devica
- 15 Torek Peter Gonzales, spoznavavec; Anastazija, devica, mučenka
- 16 Sreda Bernarda Lurška, devica; Kalist, mučenec ④ 19.16
- 17 Četrtek Anicet, papež, mučenec; Rudolf, mučenec; Robert, opat
- 18 Petek † Elevterij Ilirski, mučenec; Antija, mučenka; Konrad, spoznavavec
- 19 Sobota Leon IX., papež; Ema, žena; Jurij, škof
- 20 Nedelja **2. POVELIKONOČNA; Sulpicij, mučenec, škof**
Jezus, dobri pastir [Jan 10, 11—16]
- 21 Ponedeljek Anzelm, cerkveni učitelj; Konrad Parzham, spoznavavec
- 22 Torek Sofer in Gaj, papeža, mučenca; Leonida, mučenec
- 23 Sreda Vojteh (Adalbert), škof, mučenec; Gerard, škof
- 24 Četrtek Jurij (Georgij, Zora), mučenec; Fidelis Sigmarinški, mučenec ④ 20.45
- 25 Petek † Marko, evangelist; Ermin, škof, mučenec; Štefan, škof, mučenec
- 26 Sobota Mati dobrega sveta; Klet in Marcellin, papeža, mučenca
- 27 Nedelja **3. POVELIKONOČNA; Peter Kanizij, cerkveni učitelj**
Jezus napove svoj odhod [Jan 16, 16—22]
USTANOVITEV OF
- 28 Ponedeljek Pavel od križa, spoznavavec, Ludovik M. Grignon; Vital, mučenec
- 29 Torek Peter, mučenec; Robert, opat; Hugon, opat; Pavlin, škof
- 30 Sreda Katarina Sienska, devica; Jožef Kotolengo, spoznavavec

APRIL MALI TRAVEN

	SONCE VZIDE	SONCE ZAIDE	DAN TRAJA	LUNA VZIDE	LUNA ZAIDE
1.	5.43	18.30	12.47	17.11	5.11
2.	5.41	18.31	12.50	18.26	5.27
3.	5.39	18.33	12.54	19.44	5.45
4.	5.37	18.34	12.57	21.06	6.05
5.	5.35	18.35	13.00	22.29	6.30
6.	5.33	18.36	13.03	23.51	7.03
7.	5.31	18.38	13.07	—	7.46
8.	5.30	18.40	13.10	1.04	8.44
9.	5.28	18.41	13.13	2.03	9.55
10.	5.26	18.42	13.16	2.47	11.15
11.	5.24	18.43	13.19	3.20	12.36
12.	5.22	18.45	13.23	3.45	13.55
13.	5.20	18.46	13.26	4.05	15.12
14.	5.18	18.48	13.30	4.23	16.25
15.	5.16	18.49	13.33	4.39	17.37
16.	5.15	18.51	13.36	4.56	18.49
17.	5.13	18.52	13.39	5.14	20.02
18.	5.11	18.53	13.42	5.35	21.13
19.	5.09	18.54	13.45	6.00	22.22
20.	5.08	18.56	13.48	6.33	23.27
21.	5.06	18.57	13.51	7.13	—
22.	5.04	18.58	13.54	8.04	0.23
23.	5.02	18.59	13.57	9.03	1.09
24.	5.01	19.01	14.00	10.08	1.46
25.	4.59	19.02	14.03	11.17	2.14
26.	4.57	19.03	14.06	12.27	2.38
27.	4.55	19.05	14.10	13.38	2.57
28.	4.53	19.06	14.13	14.49	3.14
29.	4.52	19.08	14.16	16.02	3.31
30.	4.50	19.09	14.19	17.19	3.48

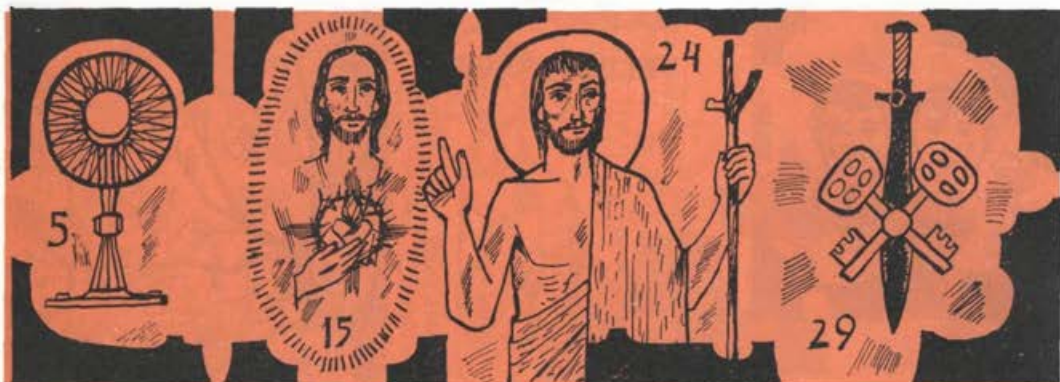
- 1 Četrtek** **MEDNARODNI PRAZNIK DELA**
Jožef Delavec; Jeremija, prerok
- 2 Petek** † Atanazij, cerkveni učitelj; Evgenij, škof; Boris, spoznavavec ☉ 6.14
- 3 Sobota** Aleksander (Saša), papež, mučenec; Emilija, devica
- 4 Nedelja** **4. POVELIKONOČNA; Monika, žena; Florijan [Cvetko], mučenec**
Jezus objubi Svetega Duha [Jan 16, 5—14]
- 5 Ponedeljek** Pij V., papež; Maksim, škof; Angel, mučenec
- 6 Torek** Marija, Srednica vseh milosti; Benedikta, devica
- 7 Sreda** Stanislav, škof, mučenec; Gizela, opatinja; Flavij, mučenec
- 8 Četrtek** Peter, škof; Viktor, mučenec ☾ 21.12
- 9 Petek** † Gregorij Nacijanski, škof, cerkveni učitelj; Pahomij, opat Dan zmage
- 10 Sobota** Izidor, kmet; Antonin, škof; Blanda, žena; Job, očak
- 11 Nedelja** **5. POVELIKONOČNA; Filip in Jakob, apostola**
Jezus uči o moči molitve [Jan 16, 23—30]
- 12 Ponedeljek** Prošnji dan; Pankracij, mučenec; Nerej, Ahilej, Domitila, mučenci
- 13 Torek** Prošnji dan; Robert Belarmin, cerkveni učitelj; Servacij, škof
- 14 Sreda** Prošnji dan; Bonifacij, škof, mučenec; Pashal, papež
- 15 Četrtek** **VNEBOHOD GOSPODOV; Zofija [Sonja] mučenka**
- 16 Petek** † Kraljica apostolov; Janez Nepomuk, mučenec; Ubald, škof ☉ 9.27
- 17 Sobota** Pashal Bajlonski, spoznavavec; Brunon, škof; Jošt, opat
- 18 Nedelja** **6. POVELIKONOČNA; Venancij, mučenec; Erik, mučenec**
O pričevanju Svetega Duha [Jan 1, 26—16, 4]
- 19 Ponedeljek** Peter Celestin, papež; Ivon, spoznavavec;
- 20 Torek** Bernardin Sienski, spoznavavec; Akvila, mučenec
- 21 Sreda** Andrej Bobola, mučenec; Valens, škof
- 22 Četrtek** Emil (Milan), mučenec; Roman, opat; Renata, žena
- 23 Petek** † Janez de Rossi, spoznavavec; Deziderij, škof, mučenec
- 24 Sobota** Marija, Pomočnica kristjanov; Ivana, žena; Suzana, mučenka ☽ 13.16
- 25 Nedelja** **BINKOŠTI, PRIHOD SVETEGA DUHA**
O Svetem Duhu in o ljubezni [Jan 14, 23—31]
Rojstni dan maršala Tita
- 26 Ponedeljek** **Binkoštni ponedeljek*; Filip Neri, spoznavavec**
- 27 Torek** Beda Častiljivi, cerkveni učitelj; Janez I., papež, mučenec
- 28 Sreda** Kvatre; Avguštin, škof; Bernard Mentonski, spoznavavec
- 29 Četrtek** Maksim, škof, mučenec; Marija Magdalena Paciška, devica
- 30 Petek** † Kvatre; Feliks I., papež, mučenec; Ivana Orleanska
- 31 Sobota** Kvatre; Marija Devica, Kraljica; Kancij in tovariši, mučenci ☾ 14.19

MAJ VELIKI TRAVEN

	SONCE VZIDE	SONCE ZAIDE	DAN TRAJA	LUNA VZIDE	LUNA ZAIDE
1.	4.50	19.10	14.20	18.40	4.07
2.	4.48	19.11	14.23	20.04	4.31
3.	4.47	19.12	14.25	21.30	5.00
4.	4.45	19.13	14.28	22.49	5.40
5.	4.44	19.14	14.30	23.56	6.33
6.	4.42	19.15	14.33	—	7.43
7.	4.41	19.17	14.36	0.47	9.02
8.	4.39	19.18	14.39	1.23	10.25
9.	4.38	19.19	14.41	1.50	11.45
10.	4.37	19.21	14.44	2.11	13.01
11.	4.35	19.22	14.47	2.29	14.15
12.	4.33	19.23	14.50	2.46	15.26
13.	4.32	19.24	14.52	3.02	16.37
14.	4.31	19.26	14.55	3.19	17.48
15.	4.29	19.27	14.58	3.39	18.58
16.	4.28	19.28	15.00	4.03	20.08
17.	4.27	19.30	15.03	4.32	21.15
18.	4.26	19.31	15.05	5.10	22.14
19.	4.25	19.32	15.07	5.57	23.04
20.	4.24	19.33	15.09	6.53	23.44
21.	4.23	19.34	15.11	7.57	—
22.	4.23	19.35	15.12	9.03	0.15
23.	4.22	19.36	15.14	10.12	0.41
24.	4.21	19.37	15.16	11.21	1.01
25.	4.20	19.38	15.18	12.30	1.18
26.	4.19	19.39	15.20	13.40	1.35
27.	4.18	19.40	15.22	14.53	1.51
28.	4.18	19.41	15.23	16.10	2.09
29.	4.17	19.42	15.25	17.33	2.29
30.	4.16	19.43	15.27	18.59	2.55
31.	4.15	19.44	15.29	20.24	3.30

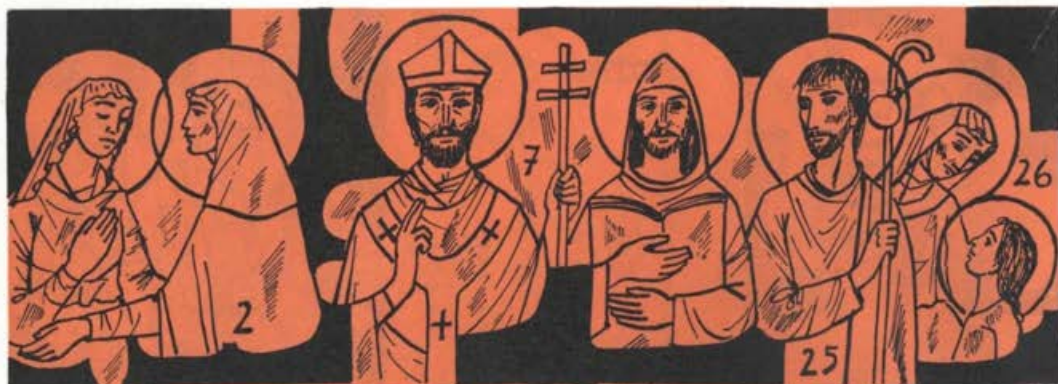
- 1 Nedelja** **1. POBINKOŠTNA, KVATRNA, SV. TROJICA**
Jezus razpošlje apostole [Mt 28, 18—20]
- 2 Ponedeljek Marcelin in tovariši, mučenci; Evgenij I., papež
 3 Torek Klotilda, žena; Oliva, devica; Pavla, devica, mučenka
 4 Sreda Kvirin, škof, mučenec; Frančišek Kar., spoznavavec
 5 Četrtek **SVETO REŠNJE TELO; Bonifacij, mučenec**
 † Norbert, škof; Bertrand Oglejski, škof; Klavdij, škof
 6 Petek Robert, opat; Ana Garzia, devica; Peter in tovariši, mučenci € 4.40
 7 Sobota
- 8 Nedelja** **2. POBINKOŠTNA; Medard, škof**
Prilika o veliki večerji [Lk 14, 16—24]
- 9 Ponedeljek Primož in Felicijan, mučenca; Mati milosti božje
 10 Torek Marjeta (Biserka), žena; Bogomil, škof; Timotej, škof
 11 Sreda Barnaba, apostol; Feliks (Srečko), mučenec
 12 Četrtek Janez Fakundski, spoznavavec; Leon III., papež
 13 Petek † Srce Jezusovo; Anton Padovanski (Zvonko), cerkveni učitelj
 14 Sobota Bazilij Veliki, cerkveni učitelj; Elizej, prerok
- 15 Nedelja** **3. POBINKOŠTNA; Vid in tovariši, mučenci** ● 0.09
Prilika o izgubljeni ovci in denarju [Lk 15, 1—10]
- 16 Ponedeljek Frančišek Regis, spoznavavec; Benon, škof; Gvido Kortonski
 17 Torek Gregorij Barbadicij, škof; Rajner, spoznavavec; Adolf, škof
 18 Sreda Efrem Sirski, cerkveni učitelj; Marko in Marcelijan, mučenca
 19 Četrtek Julijana Falconieri, devica; Gervazij in Protazij, mučenca
 20 Petek † Silverij I., papež, mučenec; Prakseda, devica
 21 Sobota Alojzij (Vekoslav, Slavko), spoznavavec; Evzebij, mučenec
- 22 Nedelja** **4. POBINKOŠTNA; Ahacij, mučenec**
Čudežni ribji lov [Lk 5, 1—11]
- 23 Ponedeljek Agripina, devica, mučenka; Janez, mučenec; Feliks, mučenec 3 2.45
 24 Torek Rojstvo Janeza Krstnika; Neronovi mučenci
 25 Sreda Viljem, opat; Henrik, škof; Lucija, devica, mučenka
 26 Četrtek Janez in Pavel, mučenca; Vigilij, škof, mučenec
 27 Petek † Hema Krška, žena; Ladislav, spoznavavec
 28 Sobota Pavel I., papež; Potamijena, devica, mučenka
- 29 Nedelja** **5. POBINKOŠTNA; PETER IN PAVEL, apostola** ☉ 21.04
Jezus obsoja farizeje [Mt 5, 20—24]
- 30 Ponedeljek Spomin apostola Pavla; Lucina, žena; Emilijana, mučenka

JUNIJ ROŽNIK

	SONCE VZIDE	SONCE ZAIDE	DAN TRAJA	LUNA VZIDE	LUNA ZAIDE
1.	4.15	19.45	15.30	21.39	4.19
2.	4.14	19.46	15.32	22.38	5.23
3.	4.14	19.47	15.33	23.21	6.42
4.	4.13	19.48	15.35	23.52	8.07
5.	4.13	19.49	15.36	—	9.31
6.	4.12	19.50	15.38	0.16	10.51
7.	4.11	19.50	15.39	0.36	12.06
8.	4.11	19.51	15.40	0.53	13.19
9.	4.11	19.52	15.41	1.09	14.29
10.	4.11	19.53	15.42	1.25	15.39
11.	4.10	19.53	15.43	1.44	16.49
12.	4.10	19.54	15.44	2.07	17.59
13.	4.10	19.54	15.44	2.34	19.06
14.	4.10	19.55	15.45	3.09	20.08
15.	4.09	19.55	15.46	3.53	21.00
16.	4.09	19.55	15.46	4.47	21.43
17.	4.09	19.56	15.47	5.48	22.17
18.	4.09	19.56	15.47	6.54	22.44
19.	4.10	19.57	15.47	8.02	23.05
20.	4.10	19.57	15.47	9.10	23.23
21.	4.10	19.57	15.47	10.17	23.39
22.	4.10	19.57	15.47	11.25	23.55
23.	4.10	19.57	15.47	12.23	—
24.	4.11	19.58	15.47	13.48	0.11
25.	4.11	19.58	15.47	15.06	0.30
26.	4.11	19.58	15.47	16.29	0.53
27.	4.12	19.58	15.46	17.52	1.22
28.	4.12	19.58	15.46	19.14	2.03
29.	4.12	19.58	15.46	20.21	2.59
30.	4.13	19.57	15.44	21.12	4.13

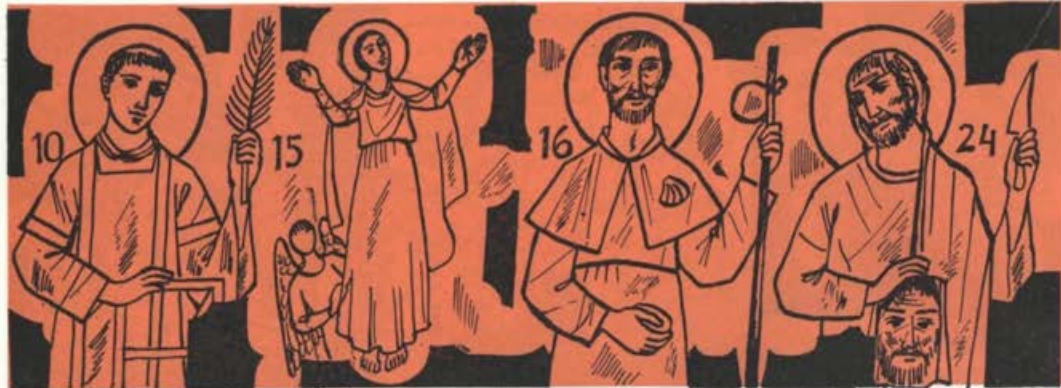
- 1 Torek Sv. Rešnja Kri; Teobald, spoznavavec
- 2 Sreda Obiskanje Device Marije; Oton, škof
- 3 Četrtek Irenej, škof, mučenec; Heliodor, škof; Trifun in tovariši, mučenci
- 4 Petek **DAN BORCA**
† Urh (Ulrik) škof; Berta, žena; Ozej in Agej, preroka
- 5 Sobota Anton Zaccaria, spoznavavec; Vilibald, škof
- 6 Nedelja **6. POBINKOŠTNA; Tomaž Moore, mučenec** € 14.18
Jezus nasliti štiri tisoč mož (Mr 8, 1—9)
- 7 Ponedeljek Ciril in Metod, slovanska apostola; Klavdij, mučenec
- 8 Torek Elizabeta (Jela, Špela), žena; Hadrijan III., papež
- 9 Sreda Kraljica miru; Brikcij, škof; Gorkumski mučenec
- 10 Četrtek Sedem bratov mučencev; Amalija (Ljuba), devica
- 11 Petek † Pij I., papež, mučenec; Olga, žena; Janez, mučenec
- 12 Sobota Nabor in Feliks, mučenca; Janez, opaf
- 13 Nedelja **7. POBINKOŠTNA; Anaklet, papež, mučenec**
O lažnih prerokih (Mt 7, 15—21) ● 3.46
- 14 Ponedeljek Bonaventura, cerkveni učitelj; Frančišek Solan, spoznavavec
- 15 Torek Vladimir, spoznavavec; Henrik, spoznavavec
- 16 Sreda Karmelska Mati božja; Evstahij, spoznavavec
- 17 Četrtek Aleš (Aleksij) spoznavavec; Donata in tovarišice, mučenke
- 18 Petek † Kamil Leljiški, spoznavavec; Miroslav (Friderik), škof, mučenec
- 19 Sobota Vincencij Pavelski, spoznavavec; Avrea (Zlata), devica
- 20 Nedelja **8. POBINKOŠTNA; Hieronim Emiliani, spoznavavec**
O krivičnem oskrbniku (Lk 16, 1—9)
- 21 Ponedeljek Lavrencij Brundizijski, cerkveni učitelj; Daniel (Danilo) prerok
- 22 Torek **DAN VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA** ☾ 13.10
Marija Magdalena (Majda), spokornica; Teofil, mučenec
- 23 Sreda Apolinarij, škof, mučenec; Liborij, škof
- 24 Četrtek Kristina, devica, mučenka; Vincencij, mučenec
- 25 Petek † Jakob (Rado) st., apostol; Krištof, mučenec; Pavel, mučenec
- 26 Sobota Ana, mati Device Marije; Valens, škof; Hiacint, mučenec
- 27 Nedelja **9. POBINKOŠTNA; Sergij, mučenec; Natalija (Božena), mučenka**
Jezus joka nad Jeruzalemom (Lk 19, 41—47)
- 28 Ponedeljek Viktor (Zmagoslav) I., papež; Nazarij in tovariši, mučenci
- 29 Torek Marta, devica; Olaf, mučenec; Urban II., papež ☽ 3.46
- 30 Sre. Ja Abdon in Senen, mučenca; Julita, mučenka
- 31 Četrtek Ignacij Lojolski, spoznavavec; Fabij, mučenec

JULIJ MALI SRPAN

	SONCE VZIDE	SONCE ZAIDE	DAN TRAJA	LUNA VZIDE	LUNA ZAIDE
1.	4.13	19.57	15.44	21.50	5.38
2.	4.14	19.57	15.43	22.18	7.06
3.	4.15	19.57	15.42	22.40	8.30
4.	4.15	19.57	15.42	22.58	9.51
5.	4.16	19.56	15.40	23.15	11.06
6.	4.17	19.56	15.39	23.32	12.18
7.	4.17	19.55	15.38	23.50	13.29
8.	4.18	19.55	15.37	—	14.41
9.	4.19	19.54	15.35	0.11	15.51
10.	4.20	19.53	15.33	0.36	16.59
11.	4.21	19.53	15.32	1.09	18.02
12.	4.22	19.52	15.30	1.50	18.57
13.	4.23	19.52	15.29	2.41	19.43
14.	4.24	19.51	15.27	3.40	20.19
15.	4.25	19.50	15.25	4.45	20.47
16.	4.26	19.50	15.24	5.53	21.10
17.	4.26	19.49	15.23	7.01	21.29
18.	4.27	19.48	15.21	8.09	21.46
19.	4.28	19.47	15.19	9.16	22.02
20.	4.29	19.46	15.17	10.24	22.17
21.	4.30	19.45	15.15	11.34	22.33
22.	4.31	19.45	15.14	12.48	22.53
23.	4.32	19.44	15.12	14.06	23.19
24.	4.34	19.43	15.09	15.27	23.53
25.	4.35	19.42	15.07	16.48	—
26.	4.36	19.40	15.04	18.01	0.41
27.	4.37	19.39	15.02	19.00	1.45
28.	4.38	19.38	15.00	19.43	3.04
29.	4.39	19.37	14.58	20.15	4.32
30.	4.40	19.36	14.56	20.40	6.01
31.	4.41	19.34	14.53	21.00	7.25

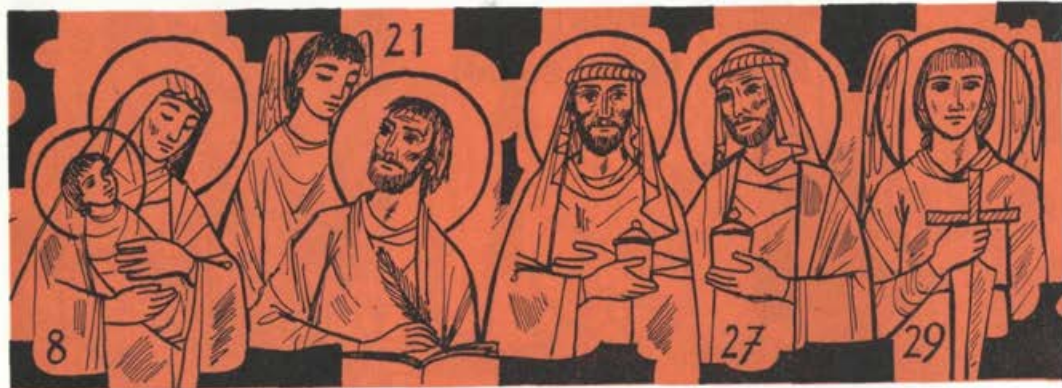
- 1 Petek † Makabejski bratje; Fides (Vera) in tovariši, mučenci
 2 Sobota Porcijunkula; Alfonz Ligvorij, cerkveni učitelj
- 3 Nedelja 10. POBINKOŠTNA; Julijan Peter Eymard, spoznavavec**
Prilika o farizeju in cestinarju (Lk 18, 9—14)
- 4 Ponedeljek Dominik (Vladimil), spoznavavec; Perpetua, žena
 5 Torek Marija Snežna; Ožbalt (Osvald), spoznavavec € 2.39
 6 Sreda Spremenjenje Gospodovo; Sikst II., papež, mučenec
 7 Četrtek Kajetan, spoznavavec; Donat, škof, mučenec
 8 Petek † Janez Marija Vianney, spoznavavec; Miron, škof
 9 Sobota Roman, mučenec; Peter Faber, spoznavavec
- 10 Nedelja 11. POBINKOŠTNA; Lavrencij [Lovro], mučenec**
Jezus ozdravi gluhtonemega (Mr 7, 31—37)
- 11 Ponedeljek Tiburcij in Suzana, mučenca; Aleksander, škof
 12 Torek Klara (Jasna), devica; Hilarija, mučenka; Herkulan, škof
 13 Sreda Janez Berhman, spoznavavec; Hipolit in Kasijan, mučenca ☺ 6.17
 14 Četrtek Evzebij, spoznavavec; Demetrij (Mitja), mučenec
15 Petek VNEBOVZETJE DEVICE MARIJE; Tarcij, mučenec
 16 Sobota Joahim, oče Device Marije; Rok, spoznavavec
17 Nedelja 12. POBINKOŠTNA; Hiacint, spoznavavec
Prilika o usmiljenem Samarijanu (Lk 10, 23—37)
- 18 Ponedeljek Helena (Jelena, Alenka), žena; Agapiš, mučenec
 19 Torek Janez Eudes, spoznavavec; Marijan, spoznavavec
 20 Sreda Bernard, cerkveni učitelj; Samuel, prerok; Lucij, mučenec ☺ 21.04
 21 Četrtek Ivana Frančiška Šantalska, žena; Fidelis, mučenec
 22 Petek † Brezmadežno Srce Marijino; Timotej, mučenec
 23 Sobota Mohor in Fortunat, mučenca; Filip Benicij, spoznavavec
- 24 Nedelja 13. POBINKOŠTNA; Jernej, apostol**
Jezus ozdravi deset gobavih (Lk 17, 11—19)
- 25 Ponedeljek Ludovik IX., spoznavavec; Patricija, devica
 26 Torek Ceferin, papež, mučenec; Viktor, mučenec; Rufin, škof
 27 Sreda Jožef Kalasancij, spoznavavec; Ruf, škof, mučenec ☺ 11.33
 28 Četrtek Avguštin, škof, cerkveni učitelj; Hermes, mučenec
 29 Petek † Obglavljenje Janeza Krstnika; Marija, Zdravje bolnikov
 30 Sobota Roza (Roža) iz Lime, devica; Feliks, mučenec
31 Nedelja 14. POBINKOŠTNA; Rajmund [Rajko] Nonat, spoznavavec
Jezus uči o božji previdnosti (Mr 6, 24—33)

AVGUST VELIKI SRPAN

	SONCE VZIDE	SONCE ZAIDE	DAN TRAJA	LUNA VZIDE	LUNA ZAIDE
1.	4.43	19.33	14.50	21.18	8.44
2.	4.44	19.31	14.47	21.35	10.01
3.	4.45	19.30	14.45	21.54	11.15
4.	4.46	19.29	14.43	22.14	12.28
5.	4.47	19.27	14.40	22.38	13.39
6.	4.49	19.26	14.37	23.08	14.49
7.	4.50	19.25	14.35	23.47	15.55
8.	4.51	19.23	14.32	—	16.53
9.	4.52	19.22	14.30	0.35	17.42
10.	4.53	19.20	14.27	1.32	18.21
11.	4.55	19.19	14.24	2.35	18.51
12.	4.56	19.17	14.21	3.43	19.16
13.	4.57	19.16	14.19	4.52	19.36
14.	4.58	19.14	14.16	6.00	19.53
15.	4.59	19.13	14.14	7.08	20.09
16.	5.01	19.11	14.10	8.16	20.24
17.	5.03	19.09	14.06	9.25	20.40
18.	5.04	19.07	14.03	10.37	20.59
19.	5.05	19.05	14.00	11.53	21.21
20.	5.06	19.04	13.58	13.11	21.51
21.	5.08	19.02	13.54	14.31	22.31
22.	5.09	19.00	13.51	15.45	23.26
23.	5.10	18.59	13.49	16.48	—
24.	5.11	18.57	13.46	17.37	0.38
25.	5.12	18.55	13.43	18.13	2.01
26.	5.14	18.54	13.40	18.40	3.28
27.	5.15	18.52	13.37	19.02	4.54
28.	5.16	18.50	13.34	19.21	6.17
29.	5.17	18.48	13.31	19.39	7.36
30.	5.18	18.46	13.28	19.56	8.52
31.	5.20	18.44	13.24	20.16	10.08

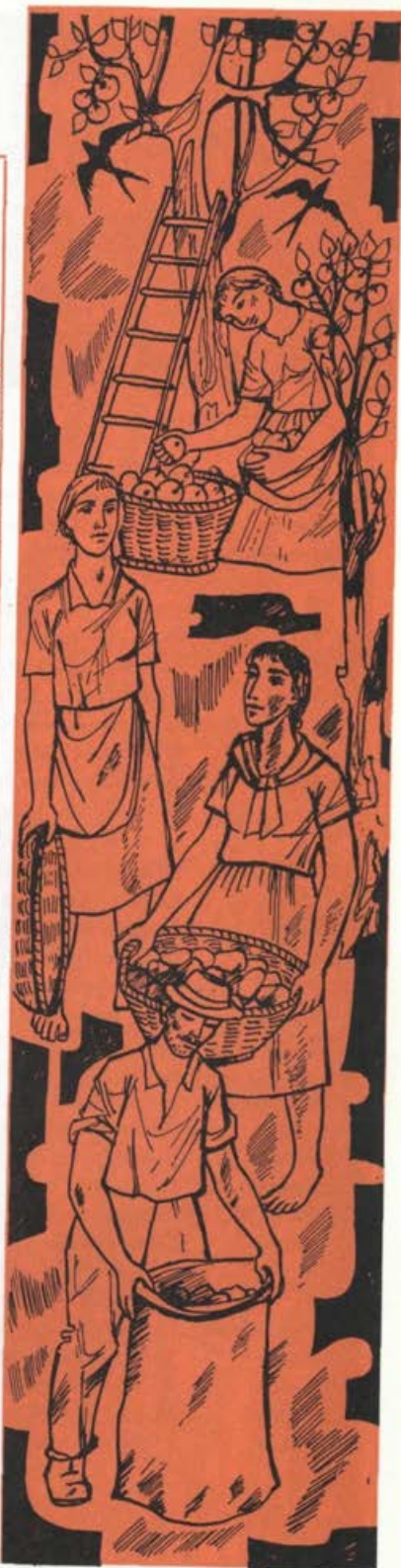

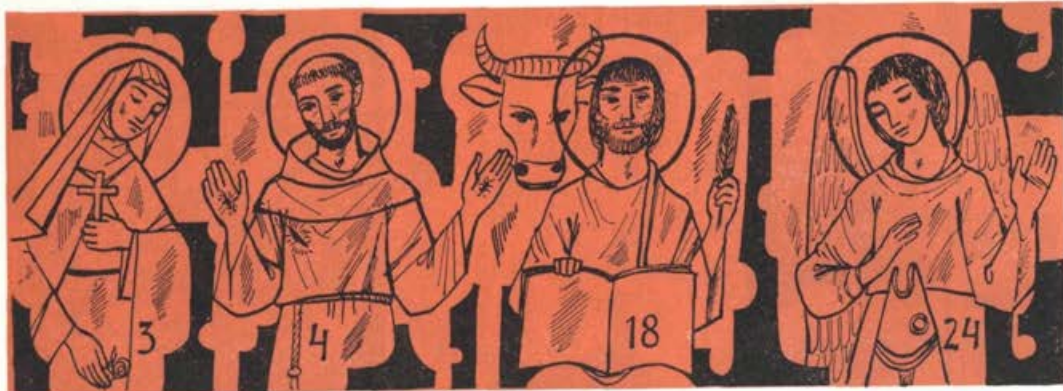
- 1 Ponedeljek Egidij (Tilen), opat; Verena, devica; Ana, prerokinja
 2 Torek Štefan, spoznavavec; Maksima, mučenka; Antonin, mučenec
 3 Sreda Pij X., papež; Simeon, spoznavavec; Evfemija, mučenka ☞ 17.58
 4 Četrtek Rozalija, devica; Mojzes, prerok; Ida, žena
 5 Petek † Lavrencij Justiniani, spoznavavec; Viktorin, škof, mučenec
 6 Sobota Zaharija, prerok; Oneziŕor, mučenec; Petronij, škof
7 Nedelja 15. POBINKOŠTNA, ANGELSKA
Jezus obudi mladeniĉa iz Naima (Lk 7, 11–16)
8 Ponedeljek Rojstvo Device Marije*: Peter Klaver, spoznavavec
 9 Torek Aleksander in Tiburcij, muĉenca; Gorgonij, muĉenec
 10 Sreda Nikolaj Tolentinski, spoznavavec; Pulherija, devica
 11 Četrtek Prof in Hiacint, muĉenca; Erntruda (Erna), devica ● 20.56
 12 Petek † Ime Marijino; Gvido, spoznavavec; Silvin, škof
 13 Sobota Notburga, devica; Filip, muĉenec; Mavriliŕ, škof
14 Nedelja 16. POBINKOŠTNA; Povišanje sv. križa
Jezus ozdravi vodeniĉnega, uĉi o ponižnosti (Lk 14, 1–11)
 15 Ponedeljek Zalostna Mati božja; Nikodem, muĉenec
 16 Torek Ljudmila, žena; Edita, devica; Kornelij, papež, muĉenec
 17 Sreda Kvatre; Rane sv. Franĉiška; Lambert, škof, muĉenec
 18 Četrtek Jožef Kupertinski, spoznavavec; Irena in Zofija, muĉenki
 19 Petek † Kvatre; Januarj in tovariši, muĉenci; Suzana, devica, muĉenka ☞ 3.25
 20 Sobota Kvatre; Evstahij in tovariši, muĉenci; Dionizij, muĉenec
21 Nedelja 17. POBINKOŠTNA, KVATRNA; Matej, apostol in evangelist
O najveĉji zapovedi (Mf 22, 35–46)
 22 Ponedeljek Tomaž Vilanovski, škof; Mavricij, muĉenec
 23 Torek Lin, papež, muĉenec; Tekla, devica, muĉenka
 24 Sreda Marija Devica, Rešiteljica; Gerard, škof
 25 Četrtek Pacifik, spoznavavec; Kleofa, muĉenec; Avrelija, devica ☞ 21.22
 26 Petek † Ciprijan in Justina, muĉenca; Kanadski muĉenci
 27 Sobota Kozma in Damijan, muĉenca; Hilfruda, devica
28 Nedelja 18. POBINKOŠTNA; Venĉeslav, muĉenec
Jezus ozdravi mrtvoudnega (Mf 9, 1–9)
 29 Ponedeljek Mihael, nadangel; Evtihij in tovariši, muĉenci
 30 Torek Hieronim, cerkveni uĉitelj; Zofija, žena; Gregorij, škof

SEPTEMBER KIMAVEC

	SONCE VZIDE	SONCE ZAIDE	DAN TRAJA	LUNA VZIDE	LUNA ZAIDE
1.	5.21	18.42	13.21	20.39	11.23
2.	5.23	18.40	13.17	21.08	12.35
3.	5.24	18.38	13.14	21.43	13.44
4.	5.25	18.36	13.11	22.28	14.46
5.	5.26	18.34	13.08	23.22	15.38
6.	5.28	18.32	13.04	—	16.21
7.	5.29	18.30	13.01	0.24	16.54
8.	5.30	18.28	12.58	1.31	17.20
9.	5.31	18.27	12.56	2.39	17.41
10.	5.32	18.25	12.53	3.48	17.69
11.	5.34	18.23	12.49	4.57	18.15
12.	5.35	18.21	12.46	6.06	18.31
13.	5.36	18.19	12.43	7.15	18.47
14.	5.37	18.17	12.40	8.27	19.05
15.	5.38	18.15	12.37	9.42	19.27
16.	5.40	18.13	12.33	11.00	19.53
17.	5.42	18.12	12.30	12.20	20.30
18.	5.43	18.10	12.27	13.35	21.19
19.	5.44	18.08	12.24	14.40	22.23
20.	5.45	18.05	12.20	15.32	23.39
21.	5.47	18.03	12.16	16.11	—
22.	5.48	18.01	12.13	16.41	1.03
23.	5.49	17.59	12.10	17.04	2.28
24.	5.51	17.58	12.07	17.24	3.50
25.	5.52	17.56	12.04	17.42	5.09
26.	5.53	17.54	12.01	18.01	6.27
27.	5.54	17.52	11.58	18.19	7.44
28.	5.55	17.50	11.55	18.41	8.59
29.	5.56	17.48	11.52	19.06	10.14
30.	5.58	17.46	11.48	19.39	11.27

- 1 Sreda Remigij, škof; Maksima in Julija, mučenki
- 2 Četrtek Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub), spoznavavec
- 3 Petek † Terezija Deteta Jezusa, devica; Kandid, mučenec € 12.06
- 4 Sobota Frančišek Asiški, spoznavavec; Edvin, spoznavavec
- 5 Nedelja **19. POBINKOŠTNA, ROŽNOVENSKA; Placid in tovariši, mučenci**
Prilika o kraljevi svatbi (Mt 22, 1—14)
- 6 Ponedeljek Bruno, spoznavavec; Fides (Vera), devica, mučenka
- 7 Torek Rožnovenska Mati Božja; Marko, papež; Sergij, mučenec
- 8 Sreda Brigita, žena; Simeon, starček; Demetrij (Mitja), mučenec
- 9 Četrtek Posvečenja cerkva (v ljubljanski nadškofiji); Janez Leonard
- 10 Petek † Frančišek Borgia, spoznavavec; Hugolin, mučenec; Pavlin
- 11 Sobota Materinstvo Device Marije; Emilijan, spoznavavec ● 10.40
- 12 Nedelja **20. POBINKOŠTNA (žegnanjska v ljubljanski nadškofiji)**
Jezus ozdravi sina kraljevega uradnika (Jan 4, 46—53)
- 13 Ponedeljek Edvard, spoznavavec; Koloman, mučenec
- 14 Torek Kalist I., papež, mučenec; Just, škof; Gaudencij, mučenec
- 15 Sreda Terezija Avilska, devica; Avrelija, devica
- 16 Četrtek Hedvika (Jadviga), žena; Gerard Majella, spoznavavec
- 17 Petek † Marjeta Marija Alakok, devica; Viktor in tovariši, mučenci
- 18 Sobota Luka, evangelist; Julijan, spoznavavec; Janez, mučenec ☽ 9.32
- 19 Nedelja **21. POBINKOŠTNA, MISIJONSKA; Peter Alkanlarski, spoznavavec**
Prilika o neusmiljenem hlapcu (Mt 18, 23—35)
- 20 Ponedeljek Janez Kentski, spoznavavec; Irena, mučenka
- 21 Torek Uršula in tovarišice, mučenke; Hilarion, opat
- 22 Sreda Vendelin, opat; Kordula, mučenka; Marija Salome
- 23 Četrtek Posvečenje cerkva (v goriški škofiji); Anton Marija Claret, škof
- 24 Petek † Rafael, nadangel; Kristina, devica; Feliks, mučenec
- 25 Sobota Krizant in Darija, mučenca; Krispin, mučenec ☽ 9.45
- 26 Nedelja **22. POBINKOŠTNA, KRISTUS KRALI; Evarist, papež, mučenec**
O božjem kraljestvu (Jan 18, 33—37)
- 27 Ponedeljek Frumencij, škof; Vincencij in Sabina, mučenca
- 28 Torek Simon in Juda, apostola; Cirila, devica; Fidelis, mučenec
- 29 Sreda Posvečenje cerkva (v mariborski škofiji); Narcis, škof
- 30 Četrtek Marcel in Kasijan, mučenca; German, škof; Klavdij in tovariši, m.
- 31 Petek † Volbenk, škof; Krištof, mučenec; Antonin, škof

OKTOBER VINOTOK

	SONCE VZIDE	SONCE ZAIDE	DAN TRAJA	LUNA VZIDE	LUNA ZAIDE
1.	5.59	17.44	11.45	20.21	12.33
2.	6.00	17.42	11.42	21.11	13.30
3.	6.02	17.40	11.38	22.11	14.17
4.	6.03	17.38	11.35	23.15	14.54
5.	6.05	17.36	11.31	—	15.22
6.	6.06	17.34	11.28	0.23	15.46
7.	6.07	17.32	11.25	1.32	16.04
8.	6.09	17.30	11.21	2.40	16.22
9.	1.60	17.29	11.19	3.50	16.38
10.	6.11	17.27	11.18	5.00	16.54
11.	6.13	17.25	11.12	6.12	17.10
12.	6.14	17.23	11.09	7.27	17.31
13.	6.15	17.21	11.06	8.46	17.57
14.	6.16	17.19	11.03	10.06	18.30
15.	6.17	17.18	11.01	11.24	19.16
16.	6.19	17.16	10.57	12.34	20.15
17.	6.21	17.14	10.53	13.30	21.28
18.	6.22	17.13	10.51	14.12	22.49
19.	6.23	17.11	10.48	14.44	—
20.	6.25	17.09	10.44	15.09	0.11
21.	6.26	17.07	10.41	15.29	1.32
22.	6.28	17.05	10.37	15.47	2.50
23.	6.29	17.03	10.34	16.04	4.06
24.	6.30	17.02	10.32	16.22	5.22
25.	6.32	17.01	10.29	16.42	6.37
26.	6.33	16.58	10.25	17.06	7.53
27.	6.35	16.57	10.22	17.37	9.06
28.	6.36	16.55	10.19	18.14	10.16
29.	6.38	16.54	10.16	19.02	11.18
30.	6.39	16.52	10.13	19.58	12.10
31.	6.40	16.51	10.11	21.01	12.51

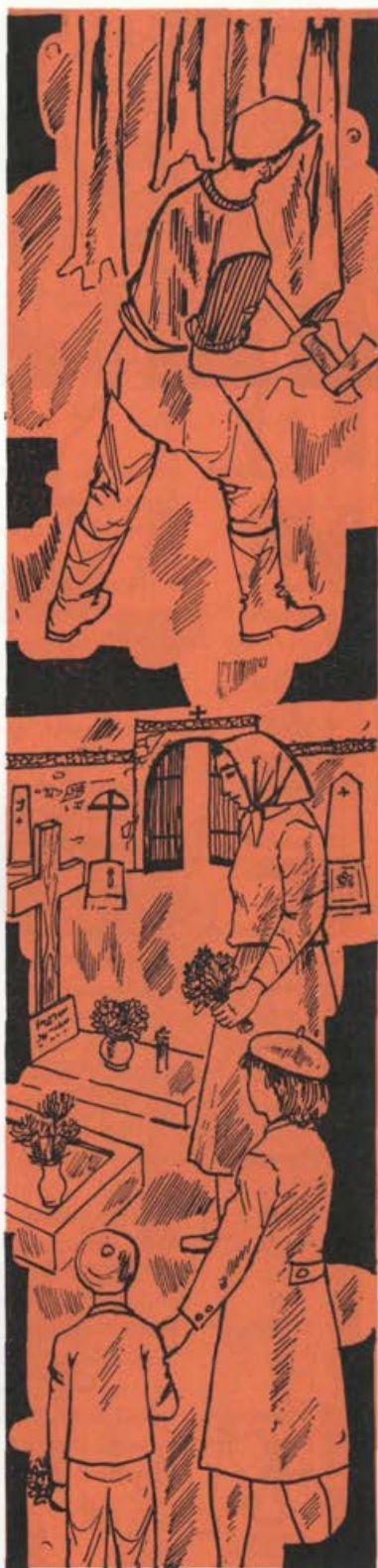

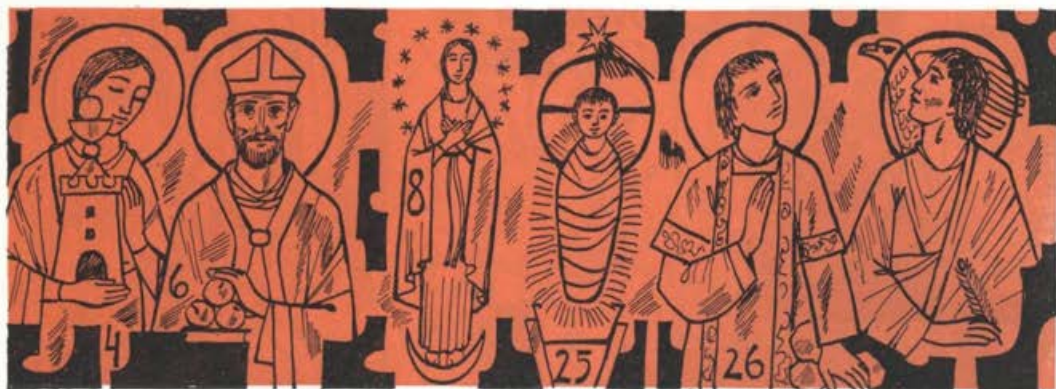
- 1 Sobota** **YSI SVETI; Severin, spoznavavec; Marija, devica, mučenka**
- 2 Nedelja** **23. POBINKOŠTNA [žegnanjska v mariborski škofiji]** € 8.14
Jezus obudi Jairovo hčer [Mt 9, 18—26]
- 3 Ponedeljek** Spomin vernih duš; Hubert, škof; Silvija, žena
- 4 Torek** Karel (Dragotin) Boromejski, škof; Vital, mučenec
- 5 Sreda** Zaharija in Elizabeta; Svete moči (relikvije)
- 6 Četrtek** Leonard (Lenart), opat; Feliks, mučenec; Sever, škof
- 7 Petek** † Engelbert, škof; Vilibrord, škof; Herkulan, mučenec
- 8 Sobota** Bogomir, škof; Štirje kronani mučenci; Maver, škof
- 9 Nedelja** **24. POBINKOŠTNA, ZAHVALNA; Teodor [Božidar], mučenec** ● 23.12
Prilika o dobrem semenu [Mt 13, 24—30]
- 10 Ponedeljek** Andrej Avelinski, spoznavavec; Demetrij (Mitja), škof
- 11 Torek** Martin (Davorin), škof; Menas, mučenec; Valentin, mučenec
- 12 Sreda** Martin, papež, mučenec; Kuno, škof; Avrelij, škof
- 13 Četrtek** Stanislav Kostka, spoznavavec; Didak, spoznavavec
- 14 Petek** † Jozafat Kunčević, škof, mučenec; Klementin, mučenec
- 15 Sobota** Albert Veliki, cerkveni učitelj; Leopold, spoznavavec
- 16 Nedelja** **25. POBINKOŠTNA; Jedri, devica; Otmar, opat** ☞ 16.46
Prilika o gorčičnem zrnu in kvasu [Mt 13, 31—35]
- 17 Ponedeljek** Gregorij Čudodelnik, škof; Hugon, škof
- 18 Torek** Posvečenje bazilik sv. Petra in Pavla; Roman, mučenec
- 19 Sreda** Elizabeta (Jela, Špela), žena; Krispin, spoznavavec
- 20 Četrtek** Feliks Valois, spoznavavec; Edmund, mučenec; Simplicij, škof
- 21 Petek** † Darovanje Device Marije; Kolumban, opat; Albert, škof
- 22 Sobota** Cecilija, devica, mučenka; Maver, mučenec; Filemon, mučenec
- 23 Nedelja** **26. POBINKOŠTNA; Klemen [Milivoj] I., papež, mučenec**
O razdejanju Jeruzalema [Mt 24, 15—35]
- 24 Ponedeljek** Janez od križa, cerkveni učitelj; Krizogon, mučenec ☹ 0.54
- 25 Torek** Katarina, devica, mučenka; Erazem, mučenec
- 26 Sreda** Silvester, opat; Konrad, škof; Peter Aleksandrijski, škof, mučenec
- 27 Četrtek** Virgilij, apostol Koroške; Valerijan, škof; Čudodelna svetinja
- 28 Petek** † Gregorij III., papež; Jakob, spoznavavec; Ruf in tovariši, mučenci
- 29 Sobota** **DAN REPUBLIKE**
- Saturnin, mučenec; Gelazij, škof; Iluminata, devica
- 30 Nedelja** **1. ADVENTNA; Andrej, apostol**
O poslednji sodbi [Lk 21, 25—33]

NOVEMBER LISTOPAD

	SONCE VZIDE	SONCE ZAIDE	DAN TRAJA	LUNA VZIDE	LUNA ZAIDE
1.	6.41	16.49	10.08	22.08	13.23
2.	6.43	16.48	10.05	23.16	13.48
3.	6.45	16.47	10.02	—	14.08
4.	6.46	16.45	9.59	0.24	14.26
5.	6.48	16.44	9.56	1.31	14.42
6.	6.49	16.42	9.53	2.40	14.57
7.	6.50	16.40	9.50	3.50	15.14
8.	6.52	16.39	9.47	5.04	15.33
9.	6.53	16.38	9.45	6.23	15.56
10.	6.55	16.37	9.42	7.44	16.28
11.	6.56	16.35	9.39	9.07	17.09
12.	6.57	16.34	9.37	10.22	18.06
13.	6.59	16.33	9.34	11.24	19.17
14.	7.00	16.32	9.32	12.11	20.38
15.	7.02	16.31	9.29	12.47	22.00
16.	7.03	16.30	9.27	13.13	23.21
17.	7.04	16.29	9.25	13.34	—
18.	7.06	16.28	9.22	13.53	0.40
19.	7.07	16.27	9.20	14.10	1.55
20.	7.09	16.26	9.17	14.27	3.08
21.	7.10	16.25	9.15	14.46	4.21
22.	7.11	16.24	9.13	15.08	5.35
23.	7.13	16.23	9.10	15.36	6.49
24.	7.14	16.22	9.08	16.11	8.01
25.	7.16	16.22	9.06	16.54	9.06
26.	7.17	16.21	9.04	17.48	10.01
27.	7.18	16.20	9.02	18.49	10.46
28.	7.20	16.20	9.00	19.55	11.22
29.	7.21	16.19	8.58	21.02	11.49
30.	7.22	16.19	8.57	22.09	12.11

- 1 Ponedeljek Marijan in tovariši, mučenci; Natalija (Božena), žena
- 2 Torek Bibijana, devica, mučenka; Blanka, žena; Pavlina, mučenka € 4.51
- 3 Sreda Frančišek (Branko) Ksaverij, spoznavavec; Sofonija, prerok
- 4 Četrtek Peter Krizolog, cerkveni učitelj; Barbara, devica, mučenka
- 5 Petek † Nikolaj Tavelić, mučenec; Saba (Savo), opat
- 6 Sobota Nikolaj (Miklavž), škof; Apolinarij, mučenec
- 7 Nedelja 2. ADVENTNA; Ambrozij, cerkveni učitelj**
Janez Krstnik pošlje svoja učenca k Jezusu [Mt 11, 2—10]
BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE
- 8 Ponedeljek Peter Fourier, spoznavavec; Valerija, mučenka ☉ 10.43
- 9 Torek Loretska Mati božja; Melkijad, papež, mučenec
- 10 Sreda Damaz, papež; Danijel, spoznavavec; Evlihij, mučenec
- 11 Četrtek † Aleksander (Saša), mučenec; Maksencij in tovariši, mučenci
- 12 Petek Lucija, devica, mučenka; Otilija, devica, mučenka
- 13 Sobota 3. ADVENTNA; Spiridion, škof; Just, mučenec
- 14 Nedelja Janez Krstnik pričuje o Kristusu [Jan 1, 19—28]**
- 15 Ponedeljek Anton in tovariši, mučenci; Kristina, devica; Konrad, spoznavavec
- 16 Torek Evzebij, škof, mučenec; Albina, devica; Adon, škof ☽ 2.10
- 17 Sreda Kvatre; Lazar, škof; Vivina, devica, Olimpija, žena
- 18 Četrtek Gracijan, škof; Teotim in Bazilijan, mučenca
- 19 Petek † Kvatre; Urban V., papež; Tea, mučenka; Favsta, žena
- 20 Sobota Kvatre; Evgenij in Makarij, mučenca; Julij, mučenec
- 21 Nedelja 4. ADVENTNA, KVATRINA; Tomaž, apostol; Severin, škof**
Janez Krstnik pripravlja Jezusu pot [Lk 3, 1—6]
- 22 Ponedeljek Demetrij (Mitja) in tovariši, mučenci; Frančiška Cabrini
 Dan JLA
- 23 Torek Viktorija, devica, mučenka; Servul, spoznavavec ☽ 18.36
- 24 Sreda Sveti večer; Adam in Eva; Hermina, devica
- 25 Četrtek BOŽIČ, ROJSTVO GOSPODOVO; Anastazija, mučenka**
- 26 Petek † Štefan, prvi mučenec*; Marin, mučenec**
- 27 Sobota Janez Evangelist, apostol; Fabiola, žena; Maksim, škof
- 28 Nedelja NEDELJA V BOŽIČNI OSMINI; Nedolžni otroci**
Simeon in Ana oznanjata Gospoda [Lk 2, 33—40]
- 29 Ponedeljek Tomaž Becket, škof, mučenec; David, kralj
- 30 Torek Evgenij, škof; Liberij, škof; Rajnerij, škof
- 31 Sreda Silvester I., papež; Katarina Labouré, devica € 23.53

DECEMBER GRUDEN

	SONCE VZIDE	SONCE ZAIDE	DAN TRAJA	LUNA VZIDE	LUNA ZAIDE
1.	7.23	16.18	8.55	23.15	12.29
2.	7.24	16.18	8.54	—	12.45
3.	7.25	16.18	8.53	0.22	13.01
4.	7.26	16.17	8.51	1.30	13.17
5.	7.28	16.17	8.49	2.41	13.34
6.	7.29	16.17	8.48	3.56	13.55
7.	7.30	16.17	8.47	5.15	14.23
8.	7.31	16.16	8.45	6.38	14.59
9.	7.32	16.16	8.44	7.58	15.50
10.	7.33	16.16	8.43	9.09	16.57
11.	7.34	16.16	8.42	10.05	18.17
12.	7.34	16.16	8.42	10.45	19.42
13.	7.35	16.16	8.41	11.15	21.08
14.	7.36	16.17	8.41	11.39	22.28
15.	7.37	16.17	8.40	11.58	23.46
16.	7.38	16.17	8.39	12.16	—
17.	7.38	16.17	8.39	12.33	1.00
18.	7.39	16.18	8.39	12.51	2.13
19.	7.40	16.18	8.38	13.13	3.25
20.	7.40	16.18	8.38	13.38	4.38
21.	7.41	16.19	8.38	14.09	5.49
22.	7.41	16.19	8.38	14.50	6.55
23.	7.42	16.20	8.38	15.40	7.54
24.	7.42	16.20	8.38	16.39	8.43
25.	7.43	16.21	8.38	17.43	9.21
26.	7.43	16.22	8.39	18.50	9.51
27.	7.43	16.22	8.39	19.57	10.15
28.	7.44	16.23	8.39	21.03	10.34
29.	7.44	16.24	8.40	22.09	10.51
30.	7.44	16.25	8.41	23.15	11.07
31.	7.44	16.26	8.42	—	11.21

JANUAR	FEBRUAR	MAREC	APRIL	MAJ	JUNIJ
1 S Novo leto	1 S Ignacij, šm.	1 S Albin, š.; Kv.	1 T Hugon, š.	1 C Jožef; P. dela	1 N Sv. Trojica
2 C Makarij, o.	2 N 1. predpost. ☾	2 N 2. postna	2 S Franc. Pav. ☾	2 P Alanazij, cu. ☾	2 P Marcellin, m.
3 P Genovefa ☾	3 P Blaž, šm.	3 P Kunigunda, ž.	3 C Veliki četrtlek	3 S Aleksander, p.	3 T Klotilda, ž.
4 S Angela, ž.	4 T Andrej, š.	4 T Kazimir, s. ☾	4 P Veliki petek	4 N 4. povelikon.	4 S Kvirin, šm.
5 N Ime Jezusovo	5 S Agata, dm.	5 S Bogoljub, š.	5 S Velika sobota	5 P Pij V., p.	5 C Sv. Rešnje Telo
6 P Sv. Trije kr.	6 C Tič, š.	6 C Perpetua, Felic.	6 N Velika noč	6 T Marija Sredn.	6 P Norbert, o.
7 T Lucijan, m.	7 P Romuald, o.	7 P Tomaž Akv.	7 P Vel. poned.	7 S Stanislav, š.	7 S Robert, o. ☾
8 S Bogoljub, m.	8 S Janez iz Mate	8 S Janez od Boga	8 T Albert, š.	8 C Peter, š.	8 N 2. pobinkošt.
9 C Julijan	9 N 2. predpostna	9 N 3. postna	9 S Marija Kl. ☾	9 P Gregorij Nac.	9 P Primož, Felic.
10 P Viljem, š.	10 P Sholastika ☾	10 P 40 mučencev	10 C Apolonij	10 S Izidor, s.	10 T Marjeta, ž.
11 S Higin, pm. ☾	11 T Luška M. b.	11 T Sofronij, š. ☾	11 P Leon Vel., p.	11 N 5. povelikon.	11 S Barnaba, ap.
12 N Sv. Družina	12 S Damijan, m.	12 S Gregorij V., p.	12 S Lazar, m.	12 P Pankracij, m.	12 C Janez, s.
13 P Jezusov krs!	13 C Albin, š.	13 C Kristina, d.	13 N Bela nedelja	13 T Robert B., cu.	13 P Srce Jezusovo
14 T Hilarij, cu.	14 P Valentin, m.	14 P Matilda, ž.	14 P Justin, m.	14 S Bonifacij, šm.	14 S Bazilij, cu.
15 S Pavel, pušč.	15 S Favstin, m.	15 S Klemen Dv., s.	15 T Peter, s.	15 C Vnebohod	15 N 3. pobink.
16 C Marcel, pm.	16 N 3. predpost. ☾	16 N 4. postna	16 S Bernarda L.	16 P Janez Nep. ☾	16 P Benon, š.
17 P Anton, pušč.	17 P Frančišek Clef	17 P Jedrt, d.	17 C Rudolf, m.	17 S Peshal B., s.	17 T Gregorij, ž.
18 S Marjeta, d. ☾	17 T Simeon, š; Pust	18 T Ciril Jeruz. ☾	18 P Konrad, s.	18 N 6. povelikon.	18 S Efreim S., cu.
19 N 2. po razgl.	19 S Pepelnica	19 S Jožef, ž. D. M.	19 S Ema, žena	19 P Peter C., p.	19 C Julijana, d.
20 P Fab. in Seb.	20 C Leon, š.	20 C Klavdija, m.	20 N 2. povelik.	20 T Bernardin, s.	20 P Silvarij, p.
21 T Neža, dm.	21 P Feliks, š.	21 P Benedikt, o.	21 P Anzelm, cu.	21 S Andrej Bobola	21 S Alojzij, s.
22 S Vincencij, m.	22 S Stol sv. Petra	22 S Lea, žena	22 T Leonida, m.	22 C Emil, m.	22 N 4. pobinkošt.
23 C Rajmund, s.	23 N 1. postna	23 N 5. postna, tiha	23 S Vojteh, š.	23 P Janez Rossi	23 P Agripina, d. ☾
24 P Timotej, šm.	24 P Matija, ap. ☾	24 P Gabrijel nad.	24 C Jurij, m. ☾	24 S M. P. kr. ☾	24 T Janez Krstnik
25 S Spr. sv. P. ☾	25 T Valburga, d.	25 T Oznan. D. M.	25 P Marko, evang.	25 N Binkošti	25 S Viljem, o.
26 N 3. po razgl.	26 S Andrej, š.; Kv.	26 S Maksima m. ☾	26 S Mali dobr. sv.	26 P Bink. poned.	26 C Janez, Pavel
27 P Janez Zlatousti	27 C Gabrijel, s.	27 C Janez Damašč.	27 N 3. povelik.	27 T Beda Čestl.	27 P Ladislav, s.
28 T Pelar Nolasko	28 P Roman, o.; Kv.	28 P Zalostna M. b.	28 P Pavel od kr.	28 S Avguštin; Kv.	28 S Pavel I., p.
29 S Frančišek Sel.		29 S Ciril, m.	29 T Robert, o.	29 C Magd. Paciška	29 N Peter in P. ☾
30 C Martina, d.		30 N 6. postna, cvet.	30 S Katarina Sien.	30 P Ivana O.; Kv.	30 P Sp. ap. Pavla
31 P Janez Bosko, s.		31 P Modest Kor.		31 S M. Kr.; Kv. ☾	

JULIJ	AVGUST	SEPTEMBER	OKTOBER	NOVEMBER	DECEMBER
1 T Sv. Rešnja Kri	1 P Makab. bratje	1 P Egidij, o.	1 S Remigij, š.	1 S Vsi sveti	1 P Marijan, m.
2 S Obisk. D. M.	2 S Alfonz, s.	2 T Štefan, s.	2 C Angeli varuhi	2 N 23. pobink. ☾	2 T Bibijana ☾
3 C Irenej, šm.	3 N 10. pobink.	3 S Pij X., p. ☾	3 P Terezija D.J. ☾	3 P Verne duše	3 S Franc. Ksav.
4 P Urh; D. borca	4 P Dominik, s.	4 C Bozolja, d.	4 S Franc. Asiški	4 T Karol, š.	4 C Barbara, dm.
5 S Anton, s.	5 T Mar. Snežna ☾	5 P Lavrencij, s.	5 N Rožnovenska	5 S Zah. Elizab.	5 P Saba, o.
6 N 6. pobink. ☾	6 S Spr. Gospod.	6 S Zaherija, pr.	6 P Bruno, s.	6 C Leonard, s.	6 S Nikolaj, š.
7 P Ciril in Metod	7 C Kajetan, s.	7 N Angelska	7 T Rožnov. M. b.	7 P Engelbert, š.	7 N 2. adventna
8 T Elizabeta, ž.	8 P Janez Vianej	8 P Roživo D. M.	8 S Brigita, ž.	8 S Bogomir, š.	8 P Brezmadežna
9 S Kraljica miru	9 S Roman, m.	9 T Aleksander, m.	9 C J. Leonard, s.	9 N Zahvalna	9 T Valerija, m. ☾
10 C Amalija, d.	10 N 11. pobink.	10 S Nikolaj, s.	10 P Franc. Borgia	10 P Andrej, s.	10 S Loreška M. b.
11 P Olga, ž.	11 P Suzana, m.	11 C Erntruda, d. ☾	11 S Malarin. M. ☾	11 T Martin, š.	11 C Damaz, p.
12 S Janez, o.	12 T Klara, d.	12 P Ime Marijino	12 N 20. pobink.	12 S Martin, pm.	12 P Aleksander, m.
13 N 7. pobinkošt.	13 S J. Berhmans ☾	13 S Notburga, d.	13 P Edvard, s.	13 C Stanislav, s.	13 S Lucija, dm.
14 P Bonavent., c. ☾	14 C Demetrij, m.	14 N 16. pobink.	14 T Kalist, pm.	14 P Zofala, šm.	14 N 3. adventna
15 T Vladimir, s.	15 P Vnebovz, m.	15 P Zalostna M. b.	15 S Terezija, d.	15 S Albert, cu.	15 P Anton, m.
16 S Karmel. M. b.	16 S Joahim, s.	16 T Ljudmila, ž.	16 C Hedvika, ž.	16 N 25. pobink. ☾	16 T Evzebij, š. ☾
17 C Aleš, s.	17 N 12. pobink.	17 S Lambert; Kv.	17 P Marjeta Alakok	17 P Gregorij, š.	17 S Lazar, š.; Kv.
18 P Kamil, s.	18 P Helena, ž.	18 C Irena, m.	18 S Luka, ev. ☾	18 T Roman, m.	18 C Cricijan, š.
19 S Vincencij, s.	19 T Janez Eudes, s.	19 P Januarij; Kv. ☾	19 N Misijonska	19 S Elizabeta, ž.	19 P Urban, p.; Kv.
20 N 8. pobinkošt.	20 S Bernarda, c. ☾	20 S Evstahij; Kv.	20 P Janez Kentski	20 C Feliks, s.	20 S Evgon, m.; Kv.
21 P Daniel, pr.	21 C Ivana, ž.	21 N 17. pobink.	21 T Uršula, m.	21 P Darov. D. M.	21 N 4. adventna
22 T Magd.; D. v. ☾	22 P Srce Marijino	22 P Tomaž, š.	22 S Kordula, dm.	22 S Cecilija, dm.	22 P Demetrij, m.
23 S Apolinarij, šm.	23 S Mohor, Fortun.	23 T Lin, pm.	23 C Klotilda, dm.	23 N 26. pobink.	23 T Vikt. dm. ☾
24 C Kristina, dm.	24 N 13. pobinkošt.	24 S Marija, Rešil.	24 P Rafael, nadan.	24 P Janez od k. ☾	24 S Sveti večer
25 P Jakob, ap.	25 P Ludovik, s.	25 C Avrelija, d. ☾	25 S Darifa, m. ☾	25 T Katarina, dm.	25 C Božič
26 S Ana, ž.	26 T Celerin, p.	26 P Ciprijan, Just.	26 N Kristus Kralj	26 S Silvester, o.	26 P Štefan, pr. m.
27 N 9. pobinkošt.	27 S Jožef Kal., s. ☾	27 S Kozma in Dam.	27 P Sabina, m.	27 C Virgilij, s.	27 S Janez, ev.
28 P Viktor, pm.	28 C Avguštin, cu.	28 N 18. pobink.	28 T Simon - Juda, a.	28 P Gregorij, p.	28 N David in otr.
29 P Maria, d. ☾	29 P Obgl. J. Krs!	29 P Mihael, nadan.	29 S Narcis, š.	29 S Dan republike	29 P David, kralj
30 S Julita, m.	30 S Roza, d.	30 T Hieronim, cu.	30 C Klavdij, m.	30 N 1. adventna	30 T Evgon, š.
31 C Ignacij, s.	31 N 14. pobink.		31 P Krištof, m.		31 S Silvester, p. ☾

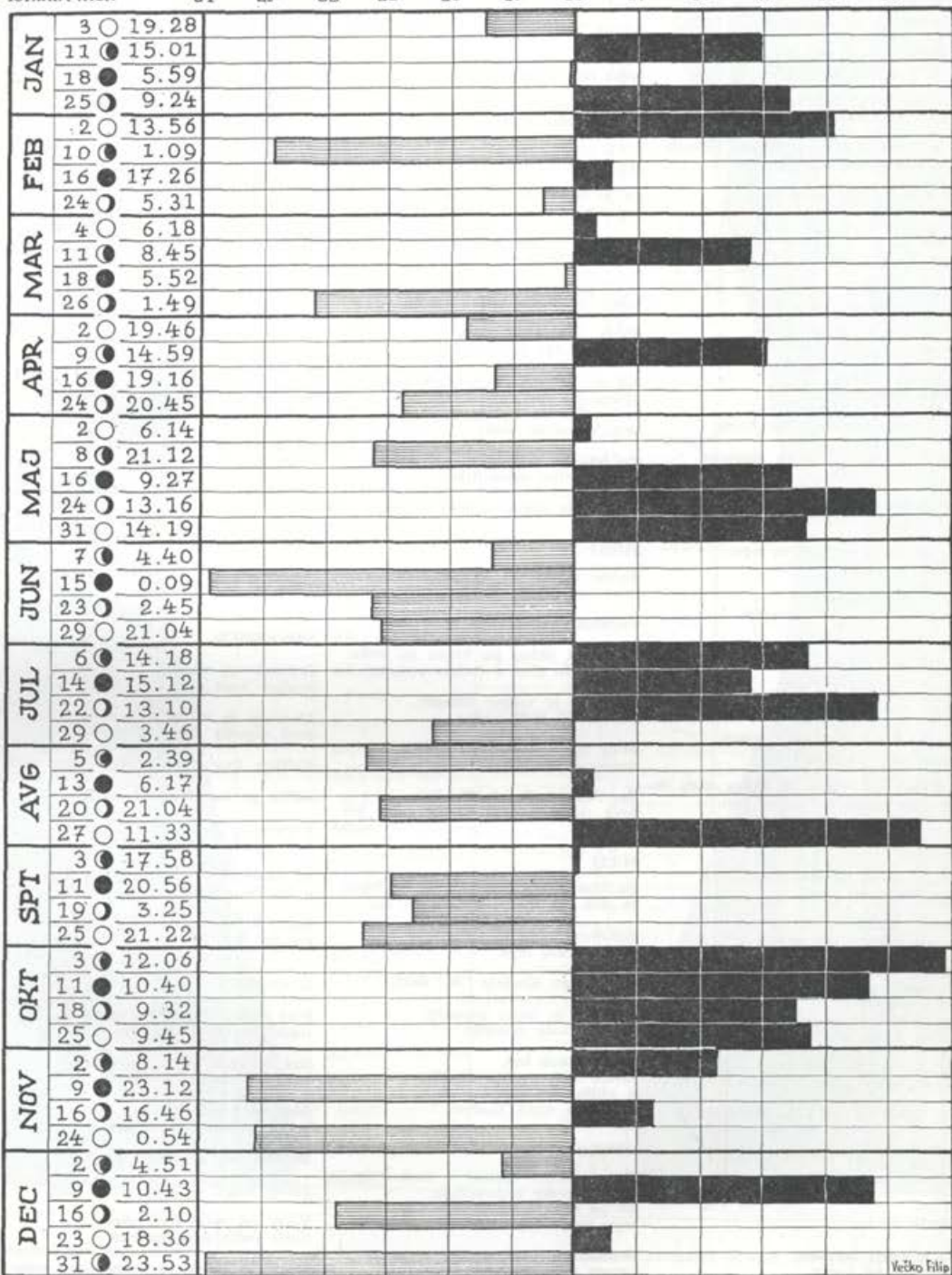
Mesec, dan in ura
luninih men

LEPO

SPREMENLJIVO

GRDO

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
24 23 22 21 20 19 18 17 16 15 14 13 12

Večko Filip

○ Prvi krajec ○ Ščip (polna luna) ● Zadnji krajec ● Mlaj

Diagram vremena po Herschlovem ključu za leto 1969. Navpičnice označujejo ure od polnoči (0.h) do poldne (12.h) in nazaj do polnoči (24.h). Ob levem robu je naznačen čas luninih men. Vreme bo tem zanesljiveje lepo, čim bolj se svetlejši trak na levi strani približuje levemu robu — polnoči (0.h 24.h), tem zanesljiveje pa bo grdo, čim bolj se temni trak na desni strani približuje desnemu robu — poldnevu (12.h). Diagram je razumeti tako: ko določa trak za dotični dan tako ali tako vreme, velja to za približno tiste dni.

KAKŠNO BO VREME

JANUAR

Ce prosinca ni snega,
ga mali traven da.
Prosinec mrzel, da poka,
sadje v jeseni in moka.

Prosinec mil, Bog se usmil'.
Prosinca gorkota, jeseni sirota.

Ce sv. Anton (17.) z dežjem prihaja,
še dolgo potem zemljo napaja.

Ce Vinka (22.) sonce peče,
v sode vince teče.

Kakor okoli Vincenca (22.) biló,
tako čez leto ostalo bo.

Kadar sv. Pavla (15.) sneži ali deži,
letina slaba in huda preti.

FEBRUAR

Svečnica zelena,
velika noč snežena.

Ce je svečnica topla, sončnega
vremena
čebela bogate, dobrega plemena.

Ako na svečnico burja vleče,
bo dobro leto,
ako jug, bo slabo.

Na svečnico in Blažvo lepo,
veliko v jeseni vina bo.

Sv. Valentina (14.)
prinese ključce do korenin.

Pust na tratih,
velika noč na peči.

Ako pustne dni dežuje,
fiziol obilno prideluje.

Ce sv. Petra stol (22.) mrází,
dolgo časa zima še trpi.

Kakršno bo vreme sv. Petra stola da
tako bo potem še mesec dan.

MAREC

Suščev prah in kup zlata —
iste vrednosti oba.

Sušca veliko megla,
dobro letino nam daje.

Kar že sušca zeleni,
se rado posuši.

Sv. Jedert (17.) lepa
dobro letino obeta,

Sv. Jožef (19.) lep in jasen,
dobre letine prerok prijazen.

Sv. Gabrijela (24.) če zmrzuje,
potlej slana nič več ne škoduje.

Ce da Rupert (27.) lepe dni,
se seno lahko suši.

APRIL

Ce je april deževen,
kmet ne bo reven.

Ce sušca sneg kazí,
malega travna sneg gnojí.

Kadar je o mladem mesecu sv. Jurij,
tedaj ni krme.

Ce se o Jurijevem krokar v žitu
mlatič jeseni mnogo cepcev ^{skrije,}
razbije.

Ce veliki petek dežuje,
suho leto napoveduje.

Lepo vreme o veliki noči,
dobra letina že tedaj napoči.

MAJ

Ce je ta mesec dosti dežja,
v jeseni bo dosti vsega blaga.

Velikega travna mokrota,
malega srpana (julija) suhota.

Velikega travna, če pogostoma grmi,
kmet se dobre letine veseli.

Slana v začetku maja,
zoritvi sadja jako nagaja.

Na sv. Urbana (25.) sonce gorko,
obilno bo vina, bo sladko;
če pa ta dan prisoši,
trta le cviček rodi.

Ce trjakov dan (12.—14.) dežuje,
dobro letino oznanjuje.

Binkoštno blato — leto bogato.

JUNIJ

Kakor vreme na Medarda (8.) kane,
tako ves mesec ostane.

Ce kres deži, orehov ni.

Kukavica dolgo po kresu če kuka,
dragota in glad v deželo pokuka.

Kakršno je vreme kresnic,
takšno bo tudi ženjic.

Pred sv. Vidom (15.) muhe
napovedujejo dneve suhe.

Sv. Peter in Pavel (29.) lep,
brez dežnika greš lahko daleč po
svet^u.

JULIJ

Ce Marijinega dne (2.) ne bo lepo,
se dež ves mesec ustavi ne bo.

Jakobova aida in Ožbaltova repa
je malokdaj lepa.

Ce na dan Marjete (20.) deži,
orehov pričakovati ni,
seno se ne more posušiti,
lešniki bodo črvoviti.

Ce je Jakob lep,
mrzli bodo svetki (božič),
a obilna bo jesen,
je znano vsem ljudem.

AVGUST

Ce se megla zjutraj v zrak dviguje,
slabo vreme napoveduje;
če pa zemlja meglo posrka,
lepo vreme na vrata trka.

Srpana če veter zvedri,
vreme dolgo še trpi.

Sv. Lovrenc pa sv. Jernej lep,
še dolgo v jeseni bo topel svet.

O velikem šmaru lepo,
dosti grozdja bo.

Po vremenu sv. Jerneja (24.)
rada vsa jesen se nareja.

Dež na sv. Janeza glave (29.)
rad stori orehe piškave.

SEPTEMBER

Kakršno bo vreme sv. Ila (1.) kazalo,
bo tudi ves mesec ostalo.

Ako je na malo mašo (8.) lepo,
potem bo dva meseca suho.

Na sv. Matevža (21.) vreme ugodno,
tako bo ostalo štiri tedne prihodno.

Ce ptice selivke pred sv. Mihielom
(29.) ne leti,
se pred božičem ni batí zime trdé.

OKTOBER

Sv. Gal (16.) deževen ali suh —
prihodnjega leta ovaduh.

Ce se drevje pozno obleti,
huda zima sledi.

Sv. Luka (18.) sneg prikuka.

Kakor je sv. Uršula (21.) pričela,
bo zima vsa izpela.

Ko žerjav leti na tuje,
zima se že približuje.

NOVEMBER

Deževni vsi svetí,
pozimi hudi zameti.

Macesen se vselej na kopno obleti,
prej zapadli sneg ne obleži.

Kolkor ima Lenart (6.) snega na
planin^{ih},
toliko ga ima božič v dolin^{ah}.

Vreme sv. Katarine (25.)
tudi prosinca ne mine.

Ce Martinova gos po ledu plazi,
o božiču navadno po blatu gazi.

Sneg, kj na sv. Andreja (30.) pade,
sto dni leži in žito mori.

DECEMBER

Prvi teden v adventu mraz
trajal bo ves zimski čas.

Dež in veter pred božičem
koplje jamo rad mrličem.

Ako na božič dežuje,
bo prihodnje leto mokro.

Božični dež — vzame rž.

Zelen božič — bela velika noč.

Veter na svetí dan obeta
dosti sadja drugega leta.

Jasno in svetlo če je na svetí večer,
letina prav dobra se rada primer',
svetí večer če oblačno, temno,
žita bo prazno ob letu gumno.

Ce nedolžni otročičj so oblačni,
prihodnjega leta ne bodo kruha lačni.

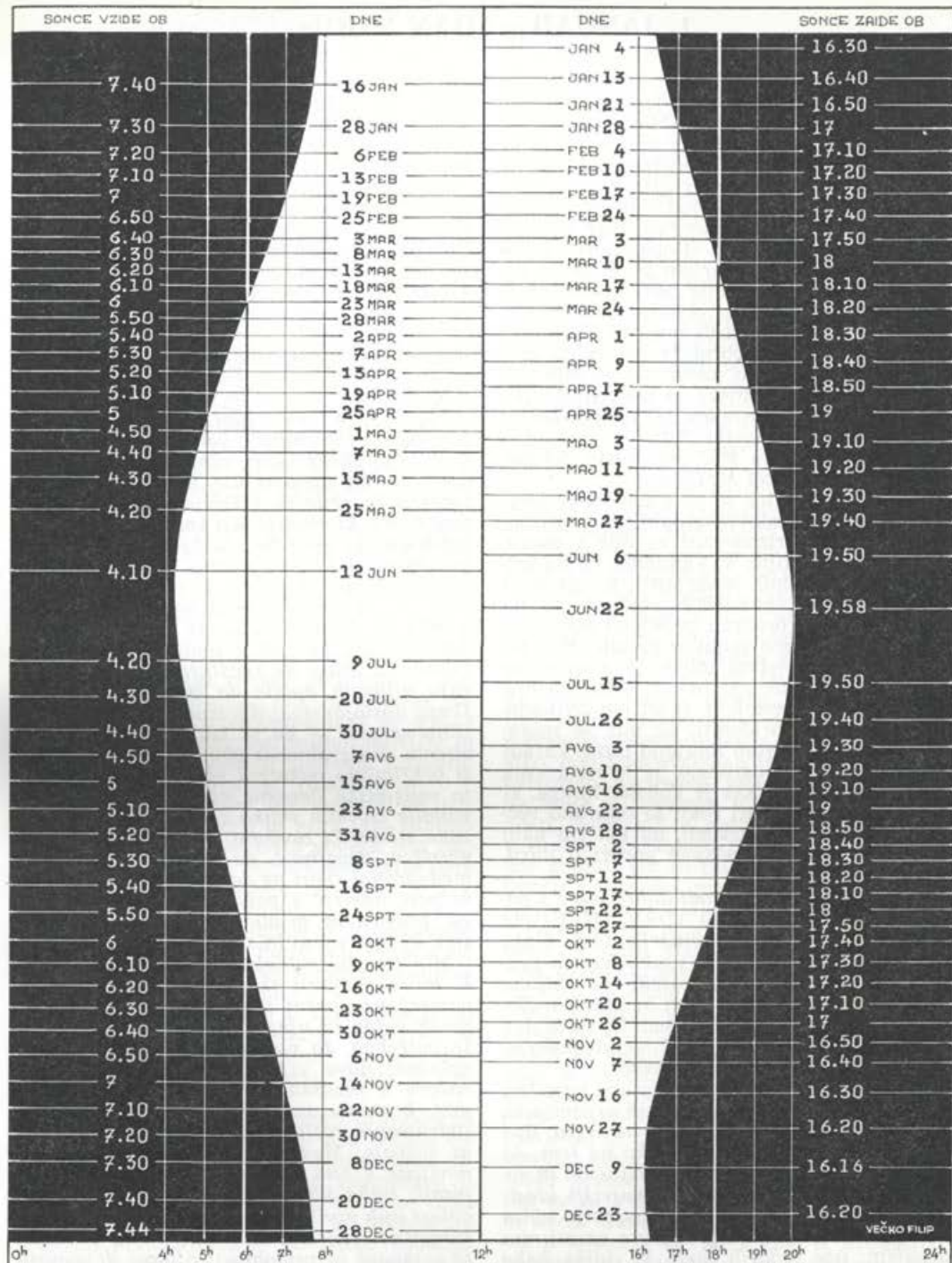

Diagram sončnega vzhoda in zahoda. Risba nazorno kaže razmerja med dolžino dneva in noči, kako se dan daljša in nato zopet krajša. Belo polje pomeni dan, temno pa noč, na levi po polnoči, na desni pred polnočjo. Posamezni predeli z vzporednicami v vodoravni smeri kažejo na levi strani čas sončnega vzhoda, na desni pa čas sončnega zahoda v tistih dneh z razliko po 10 minut. Diagram velja za naše kraje. Umevno je, da na višinah sonce prej vzhoda in pozneje zaide, med gorami pa obratno, pozneje vzhoda in prej zaide.

Saj še ni izzvenela pesem svete noči »Slava Bogu na višavah in mir ljudem na zemlji«, še slišimo božično voščilo »Mir z vami!« pa že novo praznovanje »Dneva miru«. Ali je to potrebno? Nesmiselno vprašanje, zakaj o miru je treba nenehno govoriti. Prav iz žive današnje potrebe, da bi ljudje živeli v miru, je papež Pavel VI. decembra 1967 napisal poslanico o praznovanju »Dneva miru« in jo poslal državnim poglavarjem po vsem svetu. »Delajte za mir, uresničite med ljudmi ideal miru, notranji mir je podlaga zunanjemu miru.« to so glavne misli božične poslanice, ki jo je Pavel VI. prebral 23. decembra lani po vatikanskem radiu, kateremu so bile priključene številne radijske in televizijske postaje, da so jo posredovale vsemu svetu. Predsedniku Jugoslavije Titu je poslanico izročil 27. decembra 1967 apostolski delegat v Jugoslaviji nadškof M. Cagna.

Papežovo poslanico so po vsem svetu sprejeli s splošnim odobravanjem in s priznanjem njegovih prizadevanj za mir v svetu, za prenehanje vojne v Vietnamu in za odpravo vseh številnih nevarnosti, ki ogrožajo mir. Povsod po katoliških cerkvah so na novega leta dan prebrali papežovo poslanico in opravili posebne molitve za mir. Ker bo odslej 1. januar »Dan miru« in z njim začnemo novo leto, naj bi nas misel na mir spremljala skozi vse leto, skozi vse življenje. Mir si moremo pridobiti, za mir se moramo vzgajati, za mirom moramo težiti. Zaradi nevarnosti, ki mir ogrožajo, je to naša vsak dan nova dolžnost. Ker je koledar knjiga, ki jo imamo zmerom pri roki, jo odprimo večkrat tudi na tehle straneh, na katerih nam sveti oče po svoji poslanici govori o miru. Takole govori:

Obračamo se na vse ljudi dobre volje s povabilom, da praznujemo »DAN MIRU« na dan sončnega leta 1. januarja 1968. Naša želja bi bila, da bi potem vsako leto to praznovanje ponavljali kot voščilo in obljubo na začetku koledarja, ki meri in kaže pot človeškega življenja skozi čas. Radi bi, da bi mir s svojo pravičnostjo in dobrodejno umerjenostjo vodil prihodnjo zgodovino.

Menimo, da ta predlog izražaja upe narodov, njihovih vladarjev, mednarodnih organizacij, ki se trudijo za ohranitev miru na svetu; upe verskih ustanov, ki jim je toliko na tem, da se ohrani mir; upe kulturnih, političnih in socialnih gibanj, ki jim je mir najvišji ideal; upe mladine, ki z zares živo bistrrostjo ubira nova pota omike in ta gredo vsa za mirnim razvojem; upe modrih ljudi, ki vidijo, kako je mir danes potreben, pa tudi ogrožen.

Predlog, da posvetimo miru prvi dan v novem letu, nam torej ni pred očmi kot nekaj izključno verskega, katoliškega; rad bi, da se mu pridružijo vsi resnični prijatelji miru, kakor da gre za njihovo lastno pobudo; moral bi se izraziti v svobodnih oblikah, pač po

osebnem značaju tistih, ki razumejo, kako lepo in pomembno je v tako različnem zboru sodobnega človeštva soglasje vseh glasov v svetu, da poveljca tako temeljito dobrino, kakor je mir.

Katoliška Cerkev bi rada v duhu službe in zgleda samo »sprožila misel«. Upa pa, ne samo da bo zadela na najširše potrdilo omikanskega sveta, ampak tudi da bo povsod našla mnogotere in spretne zagovornike, zmožne, da vtisnejo Dnevu miru, ki ga bomo praznovali na pragu vsakega novega leta, očiten in močan značaj človeštva, ki se zaveda in je rešeno žalostne usodnosti oboroženih spopadov in bo znalo pokazati zgodovini sveta srečnejšo pot k redu in napredku.

Katoliška Cerkev vabi svoje vernike, da praznujejo Dan miru z verskimi in nravnimi izrazi krščanske vere; vendar ima za svojo dolžnost, da opomni vse tiste, ki bi hoteli sprejeti to priložnost Dneva miru, na nekatere točke, ki morajo biti značilne za ta Dan, predvsem na potrebo, da branimo mir pred nevarnostmi, ki ga nenehno, vedno ogrožajo: nevarnost, da ohranimo še naprej sebičnost vseh vrst v odnosih med narodi; nevarnost nasilnosti, ki se ji nekateri narodi utegnejo dati speljati, ker jih k temu žene obup, ko vidijo, da drugi ne spoštujejo in ne priznavajo njihovih pravic do življenja in človeškega dostojanstva; nevarnost — danes tako silno naraslo — da se kdo zateče k strahovitemu uničevalnemu oboroževanju, kakršno si oskrbuje nekatere velesile in tratijo za to velikanske denarne vsote; ta potrata navdihuje človeku veliko žalost, če pomisli na silne stiske, ki zavirajo razvoj toliko drugih narodov; nevarnost, da bi kdo mislil, da se mednarodni spori ne dajo reševati po pametni poti, namreč s pogajanjem na temelju prava, pravice in primernosti, ampak samo s silo, ki seje grozo in smrt med narode sveta.

Mir temelji subjektivno na novem duhu, ki mora prešiniti skupno življenje narodov, namreč na novem pojmovanju človeka, njegovih nalog in njegove usode. Dolga pot je še potrebna, da postane to pojmovanje vse-splošno; nova vzgoja mora navajati nove rodove k medsebojnemu spoštovanju narodov, bratstvu med ljudmi, medsebojnemu sodelovanju različnih rodov zaradi napredka in razvoja. Mednarodne organizacije, ustanovljene s tem namenom, morajo vsi podpirati; treba jih je bolje poznati in priznati oblast njih vzvišenemu poslanstvu in jim dati primerna sredstva. Dan miru mora počastiti te ustanove in pridobivati njihovi dejavnosti ugled, zaupanje in tisto čustvo pričakovanja, ki jim mora brez nehanja buditi čut njihovih zelo resnih odgovornosti in krepiti zavest poslanstva, ki jim je zaupano.

Spominjamo se enega: mir ne sme biti utemeljen na lažnih lepih besedah, ki jih ljudje vzamejo za dobro, ker pač ustrezajo

njihovim globokim in resničnim pričakovanjem, pa utegnemo služiti in so — žal — tudi res včasih služile, da zakrijejo praznino resničnega duha in stvarnih mirovnikih imen, kadar sploh ne prikrivajo čustev in dejanj gospodovalnosti in strankarskih koristi.

Prav tako ni mogoče govoriti o miru, kadar kdo ne prizna njegovih trdnih temeljev, to se pravi: odkritosrčnosti, pravičnosti in ljubezni v odnosih med državami in med dražvljani med seboj v narodu samem in z njih vladami; prostosti posameznikov in narodov v vseh njenih oblikah, državljanski, kulturni, nraveni, verski; drugače ne bomo imeli miru — čeprav se po naključju kakemu nasilju posreči ustvariti zunanji videz reda in postavnosti — marveč nenehno in nezadržno porajanje uporov in vojska.

Prav temu resničnemu miru torej, pravičnemu in postavljenemu na odkritosrčno priznanje človeških pravic in neodvisnost vsakega naroda moramo posvetiti ta Dan miru; zato vabim k temu vse pametne in močne ljudi.

Končno je treba želeti še to, da poveljevanje ideala ne bo pospeševalo lenobe tistih, ki se boje, da bi morali staviti svoje življenje v službo svoje dežele in svojih bratov, kadar se ti trudijo v obrambi pravice in prostosti, pa pri tem samo iščejo, kako bi se izmaknili odgovornostim in nujnim nevarnostim v izvrševanju velikih dolžnosti in plemenitih dejanj. Beseda mir ne pomeni pacifizma, ne zakriva strahopetnega in lepega pojmovanja življenja; nasprotno: najvišje in najbolj splošne vrednosti življenja razglašajo: resnico, pravico, prostost, ljubezen.

In prav za obrambo teh vrednot jih stavimo pod zastavo miru in prav zato vabimo ljudi in narode, da ob svitu novega leta razvijemo to zastavo, ki mora voditi ladjo omike skozi neogibne viharje zgodovine v pristan njenih najvišjih ciljev.

V drugem delu poslanice o praznovanju Dneva miru se papež Pavel VI. obrača na škofe, duhovnike in vse vernike katoliške Cerkve s temile besedami:

Posiljam vam povabilo, ki smo ga nedavno naznanili, da namreč posvetite namenom in sklepom miru poseben praznik na prvi dan novega sončnega leta, prvega januarja prihodnjega leta.

Ta praznik ne sme spremeniti liturgičnega koledarja; ta za novega leta dan določa čiščenje Marijinega božjega materinstva in presvetelega Jezusovega imena; nasprotno, ti sveti in mili verski spomini morajo vreči svojo luč dobrote, modrosti in upanja na prošnjo, premišljevanje, povišanje velikega in tako zaželenega miru, ki je svetu tako potreben.

Gotovo ste opazili, prečastiti bratje in predragi sinovi, kako pogosto nam prihajajo na ustnice misli in opomini o vprašanju miru; ne delamo tega iz kake lahkotne navade ali da bi segali po tuji temi, ker je pač v modi; delamo to zato, ker mislimo, da tako terja

naša služba vesoljnega pastirja; to delamo zato, ker vidimo, da je mir resno v nevarnosti in nam daje misliti na strahovite dogodke, ko utegnemo biti uničeni celi narodi in morda celo velik del človeštva; to delamo zato, ker se je v zadnjih letih zgodovine našega stoletja končno zelo jasno pokazala resnica, da je mir edina in resnična pot do človeškega napredka (ne pa napetosti zanesenih nacionalizmov, ne nasilna osvajanja, ne zatiranja, ki ustvarjajo zlagan državljanski red); to delamo zato, ker je mir v duhu krščanske vere, ker se za kristjana pravi oznanjati mir toliko kakor oznanjati Jezusa Kristusa; »on je naš mir« (Ef 2, 14); njegov evangelij miru« (Ef 6, 15); s svojo daritvijo na križu je izpolnil splošno spravo, in mi, njegovi učenci, smo poklicani, da smo »stvarivci miru« to je »miroljubni« (Mt 5, 9); in slednjič prav samo iz evangelija dejansko izhaja mir, ne da napravi ljudi slabiče in strahopetce, ampak da v njihovih dušah nagnjenja k nasilju in zatiranju nadomesti z možatimi krepostmi pameti in srčnosti resničnega humanizma; to delamo slednjič tudi zato, ker ne bi radi, da bi nam kdaj Bog ali zgodovina očitala, da smo molčali pred nevarnostjo vojske med narodi, ki bi — kakor vsakdo ve — utegnili dobiti nepredvidena znamenja apokaliptične groze.

O miru je treba vedno govoriti. Treba je vzgajati svet, naj ljubi mir, naj dela zanj, ga brani, in zoper tistega, ki začne pripravljati vojno (tekmovanje nacionalizma, oboževanje, netenje uporov, plemensko sovraštvo, duh maščevalnosti itd.) in zoper zanke varljivega pacifizma, ki uspava nasprotnika, da ubije ali razoroži v duhovih čut pravičnosti, dolžnosti in požrtvovalnosti, je treba v ljudeh današnjega časa in prihodnjih rodov zbuditi čut in ljubezen do miru, utemeljen na resnici, pravici, prostosti, ljubezni (prim. Janez XXIII., Mir na zemlji).

Papež zatem poudarja, naj bi imela velika misel o miru zlasti za Kristusove učence svoj praznični pomen na začetku novega leta, nato pa nadaljuje:

Mi, ki verujemo v evangelij, lahko poveljamo ta praznik s čudovitim bogastvom izvirnih in mogočnih misli: npr. o nedotakljivem in vsesplošnem bratovstvu vseh ljudi, ko vendar izhajamo vsi iz edinega, neodvisnega in preljubnega božjega očetovstva; izhajamo iz skupnosti, ki nas, stvarno ali v upanju, vse druži v Kristusu, in tudi iz prejšnje besede, ki v Sv. Duhu kliče človeški rod ne le k enotnosti vesti, ampak tudi del in usod. Kakor nihče drug lahko govorimo mi o ljubezni do bližnjega; iz evangeljske zapovedi o odpušcanju in usmiljenju lahko dobimo sokov, ki res morejo prenoviti družbo.

Zlasti pa, prečastiti bratje in predragi sinovi, nam je na voljo prav posebno orožje miru: to je namreč molitev s svojimi čudežnimi močmi, da nas okrepi v nravnem pogledu in da dobimo nadnaravne in božje de-

javnike duhovne in politične obnove; molitev z možnostjo, ki jo daje, da se vsaj vsak dan in odkrito vpraša, kako je s koreninami sovravnosti in sile, ki morda tiče v srcu vsakogar.

Začnimo torej leto milosti (leto vere, ki postaja upanje) leto 1968 (in potem vsako leto) z molitvijo za mir: če je mogoče, vsi skupaj v cerkvi in po naših domovih; to je tisto, kar vas prosimo; noben glas naj ne manjka v tem velikem zboru Cerkve in sveta, ko bomo prosili za nas darovanega Kristusa: podari nam mir!

Ta papeževa poslanica za Dan miru, ki naj bi ga poslej praznovali vsako leto na prvi dan sončnega leta, torej na novoletni dan, je bila poslana vsem državnim poglavarjem in predstavnikom vseh narodov, vernim in nevernim. Papež jo je prebral vsemu svetu po vatikanskem radiu na dan pred svetim večerom, 23. dec. 1967. Poslanica je po vsem svetu zbudila ugoden odmev. Sveti oče je prejel na stotine brzojavk, v katerih so državni poglavarji in mednarodne organizacije popozdravile njegovo pobudo za praznovanje dneva miru in soglašale z njegovim prizadevanjem za mir med narodi; za mir v svetu. Kot smo že omenili, je predsedniku Jugoslavije Titu izročil papežovo poslanico o Dnevu miru zastopnik Sv. sedeža v Jugoslaviji nadškof M. Cagna. Predsednik Tito je odgovoril papežu Pavlu VI. z naslednjo brzojavko:

»Vaša svetost! Prejel sem Vašo poslanico, v kateri predlagate, da bi 1. januar slavili vsako leto kot »dan miru«. V duhu politike, ki aktivno podpira in prispeva h krepitvi miru na svetu, miroljubnemu urejanju vseh mednarodnih sporov in k sodelovanju vseh narodov sveta, podpiram in pozdravljam Vašo zamisel kot še eno pomembno spodbudo miroljubnim silam v njihovih prizadevanjih in bojih za pravičen in trajen mir.«

Naj bi bil 1. januar v resnici DAN MIRU, s katerim bi začeli vsako novo leto in naj bi se iz njega porodila želja vseh ljudi dobre volje, da bi ljudje vseh ras in vseh jezikov živeli v miru in ljubezni!

LITANIJE MIRU

Molimo za mir naše zemlje, kajti mir zemlje je na smrt bolan.

Pomagaj mu, sladka Devica Marija, pomagaj nam govoriti:

Mir naj bo miru našega ubogega sveta.

Ti, ki te je pozdravil Duh miru,

Izprosi nam mir —

Ti, ki si vase sprejela Besedo miru,

Izprosi nam mir —

Ti, ki si sveto Dete miru rodila na svet,

Izprosi nam mir —

Ti pomočnica Njemu, ki je prinesel spravo vsemu,

Izprosi nam mir —

Ti prostovoljka Njega, ki odpušča vsem,

Izprosi nam mir —

Ti, darovanka Njegovemu večnemu usmiljenju,

Izprosi nam mir —

Ti mila luna v divjih očeh narodov,

Hrepenimo po miru —

Ti blaga golobica med jastrebi narodov,

Žejamo po miru —

Ti brsteča oljčna vejica v suhih gozdovih njihovih src,

Kopravimo od želje po miru —

Da bi bili jetniki končno rešeni,

Da bi izgnanci končno našli svojo domovino, Da bi se vse rane končno, končno spet zacelile:

Izprosi nam mir —

Zaradi ljubkosti zemlje,

Izprosi nam mir —

Zaradi nedotaknjenega veličastva morij,

Zaradi čistih višin gora,

Izprosi nam mir —

Ti ljubljena našega Stvarnika,

Ti blagoslovljena izmed Njegovega stvarstva,

Ti zastopnica Njegovega stvarstva,

Izprosi nam mir —

Zaradi nedotaknjenega veličastva morij,

podoba pogreza,

Reši nas vendar, o Mati, reši vendar mir —

Reši ga zaradi svojega Sina, da ne bi bil križan zastanj.

Mati, Mati z bolečino napolnjena bolj kakor vse stvari,

Vzemi v svoje roke izgubljeni svet!

Ti, Mati vstalega Boga,

Ti, Kraljica v kraljestvu večnega Boga.

Amen. Amen. Da, zgodilo se bo. Velika noč bo prišla za mrtvi mir.

Mir bo nastal okoli miru tega ubogega sveta.

(Gertrud von Le Fort)

SMRT SVETEGA CIRILA

14. februarja leta 869

Ilustracije Slavka Pengova so vzete iz knjige Fr. Grivca
»Slovenski knez Kocelj« (1938)

Pred 1100 leti, na prehodu iz leta 868 v leto 869, so naši slovenski predniki z upanjem in strahom spremljali dogodke v svetem mestu Rimu. Šlo je za življenje ali smrt Konstantina, duhovnega voditelja misijskega poslanstva, ki je najprej na Moravskem (863 do 867), nato pa še v Panonski Sloveniji označjal božjo resnico in pravico v jeziku slovenskega ljudstva. S svojim starejšim bratom Metodom in izbrano vrsto mladih Moravanov in Slovencev je blagi oznanjevalec evangelija odšel na jesen l. 867 v Rim, da tam dobi papežev blagoslov za slovanske obredne knjige, potrditev bogoslužja v ljudskem jeziku in posvetitev prvih slovenskih duhovnikov, ki sta jih oba brata vzgajala in izbrala za službo pri oltarju. Najprej je šlo vse po sreči in skoraj bolje, kakor so mogli pričakovati. Novi papež Hadrijan II. (867—72) je kmalu po svojem kronanju (14. decembra 867) oba brata in njuno spremstvo počastil s tem, da jim je šel sam naproti in hvaležno sprejel iz njunih rok relikvije mučenca papeža Klementa I. Ljubeznivo in razumevajoče je dal posvetiti mlade Slovence in Moravane za duhovnike in določil, naj opravijo svoje nove maše kar najbolj slovesno v štirih najbolj znanih rimskih cerkvah. Mašne daritve naj bodo v staroslovenskem jeziku, da se Rimljanom in ostalemu svetu z vsem poudarkom oznani veselje nad veliko pridobitvijo za vesoljno Cerkev — da bo odslej pri bogočastnih opravilih v rabi poleg latinščine in grščine tudi slovanska živa beseda.

Konstantin in Metod prineseta v Rim relikvije sv. papeža Klementa, ki sta jih našla v Herzonu

Rimski apostolik sam posveti Metoda v duhovnika in veli svojim škofom, naj tudi učence posvetijo v duhovne in klerike. Po italjski legendi tudi Konstantin posveti apostolik v škofa, a Konstantin zboli in se kot menih Kiril poslovi od brata, ko mu je izročil svojo slovansko čredo

Tako so se l. 868 po rimskih cerkvah sv. Petra in sv. Petronile ter apostolov Andreja in Pavla prvič razlegali bogoslužna pesem, mašni spevi in celotni daritveni obred v staroslovenskem jeziku. Nato so se začeli razgovori o pravni ureditvi novih cerkvenih središč za Slovence in Moravane, predvsem pa priprave za obnovitev škofijskega sedeža v teh krajih. Starejši brat Metod je bil do prihoda v Rim samo diakon in je šele tu dobil mašniško posvečenje, mlajši Konstantin pa je bil že prej duhovnik, znan po svoji učnosti, modrosti in neprekosljivi zgovornosti. Razumljivo je bilo torej, da je vodstvo misijona bilo v Konstantinovih rokah. Ni bilo pričakovati drugega, kakor da bo papež nje tudi postavil in posvetil za škofa pri Slovcnih in Moravanih. S tem bi bil dosežen glavni namen, ki sta ga imela sveta solunska brata s svojim prihodom v Rim. In v tem je bilo tudi veliko upanje naših prednikov v letu 868: pričakovali so, da se kmalu mednje vrne Konstantin s škofovsko častjo in oblastjo. Cerkev v slovenski Panoniji ali v razširjeni Karantaniji (kakor pišejo viri onega časa) bi s tem dobila neporušni temelj in stalno ureditev na podlagi apostolske oblasti rimskega papeža in v skladu z voljo ljudstva v teh krajih.

Za ta pomembni načrt je bilo popolno soglasje na vseh odločilnih mestih. Pokazala se je le ena ovira, ki je človeške moči niso mo-

Papež Hadrijan II. z radostjo sprejme s svojimi suburbikarnimi škofi solunska brata Konstantina in Metoda ter blagoslovi in potrdi slovenske bogoslužne knjige

gle premagati: Konstantinova telesna oslabelost in bolezen, ki mu je črpala življenjske moči. Voditelj misijona med Moravani in Slovenci je spoznal, da nezadržno telesno peša. Namesto da bi se pripravljaval za pastirovanje po škofovskem posvečenju, se je kot zvest božji služabnik rajši pripravljaval na srečanje z Bogom v blaženi smrti. V znamenje, da se odpoveduje tudi najmanjši navezanosti na zemeljske načrte, je Konstantin prosil, naj ga sprejmejo grški menihi v Rimu, pri katerih je stanoval, v svoj samostan kot redovnika. Menihi so mu radi ustregli. Ob redovni preobleki je zamenjal svoje ime Konstantin za novo ime Ciril. Po vzhodnem pojmovanju je redovniška obljuba veljala toliko kot »drugi krst«, ki človeku vrača tisto očiščenje duše, kakor jo daje zakrament svetega krsta. Vstop v meniški stan je bila tako najboljša priprava za prehod v blaženo večnost, kamor je odprt dostop samo čistim dušam.

Upanje, da se vrne med Slovence Konstantin kot škof, je ugašalo. Namesto tega se je Konstantinovega brata Metoda in njegovih učencev loteval strah, da bodo v božičnem času leta 869 doživeli smrt svojega vodnika. In res poroča zgodovina, da je ta pred 1100 leti v Rimu svetniško umrl kot menih Ciril. Namesto, da bi se spominjali slovesne vrnitve škofa Konstantina v Kocljavo kneževi-

no panonskih Slovencev, se spoštljivo spominjamo — smrti sv. Cirila.

Poglejmo, kaj nam poročajo neoporečni in dobro poučeni viri o nepozabnih dogodkih pred 1100 leti! Iz teh virov moremo razločno spoznati, kolikšno čast je Rim izkazoval velikemu apostolu Slovanov. Kar ti viri poročajo, nam mora biti v spodbudo še dandanašnji.

Rim je z velikimi slovesnostmi sprejel Cirila in Metoda v pozni jeseni leta 867. Opis tega prihoda nam je ohranjen v pripovedovanju staroslovenskega »Žitja Konstantina«:

In ko je (Ciril) prišel v Rim, mu je šel naproti sam apostolik (papež) Hadrijan z vsemi meščani s svečami, ker je tudi svetinje svetega Klemenca nesel, mučenca in rimskega papeža ...

Papež je sprejel slovenske knjige, ki sta jih Ciril (Konstantin) in Metod prinesla v Rim, jih posvetil in jih položil na oltar v cerkvi svete Marije, ki se imenuje Fatne (Jaslice), in peli so nad njimi sveto liturgijo (mašo).

Sveta brata sta se naselila verjetno v bližini bazilike Marije Velike, kjer je bil grški samostan. V Rimu je Ciril pel prvo slovensko mašo. Ker je bil Ciril bolehen, sta z bratom ostala v Rimu še celo leto. Težavna daljna pot k Hazarom in nazaj ga je že davno prej utrudila in mu omajala zdravje. Ko so nekoliko mesecev po Cirilovi vrnitvi iz Hazarije (862) prišli poslanci moravskega kneza Rastislava, mu je cesar v Carigradu rekel: »Vem, da si truden«. Ciril je odgovoril, da je res telesno truden in bolan. Poznejše naporno književno in apostolsko delo, misijonska pota po Moravski in Panoniji so njegovo zdravje še bolj zrahljala. (Prim. Grivec, Slovenski knez Kocelj str. 74.)

Dne 26. decembra 868 je še opravil redovne obljube, petdeset dni potem je umrl, 14. februarja leta 869.

Žitje Konstantina opisuje njegove redovne obljube, bolezen in smrt, pogreb in grob takole:

In zadele so ga mnoge težave in padel je v bolezen. In ko je trpel bolezen mnogo dni, je nekoč videl božjo prikazen in začel peti tako:

Sv. Ciril — Konstantin

„Vzveselilo se je duh moj in srce moje se je vzdostilo, ko so mi rekli, v hišo Gospodovo pojdemo.“ In oblekel se je v častitljivo (spokorno) obleko in tako prebil ves tisti dan, veseleč se, rekoč: „Odslej nisem niti cesarju sluga, niti nikomur drugemu na zemlji, ampak samo Bogu vsemogočnemu. Nisem bil, in sem nastal, in sem v veke, amen.“

Naslednji dan pa se je v sveto meniško obleko oblekel in si nadel ime Ciril in luč k luči pridejal. In v tej obleki je ostal petdeset dni.

In ko se je približala ura, da prejme mir in se preseli v večna prebivališča, je povzdignil k Bogu svoje roke in molil s solzami, rekoč takole: „Gospod, moj Bog, ki si vse angelske vrste in breztelesne moči sestavil, nebo razpel in zemljo utrdil in vse stvari iz nebianja v bivanje priklical, ki vedno uslišuješ tiste, ki spolnjujejo tvojo voljo in se tebe boje in spolnjujejo tvoje zapovedi, poslušaj mojo molitev, in tebi zvesto čredo ohrani... da vsi hvalijo in slavijo tvoje ime, Očeta in Sina in Svetega Duha. Amen.“

In je vse poljubil s svetim poljubom in rekel: „Blagoslovljen Bog, ki nas ni dal v plen zobem nevidnih naših sovražnikov, ampak strl njihovo mrežo in nas rešil pogube.“ In tako je zaspal v Gospodu 42-leten, dne 14. februarja (l. 869).

In ukazal je apostolik (papež) vsem Grom, ki so bili v Rimu, istotako tudi vsem Rimljanom, naj se zberejo s svečami in pojejo nad njim in ga spremijo v sprevodu, kakor bi samega papeža spremili. In to so tudi storili.

Metodij pa, njegov brat, je prosil apostolika, rekoč: „Mati nas je zarotila, da naj tiste ga, kateri od nas prvi umre, njegov brat prinese v njegov bratovski samostan in ga tam pokoplje.“ — Ukazal pa je papež položiti ga v krsto in zabiti z železnimi žebli. In tako ga je držal sedem dni, pripravljen za pot. Rekli pa so apostoliku rimski škofje: „Ker je Bog njega, ki je prehodil mnogo dežel, privedel sem in tukaj njegovo dušo sprejel, se spodobi, da je tukaj tudi pokopan kot častitljiv mož.“ In rekel je apostolik: „Zaradi njegove svetosti in ljubezni ga bom, proti rimskemu običaju, pokopal v grobu svetega apostola Petra.“

Rekel pa je njegov brat: „Ker me niste uslišali in mi ga niste dali, naj, ako vam je ljubo, počiva v cerkvi svetega Klementa, s katerim

je tudi sem prišel.“ Ukazal pa je apostolik tako storiti.

In zopet so se zbrali škofje z vsem ljudstvom in rekli: „Odprimo krsto, da vidimo, če je bilo kaj vzeto od njega.“ In čeprav so se mnogo trudili, niso mogli odpreti krste, po božjem povelju. In tako so ga s krsto položili v grob ob desni strani oltarja v cerkvi sv. Klementa, kjer so se začela mnoga čuda goditi. Ko so jih Rimljani videli, so še z večjo vnetostjo častili njegovo svetost. In naslikali so njegovo podobo nad grobom ter začeli svetiti nad njim dan in noč, hvaleč Boga, ki tako povečuje nje, ki ga slave. Njemu pač je slava in čast in češčenje v vekov veke. Amen.

Tako pripoveduje o Cirilovi smrti v Rimu staroslovenski življenjepis »Žitje Konstantina«, ki je nastal kmalu po Cirilovi smrti, po sodbi profesorja Grivca verjetno v Panoniji med letom 870 in 873. V tem nagrobnem spomeniku odseva veličina Cirilove svetniške osebnosti, ljubezen in vdanost njegovih učencev in čast, ki jo je tedanji papež izkazal velikemu slovanskemu apostolu.

O Cirilovi smrti in pogrebu nam je ohranjen še en spomenik — Rimska legenda, napisana v latinskem jeziku kmalu po Cirilovi smrti, ko so še živo častili njegov grob, prižigali sveče pred njegovo sliko nad grobom in ko v Rimu spomin svetniške Cirilove osebnosti še ni bil pozabljen. Konec legende pripoveduje tole:

In zbrala se je zelo velika množica duhovščine in ljudstva in so ga obenem z marmornato krsto in z velikim spoštovanjem položili v za to pripravljen grob v cerkvi blaženega Klementa na desni strani njegovega oltarja, in so se s slavospevi in hvalnicami obilno zahvaljevali Bogu, ki na prav tem kraju dela mnoge čudeže, v hvalo in slavo svojega imena, po zaslugah in molitvah svojih svetnikov, ki je blagoslovljen in slaven na veke vekov. Amen.

Cerkev sv. Klementa, v kateri je bil pokopan Ciril, je ena najpomembnejših starokrščanskih cerkva v Rimu in je ohranila do danes značaj starokrščanske bazilike. Pod sedanjo (zgornjo) cerkvijo so izkopali staro cerkev iz dobe sv. Cirila in Metoda. V stari spodnji cerkvi je še ohranjen Cirilov grob in stara slika nad grobom, prav tako, kakor pripoveduje staroslovenski življenjepis »Žitje Konstantina«. Slika predstavlja na sredi Kri-

Grob sv. Cirila-Konstantina v Rimu postane svet kraj. Na njem prižigajo Rimljani sveče in se priporočajo velikemu svetniku.

Vsemu slovenskemu književnemu in kulturnemu delu v Panoniji zadajo Bavarci z odstranitvijo kneza Koclja in z izgonom nadškofa Metoda smrtni udarec. Vendar slovenski Panonci še živé, častijo sv. brata Cirila in Metoda in slavijo svojega kneza Koclja

stusa, sedečega na sodnem stolu. Pred njim stoji Ciril v mašni obleki, v levici ima knjigo, okrašeno z dragimi kamni, v odprto desnico se pa v lahni kretnji obrača h Kristusu. Cirilov obraz ima poteze, kot jih označujejo življenjepisci: čelo visoko in široko, pogled otožno zamišljen, lice podolgovato in shujšano, brada in lasje razodevajo moža ostrega zatajevanja, asketa, globokega misleca, filozofa, meniha. Nad njim stoji angel Gabrijel in ga z desnico pritiska k sebi kot dragega varovanca. Ob strani je sv. Klement, ki kaže posebno skrb in ljubezen za Cirila ter se živo zavzema zanj; zdi se, da našteva njegove zasluge in dokazuje njegovo pravico do krone, obljubljeno od Kristusa; svojo priprošnjo spremlja s široko kretnjo v smeri k svojemu varovancu. Na drugi strani Kristusa stoji brat Metod, ki je svojemu bratu prihitelj na pomoč z molitvijo in s kelihom evharistične daritve. Ob njem pa je sv. Andrej, patron grškega vzhoda. Slika je nastala kmalu po Cirilovi smrti in so na njej ohranjene vse značilne poteze rimskega slikarstva 9. stoletja. (Prim. Grivec, Knez Kocelj, str. 78-79).

Ob koncu 11. stoletja je bila spodnja cerkev opuščena. Ostanke sv. Cirila so prenesli v zgornjo cerkev in jih položili pod oltar kapelice ob desni strani glavnega vhoda. Tam so ostali do konca 18. stoletja, ko so jih pa

v 19. stoletju zopet iskali, jih niso več našli. Verjetno so jih dominikanci, ki so oskrbovali cerkev sv. Klementa, skrili ob vdoru francoske vojske v Rim in pozneje nanje pozabili. Manjši delci Cirilovih svetinj so se ohranili v rimski cerkvi sv. Hieronima, na Velehradu, v Brnu, v cerkvi sv. Vida v Pragi in v Olomoucu.

Cirilova prezgodnja smrt je bila velika izguba za misijonsko in književno delo med Slovani. To se je kmalu pokazalo. Sadovi njegovega cerkvenega in kulturnega dela so bili čedalje bolj ogroženi. Z najodvratnejšimi sredstvi so zlasti nemški škofje nastopili proti Metodu, ki je s svojimi učenci med Slovani nadaljeval veliko Cirilovo delo.

Obletnica Cirilove smrti nam ni le drag spomin, ampak tudi opomin, da se zavemo, kaj smo Slovenci in drugi slovanski narodi po njegovi zaslugi in po zaslugi njegovega brata Metoda ter njihovih učencev dosegli. S tem, da sta Ciril in Metod prinesla slovanskim narodom krščanstvo ali pa ga jim utrdila, ker sta ga učila v njihovem jeziku in ga tako napravila razumljivo, sprejemljivo in domače, sta rešila te narode pečata barbarstva in jim s knjigami ter z lastno pisavo odprla pot v evropsko kulturo. Tako si nista pridobila zaslug le za krščansko vero, ampak tudi za splošno kulturno prebujenje slovanskih narodov in za obogatitev vse evropske kulture, za katero ti narodi od tedaj niso več pomenili grozeče »nevarnosti« z vzhoda, ampak na novo zorana rodovitna tla, ki so željno sprejemala semena krščanstva in kulture ter kmalu obrodila rodoviten sad. Kakšna škoda, da bogastvo kulture, ki sta jo prinesla izobrazena solunska brata na slovanska in zahodno evropska tla, ni moglo v celoti obroditi sadu prav zaradi nemškega nasilja. Danes ni mogoče govoriti o kulturni Evropi brez kulturnega deleža slovanskih narodov, in z vsem prepričanjem moremo trditi, da sta bila ravno sveta brata Ciril in Metod tista, ki sta s svojim razumnim misijonskim in kulturnim delom, s poudarjanjem poštenega in iskrenega sožitja med narodi napravila iz slovanskih narodov celostni del Evrope za vse čase. Te zasluge jima priznava danes vsa pravična zgodovina.

OB RABI IN OB BLATNEM JEZERU

Slovenski rodovi so si v prvih stoletjih po naselitvi ustvarili dvoje držav, Karantanijo in Spodnjo Panonijo. Prve državne tvorbe se pogosto spominjamo. Še v zadnjem času smo ob spominu na slovensko pokristjanjenje obiskali — v spremstvu naših najvišjih cerkvenih predstavnikov — Gospo Sveto in Gosposvetsko polje, nekdanje karantansko cerkveno in politično središče. Ni pa prav, da bi pozabili na drugo, enako pomembno slovensko kneževino prvega časa, na Spodnjo Panonijo pod vlado Pribine in Koclja v časih Konstantina — Cirila in Meodta.

Spodnja Panonija je obsegala velik del današnje zahodne Madžarske in vključevala v svoje meje še danes slovenski prostor do razvodja Savinje in Drave, to je Dravsko polje in ravnino do Pohorja pri Mariboru. Politično, cerkveno in kulturno središče te slovenske države v prvi polovici 9. stoletja in vsaj še v tretji četrtini istega stoletja je bilo mesto Blatenski kostel, na prostoru, kjer je danes madžarsko mestoce Žalavar in njegova sosesčina na jugozahodnem koncu Blatnega jezera. Po očetu Pribini, ki je prišel iz slovaške Nitranske kneževine, je tu vladal knez Kocelj (861—874). Pribina je med gozdovi, močvirji in na otokih zgradil državno središče, ki je zaradi svoje pokrajinske značilnosti imelo latinsko ime Urb paludarium ali po nemško Mosapurk, to je mesto v močvirju. Njegovo slovansko ime je bilo Blatenski kostel. Beseda kostel je tisti čas pomenila gradišče, v katerem stoji istočasno tudi cerkve. Ta gradišča so bila središča fevdalne uprave, z njo pa se je neposredno vezala tudi cerkvena organizacija.

Iz staroslovenskih pisanih spomenikov o delu solunskih bratov vemo, da sta se na poti z Velike Morave proti Rimu ustavila na dvoru panonskega slovenskega kneza Koclja, ki ju je z vso ljubeznivostjo sprejel. Medtem ko sta se Pribina in spočetka tudi Kocelj močno vezala v svoji politiki na Nemce, se je Kocelj v zadnjih letih svojega vladanja povsem pridružil velikomoravskemu knezu Rastislavu, ki je poklical slovanska blagovestnika iz Bizanca, in je pomagal utrjevati politiko slovenske države in cerkvene samostojnosti. Stari viri pripovedujejo, da je Kocelj močno vzljubil slovenske knjige in se jih naučil in dal svetima bratoma petdeset panonskih mladih ljudi, da jih poučita in vzgojita za označevalce slovenske besede in posvetita za svečenike slovanske liturgije. Brata sta ostala v Panoniji več mesecev. Močno sta utrdila krščanstvo in še bolj utrdila že na tradiciji temelječo slovansko kulturo Kocljeve države.

Panonija je bila vključena tudi v Metodovo slovansko nadškofijo. Tako je predstavljala mnogo obljubljačih zametek politično, cerkveno in kulturno samostojne slovenske države. Nemško nasprotovanje pa je zrušilo Kocljevo državo in razdrlo tudi Veliko Moravsko. Dokončno pa je mlade slovanske države v Srednji Evropi uničil vdor Madžarov v Podonavje in njihova stalna naselitev v Panonski kotlini v 10. stoletju.

Po drugi svetovni vojni so madžarski stari noslovci — deloma v sodelovanju s slovaškimi in češkimi strokovnjaki — iskali sledov te davne slovenske države in v resnici odkrili presenetljive priče nekdanjega našega političnega in cerkvenega življenja. V prostoru, kjer je nekdanj stal Blatenski kostel, so razkrili temelje starodavne krščanske bazilike, ki je bila nedvomno postavljena v Kocljevem ali celó že v Pribinovem času. Nekaj kilometrov od Blatnega jezera, sredi še danes močvirnega sveta, so odkopali temelje svetišča iz živega kamna, v obsegu, ki je za čas Pribine in Koclja v evropskem stavbarstvu izreden. Za tisti čas naravnost mogočna zidana stavba je dolga 21,5 m, široka 12,5 m in obsega tri ladje in prizidan prezbiterij. Še danes, po 1100 letih, so ohranjeni zidovi do višine enega metra. Kastelov v okviru gradišča pa tisti čas ni imel samo dvor kneza Koclja, svetišča za svojo družino, služabništvo in vojno spremstvo so si zidali tudi glavni velmožje Kocljeve države. Iz zanesljivih virov vemo namreč, da ta v temeljih ohranjena bazilika v Spodnji Panoniji ni bila edina: nekako istočasno so bile zgrajene sredi močvirij in gozdov v neposredni bližini knežjega gradišča v Blatenskem kostelu še tri cerkve, ki so bile zidane. Nedvomno pa je bilo še več svetišč, ki so bila lesena in manjša. Bazilika, ki je zdaj odkrita, je doživela madžarski naval v začetku 10. stol., bila zatem ponovno obnovljena in kot krščansko svetišče v rabi še do 16. stol., tedaj pa je bila končno porušena in je zapadla pozabi.

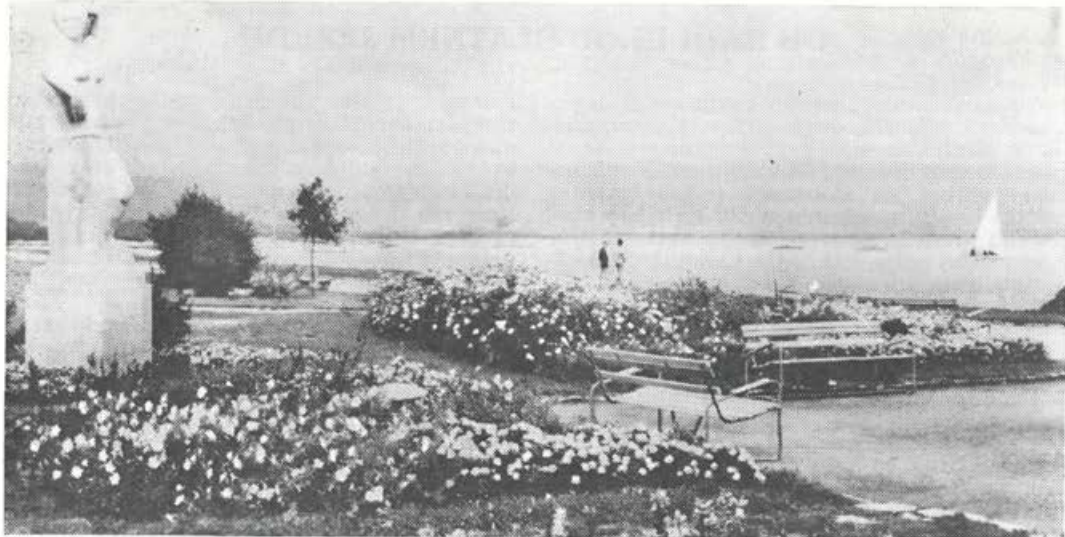
Kocljeva ljubezen do slovenskih knjig, kakor piše staroslovenski življenjepisec, je omogočila slovansko bogoslužje v njegovi državi in v zvezi z utrjevanjem krščanstva ustvarila pogoje za sproščeno samosvoje krščansko slovansko kulturno delo. Cerkveni teksti, ki so do konca 8. stol. nastajali na različnih krajih slovenske Karantanije, so gotovo prišli tudi v Spodnjo Panonijo in dobili tu nekaj panonskih in velikomoravskih jezikovnih potez. V najstarejših pričah slovenskega jezika, v brižinskih spomenikih, ki so bili za-

ARGO

goveja juha

DELAMARIS

Ob Blatnem jezeru

pisani okoli leta 1000, imamo vsaj v srednjem, drugem spomeniku neposreden dokument o književnem delu Konstantina in Metoda v Spodnji Panoniji.

Slovansko bogoslužje je doživljalo v zgodovini Cerkve tudi zelo žalostne čase. Zahodna Cerkve ga je bolj trpela, kakor odobraval. Učenci Konstantina in Metoda so bili pregnani iz Velike Morave in Spodnja Panonija je utonila v neslovanskem prebivavstvu. Slovanski književni jezik, kakor sta ga uzakonila sveta brata, je našel zatočišče pri Hrvatih, Srbih, Bolgarih, celo Romunih in pri Rusih. V okviru katoliške Cerkve se je do današnjih dni ohranil slovanski bogo-

služni jezik ponekod na Hrvaškem in v Dalmaciji.

Drugi vatikanski cerkveni zbor pa je prinesel zmago načelu, ki je vodilo tudi Konstantina in Metoda: ustvariti slovansko osnovo nacionalnim kulturam Slovanov. Drugi koncil je dal popolno veljavo svetopisemskim besedam: Hvalite Gospoda vsi narodi! Oznanjajte evangelij vsemu ljudstvu. S tem se je prelomila tradicija doslej vsaj v Zahodni Cerkvi edino priznanega latinskega liturgičnega jezika.

In zgodilo se je, česar stoletja niso mogla doseči: brez nasilja je umrl staroslovenski liturgični jezik, namesto njega pa se uveljav-

Ostanki bazilike v nekdanjem Blatenskem kostelu

Tral's zvorale.
§ 25. Za knete je tudi v vseh cesarjih hudo bilo. Svintni gospodja so svojim žil, kak v-rotni;
kako so jim pomagali. Kmetje so njim mogli vsake sadati, ka so naj dali, son so njim po stili vsaki.
Dakid je med tadanimi kneti prigovore "bila" ka pojem, ali spijem, vsako je onje, drugo pa
nikaj. Da ja mir bio, gospodja so knete z palicov, Kolobisom i sablov k-stom daisam, plan
vsilam i na gospodkino pristipavali po tvojji volji. V boji so knete odgnali za vojaka,
eden drugom so nje z grunatom vsed zamenjali, zondali. Gospodja so pravili: "rusnica gons,
opima flant, pestima videns" so ja so: kneteja so tak dobri, cai vsaki zvek mejo. Za toga vola
so kneteja gospodcom z vsista nikaj naj vsivali; kneteja so ja dugo vro in nyilovih pest
soj, navi bi so skipo, za neby jokivais ostrih pavier vsenemera jena sadiso. Da dugo vsava
nabrdja, pes mousci strasen oglenytkoviki. Moja je sikama v-razoraj robitnikh godlostukov
gots, lahko je bilo previrit. Ba uprav v vsakem najasno Bogavsko knetesovo strasen
17. Berko. A. tom. 1. st.

V prekmurščini pisana božja beseda

Ljajo nacionalni jeziki vseh narodov, tudi slovenskih.

A zgodilo se je svojevrstno čudo zgodovine, slovenske zgodovine posebej: na ozemlju nekdanje Pribinove in Kocljeve slovenske kneževine se je med liturgične jezike uvrstila prekmurščina. Severno od državne jugoslovansko-madžarske meje v Prekmurju živi nekaj tisoč Porabskih Slovencev. V katoliških župnijah Gornji Senik in Števanovci slovenski verniki molijo sv. mašo v svojem narečju, v prekmurščini, v glavnem takó, kakor jo je v svojem prevodu sv. pisma uzakonil in zapisal njihov pisatelj Mikloš Küzmič (1738—1804).

Katoliški plebanoši berejo sv. pismo prekmurkim Slovincem onstran državne meje, na primer »na peto nedeljo po vüzmi« takole: »V tistom vremeni je pravo Jezuš svojim vučenikom: Zaistino, zaistino, povem vam: Če bodete Očo kaj prosili v mojem imeni, vam bo dao. Do zdaj ste nika ne prosili v mojem imeni. Prosite i bodete dóbili, da bo vaše veselje popuno. To sem vam gučao v prilikaj; pride pa vóra, kda vam ne bom več gučao v prilikaj, liki vam bom očivesno oznanüvao od Océ. V tistom časi bodete prosili v mojem imeni i vam ne pravim, da bom jaz proso Očo za vas; ar Oče sam vas lübi, ar vi mené lübite i verjete, da sem prišeo od Bogá.«

Po severni dolini pod Srebrnim bregom, na katerem se stikajo tri državne meje v Prekmurju, jugoslovanska, madžarska in avstrijska, se vrstijo slovenske vasi proti svojemu središču ob Rabi, Monoštru. V Gornjem Se-

niku, kjer počiva na pokopališču nad vasjo eden najimenitnejših prekmurških pisateljev župnik Jožef Košič, v rokopisu pripravlja in razmnožuje v prekmurščini besedila za morda številčno najmanjši bogoslužni jezik katoliške Cerkve domači župnik, preprost in dober ko slovenski kruh, narodnjak s koreninami v Konstantinovi in Metodovi Cerкви. Iz njegovih rok dobe tekste še drugi, da jih posredujejo svojim vernikom, ki jim ni bilo дано, da bi se privadili slovenskemu knjižnemu jeziku. Tudi sama cerkev v Gornjem Seniku priča o živi narodni slovenski in slovanski zavesti svojih obiskovavcev. Ko so cerkev pred leti obnavljali, je slikar po naročilu seniškega plebanoša upodobil na stropu tri velikane iz slovenske cerkvene zgodovine: Konstantina — Cirila in Metoda iz Kocljeve davne kneževine in Mohorja, apostola, ki je prišel k Slovincem z blagovestjo od jugozahoda.

Nova lepotna oprema seniške cerkve in prekmurški bogoslužni jezik manifestirata vesoljnost krščanstva in najglobljo povezanost sedanjega časa s slavo slovenske kneževine ob Rabi in na bregovih Blatnega jezera. Sklenimo z besedami »prekmurske« maše:

Bog z vami.
In s tvojim duhom.
Blagoslovi vas vsemogočni Bog,
Oča, Sin in Sveti Düh.

Idite v miri.
Bogi hvala.

Viktor Smolej

Sardine v aromatiziranem olju
DELAMARIS IZOLA

VSAK VELIKI DUHOVNIK SE JEMLJE IZMED LJUDI IN SE POSTAVLJA ZA LJUDI

(Ob imenovanju dveh novih slovenskih škofov)

Slovenci smo v kratkem času dobili kar dva nova škofa; generalni vikar ljubljanske nadškofije dr. Stanislav Lenič je bil imenovan z bulo dne 29. XI. 1967 za pomožnega škofa ljubljanskemu nadškofu, profesor dogmatike na teološki fakulteti v Ljubljani in župnik na Vrskemem dr. Vekoslav Grmič pa je bil z bulo dne 1. marca 1968 izbran za mariborskega pomožnega škofa. Oba pomožna škofa je posvetil delegat apostolskega Sedeža v Jugoslaviji nadškof Mario Cagna.

Ker se iz obreda posvečenja lepo vidi škofovsko dostojanstvo in škofovska služba, ne bo odveč, če ga kratko povzamemo. Obred se vrši med sveto mašo. Navzoči morajo biti trije škofje — posvečevavec in dva sopusvečevavca. Novi škof ima v cerkvi določeno posebno stransko kapelo z oltarjem, škof posvečevavec pa mašuje pri velikem oltarju. Pred mašo starejši škof sopusvečevavec prosi posvečevavca, naj navzočega duhovnika posveti v škofa. Nato se preberejo papeška pisma (bula), s katerimi je bil imenovan novi škof, ki potem prispeže svetemu očetu dvojno prisego, namreč »prisego zvestobe do nas in do naših naslednikov in prisego proti modernističnim zmotam.« Nato ga posvečevavec izpraša o veri in življenju. Novi škof obljubi, da se bo zvesto držal izročil svete vere, da bo nepokvarjeno razlagal vernikom sveto pismo, da bo zvest Petrovemu nasledniku, da si bo prizadeval izboljšati napake svojega življenja, da bo goreč v službi, ponižen, potrpežljiv, do ubogih, popotnikov in vseh, ki so v potrebi, pa usmiljen in ljubezniv. Ko novi škof še izpove vero v vse glavne verske resnice, odmolijo skupaj pri velikem oltarju pristopne molitve.

Potem odide novi škof s sopusvečevavcema v svojo kapelo, se obleče v škofovska mašna oblačila in nadaljuje mašo. Pred evangelijem pride spet k velikemu oltarju, kjer mu posvečevavec pove, v čem je škofovska služba: »Škof mora razsojati, razlagati sveto pismo, posvečevati, darovati in birmati.« Nato molijo litanije vseh svetnikov; vmes vsi trije škofje novega škofa trikrat blagoslove. Po litanijah dene posvečevavec novemu škofu na hrbet evangeljsko knjigo, da bi ga spominjala težke dolžnosti oznanjevanja evangelija. Zdaj pride bistveni obred posvečevanja. Škof posvečevavec in za njim sopusvečevavca polagajo roke na glavo novega škofa in govore besede: »Prejmi Svetega Duha!« Posvečevavec prosi Svetega Duha, naj razlije nad novega škofa obilje svojih milosti. Nato »... škof predseduje na mestu božjem,« pra-

mu mazili glavo in obe roki s sv. krizmo, kar pomeni obilico milosti, ki pridejo nad posvečenca in se bodo po njegovih rokah razlivala na vernike. Posvečevavec blagoslovi nato znamenja škofovske oblasti: palico in prstan; pastirsko palico dobi škof, da bi bil podoben Kristusu — Dobremu pastirju, prstan pa pomeni zaročno zvezo škofa s škofijo. Potem vzame posvečenec evangeljsko knjigo s hrba in jo izroči novoposvečenemu z besedami: »Sprejmi evangelij, pojdi in pridigaj izročenu te ljudstvu!«

Nato nadaljujeta mašo vsak pri svojem oltarju. Pred darovanjem daruje novi škof posvečevavcu dve goreči sveči, ki naj pomenita, da se je pripravljen popolnoma žrtvovati in použiti v službi Jezusa Kristusa, in dva hlebca kruha ter dva mala sodčka vina. Potem mašujeta oba pri velikem oltarju skupaj z enim kelihom in eno hostijo. Pri obhajilu dá posvečevavec novemu škofu košček sv. hostije in del sv. krvi.

Po blagoslovu na koncu maše blagoslovi posvečevavec škofovsko kapo (mitro) in obredne rokavice. Nato novi škof sede na prestol in posvečevavec zapoje zahvalno pesem. Med petjem peljeta posvečevavca novega škofa po cerkvi do izhoda in nazaj, da blagoslavljata ljudstvo. Na koncu pa podeli od oltarja vsej cerkvi škofovski blagoslov s trikratnim križem.

Iz vsega obreda je razvidno, da med škofovskim posvečenjem pride nad novega škofa po polaganju škofovskih rok polnost Svetega Duha, polnost duhovniške službe. Škof je maziljen in posvečen za pastirja svoje črede, ki jo mora pasti z vso strogostjo in milino, kazati ji mora pravo pot proti nebesom in jo skrbno varovati vseh zmot.

Imenovanje dveh novih škofov je za vse slovenske kristjane in za versko življenje na Slovenskem tako pomemben dogodek, da je vredno ob njem povzeti obred posvečenja, iz katerega odseva škofovsko dostojanstvo in škofovska služba. Obema novima škofoma želimo veliko božjega blagoslova pri njunem odgovornem delu, da bi bila svojim vernikom božji dar (Apt 20, 28), skupaj z njimi pa podoba in nauk neminljivosti (Ignacij Antiohijski). In če sveti Pavel pravi, da se vsak veliki duhovnik jemlje izmed ljudi in se postavlja za ljudi, ni imel v mislih samo velikih duhovnikov stare zaveze, marveč tudi velike duhovnike nove zaveze — škofe. »... škof predseduje na mestu božjem,« pra-

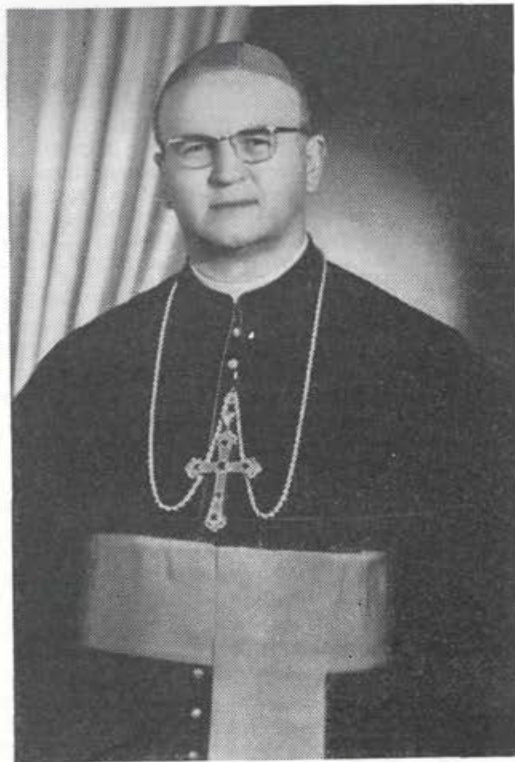
Domača juha - domač okus

DELAMARIS IZOLA

vi sveti Ignacij Antiohijski in se z govornjo in pisano besedo obrača na vernike, naj časte svoje škofe, ker so podoba Očetova in naj jim služijo v ljubezni in pokorščini. Obe- ma novima slovenskima škofoma želimo, da bi bila »moža nepopisne ljubezni« in naj bi tudi zanju veljale besede, ki jih je Ignacij Antiohijski zapisal Efezanom za njihovega škofa Onezima: »Prosim vas, ljubite ga po Jezusu Kristusu in mu bodite podobni. Zakaj hvaljen bodi on, ki vas je milostno naredil vredne, da imate takega škofa.«

ZIVLJENJSKA POT NOVIH ŠKOFOV

Dr. Stanko Lenič se je rodil 6. novembra 1911 v Zupeči vasi, v župniji Cerklje ob Krki. O svoji mladosti pripoveduje sam, da ni bila roznata. Doma so imeli majhno posestvo. Svetniško dobra mati mu je umrla za jetiko, ko mu je bilo šele pet let. Oče je delal v Ameriki, kamor se je odpravil takoj po njegovem rojstvu in ga je prvič videl šele, ko je bil star osem let. Po vrnitvi domov se je oče znova poročil, a umrl že dve leti po vrnitvi. Kakor že prej po materini smrti, so tudi po očetovi smrti živeli otroci pri sorodnikih, vsak pri drugih. Mladi Stanko je bil za pastirja na cerkljanski gmajni, ko je prišel za kaplana v Cerklje Matej Tomazin. Ta se je zavzel za mladega, bistrega fanta, ga vzel za ministranta in vse uredil, da je bil jeseni 1925 sprejet v škofove zavode v St. Vidu nad Ljubljano.

Dr. Stanko Lenič, novi ljubljanski škof

Tu je predvsem v svojem rojaku prof. Omerzi našel skrbnega varuha. Zavod mu je bil, kakor vsem drugim gojencem, vse: dom, šola in vzgoja. Člana stolnega kapitlja dr. Anton Čepon in pok. J. Solar sta mu bila profesorja, prvi za klasične jezike, drugi za srbohrvaščino in francoščino. Dne 10. junija 1933 je z odličnim uspehom opravil maturo, jeseni istega leta stopil v ljubljansko semenišče, bil 4. septembra 1937 posvečen v mašnika in nastopil službo prefekta v Marijanišču v Ljubljani, kjer je bil tedaj ravnatelj sedanji nadškof dr. Pogačnik. Po treh letih je bil poklican za tajnika na škofijo. Na tem mestu je preživel sedem let, ki so bila zanj zares leta velikih preizkušenj in doživetij, a tudi trdega in požrtvovalnega dela. V teh letih je temeljito spoznal škofijo, predvsem njene potrebe po-vojni, ko je povsod primanjkovalo duhovnikov in je bilo mnogo cerkva in župnišč porušeni.

Proti koncu maja 1955 je prišel za župnega upravitelja v Sodražico, kjer je deloval devet let. »To so bila pač moja najlepša duhovniška leta,« pripoveduje sam. »Zelo hitro sem se zvil v te naravno zdrave in brihtne ljudi, poznal njihove radosti in bridkosti. Vse so mi zaupali. Skušal sem biti 'vsem vse'.« Tu je obnovil cerkev, pri čemer so mu ljudje z velikim veseljem in nesebično pomagali. Oskrbel je nove orgle, obnovil od Italijanov požgano cerkev Zalostne matere božje na Strmici in drugo. Vsi so ga zelo cenili, delavci in kmetje, saj so videli, da se je z resnično ljubeznijo zavzemal za dobrobit vseh faranov. Za vsakega je imel toplo besedo, vsakemu so bila vrata njegovega župnišča odprta.

Dne 30. aprila 1964 je postal generalni vikar ljubljanske nadškofije. 24. maja istega leta ga je papež Pavel VI. imenoval za prošta ljubljanskega stolnega kapitlja, dne 29. novembra 1967 pa ga je Sv. sedež imenoval za ljubljanskega pomožnega škofa.

Kot škof si je izbral geslo: Blagor Gospodove črede. S temi besedami utemeljuje koncilski odlok o škofovski službi ustanovo pomožnih škofov, to se pravi, da se pomožni škofje postavljajo v »blagor Gospodove črede«. Ob imenovanju za pomožnega škofa je dr. Stanko Lenič rekel: »Rad bi bil le skromen pomočnik svojemu nadškofu in po besedah papeža Pavla VI. 'služil iz ljubezni'... Dobro se zavedam, da so po koncilskem odloku o škofovski službi vsi moji sobratje duhovniki, sodelavci škofovskega reda in sestavljajo s svojimi škofi en sam duhovniški zbor.' Rad bi bil tem sobratom, raztresenim po razsežnem terenu nadškofije, njihov sobrat, ki naj jih po besedah sedanjega papeža, posluša, jih informira, se z njimi posvetuje in jih bodri.«

Novoga pomožnega škofa odlikuje izredna ljubeznivost, človeška širokost in iskrena želja, da bi bil v »blagor Gospodove črede«, pravi ljudski škof. Naj mu Bog da trdnega zdravja in polnost tistih milosti in kreposti, ki jih kot pastir Gospodove črede posebno potrebuje.

Dr. Vekoslav Grmič je bil imenovan za pomožnega škofa v Mariboru 1. marca 1968. Za škofa ga je posvetil na belo nedeljo 21. aprila 1968 apostolski delegat, nadškof M. Cagna, sopsosvečevavca pa sta bila ljubljanski nadškof dr. Jožef Pogačnik in mariborski škof dr. Maksimilijan Držičnik. Ker s škofovskim posvečenjem postane izvoljeni škof (v stari Cerkvi izvoljen od vseh vernikov; zdaj v latinski Cerkvi določen od papeža na predlog drugih škofov) član celotnega zbora škofov, zato morajo posvečenje izvršiti vsaj trije škofje. Celotni obred škofovskega posvečenja, zlasti pa skupno opravilo vseh navzočih škofov res izraža, da je novi škof pridružen zboru vseh škofov na svetu in s tem sprejet v zbor naslednikov apostolov.

Novi škof se je rodil 4. junija 1923 v Dragincih, v župniji Sv. Jurija ob Ščavnici. V družini malega kmeta, želarja (kočarja), je bilo sedem otrok, med njimi lani umrli brat Franc, selezijanski duhovnik, in sestra redovnica. V osnovno šolo je hodil v St. Juriju ob Ščavnici, prvih šest razredov srednje šole je končal na klasični gimnaziji v Mariboru. Zaradi okupacije je moral študij prekiniti, pozneje je 7. in 8. razred končal v Ptujju, leta 1945 pa opravil nostrifikacijske izpite za gimnazijo. Med okupacijo je bil na prisilnem delu, ker se kot zaveden Slovenec ni hotel vključiti v »Steierischer Heimatbund«. Jeseni 1945 je stopil v ljubljansko bogoslovje in ga končal 1951. V duhovnika je bil posvečen 29. junija 1950 v mariborski stolnici in pel novo mašo.

Svojo prvo službo je nastopil kot kaplan na Vranskem v Savinjski dolini. Tu je bil po župnikovi smrti imenovan najprej za župniškega upravitelja in nato za župnika. Kljub naporni duhovniški službi se je izpopolnjeval v bogoslovnem študiju in se pripravljal za doktorat. »Teološka vsebina strahu v eksistencializmu« se imenuje znanstvena razprava, ki jo je predložil za dosego doktorata. Dne 9. oktobra 1961 je bil na teološki fakulteti v Ljubljani promoviran za doktorja bogoslovnih ved.

Poslej je opravljal dve odgovorni službi; kot profesor dogmatike je redno predaval bogoslovcem na teološki fakulteti v Ljubljani in upravljal župnijo na Vranskem. Poleg tega je še prevzel uredništvo pred nekaj leti obnovljenega Bogoslovnega vestnika, v katerem je objavil več pomembnih znanstvenih razprav, ki so zbudile pozornost ne le med duhovniki in bogoslovci, marveč tudi med laičnimi izobraženci, med njimi zlasti obsežna razprava o moderni neveri pri nas in v svetu. O problemih ateizma je govoril na lanskoletnem ljubljanskem tečaju za akademike in pisal v »Družini«. Novi škof se je zlasti veliko ukvarjal s študijem filozofije eksistencializma; o tem je že dosti pisal, še več pa predaval tako zlasti študentom v Ljubljani in zunaj nje. Kot odličnega in razgledanega predavatelja ga cenijo predvsem bogoslovci. Profesor Grmič se je zmerom rad

Dr. Vekoslav Grmič, novi mariborski škof

odzval tudi našemu vabilu za sodelovanje v mohorskem koledarju. Zanj je napisal tehtna prispevka: Premislek po koncilu (1967) in Treba je postaviti nov svet bolj človeških razmer; v prvem je razložil nekatera temeljna spoznanja, ki sestavljajo osnovo nauku 2. vatikanskega cerkvenega zbora in od prisojitve katerih je odvisno, ali bo njegovo veselo oznanilo padlo na rodovitna tla ali ne, v drugem pa pomen znamenite okrožnice papeža Pavla VI. »O delu za razvoj narodov — Populorum progressio« v lanskem koledarju Mohorjeve družbe. Čeprav se zavedamo, da bo na novem odgovornem mestu s svojo znanstveno izobrazbo in bogatimi izkušnjami pomagal predvsem pri vodstvu razsežne mariborske škofije, si vendarle želimo, da bi zdaj, ko se je kot škof uvrstil tudi med pokrovitelje Mohorjeve družbe, in postal predsednik Zbora ustanoviteljev, ostal z nasveti in članki njen zvest sodelavec. Tako želimo, da bi po Slomškovem zgledu kot škof ne samo z govorjeno besedo, marveč tudi s pisano mislijo bil glasnik božje resnice ne le v svoji škofiji, ampak na vsem slovenskem ozemlju. Želimo, da bi po besedah drugega vatikanskega cerkvenega zbora o pastirski službi škofov: »Z močjo Duha ljudi klical k veri, jih v živi veri potrjeval in jih učil celotno Kristusovo skrivnost.«

KARDINAL FRANJO ŠEPER

Papež Pavel VI. je 8. januarja 1968 imenoval zagrebškega nadškofa kardinala dr. Franja Šeperja za proprefekta Kongregacije za verski nauk. Tako je visokega cerkvenega dostojanstvenika v rimski kuriji, 77-letnega Alfreda Ottaviani, zamenjal jugoslovanski kardinal; v ustanovo znamenite rimske kurije je bil imenovan prvi Slovan. Ottaviani je odstopil deloma zaradi starosti, deloma zaradi boleznih na očeh. Do imenovanja je prišlo prav med državnim obiskom jugoslovanskega ministrskega predsednika Mika Špiljka v Rimu.

Imenovanje jugoslovanskega kardinala na to mesto si je treba razlagati kot težnjo in odločnost sedanjega papeža, da bi dal vodilnim ustanovam katoliške Cerkve bolj mednarodni značaj, kot so ga imele doslej in kar naj bi se tudi skladalo z mednarodnim poslanstvom katoliške Cerkve, saj so bili doslej na vodilnih mestih papeških uradov večinoma italijanski kardinali.

Kardinal Šeper je že jeseni 1967 na škofski sinodi v Rimu pri volitvah članov teološke komisije dobil največ glasov (140 od 185). Papež ga je tedaj imenoval za predsednika te komisije. Naš kardinal si je pridobil tako velik ugled med katoliškimi škofi zaradi jasnih in treznih stališč, ki jih zastopa v raznih spornih teoloških vprašanjih.

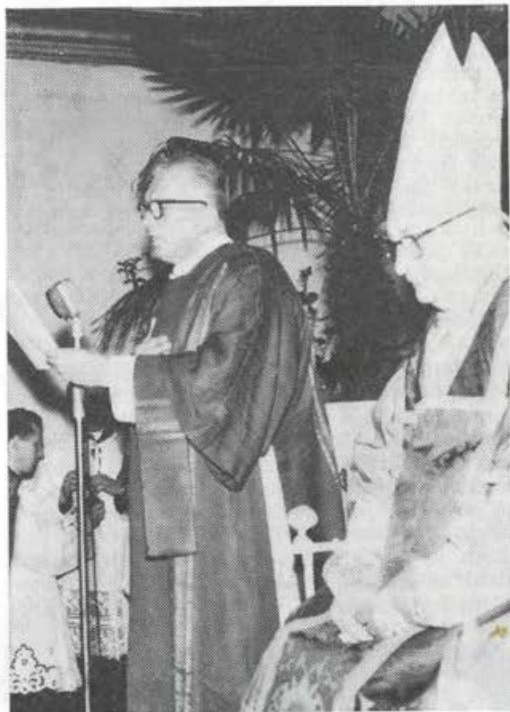
Katoliški Slovenci v domovini in v zamejstvu so toplo in z iskrenim veseljem sprejeli imenovanje kardinala Šeperja za proprefekta kongregacije za verski nauk. Slovenci ga poznamo kot škofa, ki je v razsežni zagrebški škofiji vtisnil pečat obnovljenemu verskemu življenju, na njegovo pobudo se je razvil katoliški tisk, bil osnovan sklad Janeza XXIII., začela in povečala se je katoliška karitativna dejavnost, ustanovljene so bile številne nove župnije. Pri slovenskih duhovnikih in vernikih v zamejstvu je zbudilo imenovanje kardinala Šeperja na tako važno mesto v Vatikanu še posebej upanje, da bo v duhu koncila in v duhu okrožnice *Pacem in terris* pokazal razumevanje za vprašanja slovenskega bogoslužja med našimi manjšinami, tam, kjer jim ga odrekajo, kakor se to dogaja ponekod na Koroškem in v Slovenski Benečiji.

Kardinal Šeper se je rodil 2. oktobra 1905 v Osijeku. V duhovnika je bil posvečen 26. oktobra 1930. Teološke in filozofske študije je končal na gregorijanski univerzi v Rimu. Nekaj časa je bil tajnik pokojnega zagrebškega nadškofa Stepinca. V škofa je bil posvečen julija 1954. Po Stepinčevi smrti je bil imenovan za zagrebškega nadškofa (1960). Za kardinala ga je imenoval papež Pavel VI. 22. februarja 1965.

Kardinal Franjo Šeper slovi kot globoko veren človek, izredno podkovan v bogoslovni vedah, moč sodobnih razgledov in velikih izkušenj iz dušnopastirskega življenja. Pozna potrebe sodobnega človeka, njegova nagnjenja, njegovo stisko. Uveljavil se je s svojimi jasnimi in dognanimi govori na zase-

danju drugega vatikanskega cerkvenega zbora in je zlasti v vprašanjih o ateizmu, o obnovi Cerkve, o Judih in o nujnosti pomoči državam v razvoju zbudil veliko pozornost. Ob imenovanju na odgovorno mesto je kardinal Šeper izjavil: »Prepričan sem, da bo koncilski obnova neustavljivo napredovala. Vem, da jo je sveti oče odločen izvesti do kraja. Seveda gre za obnovo, ki bo res v duhu koncila. Videti je, da papež imenuje v obnovljeno rimsko kurijo take ljudi, ki bodo dosledno ravnali v tem smislu.«

Ob imenovanju zagrebškega nadškofa in kardinala ter predsednika jugoslovanske škofovske konference dr. Franja Šeperja za proprefekta Kongregacije za verski nauk, je prav, če v zvezi s tem označimo namen in pomen te ustanove. Kongregacija za verski nauk, ki je eden izmed najbolj pomembnih papeških uradov in ena najvažnejših ustanov v ustroju Cerkve, ima ta naziv šele od decembra 1965; prej se je imenovala Sveti urad ali Sveti oficij, od ustanovitve leta 1543 pa do leta 1908 pa Sveta rimska in obča inkvizicija. Njena naloga je bila pospeševati teološka raziskovanja. V svoji zgodovini ta ustanova ni bila zmerom na dobrem glasu, ni le zatirala napak in skrbela za čistost krščanskega nauka, ovajala je tudi odpadnike in jih kaznovala. Mnogi papeži so se prizadevali za nje-

Kardinal Franjo Šeper in prof. Jakob Solar ob slovesnosti, ko je ljubljanska škofija postala nadškofija (4. marca 1962)

no reformo, za njeno prilagoditev času in potrebam. V vseh časih so bili v tej ustanovi zagovorniki konservativnih in naprednih težnj. Tudi sedanji papež Pavel VI. je že pred petnajstimi leti kot visok funkcionar kot monsignor Montini v rimski kuriji izdelal načrt za njeno reformo, a mu je to uspelo šele sedaj. Apostolska konstitucija REGIMINI ECCLESIAE UNIVERSAE, ki jo je objavila Sveta stolica 18. avgusta 1967, pomeni osnovo za temeljito reformo rimske kurije. Kurija, ki v svojih osnovnih strukturah obstaja že štiri stoletja, se deli na kongregacije, sodišča in urade, katerih pristojnosti so se zadnji čas precej prepletale, kar je povzročilo marsikateri spor. Kljub temu, da je papež Pij X. to organizacijo spremenil že leta 1908, je bilo jasno, da ne ustreza potrebam moderne uprave. Spremembe, ki jih uvaja papež Pavel VI., imajo za cilj predvsem ustvariti možnosti za učinkovitejše upravljanje in neposrednejše občevarje s celotno vesoljno Cerkvijo. Veljati je začela 1. januarja 1968. Papež Pavel VI. je z veliko pozornostjo zbiral ljudi za položaje, na katerih temelji novi ustroj uprave vesoljne Cerkve. Kurija je orodje Apostolskega sedeža in njeni člani so najpomembnejši papeževi pomočniki pri vladanju Cerkve. Razumljivo je, da si vsak papež sam izbere take pomočnike, za katere misli, da bo z njimi mogel najbolje izvesti svoj program. Po novem je določeno, da se vse višje službe v rimski kuriji, tudi služba prefekta, tajnika in strokovnih svetovalcev v kongregacijah po petih letih menjaajo. Seveda se more trajanje službe podaljšati. S smrtjo papeža vse službe prenehajo, da more novi papež po svobodnem preudarku izbrati nove ljudi. Konstitucija o obnovi rimske kurije pravi, da vodijo kongregacije prefekti. To določilo je začelo veljati 1. III. 1968. Do tedaj je stal na čelu kongregacije za verski nauk, konzistorialne kongregacije in kongregacije vzhodne Cerkve papež sam; v

njegovem imenu so jih vodili proprefekti. Prej so se imenovali tajniki, nato proprefekti, od 1. marca letos dalje pa prefekti.

Papeža so pri reformi kurije — njene metode v preteklosti so ostro kritizirali na koncilskem zasedanju — vodila predvsem tri načela: internacionalizacija: redno se bodo posvetovali s škofi in s strokovnjaki vseh dežel, pa tudi stalni funkcionarji ne bodo samo Italijani. Tako so zdaj v nekdanjem Svetem uradu, ki se od 1965 naprej imenuje Kongregacija za verski nauk, tri poveljnitve osebnosti: kardinal dr. Franjo Šeper, njemu ob strani pa francoski dominikanec Paul Philippe in belgijski teolog monsignor Charles Moeller, znan kot širok duh in strokovnjak za sodobno književnost (avtor znamenitega dela Književnost XX. stoletja in krščanstvo). Učinkovitost je drugo načelo reformatorskih prizadevanj Pavla VI. Visoki cerkveni funkcionarji se bodo lahko menjali vsakih pet let in bodo izgubili svoj položaj ob papeževi smrti. In še tretje načelo: visoki cerkveni funkcionarji prenovljene kurije so podrejeni papežu.

Kardinal Šeper, ki je zamenjal nepopustljivega, konservativnega Ottavianija, je prvič zbudil pozornost na koncilu 9. oktobra 1963, ko je dejal, da se je ta »zbral zato, da bi odprl vrata, ne pa da bi jih zaprl in rekel amen, statusu quo« (takratnemu stanju). Med vsem zasedanjem drugega vatikanskega cerkvenega zbora se je Šeper zavzemal za reformo na vseh tistih področjih, ki jih je kot teolog in dušni pastir imel za reforme potrebna. Odlikoval se je na teološki in verski ravni. O njegovem imenovanju na tako visok položaj je svetovna javnost sodila, da je znaneje širše diplomatske odprtosti, ki se dobro sklada s sedanjo vatikansko politiko. Katoliški Slovenci bomo z molitvami in dobrimi željami spremljali njegovo delo v najbolj važni rimski kongregaciji.

OBISK KARDINALA E. TISSERANTA

Eugene Tisserant, dekan kardinalskega kolegija, torej v hierarhiji katoliške cerkve prvi dostojanstvenik za papežem, se uvršča med najpomembnejše obiskovalce naše države v letu 1968. Visoki prelat, ki je hkrati učenjak svetovnega slovesa, je prišel v našo državo na povabilo Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu. S svojim obiskom je počastil še dve sorodni visoki kulturni ustanovi: Slovensko akademijo znanosti in umetnosti v Ljubljani ter Srbsko aka-

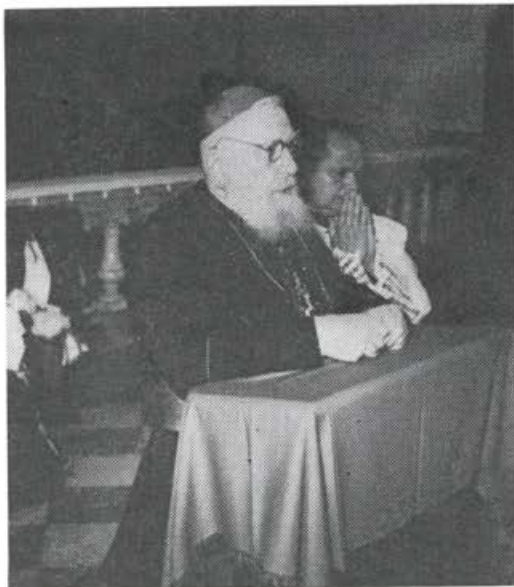
demijo znanosti in umetnosti v Beogradu. Kardinal Eugene Tisserant je bil med svojim obiskom v Jugoslaviji tudi gost predsednika Tita. V Beogradu je kardinal obiskal srbskega patriarha Germana in samostan Menasije. V Splitu so mu izročili odlikovanje, s katerim ga je odlikoval predsednik Tito: red jugoslovanske zastave z lento. Oglejmo si na kratko življenjsko pot človeka, znanstvenika in visokega cerkvenega dostojanstvenika, ki je že celih 60 let v vatikanski službi.

kokošja juha

DELAMARIS

Kardinal Eugene Tisserant v cerkvi v Trsteniku pri Preddvoru

Eugene Tisserant — po slovensko bi se reklo Tkalec — se je rodil leta 1884 v Nancyju. Že mlad se je zanimal za študij matematike in fizike, ob branju svetega pisma pa se je navdušil za biblične vede in semitske jezike. Kot 20-leten bogoslovec je študiral v Jeruzalemu na zavodu sv. Stefana pri očetih dominikancih. Ko se je vrnil v domovino, da odsluži vojaščino, je dosegel na Katoliškem inštitutu v Parizu diplomu iz petero vzhodnih jezikov: hebrejskega, sirskega, arabskega, etiopskega in asirskega. Leta 1907 je bil v rodnem mestu posvečen v duhovnika. Že naslednje leto so ga poklicali v Rim in ga imenovali za konservatorja orientalskih rokopisov v Vatikanski knjižnici, hkrati je pa (do leta 1913) poučeval na papeškem zavodu sv. Apolinarija asirščino. V Vatikanski knjižnici se je poglobljeval seznanil z Ahilom Rattijem, poznejšim papežem Pijem XI. in tedanjim predstojnikom knjižnice. V Padovi se je seznanil s p. Jeronimom Miletom, poznejšim šibeniškim škofom, tedaj knjižničarjem »Antoniana«. Ko so ga vabili, da prevzame mesto profesorja v Parizu, se je odločil, da raje ostane v Vatikanu.

V letih 1911 in 1912 je bil na daljšem znanstvenem potovanju po Palestini in Mezopotamiji. V prvi svetovni vojni se je kot zaveden Francoz odzval domovini in stopil v francosko vojsko; kot vojak je bil v Palestini, Siriji, Alžiriji in naposled v Ardenih, kjer je bil ranjen in je za hrabro službo domovini dobil več visokih vojaških odlikovanj. Tudi kot vojak je svoje bivanje v deželah Bližnjega vzhoda izkoristil za poglobljanje svojega strokovnega znanja. Po vojni se je vrnil v Rim in nadaljeval svoje delo v Vatikanski knjižnici,

ci, jo obogatil z novimi rokopisi in v svojo stroko uvajal sodobne bibliotekarske metode. Še danes ima naslov bibliotekarja in arhivarja svete rimske Cerkve. Kot vatikanski odposlanec je potoval v razne dežele in z raznimi nalozami. Tako je leta 1923 z velikim poznavalcem krščanskega Vzhoda Karolevskim napravil znanstveno potovanje po Siriji in Egiptu, od koder je pripeljal v Rim mnogo dragocenih rokopisov in knjig. V letih 1926 in 1929 je potoval z znanstvenim namenom po Grčiji in Abesiniji. Kot učenjak in predstavnik Apostolskega sedeža se je udeležil kongresov za vzhodne vede v Londonu, Leydenu in Rimu. Ko so ponovno urejali in razširjali Vatikansko knjižnico, je Tisserant potoval dvakrat v Ameriko, leta 1936 pa se je udeležil tudi mednarodnega zborovanja knjižničarjev na Poljskem.

Ob nepretrganem raizskovanju in ob dejanskem poznavanju vprašanj in razmer na Vzhodu in vzhodnih Cerkev, kar si je pridobil na svojih potovanjih in po rednih zvezah z drugimi poznavalci, je postal Tisserant pravi izvedenec prav za ta področja in ni nič čudnega, če ga je papež Pij XI. leta 1936 imenoval za kardinala diakona in za prefekta Kongregacije za vzhodno Cerkev. To Kongregacijo je vodil celih 23 let, vse do leta 1959. Leta 1937 ga je kardinal Pacelli posvetil v škofa; imenovan je bil za naslovnega škofa Iconie. Po zadnji vojni je dobil škofijsko stolico v Portu in San Rufina pri Rimu, ko pa je leta 1951 postal še dekan kardinalskega kolegija, je dobil naslov ostijskega škofa. V rimskih škofijah je Tisserant marsikaj izboljšal, pozidal je mnogo cerkva in ustanovil več župnij.

Kot znanstvenik je napisal mnogo tehtnih del in razprav s področja starih prednjeazijskih in afriških jezikov in kultur. Med zborniki, v katerih je obdelal stare rokopise, sta znana zlasti »Codices Armeni Bibliothecae Vaticanae« in »Codices Aethiopicus Vaticani et Borgiani! Eugene Tisserant je član Francoske akademije in še 8 drugih akademij, znanstvenih ustanov in organizacij po raznih državah in celinah in častni doktor teoloških, pravnih in literarnih ved 13 vseučilišč. Za svojega častnega člana ga je ob obisku v Zagrebu izvolila tudi Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti. Njegova znanstvena verna pa se ni ustavljala samo ob starih semitskih in indoevropskih listinah, študiral je tudi slovenske jezike, predvsem ruščino in bolgarščino, v svoji znanstveni knjižnici pa hrani tudi slovenske knjige, med drugimi Miklošičev etimološki slovar.

Leta 1946 je Tisserant postal dekan kardinalskega zbora in je s tem dobil eno najvažnejših cerkvenih funkcij. Ker se je čedalje bolj posvečal cerkvenim nalozam, je polagoma moral opuščati znanstveno dejavnost. Pod papežem Janezom XIII. je zapustil Kongregacijo za vzhodno Cerkev, da se je mogel temeljiteje posvetiti pripravam za 2. vatikanski cerkveni zbor. Papežu Janezu XXIII. je bil odličen svetovalec in pobudnik mnogih

pomembnih odločitev, ki jih je v zadnjih letih sprejela rimska Cerkev, prav tako podpira Pavla VI. v njegovi cerkveni politiki.

Leta 1962 ga je med svoje nesmrtnike sprejela Francoska akademija. Vladimr d'Ormeson je ob tej priložnosti v govoru slavil njegovo znanstveno delo, zasluge za preureditev Vatikanske knjižnice, vodstvo vzhodne kongregacije in drugo delo v službi Cerkev pod 5 papeži in dejal: »Ob zgledu takega moža, ki je vse življenje posvetil znanosti in veri, se pokaže izredna pomembnost Cerkev, še več, vsake vere. Duhovne vrednote morajo vladati nad gmotnimi. Nesmrtnost, ki jo daje naša akademija, je le relativna in seveda minljiva. Vse življenje tega moža pa je usmerjeno v nesmrtnost, ki ji ne bo konca...«

Naj omenimo še njegovo zanimanje in lju-bezen za Slovenijo. Leta 1935 je pariški nadškof in kardinal Jean Verdier predstavil Tisserantu Ferdinanda Kolednika, tedanjega vodja jugoslovanske katoliške misije v Parizu. S tem se je začelo Tisserantovo zanimanje za Slovenijo. Tudi še potem, ko je leta 1940 umrl Georges Goyau, dosmrtni tajnik Francoske akademije, ki je preskrbel Koledniku zlato kolajno te ustanove v zvezi s prevodom Jurčičevega Jurija Kozjaka, sta ostala Tisserant in Kolednik v stikih. S tem v zvezi je treba omeniti, da je prvemu prevodu Jurija Kozjaka — izšel je 1936 v francoščini v Parizu, napisal uvod dosmrtni tajnik Francoske akademije znanosti in umetnosti Georges Goyau in mu tako odprl pot v širni svet. Delo je postalo popularno celo v Franciji in je doživelo potem še štiri izdaje in tri ponatise v periodičnih listih. Akademik Goyau je med drugim zapisal: »Ljubitelji zgodovine bodo po tem dramatičnem romanu, ki ga tu podajamo, prevzeti. Živo prikazanega junaka, po katerega čelu je tekla kri svetega krsta, bodo vzljubili. Radi se bodo mudili v premišljevanju podobe, v kateri pride do izraza vzhodna meja Evrope v času, ko sta bila krščanstvo in muslimanstvo zapletena v krvav spopad za nadvlado, in v katerem je cisterjanski red (samostan v Stični, op. prev.) nudil ljudem nujno potrebno pomoč z molitvijo, kolonizacijsko delavnostjo in oboroženo obrambo.« Tudi veliki francoski pesnik Paul Claudel je napisal laskavo oceno o Juriju Kozjaku in med drugim označil roman »kot izviren, bogat sprememb, poln dejanja in zanimivosti.« Četrta izdaja Jurija Kozjaka iz leta 1959 pa je napisal kratko posvetilo Eugene Tisserant: »Da bi pomagal tako globoko katoliškim Slovincem, bi bil srečen, če bi bilo spet objavljeno delo Josipa Jurčiča o Juriju Kozjaku, slovenskem janičarju. V francoščino ga je prevedel kanonik Ferdinand Ko-

lednik, ki živi zdaj v Avstriji. — Dragi in slavljeni Georges Goyau, stalni tajnik Francoske akademije, je napisal 1937 kratek uvod za to lepo zgodovinsko povest: Veseli me, če lahko pripravim knjigo, ki jo je on priporočil. — V Rimu, 6. novembra 1958.«

Tisserant se je vedno zanimal za slovensko književnost in je potrdil prejem vsakega Kolednikovega prevoda. S Kolednikom sta si veliko dopisovala in ob vsakem obisku v Rimu je bil Kolednik Tisserantov gost. Ob takih priložnostih se je še posebno zanimal za Slovenijo. Januarja 1961 se je na primer Koledniku zahvalil za poslani nemški prevod Dese-tega brata. Poslal mu je nekaj prospektov novih cerkva v okolici Rima. Aprila istega leta mu je pisal, da bo maševal po njegovih namelih in izrazil željo, da bi Bog blagoslovil Slovence. Leta 1964 se je kardinal zanimal, ali bi bil možen njegov obisk v Sloveniji in Srbiji. Februarja 1966 se je v pismu zahvalil za prevod Jurčičevega Sosedovega sina in za novo francosko izdajo Jurija Kozjaka ter Kolednikov francoski prevod Hrasteljeve knjižice o škofu Slomšku. V pismu piše med drugim: »Knjižica o Slomšku je posebno dobrodošla v sedanjem času ekumenizma, ko mnogi ne vedo, kaj ta beseda, še bolj pa ta stvar pomeni.« V začetku maja letos je znova mislil tudi na Slovenijo, ko je pisal, da je večkrat sprejel jugoslovanskega predstavnika pri Apostolskem sedežu.

Obisk kardinala Tisseranta je bil namenjen predvsem znanstvenim ustanovam v Jugoslaviji, kamor je bil povabljen kot učenjak in ne kot visoki predstavnik Vatikana. Vendar njegove osebnosti ni mogoče ločiti od položaja, ki ga ima v Cerkvu. Zato je bilo treba gledati njegov obisk tudi v luči odnosov med našo državo in Svetim sedežem in so se njegovega obiska na akademijah v Zagrebu, Ljubljani in Beogradu udeležili tudi zastopniki Cerkev.

Kardinal Tisserant je bil najprej gost Jugoslovanske akademije v Zagrebu, kamor je prišel 3. junija. Dne 5. junija je bila slovesna seja akademije na čast visokemu gostu. Predsednik akademije dr. Grga Novak je seznanil kardinala z zgodovino in delom te najstarejše znanstvene ustanove v naši državi, gost pa je v daljšem govoru osvetlil lik ustanovitelja akademije škofa Josipa Juraja Strossmayerja. Slovesne seje so se poleg članov akademije in zastopnikov oblasti udeležili tudi zastopniki verskih skupnosti.

Naslednji dan, 6. junija, je bil kardinal gost Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani. V njenih prostorih na Novem trgu se je srečal z vsemi slovenskimi škofi, akademiki in visokimi predstavniki repub-

Sardine v pikantni omaki

DELAMARIS IZOLA

liških oblasti ter nekaterimi profesorji teološke fakultete.

Visokega gosta je nagovoril predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti Josip Vidmar in ga predstavil navzočim kot velikega znanstvenika in visokega cerkvenega kneza, ki je odločilno prispeval pri sklepih zadnjega koncila, ki bodo povzročili »preorientacijo v duhovnem in verskem življenju zahodnega sveta«, in kot iskrenega in dolgoletnega prijatelja Jugoslavije.

Kardinal Tisserant se je za sprejem pristržno zahvalil in v svojem govoru omenil, da je bil prvič v Ljubljani leta 1923, ko ga je papež Pij XI. posla na Vzhod nabavit primerne knjige za Vatikansko knjižnico in Vzhodni inštitut. Povedal je, da je poznal pokojnega profesorja teološke fakultete Franca Grivca. V sproščenem govoru je povedal nekaj tudi o sebi, o študiju, ki ga je zanimal v mladih letih, predvsem pa študij hebrejščine in drugih semitskih jezikov, ki ga je

pozneje potegnil v jezikoslovje. Kardinalova domačnost je med navzočimi ustvarila prijetno razpoloženje. V spomin na obisk v Ljubljani mu je predsednik akademije izročil knjigo našega arhitekta Joža Plečnika Napori, kardinal pa je gostitelju izročil tri svoja dela, med njimi predavanje ob sprejemu v Francosko akademijo nesmrtnikov — o fiziku De Broglieu.

Popolne istega dne si je kardinal ogledal nekatere kraje na Gorenjskem, zvečer pa je bil gost pri predsedniku Izvršnega sveta Slovenije Stanetu Kavčiču na gradu Strmol pri Cerkljah. Dne 7. junija se je odpeljal z letalom na Brionie, kjer je bil gost predsednika Tita. Z Brionov je odšel v Beograd, kjer je bil gost Srbske akademije znanosti in umetnosti. Ob tej priložnosti se je srečal tudi s pravoslavnim patriarhom Germanom. Split je bil zadnja postaja obiska tega pomembnega gosta.

PAPEŽ PAVEL VI. NA EVHARISTIČNEM KONGRESU V BOGOTI

»KATOLISKI KONTINENT«

V Bogoti, glavnem mestu Kolumbije, se je vršil od 18. do 25. avgusta 1968 39. svetovni evharistični kongres pod geslom »V ljubezni združeni«. Kongresa so se udeležili tudi zastopniki drugih krščanskih verstev. Veličastni prireditvi v okviru pomembne vloge katoliške Cerkve je dala izreden poudarek tudi navzočnost papeža Pavla VI. Prvič v zgodovini je vrhovni poglavar katoliške Cerkve stopil na latinskoameriška tla. Ko je papež Pavel VI. po neprekinjenem deseturnem letu pristal v Bogoti in stopil na kolumbijsko zemljo, je po zgledu slavni pomorščakov Kolumba, Vespuccija in Cabrala poljubil zemljo, na katero gleda Cerkev s takim upanjem. Južno Ameriko namreč imenujejo »katoliški kontinent«, saj tu živi 200 milijonov katoličanov. V veličastnem sprejemu je pa-

peža prvi pozdravil kolumbijski predsednik Lleros Restrepo. Sveti oče je na njegov pozdrav odgovoril, da tudi romanje spada v okvir njegovega vesoljnega poslanstva in nato ganjen izrazil veselje, ki ga navdaja ob srečanju z novo zemljo:

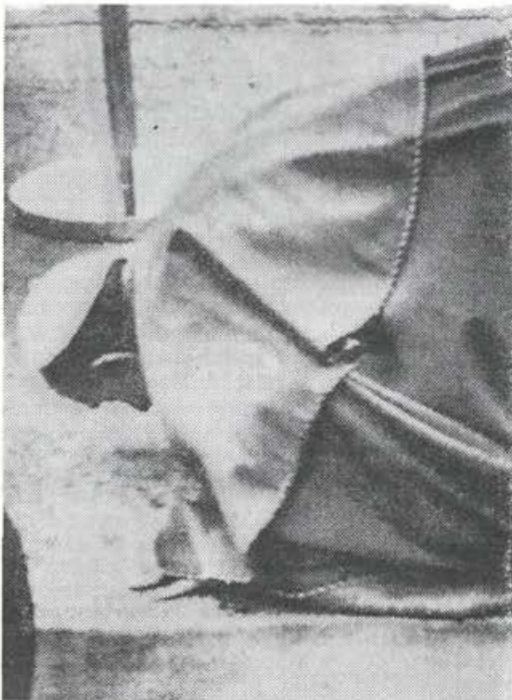
»Vsem narodom Latinske Amerike, ki jih oblivajo ista morja, povezujejo iste gore in napajajo iste reke, katerim je vtisnila poseben pečat vera v Kristusa, izrekamo s kolumbijske zemlje naš pozdrav. Zahvaljujemo se Bogu, da vam je naklonil dar vere in ga prosimo, da med vami zbudi bratsko sodelovanje in sožitje in pospeši prizadevanja za gospodarski in kulturni napredek. Ta vam bo prinesel koristi od bogastev, ki jih skrivajo vaše dežele.«

K papeževemu sprejemu se je zbralo na stotisoče ljudi, predvsem iz prestolnice Bogote, ki šteje okoli dva milijona prebivalcev, in mnogo tujih romarjev. Papež se je peljal z letališča skozi 25 km dolg špalir do stolnice, kjer je bilo zbranih kakih štiri tisoč duhovnikov. Vrhovni poglavar Cerkve je navzoče povabil k molitvi za vesoljno Cerkev, za povečanje in vztrajnost duhovniških poklicev, za svetost družin, za trpeče, za mir in slogo med narodi. Ta kongresni dan, ki je bil posvečen mašniškemu posvečenju, se je zaključil s slovesnim posvečenjem 150 novomašnikov in 40 diakonov iz vseh latinskoameriških držav.

Naslednji dan se je papež uradno sestal s predsednikom Kolumbije Restrepom, popoldne pa se je srečal s »campesini« — kmeti

Papež Pavel VI. ob prihodu v Bogotó

*Ko je papež stopil na kolumbijska tla,
je poljubil zemljo*

v kraju Mosquera, oddaljenem 40 km od Bogote. Maša za več sto tisoč romarjev je bila sredi polja. Pobudo za to je dal duhovnik Joahim Salcedo, ki je že leta 1954 organiziral v Kolumbiji posebno radijsko šolo za kmete. Danes jo posluša in se izobražuje po njej okoli 4 milijone Kolumbijcev.

SLIŠIMO VZDIHE VAŠEGA TRPLJENJA

V nagovoru kmetom je sveti oče dejal: »Ljubimo vas, ker poznamo vaše razmere. Mnogi živite bedno, v pomanjkanju najnujnejšega. Poslušate nas v tihoti, mi pa slišimo vzdih vašega trpljenja. Vemo, da je gospodarski in družbeni razvoj v Latinski Ameriki doslej ščitil samo nekatere sloje, množice domačinov pa je puščal v sramotno nizkem življenjskem standardu. Tako ne more več iti naprej. Vi se zavedate svojih pravic in ne morete več živeti v takih razmerah. Mi bomo še naprej branili našo pravično stvar in obsojali krivice, ki se vam godijo.«

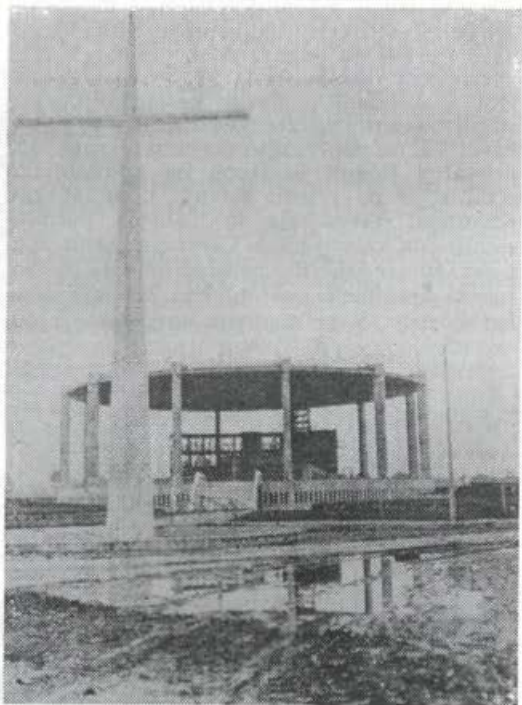
Papež je potem pozval vlade k odločnim in temeljitim reformam in dejal, naj bogataši in veleposestniki plačujejo večje davke, nato pa zaključil: »Dovolite še besedo: ne zaupajte nasilju in revoluciji. To dvoje nasprotuje krščanskemu duhu in more zavreti vaš gospodarski in družbeni napredek, po katerem upravičeno hrepenite.« S temi besedami je papež zavzel stališče do razprav med različnimi skupinami južnoameriških ka-

toličanov o dopustnosti in nedopustnosti revolucije pri reševanju socialnih vprašanj in v boju za odpravo družbenih krivic.

LJUBEZEN BREZ PRAVIČNOSTI NE ZADOSTUJE

Zvečer drugega dne svojega bivanja se je papež udeležil pobožnosti na evharističnem stadionu »El Salitre«, kjer je nagovoril posamezne skupine južnoameriške družbe: državne voditelje, izobražence in študente, namешčence in delavce. »Evharistični kongres,« je rekel Pavel VI. »bi zgrešil svoj namen, če se ne bi zaključil z jasnim spoznanjem razmer, v katerih se vrši... Na evharističnem kongresu v Bogoti morda bolj kot kdajkoli prej pritiska na krščanska srca dolžnost in nujnost zadovoljitve časnih in duhovnih potreb množic.« Spričo položaja, ki terja pravične rešitve, je rekel sveti oče, da ljubezen sama ne zadostuje, če je ne spremljajo še druge kreposti, predvsem pravičnost: »Ljubezen je hkrati začetek in moč, način in skrivnost uspeha, toda ljubezen samo v besedah in čustvih ne zadostuje. Spremljati jo morajo še druge kreposti, najprej pravičnost, ki je najmanjša mera ljubezni. Ljubezen je treba pokazati v dejanjih, ki jih narekujejo vsakokratne zemeljske resničnosti.«

Glede na stališča nekaterih duhovnikov v Latinski Ameriki, ki zagovarjajo uporabo sile proti izkoriščanju revnega prebivalstva, je sveti oče tudi ob tej priložnosti izrazil svoje

Kongresni oltar v Bogoti

Podoba revščine predmestne ulice v J. Ameriki

mnenje: »Kakor priznamo, da zagovorniki nasilja lahko dobro mislijo in da se v njihovih trditvah lahko izraža želja po pravici in solidarnosti, tako moramo izjaviti: nasilje ni v skladu z evangelijem; nasilje ni krščansko. Nagli in nasilni družbeni prevrati so sami po sebi neučinkoviti in se ne ujemajo z narodnim dostojanstvom.«

PO KAKSNI POTI DO NAPREDKA?

Pot h gospodarskemu napredku v deželah Latinske Amerike si papež Pavel VI. zamišlja takole: »Treba se je takoj lotiti in postopoma izvajati preosnovo vse dosedanje družbene ureditve in vsem širokim narodnim plastem pomagati k človeka vrednemu življenju. Ta obnova mora zajeti vse, ki žive danes v Latinski Ameriki.« Istega vprašanja se je papež znova dotaknil tretji, torej zadnji dan svojega bivanja v Kolumbiji, ko je govoril ob začetku konference latinskoameriških škofov v Medellinu, ki je temeljito obravnavala tudi socialna vprašanja. Poudarjajoč naloge višjih cerkvenih pastirjev na tem področju je rekel: »Mi nismo tehniki, temveč pastirji, ki želimo pomagati svojim vernikom k boljšemu življenju in spodbujati vse napore k napredku naših dežel. Naša prva naloga na tem področju je razglašanje načel in zaznamovanje potreb, opozorila na višje vrednote in podpora družbeno in tehnično koristnim programom za novi in boljši red, socialna vzgoja

duhovnikov in laikov, vse v luči krščanskih načel. Se enkrat pa poudarjamo: moč naše ljubezni ni nasilje. Pri zdravljenju sedanjih ran ne delajmo novih.«

ZACETI NOVO DOBO V CERKVENEM ŽIVLJENJU

V govoru latinskoameriškim škofom se je papež dotaknil tudi nekaterih vprašanj notranjega življenja Cerkve. Poudaril je, da je treba prekiniti večstoletne oblike apostolata in začeti novo dobo v cerkvenem življenju. Papež je pohvalil opravljeno delo, dostavil pa je, da prav to razkriva nove potrebe in zahteva nekaj novega in velikega. Ko Cerkev preiščuje prehodno pot, občuti grenkobo in strah, toda tisti trenutek je tudi ura poguma in zaupanja v Boga. Potrebno je poglobljati notranje življenje in na zunaj živeti revno in skromno. Cerkev naj bo siromašna, to misel je sv. oče v svojih govorih znova poudaril.

V nadaljevanju svojega govora je odločno branil zaklad verskih resnic in obsodil tiste nazore v sodobni teologiji, ki postavljajo vprašaj pod temeljne cerkvene nauke. Škofe je pozval, naj se trudijo za liturgično obnovo in verski pouk. Potrebo verskega in splošnega pouka je poudaril z besedami: »Ne moremo več prenašati verskega analfabetizma (nepismenosti) katoličanov.«

Ostro je obsodil »sekularizacijo« krščanstva; s to besedo je papež označil poskus, da bi se iz krščanstva črtalo tisto, kar odbija sedanjega človeka. Krščanstvo je treba pokazati v celoti, neokrnjeno, ker le tako postane za človeka odrešilna resnica.

Zadnji dan svojega obiska v Kolumbiji se je papež srečal tudi z delavci v nekem predmestju prestolnice, blagoslovil 25 novoporočenih parov in odprl važno konferenco latinskoameriških škofov. V Rim se je vrnil 25. avgusta popoldne.

KOLUMBIJA — DEZELA IN LJUDJE

Kratek oris socialnih in verskih razmer v Kolumbiji v glavnih značilnostih velja v

Papež blagoslovlja bolnika, ki so ga na nosilih prinesli v cerkev

Sveti oče med kolumbijskimi kmeti

splošnem za vse dežele Latinske Amerike. Nekaj splošnih podatkov: Latinska Amerika ima 81 nadškofij, 270 škofij, 18.224 župnij, 164 verskih redov in več tisoč redovnikov. Dva do trije odstotki prebivalstva v Latinski Ameriki si deli večino narodnega dohodka, medtem ko na milijone južnih Američanov živi v tako imenovanih slumih predmestij v največji revščini. Cerkev in duhovniki v Latinski Ameriki odkrito priznavajo, da je za to revščino odgovorna peščica bogatašev in veleposestnikov. Od 200 milijonov katoličanov, kolikor jih ima ta del Amerike, jih samo 14 odstotkov izpolnjuje verske dolžnosti.

Kolumbija meri 1,138.000 kvadratnih kilometrov in ima 15 in pol milijona prebivalcev. Samo glavno mesto Bogota, ki leži 5 stopinj severno od ekvatorja in 2650 m visoko na robu visoke planote ob vznožju zahodnega pobočja Vzhodnih Kordiljerov, šteje 2 milijona prebivalcev. Večja mesta so še Cartagena z 270.000, Cali z 813.000, Ibagué s 137.000, Armenia s 164.000 prebivalci. Samo petina prebivalcev je belcev. Meščancev (belcev in Indijancev) je 57 odstotkov, mulatov (meščancev belcev in črncev) 4 odstotke in 2,4 odstotka črncev. Od celotnega prebivalstva jih ima samo 5 odstotkov »višji« standard; 55 odstotkov se jih komaj preživlja; 15 odstotkov jih ima »srednji« standard, 25 odstotkov jih živi v največji revščini. Kolumbijski »campesinos« — kmečki delavec zasluži za 12-urno delo na zemlji veleposestnika do 1000 din na dan, povprečna kolumbijska družina pa šteje 5, 6, 7 in tudi več otrok. Pogosti so primeri, da ima »campesinos« po dve ali tri žene in z vsako po več otrok. Nepismenih ima Kolumbija 44 odstotkov (torej nekaj manj kakor Brazilija, ki jih ima 55 odstotkov). Vse bogastvo dežele je v rokah majhnega števila bogatašev, ki predstavljajo komaj 3 odstotke celotnega prebivalstva. V deželi sta dve politični stranki, konservativna in liberalna, o katerih pravijo, da sta se poprej razlikovali samo po tem, da je bila prva klerikalna, druga pa protiklerikalna, a še ta razlika se je že

davno zabrisala, tako da se je že v prejšnjem stoletju govorilo, da se konservativci in liberalci v Kolumbiji razlikujejo samo še po tem, da prvi gredo k maši ob devetih, drugi pa ob desetih.

Problem Kolumbije je samo del splošnega problema Latinske Amerike. Vsa Latinska Amerika ima danes okoli 280 milijonov prebivalcev. Letni prirastek znaša 3 odstotke, torej več kakor v Indiji in na Kitajskem. Po krstu so vsi prebivalci katoličani, vendar je njihova religioznost zaradi revščine, nepismenosti in splošne zaostalosti, zaradi pomanjkanja duhovnikov in verskega pouka na zelo nizki ravni, zraven tega so nagnjeni k praznoverju in ostanekom starega poganstva. Splošna ugotovitev je, da se v Latinski Ameriki od vseh sedmih svetih zakramentov prejema v glavnem samo eden: krst. Zelo veliko je divjih zakonov in nezakonskih otrok, ponekod celo do 50 odstotkov. V vsej Latinski Ameriki je okoli 44.000 duhovnikov, to se pravi, da pride 1 duhovnik na 5600 prebivalcev.

STALISCE KATOLIČANOV

»Angažirani« katoličani Latinske Amerike so razdeljeni na tri skupine. Prva je konservativna, opira se na državno oblast in sodi, da je edina naloga Cerkev, da uči ljudi, kako naj vsak reši svojo dušo. Ta skupina je proti vsem spremembam v Cerkvu. Druga — zmerena skupina — zagovarja koncilsko obnovo Cerkev, se zavzema za pravičnost, vendar naspotuje uporabi sile za doseg pravičnejšega družbenega reda. Tretja skupina pa zagovarja stališče, da v sedanjih razmerah v Latinski Ameriki ni druge rešitve, kakor da s silo vržejo z oblasti sedanje oblastnike in veleposestnike, ki se nočejo odreči svojim privilegijem. Zlasti mlajša duhovščina, ki se je postavila na stran revnih, zagovarja stališče ostrega boja. Med predstavniki te skupine je znan zlasti Camilo Torres, profesor bogoslovja in zelo priljubljen zlasti pri mladini, ki je ustanovil socialno politično gibanje »Združena fronta«. Ker njegov škof ni mogel odobravati njegovega revolucionarnega delovanja, je bil suspendiran. Hodil je po

Papež Pavel VI. na obisku v revni kolumbijski družini

Kolumbiji in imel zborovanja, na katerih je ostro napadal vlado, predstavnikom Cerkve pa zameril povezanost z njo. Pridružil se je celo gverilcem in v boju padel. Njegovi somišljeniki so pred kongresom opozarjali, naj bi bil papežev prihod na kongres tak, da s svojim sijajem ne bi žalil njihove revščine. Od papeža so pričakovali ostre obsodbe bogatašev in veleposestnikov ali vsaj tiho odobravanje njihovega stališča o uporabi sile. Papež seveda ni mogel ustreči nobeni teh skupin. Iz njegovih govorov je jasno stališče poglavarja Cerkve.

Ko je bil evharistični kongres končan, se je v mestu Medellin začela škofovska konferenca Latinske Amerike. Na njej so obravnavali poleg vprašanj notranjega življenja Cerkve tudi stališča katoliške Cerkve do družbeno političnih razmer v deželah Latinske Amerike. Duhovščina v teh deželah je že pred kongresom v okrožnicah, govorih, predavanjih ipd., poudarjala, da Cerkev vpriči stanja revščine in nepravilne socialne strukture ni opravljala svoje vloge, kot bi jo morala, ni obsojala krivic in ni zahtevala nujnih reform. Pravzaprav se je največkrat celo isto- vetila z obstoječim redom.

ZALOSTNE RAZMERE NA »KONTINENTU KRŠČENIH«

Skupina duhovnikov Latinske Amerike je že pred evharističnim kongresom in pred konferenco latinsko-ameriškega episkopata ter papeževim prihodom v Bogoto izdala dokument z bolečimi podatki o stanju tragičnega »kontinenta krščenih«. Navajamo le nekaj podatkov: v začetku tega stoletja je imela Latinska Amerika 63 milijonov prebivalcev; danes jih ima okoli 286 milijonov; ob današnjem prirastku prebivalstva, ki dosega letno 3 odstotke, bo imela Latinska Amerika okoli leta 2000 okrog 690 milijonov prebivalcev. 40 odstotkov sedanjih prebivalcev je starih pod 15 let, nepismenih pa je skupno poprečno polovica. Letni dohodek na prebivalca znaša 300 dolarjev, kar je trikrat manj kot v Evropi in sedemkrat manj kot v ZDA. »Oligarhični mračnjaški razredi in veliki tuji kapitali,« je rečeno v omenjenem dokumentu, »preprečujejo nujne spremembe. Demokracija v deželah Latinske Amerike je bolj formalna kakor stvarna, zato tudi ni prave svobode in nobenega pravega vladnega načrta.« V dokumentu je dalje rečeno, da ni vprašanje v tem, ali bo ostalo tako, kakor je sedaj, ali pa bo prišlo do sprememb, marveč v tem, ali bo prišlo do sprememb nasilno ali po mirni poti. V takem položaju »kristjani

ne morejo biti odsotni, tudi ne nevtralni pred potjo našega ljudstva k njegovi zgodovinski usodi.« Nujna je »hitra splošna in globoka reforma latinsko-ameriškega ustroja.« Razmere so take, da se ni treba čuditi, če v Latinski Ameriki obstaja »nevarnost nasilja«. Nasprotno, je rečeno v dokumentu, »morali bi se bolj čuditi potrpežljivosti, ki so jo imeli ljudje skozi toliko let za položaj, ki je težko razumljiv vsakemu, kdor se zaveda ljudskih pravic.«

Spričo takih razmer papežu Pavlu VI. ni bila lahka pot v eno izmed dežel Latinske Amerike in je razumljivo, da je katoliška Cerkev v položaju, ko se mora postaviti odločno na stran revnih proti bogatim. Papež je to tudi odkrito povedal, vendar je odklonil »violencio« (nasilje), čeprav je priznal, »da zagovorniki nasilja lahko dobro mislijo«, vendar nasilje ni v skladu z evangelijem, zato naj bi obnovili družbeni red po mirni poti.

GIBANJE »MORALNEGA PRITISKA«

Kardinal Camara, nadškof v brazilskem mestu Recife, ki je znan po svoji teoriji »nasilne teologije«, je v zvezi s temi papeževimi pobudami izjavil: »Pokoril se bom papežu in ne bom več pridigal nasilja s strani tlačanih. Vendar pa hkrati zahtevam, da se preneha tudi nasilje oblasti. Dvanajstega oktobra letos (1968) bom v Braziliji ustanovil gibanje 'moralnega pritiska'. Iskali bomo stike ne le s katoličani, marveč z vsemi ljudmi dobre volje, z vsakomur, ki hoče, da pride do družbenih sprememb. Toda ne s počasnim spreminjanjem razmer, marveč z naglo in korenito spremembo sedanjega stanja.«

KAJ PRAVIJO ŠKOFJE?

Vprašanje, ali naj katoliška Cerkev v Latinski Ameriki aktivno poseže v boj za spremembo politično-gospodarske strukture v teh deželah, da reši človeško dostojanstvo ljudskih množic, je po kongresu prav tako živo, kakor je bilo pred kongresom. To vprašanje je za prihodnost Cerkve v Latinski Ameriki tako važno, da ga obravnavajo skoraj na vsaki duhovniški konferenci; obravnavali so ga seveda tudi škofje na svoji konferenci v Medellinu, saj je bil sestavni del programa te konference. Konservativni škofje so v splošnem zavrnilo program, ki vsebuje analizo gospodarske, socialne, politične in religiozne stvarnosti Latinske Amerike. Sklicujejo se na to, da so za zaostalost tega podkontinenta odgovorne vladajoče skupine, ne pa Cerkev. Program je izdelala komisija, v kateri so bili škofje, duhovniki in laiki, ki so v službi CE-

ARGO

ministra juha

DELAMARIS

LAM. CELAM (Conferencia episcopal Latinoamericana) je hierarhični organizem s stalnim sekretariatom v Bogoti. Ta daje smernice za pastoralno delovanje 750 latinskoameriških škofov. Nadškof msgr. Munoz Duque, apostolski administrator nadškofije v Bogoti in predsednik 39. mednarodnega evharističnega kongresa, je program odklonil kot nepravičen, negativen. Nadškof v Medellinu, Botero Salazar, je njegovo omalovažujočo kritiko odločno zavrnil. Program je ocenil kot stvaren in pripomnil je: »Najbolj splošen imenovalec Latinske Amerike od Mehike do Argentine je nerazvitost!« Velikanska večina latinskoameriškega prebivalstva je žrtev sistema nepravilnosti. Cerkev ne more več s svojim molkom prikriti socialne nepravilnosti v Latinski Ameriki. »Strinjam se s kritiko castristov in komunistov proti socialnim krivicam. Kakor vsi dobri kristjani tudi oni žele odrešitev ljudstva, vendar so naša pota čisto različna.« Škof iz Buenaventura (pristaniško mesto ob Tihem oceanu), ki mu nasprotniki očitajo socialistične tendence, je izjavil, da bodo brez pomena evharistični kongres, papežev obisk in konferenca škofov v Medellinu, da si so na njih sicer obravnavali

večno moralna in cerkvena vprašanja, če pa bodo pri tem pozabili na ljudi v Latinski Ameriki in v vseh nerazvitih deželah, ki koprneče čakajo na to, da dosežejo dostojanstvo in svobodo na svetu. Škof Valenciano pa je rekel: »V Latinski Ameriki zatrjujemo, da imamo svobodo, svobodno iniciativo in demokracijo in da je Bog na naši strani. In vzlic temu vidimo večino našega ljudstva v vezeh suženjstva, nevednosti in bede.«

Jasno je, da spričo razmer, kakršne so v Latinski Ameriki, Cerkev mora misliti, kako se znajti v težavnem položaju. Skupina 800 duhovnikov iz Argentine, Brazilije, Urugvaja in Bolivije je v posebnem dokumentu, naslovljenem na škofo Latinske Amerike, zapisala, naj Cerkev jasno in odločno obsodi breme nasilja in izkoriščanja milijonov ljudi; hkrati poziva škofo, naj človeške pravice teh ljudi razglase kot samoobrambo. Naj z močnim glasom pozovejo kristjane vsega kontinenta, naj izbero sredstva, ki bodo privedla do resnične osvoboditve latinskoameriškega človeka in do ustanovitve pravičnejše in bolj bratvske družbe... Katoliška Cerkev v tem delu sveta je resnično pred velikimi in odgovornimi nalogami.

CERKEV IN POMOČ NERAZVITIM

Čprav smo v lanskem Koledarju (str. 74—77) pisali o okrožnici papeža Pavla VI. »O delu za razvoj narodov — Populorum progressio« in prikazali predvsem njeno vsebino, je prav, da v zvezi z njo opozorimo na nekatera vprašanja, ki zadevajo predvsem razne oblike pomoči nerazvitim in pojasnimo, kakšna je naloga Cerkve oziroma kristjanov v boju proti lakoti v svetu in v prizadevanjih za pomoč nerazvitim.

Iz okrožnice »O delu za razvoj narodov« je razvidno, da je šlo papežu predvsem za to, da poudari, da je pomoč nerazvitim stvar, ki se tiče vsega sveta, katoličani in kristjani sploh pa bi na to vprašanje morali gledati še posebej s človečanskega in nramnega vidika.

Vzporedno z gospodarsko rastjo v svetu se nam vedno znova odpirajo tudi socialna vprašanja. Gre za to, da vire dohodkov, kapital in delovno silo bolje izkoristimo ne le zaradi povečanja proizvodnje, marveč tudi zaradi boljše razdelitve. Narodni dohodek ne sme samo rasti, marveč morajo imeti od njega korist tudi oni, ki ga ustvarijo, in kolikor mogoče pravično po tem, koliko je kdo s svojim delom prispeval. Vendar ne smemo gledati samo na rast dohodka, upoštevati je treba tudi človekov razvoj, njegovo strokovno in splošno izobrazbo; ne težimo samo za večjo delavčevo produktivnostjo, marveč tudi za tem, da mu širimo obzorje, zboljšamo zdravje, ga zavarujemo pred socialnimi težavami in poklicno nevarnostjo. To so stvari,

ki spadajo v področje socialnega skrbstva oziroma socialnega zavarovanja. Takšna koncepcija razvoja teži za civilizacijo blaginje, ki naj zagotovi ne le materialne, marveč tudi kulturne dobrine. In to za dobro vsakega in za srečo vseh ljudi.

Mlade države, ki so se šele nedavno rešile kolonialne oblasti in so postale samostojne, države, ki jih imenujemo nerazvite ali samo na pol razvite, so še posebno pred velikimi, neizprosno težkimi nalogami. Kaj jim pomeni politična neodvisnost, če sledi tej popolna gospodarska odvisnost? Tako nastajajo nove oblike kolonializma ali imperializma, katerih območje je razsežnejše kot starih imperijev, odvisni gospodarski sistemi so močnejše navezani na gospodujoče sisteme, kot so bile kolonije na matično deželo. Tu je ideja razvoja v nevarnosti in njena uresničitev bolj zapletena: pri večini mladih dežel gre predvsem za to, da od preskrbnega gospodarstva preidejo na tržno gospodarstvo in se naposled vključijo kot samostojni tekmeči v mrežo svetovne trgovine.

Toda nerazvite dežele ne morejo same doseči te svobode: manjka jim kapital, manjkajo jim tehniki, vodilni uslužbenci v gospodarstvu in upravi. Njihovi narodi žive večinoma še v revščini, revščina pa je mati vsakega fatalizma. Kako priti iz tega zakletega kroga? Kjer ni kulturnega razvoja, ni osnov za gospodarski razvoj. Države, ki se bore za osnovno preskrbo prebivalstva, ne morejo prihraniti nobenega kapitala; brez kapitala,

brez sredstev v denarju ali v surovinah pa ni mogoče ničesar začeti. Tako je gospodarstvo teh dežel prisiljeno, da se podredi gospodujočim sistemom, od katerih dobiva nujno pomoč, da ljudje ne živijo v popolni revščini, in tehnično podporo, da se te dežele pripravljajo na osamosvojitve.

SOCIALNA VPRAŠANJA V SVETU

Socialna vprašanja v svetu se kopičijo iz dneva v dan, prav tako se tudi njihova rešitev odlaša iz dneva v dan. Kakor nastajajo v visoko razvitih industrijskih deželah prepadi med delavstvom in meščanstvom, ki bogati na račun delavstva, tako se pogloblja tudi jarek med bogatimi in proletarskimi narodi. Prvi imajo vse pogoje za gospodarski napredek in znanstveni razvoj, pri drugih gospodarstvo le počasi napreduje, če ga hitra množitev prebivalstva sploh ne zavre. In ta proletariat se zaveda samega sebe, ti revni narodi so nesrečni, vedo za svojo nesrečo, vedo pa tudi — kljub temu, da so nepismeni, a to vidijo in slišijo po drugih obveščevalnih sredstvih — kaj so drugi, kako živijo drugi, kaj bi sami mogli biti. Tu ostane le še majhen korak do tožbe nad nepravilnostjo in organizacijo, ki jim ne dovoli, da bi ušli nepravilnosti. Samo ena možnost je še: da se bojujejo proti nerazvitosti ob podpori ene izmed sil, ki med seboj tekmujejo, katera bo dobila čim več varovancev pod svoje vplivno območje in jih tako pridobila kot zaveznike. To je zlasti očitno v mladih neodvisnih afriških državah.

Tako se vprašanje razvoja in pomoči nerazvitim prepleta z vprašanjem interesnih sfer in konec koncev z vprašanjem miru. In velike mednarodne organizacije, ki imajo nalogo, da ohranijo mir, morajo poseči vmes in opozarjati, naj velesile ne iščejo sebičnih koristi, marveč naj svoja sredstva, svojo pomoč dajo za gospodarski napredek, kulturni razvoj in svetovni mir — kar bo njim samim najbolj v korist. Še nikoli niso bili v človeški zgodovini tako tesno povezani ti trije cilji: gospodarski napredek, kulturni razvoj in mir v svetu, kakor so danes.

Kaj pravi Cerkev k temu, je razvidno iz okrožnice »O delu za razvoj narodov«. V drugi polovici 20. stoletja je bila ta okrožnica prav tako potrebna kakor leta 1891 Rerum novarum, in sicer iz istih razlogov. Obe imata isti cilj: da se z gospodarske, tehnične in politične ravni dvignemo na socialno, moralno in religiozno področje: priti je treba do večje mere pravičnosti med ljudmi in na-

rodi, da se zagotovi socialni mir in mir v svetu sploh.

Ob tem vidiku je lahko presoditi, kaj je Pavel VI. prevzel od svojih prednikov in kaj je dodal. Liberalizem pričakuje od individualne pobude in svobodne konkurence dobiček, ki ga je treba investirati pod najboljšimi proizvodnimi pogoji, da pospešuje funkcioniranje mehanizmov, katerih zakone je sprejel. Če ni bilo ravnotežja, so avtomatizmi spet vzpostavili konjunkturne vijuge v dvigajoči se črti. To pa za ceno velike brezposelnosti, velikega trpljenja, oblasti močnejšega nad slabotnejšimi. Liberalizem je sistem, ki gleda v dobičku bistveno gibalno gospodarskega napredka, konkurenco kot najvišji zakon gospodarstva, zasebno lastništvo proizvodnih sredstev pa kot absolutno pravico brez omejitev in ustreznih obveznosti do družbe. Ze Leon XIII. je v okrožnici Rerum novarum opozoril, da se to ne sklada z moralo in zahtevami pravičnosti. Pij XI. pa je ta nebrzdani liberalizem označil kot »vir mednarodnega denarnega imperikalizma«. V okrožnici Rerum novarum je Leon XIII. poudaril tudi, da mora država varovati slabotnejše, zahteval je pravične delovne pogodbe in socialno zakonodajo. Pij XI. pa je spomnil, da gospodarski uspeh za vsako ceno — izkoriščanje delavca v tem ali onem sistemu — ne more biti končni cilj; da je državljani izkoriščani, če je samo kolesce v ekonomskem stroju, četudi se na socialen način proizvedene dobrine morajo razdeliti socialno in če so »najvišje človekove dobrine, všteti svobodo, podrejene ali celo žrtvovane zahtevam najbolj racionalne proizvodnje« (Quadragesimo anno).

Delo je človeško le, če ostane razumno in svobodno. To vprašanje sta načela še temeljiteje Janez XXIII. in koncil, zlasti v zvezi s položajem nerazvitih dežel. Ko je J. XXIII. izjavil, da je »najpomembnejše vprašanje našega časa v odnosih med gospodarsko razvitimi deželami in med deželami, ki so še v razvoju«, so se nekateri ljudje nad tem spotikali. Njihov prvi cilj je bil obramba Zahoda, od katere je po njihovem odvisna obramba krščanstva. Takim ljudem bi lahko odgovorili, da je nezasluzena beda najboljša hrana za prevratne nauke in da so narodi oziroma ljudstva, ki so v nepravilnem položaju, prav tako naklonjeni vstajam kakor prej tlačene množice. Kakor je že Leon XIII. prevzel v obrambo te množice, tako se je zavzel zanje tudi J. XXIII. (Mater et Magistra). V posebnem delu okrožnice opominja bogatine, naj delajo za blaginjo revnih. Neposredna pomoč v živežu ali denarju,

SARDINE IZOLA BRAND
DELAMARIS IZOLA

da revne iztrgajo iz bede in jih obvarujejo smrti za lakoto; tehnična pomoč, da jim dajejo sredstva, s katerimi jim pomagajo k napredku; sami naj sodelujejo pri njihovi usodi. In to pod gotovimi pogoji: bogati ljudje so dolžni revne spoštovati; svoje miloščine ne smejo izkoristiti za to, da bi bili revni od njih odvisni. Razvite dežele morajo pomagati zaostalim na socialnem in kulturnem področju; spoštovati morajo njihove zakonite tradicije; varovati se morajo vsake hegemonistične častilakomnosti; finančni neokolonializem ne sme nadomestiti starega kolonialnega režima.

ZA INTEGRALNI HUMANIZEM

Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu izhaja z drugega vidika. Z ene strani jemlje v poštev razvoj kot tak, z druge pa skupnost narodov. V nauku Cerkve je tu očiten napredek v primeri s prejšnjim stoletjem. Kakor je v prejšnjem stoletju socialno krščanstvo prešlo od »paternalizma« krščanskih delodajalcev do zgradbe »krščanskega socialnega reda«, tako prihajamo tu od dobrohotne in pokroviteljske »pomoči«, ki jo mogočni daje slabotnemu, do svetovnega, vzajemnega sodelovanja z namenom, da ustvarimo boljši svet. Okrožnica poudarja tesno povezanost Cerkve s celotno človeško družbo, skrb za njen celotni razvoj; poudarja vzroke neravnovesja v današnjem svetu, ki povzročajo velike napetosti, med drugim tudi napetosti med »bogatimi in manj premožnimi ter revnimi narodi«. Koncil pozna prav tako pomen, ki ga gospodarske znanosti pripisujejo demografski rasti, kakor različnost rešitev, ki jih predlaga politična praksa, da bi prišli do družbe, ki bi dosegla splošno blaginjo. Za tako politiko določa moralna pravila: Ako naj se vzpostavi pravi svetovni gospodarski red, se je treba odreči prevelikemu pohlepu po dobičku, narodnemu častihlepu, poželenju po nadvladi, preračunanosti glede vojaških posledic, pa tudi nakanam, ki naj bi širile ali vsiljevale kak nazor (85,3). Na več mestih govori okrožnica o splošni potrebi podpore vzponu razvijajočih se narodov. Pomoč naj ne bo samo v denarju, materialu, ampak tudi v ljudeh, v strokovnjakih, ki pa »naj se ne vedejo kot gospodovavci, marveč kot pomočniki in sodelavci«. Glede gnotne podpore narodom v razvoju je treba reči, da ne bo nič zalegla, če se ne bodo načela današnje svetovne trgovine temeljito spremenila. Razviti narodi morajo razen tega dati še drugačno pomoč, bodisi v obliki daril bodisi posojil ali vlaganja denarja v podjetja ... (85, 2).

Gospodarstvo je v službi človeka, celotnega človeka, vseh ljudi, ne da bi pri tem vnevar pustili njihove materialne, kulturne, duhovne in religiozne potrebe. Teh nikakor ne bi smeli prepustiti avtomatizmom gospodarskih zakonov ne častilakomnosti tako imenovanih »višjih interesov«, ne samovolji države ne tekme-

cem za nadvlado. Gospodarstvo je nečloveško, če dovolji, da so ali se zaostrujejo krivične razlike med posamezniki, območji, narodi in celinami.

Iz povedanega je razvidno, da gre za oblike sodelovanja na najvišji ravni. Razvoj bo delo vseh, ki so skupno povezani na isto usodo. S to dinamično vizijo splošne blaginje na vsem svetu, ki jo je mogoče doseči s sodelovanjem, uvaja konstitucija pojem socialne pravičnosti med narodi.

Teoretično zasnovano tega pojma že vsebuje konstitucija *Gaudium et spes*. Kristjanom ne bi smela biti ta dedina mrtva črka. Zbuditi bi morala njihovo pozornost in njihovo dobro voljo spodbuditi k dejanjem. To je namen konstitucije o Cerkvi v sedanjem svetu: »Nekakšen podaljšani odmev koncila.«

Z vprašanji razvoja nerazvitih narodov se ukvarjajo gospodarstveniki, etnologi, sociologi in državniki. Že dvajset let se ta vprašanja tudi teoretično obravnavajo, ustanavljajo se šole in preskušajo modeli. Vse to seveda ne spada med naloge, ki naj bi jih reševala Cerkev. Pavel VI. se skrbno izogiba, da bi posegal na to področje. Zato je tembolj svoboden v obravnavanju tega, za kar je pristojen: presoja vrednosti s stališča krščanskega nazora. Razvoj in mednarodno sodelovanje sodita k temu. Če sta si postavila za cilj razvoj celotnega človeka in vseh ljudi, imata moralen pomen.

Vtem ko odkriva nove probleme, ostane Cerkev zvesta svojemu ravnanju v preteklosti. Ko je Evropa v 16. stoletju odkrivala in osvajala novi svet, so misijonarji spremljali trgovske karavane. Naposled so ljudem novega sveta prinesli Kristusovo vero, prizadevali pa so se tudi za njihovo kulturno povzdigo. Poleg cerkva so postavili tudi zaveetišča in bolnišnice, šole in univerze. Učili so domačine, kako bolje izkoristiti naravna bogastva, pogosto so jih obvarovali pred pohlepom tujcjev. To karitativno dejavnost, ki je trajala več stoletij, pa označuje danes nova zavest: strašanska beda velikega dela človeštva je neznosna; razloček med blaginjo enih in gospodarskim zastojem drugih je čedalje večji, to pa je nepravilno. Vsi skupaj se moramo truditi za to, da bi bili bolj človeški in vsak lahko z naporom razuma in volje raste v človečnosti in tako še bolj spolnjuje svojo nalogo v svetu. Kaj je reči k temu? Premagati lakoto in pomanjkanje, imeti dostop do kulturnih dobrin? Da! A to je premalo. Hkrati s tem se je treba zavedati, da smo poklicani za nadnaravno življenje, ki je dar zemeljskega življenja.

Ta poklicanost ni samo osebna, marveč tudi vesoljna. Po prizadevanju vsega človeštva, ki je živel pred tisočletji in ki živi danes, je vsak od nas to, kar je. To nam nalaga drugo dolžnost, ki izvira iz prve: to skupno pot človeštva k božjemu življenju podpirati iz človeške solidarnosti in nadnaravne usmiljenosti; vsaka naša slabost ovira to pot, vsak napredek pa ji je v korist.

Tu je jasna dvovrednost razvoja: z ene strani je potreben, da omogoča človeku biti zmeraj bolj človek, z druge strani mu pa zastre pogled onstran, kakor hitro mu postane najvišja dobrina. Zaradi tega iskanje samo gospodarskih dobrin postane ovira, da bi človek rastel kot človek, ampak nasprotuje tudi njegovi resnični veličini: za narode kakor za posameznike lakomnost namreč pomeni najočitnejšo obliko nezadostno razvitih nravi.

Po teh splošnih načelih, ki pojasnjujejo vso encikliko, opozori papež Pavel VI. zlasti na položaj nerazvitih narodov. Posebej obravnava pozornost na krivičen položaj, v katerem so ljudje ne le žrtev negostoljubne narave, marveč tudi človeškega egoizma. Okrožnica se seveda ne spušča v položaj nerazvitih ozioroma zaostalih narodov, ki je npr. v Latinski Ameriki povsem drugačen kakor v Afriki. Nekateri narodi Latinske Amerike so že namreč v industrializaciji dosegli precejšen napredek, vtem ko je pretežni del Afrike gospodarsko odvisen skoraj izključno od poljedelskih dobrin. Tu so spet velikanske razlike med redko naseljeno Afriko in prenaseljeno Azijo. Za Južno Ameriko so značilni latifundiji — veleposestva, za Indijo mala posestva. V Afriki je še posebej treba upoštevati plemensko strukturo. Pri načrtovanju pomoči nerazvitim je treba misliti na vse te značilnosti.

ZEMLJA JE DANA VSEM LJUDEM

Okrožnica se posebej dotika vprašanja preobljudenosti. Število prebivalstva v deželah, ki so v razvoju, raste hitreje kakor razpoložljive zaloge živil. Če ima človek pravico do zemlje, da »na nji najde, kar mu je potrebno«, mu posest zemlje pomeni varstvo samostojnosti osebe in družine. S tem nastane seveda problem agrarne reforme. Njen cilj je izboljšanje proizvodnje in zagotovitev vsem zadosten dohodek za dostojno preživljanje družine, primerno stanovanje in možnost za napredek v človeški kulturi. Tudi to podjetje terja skrbnih priprav. Težje je spremeniti peóna v kmeta s potrebnim čutom odgovornosti in potrebno zasebno pobudo, kot razdeliti obdelovalno zemljo. Enciklika naj pokaže, kako je v gotovih okoliščinah treba ravnati z lastnino. »Zemlja je dana vsem ljudem, ne pa samo bogatim«. To se pravi, da zasebna lastnina ne pomeni za nikogar brezpogojne in absolutne pravice. Skratka, »lastniška pravica se ne sme nikoli izvajati na škodo skupne koristi.« Razlastitev je upravičena, če gre za koristi splošne bla-

ginje. Enako stališče ima okrožnica o uporabi dohodkov. Če kaka področja zaradi svoje preobsežnosti, ker se slabo ali sploh nič ne izkoriščajo, ker od tod izvira beda za prebivalstvo, ker znatno škodujejo skupnim koristim dežele, tedaj skupna blaginja včasih terja razlastitev. Enaka opozorila veljajo za izvoz kapitala v tujino. Dohodki, ki prihajajo iz naravnih virov in iz narodnega dela, se morajo uporabiti (investirati) v domovini in služiti skupni blaginji doma: v tem je »socialna funkcija« privatne lastnine. Prenaslanje privatne lastnine v tujino je socialno nepravilno, zlasti v primeru, če podpora narodnega razvoja terja izdatno pomoč tujega kapitala, kar izziva nevarnost za nacionalno, gospodarsko in celo politično neodvisnost.

VZGOJNOST DELA

Nobena dežela ne more biti gospodarsko svobodna, če mora uvažati vse industrijske proizvode. Gospodarska rast in človeški napredek nujno terjata uvajanje industrije, ki je hkrati znamenje in dejavnik razvoja. V deželah s kapitalističnim sistemom so ravno industrijski delavci tisti vmesni razred med revnim proletariatom in koncentracijo kapitala, da prepad med revnimi in bogatimi ni še večji, kot bi bil sicer. Okrožnica poudarja tudi vzgojnost industrijskega dela: človek ob takem delu polagoma prodira v skrite zakone narave, si razvija čut za raziskovanje in odkrivanje, postaja podjeten, plemenit v pobudah in si razvija čut za odgovornost. Vsak delavec je po svoje ustvarjalec in nekako dopolnjuje božje delo. Pridobiva si vztrajnost, bistrost in duha iznajdljivosti. Še več, v upanju, trpljenju, prizadevnosti in veselju skupaj doživeto delo družji voljo, zbližuje duhove in spaja srca: v opravljanju dela ljudje odkrijejo, da so si bratje in tako, gledano v krščanski luči, sodelujejo tudi pri ustvarjanju nadnaravnega sveta. Delavec pa bo pri svojem delu razvijal tudi poklicno vest, čut dolžnosti in ljubezen do bližnjega, če bo res udeležen pri skupnem delu, kot je to opomnil že Janez XXIII.: »treba je iti za tem, da podjetje postane skupnost posameznikov v odnosih, vlogah in položajih vsega njegovega osebja.«

RAZVOJ TERJA DRZNE SPREMEMBE

Razvoj terja drzne in globoke nove spremembe, ki jih je treba izvesti brez odlašanja. Zato mora vsakdo plemenito prispevati svoj delež. Gospodarska rast terja socialni napredek; rast je za napredek to, kar je gospo-

ARGO

kréпка говеја јућа z mesom

DELAMARIS

darstvo za človeka. S tem smo od starega liberalizma prav tako daleč kakor od grozeče tehnokratične družbe. Okrožnica pravi: Reči razvoj se v resnici pravi prav tako skrbeti za družbeni napredek kakor za gospodarsko rast. Ni dovolj večati skupno bogastvo, da se potem pravično razdeli. Ni dovolj izpolnjevati tehniko, da bo bivanje na zemlji bolj človeško. Zmote tistih, ki so bili pred njimi, morajo biti deželam v razvoju v svarilo pred nevarnostmi na tem področju. Tehnokracija jutri lahko rodi prav tako strašna zla kakor včeraj liberalizem. — Liberalizem je gledal vzpon človeka kot izsledek socialnega darwinizma, pri katerem so močnejši ali bolje opremljeni (včasih tudi oboroženi!) iztrebili slabotnejšega. Druga, tehnokratična družba, pa se ponuja kot dobro namazan mehazem, v katerem ima robot-posameznik sicer dobiček v neki splošni dejavnosti, ki je ni ne naštrval, ne hotel, ne razumel, ki pa zado- stuje njegovim potrebam.

ČLOVEK — GOSPODAR SVOJE USODE

Če hoče človek postati gospodar svoje usode, mu je treba pomagati, da odkrije samega sebe. To se pravi, da postane gospodar svojih dejanj in presojevalec njihove vrednosti. Osnovna izobrazba je prva stopnja za razvoj. K osnovni vzgoji pa spada zraven pismenosti (da človek zna brati in pisati) tudi ustrezna poklicna izobrazba in vsaj delno poznanje duhovne kulture. Nepismen človek je nezadostno hranjen duh, pravi okrožnica. Nekatere ustanove za poklicno izobraževanje so sicer zastarele in jih je treba prilagoditi potrebam časa, ne pa jih slepo podirati. Družina ostane celica in ohrani svoje pravice. Človek je res človek šele v družini, kjer se srečujejo različni rodovi in si med seboj pomagajo pri doseganju polnejše modrosti in usklajevanju osebnih pravic z drugimi potrebami socialnega življenja (gl. *Gaudium et spes*). Če v mnogih pokrajinah pritisk preobljudenosti postavlja nujne probleme, morata zakonca poznati svojo odgovornost, a končna odločitev o številu otrok v družini pripada njima; to odgovornost sprejemata pred Bogom, po glasu svoje vesti, ki mora biti oblikovana po božji postavi.

Nastajajo nove organizacije: združne, sindikalne in poklicne, kulturne in politične skupine. Njihov neposredni cilj je obramba in pospeševanje določenih interesov, predvsem obramba svobode. Morajo pa biti nad kolektivno sebičnostjo, pomagati svojim članom, se izobraževati in težiti k duhovnim vrednotam. Njihovi voditelji se morajo tega zavdati, prav tako kakor pomena njihovih odločitev in njihove volitve. Vsaka socialna akcija se opira na neki nauk. Okrožnica hvali poklicne organizacije, ker pomagajo pri delu za razvoj, obenem pa opravljajo odgovorne vzgojne naloge.

Vsak narod je dobil od svojih prednikov s tehniko in ustanovami, od katerih je odvisno

njihovo gmotno življenje, dediščino umetniškega, miselnega in verskega značaja, torej dela duhovnega življenja. Zmotno bi bilo, če bi te vire duhovnega življenja zanemarili ali celo zavrgli ali jih žrtvovali gmotnim vrednotam. V tem primeru bi bil to zgled onih, ki so se imeli za višje razvite, ker so bogatejši in srečnejši na tej zemlji v civilizaciji udobno živeli, a so se izpostavili nevarnosti, da se zapro nadnaravnemu življenju.

Človek je postal mešan tega sveta. V tem je hkrati napredek in nevarnost. Množična občila prodirajo v do nedavnega še nedostopne pokrajine, kulture se križajo in civilizacije (omike) se pomešavajo med seboj. Izmed vsega, kar se ponuja narodom v razvoju, je treba znati izbirati med starim in novim: ohraniti stare, dobre vrednote, presoditi in izločiti lažne dobrine, od novega pa sprejeti tisto, kar človeku v resnici pomaga k razvoju njegovega duha in človečnosti. Tako vodi težnja po gospodarski rasti in socialnem napredku k neizogibnemu vprašanju: Za koga? Zakaj? Kakšen človek? Kakšen humanizem?

Okrožnica O delu za razvoj narodov se zavzema za popolni humanizem; pravi humanizem pa je le tisti, »ki se odpira absolutnemu in se zahvaljuje za poklic, ki daje pravilno pojmovanje človeškega življenja.« Človek se uredničuje samo, kolikor presega samega sebe (Pascal), zato ne more biti zadnje merilo vrednot. In če vsaka civilizacija vsebuje nekaj, kar približuje k resnici, dobroti in lepoti, potem je treba to približevanje izkoristiti, da se človek razvija v vseh svojih razsežnostih, pri čemer je seveda vključena tudi duhovna in verska razsežnost. Tu je Cerkev rekla tudi svojo besedo, kajti po nauku njenega božjega ustanovitelja ve, kaj je v človeku skritega. Zato lahko da razvoju dušo. S tega vidika »se ne bo več gledalo nanj kot najvišjo vrednoto,« pravi Pavel VI. južno-ameriškim škofom, »ampak kot orodje v službi človeških vrednot, vrednot duha.«

VZAJEMNI RAZVOJ ČLOVEŠTVA

Drugi del okrožnice se jasneje obrača na narode, ki živijo v blaginji. Tri dolžnosti jim predočuje: vzajemnost, da sodelujejo pri razvoju nerazvitih dežel; socialno pravičnost, da uredijo socialne odnose z njimi, predvsem popravijo neurejene trgovske zveze med močnimi in šibkimi narodi; splošno ljubezen do bližnjega, ki naj ustvari temelje bolj človeškega sveta za vse, kjer bodo lahko vsi dali in sprejemali, ne da bi bil napredek enih ovira za razvoj drugih.

Ves svet danes ve, da nešteto ljudi strada po vseh celinah, da je brez števila otrok nedohranjenih, da jih veliko od njih umrje v zgodnjih letih, da je prizadeta telesna rast in duševni razvoj mnogih drugih in da so zaradi tega cele pokrajine obsojene na najžalostnejši obup. Vsak narod mora proizvajati več in bolje, najprej zato, da lastnim udom oskrbuje človeka dostojno življenje,

potem pa zato, da prispeva k vzajemnemu razvoju človeštva. A ne le to, da bogate dežele del svoje proizvodnje oddajajo revnim deželam, potrebno je tudi, da izobrazijo učitelje, tehnike, znanstvenike, ki bodo pomagali siromašnim. Okrožnica znova poudarja: presežek bogatih dežel mora služiti siromašnim deželam. Za te napore pa so potrebni usklajeni načrti, pri katerih naj sodelujejo tisti, ki pomoč dajejo in tisti, ki jo sprejemajo. Le načrtna pomoč je učinkovita in daje delu, ki ga je treba opraviti, smisel in vrednost.

Treba bi bilo iti še dalje. Papež Pavel VI. je predlagal v Bombayju za boj proti lakoti: morali bi ustanoviti svetovni sklad, v katerega bi se stekal del izdatkov za vojaštvo in oboroževanje. Izdelava usklajenega načrta in ustanovitev svetovnega sklada — ne da bi pri tem omejili dvostranske ali večstranske pogodbe — bi omogočilo svetovno sodelovanje in dalo pobude za ploden in miroljuben dialog med vsemi narodi sveta. Skupni sklad bi bil simbol svetovnega sodelovanja. Pomoč v taki obliki bi ne mogla biti več pretveza za kakršnokoli obliko neokolonializma, ki bi pod krinko denarne in tehnične pomoči uveljavljal politični in gospodarski ali celo vojaški (strateški) pritisk. Spričo tega, da toliko narodov strada in je toliko ljudi potopljenih v nevednost, pomeni vsaka javna ali zasebna potrata, vsako osebno ali državno razkazovanje in predvsem tekmovanje v oboroževanju neznosno sramoto. Za ureditev vseh teh vprašanj je potreben razgovor med tistimi, ki sredstva dajejo, in tistimi, ki se z njimi okoriščajo. Gre za življenje siromašnih narodov, za javni mir v deželah v razvoju in za svetovni mir.

V nadaljnjem poudarja okrožnica poštenje v trgovskih odnosih. Gospodarske odnose na splošno uravnava svobodna trgovina. Toda ta svoboda v trgovini utegne prikrivati zlorabe, če močne krepki, slabotne pa slabi. Industrializirani narodi izvažajo drage industrijske izdelke, v zameno pa dobijo poceni poljedelske pridelke in surovine nerazvitih dežel. To pomeni da kolonialna ali še nedavno kolonialna dežela ne more nastopiti kot gospodarsko enakovreden partner z industrijsko visoko razvitimi deželami. Nerazvite dežele morejo nuditi v zameno največkrat le proizvode primitivnega poljedelstva ali celo samo eno vrsto pridelka. Ti pridelki pa so največkrat odvisni od klimatskih pogojev, od kaj malo elastičnega trga in zelo nestalne cene. Če tako slabo organizirano delo ima še manjšo vrednost in življenjska raven siromašnih se ne dvigne. Siromašni narodi ostanejo siromašni, bogati pa zmeraj bolj bogatijo. Na-

sprotno pa siromašni morajo proizvode, ki jih dobivajo iz industrijsko razvitih dežel, drago plačevati. V teh deželah pa je delo znanstveno organizirano, tehnična oprema je moderna in temu ustrezno proizvodnost zelo visoka. Preprosto bi lahko rekli v primerjavi: Gvatemalec, ki proda stot banan in kot vračilo kupi v Združenih ameriških državah predmete, ki jih rabi v gospodinjstvu, mora zamenjati več dni trdega dela za kratek čas visokokvalificiranega dela. Enakovrednost v ceni je podana, ni pa možna nobena primera med človeškim trudom gvatemalskega peona in trudom ameriškega delavca, ki dela v proizvodnji gospodinjstev predmetov. In ker je napredek na eni strani zelo počasen, na drugi pa zelo hiter, se utegnejo medsebojni odnosi samo še poslabšati. To se pravi, da pravilo proste izmenjave ne more več uravnati mednarodnih trgovinskih odnosov. Cene, ki se delajo »prosto« na trgu, utegnejo voditi do krivičnih rezultatov.

VEČ PRAVIČNOSTI

Pravičnost terja, da dogovor med pogodbenikoma, ki sta preveč v neenakem položaju, ne zadošča, da bi zagotovil pravičnost pogodbe; zato je treba pravilo, po katerem nastajajo pogodbe po prostem dogovoru pogodbenikov, podrediti zahtevam naravnega prava. Kar velja za pravičnost plačila posamezniku, velja tudi za mednarodne pogodbe: menjavno gospodarstvo ne more več sloneti samo na postavi svobodne tekme, ki le prevečkrat vodi do gospodarske diktature. Prosta izmenjava blaga je pravična le tedaj, kadar je v skladu z zahtevami socialne pravičnosti. Okrožnica ni proti odpravi svobodne trgovine, marveč proti zlorabam in proti omejitvi konkurence, da ostane trgovina poštena in pravična. Do tega pa je mogoče priti, če imata obe strani enake pravice in s tem enake pogoje trgovanja oziroma trgovskih odnosov. Med razvitimi in nezadostno razvitimi gospodarstvi so položaji preražljivi in dejanska svoboda preveč neenaka, pravi okrožnica. Socialna pravičnost pa terja, da mednarodna trgovina ustvari med obema strankama vsaj neko stopnjo enakosti v možnostih, če hoče biti človeška in nravna. Taka trgovina je končni cilj. Kakor hitro gre za skupno blaginjo, katere se narodi zavedajo in se skupno prizadevajo zanjo, je treba ustvariti organizme, postaviti splošne norme za ureditev določenih cen, zagotoviti določene proizvode in podpreti določeno industrijo. Samo tako skupno prizadevanje za čim večjo pravičnost v trgovinskih odnosih med narodi

SARDINE MIRAMAR
DELAMARIS IZOLA

bo prineslo deželam v razvoju resnično pomoč, katere učinki bi bili tudi trajni. Egoistični interesi bi se tako morali popolnoma umakniti iz mednarodne trgovinske menjave, kar bi bilo tudi v veliko korist miru. Kajti izboljšanje trgovinskih odnosov med močnimi in slabimi gospodarskimi sistemi pomeni krepitev miru v svetu. Doslej so mednarodne odnose uravnavali ravnotežje sil, razni varnostni ukrepi ali hegemonije. Danes pa je treba mednarodne odnose postaviti na temelje medsebojnega spoštovanja, neodvisnosti, sodelovanja in na osnove skupne pomoči ter odgovornosti. Mladi narodi hočejo sodelovati pri graditvi tega boljšega sveta. Okrožnica govori še o drugih ovirah, ki so napoti oblikovanju pravičnejšega sveta in jih bo treba še premagati: nacionalizem in rasizem. Obe oviri je mogoče premagati. Dediščino narodov s starimi omikami je treba vsekakor spoštovati, prav tako neodtujljive človečanske pravice vsakega naroda, plemena in rase. Z uresničevanjem načrta razvoja ter povečanja kulturne in trgovinske izmenjave bodo sčasoma tudi te ovire premagane.

DOLŽNOST LJUBEZNI

Zlo v svetu tiči manj v tem, da so usahnili vrelci pomoči kakor v pomanjkanju bratovskega duha, ljubezni in usmiljenja med ljudmi in narodi. Zato poziva papež Pavel VI. k dolžnosti gostoljubnosti, človeške vzajemnosti in krščanske ljubezni. Te dolžnosti naj bi se pokazale predvsem v gostoljubnosti do tujcev, zlasti do mladine mladih narodov, ki se v starih kulturnih deželah izobražuje tehnično, umsko in kulturno, da bi tako bolje služila svoji domovini. Že iz krščanske ljubezni do bližnjega teh mladih ljudi ne bi smeli prepustiti osamelosti, zapušenosti ali celo stiski v tuji deželi. V deželah, kjer študirajo ali se poklicno izpopolnjujejo v tovarnah, podjetjih in raznih ustanovah, naj bi našli toplino bratovskega gostoljubja, ki naj bi jim bila zgled zdravega življenja, spoštovanja resnične in učinkovite krščanske ljubezni do bližnjega, spoštovanja duhovnih vrednot. Okrožnica se dalje obrača na vse tiste, ki po svojem poklicu ali dolžnosti prihajajo v dežele, ki so se novejši čas odprle industrializaciji, naj prihajajo v duhu pravičnosti. V manj razvitih deželah, kamor prihajajo na delo, naj postanejo pobudniki socialnega napredka in človeškega razvoja, domačinom naj pomagajo, da se izobrazijo v kvalificirane delavce, strokovno že izobraženim in uradnikom naj pa pomagajo razvijati njihove lastne pobude, da bodo dorasli večjim in odgovornejšim nalogam. Naposled omenja okrožnica tudi tiste organizacije in zasebne ustanove, ki pošiljajo svoje izvedence na delo za razvoj: »ti se ne smejo vesti kot učitelji, ampak kot pomočniki in sodelavci« (Gaudium et spes). Njihovo poslanstvo bo uspelo samo tedaj, če bo prežeto z bratovsko ljubeznijo. Izvedenci morajo spo-

znovati zgodovino in kulturne ter druge vrednote dežele, ki jim nudi gostoljubje. Otresti se morajo vsake nacionalistične nadutosti in rasističnih predsodkov. Tako se bosta obe strani zbliževali in se kulturno med seboj oplojevali; med deželami, ki nudijo pomoč, in deželami, ki to pomoč prejemajo, naj nastane odkritosrčen razgovor. Oba partnerja bosta imela od tega samo korist: spoznala bosta drug drugega, cenila drug drugega in se naučila tesnega sodelovanja, ki bo porok razvoja, ne samo gospodarskega, ampak tudi človeškega. Tako prizadevanje za razvoj bo zbliževalo narode in bo trajnega pomena za svetovni mir.

V SLUŽBI MIRU

Okrožnica izzveni pred sklepom ponovno v poziv: Naj si posamezniki, socialne skupine in narodi bratovsko podajo roke, močnejši v pomoč šibkejšemu in naj zastavijo za to vse svoje znanje, navdušenje in nesebično ljubezen. Iz povedanega je razvidno, kako se okrožnica O delu za razvoj narodov vključuje v apostolski program Pavla VI. Vse njegove izjave, od okrožnice Ecclesiam suam in še bolj koncilski odloki kažejo, kako si prizadeva, da bi prišlo do razgovora med ljudmi dobre volje, do razgovora med kulturami in narodi. Iz vsega tega je tudi razvidno, kako ga vznemirja nevarnost, v kateri je svetovni mir. Zdaj sta obe ti veliki vprašanji med seboj povezani. In razvoj vseh narodov, predvsem onih, ki več trpe, je lahko predmet tega razgovora kakor tudi pogoj miru v svetu: »Položaj narodov na poti k razvoju mora biti predmet našega razmišljanja...« Pobjati bedo in bojevati se zoper krivico se prvi delati za boljše življenje, človeški in duhovni napredek vseh in torej za skupno blaginjo človeštva. Treba ga je ustvarjati dan za dnem in vzpostavljati od Boga hoteni red, ki prinaša popolnejšo pravičnost med ljudmi.

Na pomoč nerazvitim deželam ne bi smeli gledati kot na nekaj, kar naj bi bilo bogatim poročito proti vstajam revnih dežel, še manj kot nekaj, kar naj »obvaruje Zahod«. Z enim pomislekom ne bi smela predstavljati ta pomoč spretne šahovske poteze. To, kar ogroža danes mir, je tako imenovano ravnotežje strahu, nasprotja dveh velikih taborov, ki se ne kažejo samo v svetovnem nazoru, ampak tudi v raznih interesih, v načinu življenja itd. Pomoč nerazvitim ne sme predstavljati nobene oblike strategije.

DIALOG — RAZGOVOR

Potrebno je priti skupaj in se pogovoriti, čeprav imata obe stranki še tako malo skupnih idej. Skupno prizadevanje za isto delo bo prav gotovo imelo ugodne posledice. Kdor resnično želi, da nerazvite dežele pridejo ne le do gospodarskega, ampak tudi človeškega napredka, želi hkrati, da bi svetu vladal mir. Pavel VI. hodi prav zato po svetu, da spodbuja narode in ustanove, naj se razgovarjajo,

naj delajo za razvoj in za mir. Razvoj je po njegovem novo ime za mir. Razvoj človeštva — ne samo pomoč »nerazvitim« narodom — more in mora biti predmet tega dialoga in spodbuda za zблиžanje. Pavel VI. imenuje to »dialog civilizacij«, »dialog omik«, pri katerem se obe strani lahko nekaj naučita in nekaj dasta. Verjetno bo ta pomoč najprej gospodarske in materialne narave. Gre za to, da se naravne dobrine in bogastva bolje in pravičnejše razdele. A ta pomoč se bo kmalu dvignila na socialno raven, da se dá vsakemu in vsem ljudem možnost do polnega človeškega razvoja. To pa že vodi na duhovno območje, za katero se papež čuti odgovornega, k čemur ne želi voditi samo vernike svoje Cerkve, marveč vse ljudi dobre volje, k onim bogastvom — edinim, ki jih je mogoče razdeljevati, ne da bi jih bilo zato manj — in ki jih imamo tem več, čim radodarnije jih delimo.

Ob koncu se papež obrača najprej na katoličane, nato na kristjane in druge vernike, na vse ljudi dobre volje, na državnike in vse misleče ljudi. Katoličani naj se z vso odločnostjo potrudijo, da neogibno potrebnim reformam vdihnejo evangeljskega duha, naj svoje znanje in delavnost stavijo na voljo ustanovam za pomoč v razvoju. Vsi kristjani in drugi verniki naj pomagajo svetu, da se odpro vsem poti do bolj človeškega življenja. Do vseh ljudi dobre volje se obrača s pozivom, da pot miru vodi skozi razvoj, državniške opominja na nalogo, da mobilizirajo svoje narode za uspešnejšo svetovno vzajemnost, vse misleče ljudi pa roti, naj pokažejo pota, ki po medsebojni pomoči, poglobitvi znanja, razširitvi srca vodijo do bolj bratovskega življenja v zares vesoljni človeški skupnosti.

ZA ZAKLJUČEK

»Treba je hiteti: preveč ljudi trpi...« Ta beseda papeža Pavla VI. v okrožnici Populorum progressio je pretresljiv poziv poglavarja katoliške Cerkve na ljudi dobre volje. Vnema, ki preveva vso okrožnico je razumljiva spricho položaja v svetu:

30 odstotkov svetovnega prebivalstva, okrog 900 milijonov ljudi, naredi in porabi 90 odstotkov svetovne proizvodnje.

70 odstotkov svetovnega prebivalstva, okoli dveh milijard, pa si mora deliti ostalih 10 odstotkov svetovne proizvodnje.

V dobi prenasičenosti, skrajšanja delovnega časa, razkošnih stanovanj, avtomobilov itd. si skoraj ne moremo več predstavljati, kaj je revščina. Ne gre za revščino, ki si v njej predstavljamo človeka v slabi obleki, shujšanega v obraz, za revščino mnogih pozabljenih, ki jih tudi pri nas ne manjka, za brezposelne ali berače v kakšnem evropskem vlemestu, marveč za tisto obupno revščino, v kateri so ljudje obsojeni na životarjenje, na počasno umiranje zaradi lakote, pomanjkanja itd., revščino revnih, nerazvitih dežel, revščino predmestij milijonskih mest, revščino, kakršna vlada npr. v vlemestih Indije. Milijon ljudi v Indiji se rodi na ulicah. Poprečna življenjska doba v Indiji in še v marsikateri drugi deželi znaša 35 let.

»Nastopila je nova doba, začelo se je novo razdobje človeške zgodovine, v katerem se bodo izpolnile davne človeške sanje... kmalu bo prvi človek stopil na Luno.

Kaj pomeni polet na Luno v primeri z milijoni ljudi, ki žive v pomanjkanju, ki umirajo od lakote.

V Kalkuti, kjer ima dva milijona ljudi svoj dom na ulicah, vsako jutro vozijo veliki tovorni avtomobili po revnih mestnih četrtih in pobirajo mrtve. Na tisoče jih pobero, jih prepeljejo na skupen kraj in sežgo...

30 milijonov ljudi umre od lakote vsako leto.

V letu 2000 se bo število prebivalstva na zemlji povečalo na 6 milijard! Ali se bo ustrezno temu povečala tudi proizvodnja živeža? Boj zoper lakoto bi bil učinkovit, če bi zanj porabili denar, ki gre za oborožitev. Svet je bolan, bolan zaradi pomanjkanja bratovskega duha med ljudmi in narodi. Pot k večji človečnosti terja napora in žrtev.

»Na tej poti,« pravi Pavel VI., »smo vsi povezani. Vse smo hoteli opomniti na obsežnost tragedije in nujnost naloge, ki jo je treba opraviti. Zdaj bije ura dejanj: gre za življenje toliko nedolžnih otrok, za povzdigo toliko nesrečnih družin k človeka vrednemu življenju, za mir na svetu, za prihodnost omike. Vsi ljudje, vsi narodi smo vzajemno odgovorni...«

Vsi, ki ste slišali klic trpečih narodov, bodite apostoli zdravega in resničnega razvoja!

HREN Z GORČICO
DELAMARIS IZOLA

AFRIKA AFRIČANOM

V višji gimnaziji smo imeli odličnega profesorja zgodovine, Nemca, ki je ostal vsem v najboljšem spominu. V zadnjih desetletjih sem se velikokrat spomnil, kako je, govoreč o Monroejevi doktrini iz l. 1823, ki se da kratko izraziti z dvema besedama »Amerika Američanom«, vselej pristavil, da se že oglašata gesli »Azija Azijcem« in »Afrika Afričanom« in da bomo mi še doživeli čas, ko bodo v Evropi rekli — pri tem je naredil milo proseč izraz — »Lepo prosimo: Evropa Evropejcem!«.

Ce pomislimo, kako izgublja Evropa svojo nekdanjo vodilno vlogo v svetu, kako je Amerika v obeh svetovnih vojnah odločila njeno usodo in odločala pri njeni ureditvi, kako se je tja preselil tudi sedež svetovne organizacije ZN, v kateri imajo samo nove afriške države več glasov kot evropske — bomo priznali, da se profesor v svojih prerokbah ni motil. Pri tem pa je minilo le dobrih sto let, odkar se je s tragično smrtjo »mehikanskega cesarja« Maksimilijana končalo vmešavanje Evrope v Ameriko in je dotlej britanska kolonija Kanada postala praktično neodvisna država, dominion (1867).

Precej kasneje se je otrsela Evropejcev Azija. Začelo se je v začetku tega stoletja z japonskimi zmagami nad Rusi, nadaljevalo se je po prvi svetovni vojni, ko se je z razpadom turške države že napol osvobodila Prednja Azija, končalo pa po drugi svetovni vojni, ko so šli Francozi in Angleži iz Prednje Azije ter obeh Indij, Nizozemci pa z Malajskih otokov; nobena skrivnost pa ni, da tudi Kitajska »škili čez mejo« v Sovjetsko Azijo.

Posebno hitro pa se je uveljavilo geslo »Afrika Afričanom«. Skoro bi rekli: kot je Afrika pozno in v kratkem času prišla pod evropsko oblast, tako hitro se je je tudi znebila. Pri tem mislimo predvsem na pravo ali »črno« Afriko, to je srednji in južni del zemljine, ki ga širok puščavski pas močno loči od severne ali mediteranske Afrike. Ta je bila vedno v zvezi z drugimi deželami ob Sredozemskem morju in se s svojim belim prebivalstvom ter arabsko-mohamedansko kulturo ostro ločila od prave Afrike na jugu. Z osvojitvijo Alžirije po Francozih se je l. 1830 začela kolonizacija severne Afrike; ti so potem dobili pod svoj protektorat Tunis, Angleži pa Egipt in Sudan, nazadnje pa so vzeli Francozi še Maroko in Italijani Tripolis (1911—1912).

Ravno Tripolis je od severnoafriških kolonij prvi in na miren način dosegel neodvisnost pod imenom Libija. Ta dežela je veliko trpela v zadnji vojni, saj so se tu bili hudi boji med zavezniki in italijansko-nemško vojsko. Po zavezniški zmagi osvobodjena, je bila več let pod upravo Združenih narodov, dokler ni l. 1951 postala neodvisna zvezna kraljevina, ki sestoji iz treh delov: Cirenaike, Tripolitanije in Fezana. Odkar so l. 1957 začeli tam izkoriščati veliko bogastvo nafte, se

je prej revna puščavska država začela naglo razvijati.

Kmalu potem je dosegel neodvisnost Egipt, ki je pa potreboval za to precej več časa. Sicer je Velika Britanija že l. 1922 razglasila Egipt za neodvisno kraljevino, toda zadržala si je tam toliko pravic, predvsem seveda zaradi Sueškega kanala, da je ostal še vedno napol kolonija. Zares samostojen je postal Egipt šele, ko je vojaška revolucija l. 1952 odstranila podkupljivega kralja Faruka in so naslednjega leta razglasili republiko. Voditelj revolucije Abdel Naser je hotel zediniti ves arabski svet in dosegel, da se je l. 1958 združila z Egiptom Sirija v Združeno arabsko republiko. To ime je uradno ostalo Egiptu tudi potem, ko se je že čez tri leta Sirija ločila od njega.

Z Egiptom je po Nilu tesno povezan Sudan in od l. 1899 je bila tam v veljavi skupna vlada ali kondominij Egipta in Velike Britanije. Po drugi svetovni vojni so si hoteli Egipčani kar pridružiti Sudan, a so mu morali priznati samoupravo, iz katere je l. jan. 1956 nastala neodvisna sudanska država. Istega leta je priznala Francija neodvisnost Tuniziji in se odpovedala protektoratu nad Marokom, ki je postal neodvisna kraljevina. Tej se je kmalu pridružila mednarodna svobodna cona Tanger in kasneje še mali španski del Maroka.

Najdaljšo in najtežjo pot do neodvisnosti je morala prehoditi največja severnoafriška dežela Alžirija, kjer se je francoska oblast posebno temeljito zasidrala. Več kot milijon Francozov je dobilo v Alžiriji svojo drugo domovino in Francija jo je imela za svoj sestavni in na videz tudi enakopravni del. Po koncu druge svetovne vojne so upali Alžirci dobiti samoupravo, čemur so se pa najbolj upirali francoski naseljenci, lastniki najboljše alžirske zemlje, pa tudi pariškim vladam se ni mudilo, zlasti odkar so na jugu dežele odkrili nafto in uranovo rudo. Tako so l. 1947 ustanovili Fronto narodne osvoboditve in začeli l. 1954 z osvobodilno vojno, ki je terjala hude žrtve na obeh straneh. Ravno zaradi alžirske vojne je prišel v Francijo vnovič na oblast general de Gaulle, ki je priznal Alžircem pravico do samoodločbe in l. 1962 je bilo sklenjeno premirje v Evianu in nato razglašena neodvisna republika Alžirija.

V vsej drugi Afriki je bila na začetku 19. stol. samo ena zares samostojna država, namreč staro Abesinsko ali Etiopsko cesarstvo, šele 1847 so Združene države Amerike ustanovile ravno na nasprotnem koncu ob Atlantskem oceanu malo republiko Liberijsko za svoje osvobodjene zamorske sužnje. Evropska posest je bila omejena skoro le na večje ali manjše obalne dežele; med temi je bila najvažnejša britanska Kapska kolonija na južnem koncu Afrike, od koder so se sredi stoletja pred Angleži umaknili prejšnji nizozemski naseljenci, Buri, v notranjost in tu ustanovili dve svoji republiko.

AFRIKA 1968

Zemljevid Afrike v letu 1968

Tak je bil položaj sredi druge polovice 19. stoletja, ko se je nenadoma začel pravi lov za afriškimi kolonijami in privedel do »delitve Afrike«, ki je bila v dobrem desetletju končana. Že okoli l. 1890 je bila prava Afrika južno od Sahare z izjemo Etiopije in Liberije vsaj na papirju pod oblastjo evropskih držav in ko so Angleži l. 1902 zasedli še obe burski republiki, je bila res vsa Afrika razdeljena.

Ta nagla delitev Afrike je bila presenetljiva, če pomislimo, da Evropejci takrat in še dolgo potem tam niso imeli prida dobiti. Za naselitev primernege sveta, zlasti zaradi podnebnih razmer, skoro ni bilo, rudni zakladi še niso bili znani, razen v južni Afriki, ki pa

je bila že zasedena, kot kupci za evropske izdelke ubogi zamorci niso prihajali v poštev in tudi kot delovna sila so se slabo izkazali. Vzrokov za to, da je Afrika kar nenadoma postala tako zaželeno, je bilo več. Eden od teh je bilo dejstvo, da so ravno takrat raziskovalci odkrivali notranjost te skrivnostne zemljine in zbujali zanimanje zanjo. Bolj idealni razlogi so vodili mnoge, ki bi radi prinesli afriškim ljudstvom krščansko vero in omiko, zlasti pa zatrlj strahotno trgovino s sužnji, ki so jih iz notranjosti Afrike izvažali na vzhod v Azijo, odkar se je nehal izvoz proti zahodu v Ameriko. Tudi zaradi tega so bili večni boji med domačimi plemenskimi poglavarji, ki so vojne ujetnike in prebivalce

Stara Afrika: plemenski poglavar s spremstvom v Gani

osvojenih ozemelj prodajali v sužnost; tiste, ki zaradi bolezni ali starosti za to niso bili primerni, pa pobijali, tako da se je število domačinov ponekdo že občutno skrčilo.

Najgloblji vzroki so pa bili v imperialistični politiki evropskih industrijskih držav, ki so že dosegle tisto stopnjo kapitalističnega razvoja, ko so si morale v skrbi, kako preživiti naglo rastoče prebivalstvo, kakorkoli in kjerkoli zagotoviti surovine in trge za prihodnost. Pri tem ni bilo važno, kaj jim lahko divje afriške pokrajine trenutno koristijo, šlo je bolj za to, da si zagotovijo čim večje kose črne zemlje, da jih bodo kasneje sami izkoriščali ali pa uporabili za zamenjavo, kajti ves drugi svet je bil že razdeljen.

Poglavitni mejnik pri tej delitvi Afrike je bila tako imenovana »kongovska konferenca« pozimi 1884-85 v Berlinu. Sešla se je na prizadevanje Bismarcka, ki je hotel po eni strani uveljaviti Nemčijo v svetu, po drugi pa zaposliti Francijo v Afriki, da bi se zavaroval pred njeno »revanšo« in jo spravil v navzkrižje z Anglijo. Povod za konferenco je dala Mednarodna afriška družba, ki jo je bil ustanovil I. 1876 podjetni belgijski kralj Leopold II. S pomočjo slovitega raziskovalca Stanleya je dobila v svojo oblast večji del Kongovega porečja, zaradi nasprotij znotraj družbe in sporov s sosedi je Bismarck v sporazumu s Francijo sklical omenjeno konferenco, ki se je udeležilo dvanajst evropskih držav poleg Združenih držav Amerike in Turčije. Da ne bi prišli v Berlin praznih rok, so prizadeti udeleženci hiteli še tik pred konferenco, da si zagotovijo z zasedbo in s pogodbami z domačimi vladarji čim več afriškega ozemlja. To so delali posebno Nemci in Italijani, ki so se bili šele malo prej združili v lastnih državah in se niso dotle utegnili brigati za kolonije. Kongovska konferenca je po dolgih prerekanjih v glavnem priznala vsem udeležencem njihove posesti, Mednarodno afriško družbo pa je razpustila in izročila vlado »Svobodne države Kongo« kralju Leopoldu II., ki jo je po smrti zapustil belgijski državi.

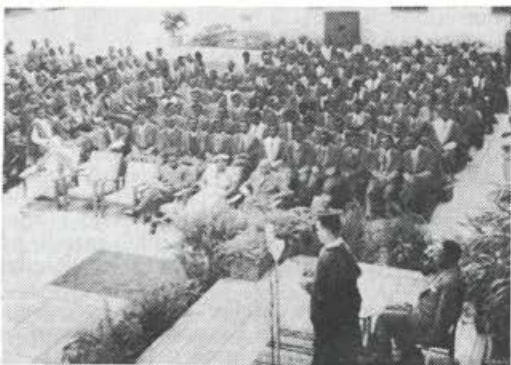
Najvažnejše spremembe po kongovski konferenci v Afriki so bile: zaokroženje franco-

ske posesti v severozahodni Afriki, pridobitev Madagaskarja (1896) in Maroka (1911) po Francozih, osvojitve Tripolisa po Italijanih (1912), zlasti pa angleška osvajanja iz južne Afrike proti severu do kongovske meje in osvojitve obeh burskih republik. Tako je bila malo pred izbruhom prve svetovne vojne Afrika dokončno razdeljena in ta vojna je prinesla tudi prve začetke osvobajanja Afrike.

Razdelitev Afrike po Evropejcih je imela za to zemljinu daleč segajoče posledice, kajti današnje afriške države so nastale iz evropskih kolonij, katerih meje so bile bolj ali manj slučajne. Predvsem se niso Evropejci nikjer ozirali na kakšne etnične meje, če so jih sploh poznali; Afrika je bila pač zanje »dežela nikogar«, naseljena od različnih »divjih« plemen. Zato je tudi kongovska konferenca natanko razdelila pravzaprav samo obalo, lastnikom posameznih njenih delov pa je kot samo ob sebi umevno nalogo prepustila osvajanje zaledja s pogodbami z domačimi poglavarji in s sporazumi s sosednjimi tekmeci.

Ko je izbruhnila prva svetovna vojna, so proti Nemčiji se vojskujoče države takoj začele zasedati nemške kolonije, ki se niso mogle dolgo upirati, le Nemška vzhodna Afrika se je držala skoro do konca vojne. Tako Francozi in Angleži kot Nemci so v teh bojih uporabili afriške domačine pod poveljstvom evropskih častnikov. Se bolj je vplivalo na samozavest domačinov dejstvo, da so Francozi mobilizirali veliko prebivalcev svojih kolonij in jih poslali na evropska bojišča, kjer so se izkazali kot dobri vojaki.

Z versajskim mirom l. 1919 je Nemčija izgubila tudi svoje afriške kolonije, zmagovalci si jih pa niso kar prilastili, ampak so jih prevzeli kot »mandate« takrat ustanovljene Zveze narodov. Upravljali naj bi jih tako, da bi njih prebivalci sčasoma postali zreli za neodvisnost. O uspehih svojih prizadevanj so bili dolžni od časa do časa poročati Zvezi narodov. Čeprav je manjkalo o tem podrobnih predpisov in je masikaj ostalo na papirju, pomeni vendar to določilo versajskega miru začetek novega pojmovanja o razmerju med

Nova Afrika: razdelitev diplom na univerzi v Akri (v Gani)

kolonijo in matično državo in tudi nove dobe v afriški zgodovini.

Organizirano prizadevanje za osamosvojitve Afrike se je začelo takoj 1. 1919, ko je 1. vseafriški kongres v Parizu zahteval izdelavo načrta, kako bi kolonije postopno dosegle neodvisnost. Pred drugo vojno so bili še trije vseafriški kongresi, potem je pa to gibanje iz raznih vzrokov, zlasti tudi notranjih sporov med Afričani, opešalo in šele po končani drugi vojni je bil 1. 1945 peti vseafriški kongres v Londonu, ki sta se ga udeležila med drugim tudi Kwame Nkrumah z Zlate obale in Jomo Kenijata iz Kenije.

To sta bila že zastopnika novega, evropsko izobraženega rodu Afričanov, ki je poslej vodil in v glavnem uspešno končal boj z geslom »Afrika Afričanom!«
Že 1. 1946 so dali Britanci Zlati obali nekaj samouprave, treba je bilo pa še desetletnih bojev, da je Velika Britanija 1. 1957 priznala Zlati obali neodvisnost, ki si je ob tej priložnosti nadela v spomin na nekdanjo domačo državo novo ime Gana.

Nekoliko daljšo pot do neodvisnosti je imela Nigerija, ki je po ozemlju štirikrat, po prebivalstvu pa celo petkrat večja od Gane in ima tudi večje razlike v prebivalstvu in gospodarstvu. Sporazumno z Britanci je bila jeseni 1960 razglašena neodvisnost Nigerije; pri tem je šlo vse brez prelivanja krvi, zato je pa zadela deželo huda domača vojna. Prebivalci vzhodnega dela Nigerije, tako imenovani Ibo, ki jih je dobrih 10 milijonov, so se uprli osrednji vladi in razglasili svojo republiko Biafro. Kljub brezobzirnemu vojskovanju upornikov še niso ugnali in verjetno bo morala nigerijska vlada priznati Biafri večjo ali manjšo samostojnost.

Svojevrsne težave so imele na poti k neodvisnosti britanske kolonije na Vzhodnoafriškem višavju okrog velikih jezer. V Ugandi so bila razna nasprotja med domačini samimi ter med njimi in priseljenimi Indijci kriva, da je dežela dobila neodvisnost šele 1. 1962. Še bolj zamotan je bil položaj v sosednji Keniji, zlasti ker je to ena redkih afriških pokrajin, ki ima Evropejcem primerno podnebje. Teh se je tu naselilo okrog 20 000 in prilastili so si najboljše zemljo, medtem ko živi v primorju veliko Arabcev. Vodilno vlogo v boju za odvzeto zemljo in neodvisnost je imelo plemo Kikuju; iz njega je izšla teroristična tajna organizacija Mau-Mau, ki so jo oblasti šele po več letih s težavo zatrle. Takrat so zaprli in obsodili tudi Kenijata, čeprav mu zveze s teroristi niso mogli dokazati. Ko so slednjic dovolili Britanci domačinom pravično zastopstvo v zakonodajnem zboru in je pri volitvah dobila veliko večino Kenijatova stranka, so ga 1963 izpustili iz ječe, da je postal predsednik vla-

de, konec istega leta pa je bila razglašena neodvisnost Kenije.

Brez vsakih bojev in težav je dosegla neodvisnost nekdanja Nemška vzhodna Afrika, ki se je imenovala kot britansko mandatno ozemlje Tanganjika. Že 1. 1948 je imela skromno samoupravo, kjer so se domačini vedno krepkeje uveljavljali. Njihov voditelj Nijerere je dobil nazadnje v zakonodajnem svetu močno večino in sporazumno z Britanci določil začetek neodvisnosti za 1. januar 1961. Ko se je Tanganjiki 1. 1964 pridružil bližnji otok Zanzibar, se je preimenovala v Združeno republiko Tanzanijo.

Nekdanje britanske kolonije Severno in Južno Rodezijo ter Njassaland je londonska vlada najprej 1. 1953 združila v Centralno afriško federacijo, kjer bi imelo nekaj desetisoč belcev oblast nad več milijoni Afričanov. Temu so se zlasti odločno uprli domačini v Njassalandu in dosegli v začetku 1. 1964 neodvisno republiko z imenom Malawi. Ob istem času je izstopila iz federacije in razglasila svojo neodvisnost tudi Severna Rodezija in dobila ime Zambija. Tako je ostalo ime Rodezija Južni Rodeziji, kjer hočejo belci s silo obdržati oblast nad domačini. Zato ji britanska vlada, ki se noče zameriti mladim afriškim državam, ni priznala neodvisnosti in rodezijski predsednik Smith je 1. 1965 samovoljno izstopil iz Britanske skupnosti. Njegovo diskriminacijsko politiko proti nebelemu prebivalstvu so obsodile tudi druge države in Združeni narodi so razglasili boj kot nad Rodezijo, vendar se ta s podporo Južne Afrike uspešno upira.

Francoske kolonije v pravi Afriki južno od Sahare so se osamosvojile na skoro povsem miren način. Francoska Afrika se je v drugi svetovni vojni po delnem omahovanju vsa pridružila de Gaullovemu osvobodilnemu gibanju in imela pomembno vlogo v vojni proti Nemčiji in Italiji. Kot nekako plačilo je francoska ustavodajna skupščina jeseni 1945 odpravila v vsej francoski Afriki prisilno delo in priznala vsem prebivalcem francosko državljanstvo. Jeseni 1946 je nova ustava »četrte republike«
ustanovila »Francosko unijo«, ki je obsegala tudi francoske posesti v Afriki. Poslej so afriški poslanci imeli svoje mesto v pariškem parlamentu in senatu in bili vedno zastopani tudi v vladi. Pod francoskim vplivom in s francoskim denarjem je v tej dobi francoska Afrika doživela nagel socialni in politični razvoj; nastale so tudi stranke pod vodstvom novih domačih izobražencev, katerih končni cilj je bila popolna neodvisnost.

Spomladi 1958 se je de Gaulle vrnil na oblast in uvedel z novo ustavo »peto republiko«, kjer bi Francosko unijo nadomestila

ARGO

kokošja juha z mesom

DELAMARIS

Stara Afrika: vas v Gvineji

»skupnost« (communauté) po zgledu britanskega Commonwealtha. Novo ustavo naj bi z referendumom sprejele vse dežele francoske Afrike; tista, ki bi jo odklonila, bi se s tem ločila od Francije. Odklonila jo je jeseni 1958 le Gvineja in bila takoj priznana kot neodvisna država. Gvinejski zglede je privlačno vplival na druge francoske pokrajine v Afriki in po raznih notranjih homatijah in pogajanjih s Parizom so l. 1960 postale neodvisne tudi druge. To so bile ob zahodni obali Mauretanijska, Senegal, Obala slonove kosti, Togo, Kamerun, Gabun in Kongo (po glavnem mestu imenovan brazzavilski Kongo), v notranjosti zemljine pa: Mali, Niger, Čad, Zgornja Volta in Centralna afriška republika. Vse to se je zgodilo v l. 1960, ki je postalo pravo »afriško leto«. Tega leta je postal neodvisna republika tudi edini večji afriški otok Madagaskar, kjer so Francozi že od 17. stol. naprej uveljavljali svojo oblast in ga jim je nazadnje prisodila tudi kongovska konferenca l. 1885. Od nefrancoskih kolonij sta postali l. 1960 neodvisni prejšnja Italijanska Somalija na skrajnem vzhodnem koncu Afrike, ki se je obenem združila s so-

sednjo britansko kolonijo Somaliland v republiko Somalijo in pa dotedanji Belgijski Kongo (glavno mesto Leopoldville, sedaj Kinshaza).

Nobena od novih afriških držav ni imela tako težkih začetkov samostojnega življenja kot Belgijski Kongo. Na njenem velikanskem ozemlju, ki je precej večje kot petina Evrope, je ob osvoboditvi živelo poleg 14 milijonov Bantu črncev komaj 80 000 Evropejcev, največ uradnikov in nameščencev. Za kulturni napredek domačinov, ki je otežkočen že s tem, da so razdeljeni na okoli 70 plemenskih skupin z več kot 400 narečji, se je belgijska kolonialna oblast kaj malo brigala. Med več kot 10 000 uradniki je bilo le na nižjih mestih nekaj sto domačinov, v vojski ni bilo niti enega domačega oficirja, najbolj značilno pa je dejstvo, da je bilo ob osvoboditvi le petnajst domačinov z visokošolsko izobrazbo. Kolonialni gospodarji so se zanimali le za izkoriščanje naravnega bogastva, glede katerega je Kongo na prvem mestu v Afriki in ki je osredotočeno zlasti v pokrajini Katangi na jugovzhodu. Tu pridobivajo npr. polovico uranove rude na svetu in velike množine bakra in drugih rud ter diamantov.

Nova Afrika: glavna ulica v Nairobiju

Nova Afrika: sodobno urejeno rudarsko naselje v Katangi

Osvoboditev Gane l. 1957 je sprožila podobno gibanje tudi v Kongu. Ko so se začeli nemiri, je belgijski kralj obljubil reforme, ki naj bi privedle do neodvisnosti v l. 1960. Spomladi tega leta so res izvolili nov parlament in ustanovili vlado pod predsedstvom Lumumbe, medtem ko je postal Kasavubu predsednik republike. Že nekaj dni kasneje je prišlo do hudih zapletov in preganjanj Evropejcev; ko so v njih varstvo nastopile belgijske čete, je proti nevarnosti novega kolonializma vlada iskala pomoč pri Združenih narodih, pa tudi njihove čete niso mogle dokončno pomiriti dežele. Domači voditelji so si bili med seboj needini, zlasti Combe je skušal napraviti iz bogate Katange samostojno državo, kar bi bilo vseh tudi velikim družbam tujih kapitalistov, ki izkoriščajo tamošnje rudno bogastvo. K temu so prišli še upori nekaterih plemen in najetih tujih vojakov, tako da je šla republika Kongo v prvih letih svoje neodvisnosti skozi težke notranje krize, katerih žrtev je postal tudi Lumumba.

Pod belgijsko upravo sta po prvi svetovni vojni prišli tudi dve majhni deželi vzhodno od Konga: Ruanda in Urundi, ki sta bili prej del Nemške vzhodne Afrike. Tudi po drugi svetovni vojni so ju kot skrbniško ozemlje OZN upravljali Belgijci, ki so v svojo korist izrabljali huda nasprotja med domačini. Ta nasprotja so nazadnje sprožila krvave domače vojne in šele posredovanje OZN je l. 1962 privedlo do miru in ustanovitve dveh ločenih samostojnih držav: Ruande in (z novim imenom) Burundi.

Južna Afrika ima marsikaj skupnega s severno Afriko ob Sredozemskem morju. Obe ležita po večini v zmernem podnebnem pasu, zato so se lahko Evropejci tu v večjem številu naselili. Toda medtem ko v severni Afriki ni črncev in je domače hamitsko-semitsko prebivalstvo sorazmerno omikano, so se v južni Afriki naselili Evropejci med črnici, ki so še vedno na nizki kulturni stopnji. V severni Afriki, zlasti v Alžiriji, so bili to v novejši dobi naseljeni Francozi, ki so se po

osvoboditvi Alžira brez posebnih težav vrtnili v domovino, v južni Afriki so se pa nizozemski kolonisti naselili že pred dvema stoletjema in se razvili v poseben burski narod, ki ni imel več domovine v Evropi. Z britanskimi naseljenci so se morali sprijazniti, če so se hoteli obdržati med mnogo številnejšimi domačini. Zato sta se obe burski republiki kmalu po burski vojni združili s prejšnjo Kapsko kolonijo v Južnoafriško unijo, ki je postala britanski dominion. Združeni narodi so ji po prvi svetovni vojni izročili v mandatno upravo bivšo Nemško jugozahodno Afriko, ki si jo je pa Unija l. 1946 samolastno priključila. Vedno močnejši so postajali v Uniji skrajni nacionalisti, ki so hoteli z vsemi sredstvi zajamčiti oblast belcev nad skoro štirikrat številnejšimi črnici. Ker se je britanska vlada tej politiki rasne ločitve (apartheid) odločno upirala, je Južnoafriška unija l. 1960 izstopila iz Commonwealtha in se razglasila za neodvisno republiko Južno Afriko. Tako osamosvojitve Južnoafriške republike podobno kot prej omenjena osamosvojitve Rodezije ne pomeni za domačine pridobitve neodvisnosti, ampak le še večjo podreditev priseljenim kolonialistom.

Sele l. 1966 sta postali neodvisni redko poseljeni Botswana na severu od Južnoafriške republike in pa mala dežela Basuto, ki leži sredi te republike in se je pri tej priložnosti preimenovala v Lesoto. Britanski protektorat Svazija je dobil neodvisnost 5. sept. 1968, dober mesec kasneje pa še Španska Gvineja sredi zahodne obale Afrike (oboje ni moglo biti več upoštevano na naši karti).

Portugalski Mozambik na jugovzhodni in Portugalska Angola na jugozahodni obali Afrike sta poleg nekaj manjših otokov in Španske Sahare ali Rio de oro južno od Maroka zadnja ostanka evropskega kolonializma v Afriki. Povsod tod, najbolj v Angoli, se pa domačini vedno odločneje borijo za popolno neodvisnost in gotovo ni daleč čas, ko bo geslo »Afrika Afričanom!« uresničeno v celoti.

Silvo Kranjec

V letu 1968 smo pogosto slišali in brali o nemirih, stavkah in demonstracijah v celi vrsti dežel. Značilnost teh nemirov je v njihovi razsežnosti in v tem, da je do njih prihajalo tudi v deželah, ki so na vrhu v lestvici blaginje. Začuden smo se spraševali, kaj naj to pomeni. Vse je bilo tako zelo v nasprotju s tistim, kar bi pričakovali. Prej bi razumeli, če bi do česa prišlo v deželah, ki se otepljejo z revščino in zaostalostjo. Tako pa... »Najbrž so presiti«, smo vedeli povedati, ne da bi dosti premislili. Tudi ortodoksni stalinisti so imeli razlago takoj pri roki: »Dolgo smo napovedovali konec kapitalizma. Sedaj se podira pred našimi očmi. Njegovi dnevi so šteti.« Malo smo bili tudi hudobni, no, ne da bi privoščili, se razume, ampak, saj veste, tudi drugod imajo težave, pa jih ne bi imeli pri nas. Kot da bi nam malo odleglo. Pa nam ni.

Kmalu smo imeli opraviti s študentskimi demonstracijami tudi pri nas, z vrsto prekinitev dela (kar je lepša slovenska beseda kot stavka, in se tudi lepše sliši, pomeni pa isto, čeprav je pojem bolj neopredeljen, in bi lahko pomenil tudi kaj drugega). Naša oblast je od začetka reagirala sila nervozno, bila je očitno v zadregi, nepripravljena na kaj takega, na veliko tudi objubljala — zlasti pa je pohitela pojasnjevati, da ti pojavi nimajo nikake zveze s podobnimi pojavi v tujini in da bi bilo tudi žaljivo za naše ljudi, če bi jim naprtli, da so šli demonstrirati samo zato, ker delajo tako tudi zunaj, ker je to postalo nekaka moda. Niti za študente tega ne moremo reči.

No, nekaj imajo vsi ti pojavi gotovo skupnega. Vsi odražajo nezadovoljstvo. Naj bodo vzroki za nezadovoljstvo kakršnikoli že, ljudje so na široko izpričevali, da niso zadovoljni. Niso zadovoljni s tem, kar imajo, niso zadovoljni s stanjem, v katerem so.

Tako zunaj kot pri nas, zlasti še pri nas, lahko včasih s prstom pokažemo na vzroke: prenizki osebni dohodki. Kljub temu pa imajo vsi boljše materialne pogoje in živijo bolje kot kdajkoli. Pri nas ljudje kljub vsem težavam niso nikoli bolje živeli kot danes, pa četudi jim ne gre najbolj rožnato. Študentje se niso še nikoli tako ugodno prebijali skozi študij, kot se današnji študenti, pa čeprav jim ni z rožicami poslano. Pa je vendar nezadovoljstvo skoraj splošen pojav.

S čim so ljudje na splošno nezadovoljni?

Na tem mestu se ne spuščamo v obravnavanje vprašanja, ali so ljudje danes manj srečni, kot so bili nekoč, in zato nezadovoljni. To vprašanje daleč presega meje naših razmišljanj. Tudi se ne spuščamo v razglabljanje, koliko lahko zadovolji človeka sedanj način in ritem vsakdanjega življenja, ko mrzlično tekamo v službo in iz službe, prosti čas porabljamo za morebitne dodatne zasluzke, ko nimamo časa ne za družino ne za dobro knjigo, ko nam je ideal morda avto in avtomati v kuhinji, ko ne utegnemo, da bi

se malo ustavili in razmislili — ko pa se zavstavimo, se zgrozimo ob ugotovitvi, da smo se postarali, ne da bi se tega zavedali in da nam je življenje nekako ušlo, da sami ne vemo, kako in kdaj. Povsod zazija občutek praznine — če ni že poprej vanjo zasekala kaka huda nesreča. Človeka spreleti srh!

A ljudje so tudi sicer na splošno nezadovoljni s svojim gmotnim položajem in s svojim položajem v družbi.

Zadovoljnost z gmotnim položajem je zelo relativen pojem. Tu ne gre toliko za presojo vprašanja, kaj je človeku treba za obstoj, za preživljanje. Na vsak način dosti manj, kot smatramo danes za življenjski minimum. Vprašanje gmotnega položaja je v največji meri vprašanje položaja v družbi. Hočemo živeti tako in imeti na razpolago vsaj toliko, kot imajo poprečno na razpolago drugi, okoli, v katerem živimo. Če imamo manj, smo nezadovoljni, imamo občutek, da se nam godi krivica. Nismo lačni kruha, a smo lačni priznanja, da smo takšni kot drugi; pothoma pa si prizadevamo, da bi jih celo prekosili. In v tem vsi tekmujejo; če nam ne gre, kot bi želeli, smo nezadovoljni.

Gospodarski problem dobiva tako v deželi, ki je uspela zadovoljiti najbolj osnovne potrebe svojih ljudi, čisto nove oblike: boj za to, da bi imeli vsi čimveč in da bi bili čimbolj enaki, pri čemer pa vsi težijo za tem, da bi prekosili drug drugega. Kdor zaostaja, se ne čuti toliko prizadetega kot ponižanega v svojem človeškem dostojanstvu. To je temeljni problem demokracije: splošna enakost.

Delavci na Zahodu, ki so stavkali, niso stavkali zato, ker bi se jim slabše godilo kot nekoč. Godi se jim nedvomno bolje. A so bili prepričani, da se jim godi krivica: narodni dohodek se povečuje hitreje kot njihove plače. S tem niso rekli, da se jim plače niso povečale. Prizadeti so bili zato, ker se jim niso bolj! V ospredje je torej stopilo vprašanje enakosti, njihov položaj v družbi.

Poleg samega gmotnega položaja je za človeka izrednega pomena tudi njegov položaj v družbeni lestvici: ali je na taki stopnji v tej lestvici, da mora samo ubogati in izvrševati povelja drugih, višje stoječih, ali pa je v položaju, da lahko odloča o pomembnih zadevah, celo o usodi drugih. Sodobni človek noče biti več predmet v rokah drugih, ampak hoče biti soustvarjalec, sam hoče odločati o svojih lastnih zadevah, pa tudi o tistih, v katerih sodeluje z drugimi: v zadevah podjetja, družbe. Hoče biti vsaj enak drugim. Ljudje danes niso več zadovoljni samo z večjo plačo. »Samo pes je zadovoljen, če se mu vrže večja kost«.

Tak položaj sodobne družbe in take težnje sodobnega človeka pa so polne notranjih protislovij. Omenili bi nekaj najbolj osnovnih: sistem gospodarjenja in način proizvodnje, torej blagovni način gospodarjenja, na katerem temelji proizvodnja materialnih dobrin za zadovoljevanje potreb, je utemeljen na

izkoriščanju neenakosti, ne enakosti. Uspeva tisti, ki je pripravljen in sposoben več delati in bolje delati, ki je sposoben proizvajati z nižjimi stroški in zato ob nižjih cenah itd. Blagovno gospodarjenje je neposredno tekmovanje. Tekmovanja ni, kjer so vsi enaki. Zahteva po splošni izenačenosti je torej v nasprotju s temelji, na katerih sloni gospodarstvo. Ljudje pa hočejo biti enaki, ker je to v njihovi naravi. V tem je prvo veliko protislovje sedanjega časa.

Ze pred skoraj 150 leti je francoski ekonomist Bastiat ugotovil, da človek potrebuje v enem dnevu stvari, ki bi jih sam ne mogel proizvesti niti v tisoč letih. Družba je nortanje vedno bolj soodvisna, povezana. Vedno bolj smo navezani drug na drugega. Družba danes nikakor ni samo slučajna vsota slučajnega števila ljudi, ampak je izredno zamotana organizacija, stroj, katerega delovanje je bolj zapleteno kot delovanje kateregakoli mehaničnega stroja. Če hoče ta stroj, organizacija, brezhibno ali vsaj kolikor toliko zadovoljivo delovati, ker sicer ljudje ne bodo mogli živeti in potešiti svojih potreb, je potrebno predvsem dvoje: stroj je treba strokovno upravljati, torej je treba posebnega znanja, poleg tega pa se morajo posamezni deli stroja podrežati odločitvam tistega, ki s strojem upravlja. Kot pri uri: vsi deli morajo delovati uravnano. Ura ne more v redu teči, če bi bilo kolescem dano, da se vsako vrtil po svoje, kot se mu zljubi. Kdor hoče odločati o zadevah družbe, podjetja itd., mora razpolagati s potrebnim strokovnim znanjem, na drugi strani pa se morajo posamezniki in deli družbe podrežati odločitvam celote. V tem je novo veliko protislovje sodobne družbe: družba je organizacija, katere upravljanje zahteva posebno znanje in avtoritete za izvajanje sprejetih odločitev, sodobni človek pa se noče podrežati; hoče sodelovati pri sprejemanju vseh odločitev in ne priznava avtoritete, ne priznava oblasti;

2. Družba, ki temelji na enakosti vseh, mora imeti na razpolago tudi sredstva, da se bo lahko volja vseh pretvarjala v skupno ali vsaj večinsko voljo. Na razpolago imamo dve poti: ali da vsi člani družbe neposredno odločajo o družbenih zadevah, ali pa da izvolijo svoje predstavnike, ki v njihovem imenu in po pooblastilu odločajo o skupnih družbenih zadevah. Prva možnost, neposredna demokracija, je v veliki družbi, ki mora odločati o celi vrsti zadev in to vedno bolj zamotanih, praktično nesprejemljiva. Ostane samo druga možnost, tako imenovana predstavniška demokracija. Predstavniška demokracija pa je v stvarnosti bolj utvara kot resničnost. Predstavniki ljudstva se kaj hitro spremenene v gospodarje nad ljudstvom. Ze volilni si-

stem je tak, da bodo prišli na oblast v glavnem taki, ki so po volji tistim, ki so že na oblasti. Volilni mehanizem temelji na izhodišču, da smo vsi enaki, saj ima vsak glas enako veljavo; dejansko pa ljudje niso enaki. Stendhal, francoski pisatelj z začetku preteklega stoletja, ni mogel razumeti: nekoč so glasove tehtali, danes jih pa preprosto preštejejo.

3. Splošna težnja po enakosti, ki pa je v nasprotju z načinom gospodarjenja in z organizacijo družbe, se lahko hitro izrodi v splošno nezadovoljstvo, sumničenje vseh, ki so se povzpeli višje; ljudje so nenavadno močno izpostavljeni vplivu različnih demagogov, ki znajo na najbolj preprost način zbužati v ljudeh nizke strasti in pretvarjati grehoto nevoščljivosti in domišljavosti v veliko družbeno krepost, ki naj bi postala gonilna sila napredka. Nenavadno lahko je pridobiti k uporu zoper družbo tudi ljudi, ki so sicer povsem spodobni in dostojni, in ki bi sicer nikoli ne šli tako pot, če bi vedeli, kam vodi.

To so nekatera od velikih vprašanj sodobne družbe. Ta vprašanja so v bistvu povsem enaka v vsem sodobnem svetu, naj gre za tako imenovano kapitalistično ali socialistično družbo. Po svojih osnovnih problemih si je svet veliko bližji, kot pa bi ga radi razdelili politiki. Le da smo si na žalost blizu tudi v nerešenih problemih.

II.

Med vprašanji ekonomske demokracije je na prvem mestu zahteva po splošni zaposlenosti. Nobene vlade na svetu ni, ki bi si sploh upala to zahtevo odkloniti kot osnovni postulat gospodarske politike. Ta zahteva je tudi resnično utemeljena. Toda povsem drugo vprašanje je to zahtevo izpolniti. Treba je ustvariti nova, ekonomsko utemeljena delovna mesta. Za to je treba veliko novega kapitala, novega znanja, ki ga ni mogoče pridobiti samo v šolah, in novih tržišč, kamor naj blago prodajamo. Treba je poiskati ali si priboriti nov »prostor pod soncem«. To je tudi pot resničnega gospodarskega napredka, ker se na ta način večata narodni dohodek in družbeno bogastvo.

Začasno pa se da to vprašanje rešiti tudi na navidezno bolj preprost način: na razpoložljiva delovna mesta razporedimo vsvo razpoložljivo delovno silo, zraven pa ustvarimo še taka delovna mesta, za katera ni treba ne kapitala ne tržišča (npr. povečano število delovnih mest v upravi). To je bil model, h kateremu smo se pri nas zatekli v času administrativnega sistema. Pred vojno smo imeli v državi precejšnjo nezaposlenost. Med vojno je bil zraven tega še velik del proizvodnih

SARDINE PONOS JADRANA
DELAMARIS IZOLA

zmogljivosti uničen. Pa smo vendar takoj po vojni dosegli polno zaposlenost, v naslednjih letih pa je delovne sile celo primanjkovalo. Danes, ko imamo gospodarskih zmogljivosti neprimerno več in ko tudi neprimerno več ustvarjamo (čeprav imamo tudi več ljudi), pa je vprašanje zaposlenosti postalo dokaj pereče, kakor hitro smo začeli vsaj kolikor toliko gospodariti v skladu z gospodarskimi zakonitostmi. Kako ustvariti ekonomsko utemeljena nova delovna mesta, to je vprašanje številka ena! Neprimerno bolj važno kot vsa vprašanja delitve in gospodarskega sistema, čeprav je treba priznati, da je ustrezen gospodarski sistem morda celo najpomembnejši ključ za rešitev tega vprašanja. Če je pravi. Tega vprašanja nikakor ne moremo rešiti po nojevo, da vtikamo glavo v pesek: da samo z raznimi predpisi zahtevamo od podjetij, da morajo zaposliti novo delovno silo, da prepovedujemo upokojevcem, da ne smejo biti več zaposleni itd. Naš cilj je in mora biti, da bi čim več ljudi delalo. Toda tako, da bodo ustvarjali novo vrednost. Če pa le večje število ljudi zaposlimo na delovnih mestih, kot je potrebno, ne bomo ustvarili nič več, le stroški proizvodnje bodo večji, višje cene in manjša konkurenčna sposobnost našega blaga na tujih trgih.

Ali ni v takem položaju sila vabljivo, da vse zadovoljimo, da na videz vse zaposlimo na varljiv način, posebno če je vedno večji pritisk tistih, ki hočejo zaposlitev, in postanemo povrh še popularni. Toda za tako izmikanje bomo jutri plačali še veliko višjo ceno, kot bi jo danes. Vprašanje novih delovnih mest je vprašanje, s katerim bi se srečavala in se bo še dolgo srečavala sleherna jugoslovanska in slovenska vlada. Toda to vprašanje moramo vsaj priznati!

Tudi vprašanje neenakosti je vprašanje, ki se ne da rešiti samo na videz in demagoško. Čeprav zveni protislovno: čim večja je zaostalost nekega gospodarstva, toliko večja mora biti neenakost, toliko večje morajo biti razlike v dohodkih. Če hočemo, da si bodo ljudje prizadevali, jim je treba omogočiti, da bodo lahko poželi sadove svojih prizadevanj. Strokovnjak v podjetju si ne bo posebno prizadeval, če za to ne bo plačan. Pri nas pa smo uvedli sistem, ki je v izredno veliki meri koncesija težnji po izenačenosti.

Osebnih dohodki v podjetju niso odvisni od uspeha pri delu, ampak »od točk« v tarifnem pravilniku, čeprav poudarjamo, da nagrajujemo po delu. Točke se navadno določajo povsem po formalnih kriterijih. Zato ne moremo nagrajevati dosežkov, ki gredo preko »točk« in kar sicer dela vsak kapitalist, ki mu je do tega, da bi ljudje čim več dali od sebe. Dostikrat pa na podlagi točk nagrajujemo navadno lenobo, ki se morda lahko izkaže s spričevalom, čeprav visokošolskim. Tarifni pravilnik sprejema delovni kolektiv, ki bo nujno težil za tem, da bodo razlike čim manjše. Strokovnjaka ocenjuje kolektiv, v katerem ta dela. Vse je torej naravnano na poprečnost. Kdor je nad poprečjem, za to ne bo posebej nagrajen. Nasprotno. Ker je nad-

poprečen, ogroža vse ostale. Potrudili se bodo, da mu čim bolj zagrenijo življenje v svoji sredi in da bo sam odšel, ali da ga bo »srečala pamet« in se prilagodil poprečju. Zato pa so tudi dosežki nujno samo poprečni s stalno tendenco, da bi se to poprečje čim bolj znižalo. Poprečje pa ni najboljša osnova za gospodarsko tekmovanje, zlasti na zunanjih tržiščih.

Tako izenačevanje dosegamo tudi posredno s tem, da posameznikom preko davka na dohodek odzvamemo vse tisto, kar so si pridobili s svojim delom nad poprečjem. Učinek je torej v bistvu enak: ljudje ne bodo pripravljani več in bolje delati, če od tega nič nimajo.

Isto velja tudi za vse tiste, ki opravljajo samostojne poklice oziroma se ukvarjajo s samostojno gospodarsko dejavnostjo (kmetje, obrtniki, gostilničarji itd.). Če jim preko davka odzvememo vse tisto, za kar so se trudili, smo spodrezali osnove njihove podjetnosti.

Ali moremo biti v načelu proti »privatnemu bogatenju«? Protislovje je že v izrazu. Od dela še ni bil nikoli nihče bogat, je staro reklo. Bogastvo se vedno kuje na račun drugih. To pa je izkoriščanje. Smo proti vsakemu izkoriščanju, na osnovi zasebne gospodarske podjetnosti ali na osnovi izkoriščanja svojega službenega položaja v katerikoli družbeni organizaciji. Ne moremo pa biti proti temu, da vsakdo uživa sadove svojega dela. To je sicer neenakost, ki izvira iz naše neenakosti kot ljudi. Na tako neenakost pa moramo v današnjih pogojih zaradi gospodarskega napredka še nujno pristajati. Družba ima pravico in dolžnost, da pobere tisti dohodek, ki ni nastal iz dela, ampak iz izkoriščanja monopolnega položaja. To pa mora zopet veljati za vse, tudi za družbena podjetja. In zlasti za monopol, ki ga imajo nekateri zaradi svojega službenega položaja.

In zopet, kako zapeljivo je v takem položaju zavpiti: primite tatu! Smo v nevarnosti, da zaradi varljive enakosti in demagogije udarimo po najbolj sposobnih in prizadevnih, od katerih je v največji meri odvisen gospodarski napredek, zato da bi se skrili tisti, ki ustvarjajo groteskno neenakost zaradi izkoriščanja svojega monopolnega položaja v gospodarstvu in na drugih mestih, in to brez slehernega ustvarjalnega dela.

To je pot nazaj v administrativni sistem. Takrat je bilo resnično več enakosti kot danes. Toda enakosti v relativni revščini. Tako enakost je seveda kaj lahko ustvariti. Administrativni sistem opuščajo počasi celo tiste dežele, ki še do nedavnega niso priznavale ničesar drugega.

III.

Pot do izenačenosti v položaju v družbeni lestvici naj bi po naših predvidevanjih zagotovil predvsem sistem samoupravljanja. S samoupravljanjem naj bi dosegli hkrati več ciljev: največjo zavzetost za reševanje družbenih, v podjetjih gospodarskih zadev. Ne

briga se za skupne zadeve samo eden, npr. v podjetju direktor, ampak vsi; odpravimo podrejenost in nadrejenost, tako imenovani oblastniški odnos in dosežemo popolno enakost v upravljanju. Vsi odločajo skupno o skupnih zadevah, zlasti o delitvi dohodka; uvajamo čim bolj neposredno demokracijo, tako da prizadeti skupno in neposredno odločajo o svojih zadevah. Zato pa dogajanja, ki zahtevajo odločitve, tako približno ljudem, da bodo lahko neposredno odločali. V podjetju naj bi bilo tako mesto gospodarskega dogajanja ekonomska enota, v družbenih zadevah občina, ki na svojem območju neposredno izvršuje vse zakone, tako zvezne kot republiške; odpravljamo sistem državne oblasti (proces deatizacije) in ga nadomeščamo z različnimi skupnostmi, ki sodelujejo med seboj na podlagi tako imenovanih družbenih dogovorov. Pravico do samoupravljanja imajo ljudje v vseh podjetjih, v vseh zavodih, celo v državnih organih, vsekakor pa v vseh družbenih skupnostih.

Samoupravljanje je torej proces, na osnovi katerega naj bi reševali več ali manj vsa odprta vprašanja sodobne družbe in ki naj bi predstavljalo tudi ključ za zadovoljivo rešitev teh vprašanj. In dejansko so tudi v drugih deželah demonstranti nastopali z zahtevami po samoupravljanju.

Ali so vedeli, o čem govorijo, je vprašanje zase. Na vsak način bi bilo dobro, da smo si vsaj pri nas na jasnem, o čem govorimo, kadar se sklicujemo na samoupravljanje, ko poudarjamo, da je samoupravljanje temelj našega družbenega sistema. Samoupravljanje je namreč postalo čarobna beseda, ki naj bi bila splošno zdravilo za vse.

Samoupravljanje pomeni odločanje o lastnih zadevah. Pravica do samoupravljanja torej pravica, da o svojih lastnih zadevah sam odločaš, ne pa kdo drug namesto tebe in proti tvoji volji, zlasti pa ne v nasprotju s tvojimi koristmi. V tem pogledu samoupravljanje ni nič novega; gre za že staro meščansko pravico iz deklaracije o človeških in državljskih pravicah. Najbolj samoupraven je bil kapitalist, ki je o svojih zadevah sam odločal in se je kaj malo zmenil za vse drugo okrog sebe. A ta isti kapitalist je odločal ne samo o svojih zadevah, ampak tudi o usodi tisočev delavcev, ki so bili odvisni od zaposlitve pri njem. Kaj so lastne zadeve koga, to je ravno temeljno vprašanje. Če smo razglasili pravico do samouprave kot temeljno pravico človeka, nismo s tem rešili še nobenega problema, še dotaknili se ga nismo. Rešiti moramo namreč sila zamotano vprašanje, kaj so lastne zadeve koga, v položaju, ko so te meje zelo nejasne, ko postajamo vedno bolj odvisni drug od drugega. Če pa

te meje niso jasne, se samouprava lahko kaj hitro spremeni v nasilje. V imenu samouprave odločajo drugi o mojih zadevah kot o svojih lastnih, kot da se mene sploh ne tičejo. In da je nesmisel še večji: če se potegnem za svoje pravice, me bodo takoj razglasili za nasprotnika samoupravljanja, torej za človeka, ki je proti samim temeljem naše družbene ureditve.

Podjetje, ki v imenu svojih samoupravnih pravic izkorišča monopolni položaj na trgu, tako da navija cene, izkorišča potrošnika, saj mu skoraj neposredno jemlje denar iz žepa. V imenu samoupravljanja si naša podjetja dostikrat privoščijo tako grobe kršitve poslovne morale, da lahko resno dvomimo, če bi kaj takega prenesel kapitalizem, itd. Stvar družbe je tedaj, da ustvari take pogoje na trgu in da izda take predpise, da v imenu samouprave »kozol ne bo mogel zahajati na tuj zelnik«. Delavci v ekonomski enoti v podjetju, ki zahtevajo zase tako samoupravo, kot gre samo podjetju kot celoti, kršijo enake samoupravne pravice drugih delavcev. Šolniki, ki v imenu samouprave zahtevajo, da o zadevah šolstva sami odločajo, kršijo samoupravne pravice vseh drugih državljanov. Saj šola ni zaradi učiteljev, ampak zaradi ljudi, ki pošiljajo v šolo svoje otroke in ki z davki plačujejo za vzdrževanje šole in učiteljev. Zdravniki, ki bi o zadevah zdravstva odločali kot o svojih lastnih zadevah, bi kršili temeljne samoupravne pravice državljanov, saj za zdravstvo prispevajo državljanji, ne le zdravniki. (Druga stvar je zdravljenje, ki je strokovna zadeva, in o kateri ne more in ne sme odločiti drug kot samo zdravnik). Uslužbenci, ki v imenu svoje samouprave odločajo o zadevah nekega državnega organa, npr. občine, kot o svojih lastnih zadevah, kršijo samoupravne pravice državljanov, saj občina ni zaradi uslužbencev na občini, ampak zaradi občanov. Na žalost še predobro poznamo tako občinsko samoupravo, ko uslužbenci občine delajo tako, kot da je občina zaradi njih in ne oni zaradi občine. Pa tudi občina kot družbena skupnost v bistvu krši enake pravice drugih državljanov, če v svojem imenu in na osnovi svoje samouprave odloča o takih zadevah, o katerih lahko odloča le družbena skupnost vse republike. Celotna skupnost (kot npr. izobraževalna skupnost, cestna skupnost itd.) so v nasprotju z načelom samouprave, ker kot o svojih lastnih zadevah odločajo o zadevah, ki so skupnega pomena za vse državljanje neke republike. Če pa so v takih skupnostih zastopani po svojih predstavnikih vsi državljanji, pridemo do dvojnega zastopništva: imamo neko splošno skupščino, potem pa še vrsto specialnih za posamezna

Domača juha - domač okus

DELAMARIS IZOLA

področja; splošna skupščina sama ima pa že pet zborov! Da je posledica tega zapravljjanje sredstev in finančna zmeda, je več kot jasno.

Da, za samoupravo kot pravico, da vsakdo o svojih zadevah sam odloča, smo in moramo biti. Uveljaviti tako samoupravo pa je ne navadno težavno in zamotana zadeva, ker nam samo žongliranje z besedo samouprava še prav nič ne koristi. Lahko vodi celo do novih oblik izkoriščanja. Samouprava ni abrakadabra — razglasimo jo, izdamo zakon, pa jo imamo. To je dolgotrajen proces graditve družbe na novih načelih in na novih osnovah. Vse je tedaj odvisno najprej od vprašanja, kakšne so te osnove.

Pri nas velja, da je ena od takih osnov načelo, da mora država izginiti, da državo odpravimo, ker predstavlja država oblast. Oblast pa pomeni prisilno podrejanje. Mi bi pa želeli družbo, kjer ne bi bilo nikakega prisilnega odrejanja, ampak sporazumno dogovarjanje, kako bomo posamezne zadeve reševali. Lep ideal. Ali je uresničljiv?

Kaj pa v primeru, če se ne sporazumemo? Ali v primeru, da se sporazuma ne držimo? V premoženjskih zadevah se vsak dan srečujemo s primeri, ko se podjetja dogovarjajo o nakupu in prodaji blaga — popolnoma svobodno in brez državnega vmešavanja. Toda če se dogovora ne držim, če sem blago prevzel, plačati ga pa nočem? Tedaj mora nastopiti nekdo, ki bo s svojo prisilo zagotovil, da bom plačal. Drugače bi nastal popoln kaos. Včasih si je svojo pravico iskal in zagotavljal vsakdo sam. Napredek v razvoju družbe je med drugim v tem, da je nastopila država s svojo avtoriteto in prepovedala, da bi si vsak po svoje krojil pravico: pravico do prisile ima samo država.

Pogodbo o nakupu blaga sklenem, ali pa tudi ne. To je popolnoma prepuščeno moji volji. V mnogih primerih pa država enostransko odredi, kako moram ravnati. Nalezljive bolezni moram zdraviti, ker sicer ogrožam tudi druge; pred rdečo lučjo na križišču se moram ustaviti, ker sicer lahko povzročim nesrečo itd. To so zadeve, ki niso prepuščene mojemu dogovarjanju. S svojim ravnanjem prizadevam tudi druge, ki imajo tudi pravico do odločanja o lastnih zadevah.

Če smo ugotovili, da je družba kot celota organizacija, je jasno, da mora vsaka organizacija poslovati na osnovi avtoritete. Sklepe organizacije je treba izvajati, sicer organizacija propade. Isto velja za gospodarsko organizacijo in za sleherni drugo organizacijo. Sodobne družbe in sodobne proizvodnje ni brez avtoritete. Brez tega bi družba propadla. Sila v družbi je potrebna. In s to silo sme razpolagati samo država kot organizacija družbe.

O »odmiranju države« lahko govorimo samo v takem relativnem smislu, da postane država v resnici organizacija družbe, ne pa organizacija ozke klike, ki uporablja državo za zatiranje vseh drugih. To pa je vprašanje demokratizacije družbenega življenja, vprašanje, kako se oblikujejo vrhovni organi

države, kako jih postavljamo itd. To je tudi vprašanje notranje demokracije v sleherni organizaciji: ali člani lahko sodelujejo in tvorno soodločajo pri sprejemanju sklepov organizacije, ki se jim nato podreajo, ali pisklepe o organizaciji sprejemajo, drugi organi samoupravljanja pa so samo za okras.

Vse to samo po sebi kot problem zopet ni nič novega. Novi so pogoji, v katerih se rešujejo ti stari in v bistvu še doslej nerešeni problemi. Kot noben problem, ki je resničen in ne samo namišljen, se tudi ta ne da reševati z gesli.

Tu gre še posebej za vprašanje, o čem lahko odločajo vsi člani organizacije. Ali lahko volivci odločajo o zamotanih vprašanjih monetarne ali fiskalne politike, zadeve, o katerih še poprečni finančni strokovnjaki malo vedo? Ali lahko odloča vsakdo v podjetju o vprašanih izvozne politike podjetja, o tehnološkem postopku itd.? Tudi tu se postavlja vprašanje, kdo o čem. In tudi na to vprašanje se ne da odgovor stresti kar iz rokava. Če pa odgovore kar iz rokava stresamo, in pri nas smo sila nagnjeni k temu, je lahko sicer veliko govorjenja o samoupravljanju, uspehi pa nujno skromni.

In s tem v zvezi je vprašanje o neposredni demokraciji. Ne samo v tem smislu, ali je izvedljiva. Dejstva kažejo, da v vedno skromnejšem obsegu. Gre sploh za vprašanje, ali je neposredna demokracija zaželen kot cilj. Ali mi je toliko do tega, da kot stanovalec v stanovanjski hiši sodelujem v upravljanju hiše? Da sem član hišnega sveta? Veliko ljudi je takih, da so srečni, če jih pustiš v miru in so pripravljani celo plačati dobro hišno upravo. Zase zahtevajo samo to pravico, da po potrebi učinkovito intervenirajo, če se z njihovim denarjem slabo gospodari in da upravitelja hiše tudi naženejo, če svojih dolžnosti ne opravlja v redu. Dokler pa je uprava hiše v redu, so zadovoljni, da imajo s tem čim manj opravka.

Tako nepregledna je vrsta zadev, ki me zadevajo kot člana družbe. Vse javne službe od kraja. Ali naj sodelujem v upravljanju zdravstva, otroškega varstva, šolstva, kulture, stanovanjskih zadev, zaščite narave, cestnega gospodarstva... saj fizično nisem sposoben, da bi sodeloval pri vseh, pa četudi bi tekal od sestanka na sestanek. Če pa v upravljanje teh služb izvolim predstavnike, je to že predstavniški sistem. In dejansko imamo predstavniški sistem, kljub poudarjanju neposredne demokracije. Saj drugače ne gre. Vprašanje je samo, ali je tak predstavniški sistem, kot ga imamo, dejansko najbolj učinkovit, najbolj sposoben in ali dejansko odraža želje in stališča državljanov. To je seveda posebno vprašanje, o katerem bi se dalo še veliko razpravljati.

IV.

Pojave v sodobni družbi bi dejansko lahko označili kot krizo demokracije, ekonomske in politične. Zahteve po uveljavljanju vsakega človeka po izrazu njegove osebnosti in

človečnosti nikakor ne moremo žrtvovati manj pomembnim ekonomskim in političnim ciljem. Ljudje širom po svetu to svojo pravico vedno bolj glasno zahtevajo. Nihče se ne zadovolji več s tem, da bi bil državljan drugega razreda.

Kako to veliko zahtevo in pravico uskladiti s sedanjim načinom proizvodnje in s sedanjo organizacijo družbe, pa je veliko vprašanje, ki mu do danes še nikakor nismo našli odgovora. Videti je, da se tega vprašanja po svetu večinoma še zavedli niso in da se naravnost z elementarno silo vriva na dnevni red. Za našo državo bi lahko upravičeno rekli, da se tega vprašanja zavedamo. Zelo neskrupno pa bi bilo, če bi trdili, da so prav tiste rešitve, ki z njimi poskušamo pri nas, tudi dokončen odgovor na ta vprašanja. Ali celo, da veljajo kot splošno pravilo tudi za druge dežele. Noben očihek ni, če si upamo postaviti domnevo, da se bodo mnoge stvari, ki jih danes kujemo v nebo, pokazale pozneje morda kot zablode. Saj nihče ne more pričakovati, še manj pa zahtevati, da bi kot iz abecednika stresali odgovore na vprašanja, s

katerimi se danes ubada ves svet. Zahtevamo lahko samo to, da smo pri svojih rešitvah skromni in da si ne lastimo pravice, da smo za vse stvari našli dokončne odgovore. In da ostanemo na varnem bregu nekaterih vrednot, ki so že tisočletja temelj človeškega sožitja. Med njimi je gotovo človek kot vrednota, ki ni samo sredstvo za naše politične cilje.

Naravnost tragična je zmeta tistih, ki mislijo, da je vse današnje samo zabloda in ki sanjajo o starih lepih časih, ki pa za večino ljudi niso bili ravno preveč lepi; razen kolikor so lepi zato, ker so bili takrat mladi, mladost pa vse pozlati. Prav tako pa je zabloda misliti, kakor da se človeški rod šele začel z našim pokolenjem. Vse staro je bilo nekoč novo in spremembe so potrebne tam, kjer bi bilo pomanjkanje vsake spremembe najnevarnejša sprememba.

Svet gotovo ne bo tak, kot je bil v preteklosti. Ali smo zelo neskrupni, če trdimo, da najbrže tudi ne tak, kot si danes predstavljamo? In da bo treba prevrednotiti še mnoge vrednote. Dr. France Bučar

SMRT NA NAŠIH CESTAH

Dan za dnem slišimo in beremo: avto je povozil pešca. Neznanca z razbito glavo položil v krsto, iz njegove osebne izkaznice ugotove, kdo je, od kod je in o nesreči obveste sorodnike. Zalosten konec človeka, ki morda vse življenje nikomur ni storil nič hudega; konec človeka, ki je zapustil ženo, otroke, starše.

Do srede septembra 1968 je bilo v Sloveniji že 292 smrtnih žrtev cestnega prometa. Kakšna bo številka ob koncu leta, se vprašujemo? Jugoslavija je dežela z najvišjim številom prometnih nesreč. V letu 1967 je na jugoslovanskih cestah izgubilo življenje okrog 2000 ljudi. »Jugoslovanske ceste so postale moderna morišča. Na njih umirajo ljudje relativno več kot kjerkoli drugje v Evropi,« je izjavil angleški strokovnjak za prometna vprašanja. To je tragično prvenstvo, ki ga imamo v Evropi.

Med smrtnimi žrtvami na cestah, katerih število se zlasti v Sloveniji strahotno veča, je tudi mnogo otrok. Navadili smo se, da novice o teh žrtvah, ki so največkrat posledica norega divjanja, beremo, kakor da se nas to ne tiče, kot da tudi vsakega izmed nas morda ne čaka zadnja ura na cesti. Prometne nesreče, ki postajajo prave morije na cestah, saj terjajo vsako leto več sto tisoč življenj, so kakor epidemija posebne vrste

in bi jih morali obravnavati kot epidemije in njihove posledice, ugotavlja Svetovna zdravstvena organizacija v svojem poročilu. Število žrtev prometnih nesreč presega smrtno žrtve vsake izmed številnih nalezljivih bolezni. Zato je to vprašanje, ki bi se ga odločno morale lotiti vse države. Motorizacija danes prehiteva možnosti in sposobnosti urbanistov, prometnih strokovnjakov, tehnikov in zakonodajavcev ter izvršilnih in policijskih oblasti. Razni zasilni ukrepi in predpisi, v vsaki državi, na vsaki cesti in na vsakem križišču drugačni, ne bodo odločno rešili tega vprašanja, ki postaja glede na krvni davek, ki ga terja, eno najvažnejših vprašanj v našem modernem življenju. Zdrava pamet zahteva, da se avtomobilski promet v središčih mest omeji; da se tudi hitrost omeji in da se pospeši graditev širokih, varnih avtomobilskih cest z natančno ločenimi pasovi; da se prehitovanje brez upravičenih razlogov in na nepravilnih mestih s strogimi predpisi čim bolj omeji in kaznuje; da se kazni za tiste, ki kršijo prometne predpise, čim bolj zaostrijo, zlasti s takojšnjim odvzemanjem vozniške izkaznice za lep čas ali za stalno in se tako izločijo s ceste nori vozniki, ki namerno ogrožajo življenje ljudi. Ubijanje na cestah iz malomarnosti, neprevidnosti, pijanosti itd., bi morali obravnavati in kaznovati tudi po

fižolova minestra z mesom

DELAMARIS

kazenskem zakoniku kot pravi umor ali uboj. Zakaj ne bi tudi pri nas vpeljali odločnega postopka proti vsem kršiteljem cestnega zakona, kot ga imajo v nekaterih drugih državah? Francozi npr. vsem avtomobilistom, ki se ne držijo prometnih predpisov in vozijo nevarno, takoj odvzamejo vozno dovoljenje, pa tudi avto. »Kadar gre za poskus umora,« je dejal prefekt Bruneau, ko so v Franciji vpeljali nov postopek za preprečevanje nevarnih voženj in za zmanjšanje smrtnih nesreč na cestah, »skušamo razorožiti človeka, od katerega prihaja grožnja. Razorožiti norca na cesti pa pomeni: odvzeti mu vozniško dovoljenje.«

Ko že navajamo primere hudih kazni za nedisciplinirane voznike drugod, omenimo še primer Finske. S prisilnim delom 3 do 6 mesecev na javnih cestah ali letališčih kaznujejo vozača, ki ga zalotijo, da je pred vožnjo ali na poti užival alkohol, in sicer ne glede na to, ali je storil prekršek ali ne. Takemu vozaču vzamejo vozniško dovoljenje za čas od dveh do treh let. Voznik, ki pod vplivom alkohola zakrivi trčenje, pri katerem je kdo poškodovan, dobi dve do tri leta zopora, krivca prometne nesreče s smrtno žrtvijo pa obsodijo na najmanj osem let in hude denarne kazni.

Neštete smrtne žrtve modernega prometa so najbolj nesmiseln krvni davek, ki ga plačuje človeštvo civilizaciji in napredku — plačuje največkrat zaradi neodgovornosti, zaradi lastne malomarnosti in podcenjevanja drugih, ko ne pomislimo, da smo lahko že jutri sami na vrsti, da plačamo ta davek povsem nedolžni — z lastno krvjo.

Vsak dan in zlasti ob nedeljah in praznikih smo priče, kako divjajo avtomobilisti tudi po stranskih, slabih, največkrat ozkih cestah. Nekateri kar tekmujejo v prehitovanju in v drzni vožnji, ki se mnogokrat konča z nesrečo. Pešci že na nobeni cesti niso več varni, tudi na najbolj stranskih, da jim je že vsak sprehod v naravo skoraj nemogoč. In vendar bi morale biti te, od glavnega prometa odmaknjene ceste varne predvsem za tiste, ki hočejo nemoteno uživati lepoto narave in ki največkrat nimajo možnosti za drugačno razvedrilo. Avtomobilisti pa tudi s previdno vožnjo pridejo do svojega cilja.

Toliko je smrtnih nesreč na cestah dan za dnem, da se nam zdi to nekaj vsakdanjega. Nič ne pomislimo, kakšne nesreče so to za družino in za majhen narod, kot smo Slovenci. Nič nas ne prestraši misel, da vsakega izmed nas utegne prej ali slej zadeti enaka

tragedija. Zaskrbljujoča je izjava naših prometnih izvedencev, ki pravijo, da je skoraj vsak peti avto na naših cestah zaznamovan s smrtjo. Ob tem se zamislimo, pa se bomo zgrozili. Ob tem naj se zamislijo predvsem oni, ki sedijo za volanom, kakšno odgovornost prevzemajo nase.

In naposled, kdo naj se predvsem zgane ob krvavih znamenjih, ki so jih naše ceste polne? Najvišji organi republiške in zvezne skupščine bi morali izreči odločno besedo, uvesti ostre ukrepe, s katerimi bi vsaj zmanjšali število smrtnih nesreč na naših cestah, če tega blaznega krvnega davka sodobnemu »napredku« ni mogoče preprečiti. Ob vsaki nesreči izvedenci ugotovijo: na kakšni cesti se je nesreča zgodila, v kakšnem stanju je bilo vozilo, ali so delovale zavore in krmilo, ali je bilo vozišče gladko, ali je avto v trenutku nesreče peljal čez kotanjo in podobno. Ugotovijo, ali je bil voznik, ki je povzročil nesrečo trezen ali pijan, malomaren, nepreviden, ali je prehitel, kršil prometne predpise. To se ugotovi ob vsaki nesreči. Vemo, kakšno zlo so pijani vozniki, vemo pa tudi, kako milo so kaznovani za svoj zločin. Človek, ki zagreši uboj na cesti, ne bi smel nikoli več sesti za volan. V mnogih slovenskih občinah so na prvem mestu prometni prekrški, oziroma prekrški zoper prometne predpise. Nekaterih niti poostrene kazni ne spametujejo. So primeri, ko se nekateri občani po petkrat in še večkrat v enem letu zagovarjajo pred sodniki za prekrške. Take bi spametovali samo s trajnim odvzemom vozniskega dovoljenja. Ob vsaki novi nesreči ugotavljajo komisije isto — smrt na naših cestah pa kosí strahotno.

In še nekaj je, kar človeka še posebno pretrese ob mnogih primerih nesreč na naših cestah: skrajno pomanjkanje etike velikega števila naših voznikov. Pomanjkanje moralne vzgoje naših ljudi se kaže prav ob teh nesrečah. Za volan bi smeli sesti ljudje ne le z izpitom za dobrega voznika, ampak tudi z izpitom iz bontona na cestah in z vzgoje o morali v vsakdanjem življenju. Povprečna morala našega voznika je največji krivec za to, da so se naše ceste spremenile v množično grobnico, je predčasno ugotovil v uvodnem članku vodilni slovenski dnevnik. Ob tem bi se morali zamisliti in tu stvari popraviti, pa četudi s silo, je poudaril ob zaključku.

Ob teh razmišljanjih o naših krvavih cestah bi opozorili bravce na črtico Stiga Dagermana Otrkova smrt na cesti na str. 144.

SARDINE ALPE ADRIA
DELAMARIS IZOLA

PRESAJANJE ORGANOV

V decembru 1967 so bili dnevni tisk, radio in televizija polni poročil o velikem uspehu kirurga dr. Barnarda iz Capetowna, ki se mu je 3. XII. 1967 posrečilo odstraniti težko bolno srce 55-letnemu pacientu in ga nadomestiti s srcem 25-letne žene, katera je malo prej umrla v avtomobilski nesreči. Ves svet je spremljal razvoj po operaciji in bil prizadet, ko je operiranec umrl 18 dni kasneje. Vzrok smrti ni bil v presajenem srcu, ki je delalo do konca brez motenj, ampak v težki pljučni infekciji. Dr. Kantrowitz in dr. Shumway sta že nekaj dni pozneje ponovila enaki operaciji, vendar to ni zmanjšalo slave kirurgu iz Južne Afrike, ki je bil na poti po Evropi in Severni Ameriki deležen tolike pozornosti kot malokdo pred njim. Z istim zanimanjem je svet spremljal drugo operacijo, ko je dr. Barnard presadil srce zobozdravniku dr. Blaibergu.

Kaj je vzrok, da so časopisi toliko poročali o teh operacijah, ko drugih velikih operacij niti ne omenijo? Gotovo drži, da je srce za nestrokovnjaka nekaj nedotakljiv simbol življenja, ljubezni ali duše. Vsak poseg na tem »simbolu« je zato nekaj velikega, nerazumljivega kljub vsemu razvoju moderne srčne kirurgije. Mnogi so seveda videli v uspehu te operacije dokaz, da se bo življenje bistveno podaljšalo, ker bo mogoče zamenjavati oslabela srca. Večina poročevalcev, ki so s tako vnemo pisali o velikem uspehu, ni poznala razvoja in uspehov v transplantaciji organov, ki so jih kirurgi že prej dosegli, niti ni poznala problemov, s katerimi se ta vrsta kirurgije mora spoprijemati. Zanimiva je ugotovitev, da isti poročevalci, ki so navdušeno pisali o dr. Barnardu, skoro niso omenili poizkusa transplantacije srca iz šimpanza na človeka tri leta poprej in so šli molče mimo mnogih tehnično enako zahtevnih operativnih posegov, ki so se posrečili. Tudi so le malo in mimogrede pisali o sodbah strokovnjakov o tem posegu. Skoro enoglasno so namreč ameriški, ruski, nemški in skandinavski kirurgi obsodili operacijo kot prezgodnji poizkus. Njihovo mnenje bi lahko povzel z obsodbo, ki jo je napisal dr. Mitchinson: »Menim, da je zločin napraviti operacijo, za katero še niso končane osnovne raziskave.«

V zgodovini se srečujemo vedno znova s pogumnimi znanstveniki, ki so daleč pred svojim časom in kažejo pot razvoju. Ali lahko mislimo, da je v tem primeru tudi nekaj podobnega? Odgovor bomo našli pri kratkem pregledu razvoja znanja o transplantacijah tkiv in organov.

Misel o nadomeščanju bolnih organov ni nova. Tudi poizkusi s presaditvijo organov so stari že več kot pol stoletja. V marcu 1905 je že poročal Ullmann v »Wiener klinische Wochenschrift« o prvi uspešni presaditvi ledvic pri psu. V tem času je tudi slaviti francoski kirurg dr. Alexis Carrel objavil svoje prve uspehe s šivom žil. Ta izredni znanst-

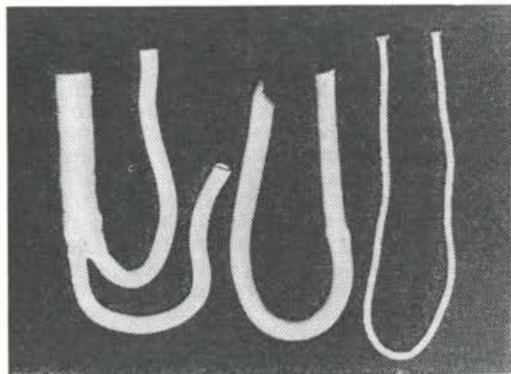
venik je kmalu spoznal, da je šiv ožilja bistveni del pri presajanju organov, zato je že leta 1910 upravičeno zapisal: »Lahko smatramo, da je s kirurškega gledišča problem presajanja organov že rešen.« Da so tudi drugi spoznali važnost njegovega dela, lahko vidimo v tem, da je Carrel dobil l. 1912. Nobelovo nagrado za medicino — drugi in zadnji kirurg do sedaj, ki je bil za svoje delo odlikovan s tem najvišjim mednarodnim priznanjem.

V letu 1905 je bila prvič uspešno presajena roženica na oko bolnika, ki je zaradi poškodbe oslepel. Malo kasneje je slavni ruski kirurg Filatov dokazal, da je roženico možno uspešno presajati tudi iz mrličev.

V isto dobo spada drugo važno odkritje. Transfuzija je tudi prenos tkiva kot prenos roženice. Do tedaj je vsaka transfuzija pomenila veliko nevarnost za tistega, ki jo je dobil. V teh letih je dunajski zdravnik Landsteiner odkril, da kri ni enaka pri vseh ljudeh. Z določanjem krvnih grup in kasneje še drugih odkritij npr. RH faktorja, je Landsteiner omogočil varen prenos tega dragocenega tkiva od človeka na človeka in tako rešil življenje ogromnemu številu ljudi. To odkritje je v veliki meri omogočilo razvoj moderne kirurgije sploh. Samo mimogrede naj omenim, da je možna tudi transfuzija krvi od mrliča — metoda, ki so jo izdelali in jo uporabljajo deloma v Rusiji.

Vzrok, da se presajanje organov ni moglo uveljaviti kljub velikemu napredku kirurgije v zadnjih desetletjih, torej ni v tehničnih problemih, temveč drugod. Znanstveniki, ki so delali poizkuse s presajanjem organov na živalih, so vedno znova ugotavljali, da jim uspe odstraniti organ in ga nanovo vsaditi, da jim pa ne uspe presaditev tujega organa, ker ga telo tistega, ki ga sprejme, zavrača in izloči. Ugotovili so, da telo na neki način loči lastno tkivo in lastne organe od tujih. Še več. Tuje organe in tkiva zavrača tako, kot se brani vseh škodljivih tujih snovi, npr. strupov ali bolezenskih povzročiteljev. Dobro je znano, da telo napravi proti strupom protistrupe, s katerimi se brani škodljivega vpliva ali uničenja. Te obrambne snovi so v krvni tekočini — serumu — in jih s cepljenjem lahko prenašamo na človeka. Organizem postane tako odpornejši proti škodljivcu. Na tem principu so nastali serumi proti kačjemu piku, proti davici, tetanusu in nekaterim drugim boleznim.

Tujemu tkivu ali organu se ne upira telo s tem, da bi napravilo protistrupe v serumu. Nosilci »obrambnega« odpora so bela krvna telesa, zlasti limfociti, plazmatke in histiociti, ki se po presaditvi organa hitro pomnožijo in izločijo tuje tkivo, kot da bi bilo škodljivo za telo. Zanimivo je, da s prenosom limfocitov iz organizma s presajenim organom zvišamo odpor telesa proti presaditvi tkiva, torej dosežemo isto kot s cepljenjem proti bo-

Cevi, pletene iz plastičnega materiala, dobro nadomeščajo odvodnice

leznim. S tem seveda samo pospešimo izločitev presajenega organa.

Proti temu procesu zavračanja tujega tkiva so bili znanstveniki povsem brez moči. Zato je razumljivo, da Carrelova ugotovitev, da je kirurški problem presajanja organov rešen, ni zadostovala za razvoj te kirurgije. Znanstveniki pa so kljub temu vztrajno iskali poti. Največ poizkusov je bilo napravljenih s presajanjem kože, ker je pri tem tkivu najlažja kontrola bioloških procesov po operaciji. Nekateri kirurgi so kljub temu poizkušali tudi s presajanjem organov. Prvi je poizkusil presaditi ledvico od človeka na človeka Voronov v letu 1935. Uspel seveda ni.

Po drugi svetovni vojni se je s silnim razvojem kirurgije obnovilo tudi zanimanje za presajanje organov.

V tej dobi se je hitro uveljavilo presajanje odvodnic. Te pogosto zbole, bodisi da se zaradi poapnjenja zamaše in je s tem onemogočena prehrana organa, bodisi da se vrečasto razširijo v aneurizmo in je bolnik v stalni nevarnosti, da bo izkrvavel iz tega bolnega dela. Poizkusi so pokazali, da se arterije, prenešene iz mrtvega (odvzeti jih je treba takoj po smrti) lepo vrastejo in opravljajo enako funkcijo kot zdrava arterija. Toda kmalu so ugotovili, da prav tako dobro nadomešča izrezani del odvodnice cev iz plastične mase (teflon, dakron itd.). Zato je uporaba odvodnic iz mrličev na bolnika popolnoma opuščena. Mnogo lažje in ceneje je namreč imeti na zalogi primerne plastične cevi raznega premera, kot iskati primernega dajalca žil med mrtvimi.

V teh letih so kirurgi ugotovili tudi, da je mogoče prenašati kosti, bodisi od živega dajalca, bodisi od mrtvega. Kot kri lahko tudi kosti hranimo v »kostnih bankah«, le da so globoko zmrznjene. Največkrat uporabljajo kirurgi ali ortopedi tujo kost za to, da nadomestijo del kosti pri grdem odprtem prelomu ali pri prelomih, ki se niso zrasli in je nastal lažni sklep (pseudoartroza).

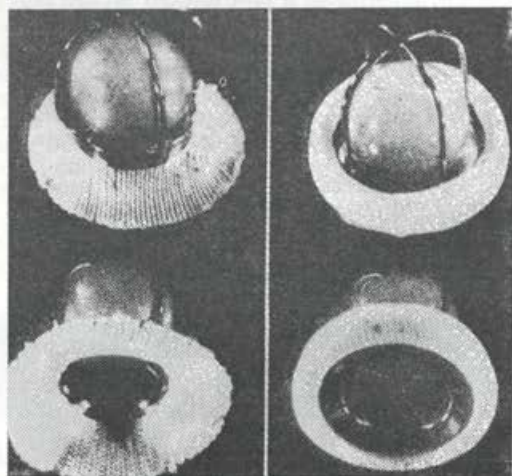
Tudi po vojni je bilo največ poizkusov s presajanjem ledvic. Vzrok je v tem, ker je mnogo bolnikov, ki zaradi kroničnega vnetja ledvic umirajo in bi jim presajena ledvica

lahko rešila življenje. Ledvica je parni organ in preostala ledvica lahko prevzame popolnoma funkcijo izločene ledvice. Tudi je tehnika prenosa ledvice na človeka že dolgo popolnoma izdelana.

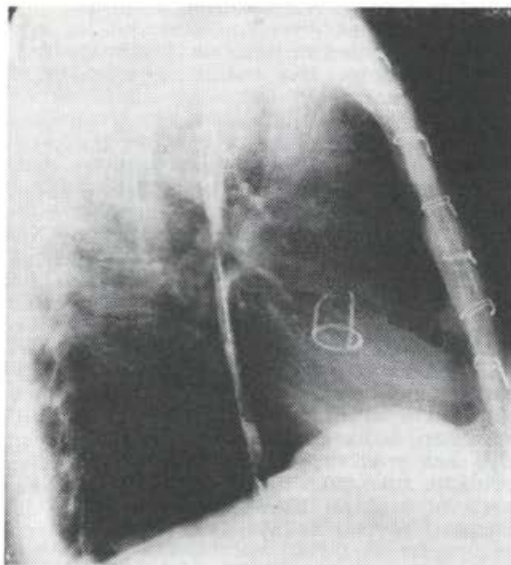
Od leta 1950 do 1959 je bilo napravljenih več presaditev ledvic, pri katerih pa ni bilo nikakega trajnega uspeha. Od 72 ledvičnih transplantatov, napravljenih pred letom 1962, so dve leti kasneje kljub vsemu trudu delovale le še štiri in leto kasneje še dve ledvici. Kljub temu so bili prvi uspehi doseženi. Prvi trajen uspeh je bil v letu 1954, ko so v Bostonu presadili ledvico iz enojajčnega dvojčka. Tudi naslednji poizkusi te vrste so uspeli v veliko večji meri kot sicer: Sele sedaj so lahko ugotovili, da je vzrok zavračanja organov v različnosti beljakovin. Pri dvojčkih so razlike prav majhne ali pa jih ni, zato ni vzroka za zavračanje.

V letu 1959 je Hamburgerju uspela prva presaditev ledvice na bolnika, ki ni bil v sorodu z dajalcem. Z močnim rentgenskim obsevanjem prijemalca organa je onemogočil, da bi telo razmnoževalo bela krvna telesa, za katera smo slišali, da so nosilci odpora proti »vsiljencu«. Metoda je bila sicer za kratko dobo uspešna, vendar se je kmalu pokazalo, da je silno težko najti pravo mero v obsevanju, ne da bi zmanjšali obrambne sposobnosti organizma in tako uničili človeka.

Tudi naslednjo stopnjo v boju proti zavračanju organov po transplantaciji so našli znanstveniki v zdravljenju rakastih bolezni. Kakor rentgenski žarki preprečujejo prekomerno delitev celic rakastega tkiva in zadržujejo na ta način razvoj bolezni, tako posebna zdravila — citostatika imenovana — preprečujejo množitev celic. S temi citostatiki, predvsem z imuranom, se je posrečilo bistveno izboljšati rezultate pri presajanju organov tudi brez sorodstvenih vezi med prijemalec in dajalcem. Na žalost se je kmalu pokazalo, da bolnik tudi po teh zdravilih iz-

Umetne srčne zaklopke iz kovine in plastike

Rentgenska slika prsnega koša z umetno zaklopkom, všito v srцу

gubi vso odpornost proti infekciji vsake vrste in da zato bolniki s presajenim organom umirajo za pljučnicami. Kljub temu je Starzl s pravilno kombinacijo teh in novih zdravil dosegel lepe uspehe in so se zato poizkusili s presajanjem organov razširili na jetra, vraniče, pljuča in trebušno slinavko. Leta 1963 je hotel Američan Hardy napraviti prvo transplantacijo srca, pa ni dobil pravega dajalca. Zato je bolniku, ki je bil v zadnjih dneh zaradi odpovedi srca, napravil transplantacijo šimpanzovega srca. Pokazalo se je, da je tehnično operacija izvedljiva tudi na človeku. Srce šimpanza pa je bilo prešibko in je zato bolnik eno uro po transplantaciji umrl.

Z odkritjem antilimfocitnega seruma, ki močno zmanjšuje vpliv belih krvničk na presajeni organ, in z uvajanjem kortizona nadledvične žleze so kirurgi dobili krepko pomoč v boju proti zavračanju tujega organa. Uporaba več teh sredstev hkrati zmanjšuje potrebo po močnem obsevanju in je zato manj nevarna za življenje operiranca. Opozoriti pa je treba, da kljub temu vsa ta sredstva zmanjšujejo odporno silo organizma proti bolezenskim bakterijam. In važno je drugo dejstvo. Telo se tujemu organu nikdar ne privadi, zato je treba vedno paziti na prva znamenja zavračanja organa, npr. povišano temperaturo, slab počutek ali druge podobne pojave. Kako težko je ugotoviti, ali gre za infekcijo ali za odraz imunereakcije, je bilo lepo videti pri Waskanskem. Ko je bolnik konec drugega tedna po presaditvi srca dobil vročino, so kirurgi mislili, da je to začetek izločanja srca. Povišali so zato dozo »imunopresivnih« zdravil in prepozno ugotovili, da gre za zmanjšano odpornost bolnika proti infekciji, kateri je bolnik 18. dan podlegel.

Da bi se izognili rentgenskemu obsevanju in uporabi velikih količin naštetih zdravil, ki zmanjšujejo odpornost telesa proti okužbi, so skušali najti znanstveniki podobno rešitev, kot jo je našel Landsteiner za transfuzijo krvi. Če bi našli način, kako razdeliti ljudi na skupine z enakimi tkivnimi lastnostmi v imunološkem pogledu, bi presajanje organov postalo varno kot transfuzija pravilne grupe. Ker so nosilci odporne moči proti presajenemu organu bela krvna telesca, so najprej preiskali ta in ugotovili vsaj 8 grup. Pokazalo se je, da je prenos organov v okviru teh grup uspešnejši kot sicer. Popolna rešitev pa bi bila, če bi mogli poiskati ljudi z enakimi tkivnimi antigeni. Tega kljub mnogim prizadevanjem še nihče ni mogel napraviti.

Videli smo, da so najprej uspele presaditve ledvic pri enojajčnih dvojčkih. Z uvajanjem novih zdravil so bili vse boljši tudi uspehi pri presajanju ledvic na bolnike brez sorodstvenih vezi z dajalcem. Kmalu so uspele tudi prve transplantacije iz umrlih. Pokazalo se je, da je z novimi zdravili lahko doseči skoro enake uspehe pri tem presajanju kot pri prenašanju organov od živih prostovoljcev. Zato je razumljivo, da je bilo transplantacij iz živečih dajalcev vedno manj.

Izbira dajalca je bila vedno dvomna. Nekateri so trdili, da bi zdravnik sploh ne smel odvzeti ledvice živemu, ker ga s tem poškoduje, čeprav se prostovoljno odloči za poseg. Vsi pa so zahtevali, da more dati organ le duševno in telesno povsem zdrav človek, ki dobro pozna vse možne posledice odvzema organa, bodisi neposredno po operaciji ali kasneje pri morebitni poškodbi ali obolenosti preostalega organa. Upoštevati je treba duševno obremenitev prostovoljca, če presaditev ne uspe. Neuspeh ni samo zaradi operacijske tehnike in zavračanja organa. Znani strokovnjak v teh vprašanjih Murray sodi, da 20 odstotkov presajenih ledvic ne deluje kljub temu, da jih telo ni zavrglo. Méni, da je temu funkcionalnemu neuspehu kriv drugi, doslej neznan odpor organizma. Zanimivo je tudi, da se na nepoznan način ponovi v presajeni ledvici kronično vnetje, če je bila ledvica odstranjena zaradi take bolezni.

Odvzem organa pri mrtvem je možen le po poškodbah, pri umrlih zaradi nenadne možganske krvavitve ali zaradi možganskih tumorjev. V poštev pridejo seveda le mladi, zdravi ljudje. Bolniki s kroničnimi boleznimi ali z rakom ne pridejo v poštev, ker so organi zaradi dolgega pomanjkanja kisika v krvi manj vredni in je možen prenos raka na prejemnika. Organ za presaditev je treba odvzeti čimprej. Za ledvico velja pravilo, naj se odvzame najkasneje pol ure po smrti bolnika. Pri drugih organih, npr. pri srцу pa je ta čas še krajši. Poizkusi konservirati organe, kakor je to navada pri krvi ali kosteh, do sedaj še niso uspeli za daljši čas.

Vedno je treba upoštevati tudi krvno skupino dajalca ali prejemnika organa. Res je, da transplantant dajalca druge grupe, kot je prejemnik, ne povzroči večje antigene reakcije, vendar so uspehi v takih primerih na-

vadno slabši. V teh transplantatih rado pride do tromboze, to je zamašitve žil s krvnimi strdki, čeprav je bila kri dajalca pred transplantacijo iz organa popolnoma izprana.

Pravno proti presajanju organov mrtvih ni prigovorov, pa tudi z verskega stališča ni ovir, razen v nekaterih verskih skupinah, npr. pri Jehovcih.

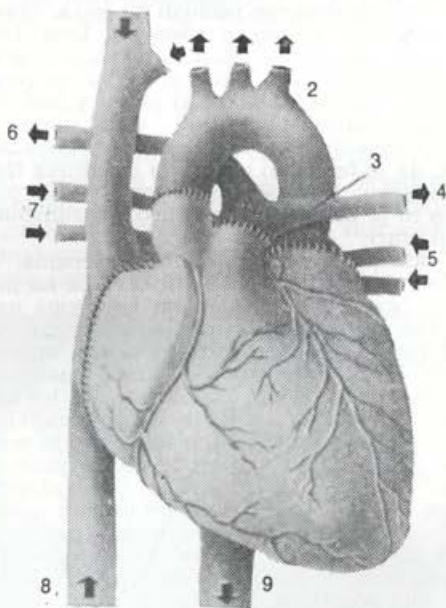
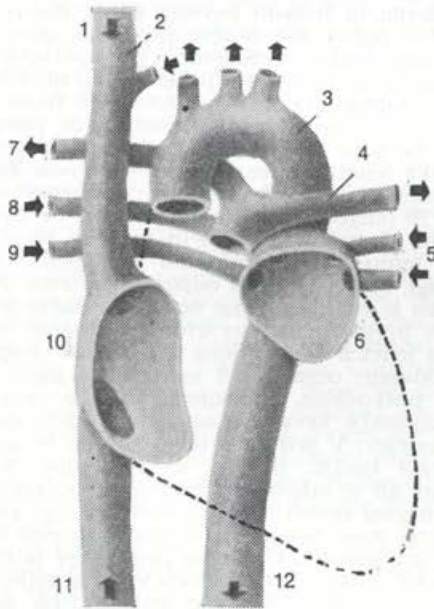
Pri velikem številu bolnih na ledvicah je jasno, da je potreba po organih za presajanje mnogo večja, kot je le-teh na razpolago, bodisi pri redkih živih prostovoljnih dajalcih, bodisi pri primernih mrtvih. Zato so mnogi poizkušali tudi presajanje živalskih organov na bolnega človeka. Omenil sem že neuspehi poizkus s presaditvijo šimpanzovega srca. Mitchock in Starzl sta napravila več presaditev ledvic od pavijana na človeka. Bolniki so večinoma umrli v 10 do 49 dneh zaradi stalnih imunskih kriz kljub vsej terapiji, ki je skušala zmanjšati odpor organizma proti transplantatu. Dve ledvici sta dobro delovali 49 oziroma 60 dni, pa sta morali biti odstranjeni zaradi močne imunološke reakcije. Najdelj je živel bolnik z ledvico šimpanza osem in pol mesecev. Takrat je izločil organizem tuji organ kljub vsej imunosupresivni terapiji.

Skupno je bilo doslej presajenih okrog 1600 ledvic. Važno pa je, da nekateri zavodi poročajo že o 80 odstotkih uspešnih transplantacij pri sorodnikih in 60–70 odstotkih uspehov pri nesorodnikih.

V letu 1966 je Kellyju in Lilleheiju uspela prva presaditev trebušne slinavke in dvanajstnika, naslednje leto pa je uspela tudi presaditev jeter. Dva bolnika s presajenimi jetri še živita.

Tehnika presajanja srca samega ali srca s pljuči je bila izdelana v raznih ustanovah. Operacija na živalih je bila v zadnjem času pogosto napravljena, vendar z zelo slabimi uspehi. Le 20 odstotkov živali s presajenim srcem je preživel 3 mesece po operaciji, od teh jih je nekaj živel 6 mesecev do enega leta. Tako je bilo stanje s transplantacijo organov konec leta 1967, ko se je dr. Barnard odločil za poizkus presaditve srca od mrtvega na bolnika Waskanskega. S tem je požel veliko slavo po vsem svetu, med strokovnjaki pa mnogokje ostro kritiko. Dr. Forssmann, ki je dobil Nobelovo nagrado, ker je na sebi preizkusil in nato uvedel v kliniko kateterizacijo srca, je na primer izjavil, da ta operacija ponižuje zdravnika v krvnika. Na svoji zmagoslavni poti po Evropi in Ameriki je dr. Barnard zavrnil nekaj teh očitkov, vseh pa ni mogel.

Glavno vprašanje, ki je predmet živahnih razprav med zdravniki, pravniki in teologi je: kdaj imamo lahko človeka za mrtvega in je torej dovoljen odvzem organa? Videli smo, da je treba odvzeti organ za transplantacijo prav kmalu po smrti, da bo imel več uspeha oni, ki bi odvzel transplantat čimprej. Zakonodaja ima za ugotovitev smrti različne pred-

Sliki prikazujeta način šivanja srca pri presaditvi. Po odvzemu bolnega srca ostane del obeh preddvorov, ker je tako šivanje lažje in nevarnost tromboze manjša. Prva Barnardova operacija presaditve srca je trajala pet ur. Bolnik je bil med operacijo priključen na napravo, ki je nadomeščala srce in pljuča. Po presaditvi je prof. Barnard pognal srce z električnim tokom, pri drugi presaditvi srca v Kapstadt pa je presajeni organ začel sam utripati. Na sliki na levi je videti, kje so kirurgi odrezali žile in izrabljeno srčno mišico. Na desni pa je prikazano, kje in kako so s šivanjem nadomestili nov organ. Leva slika: 1. smer od glave, 2. zgornja velika vena, 3. glavna odvodnica, 4. pljučna odvodnica, 5. pljučni veni (dovodnici), 6. levi preddvor, 7. pljučna odvodnica, 8. in 9. pljučni dovodnici, 10. desni preddvor, 11. spodnja velika vena, 12. velika odvodnica. — Desna slika: 1. gornja velika vena dovodnica, 2. glavna odvodnica, 3. pljučna odvodnica, 4. isto, 5. in 6. pljučni dovodnici, 8. spodnja velika vena, 9. velika odvodnica.

pisec. Nekje zadošč, da bolnik ne diha in je brez refleksov, drugod je važen zastoj srca. Toda v zadnjih letih je vedno več ljudi, ki so bili nekaj trenutkov klinično mrtvi, pa so jih še oživili. Moderna masaža srca in dihanje usta na usta sta tu napravila velik obrat v pojmovanju, kdaj nastopi smrt. Večina strokovnjakov zahteva, naj bi enotno določili kriterije za ugotovitev smrti. Tudi če ni več mogoče ugotoviti delovanja možganov z encefalogramom, po mnenju nekaterih ni dokaz gotove smrti.

Drugo vprašanje, na katero mnogi opozarjajo, je izbira prejemalca. Zaradi velike nevarnosti operacije v sedanji fazi te kirurgije mora priti v poštev le bolnik, ki je brez operacije gotovo izgubljen v prav kratkem času. Za operacijo se mora odločiti sam, potem ko je popolnoma seznanjen z njenimi nevarnostmi. Biti mora sicer zdrav, tako da lahko preživi operacijo za primeren čas. Biti mora duševno močan, uravnotežen, sicer je malo verjetno, da bo zdržal v dobi po operaciji, ki od njega veliko zahteva. Kaj pa, če bi bilo več kandidatov hkrati za transplantacijo, vprašujejo dalje? Kdo naj takrat odбира kandidata za operacijo. Da bi izključili podkupovanje ali morda še bolj umazane posle, zahtevajo nekateri, naj bo izbira operiranca prepuščena komisiji nezdravnikov. Toda ta komisija bo tudi imela neprijetno dolžnost izbire, komu naj da možnost življenja in koga naj odloči za smrt. Verjetno to vprašanje še ne bo kmalu tako nujno, čeprav Barnard obljublja, da bo kmalu presajal po dve srca na teden. Kandidatov za transplantacijo ima menda že dovolj.

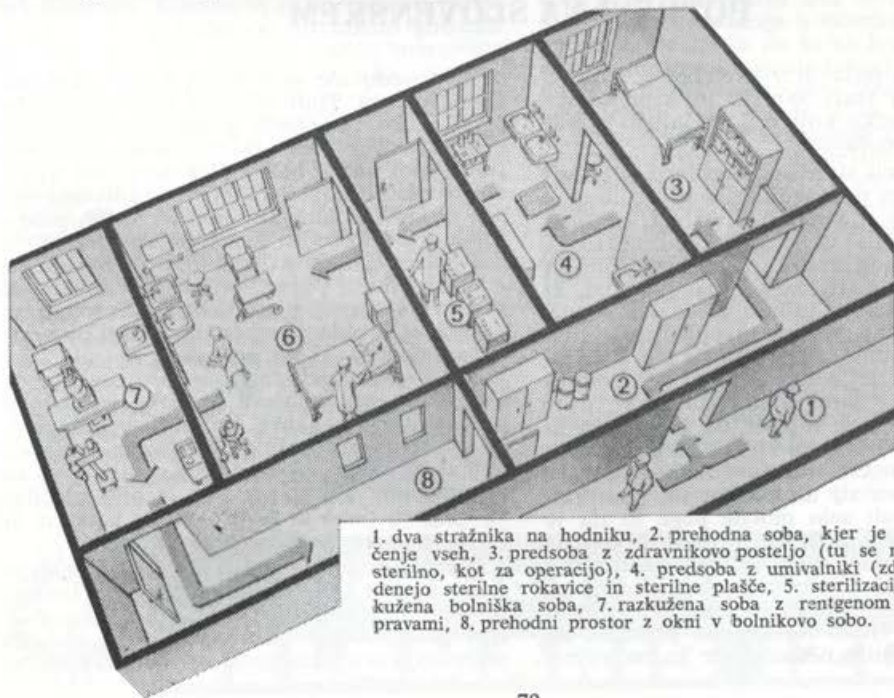
Da ne bi bilo napak ali še kaj hujšega, o čemer govori dr. Forssmann, zahtevajo vsi, da kirurg, ki bo napravil transplantacijo srca,

ne sme imeti nikakega vpliva na zdravljenje bolnika, bodočega dajalca srca. Le tako je mogoče preprečiti očitke, da je bilo več skrbi za transplantacijo srca kot za zdravljenje bolnika — dajalca.

Na koncu si moramo zastaviti vprašanje, kakšno vrednost imajo ti uspehi za medicino in človeka. Priznati moramo, da bo ta kirurgija še dolgo le izjemen poseg, ker bo prostovoljnih dajalcev parnih organov vedno malo, dotok organov od mrtvih pa bo vedno nezadosten. Tudi če uspejo znanstveniki izdelati dobre metode konserviranja organov, tako kot se je to zgodilo za kri in kosti, jih bo vedno manjkalo in bo le malo bolnikov lahko deležnih transplantacije.

Mnogi upravičeno opozarjajo na to, da je tudi smrt naraven pojav, ki ima svojo važno funkcijo za človeško družbo. Sir George Pickering je na primer zapisal: »Smrt ima važno nalogo: menjavo rodov. Upam, da me bodo pustili umreti, ko bo prišel moj čas. Zdravnik naj mi lajša bolečine, da ne bom trpel brez potrebe, toda ne želim, da bi mi menjaval organe, kadar mi bodo popustile duševne sposobnosti.«

Mnoge bo verjetno zanimalo vprašanje, ki smo ga na začetku nakazali: Ali je presaditev srca v sedanji razvojni stopnji upravičena operacija ali pa je nedopusten poizkus na človeku? Po pregledu razvoja znanja o presajanju organov in po pregledu čedalje večjih uspehov s presajanjem ledvic moramo priznati, da prenosa srca pod določenimi pogoji ne moremo imeti za neprimeren poskus na človeku, čeprav je velika nevarnost, da srce ne bo delovalo dolgo. Vsak večji operativni poseg ima v začetku, dokler strokovnjaki ne izdelajo popolnoma tehnike in indikacije za poseg, veliko smrtnost. Ostre obsodbe

Da bi preprečili infekcijo bolnika po transplantaciji, so potrebni izredni ukrepi za izolacijo bolnika. Zanj je rezerviran kar cel oddelek, kakor nam kaže slika:

1. dva stražnika na hodniku, 2. prehodna soba, kjer je obvezno preoblečenje vseh, 3. predsoba z zdravnikovo posteljo (tu se mora vsak obleči sterilno, kot za operacijo), 4. predsoba z umivalniki (zdravniki si tu nadeženo sterilne rokavice in sterilne plašče, 5. sterilizacijska soba, 6. razkužena bolniška soba, 7. razkužena soba z rentgenom in drugim pripravi, 8. prehodni prostor z okni v bolnikovo sobo.

iz vrst zdravnikov v tem primeru niso nič novega, čeprav jih izreko še tako slavna imena. Ko je bilo leta 1884. objavljeno v »Chirurgu« poročilo o prvi resekciji želodca zaradi rane na dvanajsterniku, je uredništvo pripisalo: »Upamo, da je to prva in zadnja operacija te vrste.« Vsi pa danes vemo, da je sedaj taka operacija dnevno na vrsti vseh, tudi manjših bolnišnic, in da je pomagala ali rešila že zelo mnogo ljudi.

Kako je sedaj s presaditvami živalskih organov, smo videli. Če bi rešili vprašanje obrambnega odpora človeškega organizma, bi imeli vedno velik vir organov za presajanje. Videli pa smo, da je srce živali, ki pridejo v poštev, prešibko in bi ga ne mogli uporabljati.

Zato je razumljivo, da so ameriški in ruski znanstveniki takoj po presaditvi srca v Južni Afriki poudarili, da bodo nadaljevali v svojem prizadevanju, da nadomeste človeške organe z umetnimi napravami. Videli smo, da plastične cevi odlično nadomeščajo večje odvodnice. V zadnjih letih je vstavljanje umetnih srčnih zaklopk pri raznih srčnih napakah zelo pogosto in ima dosti dobre uspehe. Majhen tranzistorski aparat, ki daje ritem srcu, kjer je obolen sistem za prevajanje dražljajev, je vsit pod kožo omogočil že mnogim bolnikom normalno življenje skozi leta.

Splošno je znano, da je aparat, ki ga imenujemo umetna ledvica, ker čisti kri kot zdrava ledvica, rešil življenje že mnogim ljudem s prehodno odpovedjo ledvične funkcije. V zadnjih letih rešujejo tudi ljudi, ki so jim ledvice za stalno odpovedale. Bolnika vsak teden enkrat priključijo na umetno ledvico

in je medtem popolnoma za delo sposoben. Sedaj se tehniki in zdravniki trudijo, da bi napravili aparat, ki bi ga lahko všili v bolnika in bi stalno nadomeščal ledvico.

Podobnega aparata, kot je umetna ledvica, za jetra še ni. Zato pa je uspelo pri nenadni prehodni odpovedi jeter zaradi težkega vnetja rešiti že več bolnikov tako, da so vključili za nekaj ur v bolnikov krvni obtok zunaj njegovega telesa svinjska jetra. Jetra nekaj časa dobro delajo in bolnik se popravi.

Znani ameriški kirurg dr. De Bakey je s svojimi sodelavci že napravil aparat, ki pomaga dneve ali tedne obolelemu desnemu srcu. To umetno srce je seveda zunaj telesa in ga poganja stisnjeni zrak. Sedaj delajo na tem, da bi napravili tako majhno umetno srce, da bi ga lahko všili v bolnika in bi nadomestil srce popolnoma. Na poizkusih pri teletih je umetno srce uspešno opravljalo svoje delo že nekaj ur.

Čeprav bi se posrežilo izdelati vse umetne organe, ne smemo pozabiti, da o zamenjavi možganov ne more biti govora. Torej so človeškemu življenju postavljene meje tudi v tem primeru. Če torej iz tega razloga ne moremo očitati napake kirurgom, ki so napravili prvo transplantacijo srca, ampak jim moramo samo čestitati k izrednemu uspehu, je pa gotovo upravičen očitek mnogih, da sta bili obe operaciji v Južni Afriki napravljeni s preveč smisla za reklamo. To v medicini ne sme postati navada. Spomnimo se, da prve transplantacije srca, ki jo je leta 1963 napravil Hardy iz šimpanza na človeka, svetovni tisk skoro ni omenil.

Vladimir Žakelj

POTRESI NA SLOVENSKEM

O potresnih pojavih v preteklosti nas počue predvsem stari zapiski in kronike ter razmeroma redke knjige, ki pišejo o zgodovini naravnih pojavov.

Ko prebiramo starejšo literaturo, v kateri najdemo razen podatkov vseh mogočih vrst tudi zabeleške o pojavih v naravi, se nam nehote zbudi vtis, da so pretekli rodovi opisali svoj čas bolj vestno in popolneje in da so v kronikah našli mesto tudi dogodki, ki bi sicer prav gotovo utonili v pozabo. Do neke mere je tako podrobno opisovanje tudi razumljivo; v manjših krajih so morala včasih poteči desetletja, da se je kaj pomembnega dogodilo — zato ni nič čudnega, če je župnik kakšne fare zapisal, da se je tega in tega dne komaj opazno stresla zemlja, da se je v jasnih nočeh na severnem nebu pojavil nenavaden sij ali pa, da so ljudje na Soncu opazovali zelo močne pege in da je zato sledila obilna letina... Včasih seveda niso dobro poznali vzročne zveze med posameznimi pojavi, niti niso znali razložiti, zakaj so ti pojavi nastali in kako so vplivali na naravo in ljudi. Nenavadne prikazni na nebu so pomenile nesrečo. Če že ne vojne,

so napovedovale vsaj kugo, lakoto, kobilice ali pa potres. Tudi kužne bolezni so bile po pripovedovanju starih piscev tesno povezane z nenavadnimi dogodki v naravi, pomenile pa so tudi kazen božjo. Nekateri med njimi, na primer Rudolf Peinlich, so nadrobno opisali zgodovino kužnih bolezni v naših pokrajinah, pri tem pa so kužne bolezni povezovali s potresnimi katastrofami, s poplavami in z vremenskimi pojavi. Njim gre zahvala, da je bilo o potresih v preteklih časih toliko zapisanega. Seveda ne smemo pozabiti na vrsto naravoslovcev, ki so podrobno opisali, kdaj in kako so doživeli različne naravne nesreče. Mnogi so tudi nabirali podatke iz obdobja pred njihovim. Janez Vajkard Valvasor je bil največji med njimi. V svojem znamenitem delu »Slava Vojvodine Kranjske« je zelo podrobno opisal vse, kar je bilo značilno za njegovo dobo in za prostor, v katerem je živel, to je za današnjo Slovenijo.

Posamezni potresi v preteklih stoletjih in zlasti močan ljubljanski potres leta 1895 so spodbudili mnoga peresa naravoslovcev in celo pesnikov ter pisateljev, da so ohranili pričevanja o teh naravnih dogodkih. Koncem

preteklega stoletja so se s seizmologijo začeli ukvarjati geologi, v začetku našega stoletja pa tudi fiziki, ki so dali seizmologiji nove razvojne poti. Začelo se je obdobje seizmologije, kjer seizmografski aparati, ki so vključeni v seizmološko mrežo opazovalnih postaj, izpodrinejo starejše opisne metode, s katerimi so se ukvarjali geologi. Vendar ne povsem! Pojavlja se tudi nova panoga, tektonska fizika, ki skuša pojasniti nastanek nežive narave s pomočjo matematično-fizikalnih metod. V tej bolj ali manj teoretični znanosti obstoja venomer nevarnost, da se znanstvenik oddalji od žive resnice, ki jo predstavlja narava sama, ki je proizvod sil, katere so jo oblikovale skozi vsa obdobja milijonov let Zemljine geološke zgodovine, in ki jo oblikujejo še dandanes.

Tudi če gledamo na seizmologijo samo skozi prizmo fizika, pridemo slej kot prej do prepričanja, da je potrebno seizmologijo obravnavati širše in iz različnih zornih kotov. Med takšno obravnavanje pa moramo vsekakor šteti pravilno ocenitev teh naravnih pojavov v zgodovini. Zgodovinski pregled potresnih pojavov nam omogoča oceniti tako imenovano seizmičnost ozemlja, to je mero za količino in jakost potresov, ki so se v danem obdobju dogodili na neki večji ali manjši površini. Tudi pokrajino, kjer se pojavljajo potresi, imenujemo seizmično; tista področja našega planeta, kjer potresov ni, imenujemo aseizmična. Pretežni del Slovenije je žal seizmičen in le malo področij je, kjer potresi ne morejo nastati.

Seveda je za potresno aktivnost potrebna določena geološka pogojenost. Stik Alp in Dinarskega gorstva v naši ožji domovini predstavlja neprestano nevarnost za nastanek potresov. Kotline in razmeroma prostrana polja, ki se nahajajo ob mlado gubanih gorstvih, so tudi drugod pogosta prizorišča potresov. Pogoji za potrese so tukaj; vendar v pomirjenju lahko povemo to, da je pri nas dinamika procesov v Zemljini skorji manj silna kot v drugih območjih našega planeta. To seveda ne pomeni, da nevarnosti pred potresi pri nas ni, pomeni pa le to, da je verjetnost, da se v prihodnjih sto letih na določenem kraju ponovi močan potres, ni tako velika, kot na primer v severovzhodni Grčiji, vzhodni Anatoliji ali v Iranu.

Potresi skozi stoletja

Ko prebiramo stare zapiske, se nehotе vprašamo, kdaj so bili prvi znani potresi v naših krajih? Odgovor na to vprašanje ni tako preprost. Gre za to, da je verodostojnost podatkov močno odvisna od obdobja in razmer, odvisna je od pomembnosti dogodka in sprejemljivosti pojava pri ljudeh. Ta se je seveda močno spreminjala iz stoletja

v stoletje. Končno je pomemben činitelj tudi naseljenost in izobraženost ljudi. V nekaterih krajih naše države na primer, kjer je bilo v preteklosti razmeroma mnogo več potresov kakor v Sloveniji, saj so izginila cela mesta, so ohranjeni skopi zapisi o pomembnih potresih, medtem ko najdemo pri nas dokaj podrobne opise potresov, ki niso povzročili tako hudega razdejanja.

Valvasor poroča na primer, da je bila meseca sušca leta 792 na Kranjskem povodenj, tej pa so sledili tudi hudi potresi. Ta podatek se vleče kakor rdeča nit skozi vse zapiske naših zgodovinarjev. Omenjata ga tudi Ivan Lapajne v svoji »Politični in kulturni zgodovini štajerskih Slovencev«, ki je izšla v Ljubljani leta 1884., in Ignac Orožen v »Celjski kroniki«, ki je v Celju izšla trideset let pred tem. Valvasor trdi celo, da je bila tega leta tudi kuga in lakota, na nebu pa se je prikazalo več strašnih znamenj z repatico. A. Koblar piše v svoji knjižici »Zemeljski potresi na Slovenskem«, ki je v Ljubljani izšla leta 1896., da tem podatkom ni popolnoma verjeti, ker manjkajo zanesljivi dokazi. Vsekakor je prav, če smo pri ocenjevanju podatkov iz teh časov previdni. Naslednje poročilo najdemo v »Opazovanjih«, ki jih je objavil dr. Johann Georg Thalnitscher (Dolničar). To poročilo v latinščini pravi, da je leta 985 Kranjsko zajel potres. Vsekakor je šlo za pomembnejši pojav, saj bi v nasprotnem primeru podvomili o tem, da bi se podatek o kakšnem manj pomembnem potresu ohranil.

V tem obdobju piše zgodovina vse več o potresih. Ljubljana, ki je verjetno bila v začetku 11. stoletja že razmeroma pomembna naselbina, je po pričevanju Dolničarja doživela prav hud potres leta 1000. Tudi tukaj se pojavlja vprašanje o verodostojnosti tega podatka. Možno je, da so na kraju, kjer stoji danes ljubljanski grad, takrat že obstajale utrdbe, čeprav segajo prvi pisani viri zgodovine mesta šele v leto 1144. Kranjska ali »Krajina« Velike Karantanije okoli leta 1000 je imela nekaj pomembnejših mest, kot je bila tedanja Ljubljana. To sta bili predvsem Kranj in Loka, kasnejša Skofja Loka. Zanimivo je, da ni nobenih znanih pričevanj o posledicah tega potresa v Loki in v Kranju, čeprav piše Dolničar, da je potresno področje segalo od Kranjske pa vse do severa Evrope.

Zanimivo je, kako si sledijo opisi nadaljnjih dogodkov. Isti avtor poroča, »da so leta 1077 tla Kranjske zadržela ob potresu, leto samo pa je vkljub temu prineslo obilico vina in žita«. V tem obdobju najdemo že več podatkov o potresih, zato se ob vseh ne bomo ustavljali. Nekateri med njimi so zani-

Domača goveja juha
DELAMARIS IZOLA

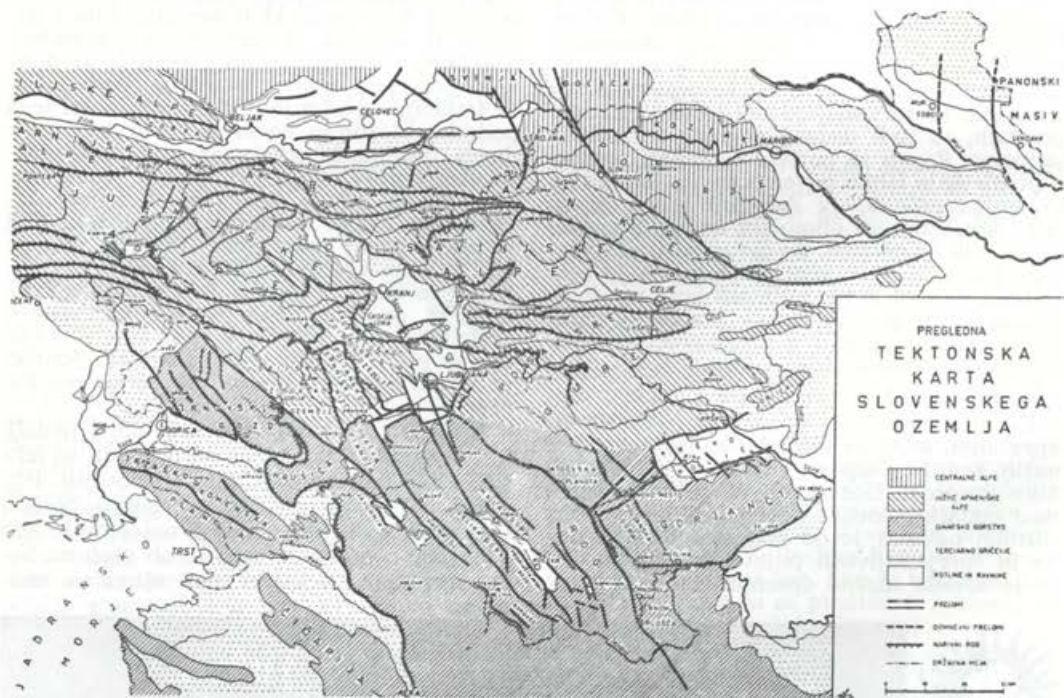
mivi že zategadelj, ker kažejo, kako si je ljudstvo preteklih časov zamišljalo potresne pojave. R. Peinlich poroča leta 1877 v svoji »Geschichte der Pest in Steiermark« (I. del. 1877), to je v »Zgodovini kuge na Štajerskem«, da so leta 1081 čutili v Ljubljani potres, ki so ga istočasno čutili tudi v Mainzu v Nemčiji. Potres je spremljalo močno podzemeljsko bobnenje. Drugi viri o tem »silno močnem« potresu ne poročajo in vse kaže, da je šlo za dva ločena potresna pojava. Vmes je tu in tam zaslediti drobne vesti o naših potresih, dokler ni leta 1201 prišlo do močnejšega potresa, ki ga kronisti nekoliko podrobneje opišejo.

Cetrtega maja 1201 okoli tretje ure popoldne je nastal hud potres na Štajerskem, ki je razsul mnogo hiš in gradov. Zgodovinar Albin Muchar pravi, da je bil tega dne leta 1201 v celi okolici Zajckloštra velik potres, ki je porušil vitanjski grad in pokopal sedem ljudi, med njimi ministerijalca vojvode Leopolda, Hartroda. Vitanjskega gradu po potresu niso več obnavljali. Poročila govore, da so se potresi vse leto ponavljali. Uničenih je bilo mnogo zidanih hiš in cerkva. Na celem Štajerskem se je zemlja večkrat tako potresla, da so ljudje pod milim nebom stanovali... Nekateri podatki pravijo tudi, da se je ob tem potresu porušil tudi grad Kač na zgornjem Štajerskem (pri kraju Murau). Vprašanje je, če je šlo za isti potres, ali pa za vrsto potresov z različnimi potresnimi žarišči. Ti potresi so povzročili tudi veliko morijo med prebivalstvom. Ta bi bila še

večja, če ne bi velika večina revnejšega prebivalstva bivala v lesenih kočah, ki so proti potresnim sunkom mnogo odpornejše, kakor masivne, iz kamenitih blokov ali opek zidane hiše.

Tudi trinajsto stoletje je bilo razmeroma prizadeto po potresih. Dolničar piše, da je leta 1236 potres močno stresel posamezna področja Kranjske. Leta 1267, petnajst let po sončnem mrku, ki so ga s strahom opazovali na Štajerskem, pa je močan potres porušil grad Kindberg na zgornjem Štajerskem. Kronike govore tudi o velikih povodnjah. Sledilo je razmeroma mirno obdobje. Ljudje so na potrese pozabili. Tu in tam se je po vsej verjetnosti le stresla zemlja, toda kaj hudega ni bilo.

Nato je prišlo do strašnega potresa na Koroškem. Bil je 25. januarja 1348, z jasnega zimskega neba je sijalo sonce. Ura je kazala okoli tretje popoldne, ko so nenadoma silni krči pretresli tla. Cerkvni zvonovi so kar sami od sebe zazvonili. R. Peinlich poroča, da je potres spremljalo nepopisno bučanje in bobnenje, hiše so se rušile kot za stavo in pokopavale pod zidovi ljudi in živino. Isti avtor pravi, da je potres povzročil celo omamljenost pri ljudeh in obenem zatrjuje, da naše dežele še nikoli niso doživele česa podobnega. Na Koroškem, Kranjskem in Štajerskem je bilo razdejanih 26 mest in naselij, mnogo cerkva in nad 40 gradov. Najhuje je bil prizadet Beljak na Koroškem. Mesto je bilo popolnoma uničeno. Vernike, ki so se zbrali v cerkvi sv. Jakoba, so pokopali cerk-

Tektonska karta slovenskega ozemlja. Ob močnejših črtah, ki kažejo tektonske prelome, so možni pomembnejši potresi

veni zidovi. Tudi v drugih hišah je bilo mnogo žrtev. Velikanski plaz zemlje z gore Dobrač nad dolino Zilje je zasul reko. Videti je bilo, kakor da se je gora preklala na dvoje... Okoli desetino vasi so zajeli valovi zajezene reke. Vmes so v Beljaku izbruhnili še požari, ki so se širili z veliko naglico. Huda panika je zajela ves živelj od Osojskega jezera pa daleč doli v Kranjsko in proti vzhodu na Štajerskem, kjer so potresni sunki hudo poškodovali številne zgradbe. Mariborski kronist dr. R. Puff piše, da je ta potres tudi v Mariboru povzročil škodo. Puff navaja kot datum potresa 25. januar 1347, kar je po vsem sodeč napaka v letnici.

Zelo verjetno, da se je dr. Puff zmotil, a tudi R. Peinlich piše pomotoma, da je ta potres nastal 25. januarja 1342. Avstrijska seizmolog dr. E. Trapp in dr. M. Toperczer sta potres ocenila po jakosti za potres X^o po Mercalli-Cancani-Siebergovi potresni lestvici. To je obenem najmočnejši potres v bližini naših krajev, kar ga poznamo. Razdalja od epicentra do Maribora je znašala okoli 150 km, zato je razumljivo, da so v Mariboru morale nastati posamezne poškodbe.

Kasneje je profesor J. Mihajlovič pri sestavljanju potresnega zemljevida Jugoslavije menil, da je v Mariboru prišlo v tem obdobju do lokalnega močnega potresa; Maribor je zato prišel v zono s potresno jakostjo IX°, katero smo pa kasneje popravili na VIII° in še to bi bilo potrebno temeljito raziskati, da bi tako vsaj malo pocenili gradnje, saj je gradnja v zonah z višjimi stopnjami znatno dražja.

Katastrofa na Koroškem je močno odjeknila po takratni Evropi. To ni bilo nič nenavadnega, saj so potres čutili od Furlanije do Dalmacije in od Moravske do južne Italije. Zemlja se je stresala še kakšnih 40 dni, nato pa še večkrat v naslednjih dveh letih. Kakšne so bile posledice potresa v naši ožji domovini, ne vemo. Prav gotovo so hudo trpela tudi mesta, ki so bila bližje potresnemu žarišču, predvsem Kranj, Skofja Loka in Trzič. Mogoče je, da je gora Korošica ob tem potresu zasula tudi stari Trzič na Gorenjskem, ali pa je bil kraj tako porušen, da ga niso več obnovljali. Seveda je te podatke potrebno uvrstiti med nepotrjene domneve. Baje se je ob tem potresu porušila celo prekrasna bazilika v daljnem Ogleju. Zilava narava naših ljudi je kaj kmalu prebolela žrtve in škodo, strah pred tem nenadnim pojavom pa se je med ljudmi ohranil vse do naših dni.

Kasnejša leta so sicer prinesla nekaj pomirjenja. Stirinajsto in petnajsto stoletje potечеča nekoliko mirneje, čeprav je tudi v tem obdobju prišlo do manjših potresov. Valvasor poroča, da je 6. marca 1502 močan

potres prizadejal mesto Zagreb, podrl stolp cerkve sv. Marka in tudi ostalim poslopjem napravil mnogo škode. Potres so čutili tudi v ostalih deželah, verjetno pa je tudi, da je potres povzročil škodo v bližnjih naših naseljih (Podsreda, Brežice, Sevnica, Brestanica).

Najhujši potres z žariščem na našem ozemlju je nastal komaj kakšno desetletje kasneje. Pravzaprav je šlo za dva potresa, ki sta si sledila v razdobju dveh dni. Prvi je nastal 24. marca 1511 popoldne, drugi, močnejši pa dva dni kasneje. Valvasor piše sicer, da je močan potres bil 1509. leta, vendar vsi drugi avtorji zanesljivo pričajo, da je bil potres 1511. leta. Že ob prvem potresu je v vseh mestih in naseljih Kranjske in okoliških dežel nastala prava panika. V Ljubljani se je podrla »Nemška hiša«, cerkev, vicedomska palača, pa tudi mnoge druge, trdno zidane hiše. Vsa druga poslopja so bila močno pretresena in razmajana. Ljudje so v paniki zbežali na pristave in v predmestja. Prvem močnemu potresu so sledili številni šibkejši. Ko je že vse kazalo, da se bodo tla umirila, je 26. marca med 16. in 17. uro prišlo do še močnejšega potresa. Utrdbe in gradovi so se podirali skoraj po vsem Slovenskem. Verodostojni zapiski poročajo, da se je v Ljubljani podrl osem cerkvenih zvonikov in del mestnega obzidja. Deželna hiša, ki so jo postavili leta 1467, je bila porušena, po vsej verjetnosti pa tudi cerkev sv. Jakoba, saj je je 1513. leta ljubljanski škof Krištof Ravbar posvetil temelj za novo cerkev. Toda to seveda še ni bilo vse: na deželi se je podrla več cerkva in zrušili so se naslednji gradovi: oba kamniška, loški, trziški, gutenberški in blejski na Gorenjskem, postojnski, polhograjski in hasperški na Notranjskem in turjaški na Dolenjskem. Blejcem se je zdelo, kakor da bi hotela podzemeljska moč prekucniti grad v jezero. V Trstu je morje močno butalo ob obale, podrla se je nekaj hiš in zvonikov, ljudje so pa v silnem strahu bežali v gričevje predmestja, misleč, da se bliža konec sveta.

Zelo poškodovan je bil tudi Tolmin, nato pa še vrsta mest in naselij v zahodni Sloveniji in v današnji Italiji. Menijo, da je ob tem potresu izgubilo življenje nekaj deset tisoč prebivalcev. Na Kranjskem se je pojavila kuga, prišla je tudi slaba letina in v deželah je zavladala lakota. Kronike manjših mest poročajo le lokalne novice. Iz Skofje Loke izvemo, da se je ob tem potresu podrla hiša Gašperja Lambergerja in mu ubila sina. Sela se je tudi hiša mestnega sodnika in druge.

Zemlja se nikakor ni hotela umiriti. Tla so se stresala še nekaj mesecev. Če bi takrat

pionirska znamka
hitro
pripravljenih jedi

merili naknadne potrese z občutljivimi seizmometri, bi nedvomno našli na tisoče potresov, med njimi največ takšnih, ki jih prebivalstvo ne bi čutilo. Iz bolj oddaljenih krajev so začela počasi prihajati sporočila, o tem, kako so čutili potres. Ljudi je osupnilo sporočilo z Dunaja, kjer so se na cerkvi sv. Štefana odkrušili deli zvonika. I. Lapajne v svoji zgodovini štajerskih Slovencev tega potresa ne omenja, vendar to ni dokaz, da ga ne bi na Štajerskem močno čutili. Nedvomno pa na hudih poškodb ni povzročil, saj bi ga sicer omenjale razne mestne kronike. Omenja ga pa Dolničar in pravi, da se je zaradi tega pojavila kuga. Ta potres in pojavi, ki so ga spremljali, je bila najhujša naravna katastrofa vseh časov na naši zemlji. Stoletja kasneje, ko so seizmologi začeli temeljiteje proučevati posamezne potresne pojave, se je zbudilo vprašanje, kje je bilo žarišče potresa. Italijanski seizmologi si ga laste in ga postavljajo v Furlanijo, novozelandski seizmolog G. A. Eiby pa ga kratkoma postavi v Jadransko morje. Tudi mi nimamo na razpolago natančnih podatkov. Sporočilo, da je morje v Trstu pljuskalo ob obale, sicer govori v prid temu, da bi žarišče tega potresa bilo pod morskim dnom, vendar je tak podatek lahko zelo problematičen. Bolj zanesljiv je podatek, da se je v bližini Idrije baje utrgal hrib, najbolje pa pričajo o legi epicentra številni šibki potresi, ki so skozi daljše obdobje bili pri nas, na Kranjskem in ne v Furlaniji. Pojavljanje teh naknadnih potresov je namreč dokaj zanesljivo merilo za to, kje je bil glavni potres. Prav gotovo v tem primeru potresna zona ni omejena na ožje področje, temveč zajema kompleks prelomnic med Ljubljano, Skofjo Loko in Idrijo, ni pa izključeno, da so spremembe v napestih ob prvih potresih sprožile druge mehanizme v okolici. Toda vse to je le uganje. Kaj se je v resnici dogajalo, nedvomno ne bomo mogli zvedeti. Ta potres je zelo pomemben, ker je od njega odvisno, kako opredelimo splošno seizmičnost naše ožje domovine.

Kasnejše obdobje, ki je sledilo močnim potresom leta 1511, je bilo razmeroma mirno. Napetosti v Zemeljini skorji pod nami so se sprostile, in tudi preprost narod, ki je v lesenih kočah potrese še skoraj najbolje prenesel, je uvidel, da so potresi prizadejali škodo ne le gospodi, temveč tudi njemu samemu. Poprej so namreč pogostokrat dejali »da so potresi božja kazen zavoljo hudobnosti, razbojnosti in nečloveške grozovitosti naših grofov in žlahtnikov«.

Prvi pomembnejši potres, ki je sledil, je bil 23. septembra 1571, in je imel žarišče na Koroškem. V Celovcu je poškodoval farno cerkev, podrl pa je tudi Humerški grad pri Razpotju, blizu Kotmare vesi. V Beljaku in v Celovcu je ta potres povzročil takšno škodo, da se je bilo bati, da bo podrl številne cerkvene zvonike (Reichart, Breviar. hist. Carinth.). Tudi naslednje leto je bil močan potres na Koroškem. Razmajal je zvonik cerkve v Beljaku. Leta 1575 je bil močan po-

tres na Kranjskem, ki so ga čutili tudi v Ljubljani.

Tudi v sedemnajstem stoletju je bilo več potresov. Ti sicer niso bili tako močni, kakor potresi ob začetku šestnajstega stoletja, vendar so prav tako včasih povzročili škodo, predvsem pa vznemirjali prebivalstvo. Leta 1621 je bil v Ljubljani močan potres, ki je po vsej verjetnosti preselega VII° jakosti. Na Vnebohoda leta 1622 je okoli poldneva močan potres burno zamajal Ljubljano in njeno okolico. Skof Tomaž Hren omenja ta potres v svojem dnevniku. Potresni sunki so vrgli križ z zvonika jezuitske cerkve v Ljubljani, podrlo se je več dimnikov, zlasti pa je trpela deželna hiša. Že tri leta kasneje je ponovno prišlo do hudega potresa, za njim pa je začela divjati še kuga.

V tem času so se v Evropi začele počasi razširjati vesti o silnih potresih, ki so v preteklih desetletjih pustošili na Kitajskem. Največji med njimi, ki je nastal leta 1556 v pokrajini Sansi, je terjal 830.000 človeških življenj. To je bila največja katastrofa vseh časov. Zanimanje ljudi te dobe se je tudi nekoliko bolj usmerilo k naravi in k njenim pojavom, zato imamo iz tega časa ohranjenih razmeroma mnogo sporočil o naravnih nesrečah, boleznih, letinah in o nenavadnih pojavih in prikaznih na nebu. Tudi leta 1626 je v Sloveniji nastal močan potres, sledila pa mu je kuga. Zato je že 21. avgusta 1626 izšel »infekcijski red«, ki je bil neke vrste pravilnik o zaščitnih ukrepih proti kužnim boleznim.

Prišlo je obdobje, ko se je potresna aktivnost preselila na druga področja naše domovine. Zvečer 17. junija 1628 se je mahoma silno stresla zemlja v dolini Save med Krškim in Brestanico. Podrlo se je več gradov, cerkva in hiša. Tudi rajhenburška kronika pravi, da se je potres še dvanajst dni ponavljal in veliko kvara napravil. Sledila mu je lakota. Stiri leta kasneje, 27. novembra 1632, se je po osmi uri zvečer v Krškem ponovno močno streslo. Potresni sunki so se v noči ponavljali. Dve leti kasneje, 1. maja 1634, so zjutraj med peto in šesto uro čutili močne potresne sunke na Kranjskem. Letina, pravi graški kronist Schnurrer, pa je bila kljub temu plodna. Tudi nekaj let kasneje je spet prišlo do močnih potresov. Leta 1640 je potres prizadejal Brežice in okolico, žal pa je o njem zelo malo drugih podatkov.

Medtem so potresi prizadejali tudi druge naše pokrajine. Dubrovnik in okolica sta bila porušena 6. aprila 1667, obale Jadranskega morja so zajeli hudi morski valovi, ki so uničevali obmorske kraje in razbijali ladje v pristaniščih. Nedvomno se je ob tem hudem potresu močno stresla tudi Slovenija, toda o tem ni sporočil. Na novega leta dan 1670 se je močno stresla zemlja v Bistri. Slišati je bilo tudi pok, kakor da bi kdo ustrelil s topom. Valvasor meni, da je bilo pok slišati zaradi tega, ker je veter v bližnji gori utrgal kako skalo.

Leta 1684 je bil 21. oktobra v Ljubljani razmeroma močan potres. S streh je padala

opeka in porušilo se je nekoliko dimnikov. Vse je kazalo, da si bodo Ljubljanci za nekaj časa lahko oddahnili pred to nadlogo, toda čez dve leti se je potres ponovil. Valvasor opisuje potres, ki je čez tri leta močno prizadel tudi njegovo bivališče Bogenšperk. Desetega marca leta 1689 ob četrti uri zjutraj, piše Valvasor, je bil tako močan potres na Kranjskem, kakršnega ljudje dotlej še niso pomnili. Treslo se je po vsej deželi, vendar ne povsod enako močno! Na Bogenšperku je popadalo s strehe mnogo opeke, marmornate krogle in kipi so se zvalili s podstavkov in se podrobili. Na Gorenjskem potres ni bil tako silen, pač pa je bil zelo močan ob Temenici. Mnogo cerkva je popolnoma razdejal, prekopicnil pa je tudi več zvonikov in poškodoval gradove. Čutili so ga več dni, vendar poznejši sunki niso bili več tako hudi. Zanimivo je, da je današnje dni področje zgornjega toka Temenice seizmično aktivno, vendar se potresna energija k sreči sprošča le v obliki posameznih šibkih sunov.

Leta 1690 se je močno streslo na Koroškem. Epicenter potresa je bil blizu Celovca. Tudi vsa Slovenija se je zazibala v razmeroma počasnih nihanjih. Potres so čutili vse do Verone in Dunaja. Na Koroškem, in deloma tudi na Štajerskem, je potres prizadejal mnoge vasi. Komaj dva meseca kasneje se je močno streslo v Ljubljani. Zgodovinar Dimitz pravi v svojem delu, ki obravnava zgodovino Kranjske (Geschichte Krains, IV, 56), da potres z dne 19. februarja 1691 ni naredil v Ljubljani bogve kakšne škode, čeprav je bil »precej čvrst«, le strop šentjakobške cerkve je nevarno počil... Cerkev so seveda morali popraviti. R. Peinlich doda še podatek, da je potres v uro od Ljubljane oddaljenem gozdu izruval velike hraste in razpokal tla, — »Kranjski pa je potres prinesel zelo rodovitno leto«. Žal s tako skopimi podatki ni mogoče ugotoviti, kje naj bi to bilo, hrastovi gozdovi pa so v tem času verjetno bili ob pobočjih Rašice, čeprav jih je danes na tem področju razmeroma malo. Na praznik sv. Petra in Pavla leta 1695 je bil hud potres v Brestanici, kar priča rajhenburška kronika. 11. februarja 1699 je na Kranjskem nastal nov hud potres, ki je zlasti prizadejal Motnik z okolico. V Ljubljani je ponovno poškodoval šentjakobsko cerkev, tako da so jo morali temeljito popraviti, verjetno pa je nastala škoda tudi na drugih poslopih.

Osemnajsto stoletje se je začelo razmeroma mirno. Iz posameznih krajev so sicer poročali o šibkejših potresih, toda vse je kazalo, da so se tla umirila. Velika potresna katastrofa v Lizboni leta 1755 je sicer zelo vznemirila prebivalstvo, vendar so potresi

začeli polagoma toniti v pozabo. Politični dogodki, ki so pretresali tedanjo Evropo, so postali ljudem pomembnejši, k sreči pa do močnejših potresov v tem času ni prišlo. V devetnajstem stoletju se ponovno vrste potresi. Radgona, Idrija, Kostanjevica in Sentjernej so prizorišča srednje močnih potresov v prvi četrtini tega stoletja. V tem času so se začeli kopičiti podrobnejši podatki o potresih po vsej Sloveniji; ti podatki so dragoceno gradivo o naši seizmološki zgodovini in so uporabni predvsem danes, ko skušamo najti načine, kako omiliti potresne katastrofe.

V kronikah potresov se začno pojavljati številni manjši kraji, naseljenost se je med tem časom povečala in tudi sporočila so podrobnejša in natančnejša. Leta 1840 je prišlo v dolini Nevljice do močnega potresa. Bil je poletni dan, 27. avgusta, ko se je ob enih popoldne nenadoma močno stresla zemlja. Potres so čutili v pretežnem delu Slovenije in celo v Gradcu na Štajerskem. V Ljubljani so nekateri zidovi dobili razpoke, na tla je padlo nekaj dimnikov in ometa. A. Koblar omenja, da je bilo posebno čudno to, da so v Ljubljani padale z neba kapljice s snovjo, podobno žveplu. Seveda ima domišljija, ki je povezana s strahom, zelo velike oči. Sporočila, ki so prihajala iz sosednje Italije in so govorila o vulkanskih izbruhih in potresih, so kajpada vplivala tudi na človeka tiste dobe. Zanimivejše je sporočilo, da so se v Lučah v Savinjski dolini po pobočjih valile skale in da so potres čutili vse do Benetk in Lombardije.

Poteklo je dobrih pet let in 21. decembra 1845. leta se je ponovno močno stresla Ljubljana. Nad 50 dimnikov je takoj po prvem sunku popadalo na ceste. K sreči do požarov ni prišlo. Potresno nihanje je premaknilo celo težke predmete. Mnogi zidovi so močno razpokali. Termalna voda v Rimskih Toplicah je za nekaj časa prenehala teči, nato pa je nespremenjena ponovno stekla. Naslednje noči so se potresni sunki ponovili, nato pa so se tla umirila.

Potresi so se v manjših presledkih zelo pogosto pojavljali v Cerknem, Ljubljani in v Zasavju, 16. januarja 1853. leta pa dokaj močno v Brežicah in v okolišnih vaseh. V zidovih so se pojavile razpoke, pa tudi pohištvo se je premaknilo v izbah. Ponoči 9. novembra leta 1856 je močan potres, ki ga je spremljalo močno podzemeljsko bobnenje, stresel Ljubljano. Tedanji ljubljanski časnik »Laibacher Zeitung« poroča v številki 260, leta 1856, da so potres na levem bregu Ljubljane močnejše čutili, kakor na desnem. Nekaj dimnikov s hiš je popadalo in ponekod predrlo strehe, tudi mnogo ometa je padlo s sten in zunanjih fasad. Razen tega je po-

SARDINE ALPE ADRIA
DELAMARIS IZOLA

Stritarjeva ulica v Ljubljani, nekaj dni po hudem potresu leta 1895

pokalo tudi nekaj zidov in kamnito piramido na pročelju frančiškanske cerkve je zasakalo od severa proti zahodu. Ta potres so čutili tudi v Trstu in v Celovcu.

Vse do leta 1870., ko je prišlo do močnega potresa ob prelomnici pri Klani na Hrvaškem, so se potresi vedno znova ponavljali na različnih področjih Slovenije. Tega leta pa je 28. februarja močan potres sunkovito zatresel področje med Klano in Ilirsko Bistrico in povzročil mnogo škode na poslopijih, ki so bila zgrajena iz kamna na način, ki je v teh krajih običajen. Potres je bil tako močan, da je dosegel VIII⁰ jakosti in so ga čutili vse do Maribora. Številne ponovitve so ga spremljale in vznemirjale prebivalstvo. Vrsta potresov je spodbudila tudi tedanji znanstveni svet, da se je začel ukvarjati s potresi. Doslej so zgodovinarji in kronisti opisovali potrese, da bi ustvarili trajno potrdilo o tem, kar se je zgodilo v naravi in kako je to vplivalo na naša naselja in mesta. V tem času pa se delno pod vplivom tujih znanstvenikov pri nas začela razvijati znanstvena seizmologija, ki skuša najti odgovor na nerešeno vprašanje nastanka potresov in naravnih zakonitosti, ki so s pojavljanjem potresov bolj ali manj tesno povezane. V znanstvenem svetu se začela pojavljati vse več imen znanstvenikov, ki se ukvarjajo s potresi. V Nemčiji najdemo posebno znamenitega naravoslovca A. v. Humboldta, v Italiji pa irskega inženirja R. Malleta, ki je začel proučevati posledice močnega potresa v neapeljskem kraljestvu, ki je porušil mesteci Montemurro in Caggiano.

Obdobje znanstvene seizmologije

Prvi, ki se je pri nas začel znanstveno ukvarjati s potresi na našem ozemlju, je bil avstrijski profesor geologije Rudolf Hoernes, ki je zbral gradivo o seriji klanskih potresov leta 1870. Leta 1893. je izšla v Leipzigu celo njegova knjiga o potresih, kjer obširno obravnava tudi klanske potrese. Veliki potres v Bellunu v Italiji leta 1873 je ponovno spodbudil duhove. Številni italijanski znanstveniki so se začeli ukvarjati s seizmologijo, na pomolu so bile tudi že prve konstrukcije

aparatorov za merjenje potresnih nihajev — seizmografov. Leta 1880 je 9. novembra hud potres prizadel Zagreb. Celo v Ljubljani so se tu in tam ustavile nihalne ure, tako močno je bilo tresenje. Potres so čutili skoraj v vsej Sloveniji in povsod je nastal hud preplah. Tudi hrvaški znanstveniki so začeli temeljito študirati ta potres in njegove posledice. Tako nam je s tega obdobja ohranjenega razmeroma precej gradiva, ki sega vse do velikega ljubljanskega potresa leta 1895.

Tega leta je 14. aprila ob 21. uri 17 minut nastal v Ljubljani hud potres. To je bil najmočnejši potres po začetku šestnajstega stoletja. Potresni sunki so hudo poškodovali nad deset odstotkov vseh poslopij, tako da so morali nekateri predele Ljubljane temeljito obnoviti. Zaradi tega potresa govorimo o predpotresni in popotresni Ljubljani. K sreči potresni sunki niso zahtevali veliko žrtev, materialna škoda pa je bila zelo velika in skoraj vsa takratna avstro-ogrska monarhija je pomagala Ljubljani, da bi ta čimprej premagala hudo krizo, ki ji je sicer pretela. Najhujše poškodbe potresa so bile v pasu ob črti, ki poteka od Iga preko središča sedanje Ljubljane do Vodice na severu. Pokazalo se je, da so poškodbe bile razmeroma tesno povezane ne le s kakovostjo poslopij, temveč tudi s pogoji, ki so vladali na mestu, kjer so ti objekti postavljeni. Slaba tla s talno vodo blizu površine so k uničenju močno prispevala, dobra in trdnejša tla z globoko talno vodo pa so bolj prenesla potresne sunke in so zaradi tega hiše manj trpele.

Tako se je s preučevanjem ljubljanskega potresa začelo novo obdobje naše seizmologije, poleg tega pa se je sprožil prvi urbanistični preporod Ljubljane; nastale so prve gradbeno-tehnične zamisli, kako zgraditi potrebne varne objekte, pa tudi geologija se je začela hitreje in intenzivneje razvijati. Komaj dve leti po potresu v Ljubljani začno v kletnih prostorih bivše realke v Vegovi ulici delovati prvi potresomeri italijanske konstrukcije, z observatorijem mornarice v Trstu je kasneje vzpostavljena brezžična zveza za sprejem časovnih signalov. Pri dunajski akademiji znanosti so takoj ustanovili

Vpliv močnega potresa na sodobno zgrajene stavbe. Posnetek po močnem potresu v Skopju leta 1963

posebno komisijo za preučevanje potresov in pooblastili posamezne znanstvenike, da organizirajo opazovalno mrežo s poročevalci v posameznih krajih. Ta mreža je delovala tako popolno, da je še danes za vzor ne le našim, mnogo slabše organiziranim seizmološkim službam v posameznih republikah, temveč tudi drugim državam v Evropi in v svetu. Ferdinand Seidl je prevzel dolžnost referenta za Kranjsko in Goriško-Gradiščansko, Rudolf Hoernes za Štajersko, Albin Belar, ki je bil vodja in organizator prve znanstvene seizmološke opazovalnice v Ljubljani, pa je zbiral podatke za Dalmacijo. Ljubljanska seizmološka postaja je bila med prvimi v Evropi in je bila prva opazovalnica te vrste v Avstro-Ogrski. V Ljubljani je začela izhajati revija »Die Erdbebenwarte« (Potresomerna postaja), ki jo je urejal profesor Albin Belar. Izhajala je enajst let in je najstarejša seizmološka revija v Evropi. Komaj dve leti po ljubljanskem potresu se je sicer z datumom 1896 pojavila obširna študija izpod peresa znanega geologa F. E. Suessa, ki je podrobno opisal ljubljanski potres leta 1895 in vse pojave, ki so bili z njim povezani.

Za današnje pojme je skoraj neverjetno, s kakšno naglico so znali takrat organizirati delo, objaviti rezultate in s kakšno skrbjo so posamezniki iz raznih mest, naselij in vasi, pa tudi z osamljenih postojank, planinskih koč, logarskih domov in kmetij sporočali o potresih in to brezplačno in brez predhodnega poziva. Takrat si je vsakdo štel v čast, da je seizmološki osrednji opazovalnici dal podatek o tem, kako so potres čutili v njegovem kraju. Človek včasih strmi nad opazovalnim darom posameznikov in nad njihovo objektivnostjo. Kljub sodobnim potresomernim aparatom našega časa so takšni podatki tudi danes zelo dragoceni, seveda je za seizmologe dragoceno predvsem večje število podatkov iz vse pokrajine, da bi tako dobili pregledno sliko razširjenosti potresnega pojava in njegovega vpliva na poslopja, predmete v njih (n. pr. viseče svetilke, steklenino, šipe), na spremembe v naravi (kaljenje vode, razpoke, padajoče kamenje), pa tudi na psihološki vpliv potresa na ljudi in vpliv tresenja na živali. Nekateri opazijo tudi nemir pri živalih pred potresom in zanimivo bi bilo zbrati čim več podatkov o takšnih opazovanjih.

Vsa leta pred prvo svetovno vojno, in v nekoliko manjši meri tudi med njo, so izhajala na Dunaju poročila potresne komisije, ki so prinašala vse potresne podatke in opazovanja posameznikov iz vse monarhije. Zgradili so več seizmoloških postaj in v Evropi je seizmologija naglo napredovala. Skoraj vsa klasična dela seizmologije so nastala v

Nemčiji, Italiji in v takratni Rusiji, kjer najdemo v imenih Wiechert, Herglotz, Agamennone, Mercalli, Sieberg in Golicin osnovne stebre vse kasnejše modernejšje seizmologije. Prva svetovna vojna je svoje opravila. Našim narodom so se sicer kazale popolnoma drugačne perspektive bodočnosti, naša znanost pa je stagnirala, kljub temu da smo v Ljubljani dobili univerzo. Glede na razvoj znanosti drugod je bila hitrost našega razvoja znanosti mnogo premajhna. Zato smo začeli zaostajati. Zaostajala je tudi seizmologija. Seizmološko postajo v Ljubljani so zamenjari, nekaj njenih aparatov pa so poslali v Beograd. Albina Belarja so odstavili z njegovega položaja, tako da si je v svoji vili v Gorjah pri Bledu sam postavil privatno potresomerno postajo in sporočal o svojih registracijah angleškemu časniku »Daily Mail«. V tem času je v Ljubljani bil celo drugi privatnik R. Reichl, ki je imel svoj potresomerni aparat, uradne ustanove pa ni bilo, dokler je niso kasneje ustanovili pri zavodu za meteorologijo in geodinamiko.

Seveda je pri nas tudi v tem času prihajalo do potresov. Obširno gradivo o potresih, ki je bilo zbrano po velikem ljubljanskem potresu, je ostalo neobdelano, nekaj gradiva se je izgubilo, seizmologija pa je vse bolj in bolj nazadovala. Potresna opazovanja v naši deželi so začeli voditi v beograjskem seizmološkem zavodu. Geografi in meteorologi, ki so prevzeli vodstvo seizmologije pri nas, niso mogli povzdigniti te vede, ki je segala čez njihove obveznosti in interese.

Nekoliko močnejši potres 1. januarja 1926. leta, ki je zvečer vznemiril Ljubljancane, je imel epicenter na področju Cerkniskega jezera in Javornikov. Posebno veliko škode ni povzročil, zbudil pa je zopet nekaj zanimanja za potrese. Med tem časom so v Ljubljani nabavili vodoravni dvokomponentni potresomer Wiechert z nihalom, ki je tehtalo 200 kg. Za veliko napravo s 1000 kg težko maso ni bilo denarja... Vendar je bil tudi to pomemben korak naprej. Največja zasluga zanj gre prav gotovo univ. prof. O. Reyji.

Posamezna področja Slovenije so še kar naprej stresali razmeroma šibki potresi. Če izvzamemo močne potrese, ki so 29. januarja 1917 hudo poškodovali Brežice in okolico, nato pa že omenjeni javorniški potres na novega leta dan 1926, so bila tla razmeroma mirna. Včasih se je streslo področje Gorjancev in Bele Krajine, nato so se tla zopet umirila. Sele 6. maja 1939. leta je prišlo do močnejšega potresa v Litiji in okolici. Hude škode ni bilo, kljub vsemu pa je potres izredno vzbudil duhove, o čemer pričajo članki časnikarjev v tedanjem »Jutru« in »Slovincu«. Vmes je poteklo dobro desetletje,

DOMAČA KOKOŠJA JUHA
DELAMARIS IZOLA

Poslopje Astronomsko geofizikalnega observatorija na Golovcu pri Ljubljani

ne da bi prišlo do močnejšega potresa. Prvega oktobra 1953. leta se je močno streslo področje Vidma in Krškega, nato pa 31. januarja 1956. leta območje Ilirske Bistrice, kjer je potres povzročil kar precej pomembno škodo in je ponekod prekoračil stopnjo VII. Sledili so mu razmeroma številni naknadni potresi, ki pa niso povzročili večje škode. Ob tem potresu, ki je imel žarišče pod Snežnikom v prelomni zoni, ki poteka proti Klani na Hrvaškem, so bila zlasti prizadeta naselja Koseze in Jasen ter mesteca Ilirska Bistrica, kjer je moč potresnih nihanj močno prizadela cerkev, pa tudi številna druga poslopja.

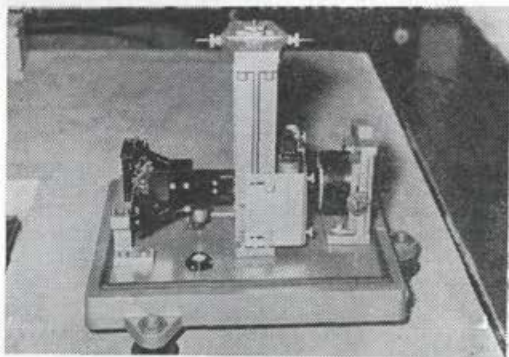
Obnova seizmološke opazovalnice

Leta 1954 so na ljubljanski univerzi sklenili zgraditi opazovalnico za astronomijo in geofiziko, ki naj bi združevala ti znanstveni smeri in se posvetila astronomskim in seizmološkim opazovanjem. Vremenske napovedi in klimatološke statistike seveda niso njene naloge, saj so že zdavnaj prešle v področje hidrometeoroloških zavodov. Z velikimi napori je 1958. leta uspelo dograditi observatorij na Golovcu pri Ljubljani in vanj postaviti razen astronomskih tudi seizmološke naprave. Te naprave so v glavnem bile le zastareli mehanični seizmograf Wiechert, kontaktna ura in nekaj pomožnih naprav. Mednarodno geofizikalno leto (1957-58) je dalo pobudo za nabavo kompletnega vertikalnega seizmografa tipa Hiller, za katerega so morali zbrati sredstva s treh strani. Ko je leta 1959 začel delovati ta seizmograf, ki ima za zelo kratke potresne valove povečavo okoli 10.000-krat, se je navidežno zelo povečala potresna dejavnost v naših krajih, to pa zaradi tega, ker ima že prej delujoči potresomerni aparat povečavo le kakšnih 60-krat.

Potresni pojavi so se javljali zdaj tu, zdaj tam, skoraj brez izjem v vseh znanih seizmičnih področjih Slovenije. Med pomembnejše potrese zadnjih let prištevamo serijo litijskih potresov, ki se je začela z glavnim potresom dne 19. maja 1963 od 11. dopoldne. Potres je dosegel VII⁰ po Mercalli-Candani-Siebergovi lestvici in je povzročil škodo od

Litije do Smartnega pri Litiji, pa tudi na področju Vač, Moravč in Kamnika. V dolini Save med Kresnicami in Hotičem so se potresni sunki še velikokrat ponavljali, toda v veliki večini primerov so bili le tako močni, da so jih zabeležile občutljive aparature, prebivalstvo pa jih ni čutilo. Kljub temu je prislo nekaj makroseizmičnih sporočil od ljudi, ki so čutili rahlo tresenje. Ta sporočila so bila zelo koristna v številnih primerih, ko se ni dala določiti smer potresnega žarišča, temveč le njegova oddaljenost, kar pa seveda ne določa natančne lege kraja, kjer je nastal potres. Zlasti so pomembna sporočila s področja, kjer so potres čutili v primerih, ko potresa niso zabeležile druge potresomerne postaje, na primer v Zagrebu, Trstu in na Dunaju, saj bi se s temi podatki dal izračunati epicenter.

Katastrofalni skopski potres, ki je nastal 26. julija 1963, je dal povod za poživitev jugoslovanske seizmologije, toda žal je od potresa imela največjo korist le makedonska seizmologija sama. V drugih republikah — z izjemo Slovenije — se je zelo počasi prešlo na modernizacijo. V Makedoniji so s sredstvi Mednarodne tehnične pomoči naglo zgradili moderen seizmološki observatorij, opremili okoli Skopja še pet manjših postaj ter zgradili dve novi pomožni postaji v Valandovem in v Ohridu. V Ljubljani pa je Astronomsko-geofizikalni observatorij univerze po skoraj štiriletni borbi s posojilom dobil sodobne naprave, ki jih bo seveda moral odplačevati, vendar je osnovni cilj, modernizacija naprav, bil dosežen. S temi napravami, ki so trenutno še v montaži, bo Slovenija mnogo pridobila, saj bodo lahko podrobneje spremljali potresne pojave in njihove zakonitosti. Težave delajo še neprimerni in pretresni prostori, ki bodo morali hraniti aparature, ki so občutljive na desetinko stopinje Celzija! Toda kljub vsemu je upati, da bo osnovna naloga dosežena. S temi napravami se bo Astronomsko-geofizikalni observatorij v Ljubljani uvrstil med najbolj opremljene opazovalnice v Evropi in ga bodo prekašala le še naj-

Vertikalni seizmograf Hiller v kleti Astronomsko geofizikalnega observatorija v Ljubljani. Aparat je postavljen na betonskem stebri, ki je ločen od okolišnje stavbe

modernejša središča v ZDA, ZSSR in na Japonskem.

Ob zaključku naj povemo, da Astronomsko geofizikalni observatorij Univerze v Ljubljani še vedno zbira vse podatke iz naših pokrajin, ki potrjujejo potresne sunke. Vsakdo ima možnost, da piše observatoriju in postane njegov stalni korespondent za potrese. V tem primeru mu bo observatorij poslal posebne anketne kartone, na katere bo korespondent lahko odgovoril. Naj omenimo, da je s pomočjo takšnih podatkov v naši zgodovini postalo znanih že nad 2300 potresov, ki so imeli epicentre na Slovenskem. Levji delež za te podatke gre predvsem tistim ljudem, ki jim je narava blizu, ki so dobri opazovalci in svojih opazovanj niso zadržali le zase, temveč so jih posredovali na pravo mesto. Vsem, ki bi imeli veselje, da postanejo stalni opazovalci potresov na Slovenskem, priporočamo, da to sporočijo Astronomsko geofizikalnemu

observatoriju univerze v Ljubljani, na naslov Ljubljana, Pot na Golovec 25, poštni predal 01-20. Observatorij jim bo poslal navodila za opazovanje potresov, na nekaterih krajih pa bo dal postaviti tudi majhne naprave za opazovanje potresnih sunkov-seizmoskope.

Bežna preglednica najpomembnejših potresnih pojavov kaže, da smo dežela z razmeroma pomembnimi potresnimi področji. Medtem ko se že kažejo pota, da bo v prihodnosti prišlo tudi do napovedovanja potresov in ko moderna opazovalna tehnika vse bolj pridobiva na svojem pomenu, so danes opazovanja potresov, ki jih opravljajo opazovalci širom po deželi, še vedno zelo pomembna. Pomembna pa so seveda tudi zagadatelj, ker nudijo podlago za ocenitev tistih neznank, ki jih moramo poznati, da bi gradili trdnjše in varnejše stavbe in s tem zmanjšali škodo in število človeških žrtev.

inž. Vlado Ribarič

OB DVEH OBLETNICAH MOHORJEVE DRUŽBE

Letos je minilo 40 let, ko se je Mohorjeva družba preselila iz Prevalj v Celje, prihodnje leto —1969— pa bo preteklo 50 let, kar se je umaknila iz Celovca na Prevalje. Obe obletnici sta pomembni v življenju te najstarejše slovenske kulturne ustanove in potrjujejo, da je kljub neprecenljivim zaslugam, ki jih ima domala na vseh področjih slovenske kulture, in kljub častitljivi starosti, s katero se ponaša, doživela hude čase, begunstvo in preganjanje po prvi svetovni vojski, ob drugi veliki vojni pa sredi najburnejšega razvoja likvidacijo in uničenje velike zaloge knjig ter dragocenega kulturno-zgodovinskega arhiva, a se je rešila tudi iz požara zadnje vojne in znala poiskati in upravičiti svoje trdno poslanstvo tudi v socialistični družbi.

Obe zadnji vojni sta prizadeli Mohorjevo družbo bolj kot katerokoli drugo slovensko kulturno ustanovo. Ko je bila Družba na višku (glede na število članov), je prišla prva svetovna vojna, ki je mnogim vzela pero iz rok in druge poklicala iz tiskarske delavnice na bojišče. Več njenih odličnih sodelavcev je padlo na fronti že leta 1914 in 1915. Načrt, ki ga je Družba začela izvajati, zlasti po naročilu predvojnega katoliškega shoda, je vojna precej prekrižala in zakasnila, tako da še do začetka druge svetovne vojne ni bil izveden. V tiskarni so celo mnogo črk pobrali za vojsko, tako da je moral imenik že leta 1916 iziti le skrajšan. Mnogo začrtanih del je bilo ustavljenih, med njimi izdaja Jurčičevih zbranih spisov in Grudnova Zgodovina slovenskega naroda.

Druga svetovna vojna pa je razdelila Slovenijo na dve okupacijski področji, uredništvo pa odrezala od stika s tiskarno. Sledila je likvidacija Družbe v času njene največje razgibanosti, tiskarno v Celju so prevzeli Nemci. Knjižno zalogo so uničili, družbine knjige pa preganjali tudi po kmetih. Podjet-

nemu uredniku Finžgarju je sicer uspelo, da je v blokirani Ljubljani in v razburkanem vojnem času ohranjal Mohorjevo družbo, bedel nad njo in snoval načrte za čas, ko bo narod zopet svoboden. Dr. Fran Stele, dolgoletni podpredsednik Mohorjeve družbe je ob počastitvi 80-letnice F. S. Finžgarja, družbigena tajnika in urednika rekel tole: »Ob zaslugah, ki jih imata za to obnovenje takratni vladni predsednik Boris Kidrič in nam Mohorjanom nepozabni pokojni Prežihov Voranc, je predvsem Finžgarjeva zasluga, da je Družba že za leto 1946 obdarila svoje člane s prvim darom, zadruga Mohorjeve tiskarne pa obnovila svojo izdajateljsko dejavnost. Za Finžgarja je bil ta uspeh veliko zadoščanje, saj je v tem upravičeno lahko videl priznanje novega časa za svojo neomajno stanovitnost v duhovnih zmedah časa med obema vojnama, posebno pa v času narodnega odpora. Najlepše priznanje pa mu je dal po Mohorjevi slovenski narod s tem, da je kljub organizirani agitaciji zoper 'komunistično' Družbo, kakor so jo pogosto imenovali, že število prvih udov — 66.000 — preseglo največje med obema vojnama doseženo število leta 1932 z 61.000 udi; ko se je val prvotnega upora polegel, se je število udov bližalo že številu 80.000 in če bi težave s papirjem ne bile prisilile Družbe k temu, da je omejila število udov, smo prepričani, da bi danes naš odbor izrekel slavljencu čestitke v imenu sto tisoč Slovencev mohorjanov.«

V dobrih štiridesetih letih obstoja je število mohorjanov naraslo v začetku tega stoletja na 80.000; okrog te številke se je sukalo dalje vso svojo »zlato dobo« do leta 1918, ko je bilo v času gibanja za majsko deklaracijo največ mohorjanov: 90.512. Prav v tako visokem številu se kaže odmev prebujene slovenske zavesti. Ob tem visokem številu mohorjanov je zapisal urednik v Glasniku v Kole-

darju za leto 1919: »Slava tebi, mili slovenski narod, in zahvala za tako veličasten dokaz verske in narodne prosvitljene probuje... To čudo govori pred vsem svetom neki poseben govor za naš mili slovenski narod: Kulturen si, duševno čil in zdrav kakor ne lahko kateri drugi, vsaj v tej splošnosti ne... Zrel in goden si za svobodo in vse njene dobrine, ki jih uživajo drugi, srečnejši narodi. Po pravici torej kličesh: Dajte nam svobodo zlato — ne kratite je nam!«

Ob osemdesetletnici Družbe je njen urednik lahko upravičeno zapisal: Mohorjeva knjiga je šla v vse kraje, kjer so le bivali Slovenci. Naše rojake, razdeljene tedaj v razne avstrijske vojvodine in grofije, je prav Mohorjeva knjiga družila ter v njih budila in ohranjela enotno narodno zavest. Prav poseben pomen je imela v tem pogledu v slovenskih obmejnih krajih, npr. v današnji Slovenski Krajini, in v tujini med našimi izseljenci, zlasti v Ameriki in Nemčiji. Brez Mohorjeve knjige bi se meje slovenskega ozemlja hitro še nadalje krčile; tako pa je ta knjiga nezavedne osvestila in potem zvesto bodrila in navduševala. Naši izseljenci brez Mohorjeve knjige, ki jih je vsako leto obiskala in poiskala ter med drugimi imeni in kraji prinašala tudi njih ime in nasebino v koledarjevem imeniku — tem najboljšem seznamu vseh Slovencev — bi hitro utonilo v tuji zemlji med tujimi ljudstvi... Mohorjeva družba je naučila naš narod brati, ga naučila ljubiti knjigo in zaradi nje tudi izobrazbo in lepo vzgojo. Njena velika zasluga je, da smo Slovenci mnogo hitreje kakor drugi južni Slovani stopili v zbor kulturnih narodov in da je danes vsak kmet in vsak delavec pri nas — dejansko izobražen. Mohorjeva knjiga je bila nekaj edino berilo družin na deželi in dolga desetletja vse obzorje doraščajoče mladine na kmetih. Iz Mohorjevih knjig so se Slovenci učili molitve, cerkvenega petja, češčenja svetnikov, katekizma in svetopisemskih zgodb, pa tudi poljedelstva, živinoreje, čebelarstva, kletarstva, zemljepisa, domače in obče zgodovine, preproste fizike in kemije, prava in tudi narodnega petja; v mohorskih večerniških povestih pa so spoznavali tudi sebe, svoje vrline in napake.

Položaj Družbe se je zelo spremenil po prvi svetovni vojni. Razpad Avstrije, boji za Koroško pozimi leta 1918 in na spomlad 1919 in izguba Koroške s Celovcem, kjer je bil sedež Mohorjeve od njene ustanovitve, njen beg na Prevalje, izguba mnogih naročnikov na Goriškem, Tržaškem in Koprskem in naposled selitev v Celje, vse to je Družbo močno prizadelo. Iz bogatega gruntarja z velikim domom v Celovcu je postala na mah ubo-

žana begunka na Prevaljah in potem skromna posestnica z zadolženo domačijo v Celju.

Ker je ob koncu vojne vračajoče se vojaštvo zasedlo vse železnice, Družba že jeseni 1918 ni mogla razposlati rednega letnega knjižnega daru. Obležal je v Celovcu, dokler mesta v juniju 1919 ni zasedla jugoslovanska vojska; šele zdaj je mogla razposlati knjige. Pred zasedom Celovca po jugoslovanski vojski je avstrijska vlada gledala Mohorjevo družbo zelo postrani. Leta 1919 je zahtevala knjige vnovič v cenzuro, meseca maja pa je delo v Mohorjevi tiskarni sploh ustavila in tiskarno razglasila za podjetje, ki naj služi vojski. Prihod jugoslovanskih vojakov je le za kratek čas pregnal črne oblake nad Družbo. Ze konec junija 1919 je poveljstvo jugoslovanske vojske opozorilo Družbo, naj se preseli iz Celovca, ker tam ni več varna. Dalo ji je na razpolago vojake in vlake. V enem tednu so vse stroje v tiskarni demontirali, knjižno zalogo spravili v zaboje in z vlaki prepeljali na jugoslovansko ozemlje. Upali so, da bo vrnitev v Celovec kmalu mogoča, zato se je Družba ustavila tik ob meji, na Prevaljah. Stiri knjige, ki so bile že pred begom natisnjene, je Družba spravila v združni dom pri postaji Sinča ves—Velikovec, koledar pa je tiskala šele po mesecih na Prevaljah.

Nesrečni plebiscit na Koroškem je Družbi onemogočil vrnitev v Celovec, kjer je imela svoj dom in še dokaj drugega imetja. Mesto, kjer je pognala svoje korenine in od koder je širila svoje versko, narodno in kulturno poslanstvo na vse Slovence, je morala malo manj kot po šestdesetih letih zapustiti. Za Mohorjevo je bila izgubljena tudi Goriška, ki so jo zasedli Italijani, pa tudi na Tržaškem in Koprskem so se zaprle meje za mohorsko knjigo. Raznim naročnikom v Ameriki in drugod po svetu tudi ni mogla več pošiljati svojih knjig. Mohorjeva je bila tedaj v resnici begunka — v barakah na Prevaljah je čakala boljših časov. Obeti pa so bili slabi. Ze v letu 1919 je padlo število mohorjanov od 90.512 na 59.677, torej za celih 30.825 udov; naslednji dve leti je število udov še vedno nazadovalo, tako da je Družbin tajnik profesor Ivan Hutter zapisal v Koledarju za leto 1921: »Se nekaj takih let in Mohorjeve ni več.«

Število članov je še pozneje nazadovalo tja do leta 1925, ko je imela Družba po vojni najmanjše število — 38.093 — torej niti polovice prejšnjega števila. Naslednja leta se je Mohorjeva s prizadevanjem svojih poverjenikov v ljubljanski in lavantinski škofiji za približno toliko dvignila, kolikor je izgubila z Goriško in Koroško ter tako izgubo teh krajev nekoliko nadomestila. Naslednja leta se je

ARGO

KREPKA GOVEJA JUHA Z MESOM

JE KOMPLETNA JUHA S TESTENINAMI, ZELENJAVO
IN KOŠČKI SUŠENEGA GOVEJEGA MESA

število sicer počasi dvigalo, gospodarska kriza po letu 1932 pa je število udov spet potisnila navzdol. Na Goriškem so leta 1924 ustanovili svojo, Goriško Mohorjevo družbo, ki naj bi delo celovške Družbe med Slovenci pod Italijo nadaljevala. Med Slovenci v Jugoslaviji so se tedaj ustanovljale Mohorjevi družbi podobne družbe (Vodnikova, Cankarjeva). Družbo je z neutemeljenimi očitki napadalo liberalno časopisje, jo tožilo v Beograd, češ da je tuja družba in ji tudi sicer skušalo škodovati. A Mohorjeva je kljub temu rasla in se krepila.

Po nesrečnem prebiscitu 10. oktobra 1920 je bila Mohorjevi vrnitev v Celovec za vedno onemogočena. V njenih hišah so se naselile stranke in nemški uradi; tako je izgubila še zadnje imetje, ki ga je imela. Razumljivo je, da je bilo nemogoče, da bi Družba stalno ostala na Prevaljah, kamor se je preselila 31. julija 1919. Če sami prostori so bili nemogoči; pisarne je imela v stari šoli na Fari, tiskarno pa v najetih Hencklovih barakah, za katere je morala plačevati visoko najemnino. V njih je za silo uredila tiskarno in knjigovoznico. Koliko priprav je bilo treba, preden so sploh mogli začeti z delom. Že sama selitev je bila draga, za nastanitev v Prevaljah in za ureditev možnosti dela pa je Družba potrošila vse prihranke. Za postavitev tiskarskih strojev so morali betonirati tla, napoljati elektriko za razsvetlavo in stroje, kar je vzelo celih pet mesecev. Štiri knjige so udom razposlali iz Sinče vasi, Koledar za leto 1920 pa so začeli tiskati na Prevaljah v decembru in ga razposlali za veliko noč 1920.

Družbo so čakale na Prevaljah še druge težave. Pravila je bilo treba prilagoditi novim razmeram, dopolniti odbor, ker so bili prejšnji odborniki razkropljeni po vsej Sloveniji, nekateri so ostali sploh v Celovcu, tako predsednik Vidovic, ki se je odpovedal predsedstvu, župnik Podgorc in tajnik Hutter. Za tiskarno je bilo potrebno posebno dovoljenje, ker je prejšnje, avstrijsko, veljalo samo za Celovec. Vrste sotrudnikov Mohorjeve družbe so se med svetovno vojno zelo razredčile in porazgubile, mnogi so pomrli, mnogo jih je padlo na raznih frontah, mnogi so bili še v vojnem ujetništvu. Proti Mohorjevi so se oglasili kmalu tudi domači nasprotniki, češ da je to podjetje iz tujine, odboru so očitali nerazpoloženje do Jugoslavije oziroma do dinastije. Mariborski »Tabor« ji je v dvokolonskem uvodniku (6. dec. 1922, št. 277) očital, da je v Koledarju za leto 1922 s popolnim molkom prezrla vse dogodke, ki se stečejo našega državnega življenja. »... O smrti jugosloven. kralja Petra ne najdemo ničesar... Naj ne mislijo gg. okoli Mohorjeve družbe, da se spoditkamo nad tem, če ni v koledarju obligatnega rodovnika dinastije, odločno pa protestiramo, da gotovi ljudje, med njimi celo inozemci iz Celovca, na račun našega ljudstva demonstrirajo svoje osebno nerazpoloženje napram jugoslov. dinastiji in državi.« (Podčrtano v uvodniku.) Očital jim je, da »špekulirajo s svojim pseudorepublikanstvom« itn.

Ker je ostalo tudi v Avstriji in Italiji mnogo mohorjanov zvestih svoji Družbi in je bila ona med redkimi ustanovami, ki je skušala ohraniti stike z njimi, je morala svoje knjige tihotapiti čez mejo. Finžgar, ki je 1. septembra 1922 prevzel uredništvo mohorskih knjig, je v nekem pismu zapisal: »Podbrdom so laški cariniki, kljub temu, da je Trst dovolil uvoz knjig, zaplenjali knjige in so poverjeniki imeli silne težave, da so jih s prošnjami in bakšišem dobili.«

Družba je bila pred čedalje večjimi težavami. Na nekatere je njen urednik Finžgar še posebej opozoril v svojih spominih »Leta mojega popotovanja«. Takole jih opisuje:

»Ko se je Mohorjeva s trudom kot begunka vsaj za silo kopala iz svoje potrtosti, so ljudje, svetovnonazorsko drugače usmerjeni, hoteli po vsej sili svojo Mohorjevo. Naj povem svojo misel. Tekma je prav gotovo vedna spodbuda za boljše delo. Seveda naj bo tekma poštena. Lahko pa je tekma le videz, v resnici pa ji je namen tekmeča za vse na svetu ponižati, uničiti, zlasti če opazijo na njem, da slabí. Taka nepoštena tekma je mati vsem tistim gospodarskim ustanovam, ki so spravile mnogo ljudi na beraško palico, ustanovitelje pa opitale z bogastvom in potem prav nič pomagale revnejšim ljudem. Nasprotno, tedaj so jih lahko drli po mili volji, ko niso imele nasprotnika. Kar so delali trusti, so delali v malem tudi majhni ljudje. Taka tekma je nepoštena in za splošnost gola škoda in udarec za šibkejšo...«

Ko je bila Mohorjeva begunka in vsa res gmotno in sicer potrtá, so sklenili, da je treba imeti tudi liberalno mohorsko družbo. Zato so ustanovili Vodnikovo. Kot človek, ki sem vedno ljubil svobodo in jo tudi vsakemu priznal, priznam tudi to, da so imeli možje, ki so bili svetovno nazorsko drugače usmerjeni kakor Mohorjeva, pravico tako družbo ustanoviti. Ugovarjam pa času, ki so ga za to izbrali — beg Mohorjeve, njeno kritično povojno stanje — in tudi načinu propagande. Hud boj se je razvil po časopisju in neutemeljenih očitkov je bilo vse preveč zoper Mohorjevo. Ta jih je zlahka zavrnila in vsi mirno sodeči Slovenci so ji dali prav. Mohorjeva je tudi kljub temu in kljub tekmi od leta do leta rasla.

Prišel je še hujši udarec, ki je bil naperjen, pa ni več ranih. V Beogradu so Slovenci skušali zavrti delovanje Mohorjeve tako, da so jo denuncirali kot tujo družbo, ki nima pravice do življenja — zlasti tiskarna ne — v Jugoslaviji. Ta zamah zoper Družbo je bil iz narodnega ozira zares strupen. Mohorjeva ga je spretno odbila, ker je imela dovoljenja za obrat še izza časa, ko je bil predsednik dr. Brejc. (ID VII, 275—67).

Finžgar je na te dogodke gledal dvajset let pozneje dosti mirneje ko takrat, ko jih je doživljal, saj je bil urednik Mohorjeve v času njene najhujše stiske.

Nemogoče je bilo, da bi Družba za stalno ostala na Prevaljah, misliti je bilo treba na selitev. Njeni odborniki, zlasti dr. Brejc in urednik Finžgar, so se trudili, da bi jo prese-

lili v Ljubljano. »Ljubljana je pač srce Slovenije, tam je doma inteligenca, tam bi se do- bilo novih sodelavcev in novega vzpona za ubogo begunko Mohorjevo...« s temi besedami je utemeljeval Finžgar njeno selitev v Ljubljano. Tako je dosegel, da se je vsaj uredništvo Mohorjeve preselilo v Ljubljano; 1. septembra 1922 ga je prevzel Finžgar. »Danes se čudim, da nisem takoj obupal... Sedel sem za prazno uredniško mizo, ko bi moral že imeti rokopise za prihodnje leto (1923),« piše urednik Finžgar v svojih spominih. Kolikokrat je pozneje obžaloval, da ni poslušal dr. Brejca, dr. Izidorja Cankarja in drugih, ki so mu svetovali, naj se odločneje zavzame za to, da bi Družba svoj sedež sploh preselila v Ljubljano, zlasti še, ko je bila v Celju tako negostoljubno sprejeta. »Še v drugi svetovni vojni, ko jo je okupator v Celju popolnoma uničil z arhivom in z vso zalogo (12 vagonov knjig), bi v Ljubljani imela pogumnejše reševalce, ki bi znali pred okupatorjem skriti vsaj dragocene arhiv in knjige,« je pozneje večkrat poudarjal.

Dobro leto je bil Finžgar urednik, ko si je v »Slovincu« privoščil Mohorjevo dr. Joža Glonar s klicem: Družbo je treba reformirati! Finžgar mu je v istem dnevniku odgovoril (24. nov. 1923) zelo stvarno. Med drugim ugotavlja: »L. 1917 in 1918 je bilo denarja kot listja, sedaj je zavladala edinščina, kakor je ta rod ne pomni. Prav vse književne in publicistične ustanove zdihujejo ob bornem številu naročnikov: »Matica«, »Dom in svet«, »Zvon«, »Čas«, »Zbornik« itd. in vendar vsem tem ne moremo očitati, da imajo odbore in urednike zanič. Korenite reforme je treba v žepih, pa bi se število naročnikov pri vseh začelo dvigati. Torej reforma družbene organizacije, ki se je skozi 70 let obnesla kot dobra, se zdi, da ni potrebna. Pravila, kakor so stara (iz leta 1860), so v svojem jedru zdrava.

Kot najbolj očitno zlo navaja dr. Glonar dejstvo, da je Družba vsako leto deficitna. To je res, da je deficitna, res pa ni, da je to zlo. Deficitna je, v kolikor jo knjige stanejo več kot znaša letnina članov. Če bi Družba dajala knjige tiskarjem in bi bila le neka posredovalka, ne pa producentinja ob enem, bi bilo to zlo res hudo. Ko pa ima ista družba tiskarno, ki obratuje tudi za trg — je torej ta deficit le dokaz, da ni kapitalistično podjetje, marveč daje in dodaja v prilog svojim članom vsako leto iz zaslужka od drugod...«

Družbi vsa leta, kar je bila begunka na Prevaljah, niso vele prijazne sape. Prevalje so ji bile le začasen dom. Uredništvo je bilo daleč, ponavljale so se težave zaradi nestalnosti elektrike, pomanjkanja plina, za po-

pravita strojev je bilo treba klicati strokovnjake z Dunaja ali iz Zagreba, tiskarna ni imela dovolj naročil, ker je bila predaleč od gospodarskih in kulturnih središč in torej ni mogla izkoristiti vseh možnosti. V kraju ali vsaj v bližini ni bilo srednjih šol, kar so občutili uradniki in delavci, ki bi radi šolali svoje otroke.

Za leto 1927 so mohorjani zadnjikrat dobili knjige s Prevalj. Selitev — zanjo se je odločil odbor in po dolgem razmišljanju izbral Celje — se je zavlekla, ker Družba ni mogla takoj dobiti ustreznih prostorov. Celjani je niso prijazno sprejeli in celo politični boji so se vneli ob njeni selitvi. Človeku, ki danes prebira tedanje pisanje po časopisih, se naravnost upira strupena zagrizenost in topoglavna omejenost ljudi, ki so ta boj tako zlobno razpihovali in hoteli Mohorjevo zatreti, ne da bi ocenili njeno velikansko narodno in kulturno delo, ki ga je opravila v preteklosti.

Na srečo se je ohranilo precej dokumentov, ki se nanašajo ravno na selitev s Prevalj v Celje. Družba je 23. junija 1926 vložila prošnjo za tiskarsko koncesijo pri okrajnem glavarstvu v Celju. Celjski mestni svet je prošnjo odklonil z utemeljitvijo, da ob treh obstoječih tiskarnah ni potrebna še četrta. Družba se je morala obrniti s prošnjo na velikega župana Mariborske oblasti. Prošnji je dodala obširno spomenico, ki govori o pobudah za ustanovitev Mohorjeve družbe, o njenem delu za narodno kulturo in versko vzgojo Slovencev, o njenem položaju na Prevaljah, kjer se je kot begunka le začasno ustavila in zaključuje: »V Celje ne prihaja družba iskat dela in naročnikov, ker prinaša svoje delo s seboj. Ne gre torej za potrebo k r a j a , ampak za potrebo n a r o d a slovenskega, ki bi brez Družbe sv. Mohorja kulturno nazadoval. Delokrog Družbe sv. Mohorja je označen z namenom, ki ga ima ter ni političen, nikdar ni bil in ne bo. Družba ne mara vzeti nikomar tiskarniškega zaslужka niti uvajati nejalne konkurence, ne odklanja pa postranskih naročil, ki so z bratovščino v skladu.« (Datum spomenice 1. oktober 1926.)

Družbo so še vedno imeli za tujko in ji zaradi tega osporavali domovinsko pravico v Celju. Družba je na ta očitek odgovorila, da je svoje tiskarniške pravice, ki jih je prej imela v Celovcu, neomejeno prenesla v Jugoslavijo in jih ji je leta 1919 odobrilo tudi predsedstvo deželne vlade v Ljubljani. Dokler pa Družba ni dobila pravice do tiskarske dejavnosti v Celju, se ni mogla odločiti za selitev, še manj za nakup zemljišča oziroma ustrezne hiše.

Kako so Mohorjevo sprejeli v Celju, izvemmo iz tedanjega dnevnega tiska. (Slikar Hinko Smrekar, ki je ilustriral veliko mo-

SARDINE SEVERNA ZVEZDA
DELAMARIS IZOLA

Kulturna slika iz „naprednega“ slovenskega mesta l. 1926.

Mohorjeva družba in celjski občinski svet. Karikatura slikarja Hinka Smrekarja kaže kulturno sliko iz »naprednega« slovenskega mesta leta 1926. Podpis pod karikaturu: Celjska mestna straža. Žeta Rožmarinček, po poklicu vlačuga, Žane Bunka, po poklicu tat in razbojnik ter Smohor, po poklicu najstarejši kulturni delavec, nimajo vstopa v naše mesto

horskih knjig, je ta sprejem prikazal v karikaturi tako nazorno in na način, da bi moralo biti sram vsakega poštenega Celjana.) »Jutro« je poročalo o tem 23. septembra 1926 pod naslovom Preselitev Mohorjeve družbe v Celje in s podnaslovom: Zakaj so napredni občinski svetniki v Celju glasovali proti preselitvi. Dopolisnik poroča med drugim:

»V celjskem občinskem svetu se je obravnavala v plenarni seji dne 17. t. m. prošnja Mohorjeve družbe v Prevaljah, da občinski svet izreče lokalno potrebo glede prenestitve njene tiskarne v Celje. Klub delovne večine je o tem vprašanju temeljito razmotril na svoji klubovi seji ter prišel predvsem iz gospodarskih in socialnih vidikov do zaključka, da lokalna potreba za kako novo četrto tiskarno v Celju absolutno ne obstoja. So pa bili v drugi vrsti tudi politični motivi, ki pri današnji popolni odvisnosti Mohorjeve družbe od klerikalno politične stranke vsa-

kemu narodno naprednemu Celjanu naravnost nalagajo nalogo, da ni napreden samo v besedah in pri kapljici vina, ampak da pokaže svojo voljo in svoje delo za narodno neodvisnost in gospodarski napredek kljub temu, da pritiskajo nanj razni klerikalni demagogi z vsemi močmi, dovoljenimi in nedovoljenimi sredstvi. Klub delovne večine v plenarni seji na dr. Ogrizkova izvajanja ni odgovoril, ker ve, da klerikalcev o svojem pravilnem stališču ne more prepričati. Zal je danes zaradi politične strasti nedostopna za vsako pametno besedo tudi ostala organizacija, predvsem pa radikali...«

V nadaljevanju polemizira dopisnik s »Slovencem«, potem pa zagovarja stališče občinskega odbora, ki mu gre za to, »da zaščiti predvsem obstoječa gospodarska podjetja in da obvaruje pred gospodarsko krizo in škodo tudi njihove gospodarje in uslužbence. Mohorjeva družba pa v Celje ne bi prinesla samo tiskarne, ampak bi otvorila tu tudi knjigoveznicu in knjigarno. Saj že vegetira v Celju knjigarna Slomškove zadruga, ki bi naj bila zaenkrat samo predhodnica knjigarne družbe sv. Mohorja. Zaščititi je bilo torej treba poleg celjskih tiskarn tudi celjske knjigarne, ki jih imamo zaenkrat gotovo dovolj. Klub delovne večine je ravnal pravilno kot zaščitnik interesov naše obrti.

Preselitev tiskarne Mohorjeve družbe v Celje pa tudi ne predstavlja po mišljenju klubovne večine v celjskem občinskem svetu nobenega narodnega in kulturnega vprašanja... Mnenje dr. Goričana, voditelja celjskih radikalnih občinskih svetnikov, da so priobčevali s pomočjo Mohorjeve družbe svoje publikacije tudi napredni pisatelji, kakor Cankar, Tavčar, Gangl, je popolnoma pogrešno in mu vsaj iz tega razloga ni bilo treba vneto zagovarjati preselitve Mohorjeve družbe v Celje. Pisateljstvo ni rokodelstvo, ki hrepeni po materialnem dobičku. Slovenski pisatelji pri Mohorjevi družbi, kakor je bilo nekdanj, imajo gotovo za razvoj slovenske kulture in slovenske zavednosti najmanj toliko zaslug, kakor družba kot taka. Kajti baš oni so bili tisti kulturni delavci, ki so dajali njenim publikacijam visoke notranje vrednote, po katerih si je pridobila tako lepo število članov. Ko pa je začela plavati po klerikalnih vodah ter odrivati naše najboljše pisatelje, je s svojimi po večini enostranskimi in pogosto manjvrednimi publikacijami izgubila vsaj v zavednejšem delu slovenskega naroda svoj prejšnji vpliv in zaslobo.

Nadalje, ali je res tako velikega narodnega pomena, da se preseli Mohorjeva družba, ki je delovala ves čas svojega obstoja med koroškimi Slovenci, sedaj s koroške granice v mirno zatišje celjskega mesta? Nemci na Koroškem želijo, da izginejo iz koroške zemlje zadnji ostanke slovenskega življa. Ali je družba poklicana, da družbene hiše v Celovcu, ki tvorijo močno slovensko posest, čim prej proda in prenese to nacionalno premoženje v osrčje Slovenije, kjer bo služilo strankarskim ciljem. Dr. Ogrizek je v občinski seji

precej sramežljivo omenil zasluge Mohorjeve družbe za Slovenstvo, in je s patetičnim glasom poudarjal, da mora biti vsakega Slovenca sram, ki bi glasoval proti lokalni potrebi...

Končno nastane še vprašanje, ali se mora Mohorjeva družba preseliti ravno v Celje, ki velikega tiskarniškega dela več ne prenese in ali ji ni mogoče priti v Maribor ali Ljubljano, kjer tiskarniška podjetja SLS že obstajajo in bi jih bilo treba z majhnimi investicijami samo razširiti? Jasno je, da so iz brali Celje kot sedež Mohorjeve družbe samo zaradi tega, ker v Celju klerikalne tiskarne še ni, Mohorjeva tiskarna pa naj bi bila ona trdnjava, iz katere bi se širil klerikalizem uspešneje po raznih krajih Savinjske doline. Ali je treba, da te podpirajo naši celjski radikali, ki trdijo o sebi, da so dobri naprednjaki?

Spravljati v zvezo z lokalno potrebo Mohorjeve družbe v Celju Vodnikovo družbo, pa je, milo rečeno, deplasirano. Obstojala bo in se razširjala po vsej Sloveniji iz svojega naravnega centra, pa naj pride tiskarna Mohorjeve družbe v Celje ali ne.

Dr. Ogrizek je kot navdušen avtonomist pri občinski seji namignil, da bo končna odločitev itak padla v Beogradu. Kot posebno priporočilo naj ne pozabi priložiti družbin koledar iz leta 1919, ter si priskrbeti podpore celjskih radikalov.

Ob tem poročilu v »Jutru« je zanimivo primerjati poročilo v »Slovencu« št. 214, dne 19. septembra 1926 z naslovom »Mohorjeva družba in celjski občinski svet«. Dopsis je datiran v Celju 18. septembra in se glasi:

»Vse ono plemenito stremenje in idealno delovanje, ki je pričelo med našimi prastarimi predniki že pod svobodnim soncem na ruskih in pruskih poljanah, ko so ljudje kakor Iztok in Irena zanesli med brate geslo ljubezni in plemenite vere, neznanski napori svetih bratov Cirila in Metoda, da privedejo slovenski rod do luči, vzorno pastirovanje sv. Mohorja med našimi slovenskimi prastarši in žrtve polno življenje našega prvega voditelja slovenskega naroda, škofa Martina Slomška, ustanovitelja Društva sv. Mohorja, vse to je dobilo v naši zadnji občinski seji tako brco in tako obsodbo, ki se more označiti samo in izključno kot največja sramota, ki jo je doživelo naše slovensko ljudstvo. In zakaj vse to? Da se omogoči in utrdi med slovenskim narodom takozvana Vodnikova družba, ki ni nastala iz etičnih in verskih nagibov, temveč iz politične potrebe stranke, ki si je zapisala na svoj prapor boj zoper katoličanstvo...«

Dopisnik opisuje potek seje. Dr. Ogrizek je zahteval poimensko glasovanje. Temu so

se demokrati upirali, dr. Ogrizek pa je vztrajal pri poimenskem glasovanju: »Zato, da bomo v zapisniku ovekovečili, kedo je glasoval proti.«

Po glasovanju je župan dr. Hrašovec preštel glasove in ugotovil, da je predlog za izjavo lokalne potrebe za Mohorjevo tiskarno propadel z enim glasom. Štirinajst proti trinajst. Dopisnik ugotavlja, da se seje niso udeležili trije odborniki, ki bi vsi glasovali za lokalno potrebo in g. Koschier, ki je moral pred glasovanjem oditi, »ker ga je klical top z Miklavškega hriba na vršitev svoje lepe in težke naloge. Tudi on bi sicer glasoval v prilog družbi.«

Vse to se je zgodilo dne 17. septembra t. l. ob deveti uri zvečer, ko so mislili demokrati zapeti mrtvaško pesem Družbi sv. Mohorja in slaviti vstajenje svoji Vodnikovi družbi. Dopisnik še pristavlja: Zanimivi so bili komentarji, ki so se slišali v mestu po seji. Meščani so skoro vsi obsojali nastop demokratov proti družbi. In sami uvidevnejši demokrati so sprevideli, da niso njihovi zastopniki znali v slepi strankarski strasti ločiti Mohorjeve družbe od vsakdanje politike. Javno se je konstatiralo, da je kaj takega mogoče le pri nas Slovencih in da bi vsak drug kulturni narod v takem vprašanju drugače nastopal, kakor so to napravili slovenski demokrati. Morda so to neposredno po seji tudi sami uvideli in pričeli krivdo valiti na dr. Ogrizka, ki je zahteval poimensko glasovanje! Cuden izgovor!

Po seji se je tudi veliko debatiralo v raznih družbah, kaj bi napravil g. župan, ako bi bil prisoten tudi g. Koschier in tako povzročil enakost glasov. V tem slučaju bi se moral odločiti tudi g. dr. Hrašovec. Eni so trdili, da bi tudi v tem slučaju nastopal kakor v krajnem šolskem svetu, ko je dirmiral v prid nove stavbe okoliške šole, drugi so pa trdili, da bi tega ne storil, saj da je vendar on dosmrtni član družbe in da bi zaradi tega gotovo oddal svoj glas v prid družbi.

In tako mislijo demokrati, da so ubili Mohorjevo družbo in utrdili svojo Vodnikovo družbo. Naj pa mislijo, da je njihov vsestranski voditelj dr. Žerjav! Ta nima sreče s svojimi idejnimi osnutki!«

O zadevi so tedaj pisali skoraj vsi slovenski časopisi. Zlasti »Jutro« je zadevo razpihvalo in hotelo napraviti iz nje »Afero Mohorjeve družbe« (prim. 7. oktobra 1926, št. 230), »Slovenec« pa je že dva dni prej med dnevnimi novicami prinesel kratko notico z naslovom »Afera« Mohorjeve družbe: »Jutro« hoče izzvati žurnalistično polemiko zaradi Mohorjeve družbe. Izjavljamo, da se v tako polemiko ne nameravamo spuščati. Nad sedemdesetletno kulturno delo Mohorjeve druž-

ARGO

**FIŽOLOVA JUHA
Z MESOM**

JE KOMPLETNA DUMAČA JUHA, KI JO LAKO ZARADI POLNE VSEBINE UPORABITE TUDI KOT OBROK, POSEBNO AKO JI PO VAŠEM OKUSU SE DODASTE KOŠČEK SUŠENEGA MESA

be med Slovenci je za vsakega zadosten odgovor...»

K političnemu boju v našem tisku, ki je nastal ob selitvi Mohorjeve s Prevalj v Celje, bi navedel še pisanje »Narodnega Dnevnika« dne 25. sept. 1926. Pod naslovom Zadeva Mohorjeve družbe piše o občinski seji na celjskem magistratu sledeče:

»Čitateljem »Narodnega Dnevnika« je že znano, da se je vršila dne 17. septembra 1926 na celjskem magistratu plenarna občinska seja, pri kateri je reklo 12 SDS in 2 NSS odbornika, da Mohorjeva družba ne sme v Celje. Slovenski kulturni zgodovinar si bo to sejo gotovo zapomnil in prepričani smo, da bo iskal sejne zapisnike v svrhu konstatacije, da SDS odreja družbi, ki je izdala milijone slovenskih leposlovnih in poučnih knjig, in storila največ za probujo narodne zavesti kakor tudi za izobrazbo našega naroda, da bi se smela naseliti v Celju. Zato bi svetovali, da se vsaj originalni sejni zapisnik vrže v ogenj, da ne pride svoj čas v študijsko knjižnico v Ljubljani in priča o nekulturnem postopanju celjskih SDS občinskih svetnikov. Tisto družbo, ki jim je s svojimi knjigami budila prvo narodno zavest, ki jim je dajala prvo dušno pašo, tisto družbo hočejo pregnati, in to samo iz vidika politične zakrknjenosti. 14 občinskih odbornikov glasuje proti družbi, ki šteje preko 14.000 družabnikov (l. 1926 je imela Družba 46.189 članov, op. p.) in ki ima za razvoj slovenskega naroda največjo uslugo. Takšno ravnanje je neodpušljivo. Skoda, da ni več Cankarja, kako bi si jih privoščil in pisal z gnevom v srcu nove knjige o »narodnem blagru«. Pa prepričani smo, da se bo našel kak slovenski umetnik, da poveleča njihovo ravnanje.«

Sedaj pa pride še celjska »Nova Doba« in »Jutro« od 17. t. m. in skušata to njihovo ravnanje celo opravičiti z dolgovезnim besedovanjem. Seveda si vsak razsodni čitatelj takoj ustvari svojo pravilno sodbo, ker tega koraka ni mogoče opravičiti. Celjani bi morali biti veseli, ako Mohorjeva sploh hoče priti v Celje, saj je vendar vsakemu Celjanu na tem ležeče, da mesto narašča, da se širi blagostanje in da imajo njegovi prebivalci nov zaslužek. Ali hočemo Celje zaplankati s kitajskim obzidjem in delati ovire raznim podjetjem, ki se hočejo preseliti v Celje. Preselitev Mohorjeve družbe bi pomenila za celjsko mestno gospodarstvo velikanski dohodek, a tudi za celjsko trgovino in obrt. Že iz tega vidika bi moral celjski občinski svet naravnost pozdraviti preselitev Mohorjeve družbe. Celjske tiskarne so pa tudi lahko mirne, ker je vendar znano, da Mohorjeva družba tiska samo tiste knjige, ki jih Mohorjeva družba založi. **Sicer pa bo Mohorjeva družba prišla v Celje, ali je SDS po volji ali ne, ker bodo to odločili drugi bolj uvidevni ljudje, ki znajo bolj ceniti pomen Mohorjeve družbe.**

Sam odbor Mohorjeve družbe ni bil tako prepričan, da se bo Družba res preselila v Celje, kot je to zapisal člankar »Narodnega Dnevnika«. »Slovenec« in »Jutro« sta sicer

že poročala, da se Mohorjeva družba »za služaj preselivte poteguje za nakup hiše g. Ivana Kosa v Celju«, in »Jutro« v dopisu 7. okt. 1926 še dostavlja: »V resnici je stvar pač že gotova, samo denar je še treba dobiti iz Celovca.« Finžgar, ki se je potegoval, da bi Mohorjevo preselili v Ljubljano, kjer ji ne bi nihče nasprotoval, čemur pa se je vztrajno upiral njen predsednik dr. Cukala, ki je hotel imeti Mohorjevo čim bližje krajem, kjer je živel in deloval njen ustanovitelj, češ da bo le tako deležna njegovega blagoslova, je v pismu dr. Brejcu (ta se je prav tako potegoval za selitev v Ljubljano) — v začetku oktobra 1926 pisal: »Kos bo zletel na boben, koncesije Mohor nima, ne bo dražil in bo kupil kdo drugi, potem pa je naselitev preprečena... Tudi tu so prsti teh tičev zadaj...« (v mislih ima občinske odbornike SDS v Celju).

Odborniki Mohorjeve družbe se v polemiko niso spuščali. Delali so na tihem, kar so mogli, obeti pa so bili slabi. Poznavalci celjskih razmer so jim svetovali, naj bi Družba odkupila graščino nekdanjega slovenskega poslanca viteza Berksa (Schloss Reifenstein — grad Blagovna v Goričici pri Sv. Juriju ob južni železnici), katere lastniki so bili tedaj neki Hrvati iz Zagreba, imeli so pa veliko dolga na njej. Graščina sama je bila velika, tla v njej parketna, imela je vodovod in elektriko, zraven pa dve veliki gospodarski poslopji in še precej zemlje. Graščina je bila oddaljena od železniške postaje v Št. Juriju tri četrt ure peš, od Celja pa poldrugo uro peš. Odborniki se za ta predlog seveda niso mogli navdušiti.

Vse razmere po glasovanju v celjskem občinskem svetu niso bile prav nič ugodne za Mohorjevo. Njena prva selitev je bila poslednja odvisna od velikega župana v Mariboru — dr. Pirkmajerja, ki pa Mohorjevi ni bil naklonjen. Zvezna tiskarna, ki jo je v glavnem vzdrževala demokratska Zadrúžna zveza v Celju, se je še posebno trudila, da bi onemogočila preselitev Mohorjeve v Celje. Zvezna tiskarna in Zadrúžna zveza v Celju sta 30. septembra 1926 poslali velikemu županu v Mariboru zaupni memorandum, v katerem ga pozivata, naj v obrambo njunih koristi ne izda Mohorjevi dovoljenja za preselitev v Celje. Celjski demokrati so bili o uspehu te spomenice tako prepričani, da tega niso mogli prikriti in so se celo javno ponašali z izjavami, da bo že dr. Žerjav s svojim posredovanjem pri kralju dosegel, da Mohorjeve ne bo v Celju. Celjski demokrati so se seveda bali, da bi SLS v tiskarni Mohorjeve družbe tiskala politični list, ki bi ga začela izdajati in bi tako ubijala njihovo Novo Dobo in s tem posredno škodovala Zvezni tiskarni. Celjski prijatelji Mohorjeve družbe so na vse to opozorili njenega predsednika dr. Cukalo in mu svetovali, naj bi dr. Korošec po svojih zvezah na dvoru skušal preprečiti vpliv dr. Žerjava. Dr. Korošec je svetoval, da je najbolje, če pri velikem županu v Mariboru posredujejo duhovniki z utemeljitvijo, da gre tu predvsem za cerkveno bra-

toščino, ki je tudi velikega narodnega pomena. Tako je oktobra 1926 tudi Mohorjeva družba poslala svoj memorandum mariborskemu velikemu županu in v njem na široko utemeljila pobude, iz katerih je nastala Mohorjeva, njene cilje in njeno dosedanje delo, posebej pa poudarila njeno apolitičnost in vsenarodni značaj. Okvir tega zapisnika je premajhen, da bi navajali vse nadaljnje prošnje in posredovanja s strani Mohorjeve, pa pojasnjevanja in utemeljevanja, ki jih je zahteval mariborski veliki župan dr. Pirkmajer oziroma celjski magistrat, preden je bilo izdano Mohorjevi dovoljenje za obratovanje tiskarne. Predsednik dr. Cukala je veliko posredoval in svoje pismo dr. Brejcu z dne 15. decembra 1926 zaključuje: »Verjemite, da bo Celje zmagalo — in tam bomo obratovali!«

Mohorjeva se je medtem kot tiskarsko podjetje reorganizirala v zadrugo z naslovom: Mohorjeva tiskarna v Celju, registrirana za drugo z omejeno zavezo. Kot taka je bila vpisana v združni register 23. marca 1927 s sedežem v Celju. Dovoljenje za obratovanje tiskarne je naposled dobila 5. aprila 1927. Ker je pa dovoljenje za knjigovoznico in prodajalno moral dati celjski magistrat — ta je pa spet nagajal — se je selitve znova zavlekla. Mohorjeva je bila v negotovosti — med Prevaljami in Celjem. Saj niti ni vedela, kje bo tiskala knjige za leto 1928, zato se je obrnila na Jugoslovansko tiskarno v Ljubljani, naj ji napravi proračun za natisk rednih in doplačilnih knjig za to leto. S kupno pogodbo, podpisano dne 16. maja 1927 je Mohorjeva družba kupila hišo celjskega trgovca Ivana Kosa (v Prešernovi ulici št. 7), k hiši pripadajočo parcelo, na kateri je Družba začela graditi novo tiskarniško poslopje, in zaradi lažjega obratovanja še Mozetičevo hišo v Gosposki ulici 28. Dne 29. junija 1927 je bila lastninska pravica prenesena na njeno ime in korist. Ni pa šlo vse tako gladko. Ravnatelj Zeichen se pritožuje v pismu predsedniku Družbe dr. Cukali: »Skrbijo me celjske razmere. Nastavljeni na magistratu — demokraci — nimajo nobenega respekta pred šefi. Nagajajo nemoteno in zavlačujejo rešitev aktov prav po balkansko. Prošnja za knjigarstvo je ležala dva meseca na magistratu v Celju. Uradnik Š. je kot referent enkrat izjavil, da je akt pri velikem županu v Mariboru. Ko smo dognali, da ga ni tam, je rekel, da je poslal spise v Ljubljano Trgovski zbornici. Ko smo dokazali, da jih ni v Ljubljani, je obljubil, da jih pošlje še isti dan velikemu županu. Zdaj mi je treba nove kontrole v Mariboru. Tako se utegne goditi inženirjevim načrtom (načrte za preureditev trgovske hiše in zidavo tiskarne je po zamislih arh. Jožeta

Plečnika izdelal ing. A. Suhadolec v Ljubljani, op. p.), katerih tedne in mesece ne bodo odobrili. ... v jesenskem dežju in zimskem mrazu se ne bomo mogli seliti.« (Pismo je datirano 16. julija 1927.)

Vendar so se stvari kljub vsem spletkam celjskih demokratov in kljub zavlačevanju oblasti z izdajo dovoljenj za posamezne dejavnosti tako premaknile, da so oktobra 1927 v Celju že montirali dva tiskarska stroja; ko sta stekla ta dva, so preselili s Prevalj še druge stroje. Okoli 10. novembra so začeli razpošiljati knjige za leto 1927/28 — zadnje s Prevalj; to so bile Koledar za leto 1928; Silvo Kranjec: Zgodovina Srbov; Slovenske večernice, 80. zvezek z Detelovo povestjo Vest in zakon in s Finžgarjevo Strici; L. Ehrlich: Katoliška cerkev; Lichtenberger: Moj mali Hlaček, 19. zvezek Mohorjeve knjižnice. Knjige so izšle v nakladi 49.000 izvodov. Z rednim delom v Celju je Mohorjeva začela pravzaprav šele naslednje leto 1928, torej pred štiridesetimi leti.

Hudo leto za Mohorjevo družbo, polno bridkih preizkušenj in hudih težav ter velikega potrpljenja. Zato je prav, da smo se s tem zapiskom spomnili trnove poti, ki jo je Mohorjeva družba prehodila pred malo manj kot pedesetimi leti iz Celovca na Prevalje, kjer je nekaj let živel kot prava begunka in nič manj žalostne poti pred štiridesetimi leti s Prevalj v Celje.

Za zaključek tega zapiska bi povzel besede pisatelja Ivana Preglja, ki jih je napisal o Mohorjevi družbi prav ob knjigah za leto 1927/28:

»Ob kažipotih, ki se presaditi ne dajo, ob nespremenljivih versko etičnih in slovensko narodnostnih smernicah, zarisanih Družbi sv. Mohorja že ob njenih prvih početkih od njenih prvih ustanoviteljev, ob častitljivem, z rabo in pridom sankcioniranem in v dobi sedmih desetletij tradicijsko ustaljenem obličju mohorjanske knjige, bi bilo neprirodno pričakovati, da bi se mogla ali hotela Družba sv. Mohorja kdaj karakterni, tj. po vsem svojem bistvu predugačiti in preurediti. Skrajno zmotno pa bi bilo, če bi kdo Družbo grajal, da se prenavlja in preraja spričo menjajočih se časovnik prilik in prosvetnih razmer od časa do časa v toliko, v kolikor se vse in vsaka institucija mora razvijati v smislu vsega in enega življenjskega načela, tega namreč, da vse zares živo tj. nesenilno in neanahronistično evolucionira in smotno raste. Ne da bi morali prav tu Mohorjevo družbo braniti proti očitku, ki smo ga vaje ni čuti od modernega, kulturnobojnega kriticizma čes, da se je preživela, nočemo na drugi strani žaliti tistih prijateljev družbenih knjig, ki ob moderni mohorjanski knjigi mor-

SLANI FILETI INČUNOV
DELAMARIS IZOLA

da iz nekeke zagrenjenosti, iz nekega »resentimenta« trpijo v okusu in vonju vseh tipičnih hvalivcev temporis peracti. Družba sv. Mohorja sploh nobene apologetične ocene potrebna ni. Zato ker je vidno, da živi. Njena rast je afirmacija njene misli in njenega programa, njen *raison d'être*...

Stoži namreč, da Družba živi v vsem tistem idejnem in materialnem obsegu, kakor je živela. Notranje, še bolj pa zunanje krize, ki jih je morala prenesti kakor vsak drug in zdrav organizem, so dokaz njene življenjske sile, zdrave odpornosti in nujnosti. Nujnosti pravim! Zakaj nobeno drugo podobno podjetje ne bi moglo nadomestiti Mohorjeve družbe, ki je postala integralni del naše domače prosvete, omike in književnosti. Ker Družba more in mora živeti, bo živela in napredovala...« (Slovenec, 6. nov. 1927).

Ko je pred desetimi leti kolektiv Celjske, nekdanje Mohorjeve tiskarne, slavil tridesetletnico tiskarne, najbrž noben član tega kolektiva ni vedel, po kakšnih težavah je prišla Mohorjeva v Celje in s kakšnimi žrtvami je postavila novo tiskarno. Zato na tej proslavi nikomur ni prišlo na misel, da bi za ta jubilej dal priznanje Mohorjevi družbi. Glavni urednik Mohorjeve dr. Cajnkar je tedaj upravičeno grajal ta prezir, ko je zapisal v Književnem glasniku (I. III., št. 1, str. 11): »Tridesetletnice celjske (z malo začetnico, ker se Celjska ne more ponašati s tako častitljivo starostjo) ni slovesno obhajala Mohorjeva družba kot njena prva in dolgoletna lastnica, temveč le sedanji tiskarniški kolektiv. Zato se je govorilo ob tej priložnosti le o tiskarniškem delu kot čisto tehničnem opravku...«, kot da so pozabili, »kaj je dalo celjski Mohorjevi tiskarni pravo vrednost in resnično kulturno ime« in je bilo v njej tiskanih

na milijone knjig in dragocenih zbirk. »Zato je prav, da se z drugimi vred na tihem udeležijo tridesetletnice, h kateri niso bile povabljeni.«

Mohorjevo so tudi v povojnih letih nekajkrat v Celju tako gledali, kot da sede v občinski hiši nekdanji njeni nasprotniki. Urednik se je z rokopisi moral peljati mimo Celja (Celjske tiskarne!) v Mursko Soboto in v Maribor, kjer se niso branili tiskati mohorskih knjig, kot so se jih v Celju — v nekdanji Mohorjevi tiskarni. Urednik dr. Cajnkar je zapisal o tem: »Zakaj je sedanje vodstvo nekaj let pred tridesetletnico sleherno zvezo z Mohorjevo pretrgalo, je dokaj težko razumeti. Trgovskih razlogov za to ni imelo, ker gotovo nismo bili slabši plačniki od drugih interesentov. Vihar okupacije je Mohorjeva družba častno prestala. Na seznamu Hitlerjevih kulturnih nasprotnikov je bila celo nekje na prvem mestu. Po osvoboditvi so se najvišji predstavniki ljudske oblasti zavzeli za obnovitev Mohorjeve družbe (nekateri so postali celo člani njenega odbora). Kar smo založili in tiskali, ni niti najmanj v nasprotju z graditvijo lepše prihodnosti in se povsem sklada s temeljnimi idejami socialistične svobodoljubnosti. Konfliktov med založbo in tiskarno ni bilo. In če je že kdaj prišlo do nesporazuma, se je kaj kmalu izkazalo, da ne gre za našo krivdo... a vse to že sodi v zgodovino.«

Letos je minilo štirideset let od ustanovitve Mohorjeve tiskarne. Morda se je jubileja spomnil tiskarniški kolektiv — o Mohorjevi družbi in o Mohorjevi tiskarni se ni ne pisalo ne govorilo.

Zato naj vsaj mohorski koledar spregovori, da bo mlajši rod vedel, kakšne dediščine je dedič!

-nc

NEKAJ OBLETNIC IZ NAŠE ZGODOVINE

Je že kar navada, da se v vsakoletnem koledarju spomnimo nekaterih obletnic iz naše zgodovine, predvsem obletnic, ki so pomembne za naš narodni in kulturni razvoj, in obletnic naših velikih mož, ki so k temu razvoju tudi največ prispevali. Mimo nekaterih res ne moremo, da zaradi njihovega splošnega narodnega pomena ne bi kaj več zapisali o njih, druge pa vsaj kot kronisti moramo omeniti. K širšim proslavam nekaterih jubilejev nas spodbujajo, če že ne silijo tudi aktualni zunanji vzroki, ki izvirajo predvsem iz mednarodnega dogajanja v sedanjem času. Bolj kot kdaj se ob takih jubilejih zavemo, kaj smo in kaj hočemo, kakšno pot smo prehodili in kakšna se nam odpira v prihodnost, česa se moramo še globlje zavedati, kaj temeljiteje razmisлити, kje iskati trdne opore, da zavarujemo in zagotovimo svoj obstanek, svoj kulturni, gospodarski in narodni razvoj skupaj z drugimi narodi socialistične Jugoslavije.

Že v lanskem koledarju smo ob stoletnici ustanovitve Dramatičnega društva in ob stoletnici taborov poudarili, da je leto 1968 znamenito jubilejno leto. Le nekaj let po ustanovitvi prvih čitalnic se je kulturno-prosvetno in politično življenje med Slovenci tako razgibalo, da je obetalo pravo pomlad v preujanju našega naroda. *Taborska doba* je bila sicer kratka — leta 1868 se je začela, leta 1871 pa nehala, ker je dunajska vlada prepovedala vse taborne — je pa prvič po kmečkih puntih sprožila veliko množično vseslovensko politično gibanje. Taborska doba nas je potrdila kot politični narod, kar je že na vabilu na prvi tabor v Ljutomeru napisal »oče slovenskih taborov« dr. Valentin Zarnik, da je namreč »naš narod stopil s tem dejanjem iz čitalniškega radovanja in rajanja prvokrat samostalno na politična tla.«

Se pred stoletnico taborov smo praznovali stoletnico Slovenskega naroda, ki je kasneje postal prvi slovenski dnevnik.

Leta 1968 je minilo petdeset let, ko so Slovenci prešli z drugimi jugoslovanskimi narodi v državno skupnost. Ta skupnost tedanje Jugoslavije je imela še plitve temelje — trdnosti in trajnejše so jugoslovanski narodi ustvarili šele v skupnem boju pred petindvajsetimi leti na II. zasedanju AVNOJ — 29. novembra 1943 v Jajcu. Ta jubilej je novembra 1968 proslavljala vsa država kot ljudski praznik in je bil v resnici najpomembnejša manifestacija v vrsti obletnic, jubilej republike ter praznik bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov. V proslavi tega prelomnega dogodka v zgodovini naših narodov so sodelovale vse šole, vsi delovni kolektivi in ves skupščinski mehanizem od občine do federacije. — Ob tem jubileju se nismo spominjali samo temeljev, na katerih je zrasla nova Jugoslavija že sredi bojev, marveč tudi tedanjega položaja: naš upor se je razvil v največjo protifašistično silo sredi tedanje zasedene Evrope. Jugoslovanski narodi pa so na kosu osvobojenega ozemlja že med krvavim bojem odločali o prvih oblikah svoje bodoče politične usode. Čeprav zasedena po nemških, italijanskih, madžarskih okupatorjih je bila narodnostno tako različna Jugoslavija po dveh letih junaškega boja zedinjena bolj kot kdaj prej. Šele v tem boju so jugoslovanski narodi postali resnično suvereni in začeli spoštovati drug drugega. Moč naših narodov je prihajala tedaj iz doživljanja svobode, iz razredne moralne trdnosti, ki so jo izpričali v obrambi in uporu proti nasilju. To so vrednote, ki jih je treba poudariti ob tem jubileju še posebej danes, ko vidimo, da so majhni narodi znova ogroženi.

Med obletnice, ki jih lahko pozabimo, ker so klavrne in žalostne, se uvršča dvajsetletnica poskusa »informbiroja«, da bi odvzel našim narodom, našim delovnim ljudem njihove pravice in svobode. Primer zasedbe Češkoslovaške nas je bridko opozoril nanjo.

Še dve pomembni obletnici smo obhajali Slovenci v letu 1968: v Novi Gorici je bila 15. septembra proslava 25-letnice vseljenske vstaje v Slovenskem Primorju, 3. oktobra pa 25-letnica kočevskega zbora. 25-letnica vstaje primorskega ljudstva je bila vsekakor največja spominska proslava v Sloveniji. Častni pokrovitelj proslave je bil predsednik Tito, Edvard Kardelj pa je na njej govoril. V govoru je med drugim dejal, da vsak narod mora braniti svojo svobodo in poudaril, da narod, ki vztraja v svoji borbeni enotnosti, ne more biti zlomljen v svojem odporu, tudi če ima proti sebi mnogo močnejšega sovražnika. Zakaj še so mračne sile, ki poskušajo urediti svet — ne na temelju svobode in enakopravnosti ter njihove kolektivne varnosti — marveč na podlagi pravice močnejšega in interesov močnejšega. Zvesta idealom osvobodilne vojne je zato Jugoslavija v današnjem mednarodnem položaju na strani vseh tistih narodov, ki se bojujejo za svobodo in neodvisnost ter za pravico, da sami odločajo o svoji usodi.

Proslavo vstaje v Slovenskem Primorju so spremljale predvsem številne kulturne, politične in športne prireditve, potekala pa je tudi v znamenju prijateljstva in sodelovanja ter složnega sožitja obmejnega prebivalstva. V uporu proti fašističnemu okupatorju se je začelo utrjevati tudi sožitje med sosednjima narodoma, ki se danes lepo razvija in krepi na vseh področjih. Za pomembno obletnico je Nova Gorica dobila tudi poseben občinski grb, kajti Nova Gorica je z jubilejnim letom vstaje primorskega ljudstva slavila tudi 20-letnico, odkar so bile zasejane prve lopate za njeno graditev.

Dne 3. oktobra je bila v Kočevju veličastna spominska proslava ob 25-letnici zgodovinskega Zbora odposlancev slovenskega naroda, torej prvega slovenskega parlamenta, ki je sredi narodnoosvobodilnega boja postavil temelje slovenski državnosti. Ta zbor je bil v resnici mejnik, zgodovinski dogodek, pomemben za nadaljnjo usmeritev našega narodnoosvobodilnega boja in bodočega političnega življenja. Sredi okupirane Evrope, za streljaj daleč od prvih nemških straž je zasedal v osvobojenem Kočevju zgodovinski zbor, na katerem so se zbrali delegati Osvobodilne fronte z zasedenega Gorenjskega, Štajerskega in Dolenjskega — 573 poslancev. Mnogi med njimi so potovali na zbor mimo sovražnih zased. Že zaradi okoliščin, v kakršnih je Zbor zasedal, še bolj pa zaradi sklepov, ki jih je sprejel, je Kočevski zbor upravičeno prešel v zgodovino kot pomemben dogodek. Na njem je bilo ustvarjenega in potrjenega nekaj trajnega in izredno pomembnega: pojem ljudske oblasti je dobil trdnjšo obliko, potrjena je bila pravica slovenskega naroda do lastne države v federativni Jugoslaviji, torej v trdni skupnosti z drugimi jugoslovanskimi narodi.

Ne smemo prezreti pomembne obletnice — 50-letnice bojev za našo severno mejo. Nekaj spominov nanjo nam je napisal Lojze Ude v prispevku Težave koroškega prostovoljca v zaledju. Tudi na petdesetletnico smrti pisatelja Ivana Cankarja nas spominja poseben prispevek.

Ob vseh navedenih spominskih obletnicah nas obhaja tale misel: narodov značaj se ustvarja in spreminja v zgodovinskih viharjih in v bojih, v katerih rešuje svojo svobodo in svojo pravico. V težkih zgodovinskih trenutkih smo Slovenci častno izpolnili svojo dolžnost in pokazali jasno in odločno: kdo smo, kakšni smo in kaj hočemo. Nikoli se nismo hoteli odločiti, da bi živeli tujo vsiljeno usodo, pa naj je bil naš obstoj še tako ogrožen. Majhen narod smo, zato v nenehnem prizadevanju in boju za tem, da bi živeli po svoje, da bi živeli kot ponosen narod. Zakaj le za tak narod je življenje res življenje in samo tak narod, ki vztraja v svoji borbeni enotnosti, si ohrani svobodo in življenje.

TEŽAVE KOROŠKEGA PROSTOVOLJCA V ZALEDJU

(Nekaj spominov ob 50. obletnici bojev za našo severno mejo)

V Ljubljano sem se vrnil s fronte z gorskimi strelskimi polki št. 2 (Gebirgsschützenregiment Nr. 2), ki so ga sestavljali Slovenci iz Kranjske. Polk se je v Codroju in Intizzu v Furlaniji 24. oktobra 1918, takoj, ko se je začela antantna ofenziva na Piavi, uprl. Tedaj sta ga napadla dva nemško-avstrijska polka, 'Schützenregiment 2 in 21 in ga razorožila. V boju je padlo 6 in bilo ranjenih 26 vojakov. Ko je bilo polku orožje čez nekaj dni vrnjeno, se je na maršu proti fronti pred Casarsom zopet uprl in izsilil vrnitev v domovino. Na maršu v domovino je zasedel Gorico in ostal v njej do 8. novembra, ko jo je po pogojih premirja, sklenjenega med antantnim oziroma italijanskim in avstro-ogrskim vrhovnim armadnim poveljstvom moral zapustiti. V Ljubljani sem vzel 5 dni dopusta in odšel domov v Trzič. Ko sem po prvi doma prespani noči, 14. novembra, še v vojaški uniformi (bil sem poročnik), stal pred domačo hišo na Ljubeljski cesti in premišljeval, kaj sedaj, je pripeljal po klancu s »cimpra« voz, težko naložen s hlodi. Voznik, kmet od Sv. Ane (danes Podljubelj), me je ošvrknil s porogljivim pogledom in rekel: »Postajate tukaj, na Ljubelju so pa Nemci.« Takoj sem se odtočil. Zame kakor za več drugih, ki so šli z menoj, se je s tem začel boj za severno slovensko mejo. Odšel sem na štacijsko poveljstvo, kjer je tedaj poveljeval nadporočnik (uporabljam slovenske vojaške nazive, ki smo jih tedaj splošno uporabljali) Janko Ahačič. Naj mi da 20 mož od trziške narodne straže, sem mu rekel, da prepodimo Nemce z Ljubelja. Na divanu v štacijski pisarni je sedel trziški trgovec Jelenc in pripomnil, da naj Nemci kar stražijo Ljubelj, če imajo veselje, saj bomo proti Nemcem dobili vse, kar bomo hoteli. Na trziškem štacijskem poveljstvu se je oglasil tedaj tudi nadporočnik prof. Ovsenek, poznejši starešina Orlovske zveze. Stopil je k meni in me potrepal po rami: »Take fante rabimo«. Nadporočnik Ahačič je pripomnil, naj bi se pridružil še on. Ovsenek je obžaloval, da tega ne more, da ima dopust, da pa bi sicer prav rad.

Tako sem že pri prvem koraku svojega koroškega prostovoljstva zadel na tiste težave, ki so potem spremljale koroške prostovoljce skozi ves čas bojev za severno mejo; otročje zanašanje kranjskega zaledja (na Štajerskem je bilo boljše), da bomo dobili Slovenci nasproti nemški Avstriji in Madžarski vse, kar

bomo le hoteli, in neresnost meščanskih slojev.

Od trziške narodne straže se je priglasilo 6 dijakov (Anton in Albin Mali, Anton Grebenc, Jože in Milan Šter, Ciril Rekar) in 8 de'aveccev (Anton in Rudolf Ahačič, Andrej Tišler, Javornik, Florijan Radon in še trije drugi).

Ljubelj smo zasedli še isti večer. V Trziškem vestniku 14. in 15. septembra 1958, št. 16—17 je ta pohod na Ljubelj opisal Andrej Tišler. Takole piše med drugim: »Dobro se spominjam Udetovih besed: Fantje, ne smemo nasesti lažnjivi propagandi, da nam bo Koroško dala antanta. Zapomnite si, Slovenci bomo imeli samo to, kar si bomo znali sami priboriti in nič drugega.« Morda nisem govoril prav dobesedno tako, po smislu bistveno tako pa sem se izrazil. Naši tedanji vodilni politiki s Koroščem in Žerjavom vred so bili drugačnega mnenja.

Nemce pa na Ljubelju že ni bilo več. Ali so zapustili Ljubelj in odšli k Sv. Lenartu v Ljubeljski dolini, ker jim je bilo na Ljubelju premrzalo ali pa jih je obvestil o našem pohodu Bornov lovec Fuchs medtem, ko smo se ustavili pri Juriju, pa so se umaknili. Ta lovec je tudi pozneje obveščal Nemce o vsem, kar se je godilo na naši strani. V peči v koroški cestarski hiši je še gorel ogenj in v sobi je bilo še nekaj zabojev municije za puške in nekaj ročnih granat.

Nato smo nekaj dni stražili Ljubelj. Iz Trziča so nam poslali konjsko meso, peli smo nič kaj duhovito pesem »Banda, oj banda, banda že igra« ter pili rum. Kdor je šel na stražo, je dobil osminko. Ko nam je čez nekaj dni zmanjkalo hrane in ruma, sem odšel v Trzič, da oskrbim novo zalogo. Skladiščnika sem našel v gostilni v družbi navdušenih trziških meščanov. Pohvalili so nas, da smo pridni fantje in razborito priznali, da je bolj prijetno sedeti v Trziču v gostilni, kakor stražiti zasneženi Ljubelj. V noči od 18. na 19. nov. sem se s Trzičani pridružil skupini stotnika Lavriča, ki je nato, zjutraj 19. nov. 1918, zavzela Borovlje.

V kakšnih razmerah smo morali tedaj prostovoljci vztrajati, naj pokaže še nekaj dogodkov, ki se jih spominjam iz tistih dni.

V bojih 7. in 8. januarja 1919 se je morala boroveljska posadka po hudih izgubah, že skoro popolnoma obkoljena, umakniti deloma čez Hajnževo sedlo med Babo in Košuto k Sv. Ani, deloma pa na Železno Kaplo. Jaz

KOKOŠJA JUHA
Z MESOM

VSEBUJE POLEG FINIH JAJCNIH TESTENIN TUDI
KOŠČKE SUŠENEGA KOKOŠJEGA MESA, KI DAJEJO
JUHI VEČJO VREDNOST IN PRIJETEN OKUS

sem bil pri tistih, ki so šli čez globoko zasneženo Hajnževo sedlo. Medtem je stotnik Kren, štacijski poveljnik v Borovljah, ki pa je bil med boji 7. in 8. januarja v Trziču, organiziral okrog 40 tržiških Sokolov in nekaj Orlov, da za 48 ur zasedejo Ljubelj, da se mi nekoliko odpočijemo. Mi smo to noč, zelo utrujeni in od gaženja po snegu do kože premočeni, prespali pri Žvircu.

Cez dan sem imel mnogo dela. Treba je bilo marsikaj na novo organizirati, pripraviti. Domov grede sem se zvečer ustavil v gostilni »Pri Lojzku«. Ko sem v kuhinji pil čaj, je planil vanjo P...ov Nace in ves zadihan zaklical: »Lojze, pomagaj, vsi so utjeti.« »Kdo je ujet?« »No, oni na Ljubelju.« Zdrvel sem na cesto in na štacijsko poveljstvo, kjer je spalo nekaj vojakov. Sedmero njih, med njimi narednik Anton Babnik, ki ga bom zaradi njegove plemenite discipliniranosti ohranil vedno v lepem spominu (v aprilski ofenzivi je padel in je pokopan v Kotmari vasi na Koroškem) je bilo, čeprav utrujenih še od bojev v Borovljah in od marša čez Hajnževo sedlo, takoj pripravljenih iti z menoj na Ljubelj pogledat. Konje smo vzeli kar iz hleva tovarnarja Mallyja, vrgli na voz še eno strojnico, in oddirjali proti Ljubelju. Pri Jurju smo se ustavili. Z Babnikom sva šla naprej do Bornove vile pri cerkvi. V kuhinji je orožnik Javornik kuhal menažo. Pripovedoval je, da je nesel menažo na Ljubelj, a ni upal naprej, ker se mu je pri kranjski cestarski koči zdelo nekaj sumljivega. Dva tovariša onega Naceta, ki je priteknel v Trzič po pomoč, sta v vili mirno spala. Zbudil sem ju in ju izprašal. Povedala sta isto kakor Nace. Zakaj ča potem tu tako mirno spita, sem še vprašal. In še nekaj hudega sem pripomnil. Nato sva odšla z Babnikom k vojakom, ki so naju čakali pri Juriju. Korakajoč ob vozu smo se pomikali proti svetlokrati cerkvi. Po cesti od cerkve smo naenkrat zaslišali korake večje skupine ljudi. Zaukazal sem postaviti strojnico na cesto, Babnik naj jo pripravi za strel, vojakom pa, da se postavijo ob cesti. Sam sem čakal pri vozu. Ko so prišli v bližino, sem zaklical: »Stoj, kdo tam?« »No, mi smo, mi.« »Kdo vam je dovolil zapustiti Ljubelj?« »Kdo nam ima kaj ukazovati?« »Obljubili ste, da boste držali Ljubelj 48 ur.« »Brez menaže, v mrazu!« »Niste vredni, da nosite orožje. Puške na voz in marš v Trzič!« Dva sta ušla, drugi so med kletvicami in zabavljanjem zmetali puške na voz. To je bila slavna akcija tržiških Sokolov in nekaterih Orlov v pomoč koroškim prostovoljcem. Mi smo odšli nato na Ljubelj, bila je že tretja noč skoro brez spanca. Seveda ni bilo na Ljubelju nobenega Nemca. Ko sem se zjutraj peljal na vozu v Trzič poročat, sem našel vso to družbo še v gostilni pri Ankeletu. Obstopili so voz in grozili. Dovolj slišno, brez vsake besede, sem odprl zaklopnico na puški, ki sem jo imel položeno čez kolena. Napravili so prostor. V spomin na to akcijo je bil pozneje naslikan v Sokolskem domu nad odrom sokol, ki z

razpetimi krili visi nad Ljubeljem in ga varuje. Še nekaj let nato sem moral slišati zaradi te razorožitve marsikatero hudo, na ulici, v gostilni, kjerkoli.

Težave smo imeli koroški prostovoljci tudi s tržiškimi Nemci, posebej s tovarnarjem Gassnerjem. Ze maja 1918 sva trčila skupaj. Spomladi 1918 je Gassner po posredovanju tržiškega župnika, šušteršičijanca Potokarja, kupil za Vincencijevo družbo zadolženi katoliški prosvetni dom »Naš dom«. Vincencijevo družbo so upravljale sestre nemškega križarskega reda, povečini Nemke. Prednica je bila trda Nemka. S slovenskimi otroki so prirejale nemške igre, nemško petje. Bil sem kot Fähnrich (praporščak) ravno na dopustu, ko je prišel k meni kovač Franc Vidic, za slovensko katoliško delavsko demokracijo podpisnik zgodovinsko znamenite izjave za majniško deklaracijo z dne 15. septembra 1917. Tožil mi je nad samovoljnostjo župnika ter nad nemškimi prireditvami v »Našem domu«. Obljubil sem mu pomoč. Župniku sem za Društvo sv. Jožefa ponudil predavanje o vojnih doživetjih. V predavanju pa sem župnika, Gassnerja in sestre ostro napadel. Napis »Naš dom« sem označil za grdo laž in to, kar se je v tem »Gassnerjevem domu« godilo, za sramoto in izdajstvo. Govor sem v patetiki tistih dni končal s klici: »Jugoslavija ali smrt, svoboda ali grob!« Poslušalci so viharno pliskali, župnik je razbijal s pestmi po mizi in protestiral, a še pobožnjakarske ženske so se odvrnile od njega. Kaplan Tomaž Javornik je prišel s tremi fanti na oder in mi stisnil roko. (Ko sem se vrnil z dopusta, sem bil aretiran in v San Martinu v Furlaniji postavljen pred vojno sodišče.)

Na vse to se je bržkone spomnil Gassner, ko sva se v novih razmerah spet srečala. Kar se mu je politično neprijetnega zgodilo, vsega sem bil jaz kriv. Ko smo v »šulferajnsko« šolo namestili vojaštvo, je Gassner protestiral. Govoril je o neki predkupni pravici do te šole in da nima nihče pravice brez njegovega dovoljenja razpolagati z njo. Iz telovadnice je dal odpeljati telovadno orodje. Odšel sem v tovarno in v razgovoru z Bernetičem določil rok nekaj ur, da telovadno orodje vrnejo, sicer da bom prišel z vojaštvom. Orodje so vrnili. Ko sem dobil povelje, da sestavim četo, oboroženo s težkimi strojnimi — sestavili so jo dejansko podčastniki Babnik, Willenpart in Bilban (v bojih na Koroškem so vsi padli) — sem sporočil Gassnerju, da bomo postavili konje tudi v njegov hlev pri šoli. Na večer, ko je prišel transport konj, pa hlev ni bil odprt. Fantje so dvignili vrata s tečajev in postavili konje v hlev. Mene niti zraven ni bilo. Drugi dan je prišlo na štacijsko poveljstvo nemško pismo, v katerem je pisalo o vdiranju v tujo posest in da naj se poročnik Lojze Ude takoj opraviči, ker da bo sicer zadeva javljena dravski divizijski oblasti. Pismo je Lončar, ki je bil tedaj na štacijskem poveljstvu, vrnil, češ da nemških dopisov ne sprejemamo. Cez nekaj dni pa je

od dravske divizijske oblasti Andrejka telefonično zagrozil, da bodo poslali iz Ljubljane disciplinirano četo, ki bo ukrotila to divje vojaštvo v Trziču in napravila red. Dejansko se ni zgodilo Gassnerju nič drugega, kakor to, kar sem že povedal. Kako so moji fantje za to zvedeli, ne vem. Z Lončarjem, ki je to telefonično grožnjo sprejel, sva si rekla, da vojaki tega ne smejo zvedeti. Ko pa sem čez nekaj časa prišel k hiši (v današnji Janežičevi ulici), kjer so bili nastanjeni, sem jih našel pred hišo postrojene za odhod. »Kaj pa je?« sem vprašal. »Iz Ljubljane bodo prišli nad nas. Gremo k Sv. Jožefu in bomo tamkaj zasedli. Naj kar pridejo«. S težavo sem jim dopovedal, kakšna neumnost je vse skupaj. O Andrejku pa sem imel od tistega časa dalje svoje mnenje. Od dravske divizijske oblasti sem sprejel nato še ukaz, da se pridem zagovarjat. Tiste dni pa je inšpekcijsko obiskal Trzič poveljnik zahodne koroške fronte major Štefin. Povedal sem mu, kaj se godi v Trziču in o Andrejkovi grožnji ter o ukazu. Zaklel je, mi prepovedal oditi k dravski divizijski oblasti in rekel, da bo že sam vse uredil.

Gassner pa ni miroval. Tedaj sem objavil v »Slovincu« z dne 11. aprila 1919, št. 83 »Trziško pismo« in Gassnerja ostro napadel. Med mnogimi sovražnimi dejanji, ki sem jih naštel, sem omenil zopet nemške sestre pri Vincencijevi družbi. Dekleta z pošte so mi pripovedovale o telefonskem razgovoru Gassnerja s Kranjskim okrajnim glavarjem: Gassner: »Kaj naj storimo s tem predrznm pobom (Kerl)?« Glavar: »Kot častnik v aktivni službi ne sme pisati v politične liste. Nanzanite ga dravski divizijski oblasti«. Od dravske divizijske oblasti to pot nisem dobil poziva, da se opravičim, pač pa se je Deželna vlada za Slovenijo, oddelek za socialno skrbstvo, ki mu je bil poverjenik Prepeluh, v »Pojasnilu« v »Slovincu« 18. aprila 1919 zavzela za Gassnerja, za sestre Vincencijeve družbe in me ukorila. Taka je bila tedaj še moč nemškega kapitala v Sloveniji. Bral pa sem to mnogo pozneje in je ostal ta ukor brez odgovora.

Poleg neresnosti slovenske meščanske družbe in vpliva nemškega kapitala so morali koroški prostovoljci premagovati še neko tretjo težavo, na katero so zadevali v zaledju, na Kranjskem še mnogo bolj kakor na Štajerskem. Mislim splošno protivojaško in protivojno razpoloženje, ki ga je prineslo slovensko ljudstvo še iz Avstro-Ogrske in ki je bilo v Avstro-Ogrski bojno sredstvo za osvoboditev — tudi jaz sem bil med tistimi, ki so to razpoloženje širili — ki pa je v času, ko je

šlo za severne slovenske meje, pomenilo veliko težavo za organiziranje slovenske vojske. Dveh takih dogodkov se spominjam:

Bilo je nekaj dni po ponesrečeni ofenzivi konec aprila. Ljubeljska skupina je zavzela zopet svoje izhodiščne položaje v redu, disciplinirano. Pri Ljubeljski skupini ni bilo niti enega primera dezerterstva. Sestavljena je bila iz skoro samih prostovoljcev, med moštvom in častniki je bilo dobro razmerje. Povsod drugod je bil hud razkroj. Pa so prišli iz Trziča štirje fantje, sami »gasarji«, precej okajeni. Po dvorišču pred vilo pri Sv. Ani so klicali »živijo boljševizem, dol' z vojsko«. Vojakom so dopovedovali, naj odvržejo puške in gredo domov. Hrup me je zvalil v bližino. Poznal sem jih, vse štiri. Nekaj soščolcev iz ljudske šole je bilo med njimi. Rekel sem jim, da so pijani, da ne vedo, kaj delajo, naj dajo mir in naj grede nazaj v Trzič. Odstranil sem se, da bi mi ne bilo treba proti njim nastopiti. Vojaki, prostovoljci, so jih nato sami aretirali (Peter Čero, danes nosilec partizanske spomenice) in jih peljali k poveljniku ljubeljske skupine, stotniku Krenu. Npravili smo zapisnik, na katerem sem napisal nekaj dobrohotnih besed. Vojaški oddelek jih je nato odvedel v Trzič.

Nekaj dni po objavi mobilizacijskega razglasa dravske divizijske oblasti z dne 3. maja 1919, ki poziva na vojaško službovanje letnike 1890—1894, sem imel opravka v Trziču. Zglasil sem se tudi v gostilni »Pri Lojzku«. Za mizo so sedeli delavci, skoro sami znanci. Vprašali so me, kaj še delam pri vojakih. oni da so mobilizirani, pa ne bodo nikamor šli. Ker sem od vsega začetka zagovarjal stališče, da je treba organizirati za boj na Koroškem prostovoljsko vojsko, to pa z vso močjo ustrezne propagande, načelne jasnosti in odločnosti ter vabljivih pogojev, sem jim odgovoril, da bomo opravili tudi brez njih, mene pa da naj puste pri miru. Pripomnil sem še, da se bodo, kolikor jih poznam, pozivu odzvali vsi, če se bo pokazala le ena srbska patrolja. In res se je tako zgodilo.

Petdeset let je preteklo od opisanih dogodkov. Toliko smo doživeli od tedaj. Danes se spoprijemljemo s problemi vseh razsežnosti človeškega življenja, duha. In vendar so mi ob pisanju teh spominov stare rane zopet zakrivatele. Prebudila se je zopet žalost in jeza koroškega prostovoljca tistega časa, razna čustva so oživela. In vprašujem se: kako je s slovensko narodno zavestjo danes, kako je z našim odnosom do koroških Slovencev?

Lojze Ude

Tuna z zelenjavo Picnic
DELAMARIS IZOLA

(Ob stoletnici taborov na Goriškem)

Lepak, s katerim briški rodoljubi vabijo na tabor 18. aprila 1869. Na lepaku postavljajo zahteve: Naj se osnuje za Brda lastna sodnija in naj se pridruži županije Biljana, Medana in Dolenja polit. okraju Goriškemu. — Vsi Slovenci naj se zedinijo po postavno-ustavni poti v eno kronovino z enim samim deželnim zborom. — V vseh javnih uradnih na Slovenskem se ima uradovati v slovenskem jeziku. — V vseh javnih šolah na Slovenskem se ima poučevati v slovenskem jeziku, in naj se osnuje v Ljubljani visoka pravna šola. — Tabor priporočuje vladi, naj potrdi železnico čez Predel po Sočki dolini. — Ob koncu lepaka se komaj čitljivo besedilo glasi: »Briški rojaki! Na slovenski zemlji se zberemo v tabor, da pod milim nebom slovensko potrdimo, kar so sklenili naši duhovni in veljaki za naš blagor in za vzajemno korist vseh Slovencev. Dokažimo vsemu svetu, da zemlja, na kateri bivamo, je resnično zemlja slovenska, da nam je živo na srcu blagost našega naroda, naš jezik, naša domovina! Vsi dragi bratje Slovenci pa in zvišeni naši slovenski gospodje na Goriškem! Vljudno Vas vabimo, da pridete tudi Vi v obilnem številu na tabor v Brda. Z Vašo pomočjo se bomo kot narodni stražniki na južni meji slovenski z uma bistrim mečem še krepkeje borili za naše in Vaše pravice, za vrli naš narod slovenski.«

V desetletju 1868 — s presledkom do okrog 1878 je trajala prva doba narodnih taborov

na Slovenskem (o njih stoletnicah je že pisal Silvo Kranjec v Koledarju 1968). Dopolnjujemo še nekaj o slovenskem preporodu v Brdih ob tem gibanju narodnih taborov, ob kresovanju plamtečih čustev vstalega ljudstva na Goriškem.

Po prvem briškem narodnem taboru v nedeljo 25. aprila 1869 pod milim (tisti dan rosnim) nebom na travniku ob vodi Reke pod Dobrovim (v takratni občini Biljana), na katerem je poleg glavnih gromovnikov — rodoljubov govoril v imenu Bricev tudi kmet rodoljub Ceno (Vincenc Toroš) iz Medane, se je med navdušenimi Briči le vžgala davno tleča iskra narodne, pozneje politične zavesti, kar je prečistilo in narodnostno utrdilo že delno okuženo zahodno slovensko mejo. Če ni bila glavna misel taborov politična Zedinjena Slovenija — uresničena, vendar so Briči v zadnjih tridesetih letih prejšnjega stoletja le dosegli mnoge kulturne in politične pridobitve. V samih Brdih je bilo med 1868 in 1890 ustanovljenih 10 ljudskih (osnovnih) šol v vseh večjih krajih, v Kojškem že 1826. Po vseh vaseh so se ravno v obdobju pomlajevanja narodov množila in med seboj tekmovala berilna — bralna, pevška, izobraževalna, godbena, telovadna, kolesarska društva z blestečimi simboličnimi naslovi: Lipa (Biljana), Skala (Hruševlje), Slavec (Kožbana), Jez (Višnjevnik-Gradno), Nada (Cerovo), Ilirija (Gonjače), Nova doba (Šmartno), Sokol (Kojško, Bobrovo), Orel (Medana, Fojana, Kozana), Godbe (Kojško,

Andrej Žnidarčič, narodni buditelj na Goriškem.

Prvi sokol — Franc Toroš iz Medane

Biljana, Kozana) in koliko še drugih brez krilatih naslovov. In so hoteli pomoči še kmetiskim gospodarstvom s hranilnicami in posojilnicami (Kojško—Dobrovo).

Ali si znate predstavljati briški tabor? Visoki mlaji z belo-modro-rdečimi vencji, polpanje bander, budnice pevskih zborov, godbe z bobni, gromoviti govori rodoljubov, vzkljanje razboritih Bricev s kamižolcami, kipečih Brik v kambriku s pontapeti, pokanje mortaletov (možnarjev), škantiranje zvonov, metanje fužet, kresovi, rebul', bratsko rajanje! Pisatelj Fran Levstik je to doživljal, pesnik Alojz Gradnik v duhu post festum.

Prvo politično gibanje v širšem razmahu je zanesel v Brda politično-kulturni prvoboritelj na Goriškem Andrej Znidarčič, vikar v Gradnem, res prvi poleg večjega, starejšega vsenarodnega naprednega dr. Karla Lavriča. Rodil se je Andrej Znidarčič, ta znameniti Goričan, 2. 12. 1835 na Gradišču v Vipavski dolini. Po gimnaziji in bogoslovju v Gorici je stopil prepoln načrtov v javnost: kaplan-vikar v Srpenici (1861—1864), v Kobaridu (1864—1868), v Ponikvah (1868—1871), na Banjšicah (1871—1880), v Gradnem (1880 do 1908), upokojenec v Sempetru pri Gorici (1908—1913) in tu kot zlatomašnik umrl 31. julija 1913 in bil pokopan. Stopil pa je tudi v politično javnost kot vsestranski spiritus agens pri političnem društvu »Sloga« v Gorici. Izreden mož! Njegovo ime srečujemo na vseh toriščih političnega, kulturnega, šolsko-nadzornega, zlasti narodnoobrambnega delovanja in še kot dopisnikarja v raznih časopisih: v Bleiweisovih »Novicah«, v celovškem »Slovcu«, v goriški »Domovini«, v listih »Gorica«, »Primorski list«, »Soča«, v ljubljanskem »Slovcu« in še v katerem drugem. Javno kritično je posegel v politične

probleme na Goriškem. Pri sklicanju narodnih taborov je bil med prvimi, ki je kot duhovnik podpisal taborske oklice, razglase in spomenice.

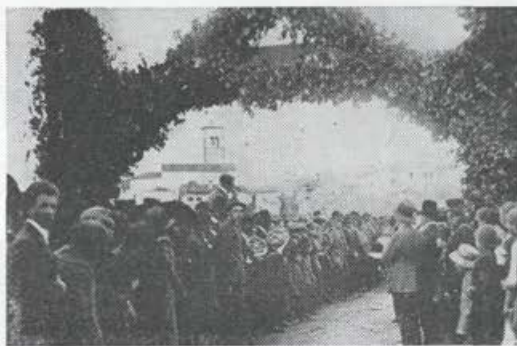
V tem narodnem gibanju je prekaljeni Andrej Znidarčič 1. 1882 ustanovil Politično društvo »Slovenski jez« v Brdih, ki mu je bil sam duša — voditelj celih 28 let. Zložil je briško budnico z refrenom:

Edinost bodi Bricem trdna vez,
zato postavljamo »Slovenski jez«!

in je tej briški himni dal krepki glas v »tem-po di marcia« skladatelj Hrabroslav Volarič, takrat učitelj v Kozani (med 1878 in 1894).

Na vseh shodih je goriški, posebej briški tribun razvijal slovenski program. S pisano in glasno besedo je zagovarjal priključitev beneških Slovencev h goriškimi (v zameno z avstrijskimi tridentinskimi Italijani). Bil je slovenski zastopnik na proslavi Metodove 1000-letnice na Češkem. Krčevito se je boril proti vtihotapljanju šole Lega Nazionale v Brdih. Lahko trdimo, da je Andrej Znidarčič za tisti čas največ doprinesel k preobrazbi Bricev, da je priklical oratárje na ledinska polja, šolnike, učitelje, pevovodje, organiste, rodoljube, od katerih zaznamujemo le najstarejše: v Kozani Hrabroslav Volarič, v Biljani Lapanja, Semolič, Simič Ferdo, učitelj in glasbenik, v Kojškem Strnad, Kumar Pavlina in Kumarji glasbeniki, v Kožbani Hinko Klavora, v Medani Anton Zorzut, v Fojani Korošec Fortunat, v Smartnem Simič Sandro, v Spodnjem Červanu Sandro Blažič, za njimi vrsta mlajših (pevovodje Ignac in Dorče Kožlin v Biljani, pevovodja Anton Simoniti v Fojani, učitelj in pevovodja Rihard Orel v Višnjeviku) in drugi. Niso pa Brda dala tedaj ne pesnikov ne znanstvenikov, kot jih je Tolminska, vendar je bilo vrženo seme, ki je pozneje vzklilo v zlato klasje.

V letih 1920—1924 po prvi vojni, ko so se Brici že vrnili iz begunstva in celili vojne rane, pa najsi bo na razvalinah, je prekipelo spet narodno čustvo, v podzavesti še živo kot odmev in izbruh iz tabornih časov pred vojno, sedaj tem bolj, ker so bila tudi Brda priključena k Italiji. V teh znamenjih so leta

Ljudski tabor v Medani 1. 1922 (takrat pod Italijo)

1921 obudili v zasedenih Brdih narodni tabor v Steverjanu, a pri tem že s socialnimi zahtevami briških kolonov, združenih v Društvu kolonov in l. 1922 ljudski tabor v Medani z veselico (petje, godba, dramski prizori). Ob Dobrovškem gradu je donel »Slovan na dan«, je bučalo »Morje Adrijansko«, se je razlegala »Pobratimija«.

Ne dolgo in kmalu so utihnil tabori, veselice, društva, šole, pozavne sokolov, orlov, poprej tako zveneče čez bregove, in se je naša beseda umaknila za ognjišče in v cerkev, le včasih je fantovska pesem kriknila v noč v koprnjenju za novimi zarjami.

Ludvik Zorzut

UMETNOST SE JE USTAVILA TUDI V BRDIH

Zveselimo se vašega zdravja, novi prijatelji, občudovalci Brd! Prikažete se kot zarja z vzhoda z rožnimi prsti, največ iz Carniola, obljubljeni dežele kranjske, ki nas prekvašate s Prešernovim slovenstvom, nam dodajate čistih kulturnih prilivov v tolikih smereh, presajate k nam mokrocvetiče rožice literarnega vonja, znanstvenega duha, nas napolnjujete z arijami, ki vse hočejo izzveneti z našimi v enem samem akordu. Tako pridobivajo Brda v tem prirojevanju, sedaj že z manjšimi sosednjimi furlansko-italijanskimi vplivi, novo duhovno podobo. Vas radi sprejemamo, ne bi vam pa izrekli dobrodošlic kot doslej, vedno in vedno le po vinskih kletih, na briških razglednikih, po kompleksih, nasadih, buldožerjih, traktorjih, niti ne v gostilnah veselih kmetov, dobre volje, pristne kapljice. No, ne rečemo, med vami so tudi na znotraj in na zunaj razgledani vidci, ki se okrog ozrejo z radovednimi očmi, z učenimi pogledi. Bricem odkrivajo neke znamenitosti, skrite po slemenih, a da so velike vrednosti, prave umetnine, katerih niti domačini ne slutijo in ne vedo, da imajo dovolj dragocenega po cerkvicah, po starih opuščeni gradovih, v kmetskih domačijah, opuščeni samostanih, obokanih kletih, v gotskem, baročnem, beneško-italijanskem

stilu, kar vsemu temu pravimo umetnost. Torej umetnost tudi v Brdih. Umetnostna zgodovinarja prof. France Stele in njegov akademski učenec — naslednik prof. Emilijan Cevc, sta v svojih opisih že mnogo odkrila in doprinesla k umetnosti v Primorju, posebej v Brdih. Mi ne bomo o tem učeno razpravljali, marveč le preprosto predčeli nekatera vidna znamenja, ki predstavljajo umetnostno redko bogastvo v deželici med Sočo in reko Idrijo.

Poprej pa mislimo, bi bilo prav, da marsikaterim (zlasti Bricem) pojasnimo, kaj je to gotsko, kaj baročno in še kaj podobnega. »Gotski« je sramotilno ime, ki so ga dali romanski narodi umetnosti severnih. Gotski slog se odlikuje po ravnih, drznih črtah, v nebo strmečih stebrih, stebričih, v šilastih lokih, šilastih oknih in vratih, rebrasto obokanem prezbiteriju in še drugih gotskih znamenjih, preprostih, brez olupšav, brez posebnega okrasja. (Najlepša gotska stavba v Sloveniji je romarska cerkev na Ptujski gori). Nasproti temu je baročni slog. Baročno, v portugalskem ali francoskem izvoru besede, pomeni nekaj nepravilnega, neumerjenega, razgibanega. Bi torej rekli, da v baročnem slogu se stavbe, slikarije, kipi razgibajo v nepravilnih oblikah, se olupšajo, preobložijo,

Grad Dobrovo v Brdih

Poletno tihožitje v Brdih (Kozana)

obogatijo s figurami, okrasitvami (ornamenti, štukaturami), da vse to daje videz čim večjega, reprezentančnega učinka. (Baročna je cerkev sv. Ignacija na Travniku v Gorici, baročna je ljubljanska stolnica in koliko drugih mestnih stavb, tudi stilno pomembna cerkev v Sempasu pri Gorici).

Dalje so na svodih, stropih, stenah nekaterih starejših cerkva ali cerkvic tudi pri nas občudovanja vredne srednjeveške in tudi moderne freske. So to slike, slikarije, raznobarvne, napravljene na svežem ometu. In so še slike na steklu, na platnu, na lesu, gotske in baročne, ravno tako marmorni, leseni, kovinasti svetniški kipi, kipci; take vrste kiparskih izdelkov imenujemo tudi **plastiko**, zlasti v predstavljanju več figur skupaj (kakor npr. pri sv. Trojici).

Nekatere slike so izdelane v **reliefu**, to so izbočene, sklesane, ulite slike, figure, ki izstopajo navzven, se dvignejo iz položnega kamna, lesa, kovine. Take reliefe vidimo pogosto na nagrobnih kamnih. Zelo lepo reliefno delo je križev pot iz Kobarida h Kostnici pri sv. Antonu.

Izmed vseh teh gotskih ali baročnih figur in reliefov je v takih cerkvah v ospredju v mrežnato obokanem prezbiteriju še tako imenovani **zlati oltar**, to je lesen oltarni nastavek, bogato rezljan, pozlačen, preobložen s svetniškimi kipi, s sveto Trojico na vrhu, z razpelom v sredini, tudi je ponekod dve- ali trikrilni oltar, ki se zapira ali odpira, sam lesorez, izšolana rezbarija, kar vse diha preproste, tople melodije iz pobožnega srednjega veka v sodobno, včasih nerazumljivo cerkveno pa tudi svetno umetnost.

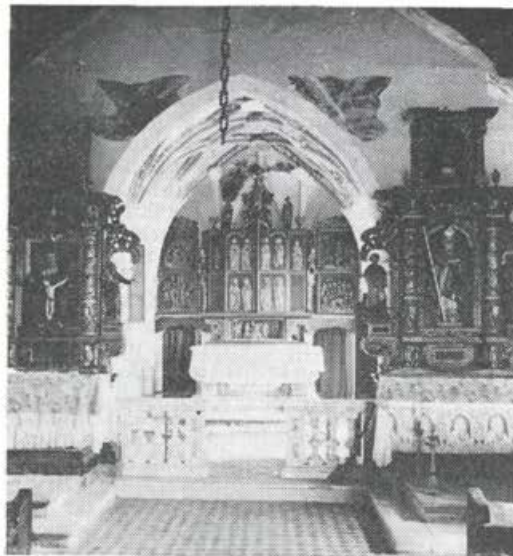
Tok te srednjeveške umetnosti je prihajal k nam od severa, iz alpskih dežel (Koroške,

Tirolske), ali tudi iz gorenjsko-slovenske smeri, iz škofjeloške, cerkljanske šole v Beneško Slovenijo in Soško dolino, v Gorico in njeno okolico. Bile so tu podeželske podobarske delavnice. Ni bilo v Brdih ne Andreja stavbenika, ne Jerneja slikarja iz Loke, vendar je struja teh slovenskih mojstrov našla svojo pot tudi v Brda, čeprav si niso na njih delih vklesali svojih zidarskih, slikarskih znamenj (signatur). Brda, v soseščini Furlanov — Benečanov, so zapadla v večji meri italijansko-furlanskemu vplivu, v slogu in tipu kakor strnjjenih vasi, trdnjavsko masivno zidanih hiš, kritih s korci, v štirioglatih têrih (zvonikih) tudi s cinami (gvelskimi, papeškimi), v fevdalnih beneško-arhitektonskih gradovih, v romansko navdahnjenih cerkvah pa še v navadnih kapelicah na križpotjih. Ni kužnih ali drugih srednjeveških spomenikov na križpotjih. Kamnoseških del je sploh malo (svetniških kipov na mostovih ni več), ni v Brdih kamnosekov, razen če redki pridejo od drugod — onim iz Furlanije smo rekli »špičk« oziroma »špečk« — in vendar nas ponekod v Brdih zajame dih iz srednjeveške preteklosti. Sedaj, ko smo se malo duhovno »teoretsko« okrepčali (telesno okrepčilo bomo spotoma zauživali), pa se odpravimo na kratke ogleda.

Iz Kožbane v Zahodnih Brdih, ki ni več Bogù za hrbtom (dosegljiva z vozilom) in

Zlati oltar v Kožbani

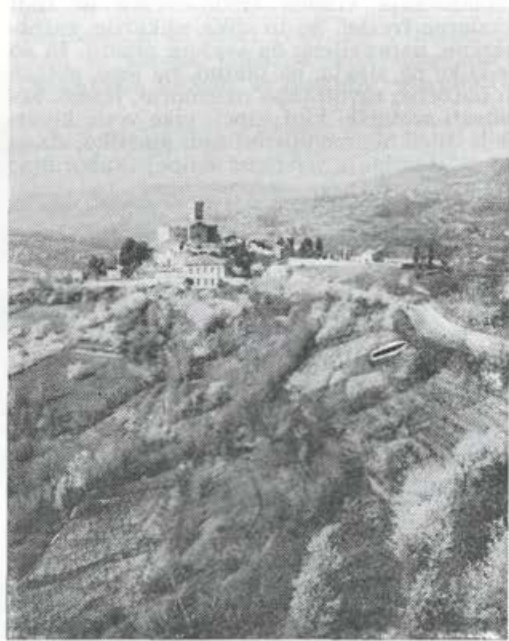

Sv. Križ nad Kojskim

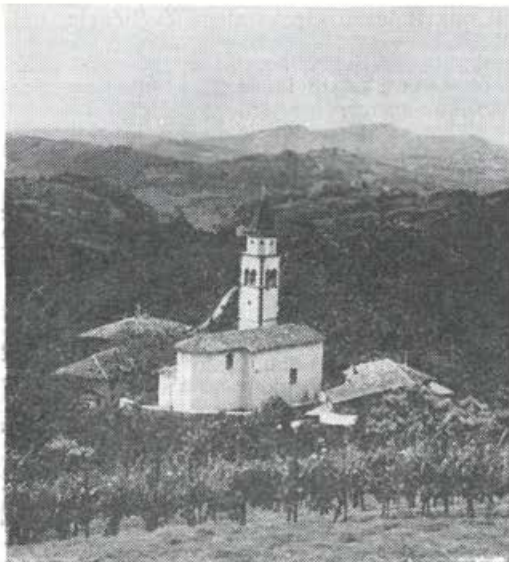
ki v njej piše farno kroniko upokojeni razgledani gospodnunc, se polagoma povzpemo na Vrhovlje, imenovano tudi za nekaj let Gluho Vrhovlje, najbrž zato, ker je nekoč pripadalo Beneški republiki in je bilo gluho za Avstrijo. Prav na vrhu, na zeleni trati si je hrabroslavi sveti Andrej izbral svojo cerkvico, ne zavedajoč se, da postane nekoč tako znamenita. Poznogotska cerkvica je v kamnu zidana, iz 15. stol., streha prezbiterija je krita s kamnitimi ploščami, kar ji daje posebno arhitekturo. V notranjščini je gotski prezbiterij poslikan z izrednimi freskami iz srede 15. stol., ki štejejo med najpomembnejše na Primorskem, ob katerih umetnostni zgodovinar Emilijan Cevc čuti, da mu zvené v najpopolnejši okrasni ubranosti. Na tem tesnem oboku in stenah se v nebeškem zboru zberejo apostoli, evangelisti, cerkveni očaki, svetniki in svetnice božje (Katarina, Barbara, Lucija, Rozalija in še druge, vse s simboličnimi znamenji), sredi vseh pa svirajoči lepotični angeli z godali, s cimbalii, trobentami, bobni, orglami (oblečeni kot dijakoni). Ob slavoloku sta si nasproti dva sprta brata, na levi Kajin z ovco, na desni Abel s snopom žita. V ladji se še kaže Fabijan in Sebastijan, zraven se še poveljuje Marijino oznanjenje. »Ikonografska posebnost na vzhodni strani prezbiterija slika sv. Trojice v obliki Prestola milosti« (Prof. Stelé), vzdušje religiozne zamaknjenosti, ki nas prešine. Akademski slikar prof. Riko Debenjak je posnel nekaj slik za razstavo srednjeveških fresk v Parizu in Londonu (prav tako freske iz Preslja pri Plaveh). Pod cerkvico stopimo v njeno naselje, Vrhovlje. Na odprtem ognjišču pod kaminom nam spečejo jeseni kostanj — maronov, ki jih zalijemo z zdravilnim cidivinom, sedaj že redkim te vinske sorte. Pod nami proti Čedadu vstaja drug element, ki je že v furlanskem območju.

V **Kožbani**, v župni nekdanj gotski cerkvi je veliki oltar baročen, baročna je tudi oltarna slika sv. Terezije (Jacobus Guerini, pictor venetus fecit). V ladji desno se še trdovratno ohranja dragoceni in prikupni zlati oltar iz 1687, ki ga je za Avstrije hotel prevzeti dunajski muzej, je pa to namero preprečil tedanji goriški nadškof dr. Frančišek Sedej. Les še dalje prepereva, zajeda ga črv. Oltar je vreden, da ga temeljito prečistimo. Gotska sled je pri vходу v zakristijo, kjer je bil nekoč prvi portal v cerkev. Drugi, novejši portal je pod zvonikom. Nad Kojskim v vzhodnih Brdih, na lepo obraslem griču, se je povišal **Svet Križ**, nazvan tudi Svet Križ na Jézeru (je okrog njega več studencev), gotska cerkvica s trdnjavskim stolpom, nekdanj Tabor s petimi obrambnimi stolpi, trdnjavica proti Turkom in Benečanom, od katerih je le še eden ostal. Iz razvalin ostalih so k cerkvi pozidali sedanji stolp s cinami. V nizkem, stisnjemem malem božjem hramu ima svoje zavetišče pripoznana umetnost: gotski dvokrilni oltar iz 1515, najpomembnejši v Sloveniji, najbrž koroškega izvora. Veliki poznogotski rezljani oltar ima tri dele gotske rezbarije, ki v reliefih predstavljajo križanje in motive iz Kristusovega trpljenja. V srednjem delu je predočeno zadnje dejanje: Jezus na križu, pod njim pismarji, vojščaki, svete žene, ob razpeli angelci, noseč znake sv. križa. Pod srednjim delom v reliefu je žalni sprevod: rablji, Kristus s križem, zadaj svete žene — dramski prizor.

Ko je oltar odprt, se nam na krilih pokažejo reliefi s prizori: na levi (evangeljski) strani v gornjem reliefu je posvet pri materi Konstantinovi — Heleni, z legendarnim do-

Šmartno v Brdih

Gradno v Brdih

godkom o judu Judasu, v spodnjem reliefu najdenje križa (čudež z ženo). Na desni (berilni) strani je v gornjem reliefu začetek kopanja križa, v spodnjem povišanje sv. križa pod cesarjem Heraklijem (cesar ni mogel nesti križa v svetišče, če ni poprej odložil cesarskega ornata in je bil bos in brez krone).

Sta še dve platnici ob strani oltarja, z nazornimi reliefi; na desni strani zgoraj pot na Oljsko goro, spodaj bičanje.

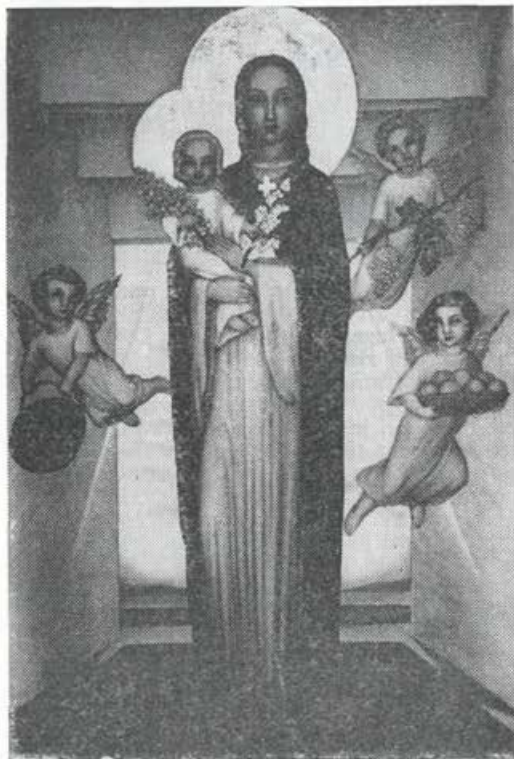
Ko je oltar zaprt, se na krilih v reliefih pojavljajo dvanajsteri apostoli (dve figuri manjkata, ena je okrnjena). Pri zaprtem oltarju izstopata dva izredno lepa klasična kipa, na desni sv. Florijan, na levi sv. Jurij, vsak s svojimi simboli. Vrh oltarja je sv. Urh z ribo, na desni sv. Helena s kraljevskimi znaki, na sredi vstali Zveličar. Več gotških stolpcev, svetniških kipcev je zginilo z oltarja. Vseh figur na oltarju je, oziroma je bilo 179. Originalno razpelo Križanega se je zgubilo, ko je bil med prvo vojno gotški nastavek odnesen na varno v Firence (vrnjen l. 1924). Za oltarjem je zaznamovano, da je bil oltar prvič obnoven l. 1515, torej takoj po svojem nastanku, najbrž poškodovan ob turških napadih, drugič po prvi vojni. Ubogi ti svetniki in svetnice božje, kako jih prekladajo, pa so le samosvoji, kot se po ljudskih domišljijah, nošah, včasih komično predstavljanih, srečujejo na vseh zlatih oltarjih in se spogledujejo med seboj, kakor bi hoteli reči: ali imajo ti rezbarji, kiparji, slikarji, romarji, kustosi kaj opraviti z nami, še skregajo se zaradi naših form, starosti, tipa in pišejo o tem dolge razprave, včasih pa nas odložijo na cerkvena podstrešja, v ropotarнице, da nas le strokovni izvedenec spet odkrije in nas reši izgube. Freske na gotškem svodu prezbiterija so iz poznejše dobe, bolj baročno usmerjene. V ladji levi stranski

oltar sv. Trojice iz 1698 je podobno delo kot pri Sv. Duhu v Fojani. Več kipcev je odnesenih. Desni stranski oltar je iz 1700, vendar je Urhov kip novejšega datuma. Veliko je izginilo med prvo vojno. V tej svetokriški samotni cerkvi samuje Sedeča Mati božja, lesen kip Marije z Detetom, izredna gotika s svojimi posebnostmi v oblačilnih oblikah iz 1430 (odkril jo je prof. Stelé).

Nad vse to srednjeveško okolje, nad cerkvico, nad trdnjavski stolp, nad to Kalvarijo s tremi križi pred cerkvijo in še nad božjo njivo (za cerkvico je pokopališče) so 2. maja 1967 zadoneli v moderno sedanost trije novi zvonovi (v globokem c in višjim f).

Pri spodnji župni cerkvi v Kojskem je poznogotski prezbiterij (letos obhaja 200 letnico), zraven je še starejši prezbiterij, (sedaj zakristija), ki je predelan v božji grob, vendar še z gotškim stropom. Za velikim oltarjem je vzdana kustodija, tabernakelj iz 1492, beneškogotski, z vklesanim napisom Jerneja iz Njive, najbrž tedanjega ključarja. V cerkvi sami visijo na stenah štiri platna, dar grofa Coroninija, dela beneških mojstrov, od katerih dve prisojajo Pavlu Veroneseju? (najbrž pa izhajajo iz tako imenovane šole dell' Amalteo (snemanje s križa, mučeništvo svetnice, vnebovzetje, vredno delo iz 17. stol.).

V vesel zaključek smo se v župni cerkvi poklonili še sv. Donatu na stranskem oltarju. Bilo je 1854. leta, ko naj bi strašno neurje

Mara Kralj, Briška Madona

Golobrd — romarska cerkev na Jezeru

popolnoma uničilo trgatev — »vendimo«
po vseh Brdih, samó Kojškemu naj bi priza-
neslo. Zato so se hvaležni Kójščanje oddolžili
sv. Donatu, patronu trgatve, ga postavili na
oltar in mu zapisali zahvalo po latinsko, med
drugim tudi to: »Colles nostri tantum uberimas
produxerunt uvas grati ideo optimo
maximoque patri has posuimus aras — (naši
griči so obrodili toliko obilnega grozdja, da
smo, hvaležni najboljšemu in najvišjemu očetu,
postavili to znamenje. — O, kaj znamenaj
bi Brici še radi postavljali sv. Donatu, če bi
se še večkrat tako zgodilo!

Spotoma po glavni cesti iz Vrhovlja na
Dobrovo nam zastane korak v **Smartnem**, ki
dela videz utrjenega gradišča, še v oklepju
štirih dobro ohranjenih obrambnih stolpov,
na štirih oglih naselja. Vstópimo skozi portal,
zdaj razdrt, po ozkih »gasah« do monumentalne
baročne cerkve, že moderne, obnovljene
1895, vzdignjene nad strehami hiš. Beli marmor
v baročnih kipih se sveti na oltarju. Na
desnem stranskem je bila med prvo vojno
odnesena dragocena plastika svetih treh
kraljev. Leta 1957-58 se je vsa notranjost
cerkve sprostila v popotno slikarsko obnovo
pod čopičem freskanta Toneta Kralja. V
visokem prezbiteriju nam je pod modrim
nebov z živobarvnimi freskami prikazal
Martinovo legendo v krajevnem koloritu,
sredi katerega zravnaj stoji patron sv. Martin
sam. Od strani še prihajajo sveti trije kralji
k jaslicam pod konturami šmartinskega stolpa.
Preslikal je v ladji kornize, kolone, stene,
zraven še krstilnico in v posrečenem tonu v
sivini grafično predstavil postaje križevega
pota, da se je vse zlilo v nekríčečo harmo-
nično enoto. Vitki obrambni stolp z običaj-
nimi cinami je podoben onemu pri sv. Križu
iz 14. stol., in je gotovo služil k utrdbi tega
gradišča — tabora proti Turkom in Benečanom.

Že nizko pod Šmartnim stoluje **Biljana**, od-
maknjena od glavne ceste, nekdanj z Dobro-
vim osrednji kraj Brd. Starofarna cerkev sv.
Mihaela sredi naselja, ena najlepših v Brdih,
se nam komaj odkrije med hišami, je pa
med prvimi župnijskimi, iz 1534, kakor nam
pove letnica na rebrastem, izredno lepem
gotškem svodu prezbiterija. Ni dolgo, ko je

bil odkrit lesen kip vstalega Zveličarja, naj-
brž iz koroške ali tirolske delavnice sredi 16.
stol., kot pri Sv. Križu, dovolj zgovorna priča
starejše gotške stavbe, sedaj že baročno spre-
menjene koncem prejšnjega stoletja. Ob njej
se dviga vitki romanizirani gotski stolp, ne-
ometan iz 19. stol. Vso notranjščino cerkve
je prepleskal, kar marsikje drugje, ljudski
slikar Del Neri v zadnjem desetletju prejš-
njega stoletja. Večja slika sv. Antona Pado-
vanskega, beneškega mojstra, je prenešana
sem iz opuščene grajske kapele na Dobro-
vem.

Iz Dobrovega, sedanjega središča Brd, se
mimo obeh Drnovkov dvignemo v Višnjevnik,
od tu nizdol v **Gradno**, malo naselje, nastalo
pod nekdanjim gradom, o katerem ni več
sledu. Notranjost cerkve sv. Jurija nas pri-
jetno presenetiti, ko se v tem samotnem zato-
čišču srečamo z izvirnimi podobami križeve-
ga pota iz leta 1942, eno prvih del takrat še
mladega, a danes že znanega akad. slikarja
Zorana Mušiča, rojaka iz Šmartnega. In še
nepričakovano se srečamo tu s slikarjem
Lojzutom Spacalom, ki je v poetičnem realizmu
izlil jasne barve v freskah prezbiterija
in ladji s čutečimi podobami in prizvoki iz
domačega okolja. V cerkvi na steni še visi
toliko v ljudskem češčenu oboževana slika
Imena Jezusovega, ki ji bo treba še dognati
ime avtorja in njeno letnico.

Iz Dobrovega krenimo proti zahodu. Na-
selje **Neblo** nad Križado ima še cerkvico sv.
Urha, brez lope, vendar z linami za zvonove
(zvončnico) na strehi, rebrasti prezbiterij iz
okrog 1500 z gotškim zlatim oltarjem iz 17.
stol. Podobno tako tudi **Hrušovlje**, bližnje
naselje, raztreseno kot Neblo po gričevju
med trtami in breskvami, še vzdržuje cerk-
vico sv. Marjete, brez lope, le z zvončnico na
strehi, s poznogotškim zlatim oltarjem iz
17. stol., z gotškim oknom, gotškim kipom sv.
Valentina. Prezbiterij je skvarjen. Kip sv.
Marjete je bil ukraden. Tik ob mejni reki
Idriji še vedno po slovensko — briško, zazve-
ni **Golobrd** nad njenim naseljem **Marija na
Jezeru** s srednjeveško cerkvijo, zdaj že ba-
ročno preusmerjeno, ki s svojimi poznogot-
škimi kipi na oltarju in v niši, v tipičnem
stilu alpskega izvora iz 1595 še spominja, da
je do sem segel vpliv alpske gotške smeri

Notranjost cerkve na Brdicah pri Slovrencu

Sulenberk — Zali breg; nekdanji samostan s portalom, na katerem je napis iz l. 1664

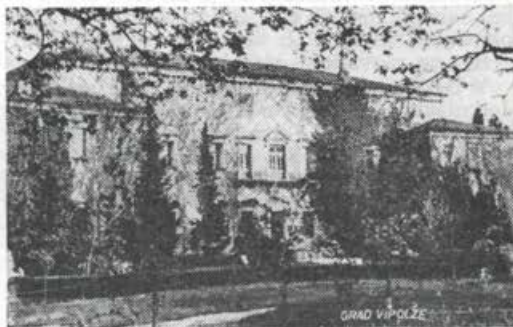
kakor v sosednji slovensko govoreči Benečiji. Britof ob Idriji z znamenitim trikrilnim zlatim oltarjem iz 1525 je že zunaj območja Brd. — Neblo, Hruševlje, Golobrd (Marija na Jezeru) se tako rekoč vrstijo na isti črti gorenjsko-slovenske, škofjeloške-cerkljanske smeri.

Ob vodi Idriji, pod Marijo na Jezeru, pokrepani s črmino — pókalicó v preprostem kmetjskem gostilniškem hramu, poslušamo zgodno pesem, ki se takó prirodno čista preliwa s slovenskih gorà v furlansko-beneško ravan, da se spaja v sozvočje dvojnega umetnostnega občutja. Ne tako na Križadi, v modernem gostiščú, kjer se spoprímemo z gostilniško tako imenovano »opremo« in z nekusnim kičem po stenah, kar vse se gotovo ne prilega značaju briške zemlje in njenih žlahtnih sadov. Isti pojav je na **Dóbrovem**. Zato se raje dvignemo čez vodo Reko na bližnje gričevje.

Na vrhu nas **Sveti duh v Fojani** kmalu napolni s srednjeveškim ozračjem. Stopivši v starinsko cerkev (bila je to prva fara v Brdih v 13. stol., pozneje prenešana v Biljano) se »užegnemo« pri kamnitem kropilniku. O ustanovitvi cerkve govori vzdani napis, da je bilo to delo končano 10. julija 1696 po mojstru Michelu Almonis Pieri iz Vidma. Na straneh ladje pod odkrušenim ometom se kažejo komaj vidne freske, v ospredju pa je zlati oltar iz okrog 1700, podoben stranskemu oltarju pri sv. Križu, ki zadaj nosi letnice 1747 (postavljen), 1846 (obnovljen), 1886 (popravljen) in še 1924 (popravljen od Korošca, učiteljevega sina). Stirioglati zvonik, briškotipični s cinami, je nad vhodom v cerkev. Sveti Duh je priznan kot narodni spomenik, vendar mu preti zla usoda, pod cerkvijo se namreč zemlja pogreza (za prve vojne je bil menda tu podzemski rov). V stoletjih je bila cerkev večkrat preurejena, zdaj leze zid na desno stran. Komisije ugotavljajo poslabšanje statičnega stanja, grozi porušenje dela cerkve, zato se bo predvidoma po navodilih spomeniškega varstva v Gorici ves spomeniški inventar prenesel na zavarovano mesto

v isti cerkvi. »Bogato rezljan zlati oltar je izredno delo« (prof. Stelé).

Bližnja **Medana** se v župni cerkvi ponaša z Marijinim kpm (beneški izdelek) v zlatem tronu (napravljen v Vidmu), oboje iz 1898. leta. Predstavlja oboje prav izredno lepo delo umetnosti v obrti, takó, da se ji more priznati svojstvo čiste umetnosti. Letos 1968 se je kip v tronu (do sedaj od 1898 shranjen v velikem zaboju) prenesel v posebno kapelico na levi strani ladje. Nosijo ga z vso slovesnostjo v procesiji za roženco (veliki šmaren). Je to veličasten praznik vseh Bricev. V kapelici na križišču pod vasjo je Mara Kralj živobarvno upodobila Marijo z Detetom, imenovano briško Madono, z angeli ob njeni strani, noseči v rokah plemenite darove rodovitnih Brd. Južno od vasi, na Plešivem, je na hribcu še vedno nekako gradišče, nekdanj v 16.—17. stol. najbrž benediktinski samostan, ki še danes nosi sveto zveneče ime Jordáno. Pred leti je bil portal z vhodom na široko dvorišče odstranjen, so pa še ostala masivna poslopja z obokanimi kletmi in so še vidni sledovi nekdanje samostanske cerkve. Na vasi, na hiši, imenovani pri Savlinovih se še ohranja starejša, malo že obledela freska (Marija z apostoli), gotovo do 200 let stara, ko se je hiša gradila.

Stari Vipolžki grad (beneška arhitektura)

Sosednje **Vipolže** ima stari srednjeveški grad, že davno opuščén, v notranjosti je po stenah, v sobanah v nadstropju nekaj nepomembnih fresk.

Zadovoljni smo, da smo zasledili, razumeli, občutili vsaj delček lepe umetnosti v Brdih. Te dragotine bomo ohranjevali in z njimi razveseljevali našega duhá, danes tako skajljenega v motnji suhe tehničaje. Povedali so nam že, da so umetnine naša duhovna rast, da so odsev svojega okolja, da so govorica svojega časa, da so plastika ljudskega občutja. Pojdite, prijatelji, mimo teh, potem ob koncu še mimo tistih tekočih prirodnih, izvirnih, ne umetničenih umetnin, ki jih ustvarja narava sama — oj, trtica mila. Duh teh in onih naj nas navdahne v pravi resnični svetlobi.

Ludvik Zorzut

STARA GORA – BOŽJA POT ZAHODNIH SLOVENCEV

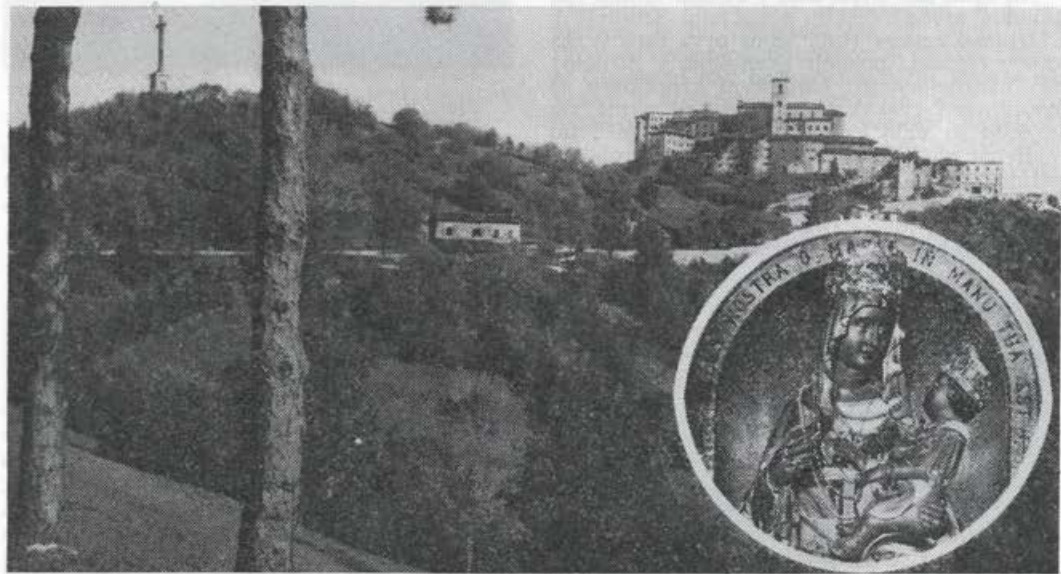
Stara Gora je najstarejša romarska pot na slovenskih narodnostnih tleh. Leži na narodnostni meji med Furlani in Slovenci na griču samo 9 km severo-vzhodno od zgodovinskega furlanskega mesteca Cedad. Beneški Slovenci so v prejšnjih časih imenovali Cedad Staro mesto, ker je to res starodavno mesto, saj je zraslo na razvalinah rimskega mesta Forum Iulij, bilo nato eno glavnih mest longobardskega kraljestva in dolgo tudi sedež oglejskih patriarhov. Tudi grič s svetiščem na vrhu so imenovali kar Staro Goro. Prav zaradi tega sklepa zgodovinar Stare Gore, Guglielmo Biasutti, da mora biti Stara Gora res starodavna, še starejša od njenih prvih okoli 800 starih zgodovinskih listin. Prvi pisani dokument o Stari Gori je iz l. 1175, ko se neki fevdalni gospod Hervico iz Cedadu odpoveduje zemljišču pri slovenski vasi Ažli in pri sv. Mariji na Gori (apud Azidam et S. Mariam de Monte). Za tem prvim pisanim dokumentom se vrste stotine zgodovinskih listin o Stari Gori do najnovejšega časa. Hkrati te listine prikazujejo tudi pomemben del zgodovine Beneške Slovenije, s katero je Stara Gora najtesneje povezana. Po starih zgodovinskih pričevanjih je bila cerkev najprej posvečena sv. Mihaelu in je na tem 618 m visokem griču nad Cedadom že v 5. stoletju obstajalo krščansko svetišče, zgrajeno verjetno na razvalinah rimske utrdbe.

V Cedadu hranijo v muzeju obsežen arhiv čedadskega kapitlja o Stari Gori. V listinah piše, da je Stara Gora najprej spadala pod proštijo sv. Štefana v Cedadu, a od 2. februarja 1338 do prve svetovne vojske pod kapitelj cerkve sv. Marije v Cedadu. V arhivu so navedena tudi skoro vsa imena duhovni-

kov, ki so skozi dolga stoletja opravljali službo božjo na Stari Gori. Med njimi je zelo veliko slovenskih duhovnikov, čemur se ni čuditi, saj so vse do najnovejšega časa prevladovali med romarji Slovenci, a za najbližje slovenske vasi v Celah, Oborči, Jag-njedi, Podrskjem, Prapotišču, Kodermacih in drugod je bila cerkev na Stari Gori kuracijska cerkev ter so slovenski kurati na Stari Gori opravljali nedeljsko službo in vsa dušno pastirska opravila, gastaldi in razni oskrbniki kapitlja so pa vodili gospodarske zadeve Stare Gore.

Naj navedemo samo nekaj duhovnikov iz prvih stoletij Stare Gore pod čedadskim kapitljem, ki so bili slovenskega rodu: l. 1419 je bil za duhovnika na Stari Gori Martin iz Craimburga, l. 1519 Jurij Naglič, l. 1535–39 Jernej Bravič ali Zdravje, nekaj let za njim Gregor Piriš in nato Matej Piriš, l. 1672-1676 Matija Bravničar iz Tolmina.

Ko je divjala dolgoletna vojska med Beneško republiko in cesarjem Maksimilijanom I., so l. 1510 kanoniki čedadskega kapitlja zaradi ropanja soldatesk napravili inventuro vsega, kar je bilo dragocenega na Stari Gori. Navzoč je bil takratni kurat Marino, doma iz Bara v črnogorskem Primorju. Dolgo je vzdržal na Stari Gori beneško-slovenski duhovnik Anton Podreka, iz znane starodavne družine Podreka. O njem pišejo listine, da je bil kurat od 1764–1782 in da je bil pobožen, prizadeven in učen ter da mu ni bilo podobnega v Slaviji. On je tudi uvedel običaj, ki se je do konca obdržal, da si je vsak starogorski kurat vzel še pomožnega kaplana.

Stara Gora (Castelmonte)

Stara Gora: oltar s kipom Matere božje z Jezuškom; delo je iz poznega 14. stoletja

JEZIK VERNIKOV PRI SPOVEDI

Za verske razmere v Beneški Sloveniji je zgleden nastop duhovnika Domenika Kusiča iz slovenske duhovnije Sedigle-Log nad Tarčentom, ki je bil vikar Slovencev v furlanski župniji Tarčenti. Tega Kusiča, ki je sicer znal slovensko narečje vernikov v tarčentski fari, so postavili l. 1790 za dušnega pastirja na Stari Gori. Kusič se je že po poldrugem mesecu odpovedal, češ da ne zna dovolj jezika raznih slovenskih spovedancev, ki so prihajali iz raznih krajev Slovenije k spovedi na Staro Goro. Pošiljal je sicer h kaplanu pomočniku vse tiste, katerih jezika ni razumel. Dokončno se je pa odpovedal odgovorni službi starogorskega kurata, ker mu ni njegovo duhovniško prepričanje dovoljevalo, da bi »trojno zastopstvo spovednika izpostavljalo zmotam, pogreškom in neznanju«. Kusič se je odločno postavil na stališče, da mora spovednik popolnoma razumeti jezik spovedanca, ako hoče dati odvezo. Starogorski kurati so se pod vodstvom čedadskih kanonikov tega strogo držali in skrbeli, da so duhovniki na Stari Gori popolnoma obvladovali jezike romarjev, predvsem furlanski in slovenski jezik.

S priključitvijo Beneške Slovenije in s tem Stare Gore k Zedinjeni Italiji so prišle hude preizkušnje za katoliško Cerkev tudi v videmski pokrajini. Komaj nekaj mesecev po priključitvi so protikatoliški elementi na-

padli škofijo in oblegali nadškofa Casasola, ki poldrugo leto ni prestopil praga svoje palače. Prefektura v Vidmu je prepovedala nadškofu romanje na Staro Goro in prepovedala za več let sleherno romanje k Materi Božji na Stari Gori. Sele okoli l. 1887 so se nekoliko umirili duhovi in so začeli ljudje spet romati na Staro Goro. Napetost med verskimi krogi in civilnimi oblastmi pa je ostala prav do prve svetovne vojne. V mnogih slovenskih duhovnijah so odpravili slovenski jezik v cerkvi. V Italiji sta zmagovala liberalni brezverski duh in narodnostna nestrpnost. Nadškof Casasola je izdal l. 1869 slovenski katekizem za slovenske vernike kljub nasprotovanju civilnih oblasti. Njegovi nasledniki niso bili tako odločni v obrambi slovenskega jezika in se obetajo boljši časi za slovenski jezik v cerkvi šele po zadnjem vatikanskem koncilu.

Zadnji slovenski kurat na Stari Gori je bil od 1905—1913 Anton Trusnič, bivši kaplan v bližnji vasi Kodrmaci, ker so namreč 6. septembra 1913 prevzeli svetišče italijanski beneški kapucini. Trusnič se je preselil v sosednjo slovensko vas Cele, kamor je videmski nadškof Anastasio Rossi preselil sedež kuracije Stare Gore, a kapucini naj bi bili le varuhi starogorskega svetišča. Kurati v Čelah naj bi maševali o posebnih svečanostih na Stari Gori. Trusnič je že po nekaj mesecih umrl. Zadnji od kuratov v Čelah, ki mu je bila še Stara Gora podrejena, je bil slovenski duhovnik Monkar, ki se je ob izbruhu svetovne vojne moral umakniti. S Stare Gore je namreč krasen pogled na tiste Julijske Alpe, kjer je divjala vojna na Kolovratu, Krnu, Banjški planoti, na Bovškem in Tolminskem. Italijansko poveljstvo je imelo čudovito opazovalnico na Stari Gori in bližnjih gričih in ni trpelo, da bi hodili tam okoli duhovniki in civilni ljudje, ki so govorili slovenski, visokim štabnim oficirjem nerazumljiv jezik.

Italijanski kapucini so se z vnemo lotili dela, da bi oplešali svetišče, niso pa imeli nobenega razumevanja za slovenski jezik vernikov, ki so tod živeli, ker še niso imeli opravka z verniki neitalijanske narodnosti. Niso se niti potrudili, da bi imeli stalnega spovednika, ki bi spovedoval trume slovenskih romarjev. Prenehale so tudi slovenske skupne molitve in množično slovensko petje. Upoštevaty pa moramo, da je že kmalu po prvi svetovni vojni zajel nestrpni nacionalistični režim celo Italijo in se že 1922 polastil oblasti v Italiji.

Po zlomu fašizma so se tudi na Stari Gori zadrževali partizani. Nekdo je moral to izdati, ker so Nemci iz Nadiške doline, od mosta sv. Kvirina, kjer je meja med Slovenci in Furlani, streljali z minometalci na samostanska poslopja in na cerkev ter povzročili veliko škodo. Kapucini so skrili kip Matere Božje v kripti in ga tam hranili do konca vojne.

Po zadnji vojni so se razmere za slovenske vernike na Stari Gori začele postopomaboljševati. Na Staro Goro prihajajo namreč v

zadnjih letih poleg množice beneških Slovencev še tržaški in goriški Slovenci s svojimi katoliškimi verskimi in prosvetnimi organizacijami. Z njimi pridejo cerkveni zbori in prepevajo slovenske nabožne pesmi in duhovniki jim pridigajo v slovenskem jeziku. Na Staro Goro pa prihajajo tudi drugi Slovenci. Kapucini so zdaj tudi poskrbeli za slovenske spovednike, da se ne bi dogajalo, kot se žal še dogaja v Beneški Sloveniji, da ni slovenskih spovednikov, ki bi spovedovali v slovenskem jeziku ali vsaj razumeli jezik spovedancev.

Stara Gora je za vsakega romarja in obiskovalca lepo doživetje. Tu občudujejo trdnjasko obzidje, starodavne ulice in hiše ter moderni del naselja. Ob velikih praznikih se preliva pisana množica preprostih romarjev iz bližnjih slovenskih in furlanskih krajev z mestnim prebivalstvom, ki se sicer tudi pride poklonit starogorski Mariji z Božjim detetom, a se noče odpovedati nobeni udobnosti, ki jih nudi sodobno turistično okolje.

Središče starogorskega svetišča je kip Matere božje, ki doji svoje božje dete, Madonna „Odigitria“. L. 1410 so zgradili prvo veliko romarsko cerkev, l. 1469 je pogorela in so jo deset let nato na novo pozidali in jo zaradi turških vpadov opasali z močnim trdnjaskim zidovjem. Kako prav so to storili, so videli, ko je l. 1499 Furlanija doživela velik turški vpad. Samo trdnjaski zidovi so rešili takrat Staro Goro.

Iz tistih časov hranijo še tudi registre bratovščine sv. Marije, ki jo je po l. 1479 ustanovil duhovnik Miha Zelmkih in v katero se je vpisalo tisoče slovenskih udov. Eden teh registrov, registrum fraternitatis B. Mariae Virginis, obsega v dragoceni vezavi 177 listov in ga skrbno čuvajo v samostanu kot dragocen spomin.

Ko so kapucini prevzeli v varstvo Staro Goro, so se lotili velikih gradbenih del. Z bližnjega višjega griča Planjava so napeljali vodovod. Neprestano so širili romarska prenočišča. Med prvo svetovno vojno so italijanske oblasti prejšnji slabi kolovoz spremenile v pravo široko cesto, po kateri so prevažale strelivo in druge vojaške potrebščine na soško fronto. V najnovejšem času so nekdanjo vojaško cesto od Križa pri kraju Carraria pred vrati Čedada spremenili v sodobno avtomobilsko cesto. Sploh je Stara Gora dostopna z avtomobili tudi od drugih strani. V starem zvoniku bije električna ura in pojejo starogorski zvonovi v osmih tonih, pa čeprav je za zvonarja električni tok.

Zakladnica svetišča še hrani, pa čeprav so jo v raznih vojskah ropale težke kontribucije, najhuje pa pod Napoleonom, obilo dragocenih, zgodovinsko pomembnih mašnih

plaščev, moštranc, kelihov in kron ter polno dragocenih zaobljubnih podob, napisov in zahval, vezenih z zlatom in srebrom. Najdragocenejša so seveda posvetila in zahvale Materi Božji iz meščanskih in plemiških družin bližnjih furlanskih mest. Posebno so zanimivi ex-voto iz furlanskega mesteca Gemone (Humina), od koder so prihajale dolge romarske procesije.

Staro Goro so imenovali preprosti kmečki furlanski romarji „Madone di Mont“, večina srednjeveških listin tudi piše o Stari Gori v latinskem in italijanskem jeziku kot o „Materi Božji na Gori“. Sedanje italijansko ime svetišča „Castelmonte“, to je Grad na Gori, se je pojavilo šele v najnovejšem času, šele po 1906, ko se je v Furlaniji začela širiti poleg furlanščine tudi italijanščina in so se pojavili na Stari Gori tudi italijanski romarji.

Zdaj je Stara Gora eno izmed bolj znanih svetišč Italije. Italijanski vojaki iz prve svetovne vojne so deloma raznesli njeno slavo in lepoto po vsej Italiji. Kmalu po prihodu italijanskih kapucinov na Staro Goro so začeli izdajati poseben starogorski list „Bollettino del Castelmonte“, ki ga v 70.000 izvodih pošiljajo po vsej Italiji. Ker leži Stara Gora na robu zadnjega gričevja pred veliko furlansko in severno-italijansko ravnino, je z nje prelep pogled na veliko verigo Alp, ki obkrožajo to ravnino in na bližnje beneške lagune — morske otoke na zahodni strani Jadrana, dalje na velik del zahodnega slovenskega gričevja, sredogorja in Julijskih Alp. Beneška Slovenija pa leži skoraj vsa pod njenimi nogami skupaj z Goriškimi brdi. Ker je Stara Gora zvezana z avtomobilsko cesto z vso gosto italijansko cestno mrežo, prihajajo sem ne samo kot nekoč pobožni furlanski in slovenski romarji, ampak tudi izletniki iz najrazličnejših italijanskih mest. V starih časih so vzdrževali gastaldi in oskrbniki čedadskega kapitlja skromno romarsko prenočišče, v katerem so mogli prenočevati le maloštevilni romarji. Večina romarjev pa je prebedela v svetišču ali pa na stopnišču v cerkev, kakor je bil in je še običaj pri ljudskih romarskih svetiščih. Vizitatorji čedadskega kapitlja so se že v prejšnjih časih pritoževali, da se ne spodobi, da ljudje spijo in dremljejo v cerkvi, toda zadnji slovenski kurat Trusnič je še 28. februarja 1908 pisal kapitlju, da je treba razumeti uboge ženske, ki so trudne od kmečkega dela in gredo trudne na pot in hodijo po cel dan in še več, da pridejo do cerkve v jutranjem svitu, nato so pri vseh svetih mašah in spovedih. Ali se je čuditi, da omagajo v nočnih urah in zaspijo kar v cerkvi, ker nimajo sredstev in možnosti, kjer bi spale na prenapolnjeni Stari Gori.

ARGO

goveja juha

DELAMARIS

Zdaj so na Stari Gori zgradili velik sodoben romarski dom in uredili velik parkirni prostor. Postavili so tudi moderno gostišče. Velika dvorana v palači Loggia je na voljo velikim romarskim zborovanjem. V posebni zgradbi so prostori za uredništvo in upravo starogorskega biltena. Trgovina z nabožnimi predmeti in spominki razstavlja in ponuja v lepih trgovskih prostorih svoje blago. V prvih letih po zadnji vojni so postavili v bližini tudi velik svetleč se križ, ki ga vidijo verniki v hribovskih vaseh Beneške Slovenije in furlanski kmetje v velikih ravninskih vaseh. Kljub vsemu diha z nove Stare Gore vdanost in ljubezen tolških slovenskih in furlanskih rodov, ki so skozi stoletja vedno znova gradili in utrjevali Staro Goro, Marijo na Gori, da bi jih vodila in združevala tudi v prihodnjih stoletjih. Še so tu v obzidju stara vrata „Poklečila“, kakor so imenovali beneški Slovenci kraj, od koder so iz neposredne bližine zagledali cerkev, pokleknili in se prekrizali. Stara Gora je bila za beneške Slovence tudi zavetišče v političnih stiskah. Tu so se tik pred zlomom Beneške republike pod udarci Napoleonovih vojska zbrali na posvetovanje dne 27. oktobra 1796 župani vseh 36 sosesk, ki so izvrševale upravno in sodno oblast, torej popolno samoupravno oblast nad velikim delom Beneške Slovenije (Gran consiglio sclabonico di tutte le ville).

Slovenski romarji iz Beneške Slovenije pridejo iz vasi okoli Stare Gore kar peš po bližnjicah in po cesti, iz večje daljave se pripeljejo z avtomobili in avtobusi po cesti, ki izpred Čedadela pelje na vrh ali pa po cestah iz Sv. Lenarta, Srednjega, idrijske doline in drugih dolin pod Kolovratom. Slovenci iz Slovenije pridejo iz gornje soške doline preko mejnega prelaza pri Robiču zraven Kobarida, nato po dolini Nadiže in navzgor na Staro Goro; iz vseh drugih krajev Slovenije pa preko Nove Gorice v Staro Gorico, dalje po avtomobilski cesti do Krmina in nato na Staro Goro. Sodobne avtomobilske ceste in odprava obmejnih formalnosti so zelo približale Staro Goro vsem slovenskim romarjem, saj jim je blizu takoj za goriškimi Brdi onstran reke Idrijce.

Slovenci v Italiji imajo tri božje poti na zemlji, ki jo naseljujejo: Višarje, ki jih drugi Slovenci, zlasti Gorenjci, že poznajo, Staro Goro, starodavno romarsko pot beneških Slovencev, ki smo jo na kratko opisali, in pa še Barbano, ki jo zlasti tržaški in goriški Slovenci poznajo večidel šele po zadnji vojni, Slovenci v Sloveniji pa le redko. Barbana je otoček-laguna severovzhodno od ribiškega in turističnega Gradeža. Na njem je Materi božji posvečena cerkev, ki so jo začeli graditi že 1593 in končali šele po prvi svetovni vojni. Romarji častijo leseno podobo Marije, ki naj bi jo l. 582 naplavilo morje iz bizantinskih dežel ter so na tistem mestu zgradili cerkvico. Od l. 1232 plovejo po morju velike procesije romarjev v ravnih barkah in čolnih iz Gradeža po kanalu Mrtvega človeka (canale dell' Uomo morto) 45 minut do Barbane ob poletnih Marijinih praznikih. Procesija po

morju z banderi, ki vihrajo v morskii sapici in ob glasnih pesmih romarjev, ki se razlegajo po morju, je pretresljiva in prevzame vsakega. Goriški in tržaški Slovenci prirejajo vsako leto velika romanja na Barbano v družbi svojih škofov. Ne daleč od Barbane leži zdaj že na celini Oglej, prvi sedež oglejskih patriarhov. V enem prihodnjih koledarjev pa bomo opisali tudi romarsko svetišče na Barbani.

Beneški Slovenci zahajajo že v večjem številu na Višarje, zlasti po drugi svetovni vojni, ko so se mnogi izmed njih tudi naselili v Kanalski dolini pod Višarjami. Pojavili so se tudi prvi avtobusi beneških Slovencev v družbi svojih duhovnikov na Brezjah. Le zakaj ne bi Slovenci iz Slovenije vrnili obiska beneškim Slovincem in šli obiskat preko zelo odprte zahodne meje starogorsko Marijo, ki je bila toliko stoletij priprošnjica beneških Slovencev.

Albert Rejec

Leopold Stanek

ZVEZDE

*Nekoč
smo se sklanjali
čez robove
v globine vodnjakov,
ob belem dnevu
je bilo dno
kot nebo
posejano zvezd
mladih dni.
Svet je prepaden.
Bolj ko smo zrasti
in zlezli navkreber,
bolj bi se radi
sklanjali nadenj.*

Leopold Stanek

KMECKI MATERI

*Kdo
pa bo tebi
dal cvetja
za praznik,
kmečka ženica?
Na trg
si prinesla
teloha, resja,
trobentic
in zvončkov,
ob zidu
se stiskaš,
prodajaš,
da kupiš otrokom
obleke.
Kdo ti podaril
bo nageljne,
rože z juga?
Tebi cvetele
bodo vse leto
trate in njive,
grede in gozd,
vse te častilo bo
danes in vekomaj!*

OB 50-LETNICI SMRTI IVANA CANKARJA

(Umril 11. decembra leta 1918)

Petdeset let leži Ivan Cankar v grobu. Kolikokrat smo v teh petih desetletjih skušali obnoviti v spominu njegov telesni in duhovni obraz, kolikokrat se zatekli k njegovim umetniški besedi, kolikokrat iskali v njem opore, ko smo se čutili ogrožene narodno, socialno, kulturno?

Kakšna je danes vizija, ki so jo gledale njegove duhovne oči, preden so se trudne zatisnile? Na vsa ta in druga vprašanja bi si želeli odgovora.

Nekaj se je v teh petdesetih letih v našem odnosu do Ivana Cankarja le spremenilo: čigav je? Kdor je sprejel njegovo delo, ki je postalo naša narodna dediščina, tega vprašanja ne zastavlja več, kot so ga zastavljali ob njegovem grobu in še desetletja pozneje. Ivan Cankar je bil človek, v katerem so dozorele najzlahotnejše in najplodnejše lastnosti slovenskega ljudstva in nihče pred njim in za njim ni v našem narodnem življenju izpovedal odločneje in z večjo odkritosrčnostjo hrepenenja in zahteve slovenskega naroda po pravici in svobodi. Zato je postal trajna duhovna vez med vsemi Slovenci, hkrati pa živa vest. To je samo eno izmed spoznanj, zaradi katerega je prav, da praznujemo njegov spomin!

Ne moremo si očitati, da se v teh petdesetih letih nismo dovolj oddolžili njegovemu literarnemu izročilu. Po prvi izdaji njegovih Zbranih spisov (1925—1936) smo dobili po vojni njegova izbrana dela v 10 knjigah

(1951—1959), lani je začelo izhajati široko zasnovano zbrano delo v zbirki slovenskih pesnikov in pisateljev pri Državni založbi Slovenije, nedavno tega je izšel izbor njegovih del v sedmih knjigah v seriji Naša beseda v založbi Mladinske knjige. Mimo tega smo dobili pomembne dopolnitve v Voduškovi monografiji (1937), v treh knjigah Pisem Ivana Cankarja, v priložnostnih izborih, v zbirkah, kot so Klasje, Kondor, Knjižnica slovenskega gledališča in podobne. Pomemben prispevek k razumevanju Ivana Cankarja, njegove podobe in njegovega dela sta Kraigherjeva in Pirjevčeva monografija, F. Petreta delo Rod in mladost Ivana Cankarja in uvodi in razlage k posameznim delom v raznih poljudnih in šolskih izdajah. Vzlic temu ne bi mogli reči, da smo vse storili za to, da bi pisateljeva duhovna dediščina postala čimbolj last vsega slovenskega naroda, da bi lepota in čar njegove umetnosti prodrla v vse naše domove. Tu bo treba storiti še marsikaj. Njegovi umetniško najbolj dognani spisi, ki sodijo v zakladnico slovenskega duha, bi morali izhajati v visokih nakladah tudi v rednih zbirkah mohorskih knjig. To je potrebno, če ga hočemo spoznati, razumeti in sprejeti vase. Premišljevatii ga moramo, če hočemo z njegovim delom, ob njegovih zvestobi resnici in pravici presojati sebe in svoj čas.

Dasi se Cankarjeva doba življenja in dela povsem razlikuje, recimo, od družbenih pogojev, v katerih živimo danes, pa se v nečem lastnosti časa in ljudi niso spremenile. Ponižavost, oblastnost, samopašnost, veljaštvo raznih oblik, nezvestoba narodu in cela vrsta podobnih grehov je zakoreninjenih tudi v človeku naše dobe. Cankarjev duh bi se dvignil tudi danes proti takim napakam in bi s pekočo jezo moral osmešiti marsikatero namišljeno krepost v našem narodnem življenju. Zato je le malo verjetno, da bi mu bil tudi današnji čas naklonjen. Cankar ni oznanjal samo pravice za vse, tudi za trpeče in ponižane, njegovi junaki to pravico, popolno pravico, tudi terjajo tako po božjih kakor po človeških zakonih. Njegove besede »ne frak in ne talar...« so le prevečkrat odmevale enostransko, politično. Poleg pravice je Cankar oznanjal in terjal tudi resnico in lepoto, ljubezen do matere, domovine in Boga, ljubezen do umetnosti, svobodo, ki jo imenuje »evangelij, hčer božjo« (Krivica DiS 1920, 5). Predvsem domovino je klical z najlepšo besedo in ji posvetil svojo najglobljo ljubezen. »Pokazal je, da resnica ni v lasti in varstvu določenega stanu, ampak kot božja hči, zapisana v srce vsem ljudem: umetniku samemu je trpka vodnica in usoda, on njen služabnik in duhovnik.« (Fr. Koblar).

Ivan Cankar, ki je vse svoje življenje sam veliko trpel, je mogel tako do dna prodreti v skrivnost trpljenja posameznega človeka.

kakor svojega naroda. Iz Kurentovih ust govorí njegova mladost: »Za tisoč ur le ena ura!« Za tisoč ur trpljenja ena sama ura veselja. To ni bila samo usoda in spoznanje njegovega velikega duha, te usode so bili deležni domala vsi naši veliki ljudje in v nekem smislu ves slovenski narod, ki je moral za svoje življenje in odrešenje veliko trpeti. Ali je Cankar morda videl v viziji tudi trpljenje našega naroda v zadnji vojni? Trpljenje naroda, ki se ni hotel odreči svoji pravici in se ji nikoli ne bo, ker veruje vanjo in se trdno zaveda, kar je v zadnji postavi zapisano, da še nobena solza ni bila zaman prelita. Kolikokrat v življenju ga je presunilo ob spoznanju: »krivica, storjena bližnjiku, storjena narodu in vsemu človeštvu, vzge v srcu hujše, kakor krivica, storjena telesu.«

Noben slovenski pesnik in pisatelj se svojega umetniškega poslanstva ni tako zavedal kakor Cankar, zavedal predvsem z vidika, kako je umetnik potreben narodu kot trajna, nepomirljiva vest, kot oznanjevalec resnice in lepote in kot očiščevalec narodove duše, varuh njene plemenitosti in njenega človečanskega poslanstva. Če je umetnik, kakršen je bil Ivan Cankar, zapisal o svojih delih — in tega se je tudi zavedal — da je pri njem

»vsaka novela kos njega samega, kaplja njegove krvi, poteza na njegovi podobi«, izraža s tem najgloblje prepričanje o svojem umetniškem poslanstvu in tudi nagibe, iz katerih so nastala njegova dela. V tem je še posebna veličina njegovega umetniškega izročila, za katerega bi se morali dosti bolj zanimati, kakor se v resnici. Cankarjeva pesniška zapuščina bi nam morala biti vsakdanja duhovna hrana, tako pa opozarjamo nanjo le še ob ponatisu te ali one knjige, ob obletnicah njegove smrti, rojstva in podobnih priložnostih.

Cankar je pripisal umetnosti naravnost sakralno vlogo. Ne sila, ne vojska, ne oblast in ne bogastvo ne bodo premagali svet, marveč lepota in umetnost. Lepote in umetnosti pa ni brez bolečine in trpljenja. V tem je veličina umetnikovega poklica in odgovornost njegovega poslanstva, ki ga je občutil kot najvišjo zapoved.

Ivan Cankar je tako svetla podoba sredi naše duhovne zgodovine, da bi nam morala biti ob vsakem času pred očmi. Te resnice bi se morali še posebno živo spominjati v tej časovni oddaljenosti, ki nas loči od njegove smrti pa do danes, ko nam je ta njegova duhovna podoba tem lepša, čim bolj nam čas zabrisuje njegov telesni obraz. j. d.

Ivan Cankar

LEGENDA O KRISTUSOVI SUKNJI

Ko je Kristus umrl, so vadljali pod križem vojščaki za njegovo suknjo. Dobil pa je vadljo Markus iz Panonije.

Kristusova suknja je bila šita iz grobege rdečega sukna, rezana vsa iz enega kosa. Šivala jo je Marija sama, ko je bilo Kristu sedem let. Na rdeče sukno so kapale njene rdeče solze, ko je mislila na sinovo trpljenje in smrt. Tistih solz ni bilo móči izbrisati, poznajo se še dandanašnji. Kristus je oblekel suknjo in je ni slekel petindvajset let. Kakor je rastel, tako je rasla suknja čudežno z njim, Nosil jo je, ko je tolažil žalostne, odpuščal grešnikom, lečil bolnike, dramil mrtve. Tudi jo je nosil, ko je jokal krvave solze na Olski gori in ko je nastopil pot na Golgoto.

Markus iz Panonije si je ogrnil Kristovo suknjo, da bi se razkazal pred vojščaki. Ali komaj jo je ogrnil, ga je zabolelo srce in njegove oči so izpregledale. Odpasal si je meč, ni slišal zasmehovanja, ne hudih besed in je šel, kamor ga je gnalo spoznanje.

Videl je krivico, ki je prej ni videl; videl je, da so deležni trpljenja in križa tisti, ki lajšajo trpljenje trudnim in nosijo križ omajučim; in videl je, da bo njih plačilo večno

in nezaslišano veselje; in nazadnje je videl tisočletno kraljestvo pravice in blagoslova božjega.

Tako je romal od kraja do kraja, od dežele do dežele in njegova beseda je bila evangelij. Ubogim je prinesel bogastvo, bolnim zdravje, potrtim radost. Razodel je malodušnim: vsa krivica je v vaših srcih; očistite srca — kje je krivica?

On sam, Markus iz Panonije, ni čutil romarskega trpljenja, ne gladi, ne žeje, ne mraza. Njegove oči so bile uprte v tisočletno kraljestvo in njegova duša je bila od upanja nasičena in napolnjena. Ubog in truden je umrl, pokopali so ga za plotom.

Ko so ga pokopali, so se spogledali in so rekli: »Komu njegovo premoženje?« Njegovo premoženje pa je bila Kristova suknja. Dolgo so govorili in barantali, naposled pa so uganili: »Razrežimo jo, to rdečo suknjo, pa si vzemimo vsak svoj kos, kolikor nas je. Ti si mu dal kruha, jaz korec vode, ti slamo za noč, ti si ga pokopal; vsem je dolžan, naj plača vsem!« In tako so storili. Na devet kosov so razrezali Kristovo suknjo; in poveličala je suknja devet spoznavalcev. Zakaj

Sardine v aromatiziranem olju

DELAMARIS IZOLA

ostale so na suknji Marijine solze in ostala je Kristova kri.

Komaj se je grešnik dotaknil rdeče suknje, je izpregledal in spoznal; greh je v krivici, krivica pa je v mojem srcu. In ob tisti uri je okusil sladkost trpljenja; kakor rodovitna njiva je trpljenje, ves blagor raste iz njega. Razodeto je bilo, visoko povišano na Golgoti pred vsega sveta očmi; le trpljenje samo bo premagalo trpljenje. Trpi, da ne boš trpel, umri, da boš živel!

Sli so v svet, dediči Kristove suknje, in so oznanjali tisočletno kraljestvo. Trpeš so in umrli v trpljenju in sladkosti. Njih bogastvo pa je ostalo in na stotine je bilo dedičev. Razšli so se, razbegli se na vse strani strani prostorne zemlje; vsi bogati dediči, lastniki Kristove suknje. Z njimi je šel evangelij o trplje-

nju in o zmagoslavnem poveličanju iz trpljenja. In kakor so trpeli in kakor so umirali v trpljenju: njih dedičev je bilo na tisoče, bilo jih je na milijone. Ni bilo gore tako visoke, ne doline tako globoke, da bi ne čula njih glasu...

Brate, čemu jokaš? Raduj se in vriskaj od radosti: — tudi ti nosiš Kristovo suknjo, kakor jo nosim jaz. Kakor jaz in kakor silni milijoni trpečih. Pa pride čas in blizu je, ko se bo razodelo vse do konca: da naše trpljenje ni bilo izlito kakor voda v pesek, temveč da nam je pognojilo, zalilo in hranilo večno poveličanje; ko se bo razodelo, da je vsaka naša solza osušila tisočero drugih; in ko se bo navsezadnje preslavno razodelo, da smo mi vsi, mi zmagovalci, ki smo trpeli zaradi pravice, nosili rdečo Kristovo suknjo...

F. S. Finžgar

ZA SPOMIN

Tiho, po prstih sem stopil v sobo deželne bolnice, kjer je ležal zadnje dni pred smrtjo. Ob koncu postelje sem obstal. Zazrl sem se v njegovo lice. Tako resnobno, tako strogo je bilo, kot ga nisem videl nikoli. Oči zaklopljene, celo trepalnice so se mi zdele tako svinčeno težke, da ga nisem upal nagovoriti in ga predramiti. Komaj sem spoznal, da rahlo diha. Dolgo sem stal ob postelji ves pogreznjen v ta izraz. Zdelo se mi je, da čutim, kako se za tem čelom snujejo misli, kako grebejo po človeških srcih, kako pretehtavajo razdaljo od sedanjosti daleč nekam v bodočnost. Vse njegovo revno, izmučeno telo, vsa ta uboga okolica v njegovi bolniški sobi mi ni mogla skaliti vtiska, da stojim ob postelji moža—vidca, duševnega velikana. Nisem imel poguma, da bi bil stopil do njega in ga prijateljsko prijel za njegovo usahlo desnico, ki je kot mrtva, brezkrvna ležala na odeji. Nisem upal — in iz sobe nisem mogel. Tako je bilo tiho, da je žepna ura glasno motila s tiktakanjem nemi molk okrog njega.

Hipoma glasno vzdihne. Počasi privzdigne trepalnico levega očesa, motno se upre zenica vame in tedaj naenkrat odpre obe očesi na široko, po vsem licu se razlije tisti edino njemu pristni, skoro razposajeni smeh, s katerim je pozdravljaj prijatelje, če je bil dobre volje. Veselo je bušilo iz njega, kot bi ga bil naletel ob čaju: »Glej ga, ali si ti?«

»Ali počivaš, Ivan,« sem rekel polglasno in sedel k postelji.

»Menda,« je odgovoril. Spet je izginila vsa veselost z lica in ga obdala čudovita resnoba. Nemo me je gledal, vprašujoče. Ničesar nisem vedel, kaj bi mu bil povedal ta trenutek. Toda njegovo vprašujoče oko me je opozorilo: »Ali si prišel, kot sva se menila.«

Domislil sem se pogovora, ko sva modrovala o smrti. Rekel mi je: »Jaz se ne bojim smrti. Vedi, da bo lažji moj opravek z Bogom tedaj, kot mnogo drugim — morda tudi lažji kot tebi.« Ob tem spominu mi je prišlo samo po sebi na ustnice, da sem šepetaje vprašal to vprašujoče oko: »Ivan, morda želiš odveze?«

»Daj, prosim!« mi je odgovoril odločno, se nagloma energično vzpel na postelji in pogledoval v nedosežno daljavo...

Ko sem se ločil od njega, sem ves presunjen taval po stopnicah.

(Dis 1920, str. 31)

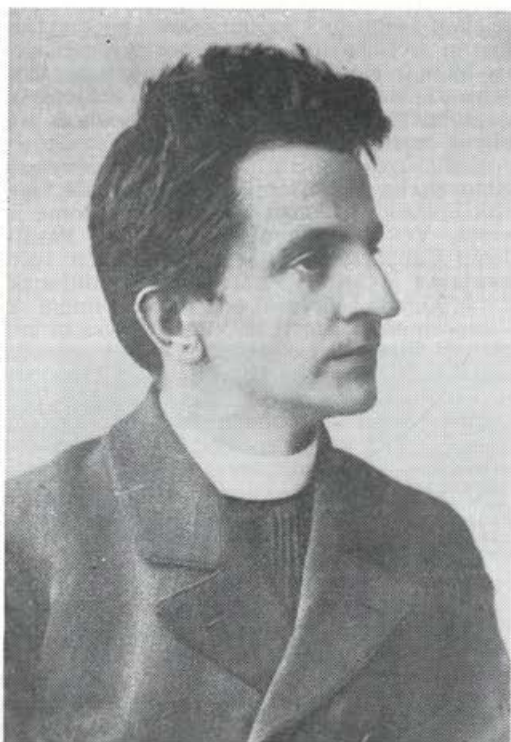
Leopold Stanek

TRENUTEK

Ena sama
vejica niha
na samotnem drevesu
pred bolniškim oknom,
potem se umiri.
Najbrž
je odletela ptica
in je več ni.

ANTON MEDVED

(Ob 100-letnici rojstva)

»To je bil najlepši slovenski fant: rimski nos, črne oči, mehkobne ustnice, fini glas,« tako je označil Medveda Ivan Cankar (Iz. Cankar, Obiski 13) Drugi, ki so ga poznali, so vedeli povedati o njem, da je bil izredno prikupen, plemenit, duhovit, zelo razgledan, skrbno negovan, družabno zelo prijeten človek. Finžgar, s katerim sta bila velika prijatelja, je zavrnil Govekarjevo pripombo, da je bil »zaradi zgrešenega (duhovniškega) poklica zelo nesrečen človek«. »Ta trditve ne drži,« pravi Finžgar v svojih spominih (ID VII., str. 222) in nadaljuje: »Niti enkrat mi vse življenje, ko sva bila vendar tako zapupljiva med seboj, ni omenil, da mu je žal duhovniškega poklica ali da bi bila zanj to zgrešena pot. Nesreča je bila v tem, da ni dosegel študija v Rimu... Ni pa bilo v njem dovolj močne volje, da bi prebolel udarec, ko ga niso hoteli poslati v Rim.«

Anton Medved je bil rojen 19. maja 1869 v Kamniku. Oče Alojzij je bil kamniški mešan in sodar — sin pesnik mu je zapel šaljivo pesem: »Jaz delam ode, vi delate sode, moj oče.« Po materi, ki je bila globoko čustvena žena, velika ljubiteljica knjige in čitalniška igralka, je podedoval predvsem srce in ljubezen do pesmi. Njena prezgodnja smrt je zapustila v njem trajen spomin in ko je pel novo mašo, jo je opravil v pokopališki

cerkvi na Zalah ob materinem grobu; želel je, da bi bila pri največji slovesnosti v njegovem življenju navzoča — čeprav v grobu — njegova ljubljena mati. V družini je bilo 11 otrok, od katerih jih je živelo 9. Gimnazijo je študiral v Ljubljani, kjer so mu bili solci in alojzijeviški tovariši rojak in poznejši zgodovinar Jožef Benkovič, slikar Gašpar Porenta in modroslovec Aleš Ušeničnik. Kot študent je bil sotrudnik Domačih vaj, kot bogoslovec pa član semeniške Akademije oporov, med katerimi so bili tudi Benkovič, Stroj, Volc, Finžgar, Hribar, Opeka in drugi, ki so se še vsa poznejša leta ukvarjali z leposlovjem. Kot kaplan je Medved služboval v Semiču, Črnomlju, v Šmarjah, v Bohinjski Bistrici, v Trnovem v Ljubljani, na Preski, na Breznici. Na teh kaplanskih službah se Medved ni počutil zmerom najboljše. Finžgarju je večkrat potožil, da mu je bridko, ker je tako odtrgan od vseh, s katerimi bi se rad kaj posvetoval. V njem je bila močna želja po nadaljnjem študiju, pri čemer ga je podpiral predvsem tedanji urednik Dom in sveta dr. Fr. Lampe, a njegove prošnje pri škofu Missiju niso uspele. Zelel je za tri leta v zavod sv. Hieronima v Rimu, da bi tam napravil doktorat iz bogoslavja, potem bi se pa posvetil študiju umetnosti in literature. Škof Jeglič mu je bil bolj naklonjen; iz Bohinja, kjer se je počutil zelo osamljenega, ga je poklical v škofijsko pisarno za tajnika, kjer pa ni vzdržal; nato ga je škof na njegovo prošnjo dodelil kot kaplana župniku in prijatelju Ivanu Vrhovniku v Trnovem, a tudi na tem mestu ni dolgo vzdržal. Po polletnem bolniškem dopustu je odšel na Vače, a ne za dolgo; izčrpan je moral spet za pol leta na dopust, ki ga je prebil pri svoji sestri v Šiški pri Ljubljani. Poletni 1900 je odšel na majhno župnijo Konjščico nad Zagorjem, kjer je pridno delal, se nekaj časa dobro počutil, čeprav je bil precej osamljen. Tu je napisal nekatere svoje najboljše pesmi. Utrujen od samote in živčno bolan je moral za nekaj časa v bolnišnico v Kandijo, zatem je pol leta živel na oddihu pri prijatelju Finžgarju v Želimljem; sledile so kaplanske službe v Preski in na Breznici, vmes dopusti zaradi bolezni in zdravljenja, aprila 1908 pa je na Finžgarjevo posredovanje dobil župnijo Turjak, kjer je ostal do svoje nenadne smrti 12. marca 1910. S te službene postaje so ga prepeljali v njegov rodni Kamnik, ki je svojega rojaka in pesnika sprejel z vso častjo. Vse hiše so bile v črnih zastavah in ob pogrebu se je trlo ljudi. Finžgar, s katerim sta si bila leta in leta velika prijatelja, se je poslovil od njega na Turjaku in v Kamniku. O pokojnem Medvedu je rekel: »Medved je bil pesnik. Bil pa je kot človek in duhovnik zares čista, deviška duša. Vsaka krivica ga je potrla. Če je ob taki priložnosti imel koga poleg sebe, ki mu je zaupal, se je kmalu

umiril in ohrabil. Če ga ni bilo, je segel po kozarcu in tako skušal pregnati bolečino.»

Medved je bil pesnik in dramatik. Pozabljen kot pesnik in dramatik, saj že nekaj desetletij ni izšlo v ponatisu nobeno njegovo delo. Za stoletnico se mu moramo oddolžiti vsaj z izbranim delom, ki naj bi zajelo izbor njegovih najlepših pesmi in dramskih del. Finžgar je zapisal o njegovih pesmih: »Modra glava naj bi izbrala cvet njegovih pesmi, pa bi imeli knjigo, ki bi nikoli ne zastarela.« Tak izbor bi nam bil potreben ne le iz kulturnega dolga do pesnika, marveč tudi za to, da si po desetletjih obnovimo njegov pesniški in človeški obraz. O njegovi poeziji veljajo Finžgarjeve besede: »Medved ni mogel biti še tisti, ki bi bil pripravil novemu času (moderni) novo gaz. Med sodobniki je in ostane na vrhu.«

Kot človek je bil Medved »širokoumna in nemirna narava, svoboden in iskren v besedi in vedenju« (Fr. Koblar, SBL II, 80). O svoji prirojeni notranji razdvojenosti je že kot bogoslovec zapisal: »V meni se spajata res dve nasprotji. Včasih sem ves (prav iz srca nikoli) šaljiv, brez vsake resnosti, a včasih se me z vsemi močmi oklene resnost...« Kot človek in duhovnik je bil izredno priljubljen, povsod so ga radi imeli ne le zaradi njegove družabnosti, odkritosti, široke razgledanosti, marveč tudi zato, ker je imel za vsakega človeka prijazno besedo, če pa je imel sovražnike, jih je imel med hudobnimi in nepoštenimi ljudmi. Zakaj se je odločil za duhovniški poklic, je tudi sam odkrito povedal leta 1891, torej leto dni pred novo mašo, v pismu svoji sestrični: »Če na tihem in na samem premišljujem, kako prosto je bilo moje vedenje v počitnicah, koliko sem občeval s posvetnimi ljudmi in kako malo z duhovniki, kolikokrat so mi od različnih strani ta stan odsvetovali in da kljub temu čutim nagnjenje stopiti v duhovniške vrste in sicer s čistim namenom, potem sem prišel do zaključka, da me je Bog poklical in da se mu ne morem brez greha upirati.« Kot človek in duhovnik si je prizadeval, da bi ljudje živeli v slogi, da bi se imeli radi. V enem izmed pism je zapisal: »Naredimo preplašenemu svetu katoličanstvo 'iugum suave'. Strašansko so ga bolele razprtije, ki so jih ustvarjali politični ljudje, saj je zaradi njih trpelo samo slovensko ljudstvo. Zaradi silno občutljive narave je vse življenje veliko trpel duševno in telesno, kar je bilo tudi vzrok njegove prezgodnje smrti. In ker je ta smrt prišla tako nenadno in sredi najhujšega političnega in kulturnega boja na Slovenskem, »so nekateri hoteli speljati misli in nazore pesnikove po njegovi smrti na povsem napačne

poti.« je zapisal Meško v mohorski Koledar 1911. Meško je v spominskem članku odločno zavrnil glasove tistih, ki so hoteli pesnika blatiti. Tako pravi med drugim: »Moj Bog, če nam teden dni po smrti tako pretvarjajo lice in srce, kaj bo z nami čez petdeset, čez sto let?« In zaključuje: »Ne morem in ne vem zapisati Medvedu resničnejšega in lepšega nagrobnega napisa kot: Bil je človek, a plemenit mož.« (ID IV, 143–144).

Medvedovi pesniški poskusi segajo in prva gimnazijska leta, v alozijijske Domače vaje. Kot bogoslovec je bil že sodruknik Doma in sveta, Vrtca in Pomladnih glasov. Pesnik Josip Cimperman, ki je imel največji vpliv nanj, ga je leta 1890 uvedel v Ljubljanski Zvon, kjer je sodeloval pod različni imeni do Cimpermanove smrti 1893 in je bil vsa ta leta glavni Zvonov pesnik. Po Cimpermanovi smrti je sodeloval samo še pri Domu in svetu ter pri Mohorjevi družbi. Začetna priložnostna pesem se umika refleksivni, čustveni, razmišljajoči, ki jo naposled izpodrine epična v obliki balade, romance in legende. Leta 1905 je izšla prva knjiga njegovih Poezij, štiri leta pozneje pa drugi zvezek Poezij (1909).

Vzporedno s pesmijo je Medved pisal tudi drame. Njegov dramski prvenec je delo Savel, v jambih pisan svetopisemski prizor (Dom in svet 1891). Potem so sledile tri zgodovinske drame: Viljem Ostrovrhar (1894), Ivan Kacijanar (1895), Za pravdo in srce (1896). Vse tri drame je objavil v Domu in svetu. Pri vseh treh delih se je oprl na zgodovino in jih je napisal z željo, da bi dal Slovencem klasično narodno tragedijo. Zatem je zasnoval zgodovinski triptih Cesar Friderik na Slovenskem, a je končal samo prvi del. Ko se je obrnil od zgodovinske k realistični drami, je napisal za oder: Krivica in dobrota, Na odru življenja, Na ogledih, Posestrimi, Stari Jamnik — igro je po uspehi predelavi prekrstil v Stari in mladi — Črnašolec in še več ljudskih iger. Medved bi se v ugodnejših okoliščinah in ob dobri literarni šoli lahko razvil v našega pomembnega dramatika. To potrjujejo že predelave nekaterih mladostnih dram, kot npr. Za pravdo in srce, Črnašolec, Stari in mladi, predvsem pa Kacijanar, ki je po predelavi dobil večjo dramatično sproščenost, pisatelj pa je vpletel vanj še izrazit in sodoben narodno-politični podarek.

Medvedovo pesniško in dramsko delo označuje velika prizadevnost, ki se izraža v nenahnem iskanju novega in v težnji za preoblikovanjem. Napisal je mnogo in bi ob skrbni analizi vsega njegovega dela lahko prišli do objektivnejše sodbe o njem, kot jo moremo

ZAČINKA dodatek jedem
DELAMARIS IZOLA

izlučiti iz raznih literarnih zgodovin in priročnikov.

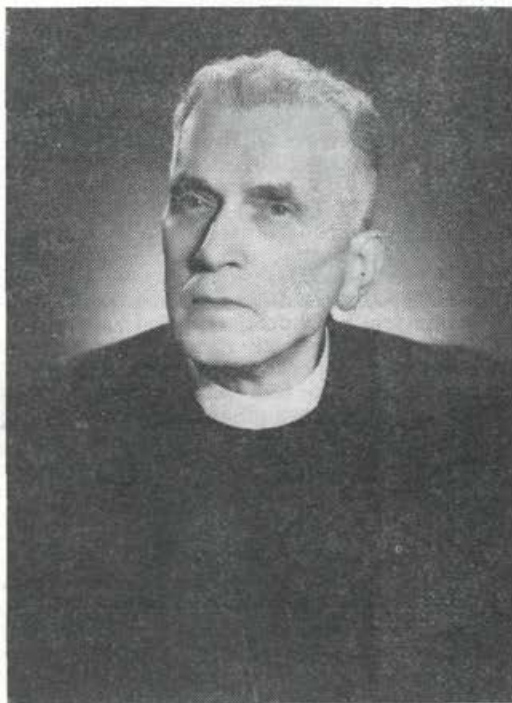
Posebej je potrebno poudariti njegov delež pri Mohorjevi družbi. Po letu 1893 srečujemo njegovo ime stalno vsaj v Koledarju, za katerega je več let urejal pesniški del in objavil v njem zlasti mnogo legend, vgojnih in poučnih pesmi. Za Mohorjevo družbo je pripravil dve čudovito lepi knjigi: ljudsko izdajo Gregorčičevih Poezij z uvodom (1908) in Slovenske legende (1910); obe knjigi je ilustriral slikar Anton Koželj. Zavzemal se je za

preosnovo Mohorjeve, da bi dosegla večji napredek. Medved je tudi prevajal, predvsem iz ruščine (Lermontova, Puškina). Njegovo jezikovno bogastvo potrjuje tudi prepesnitev Joba in prevod Jeremijevih žalostink.

V svojih zrelih letih je zapisal: »Kdor hoče za človeštvo uspešno delati, mora imeti za sabo troje šol: šolo pridnega učenja v zavodih, šolo viharnega življenja med svetom, šolo tihega premišljevanja v samotni.« Medved je šel skozi vse te šole.

-nc

PROFESORJU JAKOBU ŠOLARJU V SPOMIN

Profesor Jakob Šolar ob sedemdesetletnici

Ob grobu profesorja Jakoba Šolarja se mi zdi, da je odšel od nas človek, ki je vse življenje samo razdaljal iz zakladnice svoje učenosti in življenjske razgledanosti, iz svoje srčne dobrote in zdrave modrosti in da je še neznansko veliko tega bogastva odnesel v prezgodnji grob, preden je utegnil vse razdeliti. Človek ima občutek, da je nenadoma usahnil studenec, iz katerega so zajemali mnogi. Nepregledna je njiva, na kateri je sejal, da nazadnje že sam ni imel več pregleda nad posameznimi brazdami. In koliko načrtov je šlo z njim v prezgodnji grob? Baragov življenjepis, ki se ga je lotil s tako temeljitostjo, kot je bila lastna samo njemu, je ostal nedokončan, tudi izdaja Detelovih izbranih spisov je obtičala pri šestem — zad-

njem zvezku, ki naj bi prinesel monografijo o pisatelju. Tudi Slovenska slovnica, ki ga je mikala že nekaj let, in bi jo, kot je že pred nekaj leti napovedal, »kar hitro napisal, če bi dobil za dalj časa mir, da bi lahko v popolni zbranosti uredil svoje poglede na jezik, kakor so se mu zbistrili v zadnjih dvajsetih letih« — je ostala neizpolnjena želja. Prav tako knjiga Jezik in kultura in izdaja zbrana dela dr. Antona Breznika v treh zvezkih In še koliko drugih načrtov! Če ne upoštevamo nič drugega, že sama neizpolnitev teh načrtov pomeni velikansko izgubo za našo kulturno zgodovino. Šele ob temeljitejšem strokovnem raziskovanju njegovega dela, recimo samo s področja slovenskega jezika (njegov delež pri Slovenskem pravopisu, Slovenskem slovarju, v Slavistični reviji, v reviji Jezik in slovstvo, pri slovenskih čitankah, slovnica in zbirki Cvetje iz domačih in tujih logov) se bo pokazalo, kaj je samo slovensko jezikoslovje izgubilo z njegovo smrtjo.

Pokojni Jakob Šolar se je rodil 29. aprila 1896 na Rudnem, h. št. 22, v župniji Selca nad Skofjo Loko. V družini je bilo pet sinov; najstarejši je ostal v vojski, dva sta bila duhovnika — Janez v Ameriki in pokojni profesor, dva brata še živita na Rudnem. Klasično gimnazijo z maturo je končal v Ljubljani 30. maja 1915. Zatem je študiral štiri leta bogoslovje v Ljubljani (1915—1919) in bil 1. septembra 1918 posvečen v Ljubljani. (Letos bi obhajal zlato mašo). Od 1. septembra 1919 do 1. septembra 1924 je bil prefekt v Zavodu sv. Stanislava v St. Vidu nad Ljubljano in hkrati vpisan na ljubljanskem vseučilišču, kjer je študiral slavistiko in romanistiko — slovenščino in francoščino. Vmes je prebil skoro dve leti v Parizu (od 1. novembra 1922 do avgusta 1924). Tam si je pridobil magistraturo iz eksperimentalne fonetike in ostal z začetnikom te znanosti abbejem Rousseltom v rednih stikih. Ljubezen do fonetike je ohranil prav do konca svojih dni in je bil na tem področju naš prvi strokovnjak. (Za 4. izdajo Breznikove slovnice 1934 je napisal poglavje iz eksperimentalne fonetike.) Pri profesorju Gilliéronu, s katerim sta si postala osebna prijatelja, je dobil navdušenje in ljubezen za lingvistični atlas. Tema dvema povsem novima področjema

znanosti je ostal zvest pri vsem svojem jezikoslovnem delu in ga je oplajal z njima. Ko se je vrnil iz Francije, je na ljubljanskem vseučilišču opravil izpite, bil od 1. septembra 1924 suplent na škofijski gimnaziji, od oktobra 1927 pa profesor na isti gimnaziji. Trije rodovi njegovih zavodskih dijakov se ga še danes radi spominjajo. Ko je prišla okupacija in so Zavode zasedli Nemci, se je gimnazija preselila v Ljubljano, kamor je pribežal tudi prof. Šolar in se naselil v Marijanišču. Od 28. aprila 1941 do oktobra 1944 je bil profesor na škofijski klasični gimnaziji v Ljubljani. Od 30. oktobra 1944 do decembra istega leta je bil zaprt v Ljubljani, nato pa odpeljan v koncentracijsko taborišče Dachau, kjer je dočkal osvoboditev. Potem je bil od 29. aprila 1946 do konca oktobra 1952 kot višji znanstveni sodelavec v Institutu za slovenski jezik pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani. Zatem so prišla spet leta trpljenja. Leta 1958 je postal stolni kanonik, pred tremi leti pa stolni dekan in prelat. Zadnje čase mu je pešalo srce in 22. junija ponoči se je v bolnišnici v Trnovem zgrudil mrtev. Zastalo mu je srce, ki je tako neustrašno in vztrajno bilo za vse lepo in dobro, za vse resnično in pošteno. Ob velikem številu ljudi, ki so ga poznali, ga cenili, spoštovali in radi imeli, so 25. junija 1968 položili njegovo telo k počitku na pokopališču pri Sv. Križu v Ljubljani, kjer leže njegovi duhovni sobratje, med njimi veliko proforskih tovarišev v škofovih zavodih.

To bi bila Šolarjeva preprosta življenjska pot. Ko bi jo bil prehodil sam zase, bi nam bila malo znana. Ker pa je bila to pot velika slovenske zemlje, nam spričo smrti njena veličina ne sme iti v pozabo. Njegovo življenje je bilo v mnogoterem pomenu posevčano narodu, v katerem je bil zasidran z elementarno silo, ker je delal zanj kot duhovnik, kot učitelj, vzgojitelj, kulturni in znanstveni delavec. Njegovo delo je tako obsežno, da je skoraj malo verjetno, da bo kdaj pravično in v celoti ocenjeno. Kot profesorju slovensčine, srbohrvaščine in francoščine mu je bilo to delo v šoli premalo. Široki razgledi, ki so se mu odprli v Franciji, so ga spodbujali k razmišljanju, kako bi se dal pouk materinščine na srednjih šolah dvigniti in poživiti. Tu se začelja njegovo delo za nove slovenske čitanke za prve štiri razrede gimnazije. To so bile res zglede čitanke z zanimivim berivom in njega smiselnim razčlenjevanjem, s številnimi vajami in poživljene s podobami domačih in tujih obrazov pesnikov in pisateljev ter z likovnimi prilogami z ustrezno razlago, da sta se tako likovna in besedna umetnost dopolnjevali in v dijaku že v nižjih razredih budili čut za lepoto in be-

sedi in podobi. Bile so sprejete z navdušenjem pri profesorjih in dijakih. Sploh je bila skrb za lepo in kvalitetno šolsko knjigo ena njegovih največjih in lahko rečemo, da v letih med obema vojnama ni na Slovenskem nihče toliko storil za slovensko šolsko knjigo kot profesor Šolar.

Se prej se je profesor Šolar predstavil slovenski javnosti z borbeno mladino, ki se je zbirala okoli revije Križ na gori in ji je bil on urednik. To mladinsko gibanje je bilo tako pomembno, da bi že davno zaslužilo temeljite obdelave, saj je imelo v svojem programu mnogo tega, kar je dobilo svoje zadnje potrdilo šele v sklepih 2. vatikanskega cerkvenega zbora. Vzorum mladinskega gibanja, ki so ostali živi do danes, je ostal profesor Šolar zvest vse življenje. Za revijo Križ je pisal članke, ki so obravnavali versko, narodno, vzgojno, kulturno, prosvetno in socialno problematiko, predvsem pa je odpiral v njej pot vsesplošnemu dialogu med vsemi dobrodušnimi ljudmi. Šolar je bil sploh človek dialoga in še malo pred smrtjo je rekel: Nikoli nisem nikogar odklonil, vsakomur so bila vrata k meni odprta, pa naj je prišel v kakršnikoli zadevi. Značilno zanj je, da je bil vse življenje na strani mladih; tudi tedaj, ko je videl v marsičem mnogo zaletosti. Poznal je modrost: vsak hudornik se umiri v urejeni rečni strugi. Leta razgibanega križarskega in mladinskega gibanja so mu pomenila leta boja proti vsakršni zaostalosti in duhovni omejenosti, zoper majhnost, zoper ozkost in zoper revščino vsake vrste. V resnici je bila to tudi najsvetlejša doba v zgodovini katoliškega gibanja na Slovenskem, v času med obema vojnama. Tu srečujemo profesorja Šolarja pri nešteti predavanjih študentom in dijakom med šolskim letom, med počitniškimi tečaji, zborovanji in taborjenji.

Kot znanstvenik in profesor, kot teoretik in praktik je v svojem raziskovalnem delu predvsem na področju slovenskega jezikoslovja in slovenske knjižne besede sploh težil za tem, da bi pisal in vzgajal tako, da bodo Slovenci svojo slovensko besedo zares vzljubili. Zato je tako značilno za vse njegovo znanstveno in pedagoško prizadevanje prepletanje znanstvenega in znanstveno praktičnega dela. S kakšno ljubeznijo je znal govoriti in pisati o slovenskem jeziku, da bi ljubezen do lepe slovenske besede in skrb zanjo zbudil tudi v drugih.

Pedagoško delo v šoli mu je odprlo vse tiste praznine, ki jih je bilo čutiti kljub vsemu velikemu prizadevanju profesorjev na prvi slovenski gimnaziji, navzlic temu, da je bila prav na tem zavodu tradicija izdajanja in skrbi za slovenske šolske knjige zelo

ARGO

kokošja juha

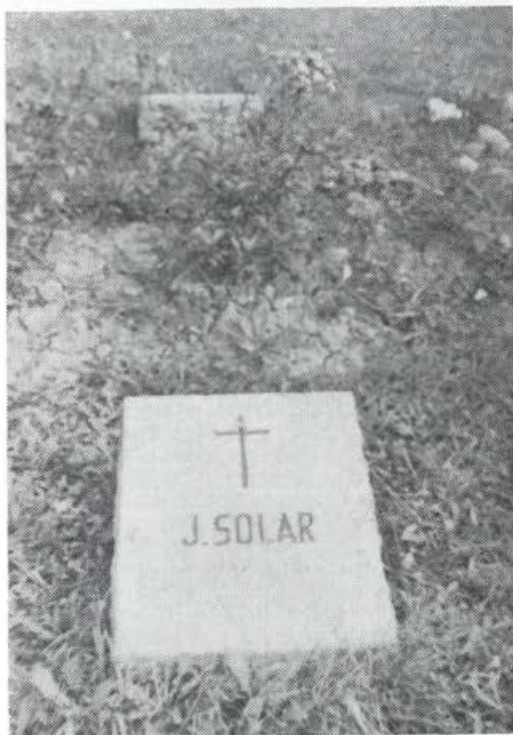
DELAMARIS

Pokojni prof. Solar — tri tedne po vrnitvi iz Dachaua

živa. Saj je Skofijska gimnazija morala za svoj edini popolnoma slovenski zavod oskrbeti vrsto knjig, če je hotela, da so ji na Dunaju v ministrstvu postopno odpirali državno priznane razrede. Skrb za dobro, lepo in vsebinsko privlačno slovensko učno knjigo je postala ena njegovih največjih nalog in na tem področju je zaoral tako globoko in široko, kot doslej pri nas še nobeden. Čutil je, kako primanjkuje dobrih slovarjev, predvsem slovarja slovenskega jezika, dobrih praktičnih slovarjev za nemščino, francoščino in angleščino, pomanjkanje dobrih, kupnih čitank, ob katerih bi bil pouk slovenščine kar se da privlačen, dalje pomožnih beril, pravopisa, slovnice in razne vrste priročnikov. Čeprav smo imeli na nekaterih področjih lepo tradicijo, npr. ob Janežiču in Sketu, Grafenauerju, Brezniku in Westru, je vendarle čutil velike vrzeli povsod: v čitankah širine in mikavnega branja ter privlačne razlage, v slovnici novosti, več živosti in soodbnosti v obdelavi. Solar je dal pobudo za obnovo zbirke Cvetja iz domačih in tujih logov, s katero je hotel dati mladini v roke bogat izbor domačih in svetovnih klasikov z literarnozgodovinskimi uvodi, z opombami, z razčlenitvijo vsebine, slogovnih posebnosti in podobno. Prav ob tej zbirki je, kakor pred njim Janežič, našel pri Mohorjevi vso podporo. Sredi najhujšega boja za slovensko šolsko knjigo (pri Professoremskem društvu je

vodil odsek za šolske knjige), ki ga je ravno profesor Solar tako ostro in vztrajno bojeval z govornjo (javno predavanje v unionski dvorani v Ljubljani) in pisano besedo (članki v časopisih in revijah) v letih najhujšega pritiska na slovenske narodne in kulturne pravice, so bili jeseni 1933 položeni temelji tej zbirki, ki je dala v nekaj letih nad 20 zvezkov. Njegovo delo pri slovenskih čitankah smo že omenili. Tudi tu je bil profesor Solar gonilna sila; poiskal je jezikovno in književno razgledane sodelavce, »enako misleče, zvečine svoje nekdanje seminarske tovariše. Po Breznikovi in Šolarjevi zaslugi je postal Sentvid takrat romarska pot za veliko število tistih, ki jim je bila pri srcu usoda slovenskega jezika,« je poudaril njegov dolgoletni sodelavec prof. dr. Anton Bajec v nagrobnem govoru in, spominjajoč se tistih dni, še nadaljeval: »Živo se spominjam prve seje čitankarjev, tudi Ramovš je bil zraven. Še ga vidim, kako ob naši gorečnosti za knjižno izreko po Škrabčevih in Breznikovih načelih dobrohotno zmajuje z glavo, češ, fantje, malo boste pa že morali odnehati. Da je bil duša vsega podjetja Solar, ni treba posebej omenjati. Tudi delal je za dva, spanja mu je bilo le štiri ure na noč...«

Pokopališče v Dachauu. Ker se je prof. Solar komaj rešil iz Dachaua, so ga njegovi duhovni tovariši imeli za mrtvega in so mu tako — še živemu — postavili spominsko ploščo na dachauskem pokopališču

Na Mangartu 1961

Pri vsem tem delu za šolsko knjigo se je Solar nenehno ubadal s kopico raznih drugih vprašanj. Kjer je šlo za kakšne nove pobude, povsod je bil zraven. Bil je eden izmed ustanoviteljev Slavističnega društva in pobudnik vseh tistih velikih načrtov, ki si jih je društvo postavilo za svojo nalogo pri raziskovanju slovenskega jezika in literature (pravopis, popoln znanstveni, zgodovinski in sodobni slovar, znanstvena pomagala, zbirke, knjižnice, instituti in podobno). Uredil je štiri letnike Slovenskega jezika, glasila Slavističnega društva. Slavistično društvo mu je to obsežno delo priznalo z diplomom in ga ob svoji tridesetletnici izvolilo za častnega člana.

Ko so slovenske čitanke doživele drugo, spopolnjeno izdajo, se je začelo novo obdobje njegove dejavnosti z Breznikovim in Ramovševim pravopisom. Obema velikima slovnicařjema je postal desna roka. »Slovenski pravopis 1950 je do dveh tretjin njegovo delo, obilen in dragocen tudi njegov prispevek k izdaji 1962,« ugotavlja dr. A. Bajec. Velikansko delo je opravil pri zbiranju gradiva za slovar sodobnega slovenskega knjižnega jezika, saj je bilo pod njegovim vodstvom v inštitutu za slovenski jezik izpisanih milijon listkov. Za nekaj knjig bi bilo njegovih člankov, ocen, razprav in drugih prispevkov,

objavljenih v Slavistični reviji, v Slovenskem jeziku in v reviji Jezik in slovstvo, v Domu in svetu, v predvojnem Književnem glasniku. Dejanju in drugod. Nihče ne bo mogel nikoli oceniti njegovega nevidnega, nepodpisanega dela, ki ga je opravil pri redakcijah del, ki so jih izdali drugi, pri raznih prevodih, uvodih, opombah, pri raznih slovarjih kot »svetovalec«, »korektor« ali neimenovani »sodelavec«. S svojim obsežnim delom, ki je raztreseno po revijah, knjigah in časopisih, je profesor Solar prispeval dragocen delež h kvaliteti našega literarno zgodovinskega in jezikoslovnega raziskovanja, k temeljitejšemu poznavanju slovenskega knjižnega jezika, njegove besede in sploh k izoblikovanju jezikovnega nazora Slovencev. Lepo pričevanje njegovega jezikovnega delovanja je njegova zadnja knjiga Življenje besed, s katero se je nadvse pristržno oddolžil Breznikovemu spominu. Uredil je s posameznimi sodelavci 24 zvezkov zbirke Cvetje iz domačih in tujih logov, zanjo še posebej pripravil Finžgarjevo povest Študent naj bo in Breznikove razprave Jezik naših časnikařev in pripovednikov, pri nekaterih zvezkih omenjene zbirke sodeloval z uvodi in opombami, razčlembami in vprašanji. Napisal je obsežen in tehten uvod v Sovretov prevod Izpovedi Avrelija Avguština, ki jih je izdala Mohorjeva (1932) in pri tem ocenil to delo tudi z literarnega vidika, uvod v Hofmannsthalovega Slehernika v prevodu Otona Zupančiča. Za Mohorjevo je urejal že predvojno izdajo Detelovih zbranih spisov, se pred nekaj leti znova lotil izdaje, ki je ostala prav tako nedokončana kakor predvojna, a jo bo uredništvo Mohorjeve skušalo s šestim in zadnjim zvezkom vendarle dokončati. Več književnih ocen in

Prof. Solar v svoji značilni drži. Nad Črnim Kalom s pogledom na Trst leta 1960

Prof. Solar in nadškof Anton Vovk med kajenjem oltarja v ljubljanski stolnici ob slovesnosti, ko je papež Janez XXIII. povzdignil ljubljansko škofijo v nadškofijo. Ravno pokojni prof. Solar je imel veliko zaslug, da je ljubljanska škofija postala nadškofija

čankov je objavil v predvojnem Književnem glasniku, pa tudi v sedanjem je nekaj tehničnih in zanimivih pogovorov z njim, tako npr. o jeziku in o izdajanju Detelovih spisov. Njegovi prispevki v Knjižnem glasniku so še danes tako aktualni, da bi bili vredni ponatisa v knjigi. Omeniti je zlasti njegovo obširno in za naše književne razmere pred vojno zanimivo razpravo Kaj je z našo ljudsko povestjo (1939), dalje članki: Naša knjiga (1934), Dijak in knjižnica (1935), Knjiga in izobrazba (1935), Ali Mohorjeve knjige niso več potrebne? (1939), Urednik in avtorji (1939), Kulturne dolžnosti založnikov (1940) itd. Za Mohorjevo knjižnico je prevedel Eugena Briexa Rdečo suknjo, igro v štirih dejanjih, za Jugoslovansko knjižgarno Francisa Jammesa roman Gospod Ozeronski in skupaj z Edvardom Kocbekom Mauriacov roman Gobavca je poljubila, za založbo Hram je prevedel Georgesa Bernanos Dnevnik vaškega župnika. Tu je še vrsta člankov v mohorskih koledarjih: dr. Anton Bonaventura Jeglič (1938), Fran Saleški Finžgar — sedemdesetletnik (1941), Franc Ksaver Meško. Ob sedemdesetletnici (1944), Skrb za slovensko učno knjigo (1943) itd. V številnih člankih je opozarjal na probleme časa. Značilno za profesorja Solarja je, da se je zmerom bojeval proti ožini. To potrjuje tudi njegovo stališče ob reviji Križ na gori, ob krizi Doma in sveta in ob toliko drugih priložnosti, ko se je bilo treba odločiti proti ozkim pojmovanjem, nesmiselnosti in nerazsodnosti (npr. Bohinjski teden).

V članku Pri koreninah našega zdravja, objavljenem pred tridesetimi leti v reviji Dejanje, je opozoril na tiste etične in naravne sile, iz katerih rastemo in od katerih je odvisno zdravo jedro našega naroda; opozoril je na tiste lastnosti našega ljudstva, ki so nam bile v preteklosti odrešilne: v prvi vrsti moralna moč ljudi: koliko je v njih volje do dela, žrtve, opovedi. V članku Kriza duha

(Dom in svet 1933) je pokazal na usodne posledice nasilnega uniformiranja duha, s katerim uničujejo v poedincu tisto svobodo mišljenja, ki je prvi pogoj vsakemu duhovnemu razvoju, pogoj zlasti vsake umetnosti, znanosti in svetovnega nazora. Taka nasilna uniformiranost duha »premnogim onemogoča izražanje osebnega prepričanja, spodreže žile vsemu kulturnemu razvoju, ki se mora vršiti uspešno šele ob dopolnjevanju različnih mnenj in nazorov, ker se le v taki borbi sproščajo in zraščajo vse narodove stvarilne sile v celoto.« V članku Misel daje človeku veličino (Dom in svet 1935) pa je z modrostjo Blaisa Pascala nastopil proti tistim izkrivljenim duhovom, ki so ustvarjali na sovražnost meječe nerazumevanje med ljudmi, ki vendar po življenju in mišljenju skušajo služiti istim ciljem.

Kljub profesorskemu in znanstvenemu raziskovanju, torej delu, ki ga je vsega terjalo zase, ni zanemarjal dušnopastirskega dela. Bil je vzoren duhovnik. V njegovih zgodnjih letih bi lahko obrnili nanj oznako duhovnika, ki ga opisuje Bernanos v Dnevniku vaškega župnika: »Dober duhovnik je, zelo dobrohoten, zelo očetovski in velja celo na škofiji za izobraženega, nekoliko nevarnega duha.« Še kot zavodski profesor je redno hodil pomagat na fare v Selca, v Dražgoše, pred vojno in po vojni je več let vsako soboto hodil spovedovat na Brezje. Po vojni je nekaj časa hodil ob nedeljah nadomestovat župnika v

Med svojimi zavodskimi študenti se je zmerom prijetno počutil. — Na Raki konec aprila 1966

Podbrezje. Ko je pred desetimi leti postal stolni kanonik, se je čutil še posebej dolžnega, da pomaga v stolnici. Njegove pridige ob pol enajstih so bile zmerom dobro obiskane, tudi pred njegovo spovednico so bile zlasti v postnem in adventnem času dolge vrste. Še v letošnjem postu je včasih presedel tudi do pet ur v spovednici in prišel iz nje večkrat ves premočen od potu. To je bila že posledica napora, ki ga njegovo opešano srce ni več preneslo. V času koncila in po njem je mnogo prevajal koncilске okrožnice in liturgična besedila. Tudi za izdajo »Leta svetnikov« je dal urednikoma mnogo pobud in nasvetov. Ko naj bi izdala letos Mohorjeva družba nov, temeljit Baragov življenjepis, ni bilo nikogar, ki bi ga napisal. Spet je bil pokojni Šolar tisti, ki je prijel za delo, se lotil zbranega gradiva, ki je prihajalo predvsem iz Amerike, a dela ni mogel do konca opraviti. Sredi pisanja novega Baragovega življenjepisa je omagal in ponoči 22. junija se je v bolnici v Trnovem, kamor je šel na pregled, zgrudil mrtev. Dopolnil je dobrih dvainsedemdeset let življenja. Jeseni bi imel zlato mašo v novi cerkvi v Dražgošah. Njegov zavodski učenc arh. Bitenc, ki je delal zanjo načrte, je med vsem delom veliko mislil prav na profesorja Šolarja in se je tako hotel deloma oddolžiti tudi njemu. Kako se je na tihem veselil svojega zlatomašnega jubileja, je očitno iz njegovega pripovedovanja piscu teh spominskih vrstic le nekaj tednov pred smrtjo. Po zlati maši je imel namen ostati nekaj dni na svojem domu na Rudnem. Rad bi spet enkrat doživel jutro na kmetih, zgodnje jutro, ko se začne svitati, ko je pretrgana tihota noči, ko stvari dobivajo svoj glas in predmeti zvene drugače kakor ponoči, ko se s šumom odpi-

rajo in zapirajo vrata v kuhinjo in v hlev, ko se bude ptički in družina in hlev, ko se oglase petelini na vasi in se iz hlevov sliši mukanje živine. Taka misel ne razodeva samo hrepenenja po domu, marveč željo po vrnitvi tja, kjer je življenje ohranilo še svojo prirodnost, kjer so še naravni viri telesne okrepite in duševne vedrine, po kateri človek po napornem duševnem delu resnično zahrepeni. Tudi te vrnitve med tople stene domače izbe ni več dočakal.

Tako je omahnil človek neutrudne delavnosti, ki ji ni primere. Leta in leta je v zavodih luč v Šolarjevi sobi ugasnila šele ob treh ali štirih zjutraj in le dve ali tri ure pozneje je že maševal. Podobno je bilo v Ljubljani v Marijanišču — bil je zadnji, ki je legel k počitku. Ura v stolnici je bila že polnočne ure, ko je še zmerom gorela luč v njegovi sobi v župnišču stolne cerkve in zadnje čase v II. nadstropju hiše nasproti župnišču, kjer si je z velikimi težavami uredil stanovanje in predvsem delovno sobo.

O njegovi ljubezni do Mohorjeve družbe, o delu zanjo, o nešteti nasvetih, zamislih in načrtih, s katerimi je spodbujal uredništvo že v Finžgarjevem času, bomo spregovorili ob drugi priložnosti. Mohorjeva mu veliko dolguje in mu je hvaležna za vse, še posebej hvaležna za njegovo veliko skrb do zadnjega.

Pokojni profesor Jakob Šolar je bil kot človek, kot znanstvenik, kot duhovnik tako velik v vsem svojem delu, da bo ostal kot simbol živ med nami. Njegova duhovna pričujočnost naj nas podpira pri vsem tistem delu, kateremu je on vtisnil pečat s svojo osebnostjo, s svojo zvestobo in širokim znanjem.

J. D.

Jakob Solar

PRI KORENINI

Sredi pomladi smo — povsod zelenje in cvetje — sama lepota. Ko gledaš prelepo cvečote drevo, občuduješ pisano trato, valoveče žito, prekrasno vrtnico, tulipan, hiacinto, si ves prevzet od zdravja in moči, a le redko kdo pomisli: od kod ta moč, od kod to zdravje, od kod ta lepota? — Cvet se obleti ter nastavi semena in sadove. Pride žetev in za njo obiranje sadov — sama dobrota. Mrzli vetrovi zaplešejo prek polja, da usiha sleherno znamenje življenja: bohotna stebila so strta in ovela, košato drevo, prelepo v cvetu in sadu, štrli z golimi vejami v ledeni mraz. Zemlja zmrzuje in ledeni globoko. Človek bi mislil, da je zamrzla sleherni živa kal, da se tod življenje ne prebudi nikoli več. Tedaj se kmet s skrbjo sprašuje, kakšne so korenine. Vse leto ne misli nanje, niso lepe kakor cvetovi in užitne kakor sadovi, zato se zanje ni menil. V najhujši stiski, ko ni ne cvetu ne sadu, da misli nanje, ker predobro ve, da je v njih skrita tista čudežna moč življenja, ki daje cvetje in sadje; če

torej korenina ni močna in zdrava — ne bo več življenja. Ve tudi, da je v korenini prečudna moč, ki kljubuje s svojimi sokovi tudi najhujšim vremenskim pritiskom, kakršnih ne združi noben drug del rastline.

Tudi ljudje so kakor rastline. Hude stiske lahko obišejo rodove, mnogo lepega in dobrega se obleti, mnogo zamrè in še več stró viharji, ali pa bo življenje res usahnilo ali ne, je slednjič le na tem, kakšne so naše korenine. Če so zdrave, če so močne, če so v njih vsi za življenje potrebni sokovi pa še tako na tesnem, bodo narodi in rodovi ostali. In duša je prečudno močna korenina, saj hrani v svojih posodah božje darove, ki se pretakajo po človeških. Ta dih božje iskre bo razživljal zdrave človeške moči, da ne odrevane in ne usabnejo. Lahko zmrzuje telo do smrti, lahko ga oklestijo do golega, dokler je v nas kaplja božje ljubezni, bodo ostali živi vsi sokovi naše narave in se ob gorkem pomladnem soncu pognali v novo rast, v nov cvet in sad, v novo življenje.

Znanost in znanstvenik

Znanost terja žrtev. Če bi rad veseljačil, če bi rad posegal v hrup in šum dneva, rad zaslužil, rad časti in priznanja, potem ne segaj po znanosti, zakaj vsega tega ne daje, ali pa tako redko, skopo in pozno, da boš prej onemogel, preden boš kaj dobil. Znanost zahteva tihega, samopozabnega, vztrajnega dela, odpovedi, včasih smešenja in tveganja. Marsikdo se ob prvem koraku v sve-tišče znanosti ustavi in misli, da je vso resnico zgrabil. Ob svojem prvem uspehu pozabi na veliko skupnost, napravi iz svojega drobca svet zase in hoče, da resnica služi njemu. Tak človek je običal in končal svojo službo z odpadkom, z malikovanjem sebe. Ti-soče ljudi tvega zdravje, udobnost, čas in denar, a je uspeh tako majhen, da njih delo izgine v zgodovini. In vendar so bili vsi ti nešteti delavci potrebni, da je prišel za njimi eden, ki se mu danes ime blešči med velikani znanosti. Ni toliko važen uspeh kakor delo, to mora biti vztrajno, načrtno, dosledno ve-stno. Če ti je res do tega, da bi kdaj znanstvenik bil, začni zgodaj: bodi do sebe ne-

izprosen, vadi se v trdem delu, ne dopuščaj v svojem delu nikake površnosti, ne kokodajšaj okoli svojih uspehov in del, ne sili prezgodaj v javnost, zbiraj si gradivo in razgleduj se zgodaj! Vse to naredi, a še dobro premisli, preden se odločiš! Visoka in lepa je služba, a tudi težka je.

Znanost je iskanje resnice, znanstvenik pa njen službanik... Služiti mora resnici. Vse znanstvenikovo delo je iskanje resnice, njej mora pomagati do priznanja, njo mora ka-zati svetu, njo odkrivati in učiti. Kdor bo iskal sebe, svoje slave, svojega priznanja, bo izginil brez sledu; le tisti, kdor bo samega sebe žrtvoval resnici, bo z resnico živel tudi sam. Resnica je tako mnogostranska in ne-izmerna, v času in kraju nedojetna, da člo-vek vse nikoli dojeti ne more, pa smo torej veseli, če jo moremo spoznati v drobcih, če prodiramo vanjo počasi, postopno. Vsi ti drobci so del ene same vseobsežne, nedeljive, večne Resnice — Boga... Zato znanost ne more voditi proč od Boga, najvišja znanost mora voditi do Njega, ki je Resnica.

NAŠA KNJIGA

Dve stvari sta značilni za našo dobo: kriza duha in kriza resne knjige. Neutajljiv je med njima tesen notranji stik. Ne gre za količino knjižne produkcije, ki se z vsakim dnem množi. Prevelik del naše knjižne produkcije zasleduje namreč danes čisto navadne trgovske namene in živi na račun prazne snovnosti, malo pomembne zabavnosti ali celo škodljivih instinktov. Vsa ta povodenj knji-žurstva nima nikakega opravka z resno knji-go in ji neprimerno več škoduje nego koristi, ker ubija zdravje duha, ki hoče lepote, do-brote in etičnega vzgona iz spoznane modrosti življenja. Gre torej predvsem za vprašanje notranje vrednosti, človeka oblikujoče sile naše književne produkcije in knjižnega konsuma. Dejstvo je, da naši izobraženi krogi vedno bolj gube smisel in zanimanje za tako knjigo, ki vsekakor zahteva resnega duševnega dela in se ne laska naši lagodnosti in lenivosti duha. Za tako knjigo gre in o taki knjigi bi rad govoril. Če govorim o knjigi, mislim seveda zlasti tudi na liste, ker so pri nas še vedno merodajni pred knjigo radi gmotnih razmer našega knjižnega trga.

Največkrat pravijo ljudje: Kaj bi umetnost, filozofija, življenje je realno...

Gotovo, življenje je realno, a nikakor materialno, ker človek ni le snovno, materialno bitje. Zamenjava resnice in dejstva realnosti in materialnosti, realnega in snovnega je danes prav vsakdanji pojav tudi med visoko inteligenco. Svet duha ni prav nič manj realen kot svet telesa in snovi. In kdor govori o realnosti življenja pa odklanja umetnost, odklanja življenjsko modrost, ne govori o real-

nosti življenja, marveč o njega materialnosti. Duhu sta lepota in resnica tako resnična potreba, kakor telesu hrana. Ne trdim, da živita lepota in resnica le v umetnosti in filozofiji, Bog ne prizadeni, trdim pa, da ju ti dve pa-nogi najizraziteje skušata dojeti in podajati. Kdor ju torej ne vidi in ne čuti tu v najbolj plastični obliki, ju bo drugod komaj kdaj zaslutil ali čutil: komur je v taki obliki zo-prna, ta je zamoril v sebi duha in ni več celoten človek. Gotovo je najvišja umetnost živeti vedno iz polnosti svoje duhovnotelesne narave. Kadar se skali ta skladnost v člo-veku, tedaj postane suženj svoje enostranosti. Sredi tehnične silnosti postaja danes človek bolj ko kdaj poprej suženj svojega telesa. Prav zato sta lepota in življenjska resnica danes bolj potrebni ko kdaj prej, a prav zato tudi bolj prezirani ko kdaj poprej. Zato lepa in življenjsko modra knjiga nimata več do-stopa v naše gospodarske kroge, zato obstoja ta vrsta »nekoristnih«, materialno brezpo-membnih knjig le v rokah uboge peščice idealnih ljudi, ki so v gmotnem pogledu berači. Kako kruto prav je povedal Finžgar, ko mi je nekoč v pismu zapisal, da so našo kulturo ustvarili vso, prav vso sami berači. In vendar so ti slavni berači užili v življenju več du-hovne sreče in zadovoljstva ko veliki gos-podje brez duha. Kdor hoče res realno ži-veti, živeti iz duha in mesa, živeti iz vseh svojih življenjskih korenin, naj seže brezpogojno po lepi in modri knjigi, da mu živi duh pre-zgodaj ne ohromi in ostane za vedno oropan najvišje dobrine življenjskih — duhovnih učinkov.

IVO ŠORLI – OŽIVLJENI

(Ob odkritju spominske plošče v Podmelcu)

»Ali še stoji kamnita miza pred našo hišo — Podrobni? Ali še stoje ob nedeljah fantje in se hihitajo in bliskajo z očmi na voglu Lukove gostilne — dekleta?«

(Odlomek iz Šorlijevega »Pisma«, naslovljenega 12. 12. 1920 goriškim rojakom onkraj meje in objavljenega v Mladiki II/1921).

Ivo Šorli je bil rojen 1877 na hribovski kmetiji Podrobni, pol ure nad vasjo Podmelec na Tolminskem. Umrli je leta 1958 v Ljubljani in deset let po smrti so mu Podmelčani in Klub starih goriških študentov na rojstni hiši vzdali spominsko ploščo. Pisatelj, ki je nazadnje kot notar in upokojenec živel največ v Kranju, kjer je tudi pokopan, se je tako vsaj v spominu goriških rojakov vrnil v domači kraj. Čeprav se je uvrstil med pomembne primorske pisatelje, med ljudstvom ni bil toliko znan kot na primer Pregelj ali Bevk, ki sta za mnoga svoja dela zajemala snov iz domačih krajev in iz domače zgodovine, medtem ko Šorli obravnava vsaj v večini svojih zgodnjih del predvsem meščanskega človeka. V poznejših povestih se pa tudi Šorli čedalje pogosteje vrača med tolminske hribovce in kmete in mu zlasti ob ubujanju mladostnih spominov ožive mnoge

podobe tolminske pokrajine, njenih ljudi in njihovih usod. Goričanom se je priljubil s povestjo Večne vezi, ki jo je zapisal kot šestdesetletnik in je zadnje njegovo leposlovno delo; povest ima mnogo avtobiografskega in obravnava mimo problema ljubezni in zakona tudi narodni in politični problem Primorske. Še več podob iz ožje politične zgodovine zlasti na Primorskem je oživil v avtobiografiji Moj roman (1940). Večino njegovih novel, povesti in romanov sta objavila Ljubljanski zvon in Slovan in jih je pisatelj knjižno objavil šele kasneje v svojih Izbranih spisih. Za Mohorjevo družbo je napisal dve večerški povesti: Krščen denar (SV 72, 1918) in Sorodstvo v prvem členu (SV 73, 1919).

Pobudo za odkritje spominske plošče pisatelju Ivu Šorliju je dal Klub nekdanjih goriških študentov srednjih šol, ki tako budi in ohranja spomin na delo zaslužnih goriških mož — odkril je že več takih spominskih plošč, med drugim Preglju, dr. Gregorčiču, Vodopivcu. Tudi Podmelčani sami so se tej pobudi radi odzvali in se hoteli oddolžiti svojemu rojaku, ki je zrasel iz njihovih tal in pisal črtice in povesti, povezane s kraji in ljudmi ob Bači, Idriji in Soči. Tako so se na nedeljo 9. junija 1968 kljub dežju zbrali pri Podrobni — na rebri Podrobni — ne le organizatorji tega spominskega slavlja, marveč tudi številni domačini: Mevčani, Knežani, Selani, Lojčani, Temljincani, Klavžarji, Brničani, Humčani, prinesli po stari navadi rženege kruha in soli, njihova dekleta so okrasila pisateljev rojstni dom — novo kulturno znamenje v tolminskih hribih — tolminski pevci in podmelski mladinci pa so z ubranim petjem poživili to slovesnost. Prof. Marijan Urbančič je živo orisal pisateljsko in človeško podobo Iva Šorlija, vaški starosta in pevovodja Venček Kuštrin pa je odkril spominsko ploščo na pisateljevi rojstni hiši. Ob tej priložnosti je arhivar Stane Murovec naštel še celo vrsto pomembnih mož, ki so izšli iz podmelske srenje: tolminski puntarji Jernej Mavrič, Simon Golja in njegov sin Štefan Golja, vikar,

TU TOREJ SE JE TISTA DOGA POČ ZAČELA
IN KAKOR V KROGU DOMOVINO SKORAJ VSO OBJELA!
... VSAK LE TISTO STEZO RES POZNA.
KI JO JE SAM ZARÉS PREHODIL.

SLOVENSKI PISATELJ

DR. IVO ŠORLI

ROJEN V TEJ HIŠI 19. APRILA 1877
UMRL V LJUBLJANI 17. NOVEMBRA 1958

KLUB STARIH GORIŠKIM ŠTUDENTOM
PODMELECA

vsi iz Kneže; dekan Andrej Jekše, Gregorčičev prijatelj, doma iz iste Sorlijeve hiše, Andrej Smrekar iz Kneže, poznejše župnik v Clevelandu, prevajalec iz angleške literature in tudi sam pesnik; Ivan Kos, znameniti ravnatelj hrvatske gimnazije v Pazinu; Sorli Ivan, okrajni glavar iz Klavž, profesor dr. Peter Sorli, katehet, Šavli Ivan, slavist, Ivan Brelj, sodnik in še duhovniki Božič Izaija, Kragelj Miha, ki je bil tudi glasbenik, Seljak Ivan, Kos Viktor, dekan, učitelja Josip Kenda, nabiralec narodnega blaga in Ciril Drekonja, pisatelj, oba iz Temljina; prof. Zorko Jelinič, pisatelj, in še učitelji Murovci, slikarji-podobarji Tomaž Seljak in sinova Ivan in Lucijan, pevovodje Kuštrini in še več drugih, ki so vsak s svojim delom vplivali na kultur-

no in prosvetno življenje na Goriškem in drugod. V Podmelcu je bila rojena Neža Gradnik, stara mati pesnika Alojza Gradnika.

Predsednik študentskega kluba France Gorkič je s tihimi odborniki (Žigon, Savnik, Zorzut) do konca živahno parlamentiral. Na sedanji, lepo urejeni domačiji ni več Sorlijevih, na njej gospodarita zakonca Marica (sorodnica iz rodbine naslednikov) in Julijan Kogoj. Visoko zgoraj se razgleduje po Baški grapi Podrobnikarjev hram z žarečimi se okni. Od Bače navkreber nas vodi Sorli po poti, ki »kipi, kipi, se zgoraj brez oddiha poganja više in više do kraljevskega Jalovnika s čudovito velikimi očnicami okrog zelenega klobuka.« — Tedaj se nam prikaže on sam.

Ludvik Zorzut

Ludvik Zorzut

RODIL SE JE MAJ

*Na vrancih vihramo čez polja in trate,
čez dóle, vrhé na veliko botrinjo .
Kaj njemu darovi? Iz dote bogate
prejel je zlatá in srebrá polno skrinjo.*

*Po dragah vse smreke in jelke, macesni,
vse bukve brsteče v pomladni naslaji,
molčeče ponosno v tej uri slovesni,
v vseh soncih, viharjih — njegoví so mlaji.*

*• Skrjančki pod nébom, po lokah strnadi
in žvižgovci kosi, hreščávke še šoje
in slavčki zaljubljeni na serenadi —
njegoví so pevci. Ves zbor njemu poje.*

*Marjetice, travce v dišeči otavi.
enc'jančki, narcise tam gor v senožeti,
vijol'ce, solzice v omamni dišavi
in vse tavžent'rožce — njegoví so cveti.*

*Kdo čustva preлива, ki v nje pélin kane
še v saniah blodečih nad temnimi brezni,
zdravila kdo daje gaseč srčne rane?
Njegova so srca od prve ljubezni.*

*Na tihih jezérih, v grmečih slapovih,
tam v biserni rosi, ki pada z nebá,
v srebrnih vseh vrelcih, v bučečih valovih,
na širnih obalah morjá —
krstili ga bomo. — Kdo ta je, od kod in od
kđaj?
Imé mu je Maj!*

Ivan Delpin-Smrekar

KRAŠKA POMLAD

*Kras je zavzet.
Borov šumečih,
gmajnic dehtečih
slišim šepet.*

*Trpki teran,
vino kipeče,
teče in teče
iz tvojih ran.*

Ivan Delpin-Smrekar

IN ZOPET POMLAD

*Zajokala je trta.
V bregovih pomlad.
V opojne cvetove
čebela vrta.
Moj up je sladak.*

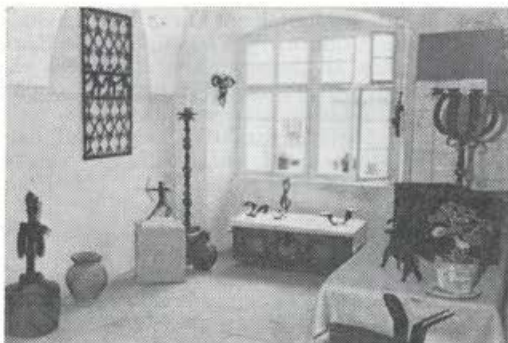
*Vse brajde in brajdice,
kdo jih prešteje?
Vse gmajne in gmajnice
cvetoče meje.*

*Moja duša prepeva.
Čudovit je danes svet.
Z radostjo nastlan
topel sije dan.
Pomlad iz duše seva.*

Sardine v pikantni omaki
DELAMARIS IZOLA

V GOSTEH PRI KOVANIH UMETNINAH

Pogled na del razstavnega prostora v Kovaškem muzeju v Kropi; z razstave Joža Bertoncelja po leti 1968

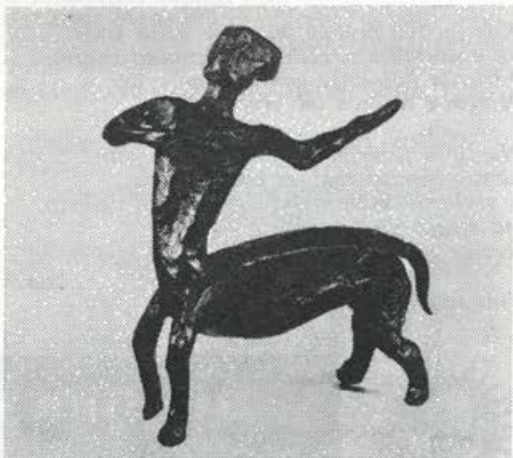
Nič manj kot Kovaški muzej in vigenjce Vice v Kropi — zadnja ohranjena priča prave vicanja kovaških rodov, — nam ohranja tradicijo kroparskih žebeljarjev in kovačev mojster Joža Bertoncelja. A ta v prečudno lepem, samoniklem umetniškem oblikovanju. Kot da se je v njegovi roki strnila spretnost vseh nekdanjih kovačev v vigenjcih pod Jelovico, kot da je težkim surovim kosom železa vdahnil ne le svojo dušo in srce, marveč tudi srce tisočev in tisočev kovačev, ki so se potili ob kladivih, pojočih v ritmu, kot ga je zajel Valentin Vodnik:

»Ta tanka — ta tósta,«
prepeva ves dán:
bolj zrna je gósta,
bolj mojster iskán.

Kakor so slavo Kroke ponesli v svet njeni kovači, ki so kovali na cente odličnih žebeljev, tako ohranja sloves Kroke dandanašnji njen prvi umetni kovač Joža Bertonceelj. Danes že sam nima več pregleda nad nešteti okenski mrežami, svečniki, senčniki za svetila, raznimi živalskimi figurami, nagrobnimi križi, železnimi in bronastimi skrinjami, maskami, figuralnimi tolkali za vrata, kropilniki in drugimi umetnimi figurami. Mnoge umetne figure so skovane iz enega samega kosa železa. Ni lahko držati v roki 25 kg težak kos železa in ga oblikovati s kladivom, ga cepiti in zavijati, ne da bi mu dodajal ali odzema. Koliko teh umetnih kovaških izdelkov so mu že odnesli Američani, Francozi, Nemci, Italijani, Skandinavci in koliko domov v Sloveniji se krasi z njegovimi izdelki! Bertonceelj ne govori rad o sebi, zgovoren postane ob pogovoru o umetnem kovaštvu; zgovoren, vendar žalosten, ker vidi, da med mladimi ni veselja za umetno kovaštvo kljub lepim perspektivam. Umetno kovaštvo v Kropi v resnici zamira in v nekaj desetletjih — če ga ne bo nihče poživil — bo ohranjen

spomin nanj le še v Kovaškem muzeju med starimi kovaškimi orodjem in bariglami, v katerih so tovorili ladijske žeblje na Jadran in v Italijo.

Bertonceelj je začel delati v nekdanji združni tovarni žebeljev, ko mu je bilo enajst let; delal je skupaj z očetom in materjo. To je bilo nekaj let po naglem propadanju nekdanj cvetočega železarstva, ko je rudne jame kopišča, vozne poti in druga znamenja po pobočjih Jelovice že prerasla trava in jih je zasulo listje, ko so ugasli plavžarski ognji in utihnila jeka rudarskih kopač in oglarskih sekir. V mladem Joži, ki je rasel ob bogatem kovaškem izročilu, in so mu neizbrisno ostale v spominu neštete vesele in žalostne zgodbe iz življenja kroparskih kovačev, je prav tako živo tlela želja, da bi to izročilo ohranil, ga dopolnil, plemenitil. Ko je bila pred dobrimi tridesetimi leti (1937) ustanovljena umetna kovačnica, je Bertonceelj zasedel v njej pomembno mesto: najprej kot risar, pozneje tudi kot kovač. Z umetnim kovanjem pa je pravzaprav začel pozno, saj mu je bilo že sedemintrideset let, ko se ga je temeljito lotil. Sam je napravil veliko kovane plastike, zraven pa vzgajal prvi rod umetnih kovačev, ki pa ga je skoraj vsega pobrala vojna. Organizacija povojnega umetnega kovaštva v Kropi je v celem njegovo delo. Žal, da se je namesto pravega umetnega kovaštva iz teh prizadevanj rodila današnja umetnokovinska obrt UKO. Zatem je Bertonceelj prebil tri leta na Metalurškem inštitutu v Ljubljani in dobil naposled priznanje likovnega umetnika. S kovanimi izdelki je lepo opremil nekatere prostore Metalurškega inštituta. Bivanje v Ljubljani mu je omogočilo, da je navezal nove stike in si utrl pot tudi zunaj naših meja. Lotil se je večjih umetnokovaških del, med katerimi je treba posebej omeniti spomenik na Ljubelju, lesteneč za graščino v

Joža Bertonceelj: Kentaver

Joža Bertoncej: Okovana lesena skrinja

Radovljici in mnogo večjih del za Zavod za ureditev stare Ljubljane.

Potem je odprl svojo kovačnico, ki jo je imel najprej v Kamni gorici, nato v Kropi, kjer neutrudno dela še danes. Prezez svojega dela v umetnem kovaštvu je pokazal letos na razstavi v Kovaškem muzeju v Kropi. Razstava je pokazala samo majhnen del tega, kar je Bertoncej ustvaril zadnjih dvajset let; rekel bi, samo nekaj primerov njegovega bogatega opusa, ki pa so značilni zanj: kovane okenske mreže in vrata, svečniki, kovana plastika, maske, živalske figure, zmaji, ptice, železne in bronaste skrinje, v baker tolčena figuralika in podobno. Že prej smo videli večkrat razstavljene njegove umetne kovaške izdelke v izložbah trgovin Dom in Borec v Ljubljani. Nedavno je izdelal okrasje za poročno mizo na ljubljanskem magistratu.

Ker se boji, da bi zaradi pomanjkanja mladega naraščaja v umetnem kovaštvu svet kovanih umetnin pri nas odmrl, bi rad prihodnjim rodovom zapustil knjigo, nekakšen učbenik o umetnem kovaštvu, opremljen s številnimi risbami in slikami, ki bi kazale s vrsto umetniškega oblikovanja pri nas, njen razvoj od oblik in predmetov od pradavnine do danes, vzporedno s tem pa tudi pregled umetnega kovaštva pri starih narodih: Egipčanih, Grkih in Rimljanih, v srednjeveškem cehovstvu in do danes. Lepa zamisel, spodoba, ki bi zaslužila vso podporo katerekoli naše kulturne ustanove.

Mojster Joža Bertoncej se je nedavno preselil v staro kroparsko hišo. Njej posveča zdaj vso pozornost zunaj in znotraj: zunaj naj bi dobila podobo stare, lepe fužinarske hiše s kovanimi okenskimi mrežami in vrati s tolkalom, znotraj pa opremljena z bogato kovano figuraliko. Naj bi še dolgo koval in obogatil svoj dom z lepimi izdelki, da bi iz njega ne dihala samo domačija kovanih umetnin, ampak predvsem njihova domačnost in prazničnost ter iz trde kovine dovršeno oblikovano njeno skrito življenje, njena trajna lepota. Le tako bo marsikatero mojstrovo

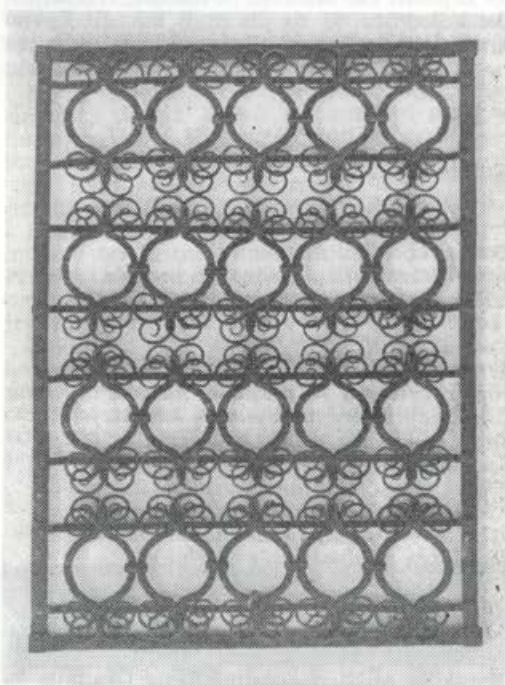
delo ostalo doma in bo njegova hiša nekoč pravi muzej kovanih umetnin.

Pero proti kladivu! Tak je naslov zgodbe o spopadu kroparskih kovačev z radovljiško gosposko. V njej Bertoncej obuja drobce preteklosti, košček zgodovine. Takih zgodb iz davne preteklosti hrani naš mojster za celo knjigo. Vredne bi bile, da bi kdaj zagledale beli dan. Nekaj jih je mohorski koledar že objavil: o kolednikih, o tovarnikih, o pevcih, o zaraslih sledovih nekdanjega železarstva pod Jelovico. Vidimo torej, da se mojster ukvarja ne le s kladivom, marveč tudi s peresom. Zgornji naslov je treba razumeti simbolno, saj bi sicer naš Joža govoril proti samemu sebi, češ da se njegovo pero bojuje proti njegovemu kladivu. A ni tako: pero je tu simbol graščinskega pisarja, rekli bi lahko simbol graščinske pisarne proti kroparskim žebjarjem, ki si s kladivom trdo služijo svoj vsakdanji kruh, so pa prav tako pripravljeni s kladivom v roki braniti svoje pravice pred nasiljem graščinskih pisarjev in valptov.

In za konec še kratek zapis iz umetnikovega dnevnika:

Ko se človek približuje cilju svoje poti, se rad obrne nazaj in jo pregleda in pretehta. Morda pa tiste kotanje, klanci in pečine le niso bile tako silno težke in neprehodne, kakor so se mu takrat zdele.

Trpljenje je človekov delež, ki ga dviga in požlahtnjuje ter mu odpira širša obzorja in globlje poglede. Pokojni mojster Plečnik je zapisal, da je trpljenje poezija krščanstva.

Joža Bertoncej: Okenska mreža

Joža Bertoncclj: Bakrena skrinja

Da vzcnete trda železna gmota, je potrebno trpljenje. Kovač mora biti asket.

V rani uri moje mladosti me je zjutraj budila iz sanj molitev očeta in matere, ko sta se odpravljala na delo v kovačnico: »V čast našim desnim angelom varuhom, našim krstnim patronom...«

Redek je bil žebtljar ali kovač, ki se ne bi prekrizal pred prvim udarcem s kladivom. Za vedno mi je ostal v spominu prizor iz vigenjca na cvetni petek: vsa družba kovačev je stala pod sliko Matere bolečin in pela pesem: »Grešnik, glej to žalost Marije!« — Ta pesem se je na velikonočno jutro prelomila v mogočno hvalnico: »Kristus je vstal od smrti, od njega bridke martre!« Kdo bi mogel zapisati vse božične, novoletne, trikraljevske kolednice, ki so jih znali kovači! Revno so živeli ti naši stari, tiho so odlagali kladiva

in odhajali, mnogi med njimi veliko prezgodaj. Da jih ni več, so pričali le rovaši, vžgani v vigenjske opaže. Toda ti mali ljudje so vendarle živeli svoje bogato notranje življenje.

Greda, okopana s takim trpljenjem, z znojem, ob lepoti pesmi in bogastvu notranjega življenja, je dala rast — umetnemu kovanju.

Joža Bertoncclj: Lokostrelec

Ludvik Zorzut

ČRIESNJE SO RADEČE

Crni ti kósi kot bi obnoréli
zlétajo, žvižgajo v dráge, v snežáče,
čriéšnje so rdáče že, čriéšnje so rdáče,
škorcí za njimi so v breg skoprnéli:
Gostíja, gostíja.

Brici veseli, vsi nunci in nune
bóžajo čriéšnje — prepolne so véje
čúfrc, cepík, drugobérenc — kdo šteje?
Snujejo kmetje visoke račune:

Kupčíja, kupčíja.

Pésnik pod čriéšnjami pesmice snuje
v svojih še živih presladkih spominih,
ústnice — čriéšnje v deklíških rubinih,
dávni sen splával je čez Vrhúje:

Poezija, poezija.

Pojasnilo:

nunci, nune so možjé, žené.

Pesnik je mišljen pokojni Alojz Gradnik, ki je ob češnjah prihajal domov v Medano. Vrhúje je Vrhovlje.

Ludvik Zorzut

DVE NEVESTI

Srebrna voda ti Nadižka,
neskáljena, deviška
z nédrija, spod Stola
kam skoz tesní
takó razdrážena
brziš na jug,
ki ves tam dol blešči?
Potem vtolážena
razširiš si brežine,
v vijugah tihih močiš že
italske, užéjane ravnine.
Deklé — gorjanka ti visokostasa,
z zelenih hribov svetlolasa,
módrih še, nedolžnih še oči,
iz sanj deklíških
komaj zdrámljena —
kam tvoj pogled na jug medlí
na dolgo pot?
Že vsa omámljena
nevesta — da plemenitiš tuji rod,
ki mu otroci se požláhtnjeni rodijo,
slovenski pušeljc nosiš v Furlanijo.

Sredi gorenjskega mesta Radovljice stoji graščina. Veliko mrko poslojpe se zlovešče dviga nad male hiše nekdanjih obrtnikov in štacunarjev. Se celo cerkev ždi v njeni senci in čuti svojo podrejenost, ker vé, da je bila postavljena po njenem ukazu in za njeno uporabo. Vsa okolica graščine je, kakor da čaka na ukaz, ki ga bo zdaj izrekla.

Tuje zro s spodnje strani reliefi zenskih obrazov na mimoidočega in izpod ostrejša se mu režijo spake grajskih norcev in pavlih.

Da, grad, prekletstvo in strah naših dedov, simbol zatiranja in nasilja.

V marcu leta Gospodovega 1569 je sedel v eni prostranih soban radovljiške graščine cesarski graščak vitez Moritz Dietrichstein, najemniški gospod graščine v Radovljici in sosednjega gradu nad Lanovcem, Walleburga. Njegov stol je bil pomaknjen tesno h kamini, v katerem je plapolal velik ogenj. Cemerem obraz in pritajene kletve, ki so se visokemu gospodu utrinjale izpod visečih brk, so dale misliti, da ga muči revma. Na njegovi zunanosti ni bilo ničesar, kar bi kazalo na plemenite prednike; nizko čelo, potlačen nos, štrleče ličnice, vse to je kazalo na prostaka. Tudi njegove misli niso bile ravno globoke. Vzdrnilo ga je trkanje; in skozi vrata se je zmuznila suha grbasta postava, glavni graščinski pisar Draussel. Se bolj je stisnil k tlom svojo grbo in vzdignil proti graščaku pisanje, ki ga je držal v roki: »Pisanje za rudarskega sodnika v Kropi, vaša milost! Ali naj ga odpošljem?«

»Preberi,« je zarenčal graščak in se preče obrnil k pisarju, ki je začel brati svoj spis z visokim piskajočim glasom.

»Rudarskemu sodniku in fužinarjem v Kropi na znanje in v vednost!

S tem pisanjem Vam zadnjič dajem v razumevanje sporočilo, da sem jaz, cesarski graščak Moritz Dietrichstein, tudi Vaš gospod in zapovednik, katerega morate poslušati in ubogati.

Vem, da hodite vpraševat k vicedomu v Ljubljano, ali se Vam je treba pokoravati meni ali ne. Prisegli ste, da boste delali v korist Njegove Svetlosti deželnega kneza; pa te prisega ne izpolnujete. Če Njegova Svetlost naloži urbar in davek, delate s svetom in dejanjem, da se Vaša soseska upre temu ukazu. Ko pride opomin, pošiljate poslanstva k Njegovi Svetlosti nadvojvodu v Gradec in Ljubljano. Tako ste s temi mnogimi poslanstvi v Gradec in Ljubljano zapeljali svojo ubožno srenjo v tako velike stroške, da jih revni občani, ki morajo plačevati potnino, nič več ne zmorejo in je dokazano, da

stanejo srenjo več stroški teh poslanstev, kakor bi jo stala davek in urbar skupaj.

Ponavljam torej; jaz sem Vaš gospod in zahtevam, da mi Vi in Vaša soseska pridet v Radovljico plačati naložene davke, sicer bom prišel sam po plačilo v Kropo.

Dano v Radovljici v marcu 1569.«

»Prosim, da Vaša milost podpiše, če je dobro,« je zaključil pisar in vnovič potisnil grbo proti tlom. Graščak se je izkopal iz naslonjača ter šel k mizi in podpisal spis.

»Ali misliš, da bodo Kroparji plačali,« se je obrnil k pisarju. »Jaz jih poznam, to svojat fužinsko! Takoj bo šla pritožba v Gradec in Ljubljano. Najraje bi pustil vse skupaj.«

Pisar se je vnovič zvil: »Če popustite Kroparjem, boste morali tudi Kamni gorici in Kovnici, in tudi kmetje bodo popadli za to kost. Povem Vam, Vaša milost, da zadnja leta komaj, komaj rinemo. Kmetje so že dve leti imeli slabo letino, fužine pa teh težav nimajo.«

»Torej odpošlji, kar si napisal!« je odredil graščak ter se vnovič zavalil v naslonjač. »Prav ima,« je modroval, ko se je pisar geguljasto zmuznil skozi vrata, »treba bo naviti druge strune, sicer mi bo ta sajasta svojat zrasla čez glavo. Temule njihovemu vodniku bi jih z veseljem dal naložiti po zadnji plati ter ga vtakniti za nekaj mesecev v temnico, potem bi bil manj domišljav. Ta mi bo še delal sitnosti, dobro vem, da jih bo.«

Zopet je potrkalo in vstopila je krščenica ali spletična ter povedala: »Milostljiva je pripravljena za obisk v begunjski Kamen.«

Graščak se je godrnjaje dvignil: »Naroči hlapcem, naj zaprežejo.« Spor s Kropo se je odmaknil.

Ko je naslednjo nedeljo odhajal kroparski rudarski sodnik Bobek po končani maši iz farne cerkve v Radovljici, mu je graščinski birič izročil že znano pisanje.

Se tisto nedeljo po večerji se je začela polniti prostorna hišterna pri sodniku Bobku v Kropi. Do zadnjega vsi so prišli: fužinarji, mojstri ter lastniki kovačnic in rudnih jam. Prišli pa so tudi delavci iz fužin, basovci, ogo-mostri, plajarji ter kovači iz vigenjcev. Ljudje so se gnetli tudi v veži in po stopnicah.

Sodnik je vstal in bral graščakovo pisanje, nakar je zahrumelo. »Kako nam more ta predpisovati davke, nam, ki imamo v rokah cesarske pečate in pravice! Ali je on več kakor cesarski zakon iz leta 1550? Mi smo bili prej kakor graščina in njeni požeruhi!«

Sodnik se je vzdignil, potrkal na mizo in ko se je hrup polegel, je začel s svojim mirnim glasom:

INSTANT COFFEE

DELAMARIS IZOLA

Graščina v Radovljici

»Že od nekdaj je poskušala radovljiška graščina spraviti Kropo podse, toda odkar je tam graščak Dietrichstein, to je zadnjih dvajset let, so postale razmere za Kropo nevzdržne. Graščak se odkrito roga fužinam in njihovim pravicam ter trdi, da na njegovem ozemlju, ki ga ima v najemu od cesarja, velja samo njegova beseda. Pravi, da so sto in stoletja bili rudniki in gozdovi enako kakor kmečka zemlja last zemljiškega gospoda in podložni graščinam. Tako je bilo že pod Ortenburžani in pozneje pod Celjani, šele ti prekanjeni cesarski pravniki so nekje izkopali staro rimsko pravo, da bi dokazali cesarsko pravico do rudnikov in gozdov. Kako naj živi graščak in odplačuje najemnino, če mu fužinarji ne bodo plačevali davkov. Pravi, da on ne bo odnehal in bo fužinarje, ki se sklicujejo na stare svoboščine, na nadvojvodo v Gradcu in cesarja na Dunaju, ukrotil zlepa ali zgrda.«

Ko je sodnik razložil spor z graščakom, je zopet nastal hrup med zbranimi: »Ali velja pisana in zapečaten beseda cesarja ali radovljiškega graščaka? Komu smo pravzaprav podložni? Kakšne davke in urbarje pa zahteva ta radovljiški presitnik?« so spraševali nekateri. Sodnikov pomočnik in sodelavec stari Žigon, vzame neki spis in začne pojasnjevati.

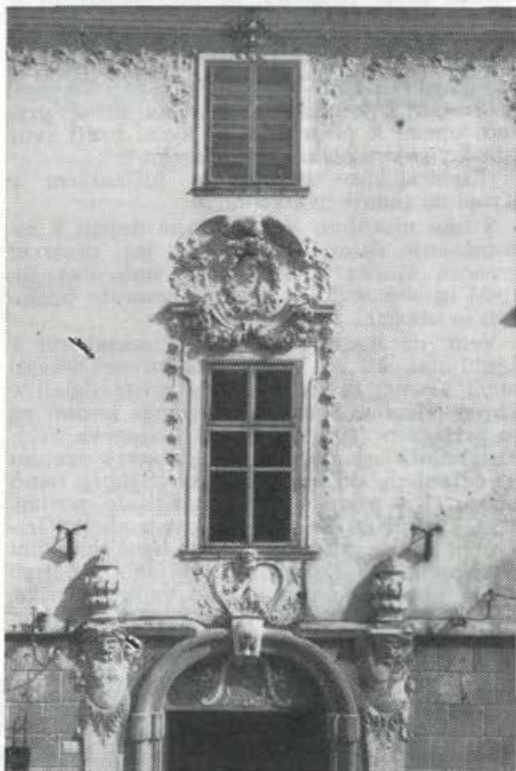
»Naložil je fužinarjem in delavcem deseti vinar od vsake kupčije z nepremičninami, kakor da bi bil on lastnik Kroke in rudnikov.

Potem zahteva še zemljarino od hiš, vrto in vigenjcev, zgrajenih na fužinskem svetu, dasi se zato že plačuje davek, ki pa 55 let ni bil višji od 5 florintov za vsako fužino, od hiš pa po 12 laških šilingov. Samo ta davek in nič več niso dolžne plačevati fužine. Natančno tako je tudi zapisano v rudarskem redu cesarja Ferdinanda iz leta 1550.«

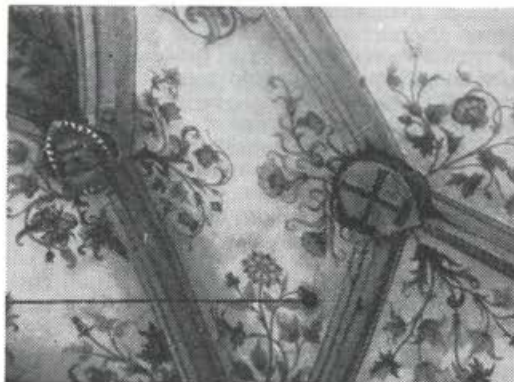
»To pa morda še niso vse graščakove zahteve,« je zaključil Žigon svoje pojasnilo.

»Seveda niso vse!« zavpije fužinar Bodlaj iz Kotla. »Kdo pa je pregнал moje oglarje in uničil kopišča na Jelovici? Graščakovi biriči! Čeprav imamo stoletja stare pravice na Jelovici in nam do sedaj še ni nihče branil sekati za fužinske potrebe. Hkrati se pa dovoljuje kmetom izsekavanje gozdov in napravljanje lazov.«

Vnovič je nastalo vpitje, hrup in zmerjanje. Sodnik je miril in povedal, da se graščaku, če pride z oboroženo silo, ne bodo mogli ustavljati, fužinarji pa, prepričani o svoji pravici in moči, so sklenili, da se bodo sili uprli s silo. Prepodili bodo biriče iz Kroke! Seveda pa je treba takoj obvestiti namestnika vojvode, vicedoma v Ljubljani, o graščakovih grožnjah in krivičnih zahtevah. Tu je poseglo v burno razpravo kar največ fužinarjev: »Pri vicedomu bomo malo opravili, z graščakom sta si svaka in vrana vrani ne izključe oči. Graščak ne bo ubogal ali pa mu vicedom ne bo resno stopil na prste.«

Portal graščine

Gotski strop v radovljiški cerkvi

Dan po tem zborovanju v Kropi je krevsal proti Radovljici kroparski berač Zganc. Siromaku je svoj čas v fužini izpod norca brizgnil v oči curek stopljenega železa. Bil je skoraj slep. Vendar je le nekako opazil pri mestnih vratih biriča, rad bi se mu izognil, pa je bilo že prepozno, birič je že segel po njem. Odgnal ga je v graščinsko stražnico in tam so si ga biriči privoščili. »Poglejte si ga, kroparskega puntarja, ta kaže roge graščini. Dajte mu jih s korobačem in v keho z njim!« Biriči so imeli dovolj časa in močnejši rad strahuje šibkega.

Tako je graščak še isti večer zvedel o zborovanju v Kropi.

Prav neplemenito in glasno je jel prekljnati fužinsko umazano svojat, ki se mu drzne upirati, njemu cesarskemu graščaku, po tihem pa je opsoval tudi cesarja in nadvojvodo, ki bi rada molzla na dva kraja in zato izdajata rudarske zakone in svoboščine, od graščakov pa zahtevata visoke najemnine. Takoj je dal poklicati pisarja Draussela. V sredo okrog poldneva se je pomikala v hitrem pohodu proti Kropi četa radovljiških biričev. Na čelu je jezdil valpet Strainer in še kakih šest »rajtarjev«, nekaj pešakov in vozatajev, skupaj kakih dvajset mož. Valptu je bilo znano, da bo naletel na odpor v Kropi, zato si je prizadeval, da pride tja čimbolj neopaženo. To pa mu ni uspelo. Očividno so imeli Kroparji vhod v kraj zastražen, zakaj kakor hitro so se pokazali prvi jezdec izza ovinka pod vasico Brezovica, je v zvoniku kroparske cerkve zapel bron. Plat znova. Stari puntarski klic naših dedov, krik uboge gmajne! Takoj so obstala vodna kolesa v vigenjicah in fužinski norci so onemeli. V gručah so se usipali kovači in fužinarji proti središču Kropce. Še celo rudarji, ki so bili

v jamah nad Kropo, so se urno spuščali po drčah v dolino.

Ko je torej prišla biriška četa v središče Kropce, jih je tam že pričakovala truma razkačenih železarjev, bila je sicer neoborožena, toda valpet je vedel, da se pod usnjenimi predpasniki skrivajo kladiva in železne palice, in zaskrbelo ga je.

Zenske, ki so zasedle okna, mostovžve in prehode po obližnjih hišah, so pričele napad z jeziki: »Graščinski razbojniki, kravopasi, ušivci, vampeži, smrdljivci!«

Truma in hrup sta neprenehoma naraščala, da so se biričem plašili konji. Obroč ljudi je stisnil biriče, nekateri so poizkusili ljudi potisniti nazaj, pa so imeli smolo, da so prav tam naleteli na plajarja Čoto, ki je veljal tisti čas v Kropi za najboljšega in najmočnejšega mojstra. S 30 kg težkim jeklenim drogom »vrželo« je igraje mesil in obračal do 300 kg »težkega volka« v peči. Bil je skoraj majhne postave, toda izredno širokih ramen in močnih rok. Ko ga je tedaj eden izmed biričev s toporiščem helebarde skušal odrediti nazaj, ga je ta z levico zgrabil za orožje, s kijasto golo desnico pa udaril biriča po železni čeladi, da se je ta pri priči prevrnil.

Tedaj so začeli sodnik in krog njega stoječi fužinarji miriti in pogovarjati ljudi, ki so dvigali kladiva in železne drogove. »Mirujte in poslušajte, da zvemo, kaj biriči pravzaprav hočejo od nas.« Čez dolgo je trušč toliko pojenjal, da je valpet povedal, da ima ukaz od graščaka, naj pripelje v Radovljico sodnika ter pet glavnih fužinarjev, poleg tega mora zapleniti štiri vozove žebeljev.

Valpet ni utegnil do konca povedati svojih zahtev, ker ga je prekinil ponoven hrup in sodniku pač ni preostalo drugo, kakor da je zlezal na bližnji mostovž in od tam miril ljudi: »Poslušajte moške! Pravica in cesarski zakon sta na naši strani. Ničesar nam graščak ne more in ne sme storiti. On je prekršil zakon, ker so tile biriči prestopili na njegov ukaz mejnik kroparskega sodstva tam spodaj ob našem mostu. Plenjenje naše lastne je navadno razbojništvo, ki ne more ostati nezaknovano. Kot vaš sodnik vas pozivam, vzdržite se nasilja. Vsak napad na graščakove biriče bi bil voda na njegov mlin. Puštite jih, da izvrše ukaz svojega gospodarja, čeprav je nezakonit. Mi bomo iskali in dobili zadoščenje zato drugje, cesta se ne konča v Radovljici. Jaz in moji tovariši bomo mirno odšli z biriči, nič hudega nam ne smejo storiti, vi pa poskrbite, da bo o vsem tem takoj obveščen vicedom v Ljubljani. To je vse! Prosim vas, razidite se, in vrnite se vsak k svojemu delu!«

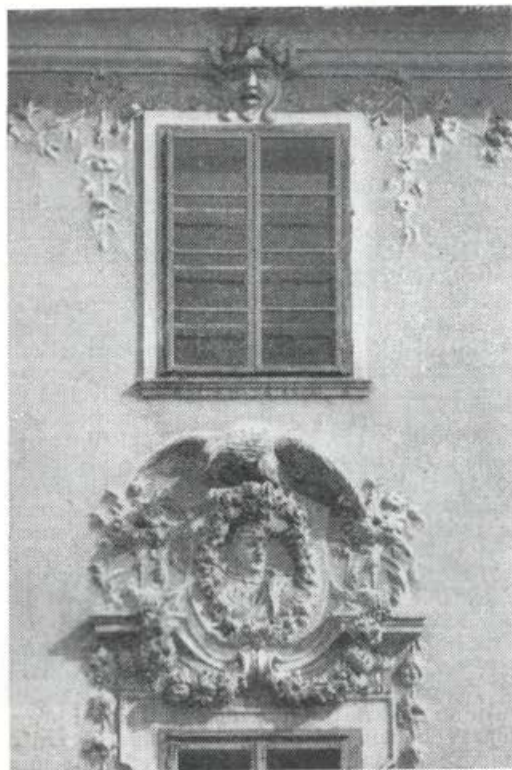
Ljudje se niso razšli, vendar so pustili biričem in njihovim vozovom prosto pot, da so

ARGO

ministra juha

DELAMARIS

Reliefi in stukature nad graščinskimi okni

lahko vršili rubež po skladiščih fužinarjev. Zadnji voz v spremstvu štirih biričev se je ustavil pred Zigonovim skladiščem. Biriči so se pripravili, da vlomijo vrata, ko jih je spazil plajer Čota. Tiho se je pomaknil za skladišče, odtrgal strohnelo desko in zlezal skozi luknjo v notranjščino. Skladišče je bilo ozka zgradba brez oken, zato je bila v notranjščini temna. V pritličju so bili kupi železja in izdelki naloženi v barigle, pripravljene za tovor. V odprtem podstrešju med tramovi so bili napravljeni odri, na katerih so bile zložene vreče oglja; zraven teh je v temi čakal Čota. Biriči so kmalu vlomili v skladišče, ker pa je bilo temno, so začeli kresati, da bi napravili luč, a že so nanje začele padati izpod strehe vreče z ogljem. Začelo se je vpitje in preklinjanje. Čota pa je metal, dokler je bilo kaj vreč, nato pa je skočil nazaj skozi luknjo pred skladišče, bliskovito prekucnil voz in usekal po konjih, da so zdivjali po klancu navzdol, potem pa izginil.

Zadnji graščinski voz je ostal prazen in pomoljen.

Po odhodu biričev je nastal preplah. Žene in otroci odpeljanih so glasno jokali sredi trume, ki je brez moči stiskala pesti in preklinjala graščaka. »Zakaj niste pustili, da bi jih premlatili ter spodili iz Kroke, hudiče graščinske,« so vpili moški proti preostalim fužinarjem. »Zlepa pri teh razbojnikih ne dosežeš ničesar.« »Pomirite se, ljudje!« je miril

sivolasi fužinar Zigon. »Ni Radovljica Dunaj in ne Dietrichstein cesar. Kar se je zgodilo, je pravi kontribucjon in graščak bo to še obžaloval. Mi pa moramo sedaj takoj poslati poročilo v Ljubljano in, če bo potrebno, še v Gradec do nadvojvode.«

»Tako je, v Ljubljano!« je zavpil nekdo. »Pa ne eden ali dva, ampak vsi! Vsi v Ljubljano!« je zavpila truma, »in če tam ne opravimo, gremo še v Radovljico po sodnika in razbijemo graščino!«

Se tisti večer, ko je sonce zahajalo, je korakala po cesti iz Kroke proti Ljubljani čudna črna procesija stopetdesetih mož, v prvi večerni mrak je tonila cesta, po kateri so odmevali težki koraki črnih sajastih mož. Skozi speča naselja, vasi in predmestja, koraki, trudni koraki... Za svoje pravice, za sodnika, za skorjo črnega kruha.

Prav tisti čas je po cesti iz Radovljice proti Ljubljani podil konja samotni jezdec, Dietrichsteinov sel.

Ko se je črna truma Kroparjev ustavila pred hišo vicedoma, je ta že imel v rokah graščakovo poročilo. Nepokorščina, zvonjenje k vstaji, napad na biriče..., vsega ni mogel vicedom prebrati, ker so možje zagnali krik in vik, da ni bilo razumeti besede. »Raje zapustimo rudnik in se izselimo iz Kroke. Če vi ne morete ukrotiti graščaka, bomo šli v Gradec ali pa do cesarja. Pravica in zakon sta na naši strani. To, kar je graščak počel včeraj v Kropi, je navaden rop...«

Vicedom se je znašel v neprijetnem položaju. Še močnim nasilnežem ni prijeten krik množice, ki zahteva pravico. Ne bi se rad zameril graščaku, ki mu je bil v sorodu. Vedel je, da žena posluša in da bo takoj obvestila sestro v Radovljici.

Začel je pomirjevati in tolažiti razburjene duhove. Obljubil je, da bo ukazal graščaku, naj počaka z izterjevanjem davkov, dokler o tem ne odloči vlada. Premožni fužinarji naj ga pa plačajo. Graščak mora sodnika in tovariše takoj izpustiti, zaradi zvonjenja se pa morajo Kroparji graščaku opravičiti.

Ko se je množica vračala proti domu, ni bila zadovoljna z obljubami vicedoma. Tako kmalu graščak ne bi izpustil naših. Vrana z vranami leti. Davkov pa tudi ne plačamo, raje denar v vodo.

Kovaške patrone na stranskem oltarju v Kropi

Vicedom je pisal graščaku, da se je v Kropi najbrž zaletel in da bo težko šlo brez posledic zanj. Svetoval mu je, naj ne priliva olja na ogenj in naj ne izterjava davkov. Takoj pa naj izpusti sodnika in ostale fužinarje. Sodnik je služabnik nadvojvode in njemu zaprisežen ter le njemu dolžan pokorščino. O vsem tem bo moral po službeni dolžnosti poročati v Gradec.

Graščak ni izpustil sodnika in Kroparji niso plačali davkov. Zopet je šla pritožba k vicedomu in od njega poziv v Radovljico, naj izpuste sodnika.

Brez uspeha. Nova pritožba in nov poziv graščaku. Sodnik in fužinarji so še vedno za mrežo. Graščak je bil najbrž prepričan, da vicedom potihoma drži z njim, zato je narulil njegovega sla; sam pri sebi si je pa dejal, da si bo s kroparskim rudarskim redom in praviciami zakrpal okna.

Sedaj pošlje Kropa pritožbo v Gradec, od koder pride končno rešitev in ukaz, naj graščak takoj izpusti sodnika in tovariše. Do nadaljnjega naj se ustavi vsako pobiranje davkov. Za kazen mora graščak Dietrichstein plačati v vicedomsko blagajno 300 zlatnikov.

Tisti večer, ko so v Radovljici izpustili sodnika in tovariše, je bilo v Kropi v fužinski taberni kaj živahno. Treba je bilo proslaviti vrnitev sodnika Bobka in fužinarjev. Sodniška služba se je Bobku tisto leto iztekla in ga je nasledil fužinar Filip Son.

Šest let po teh dogodkih je izšel nov Karlov rudarski red, ki je veljal za vse avstrijske dežele. Ni se pa dosti oziral na želje radovljiške graščine.

Nov rudarski red je prišel v Kropo razglašat sam višji rudarski sodnik Feliks Tolkopf iz Ljubljane. Zopet so se zgrnile skupaj množice železarjev ter napeto poslušale višjega sodnika, ki jim je razlagal novi rudarski red v razumljivem domačem jeziku. Večina fužinarjev je spremlila potem sodnika še v Kamno gorico in Kovnico, kjer je prav tako razglasil novi rudarski zakon. Od tam je krenil ta železarski sprevod še v Radovljico, da višji sodnik tudi graščaka seznanj z novim zakonom.

V zadnjih letih se je graščak Moritz Dietrichstein močno postaral in oslabil. Nado meščal ga je v glavnem oskrbnik Volk Rasp. Ko so torej graščaku sporočili, da čaka nanj višji rudarski sodnik iz Ljubljane in truma fužinarjev, se je ta tako razburil, da so ga morali prenesti v posteljo. Odposlanstvo je torej sprejel oskrbnik Rasp, kateremu so prebrali in razložili novi red. Seveda je bil navzoč tudi grbasti pisar Draussel.

»Jaz ne poznam nobenega višjega sodnika,« je rekel oskrbnik, »in nobenega rudarskega reda. Držal se bom svoje najemniške pogod-

be in bom že naučil tele puntarske Kroparje, kaj je graščina.« Tako je odgovoril na poziv višjega sodnika, naj bo pravičen in naj ne stiska z davki in urbarji fužinarjev.

Višji sodnik ga je zavrnil, da ne bo mogla graščina preko zakona in cesarja in je še pre-roško dostavil: »Kaj se ve, če se niso graščinam leta iztekla.«

Izmed fužinarjev pa je nekdo zaklical: »Morda pa ima graščina v blagajni še dosti tistih lepih cekinov.«

Višji sodnik Tolkopf je drugi dan odjezdil skozi Kropo v Zeleznike.

Ni znano, kdaj je izginil graščak Dietrichstein iz Radovljice. Tudi graščaki, ki so ga nasledili, so izginili. Toda nasledniki pisarja Draussela niso izginili, nasprotno, pisarna v graščini se je razširila in razbohotila. V prostorih, kjer so včasih posedale grajske gospe in gospodične, je zaudarjalo sedaj po aktih in črnilu. Rod pisarja Draussela je trdoživ.

Iz graščine so prej in slej hodili proti Kro-pi biriči in eksekutorji.

Za čuda se je obdržal tudi sajasti rod Kroparjev v svojih vlažnih luknjah.

Povest Kroke je ubogo življenje, otepanje z bedo in revščino, mučno in trdo delo izpred zore v noč, kakor da si priklenjen na galejo.

Zraven tega zatiranje in izkoriščanje, propad starega stoletnega dela, beg v svet in trudne, ožgane žuljave roke. Kdo bi mogel vse to izpričati. Neme priče tega spe spokojno pod ubogo rušo »Pod borštom«.

Toda jedro te zgodbe je izpričano. Zapisano je sicer v tujih črkah zgodovine železa, pa vendar pričuje.

Joža Bertonec

Ludovik Sivic

JESENSKA

*Pozen je jesenski dan,
ves z oblaki je pretkan.*

*Veter žvižga, vriska, poje
težke melodije svoje.*

*List na okno prileti,
o slovesu govori.*

*Pod oblaki jate ptic
čuden, presunljiv je klic
v srcu zbudil hrepenenje
in skrivnostno koprenjenje.*

*Ptičja jata odleti,
srce spet se umiri.*

SARDINE IZOLA BRAND
DELAMARIS IZOLA

PESMI

(Iz zbirke »V dnevih šumi Ocean«)

JEZUS PO VSTAJENJU

*Črte Tvojega obraza
so v poveličanju
komaj še vidne.*

*Ne prepoznavajo Te:
zdaj si jim vrtnar,
zdaj prikazen,
zdaj tujec na cesti v Emavs,
zdaj tih neznanec,
ki v vlažnem svitu
motri z obale
trudne kretnje
ribičev.*

*Tvoje telo je tvar,
ki se razpušča
v svetlobo duha.*

*Vstopaš skoz zaprta vrata,
se v hipu izmikaš očem
in nosiš sebe v daljave,
kakor se nosi misel,
ki je ne veže
nobena zamolkla
teža zemlje.*

*Novo bivanje
hodi skoz staro.
Staro strmi
kot od vekov temen
živomoder vrt koral
na morskem dnu,
ko ga presije
bela luč
prvega
potapljača.*

RAZPADAJOCI MOST

*Zile dēbel,
ki so se v daljnih,
z leskom bronastih host
presijanih jesenih
tolikokrat
slastno prožile
pod vozovi temnih sliv,
so trhle.*

*Nikdar več
ne bodo brnele
v belomodrikasti
šum reke.*

*Stara ilovna
póta na most
je trdno preraslo
kovinastordeče
robidje.*

*Služba življenju
je dozorela
v samoto.*

POLDNE NA SADNEM TRGU

*V temno modrino smokev
zvoní.*

*Branjevka v stójnici
si z dlanjo
zasloni zaprte oči*

*in se nad ranljivi čas
zbrano zazre v Kraj,
kjer zre lordeče
besede nadangela
večno padajo
na pšenične
lepe kite
sklonjene
Děkle.*

POLETJE V DNU SRCA

*Tu,
v dnu srca,
mi je dobro.*

*Poletje s težkimi
molčečimi ognji
je tu stopilo
v zelen
prosojen Hlad
in usta
nastavilo
k Studencu.*

SRCE V VEČERU

*Le sam veš,
kako si zaživel
iz žarkega popoldneva
nad bleščavo reke.*

*Tvoja motna zelenina,
tvoji sivomodri pasovi
in čisti ognji*

*zdaj dobrotno
stopajo vame
in mi presevajo
ugasle bolečine
še vedno čakajočega
srca.*

*Ko mu spokojno
dosežejo dno,
se zrcalijo v brezbrežju
Boga.*

FRAGMENT O VETRU

*Marec
vetra,*

*srebrni,
strupnozeleni.*

»Eden od svetih Treh kraljev je padel,« je dejala mati, ko je v sivem januarskem dopoldnevu sedela ob oknu. Nisem bila takoj pozorna na njene besede. Ker pa je molčala, sem jo pogledala. Ozirala se je na svoje papirnate, raztegljive jaslice na mizici med oknom. Res, sveti Trije kralji — eden je bil le priklonjen naprej, niti ni padel. Ko sem ga popravila, mi je postalo tako čudno. »To so njene zadnje jaslice, vsa živi z njimi, poslavlja se od njih,« zarezalo me je, nisem si je več upala pogledati. Čutila sem, da sedi nekaj korakov proč kot čuteč otrok.

Moje zemske oči so se uprle še enkrat v materne jaslice, v jelkovo vejo za njimi, v oljno luč. Oči duše pa so se zagledale tako daleč. Objela me je bridka lepota in padla mi je ha otrdelo srce kot žareča iskra.

Takrat sem se naglo spomnila prvega božica, ki sem ga praznovala proč od domače družine. Izrezala sem si iz trdega papirja Marijo in ji pobarvala haljo sinjemodro, svetemu Jožefu vijoličasto, v jaslice pa sem položila Jezuščka iz voska, ker si ga nisem upala narisati. Osliček in voliček sta bila siva in nerodna. Toda božični praznik je kljub temu prišel k meni, poln skrivnosti. Potrkal je na duri srca, daroval mi je posvečene spomine na dragi dom in prinesel nazaj otroški čas: Dete božje je živelo v mojih jaslicah.

Nekaj let pozneje je mati položila na mizo skrbno zavite kipe domačih jaslic: »Na, odnesi domov, da ne boš imela tako revnih jaslic.« Nič ni pomagalo, morala sem jih vzeti. Tako nam je otrokom razdelila svoje in naše spomine, in od takrat dalje si je vsako leto postavila zase jaslice iz papirja.

Prišla so leta, ko je mati začela nekako slabeti, tanjšala se je in manjšala. Zazdelo se nam je, da živi le še s trdno, močno voljo. Hotela nam je biti še dalje opora, sama tako pomoči potrebna. Vsakega posebej nas je spremljala v bojih sveta in duše, še naprej trpela za vse skrito — v njenih lepih očeh je domovalo toliko pomaganja.

»O svečnici mi boš nesla blagoslovit svečo stare mame,« me je prosila mati, ko je tisto zimo prvič poležkavala že od vseh svetih sem.

Ko je prišla svečnica, sem odvila staro, rumeno, lepo zavito voščenko in jo nesla o večernem mraku k blagoslovu v tisto cerkev, kjer smo nekoč otroci doživljali toliko prazničnega duha. Ah, bilo je v cerkvi med množico tudi toliko zelo starih oseb, ki so držale prižgane sveče ob blagoslovu. — Luč blagoslovljenih sveč naj ne sveti samo zunaj, temveč naj tudi v naši notranjosti vedno gori luč

— blagoslovna molitev me je dramila iz puščobe, zdelo se mi je, da je mati z menoj, bili sva eno. Ko sem prišla zvečer z blagoslovljeno svečo k njej, je naročila: »Ne pozabite mi prižgati te sveče, kadar bom umirala!«

Jaslice je prihodnje dneve še zadrževala in šele po prvi predpostni nedelji smo jih smeli pospraviti.

Tako rada je videla, da sem se pomudila ob njej molče in da je nisem vpraševala kot vsakdo, ki je vstopil: »Kako je? Je kaj boljše?« Dobro se to je zavedala, da je slabo, vsak opomin na to jo je zelo prizadel. Včasih jo je obiskala kakšna svetlejša urica, obudili so se ji spomini, rahlo, potihoma je povedala kaj iz svojega dolgega življenja; najraje se je pomudila v svoji prvi mladosti, ob starših in svoji stari materi, v starodavnem šumu in življu velikega doma, ob poštnih vozovih, v pisanih semanjih dneh, na romanju na svete Višarje, ko je po poti zapadel sneg do kolena.

Se naprej je vsa slabotna posedala ob oknu, tako se je čutila sorodna življenju zunaj, bližja naravi, drevesom prek dvorišč in včasih o mraku robu meseca, ki se je prikazoval nad mestnim kotičkom kot tolažnik.

Mimo je šla pomlad, pomudilo se je kratko poletje.

Materi ni več.

Ko je drevesom zašumelo suho listje, je odšla brez slovesa. Bila je že preslabotna, da bi se poslavljala. Neusmiljeno kratki so nam bili dnevi, ko smo še lahko gledali njen mrtvi obraz, tako mil in tako resen. — Ko bi jo mogli ohraniti, da bi jo imeli vedno med seboj — smo vzklikali in pozabljali, kako velike trume ljudi so si v vseh časih želele obdržati vsaj mrtev lik svojih dragih.

Prihajajo sveti adventni dnevi. Spominjam se materinih zadnjih jaslic: njeni sveti Trije kralji so me takrat opozorili, da odhaja. Bili sva veliki prijateljici, ker pa sem vedela za njeno smrt, sem se lahko počasi, skozi vse leto trgala od nje. V tistem času še nisem vedela, da bo mati ostala tako blizu.

Mihaela Jarc

IZREKI

Ljubi tiste, ki ti svetujejo, ne tistih, ki te hvalijo.

Z lenim človekom je kakor z vodo, ki stoji: pokvari se.

Nič velikega in lepega na zemlji ne gre brez žrtve.

**HREN
DELAMARIS IZOLA**

Starega Kovača poslednja pot je bila končana. Tožeče pritrkavanje zvonov je počasi zamiralo med železnimi križi. Tone in Ivan sta le še poravnala pri vencih trakove, ki jih je obrnil veter in odhitela za pogrebci. Tenak dež se je jel siliti iz megle.

»Ne bo sile,« ju je pozdravil sosed Jakob in brisal oroseni klobuk v rokav.

»Ata je pa kar hitro stisnilo — naj v miru počiva! Pretegnil se je, ko se je pri sedmih križih sam gnal na gruntu. Se na pomlad sem mu prigovarjal: 'Daj no, Kovač, kaj bi tako garal! Saj je že rajno požrl grunt, pa naj še tebe? Toliko obdelaj, da ne boš lačen, drugo pa zaledini.' Pa je zamahnil z roko: 'E, bo že šlo. Saj samo do jeseni, ko se vrne Tone iz Nemčije. Potem se bo oženil, otroci bodo pri hiši — jaz bom pa izpregel. Samo še za pesterno bom. Da bi zdaj opustil? Nak, Kovačev ne bo začel na ledini'. Tako je govoril — naj ti bo lahka zemlja, Kovač!«

Tone in Ivan sta poslušala in sem pa tja prikimala. Jakob je spet obrisal klobuk, pljunil v grapo in nadaljeval: »Pa saj smo mi vsi iz enega testa. Vsaka zaplata nam je priraščena k srcu — zemlja ne more brez nas, mi

pa brez nje ne.« Potrepljal je Toneta po ramenih:

»Ej, blagor gospodarju, ki pride na tak grunt kot ti! Sama ravnina pa vse na kupu. Ivan te pa tudi ne bo drl za delež, poznam ga. Takole suhega mesa in nekaj vina mu boš dal v mesto, pa bo, mar ne?«

»Nič ne bo iz tega, boter!« je vzdihnil Ivan. »Tone noče ostati doma. Kmet da že ne bo, pravi, če je lahko gospod. Slajši mu je tuj črn kruh kot beli doma. Jaz pa, kaj bi, že od mladega sem v mestu. Prodali bomo, boter, prodali.«

V mraku je obvisel molk. Pospešili so korake, čeprav se jim je zdela zemlja, ki se je lepila na čevlje, težja od svinca. Le klobuka se je s prsti dotaknil stari Golob, ko je zavil proti domu. S praga se je ozrl na Kovačijo. Mrtvo so boljše zapahnjene duri za mladima Kovačema, ki sta kar mimo zavila v gostilno. Na majhnih oknih se je utrinjal dež... Jakobu se je zdelo, da stoletna Kovačija joče. Nekje globoko v srcu, ki je bila vanj priraščena vsaka zaplata, je boleče ključalo: »In potem, ko mene poneso tja gori pod križ, kaj bo?«

Janja Kastelic

PODKLANČEVE TRI GOSPODINJE

1

Zadnjih petdeset let smo poznali vse tri gospodinje na Podklančevini v gorski vasi. Podklančeva zemlja je ležala v strmeh Notranjskem pogorju, težkem in slabo rodovitnem.

Bilo je pred petdesetimi leti. Takratni gospodar na Podklančevini je že lezel v sedemdeseto leto, pa je bil kljub temu še trden in zdrav. Bil je nizek, širok, jezljiv, nezaupljivega obraza in samotar. Vsako leto je po petkrat nabil svojo malo ženico z velikimi sivimi očmi. Bilo je sončnega septembrskega dne leta 1916. Igrali smo se na Trudnovem vrtu, ko smo zaslišali vreščanje in vpitje. Samo stekli smo na Podklančev vrt. Nudil se nam je čuden prizor. Pod nizko široko jablano je stal razkoračen gospodar Blaže. Z levo roko je imel ovite kite svoje žene Katarine, z desno jo je pa tolkel s suhim krepelcem po glavi, rokah in kamor je padlo. Vmes je pa hropeče kričal: »Ali boš dala zavrtnico, ali boš?« Pri tem je zavijal oči, da smo se ga vsi ustrašili. Kar izbuljil jih je. Katarina se mu je poizkušala izmuzniti in vmes vpila: »Ljudje pomagajte, Blaž me tepe. Ne dam ti zavrtnice, pa čeprav me ubiješ.«

»A tako? Ne daš?« Se bolj jo je tepel. Bilo nam je težko, ko smo gledali.

Pritekle so sosedje in iztrgale iz rok razjarjenega Blaža njegovo ženo. Vmes so pa vpile: »Sram te bodi, stavec, v grob že ležeš, pa še tepeš ženo. Joj, tak človek in mož!«

Blaž jih je samo grdo pogledal, odvrgel krepelce, pljunil prednje in mrmraje odšel v hlev k živini. Njegova žena Katarina se je pa usedla pod jablano in krčevito jokala. »Se doto bi mi rad požrl, pa je ne bo, ne bo je. Doto je moja.«

V prvih letih zakona Blaž ni tepel svoje žene. Petnajst let in več ji je prigovarjal, naj Katarino njivo prepiše nanj, pa vse zaman. »Kar je mojega, ne dam, saj jo vsi skupaj uživamo. Ti imaš četrto grunta. Njivo bom pa zapisala najmlajšemu otroku.« In ni mu dala njive. Trmasto je vztrajala pri svoji obljudi. Blaž je kmalu nato umrl. Pokopali so ga na šentmartinskem pokopališču. Ko je Katarina stala ob grobu, je zrla preko gruče pogrebcev v dolino na svojo njivo zavrtnico, kjer je valovila lepa zelena koruza in niti solze ni potočila za Blažem. Samo zijali smo. Ko se je vračala s pokopališča, se je ozrla še enkrat in zamrmrala: »No, Blaž, pa si sedaj sit zavrtnice. Mir bova imela oba.«

Katarina je živela še dvajset let po moževi smrti in nikoli ni obiskala njegovega groba. Tik pred vojno so jo odnesli in pokopali zraven moža, ki jo je dvajset let tepel zaradi njive zavrtnice.

Blažev sin Šimen je bil že v letih, ko se je vrnil iz svetovne vojne. Bil je očetu zelo podoben, nizek, širok, jezljiv in samotarski. Z ženo Zofijo sta imela pet otrok. Zofija je bila lepa, visoka ženska z lepimi modrimi očmi in še pri petdesetih je bila zelo čedna in hodila je visoko zravnana. Tako lepih las ni imela nobena ženska daleč naokrog. Za doto je prinesla dve njivi. Mirno sta obdelovala težki notranjski grunt in rada sta se imela. To so vedeli daleč naokrog.

Neke sončne binkoštno nedelje, ko sta se vrnila s Križne gore, kjer sta prosila za dobro letino, ji je dejal: »Zofija, tisti dve njivi zavodnjaci bova prepisala name. Ni lepo, da so še na tvoje ime. Gospodarji v vasi se čudijo, zakaj še nisva tega uredila. Tako ti rečem, v četrtek bova šla v Lož k notarju Pozniku pa se bo uredilo.« Šimen je stal razkoračen pred ženo in jo gledal s priprtimi očmi in čakal njenega odgovora.

Zofija je uprla roke v bok, razširila svoje lepe modre oči in mu odvrnila: »Ljubi Šimen, kaj bi se prepirala. Ne dam jih. Ko bom na smrtni postelji, jih bom zapisala tistemu, ki me bo najbolj spoštoval, da veš. Tako bo in nič drugače. Skupno jih uživamo.«

Šimen je udaril z nogo ob tla in zavpil: »Ne jezi me. Me že napada. Se enkrat ti rečem, v četrtek bova šla v Lož, da veš.«

»Pa ne bova šla. Njive so moje in bodo moje. Prej se bo Devin prekucnil, kot bom jaz prepisala njive.«

Šimen je skočil k njej, jo zgrabil za lase in jo nabijal z debelo palico.

»Ne boš je imel, kar tolci,« mu je odgovarjala in se mu skušala izviti.

Prihitele so sosede in jo rešile iz njegovih rok. Šimen je pa zaklel, pljuval in znak največjega zaničevanja in tiho preklinjajoč odšel v hlev k mukajočim kravam.

Obstal sem za vrtovi in gledal Zofijo, ki se je naslonila na staro hruško in tiho jokala. Od takrat jo je tepel večkrat na leto. Tik pred vojno je umrl. Zofija je stala mirno in brez solza pred jamo in zrla preko gruče pogrebevc na svoji dolgi njivi, ki jih je obsevalo jesensko sonce.

Ko je šla s pokopališča, se je še enkrat obrnila pri starih pokopaliških vratih in rekla: »Pa tako je bil dober, ko je bil mlad. No, pa je vse pustil in šel.« Ozrla se je na stoletno Vidmarjevo lipo. Po desnem licu ji je pripolzela edina debela solza. Samo ena. Zofija je živela še deset let. Šimnov grob je pa obiskala samo enkrat na leto in še takrat

je molčala. Ono leto so jo pokopali poleg moža, njega, ki jo je osemnajst let tepel in zmerjal.

Tudi Šimnov sin Nace se je oženil tik pred vojno. Ženo je pripeljal od daleč. Tako je bila lepa in postavna, da smo jo vsi radi pogledali, da, vsi mladi fantje. Vsi, ki smo takrat fantovali, smo mu bili nevoščljivi tako lepe in postavne žene. In vsi smo si bili edini v tem, da jo bo tepel prav tako kot njegov oče in ded. Prenekateri mlad fant si je zaželel take pridne in lepe žene, kot je bila Podklančeva Ančka.

Tiste čase so začele tudi kmečke ženske obiskovati neke sestanke in vse vprek so govorile, da ima žena ravno take pravice v deželi, kakor moški. Nekateri moške so si pomežikovali, drugi so pa molčali. Podklančev Nace je pa izbulil svoje velike sive oči in vzkliknil: »Bom jaz dal hudirja, pravice. Žena mora molčati in delati. Tako je bilo v starih časih in tako bo tudi ostalo.«

Dve, tri leta je bil mir pri hiši. Potem se je pa začelo. Naceta je grizlo, da mu ni prinesla velike dote in da mu ni rodila sina.

Tista leta je bila košnja zelo slaba. Po vrtovih so kmetje kosili redko otavo in se ozirali v jasni Snežnik, od koder so pričakovali dež. Tudi zelenomodri Javornik je bil jasen in čist. Dežja kar ni hotelo biti. Podklančev Nace je delal podnevi in ponoči. Priganjal je tudi svoje nedoletne hčere. Žena Ančka mu je tiste dni nekam bolehalo, večkrat je počivala pod ostarelo, na južno stran nagnjeno jablano. Nace je metal seno z voza, ki ga je pripeljal s konji s senožeti. Pomagale so mu mlade hčerke. Nekom nasajen je bil in pisano je gledal izpod širokega klobuka, ki se mu je povešal na desno uho. Ko se je ozrl, je videl, da Ančka počiva pod jablano. Zaklel je, skočil z voza in pobral suho drobno krepelce iz skladovnice drv. Skočil je k ženi in jo prijel za lase. Pretepal jo je, kot so njegov oče in ded pretepali svoje žene.

Ančka se je prišla za glavo in se ga skušala otresti. Tiho je stokala. Zopet so pritekale sosede in jo kričaje na Naceta rešile iz njegovih rok. Nace je pa divje gledal ženske, obračal svoje sive oči, zaškripal z zobmi in hitro odšel metat seno. Ančka se je pa naslonila na staro jablano in tiho jokala ter si zakrivala z rokami svoj lepi obraz.

»Kaj sem kriva, če mu nisem prinesla dote in mu rodila sina. Oh, če naj bi bil tak, kakor je on, pa oče in stari oče, je že bolje da ga nimam.«

ARGO

krepka goveja juha z mesom

DELAMARIS

Mrak se je spuščal nad dolino v podgorsko vas. Ona je pa še vedno slonela ob jablani in kar naprej tožila. Pritekle so njene mlade hčerke in jo tolažile. Tožila je kar naprej, niso jo potolažile njene mlade in ljubljene

hčerke. Tožila je glasno in enakomerno, da so jo slišali daleč naokrog, vse do Vidma in Sentmartina. Nekateri ljudje so pa rekli: »Ančka je menda pri Podklančevih zadnja, ki trpi in bridko toži...
Matevž Hace

Alojz Rebula

KRASKA VELIKA NOČ

Grič,
puhast od rešeličja,
se koplje
iz vrelcev vzhoda
v kamno!om rdečega marmorja
kakor v sionskem škrlatu.
Klanec
se izpran od življenj
odpira na Sredozemlje,
strm nad murvo,
ki je stoletna videti
kakor rastlinska fontana
s curki šib:
klanec,
ki se še ni razdišal od velikosobotnih plugov,
da sprejme med zidka
gnečo bander,
ki se bodo uprta v veter,
vstajenjska,
vsula v njegovo zemsko začudenje.
Njihove posrebrene sulice
se bodo bodle
z vrhovi mandeljnov
v vrtovih.
Iz žrela kamnoloma
kakor od odvaljenega kamna
bo vzvršal veter,
poln jutra,
ves alelujski,
z vonjem po nečem, kar ni še zelenje.
Kakor v milosten napad
se bo vsula procesija po kamnih,
veter bo razsiral s potrkavanjem,
iz pijane kadičnice
bo buhnilo v lopo z žbrincami,
med žrdi in lemeže.
Hiša
tam na meji med zarjo in dnevom
bo dišala po poribanem,
kakor penasta od mila:
na mizi
kakor brašno
za neznansko pot iz Egipta
kruh, pršut in vino.
K oknu, kjer sedi od pomnjenja —
na polici škatla za njegov njuhanec —
bo sedel danes ded,
ko da prvič zavzema svoj prestol:
bela srajca
bo mrliško lepa
na pogorju njegovih kosti,
z levega uhlja mu bo
očakovsko bingljaj uhan,
njegova pleša
bo sijala od prerokb.

In preden bomo segli po žegnu,
bo ded,
slovesen od obreda,
odgriznil za vse koromač
in izrekel za vse urok proti kačjemu piku:
odslej modras ne bo imel nič več z nami.
Sele tedaj bo zarožljajal pribor
od krstov.
kruh bo vzel in nož, narejen iz bajoneta 1915,
Ded pa ne bo jedel,
v hlev bo stopil,
rekel v sopuh »Bog daj!«
in, kakor reže sirčeje,
narezal žegna v jasli:
Sivcu in Plavcu in Dimi in Gregi.
In ko bo zaslišal cmokot gobcev,
bo pregazil prvo luč na borjaču
in narezal še Poluksu, čuvarju noči,
v utici.
Se prasca bo zbudil tam med figami.
Tudi mačku bo dal, če bo kje,
da se to jutro nahrani s skrivnostnim
vse, kar je živega.
Zakaj kdove, kaj je z njimi,
z vsemi temi našimi živinčeti,
če ni kaj svetega vmes,
če ni tudi njim usojeno kaj tam,
kjer bo nova zemlja,
nove vode in nova drevesa.
Sele tedaj bo spet prisedel,
v brkih mu bo trepetal mir vseh spoznanj
in vsi skupaj bomo hrabro jedli:
za konec bomo še izvlekli iz žolice lorovove
liste,
jih vrgli v ogenj in se lotili žolice,
ko da nas čaka še Nil
z naraslimi vodami
in Arabija tam onkraj
z vsemi svojimi mrtvimi peščinami.

Karel Vladimír Truhlar

RIBNIK

Zaman iščeš oči,
ki bi v tvoji blagi
mlečnomodri gladini
prepoznale
tvoj molčeci
Vir.

»Barabbas,« ga je poklical nekdo, ko je stopil vrsto stopnic in se znašel na ulici.

Negiben v razcefranih sandalih je blisnil s pogledom čez praznino, tlakovano z velikimi zelenimi kvadri. Žive dlake ni bilo nikjer v tistem strupenkastem pomladnem trepetu: niti enega izmed tistih neštetih oslov, ki so za praznike zasmrajali mesto. Kdo ga je bil torej poklical Barabbas? Prav nikogar ni bilo, ko da je bil tisti konec mesta izsrkan. Je bilo torej treba še prisluhov po vsem, kar mu je bilo tisto blazno jutro prineslo? Tisti petek, ko da se je vzel iz sanj?

Vrgel je najprej en sandal in potem še drugega, ko da se prepušča samo nagonu svojih nog.

Niso ga bili izpustili skozi glavni vhod. Lahko tudi s svobodo ne veš kaj početi.

Spominjal se ga je, saj so ga svoj čas pripeljali noter prav tam: kakor da se je tam Antonija, tista trdnajava z ženskim imenom, odpirala v mrakobno čeljust. Tako je znal zidati Rim: geometrično rezano kamenje, vrženo v en sam obok brez konca. In spodaj špalir legionarjev, da si napasejo oči nad zverino v sandalnih, ki jo je cesarska pravica imela naposled v pesti.

Hodnik, skozi katerega je zdaj prišel na ulico, je bil bolj podoben kloaki: ista geometrija rezanih kubov je segala tudi tja v prizemlje, samo da je bil hodnik komaj za moža visok. Skozenj je moral pred ječarjem: ta, hrust izpod Kavkaza, se je gotovo moral sklanjati, da ni butal ob obok. Ni ga sicer pahnil čez prag, ko mu je odprl. Vse se je bilo odvilo v nekakšni obzirnosti, med njim in tistim brkačem s ključi. A ko so vlažna vrata tlesnila za njim, mu je bilo, ko da ga je nekaj izpljunilo.

Tako mu je prvi spregovoril šele tlak, po katerem je zdaj stopal. Ozadje trdnjave je tukaj padalo na ulico v eni sami goli navpičnici, kar je dajalo tistemu kotu posebno odmevnost. Je mar spadalo tudi to k pravici, da je kaznjencu s tistim odmevom kakor z mementom oznamovala njegovo vrnitev med žive?

Živi deček, ki je stekel po ulici, poganjajoč s palico obroč. Končno nekaj, kar je razgnalo tisto tesnobo iz kamnov. Tedaj se je Barabbas spomnil, da drži v roki samo svoj jagnečji telovnik. Pozabil je bil torej zahtevati od ječarja culo. To je bila prav tista cula, ki si jo je bil dal za vzglavje tisto noč, ko so ga presenetili v votlini na obali med Jafo in Biblosom. Mogoče so ga možje postavili obdelati s pestmi prav zato, ker jih je

tista cula razočarala: s tem, kar so našli v njej, so si komaj mogli privoščiti vedro vina. A naj je bila tista cula tudi prazna, je bilo to le stvar iz dobre kozje kože, ki mu jo je bila dala mati nekoč.

Natvezel ji je bil, da pojde delat v rudnik na Sinaju. Mati mu je takrat rekla, da mu bo cula za silo rabila tudi za meh. Blagoslovila ga je, on pa je za vasjo obrnil v smeri proti votlinam. Nato je začelo iti z njim navzdol, dokler ni prefekt v mestu razpisal neke tiralice: za njegovo glavo je šlo. Takrat je moral bežati kakor preganjana zver, nikar da bi mislil na mater. A rado se zgodi prav tisto, na kar sploh ne misliš. Prav takrat je umrla mati, ko je najmanj mislil nanjo, potikajoč se od votline do votline, živeč samo od fig po polju. Tedaj se je mislil lotiti popotnika, mož je bil iz njegovih krajev, on mu je povedal o materini smrti. Pustil ga je naprej in se šel najest fig. A ko je potem spet vzdignil tisto materino culo, se mu je zazdelo, ko da je bila polna kamenja, tako neznanško težka je bila. Pa je bilo v njej le nekaj bodal.

Moral je nazaj ponjo.

Otrok je bil zgnil za obročem, nad kvadri je spet tiho zastropnelo od predpomladi, val obupa ga je prevzel.

Saj mogoče sploh ni bilo res, da so ga izpustili. Njega, Barabbasa, po vsem, kar je bil imperiju nakuhal? Kaj pa, če je bilo vse samo okrutna šala na njegov račun, pa ga čakajo tamle za vogalom? A četudi je bilo res —

Vrnil se je, pobral nekaj stopnic in potegnul za zvonec.

Ječarja navadno niso klicali od tiste strani, pa je čez čas le prišel in odprl, da je buhnilo kakor iz jame.

»Kaj, se ti hoče nazaj? Kar naprej bi hotel živeti na račun imperija? Najprej ubij koga, potem pa se vrni!«

In že je segel po vratih, da mu jih ploskne pred nos.

»Svoje cule nisem dobil nazaj.«

»Kaj, poklicnega orodja nimaš kam spravljati?«

»Od matere jo imam, pa še dobra koža je.«

»No, če se res nisi dovolj navohal Antonije...«

Bil je surovina, tisti Kavkazec, ustregel pa le je. Pustil ga je za sabo, ko da gre samo za pozabljeno culo. So ga potemtakem res izpustili? Tri nomade ubiješ med Jafo in Biblosom, eno celo zimo čakaš na krizanje v Antoniji, potem pa pride neki fantastičen petek in si svoboden.

HREN Z GORČICO
DELAMARIS IZOLA

»Je to tvoje?« mu je ječar pomolil pod nos nekaj kakor gmoto iz plesni.

Njegova cula je bila, vlaga jo je bila izkazala, notri je še dotipal glavnik iz pušpana.

»Če ima človek kar noro srečo, kaj,« je začel ječar, ko sta spet šla po hodniku. »Tri jih spiheš, namesto tebe pa stopi na križ nekdo drug! Pa še nedolžen povrhu, kakor pravijo!«

»O meni se je govorilo, da sem jih ubil trikrat toliko!« je stisnil Barabbas skozi zobe.

»Tisti Galilejec?« se je zdaj obrnil ječar. »Pa menda ne misliš resno, Davidov sin?«

Obstala sta tam, kjer je bil hodnik najbolj v temi, nekako na sredi med dvojnim svetlikanjem na konceh.

»Ko naju je prefekt prejle pokazal na Litostratu, se množica zame sploh zmenila ni,« je rekel Barabbas.

»Samo Galilejca je imela v želodcu, kaj?«

»Samo njega so hoteli, da ga križajo.«

»Skit sem, da veš, pa se na ves ta judovski dirandaj požvižgam. Toliko pa ti rečem: to je bila takšna zamenjava, da se lahko danes na ta račun napiješ, kakor se nisi nikoli!«

»Za takšno srečo se moraš pač na poseben način roditi,« je potem dodal, ko je potegnil zapah.

»Za kaj so ga pravzaprav?« je vprašal Barabbas z nogo čez prag.

»Ti se kar nič preveč ne vtikaj v to, zakaj neki bo nekdo drug visel namesto tebe.«

»Kolikor more razbojnik zastopiti, se je za Mesijo razglašal.«

»Pa ne boš rekel, da je to isto kakor čakati z bodalom ljudi na karavanski cesti!«

»Pa bi še njega izpustili, če so že mene!«

»To je že lepo, da te je ta hiša naredila človekoljuba,« je rekel ječar in ga hotel poriniti čez prag.

»Kaj ga potemtakem res mislijo spraviti na križ?«

»Zakaj pa je ta konec mesta omrtvel?« je rekel ječar. »Drhal se je pač vsula na ulico, ki je za njen okus. Kam pa naj ga dajo, če ne na križ?«

Barabbas je bil že na ulici, ko se je ječar spet pojavil med podboji, pozvanjajoč s šopom ključev ob kolenu.

»Za takšne, kakor si ti, pa ne bi rekel, da bi bilo zanje najbolj zdravo, da se sučejo okrog kakšnih vešal,« ga je posvaril.

Nekaj časa je gledal za človekom, ki ga je bil izpustil. Nekaj kriminalnega je bilo samo v tem, kako je stopal, tisti v srajčki rojeni bandit, z nekakšnimi zavratnimi zamahi stegen. A sicer je bil to kar nekam kmetavzarsko pošten obraz. Videl je še, kako je Barabbas sredi ulice odložil culo, da je vrgel nase telovnik. Svoboda ga je očitvidno mrazila. Sledil mu je z očmi, dolker ni izginil za ovinkom trdnjave.

Ko bi Barabbas ne bil imel za sabo tistega jutra, se zdaj ne bi bil spraševal, kam. Kje je že bil kdaj bandit brez ljubece, da si je sproti lečil rane v njenem toplém brlogu?

Tudi sam jo je imel. K Benoniji bi bil stekel, ko ne bi bilo za njim, kar je bilo.

Za tiste, ki so gnili v podzemlju Antonije, je velika noč pomenila samo eno: možnost, da prefekt enega izmed njih osvobodí. Rim je naposled lahko naklonil Judom to milost enkrat na leto. Pomlad je bila še daleč za Mrtvim morjem, ko jih je tista velika noč začela vrtati, da so po cele dneve ugibali, stavili, se preekali. On, Barabbas, je ostajal izven tistih vročekrvnih debat. Kdor jih je imel na vesti tri kakor on, je lahko samo nemo opazoval tisto ugibanje, kdo bo izbraneec. Ranitve, ropi, poskusi umora: otročarije, ob katerih so se tovariši lahko vdajali prividu. On je sedel ob strani in kvečjemu delil kamenčke za stavo. On, Barabbas, bi samo gnil naprej, če mu je bilo sploh usojeno, da ubeži križu.

Zato je temnica enostavno onemela, ko je ječar poklical prav njega, naj gre za njim.

Niti preklinjati niso mogli tovariši, tako jih je izbira presenetila.

Vse ostalo se je potem odvijalo kakor v divji sanji, kjer bi se mešale stopnice, škrlat, morje glav.

Vrsta prehodov v tistem uljnaku iz geometričnih kamnov, Litostratos v svetlobi pomladi, pod njim morje dvignjenih pesti, tam proti vzhodu oblaki kakor brodogve iz volne.

In sredi vse tiste napetosti prefekt, Rimljan z začenjajočo se plešo, pol zleknenj v svojih škrlatno obrobljenih gubah, z izrazom nekakšnega plemenitaškega studa.

Pod njim, čisto na robu Litostrata, nekaj kakor strašilo proti ptičem, ki bi ga bil polil z vedrom krvi. Ječar ga je postavil vstric tistemu, kar ni moglo biti človek: a ko je obstal, je opazil, da je bilo strašilo živo. Bil je moški, mlajši od njega. Ko mu je stopil vstric, je celo nakazal obrat z glavou: pogledal ga je. Niti Benonija ni znala tako pogledati, kadar je bila vsa od ljubezni. Pogled, od katerega zbolíš.

Tako sta bila zdaj tam dva, čisto na robu Litostrata sta stala, kakor dva kipa na bregu grozečega morja. To, da se je mlademu razmesarjenemu moškemu pridružil še on, Barabbas, je namreč množico spodaj le še bolj podžgalo. Plima pesti jima je vzvalovala čisto do nog.

Rad bi bil vprašal neznanca, kaj ga je bilo pripeljalo pred tisti pekel. Dobro je namreč čutil, da množica ni imela proti njemu, Barabbasu, nič: vsi pljunki izpod roba so namreč slej ko prej merili v onega. To mu je bilo že jasno, da človek s takimi očmi ne more prežati na potnike na karavanski cesti. Kaj je bilo torej hujšega od ubijanja, da si je nakopal bes množice?

Potem ko sta tako stala nekaj časa ramo ob ramo, kakor ponujena v plen rjoventju tam spodaj, je od zadaj pristopil k njima legionar, da ju je razmaknil. Ob tem je množica utihnila, ko da hoče zajeti sapo za nov izbruh.

Zajetno telo, ki se razmaja v poveljniški korak, ob plahutanju toge, dokler ne zaleda praznine med njima z vonjem po skopanem.

»Dva človeka imate zdaj tukaj: Jezusa iz Nazareta, ki se razglašča za Mesijo, in Barabbasa iz Biblosa, ki ima za sabo trojni umor.«

»Izbiro nam vsiljuješ?« je zavpil starec z obzrom kakor uvel meh.

»Kdo med njima je vrednejši velikonočne oprostitve, o tem lahko dvomite samo vi. Do izbire pa imate pravico!«

»Barabbas na svobodo!« se je oglasil en sam grom. Bilo je, ko da je prekašal vsoto vseh tistih grl. Ko da se je vanj vključilo mesto, svet.

Svoboda, ob kateri je mogel le tja, kamor je šel. V že manj omrtveli ulici je nekaj oslov potapljal gobce v vreče, ki so jim bile privezane za vrat. Znašel se je sredi odpadkov trga pred Litostratom: nekakšno razdeiano vzdušje je bilo ostalo tam za množico. Tudi ploščad tam gori je bila zdaj prazna, kameniti prestol je spet zijal gol, brez vsega tistega škrlata, v katerega so ga bili oblazinili. Tudi trinožnika z umivalnikom ni bilo več, kjer si je bil Rimljan izmil svojo odgovornost. Vse do tistega hipa Barabbas nikakor ni mogel verjeti, da se bo prefekt dal ugnati množici: vse dotlej je bil odločno za Galilejca. Tedaj pa je množica zavpila: »Tiberiju te ovadimo!« Ob sami omembni cesarja je prefekt za celo skalo znižal glas. Zdaj je šlo za nekaj, ob čemer sta bila oba, Galilejec in Barabbas, brez pomena: za njegovo kariero je šlo. Vsa prejšnja samozavest se mu je začela izpiskavati kakor odčepljen meh. Kar kmalu se je potem začelo tisto z umivalnikom in z brisačo. In zdaj bi moral on, Barabbas, iz hvaležnosti do tistega cesarja pojesti novc z njegovo glavo, ko bi bila kaj tista njegova svoboda.

Nepojmljiva svoboda, da ga je kakor škripcje vlekle nekam, kamor ni hotel. Ne k Benoniji, ampak tja v uličico, po kateri je bil šel sprevod. Vse je bilo še v zraku: krvavi madeži, s katerimi je bil obsojenec odtisnil na tlak svoje padce, še niso bili shojeni: kramarji so spet drsali na pločnike štante, s katerimi so se bili umaknili v štacune. Tam više je bila že razpršena gruča, v katero se je cefral konec spreveda. Barabbas se ji je prilepil, uličica se je komaj opazno dvigala, tam od spredaj mu je prihajalo na uho nekakšno gonjaško vpitje. Grlo uličice se je zadelalo, preden se je sprevod razlil po komaj vzbokli goličavi.

Na Lobanji so bili, a on je bil preveč iz sebe, da bi se približal. Saj je lahko že tam, kjer je stal, razločno štel udarce kladiva na

žebelj. Potem je lahko prav tako razločno slišal sporazumevanje tistih, ki so z vrvmi pomagali križu, da je po nekaj zamahih obstal navpično v luknji. Tako mu je bilo, ko da je zagledal neki fantastičen jembor, ki se je zravnal na tisto nebo kakor pred nevihto.

Ob nekakšni mlaki je bil obstal, ki ni bila od dežja, ampak od talne vode. Sklonil se je nadno: a komaj se je je dotaknil z jezikom, je spet vstal. Če je oni drugi tam umiral namesto njega, je lahko tudi on pustil svoj goltanec na suhem za nekaj ur. Obenem ga je začelo nekaj lomiti, kakor kadar moraš nekaj nepremagljivo cefrati. In kleče na enem kolenu, s koncem očesa na tistem krvavem jadrju tam sredi gneče, je razvlekel culo iz gmote, v katero je bila splesnela. Nato je pokleknil še z drugim kolenom in jo začel drgniti v mlaki. To je bila kakor neka blazna žehta, v kar ga je gnalo, čimbolj je pogledoval tja, kjer je oni umiral. A naj so se mu tudi kolena okrvavila, ni mogel nehati — kljub razdalji je lahko opazoval posledice križanja na Galilejcu. Več ali manj je vedel, kaj naredi tisti rimski način justifikaciranja iz človeka. kako mu po kakšni uri visenja ves prsni koš nekako izskoči iz reber, da je videti kakor izboklo okno. A zdaj je videl tisto na svojem dvojniku in pogled je bil takšen, da bi si celo roke najraje okrvavil od drgnjenja, ves bi se izdrgnil tja nazaj do rojstva.

Dolgo je šlo tako, ko je pogledoval in drgnil, dolgo je trajala tista blaznost. Prav do takrat, ko se je v temo, ki se je nagostila kakor na noč, razdonel klic: to je bilo prvič in zadnjič, da je obsojenec tako zaklical. Tedaj je Barabbas opazil, da je drgnil na suhem: voda se mu je bila raztekla v razpoko, od katere se je tedaj razklal hrib od sunka. Kakor potres je bilo, od katerega zemlja skoči iz tečajev in potem pade spet vanje.

Preplah, ki je zajel že napol izpraznjeno Lobanjo, je vrgel pokonci tudi njega. Začel je bežati, kamor so bežali vsi. Kar je ostalo od cule, je pustil ob mlaki, in se spustil dol po uličici.

»Benonija, ti?«

Tisti petek je bil preveč nor, da bi bil mogel kar tako k nji. Gnil mostovž, potem čumnata, sredi nje Benonija, oaza iz las in lakti, kjer si si lahko zalizal svoje rane. Ničvrednica, a ničvrednica s srcem, pri kateri je tudi banditu odleglo. In zdaj je bila Benonija tu, z nekakšno kanglo je bežala in si dvigala krilo, da je ne bi spodneslo čez stopnice.

Zvlekla sta se pod napušč, tista neznanska polnoč je še trajala, tudi listje v tamariski je venelo kakor ob mrku, a potresni sunki so pešali.

ARGO

kokošja juha z mesom

DELAMARIS

»Samo da potres ponehava,« je rekla Benonija.

»Si bila tudi ti tam?« je rekel Barabbas.

»Menda veš, kdo bi bil moral viseti namesto Galilejca?«

Barabbas ni rekel nič, v tamarisko se je zagledal, v tisto listje v mrku.

»Prerok, ki ni imel žal besede niti proti nam! Na Litostratos sem gledala takrat, ko je prefekt dal prednost tebi. Saj veš, da sem bila vsa srečna zaradi tega, ampak vendar! Ko bi te bili zamenjali s komer koli drugim, ne z njim, s prerokom, ki je eni od naših pustil, da mu je noge umivala! Nekaj je leglo name, da niti za kosilo si nisem mogla skuhati. Pogasila sem ogenj in šla. Tole kanglico s kisom sem vzela s seboj, da bi mu za žejo vode nakisala. Pa sploh ni hotel pokušiti niti kaplje. Moj Bog, da se je moralo to prav nama zgoditi! Kaj pa si ves krvav v dlani in kolena? Daj, da te vsaj odrgnem!«

Toda Barabbas ni hotel.

»Raje mi boš dala jesti kaj,« je rekel in sta šla.

Kdove, če je tisto noč šel kdo v mestu spat pozneje od njiju dveh. Benonija je morala nekajkrat doliti oljenko, toliko je bilo vsega, kar sta si imela povedati. Vrh vsega sta imela za sabo še tisti neverjetni petek, ki se je po vsakem daljšem premolku zmeraj znova vračal med njiju. Saj je bilo sonce popoldne spet zasijalo in zemlja se je bila umirila, a kakor da je potem vse naprej odbrnelo, kakor če ti pade na tla broneno torilo. Slo je že proti dnevu, ko sta legla na slamnjači.

Zaspati ni mogel ne eden ne drugi. Naposled, ko da se je nekaj sesulo, je udaril petelin: torej je svet trajal dalje! To ju je spet oživilo, da sta klepatala naprej.

»Veš, da je tisti prerok rekel, da bo samo tri dni v grobu?« je rekla Benonija na koncu.

»In po tistih treh dneh, ko bo v grobu?« je rekel Barabbas, ko mu je šlo čez noge kakor kurja polt: sonce je bilo otemnelo in tamariske ovenele, vse je bilo možno na svetu.

»Da bo potem vstal od mrtvih in spet živel, je rekel,« je pristavila Benonija.

Saj sta tudi onadva obvisela v nekakšnem brnenju. V istem brlogu sta bila, v katerem se je bila nekoč spleta njuna blodna ljubezen. Po istem mostovžu sta prihajala tja, kjer so deske gnile v mah. Isti borni Benonijini lonci so viseli na vlažnem v zidu. In vendar ni bilo več isto: ko da je še vse odbrnelo.

Naslednji dan se kar nista vedela kam dati. Spala sta prav tako slabo: nekje sredi noči sta oba šla na mostovž, nad mestom so bila že pomladna ozvezdja, v zraku ni še nič dišalo, a vendar te je od njegove svežine dražilo kakor od kvasa. Benonija je šla v mesto za mlekom, še preden se je zdanilo. Potem je Barabbas zaslišal, kako je mostovž zacmokal, ko je stekla čezenj.

»H grobu tecival!« mu je zaklicala z vrat, pa spet izginila.

Barabbasa je vrglo pokonci, da je stekel tudi sam, potem ko je vrgel nekaj nase. Nekaj časa je tekel samo toliko, da ni izgubil Benonije z oči, ko da se je pustil samo vleči od nje. Toda v predmestju so bili ljudje, ki so se že vračali od nekod, z razprtimi rokami so tekli in klicali samo: »Vstal!« Potem je bila tista lesa, ki se je pol pohojena zvrčala v travo. Pri lesi je bila Benonija še zmerom prva, ki je šinila na vrt, s prazno kanglico od mleka v roki. Toda takrat se je Barabbas zagnal, na grivini jo je moral prehiteti, s teze je moral naravnost med oljke, tudi če je kje bilo treba s prsmi predreti tisto listje, ki je že bilo vse od sonca na eno stran. Tako nepojmljiva je bila tista mlada svetloba v oljkah, da se je moral zagnati skozi njo. Sonce, ki se je dvigalo nad vzhodno puščavo, mu je zdaj sijalo ploskoma v hrbet in metalo njegovo senco naravnost predenj. Toda Barabbas je tekel brez vsake misli, čez nekaj je tekel, kar ni vedel, ali je bila slana ali nekakšno čudežno žarenje v travi, in bil prvi pri grobu z odvaljenim kammom.

Alojz Rebula

OTROKOVA SMRT NA CESTI

Krasen poletni dan je in sonce sije poševno na ravnino. Kmalu se bodo oglasili zvonovi; nedelja je in v treh vaseh na ravnini se prebujajo ljudje v prazničen dan. Srečno jutro pred nesrečnim dnevom; zakaj ta dan bo neki srečni človek do mrtvega povozil otroka v tretji vasi. Še stoji otrok pri oknu in si zavezuje praznjo ovratnico, in oče reče: »Danes se bomo odpravili na vožnjo s čolnom po reki,« mati se pa smehlja in devlje pravkar narezane kose kruha na krožnik modre barve.

Nobena senca ne pade na kuhinjo in vendar stoji človek, ki bo do mrtvega povozil

otroka, ob rdeči bencinski črpalki v prvi vasi. Srečen je ta človek, ki kuka v kamero in vidi v leči majhen avto svetle barve in zraven avtomobila mlado dekle, ki se smeji. Vtem ko se dekle smeji in mladi moški napravi mičen posnetek, prodajalec bencina privije pokrov bencinskega tanka in reče: »Danes bo lep dan.« Dekle se usede v avto, moški, ki bo do mrtvega povozil otroka, vzame denarnico in reče: »K morju se peljeva, tam si bova spodila čoln in bova veslala daleč od obale.«

A ob istem času, ko je moški v prvi vasi zaprl vrata in pritisnil na zaganjač, je žena

v kuhinji v tretji vasi odprla omaro in videla, da nima sladkorja. Na mizi so že skodelice za kavo, kruh, mleko in muhe. Le sladkorja še ni, in mati prosi svojega otroka, naj skoči k Larssonovim, naj mu posodijo nekaj koščkov sladkorja. Ko je otrok odprl vrata, je oče še zaklical za njim, naj pohiti; čoln namreč čaka na bregu, peljali pa se bodo daleč, tako daleč, kot se doslej še nikoli niso. Ko je otrok tekel čez vrt, je ves čas mislil samo na reko, na čoln in ribe, ki se poganjajo za mušicami, in nihče mu ni zašepetal, da bo živel samo še osem minut.

Do Larssonovih ni daleč, le čez cesto greš, pa si tam. In ko otrok teče čez cesto, pripelje mali avto svetle barve v drugo vas. To je majhna vas z nizkimi belimi hišami in z ljudmi, ki so se ravno prebudili v nedeljsko jutro in sede zdaj v svojih kuhinjah s skodelico kave v roki in gledajo, kako avto drvi po cesti. Vozi zelo hitro, in človek v avtu gleda topole in brzojavne drogove, ki so jih nedavno na novo premazali s katranom, kako šinejo mimo kakor sive sence. Po poletju diši in ljudje drve iz mest, hite skozi vasi, vozijo naravnost in brezbržno po sredi ceste, misleč, da so sami na cesti — in vendar. Tako tudi naša dva potnika drvita proti tretji vasi. Dekle zatisne oči in misli, da jih ne bo prej odprla, dokler ne bo zagledala morja in sanja v taktu z lahkim zibanjem avta, kako svetlo je morje in gladka njegova gladina.

Življenje je pa tako neusmiljeno; minuto pred tem, ko človek do mrtvega povozi otroka, je še srečen, in minuto poprej, preden žena od strahu zakriči, lahko zatisne oči in sanja o morju. In v zadnji minuti življenja nekega otroka starši tega otroka še sede v kuhinji in čakajo na sladkor, čakajo, da bo

otrok odprl vrata v vrtu, šel čez cesto in prinesel v belem papirju zavitih nekaj koščkov sladkorja. In v tej zadnji dolgi minuti otrok ne misli na nič drugega kot na dolgo, svetlo reko z velikimi ribami in na novo pokatranjen čoln s tihimi vesli.

Potem je vse prepozno. Potem stoji avto počez na cesti, zasliši se predirljiv krik ženske, ki odmakne roko od ust in roka je krvava. Potem stopi moški iz avta in skuša stati na nogah, čeprav čuti v notranjosti luknjo zaradi groze, in otrok leži nepremično na trebuhu, z obrazom na cesti. Potem prideta dva blede človeka, ki še nista popila kave, prišla sta skozi vežna vrata, in vidita na cesti nekaj, česar ne bosta nikoli pozabila; ni namreč res, da čas zaceli vse rane. Čas ne zaceli rane, ki se odpre ob mrtvem otroku, in prav slabo celi bolečine matere, ki pošlje svojega otroka čez cesto, da si pri sosedovih nekaj izposodi, in prav tako slabo celi strah nekoč srečnega človeka, ki je do mrtvega povozil otroka.

Kajti kdor je do mrtvega povozil otroka, se ne pelje na morje. Kdor je do mrtvega povozil otroka, se počasi molče odpelje domov, in zraven njega sedi nemo dekle z obvezano roko, in v vseh vaseh, skozi katere se peljeta, ne vidita prav nobenega veselega človeka. In ko se ločita, še vedno molčita, in moški, ki je do mrtvega povozil otroka, ve, da je ta molk njegov sovražnik in da bodo morala miniti leta in leta njegovega življenja, da bo ta molk preglasilo zagotavljanje, da ni bila njegova krivda. A on ve, da je to laž, in v sanjah svoje osamljenosti si bo namesto tega želel, da bi dobil nazaj eno samo minuto svojega življenja, da bi to minuto napravil drugačno.

Stig Dagerman

ZELENKE

Poleti sem se sprehajal po polju. Vse je bilo kot nekaj. Isti kolovoz, iste njive, tudi krompir in koruza. Le orehi, ki so pred leti imeli še kole za oporo, so se razrasli v prave velikane. Poznal sem vsako drevo, vsak leskov grm, saj smo v otroških letih vse preteknil, ko smo iskali gnezda ali granate.

Zaman sem iskal staro hruško zelenko, ki je vsako leto prva ponujala svoje sočne sadove. Ni je bilo več. Kar zabolelo me je. Skoraj nisem verjel. Sosed jo je pred dvema letoma požagal...

Tolminski kmet pridelal le malo pšenice, zato zna ceniti vsak klas, vsako zrno in ljubosumno gleda nanj, dokler ga v kaznenjku (mera za pšenico) ne odnese na kaščo.

Mlačva je bila pri nas vedno praznik, čeprav je bil poln trpljenja, neprijetnosti, vročine, prahu, znoja in resin. Rumeno zrnje, ki je kot voda šumelo iz velnika, je poplačalo ves trud. Slovesen je bil trenutek, ko je vzletel oče brezovo metlo v roke. Vrata na skednju je odprl na stežaj in začel opletati po kotih in po tleh, da se je ko megla valil prah v Štefajevu brajdo, pajki pa so bežali v temnejše kotičke in špranje. Zmeraj je pometel kot za ples. Sredi skednja je postavil dve nizki leseni kozi, nanji pa je naslonil stara vrata, ki niso bila več za drugo rabo kot za šviganje pšenice. Zato so bila na eni strani uglajena ko led, za nas otroke prava skušnjava, da smo se drsali po njih.

HREN Z GORČICO
DELAMARIS IZOLA

Tudi tisto leto je hotel oče sam opraviti to delo. Ko je bilo vse pripravljeno, je poklical brata, da sta izvlekla voz izpod linde, položila nanj škalar, nato še žrd, dve plahti, lestev in vrvi. Jaz sem se koj skobacal na voz in sedel med kline na plahto.

»Sapramiš!« je rekel oče in zažugal.

»Se popeljem,« sem zategnjeno zaprosil in milo pogledal očeta.

»Nič, dol in potiskaj! Mi ne bomo še tebe vozili.«

»Hm,« sem se namrdnil. »Ali ne vprežete Jelen?«

»Ko naložimo, pride Stanko ponj, da ga ne bodo pikali obadi. — Zdaj pa le!«

Nejevoljno in leno sem zdrsnil s škalarja. Oče je prijel za oje, z bratom sva se uprla in kolesa so se premaknila. Ob vsakem kamenčku so zarožljale verige pri zavori, oje pa je sunkovito opletalo in udarjalo očeta v bok.

Ko smo zavili mimo Bizaljevega vrta, je šum potihnil, kot bi zavozili na mehko preprogo, ker je bila v kolniku navadno luža in so bile tudi ob suhem vremenu kolesnice bolj mehke.

Proti vzpetini sem se uprl z vsemi močmi, ko pa sem začutil, da se voz z lahkoto premika po ravnem, sem začel odskakovati, da bi videl, če se oče ozira. Ker sem bil majhen, sem komaj dosegel s čelom rob škalarja. Ob vsakem skoku sem videl očetov slamnik in križasta srajco modrikaste barve, ki je vedno dehtela po znoju, čeprav jo je mati večkrat oprala.

»Potiskaj!« me je sunil brat v rebra, ko je videl, da se obešam na voz.

Najprej sem ga pisano pogledal, nato pa sva se oba uprla, da je moral oče pospešiti korak. To se nama je vedno dobro zdelo, ker sva hotela pokazati svojo moč.

Za ovinkom se je prikazala Bizaljeva zelenka. Na njej so se muzale sladke, zapeljive hruške. Vsako leto so ob žetvi dozorele in nam zbuvalje skomine.

Oči so mi kar obvisle na njih. Zamlaskal sem z jezikom in požrl slino.

Ker nisem videl poti pred seboj, sem se z boso nogo kresnil ob kamen, da sem zajavkal. Zavihal sem nos, se oprijel škalarja in odskakoval po eni nogi.

»Prav!« je rekel brat, »kaj pa zijaš okrog, potiskaj!« Tako me je jezilo, da bi se vrnil in namlatil kamen, v katerega sem se cebnil, kot sem večkrat delal, ko se mi je pripetila kaka nezgoda. Če sem se opekel s koprivo, sem jo naklestil s palico, da je bila vsa razcefrana, če sem se v temi butnil v drevo ali steber, sem s pestjo udaril po njem. Zdelo se mi je namreč, da so oni krivi in ob takem početju sem pozabil na bolečino.

Pri kozolcu smo obrnili voz, zvlekli z njega žrd in lestev, plahte pa smo pogrnilo po pokošeni travi pod latami, da bi se ne izgubilo zrnje in klasje pri nakladanju. Oče je zlezl po lestvi in začel odmetavati snope na škalar, brat pa jih je zlagal s klajsem navznoter.

Na plahto je zaštropotalo zrnje, ki se je stresalo iz suhega klasja, z njim pa tudi hišice malih polžkov, ki so bili skriti med snopi. Polži so bili kakor mrtvi, a po plahti so zagomazale strigalice. In jaz sem koj našel svoje opravilo. Očesnil sem pšenično bilko, pokleknil na plahto in bezal v škarjice teh živalic. Lepo se mi je zdelo, ko so dvigale zadke in bojevito stiskale nadležno slamico, ki se jih je dotikala.

Ko sem ves zamaknjen zlezl pod voz, me je zapazil oče in zarohnel: »Izgubi se mi, da ne boš ves poln resin. Na drugi strani kozolca pobiraj klasje, ki odleta v travo!«

Vesel sem bil, da ni videl, kaj sem delal, ker me je vedno svaril pred strigalicami. Kadar koli sem jih videl, sem se spomnil očetove pripovedi, kako je nekemu fantku zlezla štrigalica v uho in mu pregrizla bobenček, da je oglušel. Zato sem se jih bal in jih nisem nikdar prijel z roko. Držal sem jih le z bilkomi s slamico.

»Le pobiraj, če hočeš, da ti bo mama prečše spekla.«

Prihuljeno sem zlezl izpod voza in začel pobirati klasje, ki je bilo raztreseno po travi.

Brat je prekladal in se obračal, kot bi telovadil, klasje je šumelo in prasketalo, izsušene late v kozolcu so cvrkutale ko lastovice, opornice pa so se pozibavale, kot bi bile pijane.

Voz je bil kmalu naložen. V lestvico so zatakneli žrd in jo napeli ter privezali zadaj za spodnje konce rovic, ki so štrlele izpod škalarja. Brat je odšel po vola, z očetom pa sva zvila plahte v veliko culo.

»Pek, pek!« je z lahko hojo pripeketal Jelen po suhi cesti. Bil je spočit. Podkvice, s katerimi je bil podkovan, so rezko zazvenele ob vsakem kamnu.

Jarem, okrog katerega so bile ovite zaprežnice, mu je mlahavo opletal po vratu.

»Muu-u-u!« je pozdravil, ko je zagledal očeta. Pri vozu je začel muliti travo, a jo je kmalu dobil po gobcu od brata, ki ga je potiskal proti ojesu.

Oče je zadel culo na rame in odšel. Sam je hotel nesti prvo zrnje, ker ga je preveč cenil, da bi ga položil na voz, kjer bi se lahko raztreslo.

Jelen se je uprl v jarem in potegnil na kolnik, kjer je voz zadrdral.

Jaz sem se obešal zadaj na vrvi, ki je visela ob žrdi in se z nogo naslanjal na železen ročaj zavore. Ko smo prišli do zelenke, ki je imela svoje veje čez pot, je listje zašumelo po snopju, hruške pa so poredno zabingljale po vejicah. Odskočil sem na tla in obstal z odprtimi usti ter čakal, kdaj pade katera na tla. Nič, hruške so se umirile in s svojimi muhami mežikale vame, med listjem pa je ostalo nekaj slamic, ki so se odtrgale od snopov. Težko sem se oddahnil in odcepel proti domu.

Pri šviganju sem imel tudi jaz svoj delež in svoje veselje. Skedenj je bil pregrajen z leseno ograjo, ob kateri so zložili celo skladovnico snopov. Za ograjo je bil kup sena,

nad njim pa strop, ki smo mu rekli »glajt«, na katerega smo spravljali ošvigane snope.

Pred šviganjem sta si oče in brat zavezala glave s starimi predpasniki, si omotala vratove, da sta bila taka ko turški paša.

Tudi jaz sem hotel pokazati svojo moč, ker se mi je zdelo, da sem že velik, sem se približal očetovi kozi in zaprosil: »Oče, ali bom še jaz švigal?«

»A, ti?« se je začudil in si zapenjal srajco. »Premalo te je še. Prej boš moral še precej polente pojesti, preden bo kaj iz tebe.«

»Hm. Pa bom,« sem se namrdnil.

»Na, na!« je rekel oče nekoliko nejevoljno in potegnil snop iz skladovnice. »Bomo videli, koliko časa.«

Ponosno sem dvignil snop in ga spustil na viseča vrata. Zrnje se je osulo kot pesek in zletelo po cementnem tlaku. To mi je ugajalo. Snop sem vihtel nad glavo, da so mi lezle resine za vrat in me grizle kot mravlje. Toda moči so mi kmalu začele pešati in snop je postal čedalje težji, čeprav se je osulo vse zrnje iz njega.

Oče in brat sta me gledala in se smejala. »Ne bom več,« sem rekel in se težko odahnil.

»Hoho!« se je zakrohotal oče. »Ti bi pa hitro ošvigal.«

»Kruh v usta, ne pa šviganje,« me je podražil brat.

»Zdaj pa že veš, kje je tvoje delo,« me je opozoril oče.

Umaknil sem se za ograjo in se skobacal na kup sena.

»Šviga, šviga, šviga, šviga!« je začelo padati po vratih. Vsak ošvigan snop sta oče in brat pretresla, nato pa je prifrčal k meni na seno in moje delo je bilo, da sem jih metal na pod pod streho. Ko je kupček narasel, sem zlezal po lestvi na pod in sem vse zavlekel v kot, kjer sem jih skladal kot drva.

Pod slemenom je bilo zaprašeno okno, po katerem so frfotale vešče. Večkrat sem pomolil glavo skozi okno in se čudil, kako na visokem sem bil. Višino pa sem meril tako, da sem štel, koliko časa je padala slamica na tla.

Pod je imel široke špranje, skozi katere sem kukal na skedenj in stresal smeti in bratovo glavo ter se hihtal.

Ko se je na senu spet nabralo nekaj omlačenih snopov, sem zamahnil z rokami, ko bi imel peruti in se pognal na seno. Okrog sebe sem začutil piš, ki me je hladil, seno pa se je pod pritiskom vdalo, da sem ostal na pol zakopan.

Delo sem se kmalu naveličal in postalo mi je dolgčas. Prekopicaval sem se po senu in se spomnil na mlade mačke, ki so imele svoje skrivališče v globoki luknji ob zidu. S staro

sva bila prijatelja. Vendar se nisem zanesel nanjo, ker sem videl, da je ljubosumna na mlade. Previdno sem stegnil roko v luknjo in začel klicati: »Murči, Murči, pridna!«

Ko sem otipal mehko dlako, sem jo pobozal. Začela je presti.

»Mrrr, mrrr,« je bilo slišati iz luknje.

Po njej sta se kobacala dva mladiča. Ostale je bil oče povezal v raztrgano vrečo, obesil nanjo kamen in jih vrgel v Sočo. Počasi sem ju prijel in ju potegnil iz luknje. Bila sta preplašena in sta jezno prhala vame. Takoj je prilezla stara iz luknje in me zaskrbлено pogledala.

»Mrnjavi!« je rekla. »Moji so.«

Dlaka se ji je svetila, kot bi bila položena. Z okroglo glavo se mi je šmulila ob koleno in mi s smrkcom silila v roko, v kateri sem držal enega mladiča.

»Ja, tvoji so, tvoji. Saj ti jih ne ukradem!«

»Mrnjavi!« je spet odgovorila in me hvalžno pogledala.

»Hentana! Kod se potikaš?« se je oglasil oče, ko je videl, da je kup snopov na senu narastel.

»Saj sem tu,« sem odgovoril, spustil mačke in spet metal snope na glajt.

Naslednjega dne sem dobil že pomoč. Povabil sem Kavcovega Cirila, ki je imel časa, da ni vedel kam z njim.

»Samo da ne bosta rogovilila. Delajta, pa sta lahko skupaj.«

Nič več ni bilo dolgčas. Snope sva sproti spravljala pod streho, tako da sva imela dovolj prostega časa. Sicer pa sva imela druge skrbi, o katerih sva se morala pogovoriti. Najprej so prišli na vrsto čmrlji, ki smo jih po senoženih pobirali v majhne panje s satovjem vred. Ciril je imel sedem panjev, jaz pa dva. A moji niso imeli sreče.

»Ali so nabrali kaj medu?« je vprašal.

»Nič,« sem odgovoril. »V en panj so mi zlezli neki ščurki, drugi so pa hudi, se jih bojim.«

»Kateri?«

»Rdečeritniki.«

Čmrlje smo ločili po barvi njihovih zadkov: rdeče, rumeno, črno in beloritnike.

»Moji pa so pridni,« je rekel. »S slamico sem jim posrkal med iz lončkov.«

Kar videl sem ga, kako se mu udirajo lica, kadar vleče s slamico, zdelo se mi je, da slišim srebanje, kako curlja v usta in na jeziku sem začutil sladko tekočino.

Nato so prišli na vrsto lešniki, ki so postajali že čadani. Vedeli smo za vsako lesko, koliko jih ima. Imeli smo že pripravljene vrečice za nabiranje.

Jaz sem se spomnil na zelenke. Kar za bingljale so mi pred očmi.

SARDINE PONOS JADRANA
DELAMARIS IZOLA

»Ti, ali si videl Bizaljeve zelenke?« sem vprašal.

»Mhm!« je potencial z glavo.

Pomaknila sva se v kot in sedla na snope. Govorila sva pritišano.

»Zrele so,« sem rekel.

Ciril me je vprašujoče pogledal.

»Ali greva ponje?« je vprašal.

»Kako?« sem se začudil. »Naju bodo videli!«

»Zvečer.«

»Kdo pa?«

»Jaz pridem čez Mohorjevo ravnico in po stezi za vašim lazom, potem pojdeva po griču in naju ne bo nobeden videl...«

Nič nisem odgovoril. Skrbelo me je, kako bom zlezel zdoma in s kakšnim izgovorom, da ne bi sumili.

»Kaj pa porečem, če me bodo vprašali, kam grem?«

»Hm! Reci, da greš gledat moje čmrlje...«

Ko se je delal mrak, me je Ciril že čakal za našim lazom. Oba sva bila bosa, zato sva jo brez hrupa ucvrla proti Kosteničevju. Previdno sva se spuščala po griču na kolnik, a je kljub vsej pazljivosti večkrat zdrsnil kak kamen, da je zaropotalo. V grmovju nad kolnikom sva nekoliko postala in prisluhnila.

Po travniku so cvrčali murni, v Kapinovi mlaki so regljale žabe, v vasi je lajal Stampov pes. Mimo vojaškega pokopališča so odmevali koraki. Nekdo se je vračal s polja.

Kot blisk sva švignila pod hruško. Jaz sem se s hrbtom naslonil na deblo in napravil »ravbarsko lestvico«. Prekrižal sem prste obeh rok in postavil dlani pod trebuh. Ciril se je oprjel mojega vratu, stopil najprej na roke, nato na ramo, zgrabil se je za prve veje, z nogami objel deblo in kot veverica zlezel na hruško.

»Hiti!« sem rekel in napenjal ušesa, če se kdo približuje. Ciril je trgal zelenke in jih basal v žepe. Grabil je med listjem, da je šumelo, kot bi veter pihal.

»Stresi!« sem ukazal, ker sem se bal, da ne dobim svojega deleža. Ker je bil že mrak, sem izbulil oči in poslušal, kam bodo hruške padale. Ciril je zgrabil vejo in stresel. Zaštropotalo je po listju in hruške so se usule na tla. Ena mi je priletela na glavo, da je zabobnelo, kot bi bila votla. Planil sem v travo in otipaval z rokami, z boso nogo in gatil hruške v žep in za srajco.

»Dosti je!« sem bolj pritajeno zaklical Cirilu. Stresel sem se od razburjenja, ker sem se bal, da je kdo slišal šum. Ciril je zdrknil po vejah, objel deblo in se spustil po zgrbančeni skorji na tla. Z članmi se je pogladil po mečih, ker ga je ostro lubje opraskalo. Rad bi bil potožil, da ga boli, a ni utegnil. Brez besede sva se napolila po kolniku proti vasi.

Nerodno sva stopala, ker so bili žepi naloženi in napihnjeni kot žoge. Z veliko naglico sva grizla hruške, da se nama je cedilo po bradi in po srajci. Ni bilo časa, da bi otrebke dobro ogrizla kot po navadi, ko smo pustili le repič in pilke. Odmetavala sva kar

na pol zjedene, kot bi jih bile vrane okljvale.

Pri Bizaljevem stogu sva postala in se previdno ogledala na vse strani.

»Ali ni nekdo pred hišo?« sem potihoma vprašal.

»Naj bo!« je rekel Ciril. »Se moraš narediti, kot bi ne bilo nič!«

Stopila sva naprej. Z rokami sva previdno podpirala žepe, da bi se hruške ne strkljale na tla.

Pred Bizaljevo hišo je bil k steni prislonjen bicikel. Ko sva hotela mimo njega, je stopil izza vrat Kopinov Mirko in prijazno rekel: »Jožko, počakaj, te bom učil voziti na biciklu.«

Sumljivo se mi je zdelo vse to. Hotel sem se mu izogniti, toda ko sem se ozrl, sem zagledal dolgo Bizaljevo postavo, ki je planila izza vogala in pograbila Cirila. Pretresel me je mraz in preden sem pomislil na beg, me je kot s kleščami objel Mirko in me privzdignil od tal. Zvijal sem se kot jegulja in se naredil mrtvega, da so se mi noge vleklo po tleh.

Ciril se je otepal z vsemi štirimi, da so mu začele hruške cepati iz žepov.

»No, no, no!« je rekel Bizalj. »Le mir, le mir! Malo se bosta ohladila, ker sta se gotovo spotila, revčka!«

Vlekla sta naju proti kleti. Jaz sem se zgrabil za rožance in se uprl z nogami v prag. Vse sile sem dal od sebe. V obraz sem bil rdeč od jeze, napetosti in strahu. Slo mi je na jok.

»Ne, Mirko, ne!« sem prosil.

»Pusti! Izpusti! Boš pustil?« me je krcal po rokah.

Nato me je sunkoma dvignil in me potegnil v klet. Vrata so se zaloputnila, ključ je zaškrtal. Koraki so se oddaljili in v kleti je zavladala grobna tišina.

Ostala sva brez diha. Meni so zagomazeli mravljinici po hrbtu. V nos mi je udaril vonj po kisli repi in krompirju. Tema je bila kot v rogu. Najraje bi zajokal, a sem se bal lastnega glasu. Stegnil sem roke in začel tipati okrog sebe. S prsti sem zadel Cirilovo naramnico, ki se mu je utrgala in mu visela po hrbtu.

»Kaj bo?« sem potihoma vprašal.

Ciril je bil bolj pogumen, ker je bil nekoliko starejši in se je kmalu znašel v takih zagatah.

»Nič ne bo. Zaprta sva! Kaj se boš cmihal!?«

»Kaj porečejo doma?« me je zaskrbelo. Bolj sem se bal očeta kot kazni, ki naju je doletela.

»Molči! Saj ne bodo zvedeli!« me je tolažil in že stikal po temi, da bi našel kako rešitev.

Klet sva poznala, ker smo ob nedeljah nosili iz nje krogle za balinanje. Vedela sva, da ima dve okenci, ki sta zadelani z deskami. Toda klet je bila globoka, okenci pa sta bili visoko v zidu. Kako priti do njiju? Če bi se nama posrečilo, bi se morda skobacala ven. Zunaj je bil kup mivke tik pod okencem.

Otipala sva prazen sod. Skotalila sva ga k zidu in ga s težavo prekucnila, da je bilo dno na vrhu. Ciril je bil takoj na njem in je začel praskati po deski v okencu.

»Ali se kaj cinga?« sem vprašal.

»Malo!« je odgovoril ves zasoplen. »Poišči kako železo.« Sklonil sem se in začel tipati po tleh. Tu pa tam sem sunkoma odmaknil roko, ker se mi je zdelo, da sem se dotaknil stonoge. Prirnil sem se v kot in otipal plevenice. Ves vesel sem pograbil eno in odskočil, da sem se z glavo zaletel v steber, ki je podpiral leso za krompir.

»Av!« sem zajavkal in se zgrabil za bunko.

»Hitro, hitro!« je silil Ciril. »Si kaj našel?«

»Sem. Plevenico imam! Kje si?«

»Tu, tu!« je pritišano ponavljal, da sem lahko sledil glasu in molil pred seboj ročaj plevenice. Zgrabil jo je kot utopljenec rešilno desko in jo zasadil v špranjo.

»Resk!« je naredilo in v okencu se je prikazala bleda svetloba. Deska je zropotala na sod in tla, za njo še plevenica in v klet je puhnil hladen večerni zrak.

»Daj mi roko!« je silil Ciril. »Hitro!«

Potegnul me je na sod, da se je zabingljal.

»Najprej ti!« je rekel in me potisnil k okencu. Z rokama sem se oprijel lesenega okvira, z bosima nogama sem se uprl v raskav zid in pomolil glavo na prosto. Prisluhnil sem in se previdno ozrl naokrog. Vse je bilo tiho. Nad Senico je med drevjem že kukala luna in sipala svoje mrzle žarke na Bizaljev stog. Najprej sem stegnil ven desnico in se skobacal skozi ozko odprtino. Kar z glavo sem se zakadil v kup mivke in se oddahnil.

»Daj mi roko!« je spet klical Ciril in se bal, da zbežim brez njega.

Podal sem mu roko in ga s težavo izvlekel, ker je bil nekoliko večji od mene.

Nič več nisva rekla. Niti ogledala se nisva, ampak jo popihala kar po kolniku daleč okrog vasi, da bi prišla po drugi strani domov. Zmečkane zelenke, ki so nama ostale v žepih, sva spotoma pometala v travo. Pri koritu sva si umila roke in odcepeta vsak na svojo stran.

Doma so pinjile mleko. Okrog luknje na pokrovu so se že nabrali drobcji masla, znamenje, da se delo bliža koncu. Ko sem videl, kako se ročaj tolkača dviga in izginja skozi luknjo, sem se nehote spomnil, kako sva se pravkar izmuznila iz kleti. V zadregi sem poskakoval po kuhinji in se prihuljeno pomaknil za mizo. Nihče se ni zmenil zame, le medseboj so se hudomušno spogledovali.

Od težkih dolžnosti nas reši samo njih vestno izpolnjevanje.

Kdor se ne veseli uspehov in sreče svojega bližnjega, se na tihem raduje njegove nesreče.

Plemenito srce ne povzdiguje sebe, temveč nezavedno dviga druge k sebi.

Mama je zliha spinjeno mleko v velik lonec in z leseno žlico stepala maslo ter ga pokladala v leseno skledo.

Na mizi so se kadili žganci. Sestra je razdelila skodelice, vtaknila zajemalko v lonec, nato so vsi posedli okrog mize. Oče je zmolił očenaš.

»Meni malo!« sem prosil.

»Ho!« je začudeno pogledal oče. »Malo! Ali so ti danes pečenke spekli? Kje si se tepal?« Več ni rekel.

Vsi so zajemali mleko in natresali žgance v skodelice. Jaz sem izpod čela pogledoval zdaj enega, zdaj drugega, mešal z žlico po skodelici, srebal po malem in se silil z vsakim požirkom. Končno sem vse odrinil po mizi in se oddahnil.

»Ne morem več!«

»Mama, eno jajce mu ocvrite,« se je oglasil brat.

»Že pride stric z medom na špic,« je rekla mati.

»Veste, kaj,« se je spet oglasil oče, »jutri porečemo Bizalju, naj mu natrga nekaj zelenk.«

Meni je planila rdečica v obraz, kot bi me nekdo s kropom polil. Z obema rokama sem se oprijel stola in se izmuznil pod mizo.

»Vse vedo, vse vedo!« mi je nekaj šepetalo.

»Kaj pa je, kam je izginil?« se je začudil oče.

»V klet!« je rekel brat in se zasmejal.

Mene je lomil jok. »Zakaj ne vprašajo kar naravnost, če vedo? Zakaj se norčujejo?« mi je šumelo po glavi.

»Bizalž že ve, kaj je prav,« je nadaljeval oče. Nato je stegnila mama svojo roko pod mizo in me potegnila na stol. Glavo sem skrival v njen predpasnik in začel ihteti.

Oče je vstal z ropotom, da sem se zlecnil in se mi je zdelo, da že čutim udarce na sebi.

Prijel me je za rame in s prijaznim glasom vprašal: »No, zdaj pa povej, ali so bile sladke zelenke? Ali je bilo hladno v kleti? No!« me je stresel. »Le povej, da bomo vsi slišali. Jutri pojdemo še mi ponje, če so sladke...«

Zmeraj mi je bilo najhuje, če je oče začel tako drezati vame. Tako pikre, negotove, dvomljive besede so me ko nož rezale v srce. Otresel sem se njegove roke, se pognal skozi vrata na stopnice in odcepeta v kamro. Sram me je bilo. Pozabil sem na strah, ki sem ga drugače videl v vsakem kotu.

»Nesrečna zelenka!« sem godrnjal pod odejo. »Posekal jo bom! Ona je kriva vsega tega! Z nožkom ji bom razrezal vse lubje, da bo usahnila!«

Od jeze in sramote sem zajokal...

Pozneje sem ji vse odpustil. Listje v njenih vejah mi je večkrat šepetalo skrivnostne opomine...

Danes je ni več. Postarala se je. Zgrbančena je bila kot obraz stare matere. Ni več rodila, zato so jo posekali. Hudo mi je po njej. Meni je bila dobra življenjska učiteljica.

Jožko Kragelj

Tisto leto je mnogo ribičev iz Saint Valéryja utonilo v morju. Njihova trupla so našli na obali, kamor so jih z ostanki ladij naplavili valovi. Devet dni po vrsti je bilo na hriboviti cesti, ki vodi k cerkvi, videti, kako so nosili na ramah krste, za katerimi so šle jokajoče vdove v svojih dolgih črnih plaščih z oglavnicami, kakor svetopisemske žene.

Tedaj so tudi ribiškega kapitana Jeana Lenöela in njegovega sina Désireja položili k večnemu počitku v glavni cerkveni ladji pod obokom, kjer sta bila nekdanj obesila Naši ljubi Gospe v dar ladjico z vso opremo. Bila sta to pravična in bogaboječa moža. In gospod župnik Truphème je dejal potem, ko je opravil pogrebne obrede, z glasom, vlažnim od solza:

»Nikdar še nista bila položena v posvečeno zemljo, da bi tam pričakovala božjo sodbo, vrlejša moža in boljša kristjana, kot sta bila Jean Lenöel in njegov sin Désiré.«

In medtem ko so obrežne barke z njihovimi gospodarji poginjale ob obali, so se na odprtih morju potapljale velike ladje in ni ga bilo dne, da ne bi ocean vrgel na kopno ostankov potopljenih brodov. Tedaj so nekega dne otroci, ki so se vozili s čolnom, zagledali soko, ki je plavala po morju. Bil je to kip Jezusa Kristusa v pravi velikosti, izrezan iz trdega lesta in čisto naravno poslikan. Ljubi Bog je plaval po vodi s široko razpetim rokami. Otroci so ga potegnili v čoln in ga odnesli v Saint Valéry. Njegovo čelo je bilo ovenčano s trnovo krono; njegove roke in noge so bile prebodene. Toda manjkali so žebli, kakor tudi križ sam. Prikazal se je z rokami, razprostrtimi, kakor da se hoče žrtvovati in blagoslavljati, tak, kakršnega so videli Jožef Arimatejec in pobožne žene, ko so ga polagali v grob.

Otroci so ga izročili gospodu župniku, ki je dejal:

»Ta podoba Gospodova je starinsko delo in tisti, ki jo je naredil, je nedvomno že davno mrtev. Veselim se, da je Jezus Kristus, ki je prišel tako, z odprtimi rokami, k nam, storil to zategadelj, da blagoslovi našo tako hudo preskušano župnijo in da naznani, kako se mu smilijo ubogi ljudje, ki v večni nevarnosti za svoje življenje hodijo na lov.«

In gospod župnik je položil Kristusa na prt velikega oltarja v cerkvi, potem pa naročil tesarju Lemertu lep križ iz hrastovega lesa — iz same črnjave.

Ko je bil križ narejen, so pribili nanj Kristusa s čisto novimi žebli in ga postavili v cerkveni ladji nad klopjo starešin. Tedaj so opazili, da so bile njegove oči polne usmiljenja in kakor vlažne od neke nebeške milosrčnosti.

Ko pa je drugo jutro stopil gospod župnik z ministrantom v cerkev, da bi bral mašo, je bil silno prestrašen, ko je našel križ prazen, Kristusa pa ležečega na oltarju.

Brž ko je končal svoje opravilo, je dal poklicati tesarja in ga vprašal, zakaj je vzel Kristusa s križa. Tesar pa je odgovoril, da se ga še pritaknil ni. Ko je vprašal še cerkvnika in cerkvene ključarje, se je gospod Truphème prepričal, da ni nihče stopil v cerkev od takrat, ko so Kristusa postavili nad starešinsko klop. In tedaj ga je prevzel občutek, da so to čudovite stvari, in previdno je razmišljal o njih. V nedeljo je pri pridigi govoril o tem svojim župljanom in jih povabil, naj prispevajo mile darove, da se postavi nov križ, lepši od prvega in ki bo vrednejši, da nosi Njega, ki je odkupil svet.

Siromašni Saintvaléryjčani so darovali toliko denarja, kolikor so zmogli, a vdove so prinesle svoje poročne prstane. Tako je gospod župnik lahko takoj šel v Abbeville naročit križ iz črnega lesa, ki se je močno svetil in na katerem je bila na vrhu pritrjena tablica z napisom INRI v zlatih črkah. Cez dva meseca so ga že postavili na mesto prejšnjega in nanj so pritrčili Kristusa, med sulico in gobo.

Toda Jezus ga je zapustil prav tako kakor onega prvega in še isto noč legel na oltar.

Ko ga je gospod župnik zjutraj tam našel, je pokleknil predenj in dolgo molil. Glas o tem čudežu se je razširil vse naokoli. In amienske gospe so priredile zbirko za saintvaléryjskega Kristusa. Celo iz Pariza je gospod Truphème prejel denarja in draguljev. Žena mornariškega ministra, gosa Hyde de Neuville pa mu je poslala demantni srček. Nato je neki zlatar v dveh letih izdelal križ iz zlata in zlahntnih kamnov, ki so ga z veliko slovesnostjo blagoslovili drugo nedeljo po veliki noči leta 18...

Toda On, ki ni zavrnil križa, prepolnega muk, je pobegnil s tega tako dragocenega razpela in se spet ulegel na belo oltarsko platno.

IZ STRAHU, da bi ga utegnili razžaliti, so ga to pot pustili in je ležal tam že dlje kakor dve leti, ko je Peter, sin Petra Cailloua prišel povedat gospodu župniku, da je na obali našel pravi križ našega Gospoda.

Peter je bil preprost fant brez lokavosti in, ker ni imel zadosti pameti, da bi si bil mogel dovolj prislužiti za življenje, so mu iz usmiljenja dajali kruha; imeli so ga vsi radi, ker ni storil nikdar nič hudega. Toda govoril je brez prenehanja, česar pa nihče ni poslušal. Vendar je gospoda župnika, ki je kar naprej premišljal o skrivnosti oceanskega Kristusa, iznenadilo, kar je ubogi slaboumež povedal. Sel je s cerkvnikom in s ključarjema na kraj, kjer je dejal otrok, da je videl križ, in našel dve deski, obiti z žebli, ki ju je morje že dolgo premetavalo in ki sta bili res zbiti v podobi križa. Bili so to ostanki neke stare, že davno potopljene ladje. Na eni teh desk je bilo razločiti še dvojice črk, naslikanih s črno barvo, in sicer J. in L. in ni bilo mogoče dvomiti, da so to drobci ladje

Jeana Lenčela, ki je pet let prej s svojim sinom utonil v morju.

Ko so to videli, so se cerkovnik in ključarja začeli smejati preprostem revežu, ki je razbite ladijske deske imel za križ Jezusa Kristusa. Toda gospod župnik je zadržal njihov posmeh. Veliko je razmišljal in veliko je molil, odkar je bil prišel med ribiče ta oceanski Kristus, in skrivnost neskončnega usmiljenja se mu je začela razodevati. Pokleknil je v pesek, zmolil molitve za verne mrtve, nato pa naročil cerkovniku in ključarjema, naj vzamejo ladijske ostanke na ramena in jih odneso v cerkev. Tam je gospod

župnik vzdignil Kristusa z oltarja, ga položil na ladijske deske in ga sam pribil nanje z žebli, ki jih je morje razjedlo.

Takoj drugi dan je velel postaviti križ na mesto, kjer je bil prej križ iz zlata in žlahtnih kamnov, nad klopjo cerkvenih starešin. Od tam oceanski Kristus ni več stopil s križa. Hotel je ostati na tem lesu, na katerem so umirali ljudje in klicali na pomoč njegovo ime in ime njegove Matere. In tam, se zdi, da s svojimi, na pol odprtimi, vzvišenimi in bolestnimi usti govori: »Moj križ je narejen iz vseh človeških muk, zakaj jaz sem zares Bog ubogih in bednih!«
France Anatole

Marija Kodrca-Sajovčeva

VEČER PO DELU

Ko večerni zvon
Ave nam zapoje,
zvezd vžge se milijon,
luna k nam priplove.
Takrat se ustavimo,
zapustimo delo;
se domov odpravimo,
že diši nam jelo ...
Ko pred hišo stopimo,
dobra mati naša,
že k večerji vabi nas
»Kuhana je kaša«!
Hitro zdaj k molitvi
vsi roke sklenimo;
za dobrot obilo
Boga zahvalimo.
On nam daje zdravje,
On uspeh pri delu,
da smo dobre volje,
da nam vse gre v redu.
Ko gremo k počitku,
Bogu se zročimo;
materi, očetu,
»Lahko noč«! želimo.

Leopold Stanek

SONČNICE

S krono od sonca?
Jih vprašam popoldne.
Staro pravilo
več ne velja?
Nimamo, pravijo,
tilnika vetrnic —
vsak davi vzhodu
vsak drevi prihodu
nove luči.

Mihaela Jarc

POLETNA

Tiha struja,
miren val,
živi potok
je zaspal,
le še mala, mala voda
išče v pesek si izhoda.
Tam pod vrbo
krotek cvet
najde senco
ves razvnet
in metulj, ki pada v travo,
vidi komaj pot v daljavo.
Sama vzklika prepelica,
z njive tja pod lípo
je ušla žanjica.

Mihaela Jarc

DOM

Nekje v zelenju
dobra vrata,
topoli,
ki drže oblake in sonce.
Zidovi, ki srkajo hlad in branijo tihoto.
Blaga tolažba zelišč,
ki praznuje leto z vrtom
in zimo v naročju starih posod.
Pozna luč in zgodnji dim
pomagata slikati cesto,
delo lebdi med stenami
in išče zemljo.
Davna muzika v omarici brni
tolikokrat,
vselej prisedajo drobne zvezde mladosti.

**HREN
DELAMARIS IZOLA**

FRANCIS JAMMES

(Ob stoletnici rojstva)

Medtem ko je v Parizu, središču francoskega literarnega ustvarjanja vladal simbolizem, je Jammes začel pisati preproste, vendar miselno bogate, vedre in šegave pesmi. Znani nemški pesnik Rilke je zapisal: »Jammes je pesnik, kakršen bi hotel biti jaz sam.« V njegovih delih ni sledu o porazih, o vojnah, o socialnih in političnih krizah. Ostal je vse življenje otrok narave. V njegovih pesmih in povestih odseva njegov značaj, njegov miselni svet, tesno povezan z domačo zemljo, z dediščino antike in krščanstva, poln prvobitne vedrine, frančiškanske preprostosti in pobožnosti. André Gide, s katerim je veliko dopisoval, je rekel o njem: »Človek Jammesa ne bere, marveč ga diha — spominja na one španske balzamove rastline, katerih listi in stebila prav tako diše kakor njihovi cveti — sama poezija ga je.«

Rojen je bil 2. decembra 1868 v Tournayu v domovini Baskov; v šolo je hodil v Pau in Bordeaux. Po očetovi smrti se je preselil v mestoce Orthez blizu Lurda, kjer je prebil večino svojega življenja. Bil je notarski uradnik, kmalu pa se je povsem posvetil književnemu delu in je zlasti med francosko mladino postal priljubljen pesnik in pisatelj. Nekajkrat je potoval v Pariz, leta 1896 z Andréom Gideom, s katerim sta bila velika prijatelja, v Alžir, in pozneje v Bruxelles. Sicer je ostal vse življenje v podeželskem mestecu Orthezu, ki ga je v svojih pesmih tolikokrat opeval. Zadnja leta je preživel v

Hasparrenu v Pirenejih, kjer je umrl 1. novembra 1938. Paul Claudel, ki je Jammesa pripeljal v katoliško vero, mu je govoril na grobu in rekel: »Nikoli poprej se ni dvignil čistejši glas z naših krščanskih tal.«

Bolj kot s pesmimi je Jammes zaslovel s proznimi deli. V slovenščino imamo prevedeno eno samo njegovo delo »Gospod Ozeronski« (prevedel prof. Jakob Šolar) in je vredno, da ga ponatisnemo v Mohorski knjižnici. Najbolj sloveče pisateljevo delo je Roman o zajcu (Le Roman du lièvre), simbolična zgodba o dolgouhcu, ki nima v življenju miru in zmerom mora begati pred lovskimi psi ali drugimi sovražniki. Naposled se z drugimi živalmi pridruži svetemu Frančišku Asiškemu in pride z njimi v raj; tam pa se ne počuti »doma« in se hoče vrniti na zemljo, toži se mu po plahem življenju, po ljubezni; strel iz lovčeve šibrovke konča njegovo življenje. S čudovito ljubeznijo je napisal tri zgodbe oziroma romane o treh prebujajočih se dekalah: o Almaid, Klari in Rožici. Iz kopice Jammesovih del bi bilo vredno prevesti še marsikaj, predvsem Baskovsko svatbo (Le mariage basque) in Božjo bolečino (La douleur divine). S svojim preprostim, izrazno bogatim jezikom je Jammes prispeval lep delež k obnovi francoske pesniške umetnosti. Ob stoletnici njegovega rojstva se ga spominjamo s tremi knjižnimi prispevki: Ženinova smrt in Pisateljeva oporoka iz dela Božja bolečina in odlomek iz Romana o zajcu.

ŽENINOVA SMRT

Okoli tiste kletke so rasle v prvi pomladi ptonike, kamelije, glicinije, vrtnice, mimoze in cvetoče akacije. Nekoliko v stran je prepeval travnik.

Paličice tiste kletke so bile vzporedne črte na toplomeru, vitre na pletenem naslonjaču in žarki samega sonca, ki se jih je treba varovati.

Ptički v kletki so bili mlada dekleta in mladi moški, ki od njih mnogi sploh niso bili videti bolni. Bili so očarljivi vmes. Dva izmed njih sta bila Rožamarija in Jeannot.

Se pred tednom dni se nista poznala. Imela sta isto pot do Pariza za sabo, oba so spremljali starši, ki so se tisti čemerni teden po isti poti vrnili. In zdaj je kazalo, da sta rojena drug za drugega, to se pravi, ljubila sta se. Spoznala sta se, ne da bi se poznala, to je pač posebnost ljubezni. Tisti čas, ko sta ginevala od dolgega časa, jima je vzšla jutranja zarja. To je bila ona zanj in on zanjo.

»Kaj berete?« ga je vprašala.

»Vaš obraz,« je odgovoril.

Zardela je kakor breskov cvet.

Pomlad jima je zbudjala upanje za poletje. Poleti sta upala v jesen. Pozimi sta mislila: kmalu bo pomlad. Kakšno upanje? O, za mlade ljudi je vendar tako preprosto: ozdraviš in se poročiš.

V sanatoriju so ju kmalu prepoznali. Nič jima niso zamerili, saj je bila njuna medsebojna — in sicer neoporečna — ljubezen prozorna. Dogajalo se je, da sta včasih nekaj ur svojega prostega časa prebila tudi zunaj kletke, to se pravi šla sta v mesto in se zvečer vračala — in pri tem skoraj nista imela domjenjenega sestanka. Pravim »skoraj«, kajti ne bi se jima bilo zdelo spodobno, da bi rekla: Čakal ali čakala vas bom tu ali tam. Jeannot je namreč povedal Rožamariji, da mu je zdravnik dovolil iti določeni dan ob določeni uri v bližnje okrajno mestoce, da si kupi to ali ono reč. In kmalu je povedala tudi Rožamarija Jeannotu, kakor da se je čisto po naključju namerilo, da ima neki določeni dan tudi ona ta ali oni opravke. Dobil sta se. Nič hudega se ni zgodilo. Popila sta

skodelico čokolade in se od veselja pijana vračala v svojo kletko. Res nista več vedela, ali ni prav tako sladko, če se v kletko v dvoje vračaš ali če jo v dvoje zapustiš.

Rožomarijo pa je čakala bridka usoda. Naslednjo zimo jo je njeno zdravljenje še bolj ločilo od Jeannota, le-temu pa se je bolezen tudi poslabšala, nemara še bolj kakor njej. To so bili za oba mrki dnevi. Bilo je, ko da so ju spravili na dva broda, ki se drug od drugega oddaljujeta in ki na njima občutita zibanje in vrtince slanega brezna.

Toda v naslednjem majniku se je njemu in njej stanje zboljšalo. In ker pravijo, da sem pesnik, sta me obiskala neko jutro v kipeči vedrini narave, pod sinjim nebom in mi naznanila, da se bosta prihodnje poletje vzela. Dal sem ji rož v dar, a nobena ni bila tako sveža kakor ona, on pa je jokal od sreče.

Julija so jima rekli, da bo poroka jeseni, jeseni pa so jima rekli, da bo spomladi.

In tudi pomlad je šla mimo.

Jeannot je umiral. Stal sem ob njegovi postelji, ki je ob njej vsa potrta klečala njegova nevesta ter obupana stezala roko čežnjo. Vedela je, da je konec. In odmaknila je roko kakor roža plezalka, ki jo neviden orkan privzdiga in odtrga.

Pritisnil sem jo k sebi. Ihtela je in mi rekla:

»Ne, ne. Blagoslavljam svoje trpljenje, ki je storilo, da sem ga spoznala, in blagoslavljam njegovo trpljenje, ki...«

Omedlela je.

Oglasili so se večerni zvonovi. V skrivnosti bolečine je Bog eni izmed teh ptic za vedno odprl to kletko. Pričakovala bo v nebesih tisti neizrekljivi trenutek, ko se bo odprla kletka tudi družici. Francis Jammes

PISATELJEVA OPOROKA

To je moja oporoka:

Zeni zapuščam senco svojega ponižnega domovališča, katerega pesem je vse lepša od pevanja cvrčkov in cvenka zlatnikov, in otroke, ki mi jih je s tveganjem svojega življenja v hudih bolečinah darovala; in še za ovratnico solza — le tako bo imela — ki sem jih skrivaj potočil, ko jo je žgoča in blodnjava mrzlica spravila na rob groba; in pa solzá, ko smo mislili, da bo naša Marica ostala hroma. Bog bodi zahvaljen, da od vseh teh preizkušenj ni ostalo drugega kakor marmorna plošča v cerkvi sv. Alojzija v Pauu, ki priča o dveh čudežih.

Zivo so mi še pred očmi tisti trenutki, ko sem bil v takih stiskah! Bolničina soba, ki jo je osvetljeval ugašajoči žar poznojesenskega popoldneva; knjiga o sv. Pavlu, ki sem jo bral in čakal, da bolnica začne, kakor že ves mesec vsak večer, blesti in v blodnji klicati naše otroke. V takih trenutkih ji je plala kri po žilah kakor razbeljena lava. Tedaj sem se pogovarjal z Bogom povsem od blizu; zakaj šlo je za to, da privolim v žrtev.

Zapuščam ji krščanskega duha, ki sva ga skupaj množila, spomin na skupno molitev, ko je luč zarisavala sence klečeče družine, zbrane v molitvi: gospodarja in gospodinje, otrok in služinčadi. Od trenutka, ko jo bom zapustil, kadarkoli, takoj ali šele po mnogih letih, naj vé, da bom prihajal k tej večerni molitvi. Klečal bom, kakor po navadi, pred njo, prav pod križem, ki mi ga je podarila,

ko sva se zaročila. Ta križ je pritrjen na žebelj, ki na njem visi mojega očeta koraljni spominček na Antilje.

Ta spominček, ko umrem, in križec, ki me je spremljal na potovanjih, mi bo rada potisnila v roke in jih ovila z rožnim vencem, ki ga bom dotlej rabil.

Svojemu najstarejšemu sinu Pavlu zapuščam šopek tihih prelepih zlatih cvetic, ki jim pravimo skrbi — in kateri oče naj bi ne imel skrbi za tistega, ki ga bo, dasi morda še mlad, moral nadomestiti? In če reče, da so zlate, je to zato, ker je tudi njegovo srce zlato. In volim mu našo večerno molitev.

Svojemu drugemu sinu Mihaelu zapuščam podobi iz njegovega življenja, kakor ju podajam v naslednjem:

Prvo, ko mu je bilo štiri leta, ob dnevu vedre modrine, tako čiste in izbrisane modrine, da so se njegove prav tako modre oči kar pomešale z velikanskim valom sinjine in z modrimi perutmi šoje, ki jo je pobral na bregu potoka na orteškem polju. Za pokrivalo je imel okrogel slamnik, skozi katerega je močna svetloba kar prosevala.

Drugo podobo, ko mu je bilo trinajst let, tudi tokrat prav tako lepo: modri kraj jezuitskega gojenca z malce preveliko čepico, zakaj svojo je bil zamenjal s čepico nekega tovariša. Ima zlate gumbe, oblatene čevlje in po kakšen madež na oblačilu.

Zapuščam mu tudi svojo lovsko čutaro, ker ima rad vino, pa zajeten zeliščnjak in

ZAČINKA dodatek jedem
DELAMARIS IZOLA

povrh še mrežo za ležanje, da se po potrebi odpočije. Če mu ni do mrtvih jezikov, kakor njegovemu bratu Pavlu, ne mislim, da bi zaradi tega ne bil za kaj drugega, če ima nag-njenje, da neguje samo zelenjavo in cvetice: pač pa naj vsak mesec poklanja lepe šopke Devici Mariji.

Pa še svoja semena dinj mu zapuščam. Saj tako rad zapiči v rezine tega sadu, ki so kakor sočni, rožnati krajci lune, svoje prav tako sočne in rožnate, še vedno tako otroške ustnice...

Bernardki, svoji najstarejši hčerki, zapuščam zadnji peresnik, ki ga bom še rabil; saj mi je bila včasih prav porabna tajnica v naši samoti. S tem peresnikom pa ji zapuščam tudi ravnilo, ki je na moji mizi, v znamenje naravnosti, ki jo je vedno odlikovala, in v spomin na poučevanje vaških otrok, ko je samska učiteljica bila zdoma.

Emanueli, po domače Neilloni, katere domišljija ima kakor riba menjive odbleske, ribarsko perjenico, ker pozna vsako vodno svetlobo in vsako vodno senco. Zapuščam ji tudi košarico za breskve, ki sva si v njej o počitnicah nosila najino južino, da sva jo po-uzivala na bregu Vesele reke, kljub svojemu imenu tako otožne...! O moja Neillon...!

Zapuščam ji, če me bo preživel, enega iz-med obeh mačkov, in sicer tistega, ki sem ga imenoval beneški predpust, ker ima okoli oči in vse do gobčka črno liso kakor baržunasto krinko. Ima svojo živahnost, svojo samostojnost, malce neukrotljiv značaj, svojo priljubljenost in mehko svojo šapico.

In še ji zapuščam metuljčka — le kje naj ga najdemo zdaj, če ne v raju žuželk — ki ga je, komaj štiriletno dekletce, lovila na strani in pusti obmorski peščini, nabodeničen sem in tja z bledomodrim osatom.

Tudi svojo školjko iz Sv. Jakoba ji zapuščam, da pije iz nje čisto vodo in se pri tem spominja, da je bil njen oče ubogi romar, za čigar pojoče hvalnice ni bilo vselej pravega razumevanja. In še ji volim obrabljen in oškrbljen rožni venec, ki ga je na drugo vrvco znova nanizal naš angel varuh, prečasti-ti oče Teodor, ki je umrl v Vitaillesu.

Končno ji zapuščam svojo zahvalo za dobre nasvete, ki jih je dajala svojemu bratu Pavlu, ki jo ljubi in ga ima tudi ona tako rada. Naj bi oba, ko prideta k meni v nebesa — če bo Bogu všeč, da dospem tja — prišla tako, kakor sta hodila v svojih petnajstih letih, drug ob drugem, po itsasuški cesti, plameneči od rdečih češnjevih koralov.

Svoji hčerki Mariji zapuščam rožni venec, ki visi nad mojim vzglavjem okoli glave božjega Odrešnika.

Zapuščam ji spomin na besedo, ki jo je izgovorila, ko je po čudežu vstala iz groba, ravna in vesela. Pred gričevjem Srečne doline, v poldanski modrini, ki sva tonila v njej, mi je rekla: »O, lepi kraj!«

Zapuščam ji še njeno ime, čisto kakor lurska voda, ki jo je ozdravila, njeno lepo preprostost, njeno razborito ravnodušnost, njeno razigranost, njeno dobrotljivost, njeno šegavost, njene kakor jagode španskega grozdja črne oči, njene lepo rdeče ustnice, njene prav črne lase, vejico morskoga kločca, utrgano na skali ob državni meji. Končno ji zapuščam še globoko, zamolklo slovesno brnenje fontarabskega zvona.

Svoji zlatolaski Ani, ki stopica po mačje, zapuščam tisto mačko, ki hodi z nami v drevo-red, krivi hrbet in prede; in zlate popke in marjetice in vijolice s trate, ki jih tako rada nabira; in modrega ptička, ki bo prepeval na rožnato cvetoči breskvi marca mesca. Dalje ji zapuščam s spominčicami uokvirjeno podobico, ki jo boste našli v mojem molitveniku in predstavlja male prvo-obhajanke, ko slovesno prejemajo sv. Rešnje Telo.

Franciški, z domačim vzdevkom Mouretta, zapuščam svoj odločni nastop, svoj pogled in samozavest. Z božjo milostjo ji bo vse to opora v življenju. Naposled ji zapuščam kletkico za cvrčke, ki mi jo je darovala dobra profesorica matematike na liceju v Toulouseu. Naj jih posluša, ko pojo, kadar ji bo neprijetno poslušati godrnjave ljudi.

Hasparren, dne štirinajstega marca tisoč devetsto osemindvajsetega.

Svojeročno pisano in podpisano.

Francis Jammes

ROMAN O ZAJCU

(Prvi del)

Plaho ždeč v timijanu in rosi je slišal dol-gouhec, da se je začel lov; stekel je čez mokro ilovnato stezo, se prestrašil lastne sence, resje se mu je jezno umikalo, sinji zvoniki so se dvigali od doline do doline, tekel je navzdol, se pognal navkreber, in pod njegovimi skoki so se upogibale bilke, da so se zlivale rosne kaplje. V tem krilatem teku je bil zajec škrjančkov brat, bežal je čez okrajne ceste in na kažipotih trenutke pre-mišljjal, preden jo je ubral dalje po poljski

poti, ki drži iz slepeče sončne svetlobe in hrupnega križišča v temno tiho močevje.

Ta dan bi se skoraj zaletel v obcestni ka-men, na katerem piše, da je dvanajst kilo-metrov med trgovama Kastetis in Balansun, zakaj njegove oči, v katerih prebiva strah, stoje ob strani. Toliko da se je še mogel usta-viti. Po naravi preklana zgornja ustnica se mu je neopazno tresla, da sta se videla dolga glodača. Potem je pretegnil svoje rumene po-tepuške noge z dlakavimi šapami in od teka

otopelimi kremplji: skočil je čez kroglasto živo mejo, z daleč nazaj iztegnjenimi uhlji.

Nekaj časa mu je bila še dlaka naježena, ko so pa goneči psi izgubili sled za njim, se mu je spet polegla, do deželne ceste v Pireneje, kjer je zagledal konja, vpreženega v dvokolesnik. V daljavi je na poti veter vrtinčil prah kakor v pravljici o sinji bradi, ko sestra vprašuje: sestra Ana, ali še nič ne vidiš? Srebrna suhota, kako krasna je bila in grenko dišeča po meti. Ni trajalo dolgo, pa je konj že stal pred zajcem.

Bilo je revno kljuse, vpreženo v dvokolesno vozilo, in ga je moglo le hitro in sunkoma vleči. Ob vsakem koraku se je kljusetu strelilo omajano okostje, da je zaprega rožljala in je svetla griva vihrala v zraku, zelenkasto kakor brada starega pomorščaka. S težavo, kot da stopa po tlakovcu, je žival privzdigovala razjedena kopita. Dolgouhec se je ustrašil velikega živega stroja in njegovega glasnega ropota. Skočil je in bežal dalje čez travnike, s čelom proti hribom, z repom proti goljavi, pokriti z resjem, z levim očesom proti dvigajočemu se soncu, z desnim proti vasi.

Naposled se je skril v strnišču, nedaleč od prepelice, ki je kakor kokoš s trebuhom v pesku spala in, omotična od toplote, skozi perje izločala svojo maščobo. Dan je žarel na južni strani. Nebo je spreminjalo barvo pod pripeko in je postalo biserno sivo. Postovka je plavala v lahkotnem letu v čedalje višjih, čedalje širših kolobarjih. Nekaj sto korakov naravnost naprej, in pavasto se spreminjajoča gladina reke je valila s sabo zrcalno podobo jelš; iz njihovih lepkih listov je mezel trpek vonj in njihova močna črnina se je ostro lomila v čistem vodnem lesku. Blizu jezcu so ribe v jatah drsele mimo. Marijin pozdrav ob opoldanskem zvonjenju se je s svojo sinjo perutjo dotaknil zvonika v sončni pripeki, in začel se je dolgouhčev opoldanski počitek.

Nepremično je ostal do večera v strnišču, samo roj mušic ga je nekoliko nadlegoval, migljanje, ki je bilo kakor v napatje soncu. Šele v somraku je dvakrat lahno prhnil naprej in potem dvakrat na levo in na desno. Noč se je storila. Upal si je k reki, kjer je v mesečini na vretencih trsta visela preja srebrne megle.

Sredi cvetoče trave se je usedel, srečen, da so v tej uri imeli glasovi čistejšje blagolasje, prepelice so vabile kakor studenci, studenci kakor prepelice.

Ali so bili vsi ljudje mrtvi? Samo eden je bedel zunaj; imel je opravka nad vodo in neslišno vlekel iz nje svojo mrežasto napravo.

A je motil samo srce valovom, zajčevo je ostalo pomirjeno in mirno.

Tedaj pa se je primerilo, da se je med koblami gozdnega korena previdno prikazala glavica. Bila je prijateljica, ki se mu je bližala. Dolgouhec ji je stekel nasproti, dokler je ni dobil globoko v modrikastem senu. Tedaj sta se z nosom približala drug drugemu. Sredi divjega ščavja sta se poljubila in se igrala. Potem sta se obrnila, ker sta začutila lakoto, in šla počasi drug ob drugem proti temni pristavi. V revnem vrtu za zelenjavo, kamor sta vdrla, sta našla pokljajoče zelje, dščeči timijan. Zraven je sopol hlev; za vrati pregraje se je slišalo tiho kruljenje svinje in njeno vohanje. Tako je minila noč z jedjo in ljubeznijo. Počasi, v jutranji zarji, so se zgahnile teme. Od daleč so se svetili obrisi pokrajine. Vse se je začelo majati in zibati. Petelin na kurniku je pretrgal tiho ozračje. Kikirikal je kakor obseden in samemu sebi ploskal z okrnjenimi perutmi.

Dolgouhec in njegova tovarišica sta se razšla ob šipkovi živici. Kakor kristal se je dvignila vas iz megle in na polju so se prikazali vihravi lovski psi, ki so jim nihali repi kakor napete vrvi; v meti in med bilkami so se trudili, da bi razpletli petljo, ki jo je zaljubljeni par duhovito prepletel in zavozljal.

Pod murvami, v jarku, se je potem dolgouhec utaboril; tu je z odprtimi očmi prebil do večera. Tu je sedel kot kakšen knez pod šilastim lokom vej, ki jih je naliv okrasil s svetlomodrimi biseri.

Naposled je zaspal. Vendar je bil njegov sen nemiren, in ne tak, kot ga daje tiha dre mavica soparnega popoldneva. Tuj mu je bil trden pospanec, kakršnega ima kušarica, ki se komaj zgane, kadar se ji sanja o življenju starega obzidja; prav tako mu je tuja domače praznična ura jazbeca, ki ždi v svojem mračnem brlogu in mu je hladno.

Vsak še tako majhen šum mu šepeta o nevarnosti tega, kar se zgane, pade ali ga sune; nekje se nepričakovano zgane senca; ali se bliža sovražnik? Natanko ve, da je v gnezdu lahko srečen samo tedaj, če je vse zdaj prav tako, kakor je bilo poprej. Odtod njegova ljubezen do reda, ki mu pripomore, da se prijetno počuti.

Le zakaj naj bi v sinji tišini, ko niti sapica ne zapihlja, na divjem rožnem grmu zatrepetal list? Zakaj, ko se vendar sence podraščajo tako počasi pomikajo naprej, kot bi hotele zadržati dan, zakaj naj bi se nenadoma zgahnile? In zakaj naj bi se moral odpraviti k ljudem, ki so nedaleč od njegovega zavetja pobirali koruzne storže. Njegovim vekam brez varovalnih trepalnic je bilo zbegano opoldan-

ARGO

goveja juha

DELAMARIS

sko valovanje in migotanje neznosno, gotovo samo zategadelj ni smel v bližino bitij, ki gledajo v beli plamen svojih srpov, ne da bi jim jemalo vid. Nič ga ni mikalo, nič vabilo, dokler ni prišel čas, ko je lahko odhitel sam od sebe. Njegova modrost se je strinjala s stvarmi. Življenje mu je bilo tako uglaseno in vsaka neubranost mu je svetovala, naj bo previden. Nikoli ni zamenjal lajanja krdela psov na lovu z zvonjenjem, ki je prihajalo od daleč ali od kakšnega drugega šuma; tudi gibanje človeka je razločeval od majajočega se drevesa; pok puške od pokljajočega udarca strele; grmenje in ropot voza; klic skobca od parne piščalke v vasi. Tako je vedel, da obstaja prava govorica in katere njene besede so mu bile sovražne.

Kdo na svetu bi mogel povedati, od kod je imel dolgouhec to pamet in tako znanje? Gotovo nobeden, in tudi ne, na kakšen način mu je bilo to posredovano. Kajti njegov začetek se izgublja v temi časov, ko se začne njalo vse zgodbe.

Ali je morda prišel z Noetove barke, z gore Ararat, tisti dan, ko je golob, ki je v svojem gruljenju še do danes ohranil šum velikih voda, prinesel oljčno vejico, znamenje, da voda upadajo? Ali je bil, tak, kakršen je, ustvarjen, s kratkim repom, slamnatim kožuhom, s preklano ustnico, z dolgimi uhlji, s sivo novgavico? Ali ga je roka Večnega, takega, kakršen je, postavila pod lovno v paradižu?

Ali je ležeč pod rožnim grmom morda prisluškoval Evi? Kako se je vzpenjala kakor žrebe, med perunikami privzdigovala ljubkost svojih ogorelih nog in pred prepovedanimi granatnimi jabolki napenjala svoje zlate prsi? Ali pa je bil takrat samo belo žareč meglen trak? Ali je živel že v srcu porfirjev, ali je, nezgorljiv, ubežal njihovi lavi, da je polagoma, preden si je upal s svojim nosom na svet, prebival v granitu in potem v celici alge? Ali se ima za svoje smolnate oči zahvaliti raztopljenemu jaspisu? Ilovnatemu močevju za svojo kožo? Morski halogi za svoje mehke, upogljive uhlje? Tekoči lavi za svojo vročično kri?

Kaj mu je bil mar njegov izvor! Tiho in zadovoljno je ležal v svoji kotanji. Bilo je v avgustu, soparno, zaspano popoldne, nebo temno, modro ko sliva, tu pa tam tako napeto, kot da se bo vsak trenutek razpočilo nad zemljo.

In že je padal dež na liste robidnice. Čedalje bolj so se vrtinčile in bobnele tanke vodne palice. Dolgouhec se pa vsega tega ni nič bal, zakaj deževne kaplje so sledile druga drugi v njemu že davno dobro poznanem redu. In mokrota, te sploh ni čutil, ker je dež čofotal na gost rastlinski obok. Ena sama kapljica je prišla do dna kotanje in je padala zmerom na isto mesto.

In tako se dolgouhec s sivo kosmatimi šapami ni prav nič bal te igre. Dobro znana mu je bila pesem, v kateri solze dežja delajo dolge kitice, in je vedel, da v tej pesmi ne sodelujejo niti pes niti človek, ne lisica ali

sokol. Nebo je bilo kakor harfa, srebrne strune lijočede dežja so bile napete od zgoraj navzdol. In tu spodaj jih je vsaka stvar na svoj poseben način uglasila in jim dala spet svoj lasten napev. Pod zelenimi prsti listov so zveneče steklene strune visoko in zamolklo. Ali so bile redi megle nenadoma obdarjene z dušo in glasom?

Tako zmeščana zemlja je ihtela kakor žena, ki jo muči južni veter, in tam, kjer so bila tla najbolj razkopana in najbolj suha, je bilo slišati neprestan šum vsrkavanja, gorečnost žgočih, nevihti predanih vdanih ustnic.

Noč po nevihti je bila jasna. Tla so dež skoro popolnoma vpila. Na ledini, kjer je dolgouhec sicer srečaval svojo prijateljico, je bila voda le še v gosto nakopičeni megli. Bila je videti kakor pavolnate steblike, ki so pod valovi mesečine pognale svoje stroke. Vzduž brežine so stali deževni grmi v vrsti kakor romarji, sklonjeni naprej pod težo svojih vreč in mehov. Krog in krog mir. Angel je podprl čelo z roko. Ugašajoča noč je tresoca se od mraza čakala na svojo rožnoprstno sestro in povešena trava je molila k svitajočemu se jutru.

Tedaj je dolgouhec nenadoma zagledal na svojem travniku človeka, ki se mu je bližal, a se sploh ni prestrašil. Prvič od pradavnih časov, odkar človek nastavlja zanke in napenja lok, je v srcu lahkonože živali ugasnil nagon za beg.

Človek, ki se je bližal, je bil oblečen kakor deblo pozimi, kot bi bil pokrit z volnenim mahom. Na glavi je imel kapuco in na nogah sandale. Palice ni nosil. Roke so mu bile prekrizane v rokavih plašča, vrv mu je rabila za pas. Svoj bleđi, koščeni obraz je imel obrnjen proti mesecu in manj bleđ. Jasno so se videli njegov orlovski nos, oči, globoke kakor oslove, in črna brada, v kateri je grmičje pustilo kosme, podobne volni ovčic.

Dva goloba sta ga spremljala. Drselata z veje na vejo, tja v dobrotljivo noč. Zaljubljen let njunih peruti je bil kakor čaša cvetlice, ko se osipa, kot bi se hotela spet združiti in se znova razviti v venec.

Trije borni psi z gradanicami so se prilizneno podili pred njim, star volk pa mu je lizal rob obleke. Ovca in njen mladič sta silila med zafranom naprej in meketajoč cepetala, negotova in očarana, po smaragdni hrušici, vtem ko so se trije skobci začeli igrati z goloboma. Plaha nočna ptica je od veselja zavreščala sredi hrasta, polnega želoda, potem pa je vzletela in dohitela skobca in goloba, jagnje in ovco, pse, volka in moža.

In mož je stopil k zajcu in mu govoril:

»Jaz sem Francišek. Ljubim te in te pozdravljam, brat. Pozdravljam te v imenu neba, v katerem se kakor v ogledalu ogledujejo vode in bleščeči se kamni, v imenu kislice, luba in zrn, s katerimi si tešiš lakoto. Pridi in se pridruži tem nedolžnim, ki me spremljajo, slede mojim korakom in se privijajo k meni, tako verno kakor bršljan, ki se oprijemlje drevesa, in ne misli na to, da

se bo, morda že prav kmalu, prikazal drvar. O zajec, prinašam ti vero, s kakršno mi drug drugemu zaupamo, vero, ki je življenje samo, vse to, česar pač ne vemo, v kar pa vseeno verujemo. O zajec, ljuba, prijazna žival, blagi popotnik, ali se hočeš pridružiti naši veri?»

Dokler je Frančišek govoril, so se živali vedle mirno, ležale so in sedele v vejah, zapajoč besedam, ki jih niso razumele.

Samo zajec, ki je široko odprl oči, je bil zdaj videti, da ga je šum človeških ustnic vznemiril. Z enim uhljem naprej, drugega je naravnal nazaj, se ni mogel odločiti, ali naj beži ali naj ostane.

Frančišek je to videl. S travnika je izpulil prgišče trave, jo pomudil lahkonozcu, in zdaj je tudi ta šel za njim.

Od te noči so si bili tovariši. Nihče jim ni mogel škodovati, kajti varovala jih je vera. Če se je Frančišek s svojimi prijatelji kje ustavil, recimo na vaškem trgu, kjer so ljudje plesali ob piskanju na dude, potem, ko so se breskve raztopile in so dekleta za temnimi gostilniškimi mizami smejoč se napile večerni sapi, so jih obkročili. In mladi ljudje z lokom ali s kakšnim drugim orožjem še pomislili niso na to, da bi dolgouhca ubili, tako jih je začudilo njegovo mirno vedenje, tako kruto se jim je zdelo, da bi preganjali ubogo žival, ki jim je svoje zaupanje položila k nogam.

Frančiška so imeli za tujca, ki se je ukvarjal s krotitvijo živali; za čez noč so mu odprli svoje skednje in mu dali miloščino, za kar je svojim živalim kupoval njihove najljubše jedi. Popotniki so tudi brez težave našli živež, kajti jesen, skozi katero so hodili, je bila darežljiva, kašče so bile polne, lahko so paberkovali po koruznih njivah, deležni so bili trgatve s petjem ob sončnem zahodu.

Plavolase deklet so tiščale grozdje na svoje prsi, na katerih se je igrala svetloba. Dvigljene lakti so se jim svetile. Gori nad sinjo temo kostanjevga loga, v miru, so se utrinjale zvezde in drseče padale z neba. Zametno resje je čedalje bolj črnelo. Iz globine drevoreda je bilo slišati glasove listnate obleke.

Oni so gledali pred sabo morje, sliko na nebesni steni in nagnjena jadra, bel pesek s senčnimi lisami tamarisk, jagodovega grmičja in pinij. Potovali so po prijaznih košenicah, kjer so slapovi, prihajajoči iz neomažeževanega snega, postajali potoki, vendar so bleščeči še ohranili spomin na zeleni, večni sneg.

Celo tedaj, ko je zadonel lovski rog, je ostal dolgoušec neustrašen in pri svojih tovariših.

Oni so varovali njega on nje. Nekega dne si je upal trop psov nadnje, a je zbežal, ko je zagledal volka, spet drugič se je plazila mačka za golobom, a je utekla pred psi z gradnico, in podlasica, ki je prežala na jagnje, se je skrila ujedam. Dolgoušec je ostrušil lastovke, ki so se zapražile v sovo.

Najboljši dolgoušček prijatelj je bil eden izmed treh psov z gradnico, lovska psica, dobrosrčna, nizke in čokate rasti, s kratkim, prisekanim repom, visečimi uhlji in ukrivljenimi nogami. Bila je vljudna in družabna. Njena zibka je bil svinjak, pri nekem čevljarju, ki je le ob nedeljah hodil na lov. Tako je lovila na poljih, kjer je naposled prišla k Frančišku.

Dolgoušec se je stalno držal in če je hotela zaspati, je položila svoj smrček nani, nato je še on zaspal. Kajti vsi so se navadili, da so opoldne počivali in v omotični sončni pripeki spali in sanjali. Frančišek je potem spet gledal paradiz, ki ga je bil pustil za sabo. Tedaj mu je bilo, kot da stopa skozi velika vrata na glavno nebeško ulico s hišami izvoljencev. Bile so to nizke lesene kočice, vse si enake, v senci, ki je vsa razsvetljena ganila do vesolja. Iz notranjosti se je posvetil tu obličje, tam kladivo ali pila. Tu tudi ni bilo konca vznesenega prizadevanja. Zakaj če je Bog vprašal ljudi ob njihovem prihodu v nebesa, s čim naj jim poplača njihova zemeljska dela, so hoteli zmerom ohraniti to, kar jim je pomagalo, da so prišli v paradiz. In tako je naenkrat vsako preprosto delo tu postalo čudežno. Rokodelci so stopili vsak na svoj prag in iz koč so prinesli mize za večerjo. Slišali so veselost nebeških studentev. Koder je bil večji prostor, so angeli razpeli krila kakor jadra in se sklanjali v blaženosti lesketajoče se noči, ki je prihajala. Živali pa v svojih sanjah niso gledale zemlje in paradiza tako, kot zemljo in paradiz dojemamo in gledamo mi. One so sanjale o prostornih ravninah, kjer so jim čuti prešli drug v drugega in se jim zameglili. V dolgoušču je pasje lajanje postalo povsem eno s sončno pripeko, z nenadnim pokom, s potenjem nog med tekom, z vrtoglavico bega, s strahom, z vonjem po ilovici, s čisto vodo, z zibajočim se korenjem, šelestečo koruzo in z veselim razburjenjem ob pogledu na tovarišico, ki se mu je prikazala sredi vonjav dišeče perle.

Vse so zagledale za zaprtimi vekami nemirno zrcaljenje svojega bitja. Edino golobi so varovali pred svetlobo svoje živahne, nemirne glavice: v senci peruti so zagledali svoj paradiz.

Francis Jammes

Sardine v aromatiziranem olju
DELAMARIS IZOLA

Kadar gledam naše samine Robana, Prodnika, Kneza in Havdeja, pa Bukovnika pod Raduho, Macesnika v Citriji, Strelca pri Duhu, Berka in Matka v Matkovem kotu, ko se kopljejo v vigradnem soncu, ali pa ščeme zavite v lahno meglico, se vedno spominjam na te davne prednike. Koliko rodov s trdno voljo, grčavimi rokami in od težke nošnje žuljavimi rameni je moralo živeti, da so izsekali in izčistili divjino in jo spremenili v laze, travnike in njive, da so se razbohotile prve planinske trave in so v mastni gozdnati zemlji skalila prva semena. Koliko znojna se je pocedilo po razoranih, kosmatih obrazih teh prvih krotilcev divjine, da so se stesala macesnova, borova in smrekova bruna in nakalili kupi skodelj za prve staje in kočje.

Ali niso te samine najlepši spomeniki solčavskih trdoživih pradedov? Tu v tej divjini so živel pradedi solčavskih samin od rojstva do smrti in gledali lepote in nevarnosti gora. Kadar so se zgubili v tej divjini, so jim mežikajoče zvezde z neba kazale pot domov v varno zavetje. Pozimi in v zgodnji pomladi so se strahoma ozirali v skalovje, čez katero so se hrumeli plazovi in jih spominjali nesreč. Poleti jim je pri delu kazalo sonce čas, ko je opoldne točno nad piramidasto Ojstrico razmetavalo razkošne pramene svojih žarkov, da je sončna in senčna stran Robanovega kota zažarela vsa v lepoti planinskih trav in cvetja.

Popoldne, ko sonce zaide, meče vedno zelena Grofička svoje dolge razpotegnjene sence proti Poljskim devicam in Veži. Na Medvedjaku in v Kotu še danes več kakor sto čokatih tis ziblje svoje iglaste veje v vetru, ki veje od zobate Raduhe prek Bukovnikove samine, najvišje ležeče kmetije v Savinjskih planinah, po dolini Robanovega kota, vse tja gori do Žvižgovca. Tam na vrhu se prek Korošice potezne na kranjsko stran.

Najstarejši pomnik v Robanovem kotu je tisa, enaka oni v Solčavi, ki je gledala vse, kar se je dogajalo že takrat, ko še ni stopila noga prvih gospodarjev teh samin v ta prečudni gorski svet, pa vse do prve oblasti, ki je pisala urbarje in v njih davščine v gornjegrajskem samostanu. Preživela je celjske grofe, ki so po tem hribovju lovili divje koze in zapeljevali solčavska dekleta.

Solčavske strmine so bile tudi zadnje pribežališče vojaških ubežnikov, ki niso bili voljni prelivati krvi za avstrijske cesarje. Na Klemenči samini nad Solčavo je bilo za vsakega ubežnika dovolj dela in jela. Že od pamtike je živel tod samosvoj, ponosen rod največjega poštenja, najplemenitejših misli in dejanj, mimo katerega sta hodila življenje in smrt tako blizu skupaj, da sta si podajala roke. Tako je bilo življenje v teh divjih gozdovih in skalovju. V tem težkem življenjskem boju rodovi solčavskih samin niso izumrli, njihova dela žive...

Pesem samin je pesem trdega, težkega dela in samopremagovanja. To je najlepša in največja zmaga našega Človeka...

Vsaka solčavska samina te pritegne in je vredna, da jo obišeš. Eden najlepših krajev je Robanov kot. Tja je treba stopiti prav potihoma, če le mogoče skrivaj, da ne zmotiš velike tišine. Sedaj skoraj ne moreš drugače, odkar je most čez Savinjo pri Rogovlцу podrt. Najbolje je, da zaviješ ob hudourniku Beli po cesti, kjer te že od daleč pozdravlja na veliko skalo postavljena »britka martra«, ki je pomnik nesreče in pa zaobljube nesrečnega ali pomoči potrebnega.

Mimo Govca in nekaj solčavskih les, ki jim pravijo pritake — še streljaj in že si pri Robanu, po katerem ima Robanov kot tudi ime. Le hišno ime je ostalo do danes. Prvotno so se pisali tudi Roban. Ko pa je umrl zadnji moški potomec, je prišla k hiši moška moč, da nadaljuje spočetje rodu z Robanovo dečlo. Od takrat se pišejo Robani za Vršnike.

Najlepše je, da se ukradeš v Robanov kot v zgodnjem, rosnem jutru, ko čemi domačija v prvi svetlobi sončnega dne. Iz dimnika se preteguje tanek, komaj zaznaven dim prav v nebo. Vse to kaže, da bo lep dan, tak kakor si ga vsak želi. Ob takem trenutku te prime, da bi izvlekel iz žepa cigareto, jo prižgal in potegnil njen dim prav globoko. Toda bolje je, da miruješ in paseš oči. Zasmradil boš lepoto, okužil oster planinski zrak. Pa tudi Robanov Jože bi te mogoče pogledal takole izpod oči, češ, kaj pa je tega treba. Smrdljivec!

Prvič sem se srečal z Robanovim kotom, ko sem bil star deset let. Seveda o raznih »fičkih« in podobnih vozilih v Gornji Savinjski dolini še ni bilo ne duha ne sluha. Mi pobi smo jo rezali po prašni cesti bosí s čevlji na ramenih, v rokah pa smo imeli dolge leskove palice. Ko so se nam boste noge utrudile, pa smo jih namočili v hladno Savinjo, vzeli iz malhe kos črnega kruha in rezino savinjskega želodca. Lakota je bila kmalu potolazena. Takole za dober popoldan je bila tura iz Radmirja do staj v Kotu. Zvečer smo prišli do Robanovega stana. Zjutraj, ko so zazvonili zvonci na vratovih vodnikov trope in ko je spretna majerica pri molži brizgala v žehhtar velike curke mleka, smo se razlezli kot živad po pasovniku. Takoj je čudila našo pozornost kozna, ki je imela kaj žubnoga mladiča, ki ni bil kar nič podoben ostalim kozličem. Skakal je visoko in preobračal kozolce, da je bilo pravo čudo. Jaz kot najmlajši in najbolj norčav sem se zapodil za njim po pasovniku. Stekel je h kozi. Ko sem ga ujel, se je zaletel in poskočil, da sem telebnil kakor malokdaj prej in menda nikoli pozneje. Osramočen sem se pobral in dejal: »Kak kozliček pa je to, da je tako močan in divji.« Pastir se je zasmel in dejal: »Ja, saj to je gams.« »Tam gori«, je pokazal proti Žvižgov-

cu, »smo ga našli, sirotka. Pa sem ga podstavil kozi. Ali ni skočen?« Kako je skočen, sem najbolje vedel jaz. Tako je bilo moje prvo srečanje z Robanovim kotom in gamsi. Odslej sem se pogosto srečaval v svojem življenju z Robanovim kotom od blizu, z gamsi, ki domujejo v stenah nad Kotom, pa le od daleč.

Vsak, kdor se podaja v Kot in ne obišče Robanovih, greši. Se bolj pa grešijo tisti, ki se pripeljejo s »fičkom« v Kot. Pri Robanu je avtomobilsko znamenje, da je v Kot prepevedana voznja z avtom. Toda današnji turisti-fičkovci in tem podobni se kaj malo menijo za to znamenje. Prav urno pritisnejo na plin in uderejo mimo Robanovih v omljubljeno dolino. Pritak za živino ne zapirajo za seboj, zato ima Robanov Jože in ostali domači dovolj dela pri zapiranju. Robanov Jože le jezno gleda, ko prašijo fički dolino. Reče pa navadno nič. Eh, to bi jim bilo treba naviti ušesa in jih s kvedri nabutati nekam.

Zal, zdaj več ne hodi dr. Angela Piskernik, tja v Kot, da bi povzdignila svojo besedo, kakor jo je takrat, ko so na njeno pobudo zaščitili Robanov kot.

V spominski knjigi na Robanovini sem zasledil njen vpis z dne 20. junija 1951: »Prišla zaradi kontrole, če se zaščitna odločba točno izvaja, ki je bila 1950. leta razglašena v Uradnem listu Slovenije.«

(Kakor vse kaže, bo ta odločba na žalost mnogih ljubiteljev Robanovega kota postala »razglašena«. In to vsako leto bolj.)

Profesorica pa je mrtva in namesto nje ni nikogar, ki bi povzdignil svojo odločno besedo.

Robanova domačija! Kdo vse, kateri Robanov prednik je zašel v Kot pod Ojstrico in Grofičko. Gornjegrajski urbarij nam pove le to, da so Robani že sredi petnajstega stoletja bili zapisani v njem, ko so vsako leto »odrajtali« dajatve gornjegrajskemu opatu.

Robani so širili poseke, silili v skalovje pod Device, Vežo, Vrata, redčili gozdove in jih spreminjali v njive, travnike in pasovnike. Lovili so srnjake in gamse na 485 ha velikem posestvu.

Rod, trden kot dren, se je obdržal v Kotu do današnjih dni. Kdo ve, če niso njihovi davni predniki hodili tja gori h Gospe Sveti in moževali na gosposvetskem prestolu. Vsi prebivalci od Luč do Logarske doline so bili stoletja vezani le na Koroško. Če pogledaš današnji rod, ki sedaj gospodari na Robanovini, se ti nehote utrnejo take in podobne misli.

Takoj, ko stopiš v hišo, ti bodo oči kar obvisle na stari drobnih ženički, sedeči ob peči. To so Robanova mati. Dolga leta so go-

spodarili na Robanovini, vse od takrat, ko je gospodar Roban padel v prvi svetovni vojni na laški fronti. Mati so stari osemindeset let. Ozek zguban obraz se komaj vidi izpod rute, zavezane še po starem. Roke, vse ozke in grčave, v katerih so pletilke z domačo volno, se urno gibljejo. Mati pletejo »žoke«, toda brez očal. Mati še dobro vidijo. Pletilke in volno položijo v krilo, ko te pozdravijo in ti sežejo v roko. Prodirno te pogledajo in ti voščijo: dober dan. Potem pa se zopet posvetijo svojemu delu. Mati že vedo: čas je zlato za mlade, za stare pa še bolj. Dela je vsak dan več, delavnih rok pa vedno manj. Mati so vse življenje trdo delali in še sedaj v visoki starosti ne morejo mirovati.

Najstarejši njihov sin je Jože. Tudi on je že prekoračil petinšestdeseto leto. Je živa zgodovina Robanovine in vseh solčavskih samin, tja daleč pod Olševo. Kaj vse bi lahko bilo iz njega, če bi ga poslali v šole, kakor so mislili Robanov oče. Toda zasukalo se je drugače. Po nesrečni očetovi smrti na laški fronti je Jože zamenjal svinčnik in pero za sekiro, cepin in vile. Mati so v njem imeli vsa tista težka leta trdno oporo ob kopici mladih Robanov. Tako je Jože ostal doma. Toda ukaželjnost ga še na stara leta ni zapustila.

Ko sedeš z njim za belo javorovo mizo in pomodruješ — povsod je doma, se ti nehote pritihotapi misel: modrec! Plemenito modelirana glava, šopi sivih las ob sencih in prodirne, drobne, sive oči, pameten premišljen govor. To je Robanov Jože. Bil bi lahko zgodovinar, etnograf, pesnik. Kakšna škoda! Toda Jože ve eno: domačija je le ena, njej se je treba podrediti, njo je treba očuvati. Mogoče bo bratova hčerka, ki je končala gimnazijo, nadaljevala to, kar je v Jožetovi notranjosti zapelo — toda izpelo se ni.

Ko ti seže gospodar Franc v roko, takoj veš, s kom imaš opravka. Roka je mogočna, trda in posejana z debelimi žulji. Govoril bo malo, opazoval pa te bo zvedavo. Delo in skrb ga vedno in povsod spremljajo. Toda v nedeljo bo položil citre na mizo in zacitral, da bodo ubrani glasovi napolnili vso hišo.

Če boš prišel v hišo k južini, te bo povabil gospodar Franc, da prisedeš. Ko bo gospodinja položila pred tebe žlico, bo gospodar Franc prvi zajel iz sklede, kakor se za gospodarja spodobi. Potem te bo povabil, da zajameš iz sklede tudi ti. Mogoče ga bi kdo ne razumel, jaz sem ga dobro. Eh, tako so stoletja in stoletja delali vsi gospodarji, kadar je bil gost pri njih v hiši. Zakaj tako, je pozabljeno, navada, ki jo zvesto izpolnjujejo, je še ostala. Povsod je gospodar prvi zajel jed pred gostom. S tem je hotel dokazati, da jed

INSTANT COFFEE
DELAMARIS IZOLA

ni pokvarjena, v prejšnjih časih pa tudi, da ni zastrupljena.

Taka je bila v starih časih šega in je še danes na saminah in tako je tudi prav.

Ko sem bil zadnjič pri Robanovih, sem spal v »štibelcu«. Na omari sem zagledal skladovnico debelih v črno platno vezanih knjig. Radovednost me je prevzela, da sem pogledal. Bile so spominske knjige iz Kota, kamor so turisti zapisovali svoje vtise. Bile so polne lepe kaligrafične pisave, pa tudi okornih črk in risb ni manjkalo. Ob vsakem zaključnem letu paše v planini je Jože spesnil za tisto leto prigodno pesem. Lepa vrsta jih je, kar za zbirko. Zjutraj sem poprosil Jožeta, če smem malo pobrskati po njih. Spominske knjige so sedaj po tolikih letih le še spomini, toda dragi spomini.

Vse nedeljsko dopoldne sem z velikim zanimanjem listal po spominskih knjigah in obujal spomine. Aprila 1941 se zapiski v spominski knjigi končajo in se nadaljujejo po osvoboditvi.

Listal sem po debeli spominski knjigi. Pogled mi je obstal na lepo izpisani pisavi s podpisom Vlado Fajgelj. Ah, tako, naš celjski visokošolec, eden najboljših celjskih alpinistov. Fant, ki je toliko obetal, ne samo kot alpinist, ampak tudi kot bodoči znanstvenik. Glej! Berem počasi, besedo za besedo, njegovo izpoved planinarin in znanosti. Vidim ga, visokega, slokega fanta, resnega in močnega navzven in uravnovešenega navznoter, ki je ostal v prepadih Rinke, ko je šele pričel dati to, kar smo od njega pričakovali.

Globoko sem se zamislil, naslonil glavo na mizo. Ah, kako je usoda neusmiljena in zahtevna. Pa že mora tako biti! V ušesih mi je zabrnela daljna nezna melodijska. Prihajala je bliže in čimdalje jasnejši so bili ritmi melodijske in so se spajali v skladno harmonijo. Z vsakim taktom se mi je zdela bolj znana in bližja. Eh, saj to je »Ples čarovnic«, simfonija Blaža Arniča, komponista, domačina izpod zobate Raduhe. V tem trenutku mi je bilo marsikaj razumljivo. Priti morajo taki trenutki, da vse razumeš in da si blizu globoki skrivnosti življenja in smrti.

Bral sem Vladotov zapis:

»12. VII. 1952.

S ponedeljkom se začne moje prvo delo v tem kraju. Prvič, pa upajmo ne zadnjič, bom v gorah, ne samo občutil in se bojeval s prirodnimi silami, ampak jih bom skušal takšne, kakršne so v vsej svoji lepoti in veličavnosti, v medsebojni povezavi — čudoviti harmoniji — podati z besedo.

Znanost in alpinizem! Dve svetli zvezdi, vsaki skoraj neizmerljivi, pa vendar ...

Dva svetla cilja, da bi mi nikoli ne ugasnila. Če ugasne eden, naj ugasne tudi drugi! Ah, ne!

Oba bosta svetila vzporedno, morata, če sem še kaj človeka.

O Vladotu Fajglju, velikem alpinistu in dobrem človeku — idealistu, je ohranjen prvi zapis v Robanovega Jožeta spominski knjigi.

Vsako leto, ko se Jože poslavlja od Kota, kjer že leta in leta čuva Robanovo čredo in pomaga majerici delati sir, napiše ob slovesu v spominsko knjigo prigodno pesem. Jožetu rima gladko teče. Poslušajmo:

4. 9. 1951

Ojstrica, Grofička, sosedi sta dve, Skrbina med njiju usleda se je. V jutranjem soncu žarijo vse tri, v večernem Raduha se jim smeji. Križevnik in Velki vrh v družbi Devic, dom gamsov in orlov, viharjev, meglic. Na severu Ute, Strelavec in Vrate rododendron, planike in zelene trate. V tem živem okviru Robanov kot po svoji krasoti znan daleč od tod ...

3. 9. 1953

Jesen nam prinesla slovesa je dan, pozimi sameval planinski bo stan. Spomladi, ko češnji odpadel bo cvet, v planino se vrnemo spet.

1. 9. 1955

V planini je trata, tu koča stoji, iz nje pa po mleku in maslu diši. Tu majerca vriska in žvižga pastir, povsod razprostira božanski se mir. Le ptic zvrzolenje se sliši povsod in zvoncev zvonjenje odmeva čez Kot. Na jesen še ptice umolknilo so, ni čuda saj hladni september je tu. Na voz smo zložili posodo in sir, za slovo ne more zavriskat pastir. Bog vas obvaruj planine in stan, spomladi spet prišel bo svidenja dan.

Pesmi so Jožetov konjiček. Pa ne samo to! Ko sva se pogovarjala, je Jože za hip smuknil iz hiše in se vrnil s kopo zvezkov in mi pokazal svoje zapiske. Kaj vse je v njih! Nisem se mogel dovolj načuditi njegovim zapiskom. Kaj vse je zapisal Jože — prava zakladnica folklore.

Robanov Jože to leto še ni peljal tropov v Kot na pašo. Majerica se je zakasnila. »Stan je odprt«, mi je dejal, preden sem se napotil mimo Travnika v Kot.

V Kotu je blažen mir. Usedel sem se na klop na verandi in gledal venec gora, ki obkrožajo Kot. Počasi in leno so se pričele vlačiti težke megle preko Škarij in so zavile v polmrak Grofičko in Device. Nehote sem se naslonil na mizo in za hip zadremal. Spet sem v sanjah podoživljal enega lepih trenutkov s starim prijateljem Brankom Zemljicem, prvim solčevskim učiteljem, ki je bil največji oboževalec Robanovega kota. Vsako leto je prebil mesec dni tu gori, kjer je moževal z Jožetom in nabiral moči za starost. Odkar je umrl, manjka nekdo v Kotu.

... Zaslišal sem kako so se škripajoče odprla vrata nad stanom. Prikazal se je Branko. Počasi je stopal po malo razmajanih lesenih stopnicah. Na glavi mu je čepela kapa, bistre oči so se mu svetlikale pod naočniki. Pum-

parice je imel kakor vedno spuščene do čevljev. Resno, kakor vedno, je stopal proti verandi, me z dolgim pogledom objel in komaj slišno dejal: »Si vendar prišel?« Zbudil sem se. Nikogar ni bilo. Bile so sanje.

V možganih se mi je utrnila misel. Spomnil sem se najinega zadnjega srečanja poslednjič pred njegovo smrtjo v Robanovem kotu. Sedela sva na verandi in moževala. Ko sem se pozno popoldne poslavljaj, je imel motne oči. »Poglej«, mi je dejal, »več kakor sedemdesetkrat sem bil na Ojstrici, letos ni šlo več«. Žalostno je zastrmel v sivo skalovje nad nama. Obrnil se je vstran, da bi ne videl solze, ki mu je spolzela po licu.

Oprtal sem nahrbtnik. Branko me je spremljal do pritake, ki zapira živini vstop na Travnik. »Sedaj se moram vrniti, moram si skuhati še večerjo« je dejal tako tjavdan. Lesa je zacvilila, ko sem jo široko odprl. Podal mi je roko, dolgo sva se gledala. Nato je stopil tesno k meni in me objel. Dolga guba se mu je zarezala v čelo, ko mi je dejal: »Pridi, še pridi! Do konca meseca ostanem tukaj.« (Ni sem utegnil. Zamudil sem veliko. Prijatelja Branka nisem videl več živega.

— — —

Po škodljah je škrebetal dež. Device so bile zavite v komaj zaznaven meglen pajčolan. Beli apnenec se je svetil v zahajajočem soncu kakor brušen diamant. Okoli kočje so stale mladovne smreke, ravne kot sveče, vse umite od dežja. Tam za Ojstrico pa je hrumela nevihta.

Gospodinja Tereza je v razsvetljeni, topli kuhinji povečerjala skodelico mlečne kave ter z miznega prta pobrala in pozobala še zadnje krušne drobtinice. Nameravala je stopiti še v pritličje k prijateljici, da z njo pokramlja kakor po navadi, preden leže k počitku.

Aha! Prisluhnila je. Od večerje v menzi se je bil vrnil njen podnajemnik, mladi brivski pomočnik Maks Podobnik. Slišala je, kako je v sosednji sobici privil stikalo, ko si je naredil luč. Ni slekel plašča, kajti zdaj v februarju je bilo v stanovanju kajpada hladno. Pod njim je zaropotal stol, ko je sédel, da si sezuje čevlje in natakne copate.

No, s tem svojim podnajemnikom je bila pravzaprav zadovoljna. Le redko je ponoče-

Samine imajo svojo veliko zgodovino, naša skrb naj bo, da ne bodo pozabljene. Kje so časi, ko so štiri solčavske potovke vsak teden dvakrat prehodile pot iz Solčave preko Duha, tja v Železno Kaplo, včasih tudi do Pliberka. Prenašale so težko oprtane koše, v katerih so bile vsakdanje potrebe za gorjance. V koših so bili tudi sodčki s pivom, na katere so težko čakale solčavske krčme.

Kje so tisti časi, ko so solčavske dečle in žene, ki so bile znane daleč tja na koroško stran kot najpridnejše in najbrhkejše žanjice, žele ajdo na njivah od Zelezne Kaple pa tja do Gospe Svete. Leta 1914 so jo žele zadnji-krat. Sedaj je ne žanjejo več. Državna meja je med njimi in njivami s cvetočo in dišečo ajdo.

Solčavske samine so stoletja z radodarno in odprto roko sprejemale vsakega. Pravilo je bilo samo eno: Na saminah je bilo in je še poštenje!

Časi se spreminjajo. Samine se praznijo, ljudje odhajajo v dolino za lažjim življenjem. Kdo ve, ali ne bomo že čez nekaj let marsikateri samini dejali pustota. Takrat nam bo žal, a bo pozpozno.

— — —

Sonce zahaja za Grofičko. Sence se daljšajo in ožijo prek Kota in izginjajo za Devicami. Večer v gorah umira. Tudi majhen delček nas samih umira v planinskem večeru.

Stane Terčak

TOPLA VODA

Gospodinja Tereza je v razsvetljeni, topli kuhinji povečerjala skodelico mlečne kave ter z miznega prta pobrala in pozobala še zadnje krušne drobtinice. Nameravala je stopiti še v pritličje k prijateljici, da z njo pokramlja kakor po navadi, preden leže k počitku.

Aha! Prisluhnila je. Od večerje v menzi se je bil vrnil njen podnajemnik, mladi brivski pomočnik Maks Podobnik. Slišala je, kako je v sosednji sobici privil stikalo, ko si je naredil luč. Ni slekel plašča, kajti zdaj v februarju je bilo v stanovanju kajpada hladno. Pod njim je zaropotal stol, ko je sédel, da si sezuje čevlje in natakne copate.

No, s tem svojim podnajemnikom je bila pravzaprav zadovoljna. Le redko je ponoče-

val, ni dosti pil niti kadil, kakor to počenjajo drugi samci njegovih let, in tudi v plačevanju ni zamujal. Sploh je bil miren, skoraj boječ človek. Samo preveč malobeseden je bil, morda iz nekašne potuhnjenosti, ali pa se mu ni zdelo vredno, da bi se z njo, priletno žensko, zapletal v daljše pogovore.

Obstala je pred oknom, na pol zastrtim. Bila je vdova šestdesetih let s pokojnino, a še krepka. V nasprotni vrsti hiš tu v stranski mestni ulici so gorele nekatere luči za okenskimi zavesami, ki se skoznje ni dalo kaj dosti videti. Svoje skrivnosti, ki brez njih nikoli niso, ljudje pač neradi razodevajo tujim očem. Tako ravna tudi tale brivski pomočnik v sobici, ki pa so mu duri v njeno kuhinjo zaslonjene z omaro. Toda o njem

ARGO

kokošja juha

DELAMARIS

je mogla vsaj nekaj zaznati po šumih in ropotih, ki jih tanke vmesne stene niso mogle docela udušiti.

Zdaj pa je tale mladi podnajemnik Maks Podobnik stopil iz sobe na hodnik. Že je tudi potrkal na kuhinjska vrata in tiho v copatah vstopil z rahlim nasmeškom na gladko obratih licih, čokat in svetlolas, še vedno s plaščem na sebi. V roki je držal pločevinasto umivalno skledo.

»Ali imate kaj tople vode, prosim,« je pohlevno izpregovoril.

»Saj ste vendar že obriti, ali ne?« je vprašala s strogim pogledom.

»Noge bi si umil.«

»Navadno si noge umivate ob sobotah, danes pa je šele petek.«

»Tokrat naj velja izjema,« je priznal z nekam ne navadnim poudarkom.

»Kako in zakaj izjema?« je vrtala vanj z rastočo radovednostjo.

»Poseben namen imam. Že jutri vam bo vse jasno...«

»Danes pa je še skrivnost? Kakšna neki? Povejte vendar že!« In vsa je zagorela v nestrpnosti.

»Veste — oženil — se bom,« je prišel nedoločno z besedo na dan. Pri tem je povsili očil in zardel.

»Kaj mi poveste!« je presenečena plosknila z rokami. »Vi se boste oženili? In že kar jutri? Seveda, sobota je. Jaz pa nisem ničesar vedela! Vse do zadnjega ste mi prikrivali!«

»Nisem hotel stvari prezgodaj obešati na veliki zvon.«

»Imate torej tudi že nevesto?«

»Seveda.«

»Če ni iz tujega kraja, jo najbrž poznam.«

»Menim, da jo poznate. Vse vam hočem povedati. Ali mi boste lahko dali kaj tople vode za noge?«

Iz roke mu je vzela umivalno skledo:

»Kajpada. Potem pa ne boste več potrebovali sobe pri meni?«

»Rad bi jo obdržal še za nekaj mesecev, dokler ne bo dozidan blok, ki mi je v njem objubljen stanovanje.«

»Veste, včasih je to bilo drugače: Najprej stanovanje, potem žena! Najprej štalico, potem kravico! Zdaj pa je tudi to narobe! Danes menijo mladi ljudje, da jim za poroko ni treba drugega, kakor da si umijejo noge. Oh, oh, oh!«

Iz pipe v bakrenem kotlu nad štedilnikom je nastregla vroče vode:

»Kje ste vendar iztaknili nevesto, to mi povejte!«

»Poznate jo in morda vam to niti vseč ne bo, ampak...«

»Govorite že!«

»Majda Mavsarjeva...« je nekoliko sramežljivo priznal.

»Kaj? Mavsarjeva? Ta?« je planila in je vsa potemnela.

»Da,« je pritrdil z nekakšnim strahom.

»Torej Mavsarjeva! Tista nakodrana frizerka! Kdo pa bi mogel kaj takšnega prič-

kovati! Saj vaju nihče nikoli ni videl skupaj!«

»Vsak dan sva bila skupaj. Saj delava v istem frizerskem lokalu. Izvrstna je v stroki, pametna, prikupna in iz dobre družine...«

»Uh! Molčite! Seveda se vam mora zdeti najlepša na svetu, ko pa ste zaljubljeni vanjo! Njen lanski ženin ji je še pravočasno pobegnul, bil je to neki električar. Zdaj pa je vas ujela na svoj trnek! Ste bili pač preveč neizkušeni in premalo previdni! Mavsarjevi, o, ti to znajo, vem! Tokrat bodo ti vas nabrili! Temeljito obrili in nabrili! In stara Mavsarica, ta, ta! Sprli sva se nekoč, ko mi je očitala, da sem jo obrekovala. Celo pred sodišče me je tirala. Morala sem vse preklicati in še stroške plačati! In to grdo ženščino ste si izbrali za taščo! Kako vam bo tega še žal! In kako zvito ste to skrivali pred ljudmi in celo pred mano! Kakšen potuhnjenc ste vendar, a se delate, kakor da ne znate šteti do pet! Jaz neumnica pa sem vam stregla kakor rodnemu sinu!«

»Po nepotrebem se razburjate!« je posegel v besneči plaz njenih besed in mišice v licih so mu trznile v nevolji. »Predobro vem, da ste do Mavsarjevih krivični. Nimate prav...«

»Jaz da nimam prav? Še vedno sem imela prav! Samo tega nisem vedela, kakšen prihuljenec ste! Jaz pa sem vam kuhala čaje, ko ste zadnjo jesen ležali za gripo...«

»Vse čaje sem vam v redu plačal. Moja poroka pa je vendar le moja stvar in moje neveste, ne pa koga drugega...«

»Tako?« je zaripla v obraz grozeče zrasla. »Potem tudi ni moja stvar, da vam grejem vodo! Kaj vse si upate zahtevati od mene! Jaz naj vam pomagam, da si umijete noge pred poroko? Pred poroko z Mavsaričino hčerjo? Jaz, ki sem poštena ženska? Nikoli, da veste!«

S trdimi, togotnimi koraki je umivalno skledo ponesla k izlivalniku in pljusknila vanj vso vročo vodo.

»Oh, kakšnega gada sem trpela tu v svojem stanovanju! Fej!«

»Nezaslišano!« je brivski pomočnik Maks Podobnik močno zvišal svoj ogorčeni glas. »Hudobni ste! Krivični ste! Nimate pravice...«

»Vi pa,« je v divjem srdu prepčila njegove besede, »da mi že jutri izpraznite sobo! Kar takoj se preselite tja k njim, k Mavsarjevim! K njim tudi spadate!«

Pograbil je prazno umivalno skledo in pohitel čez prag. Se na hodnik in potem v svojo sobico je slišal neukrotljivi gospodinjin krik:

»Kakšen hinavec! In jaz naj bi mu grela vodo! Naj gre jutri k poroki kar z umazanimi, smrdljivimi nogami! Kar s takšnimi nogami naj stopi v zakon in v Mavsarjevo družino! Se dosti prelepe bodo...«

STRIČEVE KLOBASE

Bil je december, a še brez snega. Opoldne so se otroci vračali iz šole domov. Med njimi je bil tudi Drejček, devetletni železničarjev sin. Kmalu je zavil v ozko ulico na robu mesta, med vrtove.

Približal se je domači hišici. Iz nje je zaslísal globok glas in hrupen smeh. Aha, je takoj uganil. Pri njih je na obisku stric Tomaž! Bil je mesar v bližnjem kraju. Kadar je prišel k njim, je vselej prinesel kaj mesa in klobas, ki jih je sam pripravil.

V hišni veži je čepela domača mačka, rjavka, z belo liso na vratu. Ime ji je bilo Rjavka. Z Drejčkom je zdaj smuknila v toplo sobo. O, kako je tu s štedilnika dišalo po kolinah, ki so cvrčale v široki ponvi!

Poleg Drejčkovega očeta je pri mizi sedel stric Tomaž, debelušen in rdečeličen. Božal si je temne brčice pod nosom in se smejal. Ob štedilniku se je vrtela Drejčkova mama. Njegova še majhna sestra Lizika je po mizi razpostavljala krožnike.

Kmalu so vsi sedeli okoli mize in lotili so se kosila. Nadvse slastne so bile klobase, krvavice in riževe, ob zabeljenem krompirju s kislim zeljem. Kar se klobas tiče, je stric Tomaž bil zares mojster!

Blizu mize je na tleh sedela Rjavka. Glavo je nemirno dvigala navzgor k njim, ki so jedli. Čakala je, da se še nje kdo spomni.

Niso je pozabili. Drejček in Lizika sta ji vrgla zdaj in zdaj košček pečene klobasne kožice. Vsakokrat ga je hlastno požrla.

Tudi stric Tomaž je dvignil konček klobase s špilo vred in ga pognal v sredino sobe.

Rjavka je poskočila in z gobčkom šavsnila po izdatnem kosu. Le malo ga je povaljala med zobmi in že ga je pogoltnila.

»Glejte, še špilo je požrla!« je zakričal Drejček.

»Kaj?« se je začudil stric. »Kakšna požrešnica! Menil sem, da bo špilo samo obglodala in pustila. Saj je iz drenove šibe in trda.«

Vsi so se najedli in potem se je stric poslovil.

Dva dni je Rjavka poležavala. Ni več predla, ni se več obližovala in igrala kakor prej. Le včasih je srknila malo mleka. Oči so ji žalostno zrle po ljudeh. Gotovo jo je klobasna špila ranila v notranjosti.

Minila je tretja noč po stričevem obisku, ko so Rjavko našli mrtvo na njenem ležišču. Drejček in Lizika sta žalovala. Negibno mačko sta položila v škatlo iz lepenke in pokopala na vrtu.

Potem pa je Drejček napisal stricu Tomažu tole pismo:

Dragi stric Tomaž!

Sporočam vam žalostno novico. Po hudem trpljenju je poginila naša ljuba Rjavka. Zelo smo nesrečni, najbolj pa Lizika in jaz. Bila

je pridna mačka. Se danes bi živela, če bi ji vi tedaj ne bili vrgli klobasne špile. Revica pa jo je požrla in je zato morala umreti.

Vas pozdravlja žalostni

Drejček.

Kmalu so prejeli odgovor strica Tomaža:

Dragi Drejček in vsi!

Ali ste se že potolažili zaradi nesrečne mačke? Res je, da sem jaz zakrivil njeno smrt. Nisem vedel, da bo neumnica špilo požrla. A ni bila več mlada in bi itak ne živela več dolgo. Mačk pa je mnogo na svetu. Dobil vam bom drugo, še mlado. Zadovoljni boste.

Vas vse lepo pozdravlja

stric Tomaž.

Drejček in Lizika sta se nasmehnila. Dobili bodo novo mačko!

Zares jih je čez nekaj dni spet obiskal stric. V pokriti košari je s seboj prinesel mlado mačko. Bila je črna, z belo liso na vratu.

»Mačica vam je všeč, kaj?« je vprašal.

»Črna barva se mi zdi preveč žalostna,« je odvrnil Drejček.

»Barva sama ni važna,« je menil stric. »Da bo živalca le rada lovila miši, da bo snažna in prijazna!«

Tudi tokrat jim je prinesel klobase. In kmalu je zacvrčalo in zadišalo s štedilnika. Spet so si privoščili imenitno kosilo.

K njim se je ozirala nova mačka s presečimi očmi. Stric je dejal:

»Glejte, kako hitro je postala domača! Zdi se mi pa tudi pametna. Tale mačka najbrž ne bi hotela požreti špile. Videli bomo...«

»Ne, ne! Raje ne! Nikar!« sta mu branila otroka.

A že je stric visoko podržal konček klobase s špilo.

»Hop!« je zaklical in je košček vrgel pred mačico. Ta je s slastjo pojedla vse drugo, špilo pa je pustila na tleh.

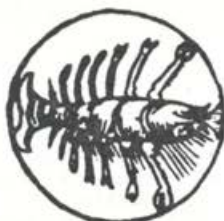
»Ali ste videli! Mlada je še, ampak je prebrisana bolj kot ona stara Rjavka. To se pravi, da je — inteligentna! Da, inteligentna!«

Drejček in Lizika sta si pazljivo ogledala mačico. Bila je videti dostojna in priljudna. Prijazno so se ji svetile oči in prožno je stopala. Njena črna dlaka je bila gosta in mehka.

»Hvala vam, stric!« je rekel Drejček. »To je lepa in pametna mačka. Črnka naj ji bo ime! Ali ne?«

»Da, tako! Saj sem vedel! Hehehe!« se je veselo zasmejal stric Tomaž in si je v usta vtaknil še velik kos klobase.

Fran Roš

MESECI

IN NJIHOVA IMENA

Meseči v letu so kakor ure na številčnici ročne, stenske ali kakšne druge ure. Vrste se eden za drugim v kolobarju. Nobeden ne izpade, nobenega ni mogoče preskočiti, le nekateri nam minejo hitro in beže kakor kazalec za minute, spet drugi se nam zde, da se nikamor ne premaknejo kakor kazalec za ure. Nič ne pomaga, če za oknom z ledenimi rožami sanjamo o poletnih travnikih; kajti v naravi je red in red je tudi v stvarih, ki nam uravnavajo čas in korak.

Čeprav imamo s koledarjem vsak dan opravka že zaradi datuma: katerega smo danes v mescu, prejšnji mesec, prihodnji mesec, še dva meseca je do počitnic, pred tremi meseci se je to zgodilo in podobno — se največkrat niti ne zavedamo, odkod imena za mesce. Ob novem koledarju pogledjmo, kako je s temi stvarmi, z meseci namreč, od kdaj je leto razdeljeno na mesce in od kod njihova sedanja tuja imena, ki so se ohranila do danes in bodo ostala taka tudi v prihodnje, čeprav imamo zanje svoja domača imena.

Dvanajst imen za mesce smo podedovali po starih Rimljanih, pri katerih se je leto začelo s 1. marcem in ne s 1. januarjem, kakor je to danes v navadi. Prvotno je pomenil

mesec dobo, v kateri je luna (mesec) opravila svojo pot okoli zemlje, to je dobo od enega mlaja do drugega. Ker pa so sestavljalci koledarjev mogli natančneje računati s sončnim letom kakor z luninim, so uvedli namesto luninih sončne mesece, tako tudi Rimljani, ki so se reforme koledarja večkrat lotili. V teku stoletij so se latinska imena za mesce tako ukoreninila v naš jezikovni zaklad, da bi jih najbrž ne izpodrinila nobena še tako stroga reforma, ki bi zahtevala domača ali kakšna druga imena. Latinska imena za mesce so se udomačila skoro po vsem svetu. Z njimi smo vključeni v svetovni koledar in v svetovno dogajanje, z njimi merimo tek časa, dogodkov, tudi tek svojega lastnega življenja. Spričo sedanjega načina življenja v dobi tehnike, silnega prometa in že kar utrujajočega tempa življenja, imamo seveda tudi čedalje manj občutka za tek časa, kot so ga imeli naši predniki, ki jim je vsak mesec prinesel svoja praznovanja in slovesnosti z neprecenljivim bogastvom običajev in navad, ki so tako živo, domiselno in sproščeno spremljali njihovo življenje, današnja mehanizirana naglica, način dela, odtujenost naravi, nešteti drugi faktorji v vzgoji in načinu življenja pa

te stare svetle navade, te svetle luči v življenju naših prednikov — duhovno v marsičem bogatejšem od našega — ugašajo.

Priznajmo, da je bilo v tem nezavestnem in instinktivnem doživljanju časa vendarle dosti več modrosti, kot je moremo dojeti v našem sedanjem načinu življenja. Ljudje so živeli mnogo bolj z naravo, s spremembami v njej, z letnimi časi, s celotnim dogajanjem v naravi, s številnimi praznovanji, ki so se jim veselili, se pripravljali nanja in so jim pomenila duševni in telesni oddih v napornem delu. Zasadranost v teh navadah in običajih je imela svojo etično moč, ki je bogatila njihovo duhovno življenje, mu prinašala svežino, barvitost, veselja in zadovoljstva. Seveda ima vse svoj čas. Vendar tudi danes ritem let in mesecev teče dalje, vanj smo ujeti, del njega smo in v njem moramo izpolniti vsak svojo dolžnost in se tega teka časa tudi zavediti. Vsak mesec, celo vsak teden, vsak dan ima svojo kvaliteto, svojo vrednost. Za nobenega izmed teh dni, tednov ali mesecev ne bi smeli reči: bil je izgubljen. Če ne moremo oživljati starih navad, ne smemo prezreti njihove modrosti, ampak si jo prilastiti kot dediščino očetov in jo prešiniti z duhom modernega časa. Gre za to, da dojamemo tisto resničnost, ki jo doživljamo dan za dnevno, to je č a s.

V starih časih, ko so bile znanost, umetnost in vera eno, je koledarstvo veljalo še za nekaj svetega; s koledarjem so se ukvarjali duhovniki, ki so bili edini posvečeni v skrivnosti potov sonca, lune in zvezd. Pot sonca v letu so imeli za kult, kult ki ga obhaja ozvezdje na nebu, katero daje življenje stvarim na zemlji. Tako imenovani živalski krog ali zodiak spada med človeške pramodrosti. Imenuje se tako, ker gre pot, ki jo opravi sonce v letu dni mimo ozvezdij živalskega kroga ali zodiaka; ta so: vodnar, ribi, oven, bik, dvojčka, rak, lev, devica, tehtnica, škorpion, strelec in kozorog.

Živalski krog pomeni dvanajst ozvezdij, ki jih sonce preide na svoji navidezni poti tekom enega leta. Tako npr. pravimo da dne 21. marca stopi sonce v znamenje O v n a, dne 21. aprila v znamenje B i k a itd.

Teh dvanajst ozvezdij imenujemo živalski krog zato, ker jih ima dve tretjini živalska imena.

Že v starem veku so poznali teh dvanajst ozvezdij, stari Rimljani pa so jih naštevati takole: Sunt aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo, libraque, scorpio, arcitenens, caper, amphora, pisces. — —

Slovenci bi si ta ozvezdja še najlaže zapomnili takole:

Pomladi so o v n i prvi na paši, za njimi pa pridejo b i k i. V maju cvetočem in juniju rožnem dvojčki veseli r a k e love. L e v a za zgled naj devica si vzame, da vročega sonca premaga skušnjave, da Mihael sveti nekoč je ne bode s tehtnice pahnil vragu škorpionu! Jeseni kozla srečno zadane. Spretno naj vrže vodnar svojo mrežo, da dosti v postu r i b bo naprodaj!

Tudi luna gre skoraj po isti poti kakor sonce, le mnogo hitreje; v 27 dneh in osmih urah obrede vseh 12 znamenj (ker se zasuče v tem času okoli zemlje) in ostane v enem znamenju le nekaj več kot dva dni. Tako beremo mesece z neba in ime »mesece« izvira od nebesnega telesa, ki mu pravimo luna ali mesec. Imena in časovno dolžino mesecev smo dobili kot dediščino rimske kulture, označbo dvanajstih ozvezdij, skozi katera gre sončna pot, pa je prišla z Vzhoda preko Grčije in Rima tudi k nam. Te označbe hočejo izraziti značaj razdobja, med katerim pošilja sonce svojo svetlobo iz smeri dotičnega znamenja v živalskem krogu. V krščanski simboliki je živalski krog podoba 'božje modrosti in vsemočnosti. Zato lahko vidimo znamenja živalskega kroga na mnogih fasadah srednjeveških cerkva, kot miniaturne slike v mnogih meniških 'koledarjih, molitvenikih, na Raffaelovih slikah v Santa Maria del Popolo v Rimu in na mnogih drugih umetninah zlasti starejše dobe.

Čeprav se na področje astrologije ne bi spuščali, vendar omenimo, da so astrologi razširili mnenje, da ima vsaka cona človeškega telesa svoj pralik v enem izmed dvanajstih znamenj živalskega kroga in je s tem tudi v zvezi z enim izmed dvanajstih mesecev leta. To omenimo zato, ker v starih koledarjih vidimo naslikanega »človeka z znamenji živalskega kroga«. V starih astrologijah je mnogo modrosti in vsebujejo marsikatero zgodovinsko resnico, razbiranje in napovedovanje prihodnosti iz zvezd sodobnih »astrologov« pa je navadno daleč od te modrosti. Če se pa brez predsodkov poglobimo v modrost preteklosti, izluščimo iz nje marsikaj, kar lahko obogati naše življenje. Tako tudi ob tem našem kramljanju o mesecih odkrijemo marsikaj zanimivega, ob razlagi njih imen in ob praznikih, ki so značilni za vsakega posebej, bomo videli, kako so ljudje včasih živeli in modrovali, skušali doumeti znamenja na nebu, tek sonca in zvezd in menjava letnih časov in kako so z vsem tem skušali vskladiti svoje življenje in delo.

Sardine v pikantni omaki
DELAMARIS IZOLA

Človek z znamenji živalskega kroga

O najstarejšem zapisu slovenskih imen za mesece v škofjeloškem rokopisu iz leta 1466 je poročal predlanski koledar. Takole jih imenuje: prosinec, sečan, sušec, mali traven, veliki traven, bobov cvet, mali srpan, veliki srpan, 'poberuh, listognoj, kozoprsk, gruden. Rokopis, ki ga je napisal neki Martin iz Loke, hranijo danes na Dunaju. Slike k posameznim mesecem so povzete po lesorezih Nicolasa le Rouge v »Grand calendrier et compost de Bergiers« iz 15. stol.

JANUAR — PROSINEC

Začetek leta pride na sredo »božiča«, to se pravi v trinajst »svetih noči« med 24. decembrom in 6. januarjem, po katerih ima največji praznik v letu svoje ime. To je čas med rojstvom božjega Deteta Jezusa in praznikom Razglašenja Gospodovega, ki velja na Vzhodu kot rojstni dan Kristusov. Že pri starih slovanskih in germanskih rodovih, v grško-rimskih deželah in celo na Vzhodu, na primer v Indiji, je to čas, ki ga označuje človekova zveza z višjim svetom, s svetom bogov, s svetom mrtvih in z onimi območji, iz katerih izvirajo življenjske moči. Iz nešteto navad in obredov je spoznati značaj prošnjega za življenje in rodovitnost, značaj spoštljivega spomina mrtvih ali povzdigovanja duše k Najvišjemu.

Dnevi med temi trinajstimi nočmi so tako rekoč tisti dnevi, ki so bili prihranjeni med letom. Čisto koledarsko vzeto, je to dvanajst dodatnih dni, ki so prvotno lunino leto s približno 354 dnevi ločili od sončnega leta, ki šteje 365 do 366 dni. Sicer so te odvečne dneve luninega leta razdelili na različne mesece, vendar je čas »dvanajstih« kljub temu ohranil svoj značaj: na teh dvanajst dni so gledali preroško in za dvanajst mesecev prihodnjega leta, vsak dan za en mesec. Svetosti teh dni ni smelo nič motiti; odtod izhajajo razne zapovedi in prepovedi, ki so se ponekod še ohranile. Priporočali so čuječnost, kajti človek se v tem času ni čutil bliže le angelom in drugim dobrim duhovom, ampak tudi vragu in demonom; demone so odganjali s hrupom, streljanjem in zvonjenjem. Nekaj takega se je ohranilo še v današnji Silvestrovi noči. Grki so imeli za čas teh dvanajst dni izraz »dodekahemeron« — dnevi, ki so simbolično vezali staro leto na novo. Novo leto je sredi med praznikom naravnega rojstva Jezusovega in med praznikom Razglašenja Gospodovega, ki ga je staro krščanstvo obhajalo do 4. stoletja kot praznik duhovnega rojstva. Danes je 6. januar pravzaprav trojni praznik. Praznik svetih Treh kraljev, praznik Razglašenja Gospodovega in spomin prvega čudeža Kristusovega na svatbi v Kani.

Od kod torej ime prvemu mesecu v letu? Kakor imena vseh drugih mesecev v letu, je tudi ime »januar« (latinski januius) rimskega izvora. Starim Rimljanom je bil januar enajsti mesec v letu. Poletna meseca julij in avgust imata svoji imeni po dveh rimskih cesarjih: Juliju Cezarju in Oktavianu Avgustu — julij in avgust, tema sledeči meseci pa se še danes imenujejo z latinsko besedo za

števíla »sedem«, »osem«, »devet«, »deset«; septem, octo, novem, decem. To pomeni, da se je rimsko leto začelo prvotno z marcem, torej s pomladjo. Šele modri Numa Pompili, drugi v vrsti sedmih mitičnih kraljev Rima, je uvedel začetek leta z januarjem.

— Mesec januar je dobil svoje ime po bogu Janu (Janus), ki so ga že Etruščani častili. Eden izmed rimskih gričev na desnem bregu Tibere se še danes imenuje »Giannicolo«; v rimski dobi se je imenoval Janiculum, ker je stalo na njem dvanajst Janusovih oltarjev, za vsak mesec v letu eden. Kralj Numa je dal zgraditi sredi mesta, ob Forumu, v dolini med Kapitolom in Palatinom, slovito, še danes ohranjeno četverokotno svetišče za boga Janusa — Janus geminus (gemini — dvojčka, dvojen) ali Janus bifrons, to je Janus z dvema obrazoma. Rimski kiparji so ga namreč upodabljali z dvema obrazoma, obrnjenima drug od drugega. Svetišče je imelo dvoje zmagoslavnih vrat: skozi ena je rimska vojska odhajala v boj, skozi druga se je iz boja vračala. Kadar je rimska vojska šla v boj, so bila vrata v Janusovo svetišče odprta in to je pomenilo, da se Rim vojskuje. Samo osemkrat v dolgi rimski zgodovini so bila ta vrata zaprta. Vsa vrata v italijanskih mestih so se imenovala »ianua« in so bila posvečena bogu, ki je mogel gledati ven in noter. Janus je bil čuvar vhoda in izhoda skozi ta vrata. Skraja so ga častili kot varuha hiš, potem pa tudi kot boga vsakega začetka, tudi začetka leta. Vsega, česar so se ljudje lotili, so se lotili s prošnjo bogu Janusu. Rimljani pa niso obhajali samo začetek leta s tem, da so Janusu darovali sadeže in vino, ampak tudi začetek vsakega meseca, tako imenovane kalendae, so mu bile posvečene in tudi prvo jutranjo uro vsakega dneva so Rimljani posvetili »jutranjemu Janusu« — Janus Matutinus.

Na najstarejših rimskih kovancih — as liberalis se imenujejo — je upodobljen Janus z dvema obrazoma. Rimljani so mu pripisovali, da ima moč nad vsemi živimi silami v naravi; on ureja razploditev, daje smer političnemu življenju, ima edini sposobnost, da vidi v prihodnost in gleda daleč nazaj v preteklost. On je edini izmed bogov, ki se zaveda svojega izvora. Zato je tudi simbol za prvi mesec v letu, ker vidi vse, kaj se bo med letom zgodilo. Njegova podoba z dvojnimi obrazoma se je ohranila še v zgodnje krščanske čase in tudi pozneje so ga upodabljali; vsekanega v kamen ga vidimo na katedralah v Chartresu, Strassburgu in Reimsu, na srednjeveških koledarjih kot simbol prvega meseca v letu. Ime tega poganskega boga še danes označuje prvi mesec v letu.

Staro slovensko ime za mesec januar je prosinec (v prekmurščini in hrvaščini je prosinec ime za mesec december). Staronemško ime za januar je Hartung, kar pomeni trdo, hudo zimo z mnogo snega. Iz slovenskih vremenskih pregovorov vemo, da januar mora biti zares mrzel mesec, sicer bo slaba letina. Tako pravi pregovor: Prosinca gorkota — jeni sirota. — Prosinec mil — Bog se usmil'! — Kadar prosinec odpira dežnike, žetve poljetne ne bodo velike. — Če pa je januarja mraz, napoveduje ljudski pregovor: Prosinec mrzel, da poka, kmetiča bogati ajda in moka. Sonce je do približno 20. januarja v znamenju kozoroga, po 21. pa v znamenju vodnarja.

FEBRUAR — SVEČAN

V drugem mesecu v letu je severna polobla zemlje še v zimski temi in pokrita s snegom. To je čas, ko zemlja počiva in se krepi za pomladno rast. Grki so v tem mescu obhajali svoje razposajene dionizije, Rimljani divje saturnalijske, mi v sedanji Evropi pa karnevale in pustne veselice. Ljudje se preoblačijo in našemijo, si nadevajo krinke, uganjajo vsemogoče burke. Vse nori. Pust je bil nekoč novoletni praznik naših davnih prednikov, praznik ob preokretu v naravi, ki prinaša novo rast sonca, daljši dan, več svetlobe. Za

ARGO

**KOKOŠJA JUHA
Z MESOM**

VSEBUJE POLEG FINIH JAJCNIH TESTENIN TUDI
KOŠČKE SUŠENEGA KOKOŠJEGA MESA, KI DAJEJO
JUHI VEČJO VREDNOST IN PRIJETEN OKUS

pustom je pepelnica — po sproščeni razigranosti streznejše, resna spokornost.

Do okoli leta 450 pred Kr. je bil februar zadnji mesec v letu; šele potem so decemviri preložili začetek leta na januar. Odkod ima februar ime? Nekateri pravijo, da po rimskem bogu Februu (Februus), kateremu je bil posvečen. V starorimskem koledarju pa pomeni februarius mesec čiščenja (zunanje) in očiščevanja (notranjega): februa — čistilo, februare — čistiti; februa pomeni tudi praznik očiščevanja. Rimljanom je bil torej Februarius — mesec čiščenja, očiščevanja in sprave, mesec v katerem so skušali popraviti vse 'krivice, da bi se očiščeni pripravili na novo leto, ki se je začelo z marcem. Najvažnejši starorimski praznik tega meseca — Lupercalia — so obhajali 15. februarja, in sicer na čast Fauna, ki se je imenoval tudi Lupercus (lupus — volk, lupercus — odvrčevalec volkov). Praznik je vključeval obred očiščevanja žena. Obred je bil ta, da so duhovniki (luperci) v Faunovem svetišču na pobočju Palatina žrtvovali bogu kozle, nato pa s krznom odrtih in žrtvovanih živali odeti tekli skozi mesto; pri tem so z jermeni, rezanimi iz kož darovanih živali, oplotali ženske, ki so jim prihajale na pot, da bi izgnali iz njih demonske sile, obnovili v njih čiste tokove življenjske moči in jim zagotovili rodovitnost. Kot rečeno, so bili jermeni rezani iz kož pravkar darovanih kozlov, simbolov rodovitnosti, in so jih imenovali »februum«, cel potek tega obreda pa »febuare« — očistiti. Ohranjenih je še več drugih starorimskih obredov in običajev tega meseca, ki so imeli vsi značaj sprave in očiščevanja: »amburbium«, to je slovesen obhod okoli Rima, pri čemer so potegnili magičen kolobar okrog mesta; pri obhodu so nosili plamenice. Ostanek tega praznika je ohranjen danes v procesijah s svečami, s katerimi verniki tudi med mašo svetijo in je zato praznik dobil ime *svečnica* (2. februarja); drug tak obred se je imenoval »lustrationes« boginje »Juno Februialis«, dalje obred z ognjem, s katerim je bil počaščen »Pluto Februus«, bog rodovitnosti. Pred vsem, kar se je znova začelo, torej tudi v življenju narave, sta bila potrebna sprava in očiščevanje, če so hoteli, da je dalo sonce zemlji novih moči in življenja.

V krščanstvu obhajamo 2. februarja prvega izmed mnogih Marijinih praznikov v letu: praznik Marijinega očiščevanja ali tudi darovanje Gospodovo ali svečnica. Praznik Marijinega očiščevanja se imenuje zato, ker je bila po Mojzesovi postavi vsaka žena po porodu sedem dni nečista in je smela šele po nadaljnjih 33 dneh — torej po 40 dneh — stopiti v svetišče. Darovanje Gospodovo pa se ta praznik imenuje v spomin na dogodek, ko je Marija nesla Jezusa po judovski obredni postavi kot prvorojenca v tempelj in ga Bogu darovala. Če je judovska žena rodila deklico, je čas očiščevanja trajal celo 80 dni, ker se

je mati morala očistiti tudi namesto deklice — hčerke. Ko so bili dnevi očiščevanja končani, je prišla v tempelj do Nikanorjevih vrat (med dvorom žena in dvorom Izraelcev), kjer jo je sprejel duhovnik in jo blagoslovil. Nato je darovala enoletno jagnje kot žgalni dar in golobčka ali grlico kot spravni dar. Če je bila uboga in ni premogla jagnjeta, je namesto njega darovala kot žgalni dar golobčka ali grlico, skupaj torej dva golobčka ali dve grlici. Pri tem darovanju v templju, ki ga nam opisuje evangelist Luka (2,25—35), je starček Simeon vzel v naročje božjega otroka, zahvalil Boga in rekel:

»Zdaj odpuščaš, Gospod svojega služabnika po svoji besedi v miru; zakaj videle so moje oči tvoje zveličanje, ki si ga pripravil pred obličjem vseh narodov; luč v razsvetljenje poganov in slavo Izraela, tvojega ljudstva.«

In ko jih je blagoslovil, je starček Simon rekel Mariji: »Glej, ta je postavljen v padeč in vstajenje mnogih v Izraelu in v znamenje, kateremu se bo nasprotovalo...« Ker je starček Simeon pozdravil Kristusa kot luč, blagoslavja Cerkev na ta dan sveče, s katerimi gredo v procesiji in z njimi svetijo tudi med mašo. Na blagoslavljanje sveč in na njihovo rabo je v našem ljudstvu navezanih veliko navad. Sveta Cerkev prosi božjo dobrotljivost v obredni molitvi pri posvečevanju sveč, naj bi bile blagoslovljene sveče ljudem, kjerkoli so — na suhem ali na morju — v dušno in telesno korist; naj verniki v svetišču božje slave z njimi vred tudi sami sebe darujejo; kakor svetloba blagoslovljenih sveč preganja nočno temo, naj tudi nevidni ogenj sv. Duha razžari srca, da bo iz njih splahnela vsa slepota strasti in da bodo verniki hrepeneli le po Bogu in po tem, kar je božjega.

Sonce je do 19. februarja v znamenju vodnarja, nato v znamenju rib. Vodnarja so nekoč predstavljali zmerom kot moža, ki toči iz dveh vrčev vodo. To je bil tudi simbol kmeta, ki obdeluje zemljo, jo namaka in v potu svojega obraza skrbi, da vse lepo uspeva.

In kaj pravi ljudski vremenar o svečanu? Takole: Bolje je svečana videti na polju volka kakor v srajci moža. — Bolje je volka v hlevu imeti, kakor se na soncu o svečnici greti. — Če konec svečana sever brije, dobre nam letine up zasije. — Kar svečana ozeleni, se rado posuši — Svečan iztegne dan.

Slovensko ime za februar je svečan. Nekateri si ga razlagajo od besede sveča, v resnici pa se je imenoval prvotno »sečen«, »sečan« od besede seči, sečem, ker je bilo v tem mesecu treba sekati les, preden je postal mužen; pozneje pa se je naslonilo ime na praznik »svečnico«.

Če pravi ljudski pregovor, da svečan iztegne dan, opazimo še bolj v marcu, da se dan res »potegne«. In res, sonce se hitreje vzpenja v zenit, v marcu se srečata mrzla in topla, temna in svetla polovica leta. Vsa narava se prebujata in zato nič čudnega, če se je z marcem začelo leto starih Rimljanov. Toda vse, kar je novega, ogroža staro; zlasti od človeka zahteva pomlad, da napne svoje moči. Pomladi ljudje mrjo, pravi star pregovor. In drugi: Kogar je bolezen pozimi priklenila na posteljo, tega marec pobere. Dve stvari sta, ki označujeta marec: življenje in smrt. Vendar je novo, prebujeno življenje močnejše od smrti. Umre le tisto, kar je smrti zapisano. Marec je mesec spomladanskega enakočaja, začetek koledarske pomladi. Ime ima po rimskem bogu pomladi in poznejšem bogu vojne — Martu (Martius). Pravzaprav je bil v starem Rimu ves mesec posvečen temu bogu, čigar simbola sta sulica in plužni bik. V marcu se je začel čas vojnih pohodov po dolgem zimskem počitku od oktobra sem. Z začetkom bojne dobe so v zvezi slovesnosti, ki so jih prirejali Martovi duhovniki salii (salijci), tako imenovani po obrednem plesu, ki so ga plesali — salire pomeni skakati, plesati). Kako star je bil ta Martov kult, potrjuje to, da svete pesmi, ki so jo peli ob tem praznovanju, tako imenovane carmen saliare,

že za Cicerona niti izobraženi Rimljani niso več razumeli, ker je bil obredni jezik že tako tuj občevalnemu jeziku. Marta kot boga vojne so v tem mesecu častili tudi s posvetitvijo trobent — tubilustrium, in z velikimi konjskimi dirkami — equiria, pri katerih so zmagovitega konja slovesno žrtvovali Martu. Ponejše so v tem mesecu prirejali na Martovem polju (campus Martius) velike preglede vojske, podobne sedanjim paradam, navada, ki se je ohranila še do frankovskih vladarjev v 8. stoletju, ko se je na »marčno polje« zbrala velikanska množica ljudi.

Posebno stara rimska navada kaže dvojno vlogo Marta kot boga vojne in pomladi. V časih hude stiske so mu zaobljubili celo prvence bližnje pomladi in ljudeh in živini, torej vso rast leta. V zgodovinskem času so za žrtvovali samo še živino, vtem ko so za orožje sposobne mladeniče zaupali Martu kot njihovem vodniku in jih napotili iz mesta, da si z orožjem v roki prisvoje nova bivališča (ver sacrum — sveta pomlad).

Mnogi prazniki klasične antike nam pokažejo Marta kot boga narave, pomladi in leta. Že 1. marec, kalendae tega meseca, so veselo praznovali kot rojstni dan boga in hkrati tudi rojstni dan njegove božanske matere Junone, ki je po neki pripovedki spočela svojega sina z vonjem neke pomladne cvetlice. 15. marca so praznovali tako imenovane mammuraliae, pri katerih so Marta kot razcapanega starca (simbol minulega leta) salijci z belimi palicami podili. V drugi polovici meseca so obhajali praznik svatbe Marta z Nerio, boginjo zakona; dan pred tem praznikom so pridrili hudomušno slavje Anne Perennae (annus — leto) v spomin na dogodek, ko jo je Minerva zagodla Martu, v katerega je bila zaljubljena in mu poslala v temno spalnico staro mamko Anno. Anna Perenna je bila staroitalska boginja začetka in konca leta, po Ovidu pa boginja lune; njen praznik znova se vračajočega novega leta so obhajali zelo veselo. Ljudem se je prikazovala zdaj kot starka, zdaj kot mladenka.

Kot Mars Silvanus je bil bog varuh vseh živali in so mu ljudje žrtvovali, da bi jim naklonil ugodno rast, dobro letino, ljudem in živini pa zdravje. Mars ima mnogo skupnega z grškim Apolonom: isti čas praznikov, enake attribute (lovor, jastreb, volk), oba sta pokrovitelja naseljencev, ustanovitelja mest, preroška bogova, zaščitnika posevkov pred grdim vremenom, živine pred boleznimi, ljudi pred kugami. Vendar se Mars po svojem značaju razlikuje od veselega boga muz. Mars je trd in krut, bog vojne v pravem pomenu besede. Nekateri izvajajo njegovo ime od la-

SLANI FILETI INČUNOV
DELAMARIS IZOLA

tinške besede mors, kar pomeni smrt. Morda to tudi drži.

Kot bog vojne Mars pri Rimljanih ni bil na tako slabem glasu kakor pri Grkih njihov Ares, ki je prinašal samo razdejanje, sovraštvo in jezo. Značilen za ta prezir boga vojne pri Grkih je prizor v petem spevu Homerjeve Iliade, ko se Ares pritožuje svojemu očetu Zeusu, da ga je njegova hči Palada Atena v boju pred Trojo ranila po roki smrtnika. Na to sinovo pritožbo je odgovoril »oče bogov in ljudi« takole:

»Kaj bi posedal le-tod in se cemeril, junak ti
dvolični!
Najbolj si mrzek mi ti med vsemi bogovi v
Olimpu!
Večen prepir ti je vseč, so ljube vojske ti in
boji...«

(Homer-Sovre, Iliada, V. 889—891)

Na mnogih krajih ga imenuje Homer: »Ares, morilski ti Ares, krvavi zidov razdiravec.« — Popolnoma v drugačni vlogi nastopa rimski Mars, posredni ustanovitelj mesta Rima: bil je oče Romula in Rema, ki mu ju je rodila vestalka Rea Silvia. Mars kot nevidni voditelj rimskih legij, ni le rušil, ampak tudi gradil in podvrženim deželam prinašal kulturo in civilizacijo.

Stara modrost zvezdoslovja je istovetila planet Mars z mitološkim Martom. Zvezdoslovci so skušali gotove snovi v zemlji imeti za zemeljske »otroke« planetov in so tako pripisali svinec Saturnu, baker Veneri, zlato Soncu, Marsu pa železo, torej najbolj razširjeno kovino, ki je tudi v morjih, rastline jo imajo v klorofilu, ljudje in živali pa v krvi.

V marcu stopi sonce v znamenje rib.

Slovensko ime za marec je sušec; tudi brezen so ga nekoč imenovali. Marčno vreme je važno za vse spomladansko obdobje. Ljudski vremenar pozna njegovo zvitost, jezo in hudomušnost. Takole pravi o njem: Ako sušca grmi, dobra letina prihiti. — Brezen če z rilcem ne rije, pa z repom vije. — Brezen je desetkrat na dan jezen. — Brezen vsako uro jezen. — Preveč dežja v sušcu ni dobro, zato pravi pregovor: Če je v sušcu zemlja preveč pila, bo poleti toliko manj dobila. — Če je lepo vreme, spet ni dobro: Če se sušca da orati, aprila ti bo jokati. — Ali: Če sušca ovce po paši blejajo, se v aprilu v ovčarno zaprejo. — Kar v breznu zraste, april pobrije. — Kar že sušca zeleni, rado se posuši.

Oh, breznov sneg, oh, breznov sneg,
toplote mehke trdi beg!
Prigrevalo je nekaj dni,
a danes mete in praši.
Oh, breznov sneg, oh, breznov sneg,
toplote mehke trdi beg.

(Fran Levstik: Breznov sneg)

Če o marcu pravimo, da je jezen in če z rilcem ne rije, rad potem z repom zavije, pravimo o aprilu, da je muhav, nič mu ne zapremo in za marčeve obljube, da bo aprila več sonca, se ta muhasti mesec ne zmeni dosti, raje nam jo zagode. Odkod njegovo ime? Ovid ga v svoji koledarski knjigi »Fasti« izvaja iz latinske besede aperire, kar pomeni odpreti. Mislil je na zemljo, ki se spomladi odpre: svetloba, toplota in življenje obudijo zemljo, da iz njenega naročja zraste bogastvo narave. Tudi sloviti učenjak Marcus Terentius Varro, ki se je ukvarjal z raziskovanjem rimskih starožitnosti, daje prednost tej razlagi, omenja pa tudi drugo, ki se zdi moderni znanosti sprejemljivejša in sodi, da je ime april v zvezi z grško boginjo Afrodito, rimsko Venero.

Potemtakem naj bi bil april posvečen Veneri, ki so jo v Italiji častili kot zaščitnico zaljubljenecv in boginjo ljubezni sploh. Prvotno je bila pravzaprav staroitalska boginja pomladi in vrto, zaščitnica vseh, ki so se ukvarjali z zemljo, torej vrtnarjev, viničarjev in kmetov. Šele pod vplivom grškega kulta so jo začeli častiti kot boginjo ljubezni. V Veneri se združuje zemeljska ljubezen s kozmično, kakor jo je opeval veliki rimski pesnik in filozof Lukrecij v svojem posvetilu k pesnitvi »O naravi stvari« kot »veselje bogov in ljudi, dobrotno Venus, ob prihodu katere se razbeže oblaki in se zemlja odene s cvetjem.« Rimljani so jo častili na razne načine: kot cvetlično boginjo Floro, kot božanstvo sloge — concordiae — kot boginjo, ki prinaša srečo — Venus Felix, in boginjo zmage — Venus Victrix. Ker je bil praoče Rimljanov

Enej Venerin sin, so se ti sklicevali na božanski rod in iz njega utemeljevali svoje poslanstvo.

Kot rojstni dan Venere so v rimski državi obhajali prvi dan tega meseca, ki je tako vtisnil pečat vsem naslednjim tednom. Prvi april, Venerin dan, je v prihodnje prevzel pri mnogih narodih poseben značaj; postal je dan aprilskih šal. »Po april pošljemo« nekoga, se pravi, da nekoga potegnemo, da ga pošljemo »v kraljestvo neumnosti in slepila«, kjer se sam znajde kot bedak in tepec. O nastanku teh aprilskih šal je mnogo razlag, vendar nas nobena ne zadovolji, kar pomeni, kako daleč v davnino sega njihov izvor. Nekateri menijo, da so običaji z aprilskimi šalami v zvezi z muhastim aprilskim vremenom, ki ima včasih ljudi res za norce. Toda aprilске šale poznajo tudi v deželah, kjer april ni tako muhast, na primer v Indiji, kjer ima njihov spomladanski praznik »Huli« podoben značaj kakor pri nas prvi april. Drugi narodopisci se sklicujejo na to, da se v Franciji in Italiji oni, ki ga pošljejo po april, imenuje »aprilska riba« (poisson d'avril), Frizi pa mesec april sploh imenujejo »Feskmaan«, Švedu pa se onemu, ki je nasedel aprilski šali, smejejo: »April, april din dumma sill« (t. j. ti neumni slank). V vseh teh razlagah je verjetno nekaj resnice, zlasti če pomislimo, da je ponekod zadnji april prav tako povod za razne šale in potegavščine kakor prvi. Ponekod sta tudi prvi in zadnji dan meseca maja za take šale in potegavščine, iz česar bi mogli sklepati, da je ves pomladni čas v znamenju neumnosti. Naj bo izvor tem aprilskim šalam tak ali drugačen, nekaj simboličnega je tudi v tem; to namreč, naj bodo potegavščine opozorilo za prihodnje čase, opomin k resnosti, k zbranosti, ki ju terjajo čas, delo in življenje.

V germanski Evropi se je april imenoval »Ostermonat«, po keltsko germanski Ostari, boginji jutranjega sonca, ki vzhaja na vzhodu. Nemško ime za veliko noč — Ostern in angleški easter imata svoj izvor v predkrščanski, germanski podobi. Tudi nekatere velikonočne navade, ki jih poznamo tudi pri nas, izvirajo iz tega časa, tako na primer zajček in pirhi: oboje je atribut Venere oziroma Afrodite. Razlagajo si ju navadno kot simbola rodovitnosti. Jajce je indoevropski pomladni simbol. V krščanstvu je postalo simbol Kristusovega vstajenja in ga srečujemo med velikonočnimi jedmi vseh narodov s krščanskim izročilom. Jajce je bilo v vseh časih simbol kozmosa in v mnogih orientalskih mitih beremo o »prajajcih«, iz katerih se je razvilo stvarstvo. Ko tako skušamo raz-

ložiti prastare običaje in navade, se zavedamo, kako zelo še zmerom živimo od dediščine davno minulih časov, da komaj moremo še doumeti njihov izvor in so v marsičem naše razlage oprte zgolj na ugibanje.

Ozvezde, v katerem je zdaj sonce, se imenuje oven.

Na račun aprilskega vremena je nastalo med našimi kmečkimi ljudmi mnogo pogoovorov, tako na primer: April sedemkrat na dan kmeta s polja spodi. — Aprilsko vreme — konjska čud. (Oba sta muhasta.) Vendar mora biti april deževen, ker posevki potrebujejo mokrote. — Če je april deževen, kmet ne bo reven. — Mokrota v aprilu, pridelkov obilo. Malega travna je za vsakim grmom dež in sonce. — Mali traven ima devet vremen na dan. — Več ko ima leto dni, aprila vreme se spremeni.

April je mesec prošnjih dni, prošnjih procesij za lepo vreme. Ko med goricami, med polji in travniki, njivami in vrtovi zacveti pomlad, se po potih med polji vijejo Markove procesije. Markove procesije so prošnja za božji blagoslov, so velik praznik upanja. Zavoljo goric, zavoljo njiv in polja, ki jim naši kmečki ljudje ne morejo dati drugega kot delo, skrb in ljubezen. Zakaj kdo jih more varovati pred pozebo, kdo more pregnati točo, kdo dati sadove upanju in trpljenju, če ne Bog? Ko pomladi ozelenel polja, zacvetijo bregovi in ozelenijo gorice, se z novo silo oglasi v kmetovem srcu želja po bližini Boga. Zato se iskrijo po vseh bregovih, ki se tlačijo v široko obzorje Slovenskih goric ali se stiskajo na gričih med gorenjskimi, dolenskimi in notranjskimi hribi, neštete bele cerkve, ki nosijo imena priprošnjikov in patronov slovenske zemlje.

MAJ — VELIKI TRAVEN

V maju se nam zdi, kot da sta nebo in zemlja sklenila zavezo. Vse zeleni in cvete, vsa zemlja se odeva kar najbolj prajčne. V barvah in vonju, v oblikah in zgradbi cvetja in zelenja se izraža nekaj duševnega. Zvončki in spominčice, lilije in vrtnice, mačehe in šmarnice, dišeča perla in kačnik, breskve in češnje, hruške in jablana, ob živih mejah glog in krhlika; v gozdu cveto iglavci in listavci; smreka, jelka in bor odpirajo svoje polne prašnice, iz katerih se v pomladnem vetru vsipajo celi oblaki rumenega prahu. Bukev in hrast se odeneta v čudovito zeleno listje. Travniki so kakor ena sama cvetlična preproga.

ARGO

pionirska znamka
hitro
pripravljenih jedi

Rimljani so imenovali mesec maj po boginji Maji, ki se je imenovala tudi Maiesta. Nekateri razlagajo to ime tudi drugače: maj, latinski majus, se imenuje po Jupitru s priimkom Majus. Verjetnejša je prva razlaga. Po mitologiji je bila Maja (Maia) Jupitrova hči in žena Vulkanu, boga ognja. Njen otrok je bil Merkur, zaščitnik trgovine, plovbe in prometa, pa tudi mojster kraje. Vsekakor je beseda Maia sorodna s sanskrtskim korenem mah, kar pomeni: postati večji, to je rasti, in z latinskimi besedami magnus — velik, magis — več, in verjetno tudi z magia, to je obvladanje moči, ki dajejo rast. Nekateri razlagavci spravljajo to božanstvo tudi v zvezi z maloazijsko »Magna mater« (Velika mati), ki je vtelesovala moči vse hraneče zemlje! Ljudje v davnih časih so se čutili mnogo bolj povezane z zemljo in so z velikimi slovesnostmi praznovali posamezna obdobja v njenem življenju; njene spremembe so primerjali s spremembami v svojem človeškem življenju. Podobno obhajamo danes krščanske praznike, ki pomenijo prav tako postaje našega lastnega duševnega bitja, ki se med letom neprestano spreminja. Se Kepler si je leta 1607 predstavljal zemljo kot živo bitje, nekakšno »žival«, katere duša prešinja vse zemeljsko telo: »Rastline in drevesa so lasje tega bitja, kovine njegove žile, morja njegova pijača...«

Brsteča narava narekuje tudi v človeku praznično razpoloženje, v katero se oglašajo še odmevi jurjevskih navad, ko ljudje okrasijo z raznim zelenjem vrata, okna, pa tudi živino in vozove. Po nekaterih evropskih deželah (tudi pri nas so dolenski fantje prvega majnika postavljali pomladni mlaj, smreko »pred hišo lepega dekleta«) postavljajo mla-

je, spet drugod zatikajo mlade brezove veje na hlevska vrata in skednje. Od leta 1890 je prvi maj tudi delavski praznik. Prvi maj ima še poseben pomen za nemške pokrajine zaradi »Valpurgine noči«. »Valpurgina noč«, to je noč od 30. aprila na 1. maj, ima v nemški ljudski veri približno isti pomen kot pri nas kresna ali Sentjanževa noč. Praznik prvega maja s starimi poganskimi običaji zelo slovesno obhajajo v skandinavskih deželah; povsod gore ognji, zvečer plešejo in pijejo. To noč jahajo čarovnice na metlah na Blocksberg, kjer imajo svoje orgije. Ni povsem jasno, zakaj se je to nenavadno izročilo o demonih tako trdovratno ohranilo prav ob tem datumu. Po stari ljudski veri je namreč noč pred vsakim velikim praznikom v letu noč strahov. 1. maj pa ni noben velik praznik ne v cerkvenem pogledu in ne praznik v zvezi z dogajanjem v naravi, kot je na primer Sentjanževa. Nekaterim je 1. maj praznik pomladi, čeprav je pravi pomladanski praznik velika noč. Datum tega praznika pa je odvisen od določenih konstelacij v vesolju, od stanja sonca, lune in zemlje: velika noč se namreč praznuje prvo nedeljo po prvi polni luni po spomladanskem enakonočju. V tej harmoniji s kozmosom so obhajali praznik pomladi zlasti v deželah severne Evrope že pred nastopom krščanstva. Smisel tega pomladnega praznika je bil zlasti pri germanskih narodih posvečen skrivnostim rojstva zemlje. Opis tega praznovanja nam je ohranil rimski zgodovinar Tacitus; ko je Tacitus to pisal — približno 100 let po Kr. — so bile mnoge izmed teh pradavnih navad ohranjene le še kot simbol nekdanjega velikega doživetja.

Katoliška cerkev že dolgo obhaja v maju posebne pobožnosti Mariji v čast; to so šmarnice. Pobožnost, ki so jo začeli imenovati po majniških cvetlicah, šmarnicah, so kmalu začeli opravljati tudi zunaj cerkve — na vasi, pri kapelicah in znamenjih. M. Turnšek je lepo opisal takšno vaško pobožnost: »Čudoviti so ti majniški večeri. Ko se stisne mrak in ljudje povečerjajo in zavzoni pri cerkvi ali vaški kapeli 'večno luč', glej, se sredi vasi ob svetem znamenju zbere vsa vas. Modri očetje in živahni mladeniči, skrbne matere in smehljajoča se dekleta, stare babice s stolčki in živ vaški otroški drobiž. Pred Marijino podobo prižgo sveče. Dekleta prično Marijino pesem, ki jo z njimi povzame staro in mlado. Sledi duhovno branje ali rožni venec z litanijami Matere božje. 'Molec', po navadi najpobožnejši in najuglednejši mož v vasi, ki molí tudi pri mrliču in je tudi sicer nekaj vaški 'svečenik', vodi vso pobožnost... Skrivnost je majniški večer. Na nebu žare biseri migljajočih zvezd, po sočnih tratah in mladnem žitnem bilju ubirajo svoj nočni spev črički, po cvetočih jablanah in hruškah žujnjajo hrošči in se spreletavajo prve šentjanževe muhe; v grmovju žgoli slavček in tudi vaški potok pošumljava in poživlja mehki božajoči majniški večer. Vse stvarstvo je kakor čudovita kitara, polna lepih melodij,

ki spremljajo molitev in petje verne soseske. Vse je kakor ena družina, zbrana okrog nebeske Matere Marije, pod katere varstvo se zateka...« V tem, da je sveta Cerkev izbrala ta mesec za tako posebno Marijino češčenje, je globok pomen. Kakor je mlaj, ki ga postavljajo v mesecu maju, podoba rajskega drevesa življenja, tako je Marija simbol naše duhovnega življenja.

Zvezdno znamenje meseca majnika je bik.

Med vremenskimi pregovori za mesec maj beremo: Če je majnika lepo, je dobro za kruh in seno. — Meseca maja mora biti tri dni mrzlo, če ni v začetku meseca, je pa na koncu. — Veliškega travna če pogostoma grmi, kmet se dobre letine veseli. — Najbolj znan vremenski svetnik v maju je sv. Urban, zato je od vremena na njegov god odvisna ne le dobra letina, ampak lepo ali grdo vreme za daljšo dobo. Če je na sv. Urbana dan (25. maja) lepo, rado suši se poleti senó. — Če na Urbana sonce sije, jesen polne sode nalije. — Sv. Urban jasen — jeseni hasen.

JUNIJ — ROZNIK

Junij, latinsko Junius, je tretji pomladanski mesec in hkrati prvi poletni mesec; 21. junija se začne koledarsko poletje. Junij je dobil svoje ime po najvišji boginji Junoni (Juno), zaščitnici žena, porodnic in mater.

Rimljani so jo večkrat upodabljali s škarjami, s katerimi odstriže popkavnico novorojenčka. Pri Junoni so žene prisegale, njej so darovale in se ji zaobljubljale. Vse zemeljsko ali posvetno življenje žena je bilo pod Junoninim varstvom v vseh treh obdobjih: kot device, matere in vdove. Boginjo so si predstavljali v raznih podobah in ji temu ustrezno dajali tudi različna imena: kot Juno Flunia je vplivala na mesečno čiščo, kot Domiduca je vodila srečen svatbeni sprevod, kot Juno Cinxia je zavezovala in odvezovala poročni pas, kot Juno Opigena je pomagala pri porodu.

Kot Jupitrova soproga je bila Juno hkrati kraljica nebes. Upodabljali so jo največkrat z diademom in s krono na glavi in z njenimi znanimi atributi, zlasti z lilijo in pavom. Ta je namreč po mnenju starih nosil zvezdno nebo na svojem perju in Juno je bila kot »Juno Urania« med zvezdami tako rekoč doma. Pavovo perje je sicer še ohranilo simbol njene moči, ko je sijaj starih bogov že davno zbledel: še v renesansi so slikali umetniki oči pavjih peres na peruti angelov, kajti zvezde so imeli za duhovne oči, iz katerih nas gleda božje oko in v katerih mi lahko vidimo to, kar je večnega.

O Junoni se je ohranilo mnogo mitov in legend, ki jo časte kot božanstvo sonca, zvezd in lune, kot vladarico ozračja in zaščitnico vsega zemeljskega.

V Rimu pa v mesecu juniju niso častili samo Junone, ampak tudi čuvarko ognja Vesto in predvsem Minervo. V pravadnem svetišču na Kapitolu so bili trije kipi: kip Jupitra, očeta bogov, z zlatimi strelami v roki, ter kipa Junone in Minerve s srebrnimi strelami v roki. Take so upodabljali tudi na starih rimskih kovancih. Juno je predstavljala simbol življenja (narave), Minerva pa simbol modrosti.

V juniju (pa tudi v maju) obhajamo binško. Ze Hebrejci so praznovali sedem tednov po veliki noči (pasha) tako imenovani praznik tednov. Binkošti so Judje praznovali kot zahvalni praznik za žetev. Ta dan so Bogu darovali prve snope žita. Praznik pa je bil posvečen tudi spominu na sinajsko postavo, ko je Mojzes med grmenjem in bliski in bučanjem trombe dobil deset božjih zapovedi. Sedem tednov po Kristusovem vstajenju so se prikazali tudi ognjeni plameni Sv. Duha nad glavami apostolov.

Dne 20. in 21. junija se začneta koledarsko poletje. 24. junija obhajamo god Janeza Krstnika, edinega svetnika krščanske Cerkve, kateremu je posvečen kot praznik ne njegov

SARDINE MIRAMAR
DELAMARIS IZOLA

smrtni dan, marveč njegov rojstni dan. Njegovo poslanstvo je bilo, da je v puščavi krščeval ter oznanjal krst spreobrnitve za odpuščanje grehov. Pri evangelistu Marku bremo, da je prihajala k njemu vsa Judeja in vsi Jeruzalemljani in so se mu dajali krstiti v reki Jordanu, spovedujoč se svojih grehov. Njegov krst je bil krst z vodo, o Jezusu pa je napovedal, da jih bo krstil s Svetim Duhom. Janezov krst je pomenil nekaj fizično-telesnega, Jezusov krst pa je bil duhovni krst, krst s Svetim duhom. Ob tem prazniku je nekaj simbolnega: god Janeza Krstnika se praznuje v času, ko stoji sonce najvišje, ko so nebesne moči čisto blizu zemlji in se po pradavnem izročilu v kresni noči dogajajo prečudne reči. Kresna noč ne sprosti samo vseh sil pošastnih bitij v naravi, ampak tudi v človeku neznane sposobnosti, da vidi in sliši stvari, ki so sicer nedostopne njegovim čutilom. V slovenskih ljudskih običajih je kres, čas sončnega obrata in edini večji poletni praznik, podobno kakor božič, čudežen dan, ki odkriva človeku njegovo bodočo usodo... Kres obhajamo na rojstni dan sv. Janeza Krstnika, zaradi česar imenujemo pri nas ta poletni praznik tudi Ivanje, Ivanovo, Šentjanževo ali Janževo. Na kresni večer nastiljajo hiše in hleve s praprotjo. Obenem s praprotjo potresajo po hiši in veži tudi cvetlice-kresnice. Po nekaterih slovenskih vaseh nastiljajo na kresni večer hišna tla z zeleno praprotjo v veri, da bo prišel sv. Janez Krstnik sam prenočit na steljo in da bo odvrnil od hiše vsako nesrečo, ki bi utegnila nastati zaradi strele ali požara. Praprot in razne ivanjske rože pa zatikajo v streho, na okna in vrata. Čudovit odsvit teh ljudskih običajev in verovanj je Murnova pesem *Šentjanževo*.

Praznični cikel starega cerkvenega leta nas spremlja zdaj pravzaprav le pol leta in siedi poti sonca na pol pota, ko se od temnega sredozimja (advent-božič) vzpne do najvišje višine na nebu. Podoba je, kot da naj bi prebujenje, cvetenje in zorenje v naravi spremljalo tudi naše notranje, duhovno prebujenje, cvetenje in zorenje.

Sonce stoji zdaj v znamenju dvojčkov.

Poglejmo še vremenskega preroka, kaj pravi za rožnik: Če rožnika sonce pripeka, pohlevno deži, veliko obeta žita, strdi. — Če rožnika toplo dežuje, kašte in uljnjake napolnjuje. — Če vinska trta ne cvete kresnika (junija), ostane le lesnika. — Junija je toliko dežja, da primoci zadnji korenini. — Važni vremenski dnevi v juniju so po stari ljudski modrosti: dan sv. Medarda, sv. Petra in Pavla, sv. Vida in sv. Janža (Janeza Krstnika): Ako sv. Medarda dan (8.) dežuje, štirideset dni dež še naletuje. Če je sv. Medard lep, je celo najlnejši kosec primoran spraviti seno suho in lepo pod streho. — Če sta Peter in Pavel jasna, bo letina krasna. — Če trs pred sv. Vidom (15.) ocvete, dobrega vina nadejati se smete. Dež na dan sv. Vida ječmenu ne kaže prida. Sv. Vida meglica pride po vince in pšenico. Kakršno je vreme kresnic, takšno

bo tudi žanjic. Kakršno vreme je rožnika bilo, bo tudi grudna se ponovilo. K kresni se dan obesi. O kresni se delo umesi. O kresu je dan tako dolg, da človek, če se skrči — vanj trči; če se stegne — pa vanj dregne. O kresu je tako dolg dan, če bi zjutraj kravo vodil, ima zvečer že tele.

Josip Murn

SENTJANŽEVO

Na nebu zvezde se prižigajo,
kresnice iz lesov se dvigajo
v poletno noč.

Cvetov zdaj čas in čudnih je semen,
vse polno gleda vejic iz slemen
v poletno noč.

Studenci tiho se pregibljejo,
kot v sanjah praproti se zibljejo
v poletno noč.

Vse polno gleda vejic mi iz koč,
obstal tam sveti Janez je, gredoč
v poletno noč.

Obstal tam sveti Janez je, gredoč,
do rane zore še kresnikujoč...
in vso to noč!

JULIJ — MALI SRPAN

Po sončnem obratu ali solsticiju (solstijem), konec junija, nastopi sonce počasi svojo pot navzdol, pot, ki severno zemeljsko poloblo naposled pripelje v temo in mrz. Toda na začetku te poti sonce sveti in greje

močnejše, to je čas rasti in zorenja; rast sicer polagoma ponehava in pod sončno pripeko začne dozorevati razno semenje. Z julijem se začne prva žetev, narava nam že pri-
naša svoje prve sadove: poleg sadja (jabolk in hrušk, višenj in zgodnjih sliv) nam ponujajo grede grah in fižol, špinačo in cvetačo, mladi krompir in kumare. Ljudska vera pa pozna tudi nevarnosti tega vročega letnega časa in nas svari, naj bomo v vsem previdni in zmerni. Marsikateri nedolžni rastlini so pripisovali v tem času strupeno moč, tudi živali so v tem mescu bolj nagnjene k boleznim kot sicer, zlasti k steklini. Se Cerkev je v srednjem veku domnevala, da je čas pasjih dni od 24. julija do 24. avgusta nesrečen čas in v teh tednih ponekod niti maševali niso.

Vtem ko ima prvih šest mesecev v letu svoje ime po bogovih, imata julij in avgust svoje ime po ljudeh, naslednja pa po številah. Julij ima svoje ime po Gaju Juliju Cezarju, odkar je ta izboljšal koledar s tako imenovano koledarsko reformo. Zmedi v rimskem koledarju so bili namreč krivi poskusi, da bi zenačili lunino leto s sončnim. Pred Cezarjem je bilo osnovano časovno štetje na štiriletnem ciklu, v katerem sta imeli prvo in tretje leto po 355, drugo 377, četrto 378 dni. Ta ciklus 1465 dni je bil za štiri dni predolg, zato so se prazniki in letni časi čedalje bolj odmikali od pravega časa. Leta 46 je bilo koledarsko leto resničnemu že za 67 dni naprej. Zato je Cezar uvrstil tri prestopne mesece, in sicer 22 dni med februar in marec, 22—23 dni med november in december. S tem je bil prehitke izravnane. Dalje je Cezar uvedel nov štiriletni ciklus, namreč tri leta po 365, eno po 366 dni. Ta pa je ustrezal tako dobro, da je napaka šele v 16. stoletju narasla na 10 dni. Zato je papež Gregor XIII. koledar na novo preuredil, in to tako, da ima prestopno leto vsakih 400 let trikrat izpasti. 1600 in 2000 sta prestopni leti, 1700, 1800 in 1900 pa navadna. V tem se julijanski koledar loči od gregorijanskega. Do Cezarja, ki je bil sam rojen 12. julija, se je ta mesec imenoval Quintilis, po staroitalskem koledarju peti mesec v letu. Cezar je imel namreč ime Julius, ker je bil iz slavne rodovine Julijcev, ene najvišjih in najbolj spoštovanih aristokratskih rimskih rodov, katere člani so opravljali najvišje državne službe. Že v 5. stoletju pred Kr. so bili Julijci konzuli, s Cezarjem pa je izumrl ta rod. Kot velik vojskovedja, politik in reformator je izkrjavljal pod bodali morilcev, ko mu je bilo 56 let. Augustus je šele po posvojitvi postal Julijec. Julijci so se imeli za potomce boginje Venere — Afrodite, zaščitnice Troje. Njen sin Aeneas

— Enej se je namreč rešil iz goreče in razdejane Troje in prišel v Italijo. Njegov sin Askanij ali Julus je dal Julijcem ime. Največji Julijec je bil vsekakor Cezar — cesar! Osebo ime pojem za označitev poklica! Edinstven primer v zgodovini! Torej po tej veliki zgodovinski osebnosti ima mesec julij svoje ime.

Julij se imenuje po starem slovenskem imenu mali srpan, mali srpnik ali samo srpnik, kajti to je mesec prve žetve, mesec z najtoplejšimi dnevi v letu, s »pasjimi dnevi«, ki se začno 24. julija, ko se prikaže na jutranjem nebu »pasja zvezda«
Sirius. Mesec julij označujejo nekateri za mesec ženskih godov. In res v tem mesecu godujejo — poleg dveh Marijinih praznikov — Marjeta in Marija Magdalena, Ana in Marta. Koledar v juliju se spominja tudi treh velikih prerokov: Izaija (6.), Elija (20.) in Danijela (21.). Hebrejci resnice, da je Bog svet ustvaril, niso odkrili sami, ampak jim jo je Bog razodel »po prerokih«. Ko so pa to resnico spoznali in verovali, jim je postala temelj in izhodišče vsega njihovega razmišljanja o sebi in o svetu. A vse to spoznanje Izraelcem ni prišlo naenkrat, ampak postopoma; nosilci in razlagavci tega razodetja pa so bili preroki. Prerok je človek, ki je od Boga poklican in poslan, da ljudem razlaga »znamenja«
časa, znamenja zgodovinskega zorenja, se pravi, zorenja božjega odrešitvenega dela. Preroške knjige so cvet starozaveznega slovtva. V njih je učlovečenje božjih misli v stari zavezi, kot priprava na »razodetje božje pravičnosti brez postave«
(Rimlj 3, 21) doseglo svojo popolno in dovršeno obliko. Prerok Elija je živel v devetem stoletju pred Kr. in ni ničesar napisal. Ob Jezusovem spremenjenju na gori (Mt 17, 1 sl.) se kot predstavnik prerokov ni prikazal kateri izmed prerokov-pisateljev, ampak Elija, ki ni ničesar napisal. Izaija, eden največjih tako imenovanih klasičnih prerokov je bil genialno nadarjen. Videl je, da ima Bog svoj načrt z zgodovino izvoljenega ljudstva. Vsebinsko in cilj božjega načrta more človek spoznati samo v luči vere v pravega Boga. V tej luči bo spoznal, da je obstoj narodov zasidran samo, če se oklenejo Boga, svojo voljo vskladijo z njegovo voljo in vanj zaupajo. Narodu pa, ki te vere in tega zaupanja v Boga nima, konec koncev ni obstanka (7, 9). Vsi tako imenovani zgodovinski dogodki in pretresi so le gradivo v božjih rokah, ki ga Bog porablja za izvršitev svojega načrta. Naj bodo narodi še tako mogočni, naj imajo še tako velike zavojevalne in uničevalne načrte, izvršili jih bodo le toliko, kolikor jim to dopusti božja

ARGO

fižolova minestra z mesom

DELAMARIS

previdnost. Ko pa hočejo od Boga jim dovoljeno mejo prekoračiti, jih Bog zavrne, in njihova moč se razbije. »Ob večernem času, glej, strahota! Preden zasveti jutro, jih ni več!« (17, 14). — Po judovskem izročilu je preroka Izaija dal kralj Manase (687—642) z leseno žago prežagati. Rimski martirologij ga imenuje 6. julija kot mučenika. — Prerok Danijel (kar pomeni »Sodnik je Bog«) je pri prvi preselitvi Judov I. 605 prišel iz Jeruzalema v babilonsko sužnost. Jedro njegovih prerokb so vidanja, v katerih gleda Danijel uničujočo sodbo božjo nad svetovnimi državami in prihod Mesijev. Prerokov grob kažejo v Suzi. Rimski martirologij pa se ga spominja 21. julija.

Mesec julij je v znamenju raka.

Kaj nam povedo vremenski preroki v tem mesecu? Star vremenski pregovor pravi: Leto in zima se srečata na dan Marijinega obiskanja. In spet drugi pregovor: Če Mati božja (2.) v dežju leto obiskuje, nazaj s hriba tudi v dežju pripotuje in dež za štiri tedne oznanjuje. — O Mariji Magdaleni pravi takole:

Magdalena
rada joče
kot otroče.

To pomeni, da rado dežuje. In še o Magdaleni: Ako se sv. Magdalena (22.) solzi, rado potem še bolj deži. — Če je Jakob (25.) lep, mrzli bodo svetki (božič), a obilna bo jesen — je znano vsem ljudem. O sv. Jakobu gre grozdje na božjo pot, o sv. Jerneju pa nazaj pride. — Sv. Jakob žito zori, čeprav se sonce kuja. — Sv. Marjeta (13.) grom in strelo obeta. — Sv. Urh (4.) in sv. Marjeta kače paseta. —

AVGUST — VELIKI SRPAN

Ozračje in zemlja sta v avgustu nasičena s svetlobo in toploto. Vendar se že oglašajo prvi znanilci zime, čeprav smo še sredi pasjih dni. Kukavice in štorclje se v avgustu že selijo, tudi kobilar in srakoper se odpravljata na zgodnjo selitev. Če pa pogledamo na vrt, se nam zdi, kot da se poletje kar pomlaja — samo razkošje v cvetju in zelenju.

Mesec Avgust ima svoje ime po cesarju Avgustu, ki je kot Cezarjev posinovljenec končal njegovo veliko delo, utrdil rimsko kraljestvo, ki je za njegove vlade doseglo največji razmah. Cezar je bil v svojih načrtih silno velikopotezen, Rimu je hotel vladati kot kralj; v bojih si je nabral lavorik, slovel je kot eden prvih govornikov Rima, s herojsko vero v usodo je stopal nezadržno proti cilju — postati gospodar sveta. Njegov posinovljenec Avgust je bil v svojih prizadevanjih modrejši in umirjenejši. Tako se nam zdi tudi po njem imenovani mesec v nasprotju z julijem bolj umirjen in harmoničen, njegova vročina znosnejša, ker smo se že navadili nanjo. Šele zdaj moremo poletje prav uživati, ker se je naš organizem navadil nanj.

Ime Augustus je podelil senat cesarju Oktaviju šele leta 27. pred Kr. Beseda 'augustus' izhaja iz grške 'sebastos' in pomeni 'zvzvišeni', 'častitljivi'. Dolgo so to besedo napak razlagali iz latinske 'augere', kar pomeni množiti, pomnožiti; vendar Avgustov častni priimek pomeni nekaj drugega, pove nam namreč, da cesar zasluži spoštovanje, kot so ga v Orientu izkazovali ljudem, ki so jih oboževali. Augustus je bil torej prvi Rimljan, ki so ga še za življenja oboževali, medtem ko je bil Cezar tega češčenja deležen šele po smrti z imenom »divus Julius«. — Avgust je bil v resnici velik cesar, ustanovitelj mogočnega rimskega cesarstva, ki pa mu je znal ohraniti oblike republike. Skrbel je za red in mir v državi in v provincah. Uspelo mu je, da so po dolgem času zaprli vrata Janovega svetišča in so rimske legije počivale, ker jih ni ogrožal noben zunanji sovražnik; uspelo mu je tudi, da je zatrl dolgotrajno državljansko vojno, v kateri je padlo na tisoče rimskih meščanov. Po vsem tedanjem rimskem cesarstvu sta se širila rimsko pravo in kultura, ki sta postala osnova evropske kulture. Ovid, Tibul, Propert in Livij so spravili rimsko pesništvo in zgodovinopisje na raven klasične grške dobe. Cezar Avgust je bil osebni prijatelj treh pomembnih mož, ki so vsak po svoje prispevali k njegovi nesmrtni slavi: to sta pesnika Vergil in Horac, in Mecenas, podpornik pesnikov. Rim je v tem obdobju miru tako dozorel, da je mogel sprejeti dedščino Grkov na vseh področjih umetnosti in znanosti, jo obogatiti in posredovati dalje. Avgust je to nalogo uvidel, jo pomagal uresničiti in kot eden izmed redkih vladarjev v svetovni zgodovini spoznal pomen svojega poslanstva. V tem mirnem zgodovinskem raz-

voju, v tem sijaju antičnega sveta, ki za cesarja Avgusta dejansko doseže višek, je bil rojen Odrešenik sveta — Jezus Kristus. »Tiste dni je od cesarja Avgusta izšlo povelje, naj se popiše ves svet...« beremo v svetem pismu (Lk 2, 1-2). »Ves svet« je rimsko cesarstvo, ki je obsegalo skoro ves tedaj znani svet. Mesec avgust, ki se je poprej imenoval sextilis (šesti mesec, šesto od marca, s katerim so prvotno Rimljani začeli novo leto), je bil pomemben v samem življenju cesarja Avgusta: v tem mesecu je bil namreč prvič izvoljen za konzula, v tem mesecu je premagal Egipčane in v tem mesecu je trikrat kot triumfator vkorakal v Rim, prav tako je avgusta meseca končal dolgotrajno državljansko vojno. — Sredi avgusta so v Rimu obhajali praznik boginje Diane. Danes prav tako na ta dan (15. avgust) obhaja katoliška Cerkev praznik Marijinega vnebovzvetja. Nekoč so ga obhajali s procesijami, z duhovnimi igrami, s cerkvenimi in ljudskimi prazniki, danes pa z romanji. Čas od praznika Marijinega vnebovzvetja do Marijinega rojstva (8. sept.) ali od velike maše do male maše ima tudi v našem ljudskem izročilu svoje posebnosti. Ti tedni veljajo za posebno obilni blagoslova, narava je v tem času ljudem naklonjena, rastline niso strupene, hrana, ki jo uživamo, je posebno blagodejna in ves čas ugodna za zdravljenje. V mnogih krajih v tem času zbirajo zdravilne rože, jih povežejo v šopek in nesejo v cerkev blagoslovit.

V avgustu stoji sonce v znamenju leva. V krščanstvu je lev simbol evangelista Marka; ta simbol so pogosto upodabljali v srednjem veku in v renesansi.

V avgustu se poletje prelomi. Lepo vreme na sv. Lovrenca dan (10.) nam obeta lepo jesen, tako lepo, da se še vol smeje, ker bo dosti paše. Koliko lepih pregovorov je navezanih prav na god sv. Lovrenca: Sv. Lovrenc že v rokavicah mašuje. — Lovrenc v vodo kamen vrže, ne hodi v njó, mrzla je že. — Sv. Lovrenc — vsaka voda kot zdenec. — Po vremenu sv. Jerneja (24.) rada vsa jesen se nareja. — Sv. Lovrenc mašuje v rokavicah, sv. Jernej pa v kožuhu. — Mesec avgust mora kuhati vino, september pa peči. — Veliki srpan kar ne skuha, kimavec tudi ne prekuha. — Srpana, če veter zvedri, vreme dolgo še trpi.

Ljubim ta tihi avgustov dež,
ki ohladi gozdove, polja,
to sivo nebo, ta hladni veter,
ki prihaja v tišino srca.

Tiho prihaja v sproščeno srce,
ki je žalosti tiho odprto,
v otožju je veselo sedaj,
nič več ni ubito, potrto.

Vse se je izpolnilo sedaj,
sivi, otožni oblaki dehtijo,
sredi dežja in sredi polja
mokri, temni topoli šumijo.

Srečko Kosovel

September je prvi jesenski mesec, dnevi so krajši, prve megle ob zgodnjih jutrih hladijo ozračje. Njegovo prozaično ime prihaja od latinske besede septem — sedem, kar pomeni, da je bil po starem rimskem koledarju sedmi mesec v letu. Na isti način se imenujejo oktober osmi, november deveti in december deseti mesec. Čudno, da ti štirje meseci vendarle niso označeni s kakšnimi drugimi imeni. Nekateri menijo, da zato, ker so se ljudje najpogostejše navadili na dolgočasno jesen. Ni jim pomenila nič posebnega v letu, nobenih posebnih praznovanj ni bilo v tem letnem času, niti pri Rimljanih ne. Tacit poroča celo o Germanih, da so jim pojem in darovi jeseni skoraj neznan v primeri z drugimi letnimi časi: »Hiems et ver et aestas intellectum ac vocabula habent, autumnus perinde nomen ac bona ignorantur« (Germ. c. 26). Rimski zgodovinar sklepa to po tem, da so se germanski rodovi ukvarjali samo s poljedelstvom, ne pa tudi s sadjarstvom in vrtinarstvom, ki pomenita že popolnejšo stopnjo kmetijstva.

Vendar poznamo tudi iz starih časov ljudstvo, ki je jesen doživljalo zelo močno in prav ob tem letnem času obhajalo pomembne praznike: to so bili Hebrejci stare zaveze. Novo leto so začeli s pomladanskim enakonočjem, državljansko novo leto pa so obhajali ob jesenskem enakonočju 1. tišrija (september—oktober). To je bil »praznik spravljanja ob koncu leta«, ko so pospravili svoje pridelke s polj. Tudi moderni izraelski koledar začenja leto s tem novim letom, 1. tišrija (po našem 15. septembra). Temu prazniku je sledil praznik spravnega dne, 10. tišrija. Praznovali so ga s počitkom kakor so

toto. Potem je bil na vrsti šotorski praznik, ki je trajal od 15. do 23. tišrja: »Petnajsti dan sedmega meseca pa, ko pospravite pridelke dežele, praznujte Gospodov praznik sedem dni; prvi dan bodi popoln počitek in osmi dan bodi popoln počitek. Prvi dan si vzemite sadja žlahtnih drevin in palmovih mladik in vej gostolistnatega drevja in potočnega vrbja ter se radujte pred Gospodom, svojim Bogom, sedem dni...« (3 Mojz 23, 39 sl.).

September je tudi pri nas mesec, v katerem se zahvalimo za pospravljeni pridelek. Čas med veliko in malo mašo pa je čas romanj zlasti k Marijinim božjim potem. Hvaležnost do zemlje in Bogu za njegov blagoslov se kaže že v mnogih navadah in običajih ob žetvi. V raznih deželah so po mnogih krajih izbrali za ta dan soboto. Kmetje gredo molče s svojimi družinami na polje, nobene besede niso smeli spregovoriti. Ponekod so ta dan nosili izključno belo obleko. V katoliških deželah gredo ljudje navadno k jutranji maši; ponekod neso prvo klasje v cerkev, drugod z njim okrase oltar. Spet drugod imajo navado, da prvi klas vržejo opolnoči skozi zadnja skednjena vrata »za angele«. Po opravljeni žetvi obhajajo še danes ponekod žetveni praznik, ki je združen z mnogimi zelo stariimi običaji. Sploh je september čas praznikov, žegnanj, romanj in sejmov. Žal, da mnoge izmed teh starih lepih navad izginjajo, ali pa izgubljajo prvotni pomen in namen in so postale le še sejske prireditve, združene s plesom in popivanjem, kar je daleč od prvotne duhovne zveze s takimi praznovanji.

Ponekod na deželi imenujejo september tudi »Mihelov mesec« (god sv. Mihaela 29. sept.). »O svetem Mihel je vse zrel«, pravi pregovor. Njegovo ime pomeni »Kdo je kakor Bog? Ze stari Judje so ga častili kot angela varuha, in prerok Danijel ga imenuje velikega kneza, ki se poteguje za sinove izraelskega ljudstva. Sveto pismo nam pripoveduje na več mestih, kako je posegal v zgodovino izvoljenega ljudstva; po legendi je bil nadangel Mihael tisti, po katerem je Gospod govoril Abrahamu in ki mu je zaklical iz nebes, ko je hotel zaklati sina Izaka in ga darovati: »Abraham, Abraham! Ne steguj roke nad dečka in nič mu ne stori!« Nadangel Mihael se je boril s satanom za Mojzesovo truplo, Mihael je s svojimi angeli pahnol satana iz nebes. Označujejo ga večkrat kot posrednika med Bogom in človeštvom, ki nosi pred prestol božji molitve ljudi, njihove prošnje in solze, in duše umrlih — podobno kakor Hermes v grški mitologiji — po njihovem očiščenju vodi skozi vrata nebeškega Jeruzalema. V starokrščanskem mrtaškem oficiju je ta vloga nadangela Mihaela kot vodnika umrlih še ohranjena. Kristjani ga častimo kot pokrovitelja Cerkve, kot viteškega bojvnika proti sovražnikom vere in angela varuha rajnih.

Sonce je že od zadnjih dni avgusta v znamenju device. Grki so jo predstavljali z ven-

cem zvezd okrog glave in s snopom žita. Najsvetlejša zvezda z ozvezdju device se še danes imenuje Spica — klas.

Tudi mesec september ima kopico vremenskih prerokov, ki napovedujejo vreme za naslednje tedne, celo za vso jesen in zimo, in še posebej že za marec prihodnjega leta. Kakršno kimavec, takšen bo sušec. — Kakršno vreme o kimavca mlaji, takšno vso jesen je najraji. — Kadar prve dni kimavca prav pogostoma grmi, ob letu bo obilno tepkovca, pšenice in rži. — Ako je na malo mašo (8.) lepo, potem bo dva meseca suho. — Če se na Marije sedem žalosti (15.) na polju dela, se letina žalostno drži. — Če se orje na Marije sedem žalosti, tedaj njiva sedem let ne obrodi. — Če na Mihólovo (29.) sever vleče, veliko zimo in sneg obeče. — Če o sv. Mihaelovem žerjavi še ne gredo, še pred božičem zime k nam ne bo. — Mala maša v vsakem grmu paša. — Mala maša za suknjo vpraša in lastovke od nas beže. — O sv. Mihaelu žene hudič polhe spat.

MARIJA V POLJU

Marija sedem žalosti
v kapeli sred poljá sedi.

In krvavi iz sedmih ran
Marija v polju noč in dan.

Krog nje vse poje, vse cvetè,
prav sama radost nosi se

do krvavečega srcá —
Marija se ne nasmehlja.

Če ji pa varano deklè
zaupno svojo grud odprè,

če pribeži do njenih nog
plač zanemarjenih otrok.

preganjanih sirot in vseh,
ki so v teh bežnih zemskih dneh

deležni le darov gorjá,
krog Njenih usten zaigra

tako neskončno blag izraz,
da vse umolkne tisti čas

in da livada in poljè
pretaka z' njo vso noč solzé.

Pavel Golia

OKTOBER — VINOTOK

Deseti mesec koledarskega leta z enaintridesetimi dnevi ima prav tako kakor njegov predhodnik ime po starem rimskem koledarju. Octo pomeni osem, torej osmi mesec. Naše staro slovensko ime vinotok ali moštnik se le redkokdaj še sliši, pove nam pa več kakor rimsko oziroma latinsko ime za mesec

trgatve. Oktober nam prinaša s trgatvijo veliko veselja — seveda, če je grozdje lepo orodilo. Trud poletja je zdaj poplačan in misel na zimo ni več tako zaskrbljujoča. V starih časih, ko je bila človekova dejavnost dosti bolj odvisna od tega, kakšno je bilo leto, je bila jesen čas strahu, tesnobe in zaskrbljenosti. Ljudje so dosti bolj doživljali razpoloženje v naravi, delovanje duhov in škratov, vpliv zlih sil v naravi, ki človeku niso bile naklonjene. Naši pradavni predniki so se prav tako kakor predniki germanskih in drugih rodov čutili jeseni prepuščenji samim sebi. Nobenih veselih praznikov ni bilo v jesenskem času. Kratki dnevi, dolge noči, ki so vsak po svoje napovedovali bližajočo se zimo, jim v njihovem primitivnem življenju niso obetali nič dobrega. Saj je še pri nas pred tridesetimi leti vladala ob dolgih večerih marsikje resda neka praznina, zlasti tam, kjer niso poznali prijetnih skupnih opravil, kot so ličkanje in podobno. Danes tega ni več. Danes poje povsod, celo v revnih hribovskih kočah radio, po premožnejših hišah pa se kratkočasijo tudi že ob televiziji. Prej je časa malo, kot ga preostaja. Civilizacija in tehnične pridobitve naših dni so prinesle v nekaj puste večere novo življenje, življenje vesele in koristne zabave pozno v noč. Toda ob tej zabavi le ne bi smeli pozabiti na nekaj, kar je bilo v teh dolgih večerih nekoč v navadi v naših družinah, skupna molitev staro-

davne in častitljive ljudske molitve — rožnega venca. Saj je bila molitev rožnega venca po naših slovenskih družinah nekdanj simbol naše vernosti in za naš rod kar značilna pobožnost. Naj bi ostala še danes tista zlata in blagoslovljena vez, ki povezuje vse člane v družini v pravo skupnost duha in srca.

Pri Keltih se je končalo leto z 31. oktobrom, torej na večer pred koncem leta in praznikom mrtvih, kot so ju imenovali z besedo »samhain«. Ta dan so praznovali z verskimi in poljedelskimi obredi. To je bil čas mlačve in pospravljanja pridelkov za zimo, pa tudi prerokovanj in napovedi za novo leto. Skupaj so jedli jabolka in orehe. Duhovi pokojnih so obiskovali svoje žive sorodnike, iščoč pri njih toplote in spodbude za prihajajočo mrzlo zimo. Vile, čarovnice in škrti so plašili prebivalce; ljudje so jim pripisovali, da jim ugrabijo otroke, uničijo pridelek in more živino. Da bi jih pregnali ali pa tudi zato, da bi si pridobili naklonjenost svojih pokojnih, so na gričih kurili in postavljali goreče svetilke pred vežna vrata.

Po vpeljavi gregorijanskega koledarja v 8. stoletju, ko je 1. november postal praznik vseh svetnikov, 2. november pa praznik vseh vernih duš, nedelja po sv. Mihaelu (29. septembra) pa zahvalna nedelja za žetev, so te poganske navade čisto izginile. V Angliji, na Irskem in Škotskem so se deloma še ohranile v raznih zabavnih igrah, zahvalni praznik za žetev pa je dobil ime »Thanksgiving Day«; v Kanadi ga obhajajo drugi ponedeljek v oktobru, v ZDA pa četrty četrtrek v novembru.

Če so bili jesenski meseci za mrzle evropske pokrajine neprijetni, pusti in brez praznovanja, so imeli v tem času Rimljani in zlasti Grki več veselih praznikov, prav tako tudi druge kulturne dežele ob Sredozemskem morju: Grki so obhajali praznike misterijev, skrivnih obredov, do katerih so imeli dostop samo posvečeni — mystai. Po teh misterijih je bila najbolj znana Eleusis. Vendar je jesen spominjala tudi veseljaške stare Grke na smrt in zato so jim bili jesenski posvetitveni prazniki simbol priprave na konec življenja. Adonisova smrt in vstajenje (Adonis je bil Venerin ljubček, ki ga je raztrgal merjasec, Venus pa ga je spremenila v cvetlico »adonijum«: simbol umirajoče in vstajajoče narave), Persefonina pot v peklo in njeno odrešenje sta samo dva izmed primerov v grški mitologiji, ki so ju v jesenskih misterijskih obhodih posebno poudarili.

Duše v Hadu so bile le sence, ki so si želele nazaj na zemljo. Plemeniti Ahil, pravzaprav njegova senca, pravi Odiseju, da bi bil raje za hlapca in dninarja pri še tako revnem človeku na zemlji, kakor da bi vladal

ZAČINKA dodatek jedem
DELAMARIS IZOLA

mrtvim sencam. Iz tega obupnega krika spoznamo, zakaj se je Grk ob svojem vedrem značaju tako goreče oklepal življenja pod soncem, življenja v delu, tako ga je bilo groza žalostne usode človeških senc. Sele pozneje se je pojavila tudi v grškem verovanju predstava, da izbrane duše za svojo plemenito delo v življenju pridejo po smrti na »otok srečnih«. Polagoma je tudi v grško vero prodrla misel o »katarsis«, o duhovnem in moralnem očiščenju človeka, ki je združeno s plačilom po smrti.

V jesenskem enakonočju je sonce v znamenju tehtnice. Dan in noč sta 21. septembra sicer enako dolga, vendarle opazimo že v začetku oktobra, kako se je dan skrčil, kako zgodaj se že stemni. Zdi se nam ravno nasprotno kakor spomladi, ko se dan vidno daljša. Ozvezdje tehtnice je edino, ki ima ime po neživi stvari, po napravi; vsa druga ozvezdja imajo svoja imena po živalih ali ljudeh.

Kar se vremena tiče v oktobru, sprejmimo tako, kakršno je, naj bo toplo ali mrzlo, vsako ima svoje dobro, kakor nam modro zagotavljajo kmečki vremenski pregovori: Oktobar — malo dober. — Če vinotoka mrz in burja brijeta, bo prosinca in svečana ljubo sonce sijalo. — Vreme vinotoka daje za april poroka. — Vinotoka deževanje — grudna vetrov divjanje. — Sv. Luka sneg prikuka. — Šimen in Juda se s snegom probuda.

OKTOBER

Ziati oblaki žarijo, žarijo
plavajo sredi mrzle modrine,
ah še trenotek in ugasnejo.
Tiha je vas sredi doline.

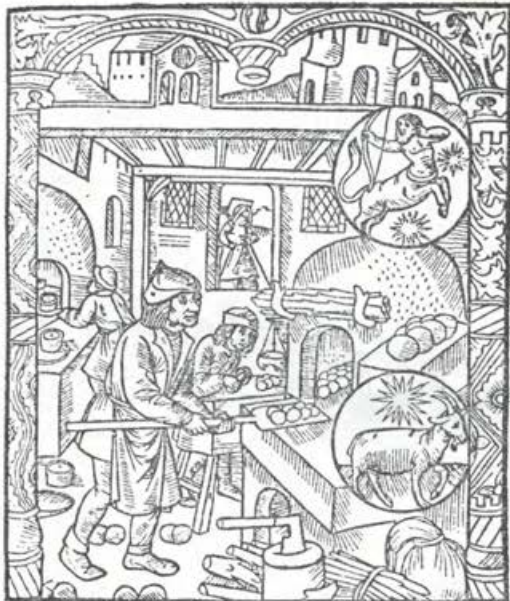
V kraški kuhinji topli smo zbrani,
čutimo v dušah: sonce odhaja,
kot zakopani, smrti vdani.
Tiha žalost si duše osvaja.

Vzkrikneš, pa se odmev ti povrne
od hribov rjavih, od modrih gora.
Kdo te je slišal? In srce pregnje
žalost oktobrskega polja.

Srečko Kosovel

NOVEMBER — LISTOPAD — LISTNIK

November je predzadnji mesec našega koledarskega leta, čeprav ima staro rimsko ime deveti — novem se pravi devet, in je bil pri Rimljanih deveti mesec v letu — pri nas pa je enajsti in ima trideset dni. November označujejo nekateri za najbolj žalosten, otožen, čemeran mesec v letu, ki ima tudi najmanj sonca. Naši predniki so ga imenovali listopad, ker je to mesec, ko odpada listje. Nemci so ga imenovali megleni mesec (Nebelmonat). Niti april s svojim muhastim vremenom ni tako na slabem glasu kakor november.

Novembrsko vreme, novembrsko razpoloženje! Ali je na slabem glasu zato, ker nam s svojo pogosto meglo otežuje pravo orientacijo in včasih res zaidemo? Morda je na slabem glasu zato, ker se v prvih dneh spominjamo mrtvih, ali zato, ker pesniki govorijo o novembrski melanholiji, ki se loteva človeka ob tistih dnevih, ko pada listje in srečujemo smrt povsod, kakor poje naš pesnik Oton Župančič:

Jesen razgrinja sive pajčolane,
poslednji listi padajo s vlatane,
in koder vodi te samotna pot,
srečavaš starko smrt povsod, povsod...

Enako razpoloženje odmeva iz Flaubertovega fragmenta »Novembre« in iz novembrskih pisem mladega Wertherja v Goethejevem romanu. Naš pesnik Miran Jarc je pred tridesetimi leti izdal zbirko pesmi z naslovom »Novembrske pesmi«, v katerih mu je »nemo mesto« simbol za ves svet, ki je »zdaj pogreznjen v zlo samotnost, ki je na dnu šumečih delavnikov zaman prežala, kdaj sproste nad mesto kovinski molk. Stvari razkrivajo vso breznađejnost — kot obraz mrliča — ki človek se pred njo rešuje v godbo.« — Usodno časa, ki simbolizira mesec november, označuje z izpovedjo: »Sodba jezdi prek sveta!« Ne bodimo črnogledi! Tudi november ima svoj čar, svojo lepoto, njegovi zgodnji večeri prinašajo tihoto v nas, tihoto in zbranost, katerima naj se tudi vedrost pridruži. Za lovce je november najljubši mesec. V novembru dozori vino, o Martinovem se vino krščuje, dotlej je bil mošt, poslej je vino. Razpoloženje Martinove nedelje je veselo, dobrovoljno. In napoved se konec novembra navadno začne advent, priprava za najlepše praznike v letu, ki nam jih naznanja. Zato

kljub temu, da nas spominja vsega minljivega z umiranjem v naravi, s prazniki vernih duš in vseh mrtvih pa opominja k zbranosti, ne imejmo novembra za žalosten mesec. Dovolj je priloznosti, da se tudi v tem mesecu veselimo življenja, ki ga živimo iz sebe, iz svoje notranjosti in nam ga še tako mrki, megleni in deževni dnevi ne morejo zagreniti. Sicer pa tudi v naravi ne odmre vse. Narava je le spremenila smer rasti; nehala je rasti navzgor, zdaj raste navzdol, pod zemljo rastejo nova stebila in se krepe za prihodnjo pomlad in poletje. Karel Čapek tako lepo pravi: »Rečem vam, smrti ni; tudi spanja ni. Rastemo le iz dobe v dobo. Z življenjem moramo imeti potrpljenje; je pač večno.«

Vendarle je prav, če omenimo, da zasledimo v vseh starejših koledarjih celo vrsto spominskih dnevov, ki označujejo kakšnega svetnika, ki je na ta dan umrl. Kot da je bilo v minulih mesecih cerkvenega leta premalo dni, da bi se spomnili vseh mučencev, ki so žrtvovali svoje življenje za krščansko vero in se v koledarju niso mogli vsi zvrstiti. Zato je papež Bonifacij IV. posvetil rimski Pantheon, nekdanje svetišče, posvečeno »vsem bogovom«, v čast Materi božji in vsem svetnikom (609 ali 610). S tem je bila dana osnova za obhajanje praznika vseh svetnikov; papež Gregor IV. pa je leta 835 določil 1. november za obhajanje tega praznika. Tako v katoliških deželah obhajamo dva praznika hkrati: praznik vseh svetnikov in praznik vseh rajnih, za katere Cerkev molí, da bi bili čimprej sprejeti v občestvo nebeščanov.

Spomladi, ko se prebuja narava, obhajamo praznik vstajenja, jeseni pa, ko v naravi vse odmira, se spominjamo smrti v človeškem svetu.

Sonce stoji v znamenju škorpiona: škorpion je ozvezdje 184 zvezd, katerih najsvetlejša se imenuje Antares. Svoje ime škorpion ima po živali, ki šteje okoli 600 vrst in spada med najstarejše kopenske živali na zemlji. Škorpionji so nenavadne živali, groteskno grde, prave karikature; nekatere vrste imajo tako močan strup, da utegnejo biti človeku nevarne.

Za november imamo kopico zelo lepih vremenskih pregovorov: Ako je na dan vseh svetnikov lepo vreme, bo drugo leto čuda žira. — Listopada zmrzlina, je svečana ne bo; listopada južnina, bo svečana zmrzló. — Listopad pride po hromotne (bolehne) ljudi. — Mraz vseh svetih to pomeni, da Martinov dan bo lep. — Ako je na Martinje (11.) lepo, bo za tri dni grdo. — Če je Martin lep, veliko dá zimo; če je meglen, slabo dobimo. — Za soncem sv. Martina takoj pride sneg in

zmrzlina; pa četudi ta dan prav dobro greje, tri dni se babje leto šteje. — Kakršno je vreme na Lenartovo (6.), tako bo do božiča. — Kolikor ima Lenart snega na planini, toliko ga ima božič v dolini. — Sv. Elizabeta (19.) na belem konju prijezdi. — Sv. Cecilija (22.) če hudo grmi, dosti pridelka ob letu kmet dobi. — Sv. Katarine dan (25.) ne laže, če po sebi prosincu vreme kaže. — Sv. Klemen (23.) zaklene, sv. Katarina (25.) grušča, sv. Andrej (30.) pa pokriva s snegom. — Listopada gredo duše v nebo kakor čebelice iz panjev.

PLODOVI

Za poljem zopet v burji gozd ječi.
Jesen je kašče znova napolnila,
do vrha vina v sode je nalila.
Zdaj z delom se nikomur ne mudi.
Za polhe so pripravljene pasti.
Klepetec kakor raglja ropota.
Sta sveti Simon, Juda mimo šla:
zdaj prav zares do zime daleč ni.

Dočakala sva svetega Martina
in spet posedava ob vrču vina,
zamišljena, otožna ves večer.
Pred leti mladim rokam ključ sva dala.
Na starost nama je le peč ostala.
Oba zoriva zdaj za božji mir.

Jože Dular

DECEMBER — GRUDEN

Kot da je ves svet odmril in je naš planet brez življenja. Nobena ptica se ne oglasi, živali se skrivajo v gozdu. Vse je zakrito v molk; noben letni čas ni tako kakor ta, ko prehaja jesen v zimo in se nam zdi ves prostor med nebom in zemljo, kakor da je napolnjen z molkom in temo. In v tej decembrski temi prižigamo prave in duhovne sveče, da se v tihoti in zbranosti pripravljamo na božič. Tako so prav zadnji teden leta izpolnjeni s čudovito lepimi navadami, z nekim posebnim razpoloženjem, ki nas navdaja s pričakovanjem nečesa velikega. To veliko nam oznani božično zvonjenje, ki odmeva kakor jok ljubezni, ki se izviija krščanstvu iz globin pričakovanja. Rekel bi, da lije srebro iz nebes. Adventna jutra, polna rahlih vznemirjenj, podobnih jutranji zorni megli, ure zgodnjih maš in jasnega neba; večerne ure z molitvijo rožnega venca in ure zbiranja po hišah, vsak večer v drugi, ter si pomagajo luščiti bučno seme, koruzo in fižol. Zgodaj zjutraj hite ljudje s svetilkami ali baklami v rokah po zasneženih in zamrzlih potih k farni

DOMAČA KOKOŠJA JUHA
DELAMARIS IZOLA

cerkvi. Zvečer prižigajo ponekod sveče na adventnem vencu, da jih spominja resnobe in svetosti časa. Potem se vrste priprave na božič: delanje Betlehema, pripravljanje jasic, Marijino popotovanje.

To je čas najdaljših noči, ko imajo razni duhovi največ moči — izročilo, ki se je ponekod ohranilo iz poganskih časov v naše. Preprosti človek je skušal te moči na razne načine ukrotiti ali si jih pridobiti. Pravijo, da se v mraku kje bolj na samem prikažejo človeku posebne lučke in ga po poti spemljajo. Niso sicer zle, vendar mora biti človek z njimi zelo prijazen. To je ostanek prazne ljudske vere, vere v strahove, vere v človekovo odvisnost od temnih sil.

Čudno je to: v najbolj temnem letnem času smo najbližje našemu viru svetlobe — soncu. Zemlja se suče v elipsi okoli sonca, ki se nahaja v enem izmed obeh žarišč. V tednih ob koncu leta preteče naš planet del njegove poti, na kateri se mu najbolj približa. Ker pa je zemeljska os nagnjena, stoji sonce ravno v tem času za severno poloblo najdlje spodaj, in v krajih onkraj severnega polarnega kroga vlada pozimi trajna noč. Tako sta fizična sve-

tloba in fizična toplota najbolj šibki v času, ko smo soncu najbližje.

V tem zimskem času, ko najbolj pogrešamo zunanje sončne svetlobe in toplote, tembolj čutimo moč duhovnega sonca. Že v antičnem Rimu so decembra obhajali praznik duhovne luči in sonca. Še v pozni dobi so častili »nepremagljivo sonce« — sol invictus so ga imenovali. Ta je polagoma izpodrinil skoraj vse druge rimske bogove in tako je bila krščanstvu pot do zmage olajšana. Krščansko slovstvo prvih stoletij je polno primer Kristusa s soncem, vendar kristjanom ta primera ni bila samo zunanja podoba, marveč jim je pomenila Kristusa, ki ogreva in osvetljuje svet duše in duha prav tako, kakor sonce oživlja, ogreva in osvetljuje zunanji svet. Tako je bil december že v starih časih praznik sonca in luči v duhovnem pomenu, in ti prazniki sonca v zimski temi so bili zmerom prazniki veselja. Enega izmed takih praznikov so obhajali Rimljani v čast bogu Saturnu, bogu one zlate dobe, v kateri je bilo življenje na zemlji zares sončno. Po njem so ta praznik imenovali »saturnalijske« in so ga obhajali 17. decembra, najprej samo en dan, potem so pa to praznovanje raztegnili na več dni. Saturnalijske v marsičem spominjajo na našega pusta: Saturnalicus princeps — saturnalijski knez je skrbel za red pri veseljaških obhodih po mestu, meščanom je bilo te dni dovoljeno, da so kockali za denar, kar je bilo sicer prepovedano, sorodniki znanci in prijatelji so si izmenjali darila, ki so se imenovala strena in so se ohranila v francoskih étrennes, novoletnih darilih. Najbolj prikupna je bila navada, ki jo poznamo iz ene izmed Horacovih satir: sužnji so imeli ta dan posebno pravico, da so svojim gospodarjem smeli povedati resnico in si olajšati srce. Ta dan so gospodarji celo stregli sužnjem pri mizi.

Tudi krščanstvo obhaja v decembru kopico veselih praznikov: sv. Miklavž (6. dec.) in že pred njim sv. Barbara (4. dec.) in potem sv. Lucija — vsak od teh praznikov ima svoje običaje, ki zlasti otrokom prineso veliko veselja. Vsi običaji, ki so v zvezi z omenjenimi tremi praznovanji, se dogajajo v temi; pozno zvečer ali v zgodnjem jutru, ko je še tema: Miklavž nosi ponoči svoje darove, »polžarji« sv. Barbare hodijo navsezgodaj od hiše do hiše, prav tako na Lucijino. Na god sv. Lucije se začne bližnja priprava na božič; ponekod imajo navado, da na ta dan nalomijo češnjevih vejic, jih namočijo v vodo in postavijo na svetel in topel prostor, kjer se do božiča lepo razcvetijo.

Sedanji božični praznik so prvotno obhajali 6. januarja — vzhodna Cerkev ga še danes obhaja ta dan — torej na praznik Razglašenja Gospodovega. Sele leta 354 je izbrala Cerkev 25. december za spominski dan Kristusovega rojstva, ker so ta dan pogani obhajali praznik »Rojstva nepremagljivega Sonca«. Tako je poganski praznik nadomestila s praznikom rojstva Jezusa Kristusa, ki je luč sveta in pravo, nepremagljivo sonce.

KOLEDA

Preko gore se preliva
že bleščava siva,
čez sivino žar udarja,
Bog daj, bila zarja!
Bog daj, bilo mlado sonce
na vse kraje, konce,
da prežene nočne veše,
da vžge vse pleše,
da ves svet se v luč zagleda,
kakor ta koleda!

Oton Župančič

Na svoji poti skozi živalski krog je sonce zdaj doseglo ozvezdje strelca. Nekoč so strelca upodabljali kot kentavra — človeško bitje s konjskim trupom. V rokah ima puščico in lok, orožje, s katerim premaguje divjo živalsko naravo v sebi.

Splošno vremensko pravilo za december je: Grudna mraz in sneg, žita dosti prek in prek. Če pa je december deževen, bo slaba letina: Grudnov dež vzame rž. — Če se vidi na sv. Barbare dan (4.) na njivi strnišče, se bo videlo potem vsak mesec (ker bo malo snega). — Kakšni so dnevi od sv. Lucije (13.)

do božiča, taki bodo meseci v prihodnjem letu. — Dež na Štefanje (26.) obeta le malo žita prihodnjega leta. — Če otročiči nedolžni (27.) so oblačni, ob letu ne bodo kruha lačni. — Grom in blisk o zimskih kvatrih, huda zima bo pri vratih. — Kakršen advent, tak post. — Božič projde, zima dojde. — Dež in veter pred božičem koplje jamo rad mrličem. — Če vidiš rimsko cesto sveto noč čisteje sijati, dobremu letu se v prihodnje smeš nadejati. — O božiču se spodobi malo snega in malo belega kruha. — Po božiču gre dan gori, sneg doli.

RAZGLAD PO SVETU IN DOMOVINI

Lani smo v pregledu važnejših dogodkov za leto dni nazaj na kratko omenili podobo sedanjega sveta na pragu tretje, zadnje tretjine 20. stoletja in se s strahom in upom vprašali: Kaj nam bo prinesla? Kakor so razmišljanja v prvih mesecih leta 1968 še zbujala upanja, da se svet umirja, so nam zadnji meseci tega leta prinesli strah.

Vojaška okupacija Češkoslovaške je zrušila vsa tista upanja, ki so kazala na mirno sožitje med narodi, na konec hladne vojne, na odločen prelom z napetostjo zadnjih let. Kakšna so bila ta znamenja upanja?

Čedalje močnejši pritisk ameriške javnosti za končanje vojne v Vietnamu. Prvič po štirindvajsetih letih sta bila oba dela Nemčije na tem, da si poiščeta nekakšen »modus vivendi«. Napovedano srečanje ministrov obeh Nemčij je bilo po okupaciji Češkoslovaške preklicano in nobenega znamenja ni, da bi do tega srečanja kmalu spet prišlo.

Prvič po letu 1947 je velika britanska sindikalna centrala T. U. C., ki je izrazito protikomunistična in na kateri sloni laburistična oblast, povabila na svoj prihodnji kongres tudi predstavnike sovjetskih sindikatov in njihovega voditelja Seljepina; angleški sindikati so to vabilo preklicali.

Prvič od začetka stalne ženevske konference o razorožitvi so ZDA in ZSSR tri dni pred invazijo v ČSSR predlagali skupni dnevni red; konferenco je torpedirala češka drama.

Prvič se je zelo vplivna in močna komisija za zunanje zadeve pri senatu Združenih ameriških držav pod vodstvom senatorja Mansfielda vrnila s potovanja po Evropi in predlagala, da bi se postopno zmanjšalo število ameriških vojakov v NATO; po nepričakovanih dogodkih na Češkoslovaškem pa je

senator Mansfield sporočil, da to ne pride več v poštev.

V Ameriki napovedujejo pri volitvah zmago republikancev za Nixonom kot bodočim predsednikom, kar pomeni ne le zaostritev vojne v Vietnamu, marveč zaostritev hladne vojne v vsem svetu.

Vsa znamenja kažejo na to, da so se v Sovjetski zvezi vrnil nazaj k stalinizmu, kar je označil znani profesor Marcuse kot »najbolj tragičen dogodek po vojni«.

S tem dogodkom je kronano izjemno leto (1968) razočaranj in nazadovanj, »strašno leto«, kot ga je imenoval francoski časopis »L'Express«, leto, ki je z vsemi svojimi velikimi političnimi dejanji povezano z vračanjem v preteklost. Svet ne ve več, v katero smer naj napreduje, v katero stran naj upa. Že omenjeni »L'Express« je zapisal: »... človeštvo je avgusta 1968 podobno otročičku, ki bi se rad vrnil v materin trebuh. In ta pot normalno pelje k izgubi pameti; nazaj v zemljo, kamor smo šli po atom, ki nas utegne uničiti.«

Strašno, uničujoče leto, morda eno najhujših po drugi svetovni vojni; leto, ki je kakor ujma uničilo pričakovanja vsega sveta in razočaralo ljudi vsega sveta. Leto, v katerem zmaguje nasilje, kamor se ozremo. Smrtni strelji na dva velika borca za mir — Martina Luthra Kinga in Roberta F. Kennedyja niso uničili samo dveh dragocenih življenj, marveč upanja nešteti Američanov. Državljska vojna med Nigerijo in Biafro terja dnevno na tisoče mrtvih, njenega konca še ni videti, kaže pa na popolno uničenje prebivalcev Biafre. Vojna v Vietnamu, ki že več let prinaša hudo prizadeti deželi največjo nesrečo, stisko, revščino, pomanjkanje in smrt stotisočev nedolžnih ljudi, traja kar naprej in obeti za mir v tej deželi se odmikajo v neskončnost.

ARGO

ministra juha

DELAMARIS

Avgusta smo bili priča zločina nad Češko-slovaško. Komur so besede svoboda, neodvisnost in samoodločba več kot prazne besede, ga je nasilje napolnilo z jezo, z ogorčenjem, z žalostjo in pobitostjo.

Leto 1968 je bilo posvečeno človečanskim pravicam. Kdaj so bile bolj teptane, teptane od ljudi, ki jih imajo zapisane na svojem praporu? Praznovanje obletnice razglasitve človekovih pravic odmeva kot posmeh in hkrati kot silna tragika, ker o človekovih pravicah v dobi nasilja ne moremo govoriti. V letu človekovih pravic se spomnimo še enkrat Biafre, kjer otrokom, ki umirajo od lakote, ni priznana najbolj preprosta od vseh človekovih pravic: pravica do življenja. V letu človekovih pravic ne moremo mimo tistih, ki trpjo po ječah zaradi svojega prepričanja, ki jih celo streljajo zaradi njihovega prepričanja, zaradi njihovega boja za človekove pravice. Človekove pravice so nedeljive in splošno veljavne. To je najmanj, kar bi nam moralo biti jasno v tem nesrečnem letu človekovih pravic.

Ali so vse to znamenja zatona 20. stoletja, ki se ponaša z zmagošnjem razuma, s prezirno čustev, z odpravo vere, z nebrzdano, s teptanjem ustaljenih vrednot, z ošabno in drzno graditvijo civilizacije, znamenja stopnjevanega in brezobzirnega nasilja močnih nad šibkimi, znamenja, ki zanikujejo vsako možnost sožitja med narodi, med nasprotnimi družbenimi razredi in sistemi? Ali so to predznamenja splošnega kaosa in obupa?

Vendar — če pogledamo v preteklost, vidimo, da se je v strahu pred negotovim jutrom zmerom porodila nova volja do življenja, iskanje za novimi oporami, na katerih je človek gradil nov svet, boljši in lepši od prejšnjega. Za fanatiki, ki so širili sovraštvo, podpihovali boje in pahnili milijone ljudi v nesrečo, so se zmerom oglašali oznanjevalci miru in sožitja med narodi.

Če živimo v času, ki nam s svojimi nepričakovanimi dogodki prinaša skrb v vsakdanje življenje, strah pred jutrišnjim dnem, vedimo, da tudi žalostni dogodki spremljajo prelom naše dobe. Zgodovina nas uči, da odmre vse, kar je staro, trhlo; uči nas, da porajanje novega sveta spremljajo pretresi in da se tudi nekoč mogočne ideje morajo umakniti novim. Božji prst riše z močnim pisalom črto v svetovno dogajanje med večeraj in jutri, in v veliki knjigi človeške kulture začenja novo poglavje.

Človek, ki skuša globlje prodreti v sedanje dogajanje v svetu, ima občutek, da je kriza dosegla višek; a to je kriza ozdravljenja. Ta kriza našega časa prinaša stisko in trpljenje, razmišljajočemu človeku pa tudi svetle, srečne trenutke — sicer za visoko ceno — poglavlja mu spoznanje. Kajti samo rodovom na prelomni dobi je dano, da so žive priče preteklosti, s svojim mišljenjem, snovanjem in čustvovanjem pa že dojemajo prihodnost. Priče smo boja med starim in novim, ostalo

bo samo, kar je resnično dobrega in zdravega. V tem boju, ki vključuje predvsem človekovo svobodo, dostojanstvo, pravičnost, spoštovanje samega sebe, bosta izgubila svojo moč tudi nasilje in samovolja. Po takih krizah mora človeštvo dozoreti za sožitje, v katerem ne bo strahu pred sovraštvom in silo.

OCTOBER 1967

1. Angleški avtobus z 32 študenti je frčil ob tovarno dvigalo kakih 62 km pred Zagrebom; 15 mrtvih in 13 ranjenih. — V Parizu in Moskvi se je začel poskusni program barvne televizije.

2. Papeški odposlanec v Jugoslaviji msgr. Mario Cagna je v spremstvu predstavnikov slovenskih škofij obiskal mednarodno likovno razstavo »Mir, humanost in prijateljstvo med narodi« v Slovenjem Gradcu. — General Thieu novi predsednik Južnega Vietnama.

3. Delegacija ljudske armade LR Poljske na obisku v Ljubljani.

4. Z otvoritvijo razstave »Temelji slovenskega gledališča« v Narodnem muzeju v Ljubljani se je začelo jubilejno gledališko leta 1967/68 ob stoletnici ustanovitve Dramatičnega društva. — Mi nilo je 10 let, ko je prvi »sputnik« premagal težnost zemlje in se je začela »vesoljska doba«.

5. Predsednik Tito je odlikoval Dramo in Opero v Ljubljani ob stoletnici slovenskega gledališča.

8. V 84. letu starosti je v Londonu umrl bivši britanski premier lord Clement Richard Attlee. — Indira Gandhi na Poljskem.

9. Nigerijske zvezne enote so zavzele Oničo. — V Parizu je umrl znani francoski pisatelj André Maurois; bil je član Francoske akademije in je napisal okrog 120 knjig. — Vrhovno poveljstvo bolivijske vojske je sporočilo, da je bil v spopadu z vladnimi enotami ubit znani kubanski revolucionar Che Guevara.

10. S slovesno sejo je začela delo Makedonska akademija znanosti in umetnosti. — Indira Gandhi na uradnem obisku v Jugoslaviji. — Na velikem Kršu se je na polji iz Kladova pri Djerdapu razbilo letalo s skupino strokovnikov mariborske Hidromontaže; 7 potnikov in pilot je bilo mrtvih. — Zaradi ciklona nad Bengalskim zalivom je našlo smrt več kot 150 ljudi.

12. V Beogradu začetek uradnih pogovorov med jugoslovansko in indijsko delegacijo. — Carigraski patriarh Atenagora na obisku pri srbskem patriarhu Germanu v Beogradu. — Britansko letalo »Comet« je med Rodosom in Ciprom strmoglavilo v morje s 66 potniki in člani posadke. — Na sedežu UNESCO sprejeta deklaracija proti rasizmu. — Maršal Al Salal novi predednik jemenske vlade.

13. Predsednik Tito je sprejel patriarha Atenagora. — Indira Gandhi je odpovala iz Jugoslavije v Bolgarijo. — Topniški spopad med izraelskimi in jordanskimi četami.

15. Ob obisku carigrskega patriarha Atenagora srbski pravoslavni cerkvi je bila v saborni cerkvi v Beogradu slovesna arhierjska liturgija. Po cekveni slovesnosti sta carigraski in beograski patriarh izmenjala pozdravne govore; sloves-

nošti še je udeležil tudi papeški nuncij msgr. M. Cagna. — V napadih na S. Vietnam uporabljajo Američani vodljivo raketo »zrak-zemlja«; raketo usmerjajo proti cilju s televizijsko kamero. — V OZN iščejo rešitve za Srednji vzhod.

14. V Parizu je umrl pisatelj, dramatik in scenarist Marcel Ayme.

15. V Kanalu ob Soči so odkrili spomenik skladatelju Mariju Kogoju, v Vidmu ob Ščavnici pa proslavili 200-letnico domače šole.

16. Zahodnonemški zunanji minister Willy Brandt v Parizu. — Državni sekretar za zunanje zadeve Marko Nikežić v Londonu. — Indira Gandhi v Romuniji. — V Kairu britansko-egiptovski pogovori o obnovitvi diplomatskih stikov.

17. Predsednik norveške vlade Per Borten v Jugoslaviji. — Hudo neurje nad Veliko Britanijo. — V Severnem morju se je potopila libanonska ladja »Nagusena«; 21 mornarjev je utonilo.

18. Sovjetska avtomatska postaja »Venera 4« je mehko pristala na Veneri in začela oddajati podatke. — Poljska je postala enakopravna članica GATT. — Avstrijski kancler dr. Klaus v Soliji.

19. Indira Gandhi v Kairu. — V Parizu pogovori De Gaulle—Ajub Kan. — Ameriška vesoljska ladja »Mariner 5« je letela mimo Venere in iz razdalje 80 milijonov kilometrov poslala na Zemljo »izredne vesti«.

20. Predsednik Tito je odprl železarno »Skopje« v Skopju, enega največjih objektov v državi; do leta 1971 bo dosegla proizvodnjo milijon ton jekla letno. — V Jordaniji so razglasili izjemno stanje. — V hudem neurju na Tajvanu je izgubilo življenje 50 ljudi, tajfun na Filipinih pa je terjal 175 človeških žrtev.

21. V Beogradu so se končali pogovori zahodnonemških in jugoslovanskih gospodarstvenikov. — Pomorske sile ZAR so potopile izraelski rušilec »Eliat«. — Dan svetovnega manifestiranja za mir v Vietnamu.

22. Norveški predsednik Per Borten je odpotoval iz Jugoslavije. — Ob dnevu OZN je U Tant naslovil poslanico mladini vsega sveta, naj se bori za mir. — Velika Britanija še ni »zrela« za Ekonomsko gospodarsko skupnost.

23. Zahodnonemški kancler Kiesinger v Londonu. — Predsednik vlade ČSSR Josef Lenart je prispel v Pariz na pogovore z De Gaulleom. — Izrael je v povračilni akciji za izgubo rušilca »Eliat«, ki so ga Egipčani potopili s sovjetsko

raketo, tri ure s topovi obstreljeval Port Said in uničil dve rafineriji.

25. Med Londonom in Moskvo so vzpostavili stalno teleprinterško zvezo. — Carigraski patriarh Atenagora je prispel v Vatikan na obisk k papežu Pavlu VI. Vsebina njenih pogovorov se se je nanašala predvsem na zgladitev spora med pravoslavno in katoliško cerkvijo, ki traja že 900 let. — ZDA so okrepile letalsko ofenzivo na S. Vietnam. — Pri Celju je v megli trčil motorni vlak v tovornega; 24 potnikov je bilo ranjenih.

27. V Aleksandrijo in Port Said je priplulo 8 sovjetskih vojnih ladij. — Izraelski premier Levi Eškol je izjavil, da je Izrael v stanju pripravljenosti. — Predsednik vlade ČSSR se je po obisku v Parizu zavezal za odpravo vojaških zvez.

28. Zahodnonemški zunanji minister W. Brandt se je zavezal za popolno ureditev odnosov med ZR Nemčijo in SFRJ. — General Grivas, poveljnik grških sil na Cipru, je izjavil, da bo do enosisa — pripojitve Cibra k Grčiji — prišlo zlepa ali s silo. — Papež Pavel VI. in patriarh Atenagora sta v skupni izjavi poudarila, da so »še vedno točke, ki jih bo treba razčistiti, in ovire, ki jih bo treba premagati, preden se bosta obe Cerkvi združili.« Vzlic temu sta prepričana, da so njihni razgovori prispevali k zbliznanju obeh Cerkva. Oba verska poglavarja sta pozvala narode in voditelje sveta, naj si prizadevajo okrepiti mir.

29. Zaradi navzočnosti sovjetskih vojnih ladij v egiptovskih pristaniščih je Izrael začel zbirati svoje enote ob Sueškem prekopu. — V Montrealu so zaprli svetovno razstavo »Expo 67«, ki jo je obiskalo 50 milijonov ljudi.

Ni še zrelo

SARDINE IZOLA BRAND
DELAMARIS IZOLA

30. V vesolju sta se združila dva sovjetska sateliti in potem skupno nadaljevala pot. To sta bila »Kozmos 186« in »Kozmos 188«; prvega so izstrelili 27., drugega pa 30. oktobra.

NOVEMBER 1967

1. Predsednik Tito je z državno-parljijsko delegacijo prispel v Moskvo na proslavo 50-letnice oktobrske revolucije.

2. Zaostritev na Cipru. — Z odkritjem spomenika Leninu so se v Moskvi uradno začele proslave, posvečene petdesetletnici oktobrske revolucije. — V Kongo so vdrle tuje čete; beli najemniki so prišli iz Angole. — Sekretar za izredne cerkvene zadeve Vatikana msgr. Cassaroli je jugoslovanskemu poslaniku pri sveti Stolici Vjekoslavlu Cvrliji izročil odgovor papeža Pavla VI. na osebno poslanico predsednika Tita o položaju na Srednjem vzhodu.

3. Socializem ne zmaguje s silo, marveč je plod notranjega razvoja, je rekel na slovesnem zasedanju v Kremlju Leonid Brežnjev.

4. Poulični boji v Bukuwaju med belimi najemniki in katanškimi žandarji ter vojaki kongovske vojske.

5. V Sani (Jemen) državni udar proti predsedniku Salalu; novi predsednik je Aini.

7. V Moskvi velika parada najsoodnejše vojaške tehnike. — Na Cape Kennedyju so izstrelili novo avtomatsko postajo za raziskovanje Meseca »Surveyor 6«. Postaja ima naprave za analizo Mesečeve površine in gibljivo snemalno kamero.

9. Varnostni svet ZN obravnava položaj v Kongu po vdoru belih najemnikov. — V ZDA so izstrelili ob 7. uri po krajevnem času vesoljsko ladjo »Apollo« brez človeške posadke; okrog Zemlje je krožila 8 ur in 41 minut, nato pa pristala na Tihem oceanu. — Predsednik Tito je poslal papežu Pavlu VI. poslanico z dobrimi željami, da bi okreval po uspešni operaciji. — V Salisburyju pogovori med Georgom Thomsonom in Ianom Smithom.

Oboroževalni poker. — »Dvigam stavo!«

11. Ameriška vlada ni naklonjena dragemu »velikemu obrambnemu sistemu« proti medcelinskim raketam. — Johnson je izjavil, da so ZDA pripravljene kjerkoli začeti pogajanja o miru v Vietnamu. — V Kairu proces proti poveljnikom vojnega letalstva, ki jih krivijo za junijski poraz.

12. Požar v Pločah je uničil veliko pristaniško skladišče.

13. Predsednik DR Vietnamu Ho Ši Minh je začasno odklonil red Lenina, ki so mu ga podelili v ZSSR ob 50-letnici oktobrske revolucije.

14. V alžirsko pristanišče je priplula eskadra sovjetske vojne mornarice.

15. V koprsko pristanišče je pripeljal prvi vlak po novi progi od Prešnice do Kopra; tako je Slovenija tudi po železnici povezana z morjem. — Na Cipru spopadi med Grki in Turki.

17. V potopljenem avtobusu na progi Beograd — Obrenovac je v Savi izgubilo življenje 25 ljudi. — V rudniku Raša pri Labinu je plast kamenja ubila pet rudarjev. — Predsednik Mika Špiljak v Romuniji. — Vesoljska ladja »Surveyor 6«, ki je 6. novembra pristala na Mesecu, se je danes dvignila z Mesečeve površine in letala 8,5 sekund v višini treh metrov; to je bilo prvič, da so raketo z radiosignali z Zemlje dvignili z Mesečeve površine. — Britanska vlada je znižala vrednost funta za 14,3 odstotka.

18. Turčija in Grčija se pripravljata na vojaško intervencijo zaradi Cipra. Grške in Turške čete na mejah.

19. Vodja turške delegacije je v New Yorku izjavil, da se vojna zaradi Cipra lahko vname vsak trenutek.

20. Na Švedskem so začeli graditi najdaljši most v Evropi; povezoval bo švedsko vzhodno obalo z baltiškim otokom Oelandom; dolg bo 6060 m in širok 13 m, dograjen pa bo leta 1972. — V Jemen je prispela prva pošiljka sovjetskih reaktivnih lovcov MIG. — Mednarodne sile na Cipru so v pripravljenosti. — »Surveyor 6« je poslal doslej 12.000 fotografij Lunine površine. — V Izraelskem napadu na taborišče arabskih beguncev je bilo 14 mrtvih in 23 ranjenih.

21. V Ženevi pogajanja med predstavniki južnoarabske narodnoosvobodilne fronte in britanske vlade o neodvisnosti Južnoarabske federacije. — Na Jordanu so divjali najhujši boji od konca junijske vojne.

22. Izvršni svet Slovenije je sprejel sklep o prehodu na deljen delovni čas. — General Grivas, poveljnik grške vojske na Cipru, je odstopil. — Vojno vzdušje v Nikoziji; Grki so zaskrbljeni. — Osrednja indijska vlada je razpustila vladi dveh indijskih držav, ki so ju vodili njeni nasprotniki.

23. Američani so zasedli Dak Tho. — Indijski komunisti pozivajo k odporu proti vladi. — Atenski listi pišejo, da Grčija ne želi vojne, da pa jo bo sprejela, če ji bo vsiljena.

24. Zaradi posredovanja ZDA in OZN upa Grčija na miren razplet ciprske krize. — Na Cipru splošna mobilizacija.

25. Varnostni svet je pozval k zmernosti Turčijo, Grčijo in Ciper.

26. V Bihaču slovesna proslava 25-letnice prvega zasedanja AVNOJ. — Grška vlada je pripravljena umakniti čete s Cipra. — Averell Harriman v Beogradu. — 450 ljudi je utonilo v poplavah na Portugalskem. — V Turčiji so uvedli zatemnitev.

27. Na postajo v Zidanem mostu je pripeljal prvi električni vlak iz Ljubljane. — Britanske čete so se umaknile iz Adena.

28. Švedski diplomat Gunnar Jarring posreduje med arabskimi državami in Izraelom.

29. Ciprska kriza se je ohladila, vojna nevarnost je mimo. — Južna Arabija je postala neodvisna in se imenuje Ljudska republika Južni Jemen.

30. V zgodnjih jutranjih urah je hud potresni sunek pretresel Makedonijo, Kosovo in Metohijo ter del Bosne in Hercegovine. Mestece Debar ob albanski meji je skoraj popolnoma porušeno; potres je terjal šest mrtvih in okoli 40 ranjenih.

DECEMBER 1967

1. Ponoven potres v Debru, kjer imajo prebivalci začasno streho pod šotori. — ZDA so dosegle 200 milijonov prebivalcev. — Zaradi nalivov so popustili nedograjeni zidovi na Javi; velikanski val mulja in blata je pridrl nad tri vasi, v katerih je izgubilo življenje 138 ljudi.

2. Predsednik Tito v Ljubljani. — V Kopru so slovesno odprli železniško progo; popoldne se je po novi progi pripeljal predsednik Tito. — Grki in Turki so se sporazumeli o Cipru. — V 79. letu starosti je nenadoma umrl newyorški kardinal F. Spellman.

3. Predsednik zveznega Izvršnega sveta Mika Špiljak v Debru. — Skupina južnoafriških kirurgov je v bolnišnici v Capetownu izvršila prvo operacijo presaditve srca 54-letnemu Luisu Washanskemu.

5. Demobilizacija na Cipru.

6. V mnogih krajih na Kitajskem je prišlo do novih nemirov in spopadov. — V Beogradu so podelili nagrade AVNOJ. — Izrael dopušča možnost nove palestinske države ob zahodnem bregu Jordana. — V Montevideu je umrl urugvajski predsednik Oscar Gestido.

7. S Cipra so začeli evakuirati redne grške enote. — V Jemenu so mornarhisti obkolili glavno mesto Sano. — V Nigeriji so se obnovili boji. — Generalni sekretar ČK romunske KP Nicolae Ceausescu je postal predsednik državnega sveta.

— Francija je ukinila embargo na izvoz orožja v države Srednjega vzhoda.

8. V Beogradu se je končalo evropsko posvetovanje za medcerkveno pomoč, ki ga je organiziral svetovni svet cerkva v Ženevi; svet je razpravljal o vlogi cerkva v pomoči nerazvitim državam in o medsebojni pomoči evropskih cerkva.

9. V Kairu sestanek zunanjih ministrov arabskih držav. — Generalna skupščina OZN je predlagala vsesplošni pakt zoper atomsko vojno. — V neki bolnišnici v Capetownu so prvič presadili obe ledvici smrtno ponesrečenega fanta v telesi ženske in moškega.

10. V Sovjetski zvezi se mudi delegacija Vatikana; prišla je z namenom, da se s predstavniki ruske pravoslavne cerkve pogovarja o teoloških vprašanjih. Med pogovori so sprožili tudi vprašanje možnosti, da bi papež Pavel VI. obiskal patriarha Alekseja. — ZAR je umaknila vse enote iz Jemena. — V Stockholmu je kralj Gustav podelil Nobelove nagrade.

11. Vse ceste v Sloveniji je pokrnil sneg.

12. V hudem potresu, ki je prizadel indijsko mestoce Koina Nagar, je izgubilo življenje več ko 250 ljudi, nad 2000 je bilo ranjenih; med potresom je pogorelo okoli 50 vasi. — Velike povodnji v vzhodni Alžiriji. — Zaradi slinavke in parkljevke je v Britaniji poginilo v šestih tednih 300.000 glav živine.

13. Grški kralj Konstantin je poslal vojaškemu režimu ultimatum, naj izroči oblast. — Vojaška junta v Atenah je imenovala generala Zoitakisa za regenta, ki bo zamenjal kralja Konstantina. — Na zasedanju v Bruslju so določili petletni obrambni načrt NATO. — V Venezueli so se spopadle vladne in gverilske čete.

14. Protiudar kralja Konstantina zoper vojaško junto ni uspel; kralj je z družino zbežal iz Grčije v Rim. — Vojaški udar v Alžiriji pod vodstvom polkovnika Zbirija se je izjalovil.

15. Zaradi nesoglasij med alžirskimi voditelji je predsednik Bumedien osebno prevzel poveljstvo nad vojsko. — ZDA si prizadevajo, da bi grškega kralja Konstantina pobotale z vojaško junto in ga spravile nazaj v Atene. — Pri Point Pleasantu v ameriški državi New Jersey se je podrl veliki cestni most čez reko Ohio, imenovan Silver bridge (Srebrni most) in to v trenutku, ko je bilo na njem okoli 100 avtomobilov in kamionov; več ljudi so potegnili mrtvih iz reke. — Louis Washansky je zbolel za pljučnico.

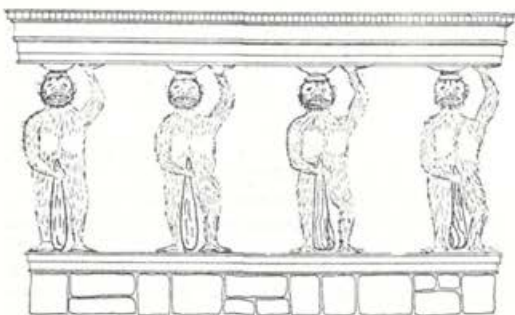
16. Grški general Patakos je izjavil, da se kralj lahko vrne. — V Atenah so zaprli več znanih politikov. — V Beogradu se mudi francoska gospodarska delegacija.

U Tant Jarringu: »Najprej si zagotovite splošen pregled.«

HREN DELAMARIS IZOLA

Nove grške kariatide

17. Državni udar v Dahomeju. — Sovjetska delegacija v Adenu. — Avstralski predsednik Harold Holt je med podvodnim ribolovom uionil. — Ker vojaška junta v Grčiji ni sprejela kraljevih pogojev, se ta noče vrniti.

18. General Amri je po odstopu Ainija postal novi predsednik Jemena. — Zdravstveno stanje Washkanskega se je poslabšalo; bolniku peša presajeno srce.

19. Ameriški bombniki so že šest dni zapored hudo bombardirali Hanoi. — Splošna mobilizacija v Jemenu. — Predsednik L. Johnson je odpotoval v Melbourne v Avstralijo, ker se bo udeležil komemoracije ob smrti predsednika Harolda Holta.

20. Po vsej državi proslave, posvečene tridesetletnici Titovega prihoda na čelo KP Jugoslavije.

21. Osemnajst dni po operaciji je umrl »svetovni bolnik« Washkanski, prvi človek s presajenim srcem. — Hud potres v Chilu.

22. Za novega predsednika Dahomeja so postavili polkovnika Alfaixa Alaixa. — U Tant se je obrnil na ZDA, naj sprejmejo božični poziv papeža Pavla VI. za ustavitev bombardiranja Severnega Vietnama.

23. Na polji iz Avstralije v Washington se je ameriški predsednik Johnson ustavil v Rimu, kjer je obiskal tudi papeža Pavla VI. Njun pogovor se je nanašal v glavnem na vojno v Vietnamu in na možnosti miru. Po sestanku s papežem je Johnson izjavil, da se bodo ZDA strinjale z vsakim predlogom, ki bi pomenil časten mir v Vietnamu. — V Grčiji so izpustili prvo skupino zapornikov.

24. V Rimu nova posvetovanja, da bi se kralj Konstantin vrnil. V Kalkuti neuspel atentat na Indiro Gandhi. — Poveljstvo osvobodilnih sil v Vietnamu je razglasilo tridnevno božično premirje. — Kitajska je opravila sedmi jedrski poskus.

25. Severni Vietnam je zavrnil pet točk obsegajoči Johnsonov načrt o prenehanju vojne v Vietnamu. — V zvezi s sedemdnevno kampanjo »državlanske nepokoriščine« so v zahodni Bengaliji zaprli 15.000 ljudi. — Sovjetske vojne ladje so odplule iz Aleksandrije.

26. V Kairu pogovori med zunanjim ministrom ZAR Mahmudom Mikrom in sekretarjem za zunanje zadeve SFRJ Markom Nikezićem.

27. Predsednik Tito je sprejel odposlanca svete stolice v Jugoslaviji msgr. Maria Cegna, ki mu je izročil posebno poslanico papeža Pavla VI., v kateri predlaga, naj bi 1. januar vsako leto praznovali kot dan miru.

28. Jemenski rojalisti spet oblegajo Sano. — Tajske čete so vdrle v Laos. — V Beogradu slovesna seja CK ZKJ ob 30-letnici Titovega vodstva.

29. V Jemenu se je razbesnela državljanska vojna. — Indira Gandhi je izjavila, da Indija želi mirno urediti odnose s Kitajsko.

30. Iz Kaira poročajo, da bodo kmalu odprli prosto pot iz Sueškega prekopa tujim ladjam.

JANUAR 1968

2. Robert Kennedy v Saigonu. — Zaostričev na Cipru. — V Capetownu je skupina zdravnikov pod vodstvom dr. Barnarda Blaibergu vsadila srce ponesečenega črnca Hauphda.

3. U Tant posreduje med odposlanci Cipra, Grčije in Turčije za trajnejšo umiritev položaja na Cipru. — Romunski državni predsednik Nicolae Ceausescu na prijateljskem obisku v Jugoslaviji. — Hud mraz po vsej Jugoslaviji.

4. Ceausescu in Tito na lovu na Belju.

5. Predsednik Tito je odpotoval na uradni obisk v azijske države. — Aleksander Dubček je bil izvoljen za prvega sekretarja KPČ. — Boji v Jemenu se nadaljujejo.

6. V Vietnamu hudi boji v zraku in na kopnem. — Na Cipru znamenja pomiritve.

7. Jugoslovanska delegacija s Titom na čelu je prispela v afganistansko prestolnico Kabul. — V Cape Kennedyju na Floridi so izstrelili vesoljski laboratorij »Surveyor 7«, ki naj bi mehko pristal na Luni. Cilj tega poskusa: novi posnetki Lune in analiza njenih tal. — Kirurška skupina univerzitetne klinike v Standfordu (Kalifornija) je presadila človeško srce. To je bila na svetu četrta in v ZDA druga operacija te vrste.

8. Predsednik ZIS Mika Špiljak z državnim sekretarjem za zunanje zadeve Markom Nikezićem je prispel v Rim. — Papež Pavel VI. je imenoval zagrebškega nadškofa kardinala Franja Šeperja za proprefekta kongregacije za verski pouk. — Rimskokatoliški škofje v Južnem Vietnamu so pozvali vladi J. in S. Vietnama, naj se sestaneta in napravi konec vojni. — ZDA, Veliko Britanijo, Nizozemsko in Italijo je zajela epidemija gripe.

9. V palači Chigi v Rimu so se nadaljevali in končali pogovori med jugoslovansko in italijansko vladno delegacijo. — Avstralski senator John Gey Gorton je postal nov premier po tragični smrti Harolda Holta. — Na Assuanu je začela obratovati velika elektrarna, ki so jo gradili več let. — Predsednik Tito je odpotoval iz Afganistana v Pakistan. — V ZDA je zaradi hudega mraza zmrznilo 35 ljudi, 200 pa jih je pobrala gripa.

10. Predsednik Tito je s spremstvom prispel v pakistansko glavno mesto Ravalpindi. — Predsednik ZIS Mika Špiljak je obiskal papeža Pavla VI. — Ameriška vesoljska ladja »Surveyor 7« se je spustila na Mesec in 42 minut pozneje že začela pošiljati fotografije Mesečeve površine.

11. V Ravalpindiju pogovori Tito—Ajub Kan. — Jugoslovanska vladna delegacija je pod vodstvom Mike Špiljka obiskala Napoli. — Sovjetski patofiziolog Vladimir Demikov je presadil glavo enega psa na drugega tako, da je drugi postal

dvoglavi pes. — Na Tirolskem tri metre visoki zameti.

12. Huda zima ovira promet po vsej državi. — Predsednik Tito v pakistanskem mestu Lahore. — Predsednik ZIS Mika Špiljak v južni Italiji. — Tel Aviv in Kairo sta začela izmenjavati vojne ujetnike. — Znameniti kardiolog dr. DeBakey je operiral šestnajstletno Marjo Acman iz Soštanj in ji z umetnim srčnim prekaom rešil življenje.

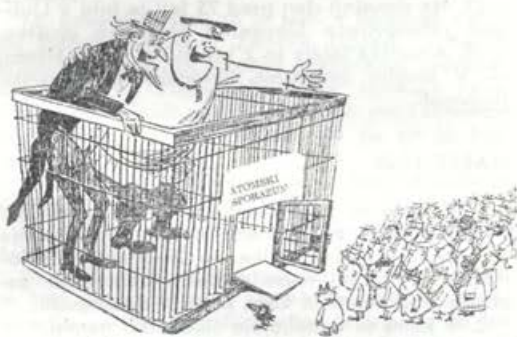
13. Predsednik Tito je prispel v Karači. — Slovenija šteje 1.700.000 prebivalcev. — Predsednik ZIS Mika Špiljak se je vrnil v Beograd.

14. V Karačiju gospodarski razgovori med jugoslovansko in pakistansko delegacijo. — V Kairu pogovori med jordanskim kraljem Huseinom in predsednikom Naserjem. — V Jemenu so odkrili zaroto proti sedanjemu redu.

15. Predsednik Tito v vzhodnem Pakistanu — Strahoten potres na Siciliji je terjal nad 350 mrtvih. — Sovjetski voditelji na Poljskem. — Papež Pavel VI, se je v poslanici zahvalil predsedniku Titu, ker je z naklonjenostjo sprejel njegovo poslanico o praznovanju »dneva miru«.

16. Predsednika Tita je v kamboški prestolnici pozdravilo nad 200.000 ljudi. — V Bonnu pogajanja med jugoslovansko in zahodnonemško delegacijo o podaljšanju in dopolnitvi trgovskega sporazuma.

17. Papež Pavel VI. je ponovno pozval voditelje obeh strani v vietnamski vojni, naj končajo vojno. — V Phnom Penhu so se začeli uradni jugoslovansko-kamboški pogovori.

Neupravičen strah. — Nič se ne bojte, saj sva ljudi midva nolri

18. ZDA in ZSSR sta se sporazumeli o nadzoru uporabe atomske energije v državah, ki nimajo jedrske energije.

19. Papež Pavel VI. je o konferenci Združenih narodov za trgovino in razvoj dejal, da ima »od-

ločujoč pomen za prihodnji razvoj in vzajemnost skupnosti narodov.«

20. Predsednik Tito je bil imenovan za častnega meščana mesta Phnom Penha. — Napet položaj v Gvatemali. — V Stanfordu v Kaliforniji je umrl Mike Kasperak, ki so mu pred 15 dnevi presadili srce drugega človeka.

21. Hudi boji vzdolž laoške meje. — V New Yorku je Jugoslavija podpisala pogodbo o pravicah beguncev po mednarodnem dogovoru iz l. 1951.

22. Predsednik Tito je prispel v New Delhi. — Romunski premier Maurer v Rimu. — Britanski premier Wilson v Moskvi. — V Parizu pogovori med SFRJ in ZRN o obnovitvi diplomatskih stikov. — Na Grönlandu je strmoglavil ameriški bombnik, ki je nosil hidrogenske bombe.

23. V New Delhiju pogovori Tito—Indira Gandhi. — V Kairu sodni proces proti udeležencem v avgustu 1967 izjalovljene vojaške zarote proti Naserju. — V mednarodnih vodah pri Severni Koreji so zajeli ameriško vojno ladjo »Pueblo«.

24. Napetost na Daljnem vzhodu zaradi zaplembe ameriške vojne ladje »Pueblo«. Na ladji so uničili vse tajne dokumente. — Blizu oporišča Thule na Grönlandiji, kjer je strmoglavil ameriški bombnik, so odkrili radioaktivno sevanje. — Ameriške čete so se umaknile iz Que Sana. — Kosigin v Indiji.

25. Američani skušajo mirno urediti zadevo z ladjo »Pueblo«, da ne bi prišlo do spopada na Daljnem vzhodu. — Na Grönlandiji so našli dele bomb strmoglavljenega ameriškega letala. — Johnson je izdal ukaz o vpoklicu 14.600 rezervistov.

26. V New Delhiju so se sestali predsednik Tito, Indira Gandhi in sovjetski premier Kosigin. — Zaradi zadeve »Pueblo« so Američani okrepili letalske sile v Južni Koreji.

27. Predsednik Tito v Etiopiji. — V Parizu konec pogovorov med SFRJ in ZRN. — Zadeva »Pueblo« pred Varnostnim svetom. — Egipčani so začeli čistiti Sueški prekop, da bi izplulo 15 lujih ladij. — V Švici 24 mrtvih v snežnih plazovih. — Papež Pavel VI. je sprejel zagrebškega nadškofa kardinala Fr. Šeperja.

28. V Adis Abebi so se začeli jugoslovansko-etioipski pogovori. — Varnostni svet se zavzema za mirno poravnavo zadeve »Pueblo«. — V vodah blizu Toulona je izginila francoska podmornica »Minerva«.

29. Zaradi snega v Avstriji 20 vasi odrezanih.

30. Na seji zvezne konference SZDLJ so obsodili manifestacije velikobolgarskega šovinizma, naperjenega proti naši državi. — V Vietnamu velika partizanska ofenziva.

ARGO

krepka goveja juha z mesom

DE LAMARIS

31. Zvezni izvršni svet napoveduje obnovitev odnosov z ZR Nemčijo. — ZAR je ustavila čiščenje Sueskega prekopa. — Čete Saudske Arabije so vdrlle v Jemen.

FEBRUAR 1968

1. V New Delhiju se je začela svetovna konferenca o trgovini in razvoju. — V Mariboru posvet o hitri cesti Šentilj—Nova Gorica. — Na Javi 120 žrtev povodnji.

2. V Zagrebu je umrl predsednik AVNOJ in dolgoletni predsednik prezidija FLRJ dr. Ivan Ribar. — Predsednik ZIS Mika Špiljak v Ljubljani.

3. Zahodnonemški zunanji minister W. Brandt opozarja na nevarnost neonacizma.

4. Predsednik Tito je prispel na prijateljski obisk v ZAR. — Na Borneu so zadušili upor, ki je izbruhnil lani junija.

6. Predsednik Tito v Kairu. — Predsednik francoske republike Charles de Gaulle je odprl X. zimske olimpijske igre v Grenoblu.

7. Belgijska vlada je odstopila. — V Ostravi pogovori med Dubčkom in Gomulko. — Predsednik Tito je v Kairu izjavil, da bi bila potrebna nova konferenca neuvrčenih držav.

8. Predsednik Tito se je s svojimi sodelavci vrnil s potovanja po prijateljskih državah Azije in Afrike. — V Pragi napovedujejo rehabilitacijo žrtev kulta osebnosti v ČSSR. — Politična kriza v Sudanu. — Johnson je zahteval dodatno vojaško pomoč.

9. Sovjetske ladje v vodah ob Koreji. — ZDA so okrepile letalske in pomorske sile na Daljnem vzhodu zaradi zadeve »Pueblo«.

10. Britanski premier Wilson v ZDA in Kanadi.

11. U Tant v Moskvi posreduje v vietnamski krizi. — V slovenski republiški skupščini razpravljajo o temeljih gospodarske politike za leto 1968.

15. Kancler Kiesinger, zunanji minister Brandt in obrambni minister Schröder v Parizu. — Tankovski dvoboj ob Jordanu.

16. Sovjetska zveza je proti spremembam v sporazumu o neširjenju atomskega orožja.

17. Položaj na izraelsko-jordanski meji je zelo resen. — Johnson je na podlagi obvestil z raznih strani prišel do sklepa, da DR Vietnam ni pritravljen za pogajanja. — Odposlanec papeža Pavla VI. je v Parizu navezal stike s severnovietnamsko misijo.

18. Osvobodilne sile v Vietnamu so napadle hkrati 30 mest in 10 vojaških oporišč. — Mao Ce Tung opozarja na anarhizem v kitajskih mestih.

21. Brežnjev v Pragi. — Belgijski kralj Baudouin je razpustil parlament. — V Washingtonu pogovori med Johnsonom in U Tantom.

22. V Pragi slovesna proslava 20. obletnice ljudske oblasti v ČSSR. — Okrožni tožilec New Orleansa Jim Garrison je obtožil ameriško obveščevalno službo (CIA), da so »njeni pripadniki ubili predsednika Kennedyja in da bo prihodnji ameriški predsednik, ki bo skušal zaustaviti vojni stroj in prinesiti deželi mir, prav tako ubit.«

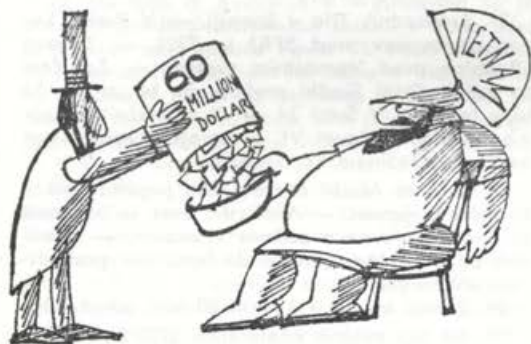
23. Izrael zbira čete okrog Akabe. — Borci FNO so se umaknili iz trdnjave Hue. — V Grčiji aretacije več višjih oficirjev.

25. U Tant je izjavil, da v Vietnamu ne more biti vojske zmage in da ZDA morajo prenehati z bombardiranjem, kar je pogoj za pogajanja.

26. V Budimpešti se je začel posvetovalni sestanek predstavnikov 64 komunističnih partij. — Zaradi demonstracij so v ZAR zaprli vse visoke šole. — Nadškof Makarios je bil ponovno izvoljen za predsednika republike Ciper.

27. Na današnji dan pred 75 leti je bilo v Ljubljani ustanovljeno Slovensko planinsko društvo.

28. Ameriška letala so z bombami zasula Hanoi. — V Bruslju zasedanje Evropske gospodarske skupnosti.

60 milijonov dolarjev na dan za vojno v Vietnamu

12. Johnson je pozval Sovjetsko zvezo, naj začne razpravo o omejitvi obrambnih raket.

13. Johnsonov pooblaščenec na pogovorih v Hanoi. — U Tant v Londonu z britanskimi voditelji razpravlja o Vietnamu. — Izrael grozi Jordaniji zaradi »okrepilne agresivnosti«.

14. U Tant pri de Gaulle. — V Ljubljani so bila podeljena odlikovanja pionirjem radia OF.

MAREC 1968

1. V Rimu so se študentje spopadli s policijo. — Britanija je z zakonom omejila priseljevanje Azijcev iz vzhodne Afrike. — Delegacija KP Romunije je zaradi napada sirske delegacije zapustila posvetovanje kom. partij v Budimpešti.

2. V Rimu se nadaljujejo študentski nemiri.

3. V Vietnam je prispelo 6.500 novih ameriških vojakov.

4. V ZDA so izstrelili v vesolje geofizikalni laboratorij »Ogo-5« za proučevanje vpliva sončnih erupcij na zemeljsko amotfero in vreme.

5. Konec posveta komunističnih partij v Budimpešti. — V Sovjetski zvezi so izstrelili satelita »Kozmos 204« in »Kozmos 205«.

6. V Rodeziji so usmrtili tri Afričane, ki jih je nedavno pomilostila britanska kraljica. — General Jan Šejna, ki je na skrivaj zapustil Češkoslovaško, je prišel v ZDA in prosil za politični azil.

7. Član sveta federacije Svetozar Vukanovič je kot osebni odposlanec predsednika Tita odpotoval v Alžirijo, Mali, Gvinejo, Senegal in brazzavilski Kongo.

8. V Sofiji zasedanje šefov držav Varšavske zveze.

9. V Varšavi spopadi med policijo in študenti. — Komunisti na Češkem zahtevajo, naj odstopijo funkcionarji, ki ne razumejo novega duha — V nesreči francoskega vojaškega letala je izgubilo življenje več višjih oficirjev, med njimi načelnik generalštaba francoske vojske general Charles Ailleret.

10. Senator Mansfield, vodja demokratične večine v senatu, se zavzema za soremembo politike ZDA.

11. Predsednik italijanske republike je razpuštil senat in poslansko zbornico; nove volitve bodo 19. maja.

12. Nizozemski zunanji minister Joseph Luns v Beogradu. — V Varšavi so aretirali 300 demonstrantov. — Potres v Kongu je terjal 260 žrtev.

13. Obrambni minister ČSSR general Lomski je izjavil, da vojska odločno podpira sklepe januarskega plenuma. — V Rodeziji so pomilostili 35 na smrt obsojenih domačinov.

14. Nizozemski zunanji minister J. Luns pri predsedniku Titu. — Slovaški narodni svet je odstavil svojega predsednika Mihala Hudika. — Namestnik obrambnega ministra ČSSR Vladimir Janko je napravil samomor. — Demonstracije študentov v Krakovu. — V mnogih kitajskih mestih je prišlo do oboroženih spopadov.

15. Notranji minister ČSSR Josef Kudrna je bil odstavljen.

16. Edvard Kardelj v Kairu. — Dr. Philip Blair, prvi preživeli bolnik, ki so mu presadili srce, je zapustil bolnišnico. — Senator Robert Kennedy — predsedniški kandidat demokratske stranke. — Praški komunisti zahtevajo odstop Novotnega.

17. Edvard Kardelj se je vrnil v Beograd s poti po Sudanu, Tanzaniji, Zambiji, Ugandi in Keniji, ki jih je obiskal kot posebni odposlanec predsednika Tita. — Predsednik Nasar sestavlja novo vlado. — V hudi prometni nesreči pri Lazarevcu je izgubilo življenje 5 ljudi, 40 pa jih je bilo ranjenih.

18. Avstrijski zunanji minister Kurt Waldheim v Moskvi.

19. Jordanija opozarja na zbiranje izraelskih čet ob meji.

20. V Zagrebu slovesnost ob 40. obletnici, ko je Tito postal sekretar zagrebške partijske organizacije. — Senator McCarthy je izjavil, da bo končal vojno v Vietnamu, če bo izvoljen za predsednika ZDA. — V Kairu se je sestala nova vlada.

21. Izraelske čete so prekoračile Jordan in se spopadle z jordansko vojsko. — Državni sekretar Marko Nikežić v Bukarešti. — Poskus udara v Adenu. — Predsedstvo CK KPČ zahteva od Novotnega, naj odstopi kot predsednik republike.

22. Predsednik ČSSR Antonin Novotny je odstopil. Na njegovo mesto je prišel general Ludvik Svoboda. — Plaz odstopov v ČSSR.

23. Predsednik Johnson je odpoklical Westmorelanda, poveljnika ameriške vojske v Južnem Vietnamu. — V Dresdenu sestanek voditeljev komunističnih partij in vlad Bolgarije, Madžarske, NDR, Poljske, ZSSR in ČSSR.

24. V Irsko morje se je združilo letalo z 61 potniki. — Plaz pod Mojstrovko je zasul 8 smučarjev; 4 so rešili, 4 so odkopali mrtno. — Postati hočemo zgled socialistične demokracije, je izjavil general Svoboda, kandidat za predsednika republike ČSSR.

25. Predsednik Tito je pognal v obratovanje hidroelektrarno Trebišnjico. — Panamska skupščina je odstavila predsednika Marca Roblesa. — Predsednik madžarske vlade Jenő Fock v Parizu.

26. Robert Kennedy je začel volilno kampanjo med črnci v Los Angelesu. — Izraelska vojska se spet zbira vzdolž črte premirja. — V Varšavi so odstavili več profesorjev, obdolženih, da so bili med pobudniki študentskih nemirov.

27. Med treningom s nadzvočnim letalom se je smrtno ponesrečil prvi vesoljec Jurij Gagarin. — General Suharto je bil imenovan za predsednika Indonezije.

28. Praga obtožuje vzhodni Berlin, da se vmešava v notranje zadeve ČSSR.

29. Predsednik ZIS Mika Špiljak v Ankari.

30. Ludvik Svoboda je bil izvoljen za novega predsednika ČSSR. — Sovjetski obrambni minister Grečko v Kairu. — V Ankari uradni pogovori med jugoslovansko in turško vladno delegacijo.

31. V Celovcu začetek proslav ob 60-letnici Slovenske prosvetne zveze na Koroškem. — V Ankari končani pogovori med Špiljkom in Demirelom. — V Belgiji parlamentarne volitve. — Ameriški zunanji minister Dean Rusk na Novi Zelandiji. — Maršal Grečko na egiptovski fronti.

APRIL 1968

1. Johnson je izjavil, da ne bo kandidiral za predsednika ZDA. Hkrati je napovedal, da bodo ZDA zmanjšale bombardiranje Severnega Vietnama kot prvi korak k mirovnim pogajanjem. Pripravljen je začeti s pogajanjem kjerkoli in kadarkoli.

2. Mika Špiljak je končal obisk v Turčiji. — Z današnjim dnevom pred 100 leti je izšla v Mariboru 1. številka Slovenskega naroda.

3. Sev. Vietnam je pripravljen, da se začne z ZDA pogovarjati o popolni prekinitvi bombardiranja. — Podpredsednik vlade ČSSR Otakar Šimunek in obrambni minister Bohumil Lomsky sta odstopila.

4. Johnson je sporočil, da bodo ZDA navezale stike s predstavniki Sev. Vietnama; ameriška predstavnika v pogajanjih bosta Averell Harriman in Llewellyn Thomson. — V mestu Memphisu so za hrbtno umorili voditelja ameriških črncev dr. Martina Luthra Kinga.

Tuna z zelenjavo Picnic
DELAMARIS IZOLA

5. V Ameriki so v več krajih izbruhnili neredi zaradi umora M. L. Kinga. — Črnci in belci v ZDA se morajo združiti, da bi se zagotovilo upravljanje Amerike, je izjavil Johnson na sestanku s črnskimi voditelji. — Predsednik Tito je odpotoval na uradni obisk v Tokio.

6. Na poti na Japonsko se je predsednik Tito ustavil v Novosibirsku v Sibiriji. — V Washingtonu so uvedli izredno stanje zaradi nemirov, ki so izbruhnili po smrti M. L. Kinga. — Češka vlada je odstopila.

7. V ZDA že 27 žrtev rasnih nemirov po Kingovi smrti. — V Sovjetski zvezi so izstrelili vesoljsko raketo z avtomatično poslajo »Luna 14«.

8. Predsednika Tita sta na tokijskem letališču pozdravila cesar Hirohito in premier Sato. — Romunski parlamentarci v Beogradu. — Izraelci so izzvali nov spopad ob Mrtvem morju. — Predsednik nove vlade ČSSR je Oldrich Černik.

9. V Tokiju začetek pogovorov med Japonsko in SFRJ. — V Atlantici so pokopali M. L. Kinga. — Predsednik državnega sveta LR Poljske je prosil Sejem, da ga razreši predsedniške dolžnosti.

10. V ZDA že 39 žrtev rasnih nemirov. — Slovaki zahtevajo federativno ureditev države. — Sto ljudi žrtev ciklona v Wellingtonu, glavnem mestu Nove Zelandije. — Johnson je imenoval generala Abramsa za novega poveljnika ameriških čet v Juž. Vietnamu.

11. Maršal Spychalski je za Ochabom prevzel mesto predsednika državnega sveta LR Poljske. — V ZDA so vpoklicali 24.500 rezervistov.

12. Predsednik Tito v Osaki. — Predsednik Johnson je podpisal zakon o državljskih pravicah.

13. Predsednik Tito v Kyotu. — Predsednik ČSSR Ludvik Svoboda je položil cvetje na grob Thomasa Masaryka. — Tornado v Pakistanu je žrtel 72 žrtev.

14. Nov spopad ob Jordanu.

15. Predsednik Tito je prispel z Japonskega v Mongolijo. — Lyndon Johnson je odpotoval na Honolulu. — V vesolju sta se združila sovjetska satelita »Kosmos 212« in »Kosmos 213«. — Ljubljanska televizija je oddajala prvi slovenski televizijski dnevnik.

16. V Ulan Batoru pogovori med Mongolijo in Jugoslavijo. — Johnson se na Honoluluju posvetuje z ameriški poveljniki.

17. V Stockholmu sestanek Erlander—Kardelj. — Britanski minister za trgovino lord Brown v Jugoslaviji.

18. Francoski obrambni minister Messmer v Moskvi. — Josef Smrkovsky novi predsednik ljudske skupščine ČSSR. — Brežnjev je na sestanku partijskega aktiva v Moskvi zagrozil »odpadnikom«, pri čemer je mislil na Čehe. — Državni udar v Sierri Leone.

19. Ker se vladi ZDA in Sev. Veitnama doslej še nista sporazumeli za kraj pogajanj, je Dean Rusk predlagal 10 novih mest, kjer naj bi bilo srečanje.

20. Kosigin v New Delhiju. — U Tant v Teheranu. — Izredno zasedanje Bundestaga. — Satelita »Kozmos 212« in »Kozmos 213« sta se vrnila na Zemljo.

21. V Hanoiu so zavrnilo mesta, ki so jih ZDA predlagale za kraj pogajanj. Predsednik Tito je odpotoval iz Mongolije. — Kanadski premier Trudeau je sestavil novo vlado. — Papež Pavel VI. je izrazil obžalovanje zaradi počasnega uredničenja pogojev za mir v Vietnamu. — V Windhoeku v jugozahodni Afriki se je zrušilo letalo; 123 mrtvih.

22. Predsednik Tito v Iranu. — Marko Nikezić v vzhodnem Berlinu. — Zagrebški nadškof in kardinal dr. Franjo Šeper je odšel v Vatikan, kjer je prevzel mesto prefekta Kongregacije za krščanski nauk.

Kje bo pristal:

23. Todor Živkov v Pragi. — V Teheranu pogovori med jugoslovansko in teheransko delegacijo. — Marko Nikezić pri W. Ulbrichtu.

24. Maršal Jakubovski, poveljnik oboroženih sil varšavskega pakta v Pragi. — U Tant poziva ZDA in DR Vietnam, naj začeta s pogovori. — Vlada ČSSR je sprejela načrt za demokratizacijo družbenega življenja. — Ameriška letala so odvrгла 20 milijonov letakov, ki pozivajo ljudstvo, naj prisili vlado k pogajanjem.

25. Poskus atentata na alžirskega predsednika Bumediena. — Robert Kennedy je v predvolilnem govoru napovedal, da »ne bo več novih Vietnamov, če bo izvoljen za predsednika.« — Predstavnik ZDA pri OZN Arthur Goldberg je odstopil.

26. Naser je izjavil, da se ZAR ne bo pogajala z Izraelom.

27. Minilo je 27 let od ustanovitve OF. — V Vientianu so navezali ameriško-severnovietnamske stike.

28. Na poti iz Teherana v Beograd se je predsednik Tito za en dan ustavil v Moskvi. — Papež Pavel VI. je pozval znanstvenike sveta, naj preprečijo proizvodnjo in uporabo atomskega orožja in bakterioloških vojnih sredstev.

29. V pariški bolnišnici »Pitié« so prvič v Franciji in prvič v Evropi presadili človeško srce. — V Moskvi jugoslovansko-sovjetski pogovori.

30. Vlada ČSSR je sprejela obširen načrt za reorganizacijo gospodarstva. — Predsednik Tito se je vrnil v Beograd.

1. ZDA so sprejele predlog Hanoia, naj se začno uvodni pogovori v Parizu. Vlado DR Vietnamu bo zastopal minister Xuan Thuy.

3. Češkoslovaška vladna in partijska delegacija v Moskvi.

4. Zaradi spopadov med študenti in policijo so zaprli pariško univerzo Sorbono. — Blizu mesta Dawson v Texasu je strmoglavilo letalo; 79 potnikov in 5 članov posadke je bilo mrtvih.

5. V Moskvi je bilo slavnostno zasedanje ob 150-letnici rojstva Karla Marxa. — Ofenziva sil FNO v Juž. Vietnamu.

6. V Pragi pogovori Dubček—Longo; Longo je podprl novo smer v ČSSR. — V Londonu sestanek nigerijske in bialfrske delegacije.

7. Del severnovietnamske delegacije je prispel v Pariz.

8. Živkov, Kadar, Ulbricht in Gomulka v Moskvi; pogovori so se nanašali na »krepitev« varšavskega pakta. — Hudi boji v Saigону.

9. V Pariz sta dopotovala severnovietnamski minister Xuan Thuy in ameriški poslanik Averell Harriman. — Poljski časopisi napadajo ČSSR. — V Franciji so opravili drugo presaditev srca.

10. V Burmi nad 1000 ljudi žrtev ciklona, ki je mesto Akjaba skoraj do tal uničil.

11. Na Trati pri Št. Vidu je strmoglavilo športno letalo »Libis 180«; pilot Mile Tovornik in mehanik Jože Metlika sta bila mrtva.

12. V Parizu prvi sestanek med vietnamsko in ameriško delegacijo. — Hud potres v Iranu. — Francoska vojaška delegacija v Beogradu.

13. Državni sekretar za zunanje zadeve Marko Nikezić v Pragi.

14. Francoski predsednik Charles de Gaulle v Bukarešti. — Poskus udara v Brazzavillu. — V pogovorih Nikezić—Hajek v Pragi je bila podarjena želja po tesnejšem sodelovanju.

15. Gomulka in Cyrankiewicz na Madžarskem. — Upor v Južnem Jemenu. — Sovjetsko-poljski manevri na jugu Poljske. — V bolnišnici v Houstonu je umrl dvanajsti človek, ki so mu presadili srce. — Neurje v Makedoniji je terjalo 7 smrtnih žrtev.

16. Silovit potres na Japonskem. — Harriman: v sedanjih pogovorih z vietnamsko delegacijo smo našli »malo skupnega, kar bi bilo mogoče dalje razvijati.« — Študentski nemiri v Parizu se nadaljujejo. — V bolnišnici v Edinburgu so nekemu bolniku presadili pljuča. — Tornado v ZDA je terjalo 74 človeških žrtev.

17. Aleksej Kosigin in obrambni minister Grečko v Pragi. — Upor v Južnem Jemenu je vlada zatrla. — V Franciji stavka sto tisoč delavcev. — Na Japonskem so našli 47 žrtev potresa.

18. Zaradi neredov v Franciji je de Gaulle skrajšal obisk v Romuniji. — Široka rehabilitacija po krivem obsojenih v ČSSR.

Vrnitev dobrega vojaka Svejka

19. V Franciji dva milijona stavkajočih. — Maroko zahteva španske kolonije, v katerih žive Maročani.

20. V Franciji stavka 5 do 6 milijonov delavcev; država je skoraj povsem odrezana od sveta zaradi stavk na železnicah, v avtobusnem in letalskem ter poštnem prometu. — Avstrijski predsednik Jonas v Moskvi.

21. Koroški deželni glavar Hans Sima na obisku v Sloveniji. — Francijo ogroža zastoj zaradi stavk.

22. Francoski parlament je izglasoval zaupnico vladi. — V Ljubljani je umrl Boris Kocijančič, dolgoletni predsednik Verske komisije. — V Karlovyh Varyh pogovori Dubček—Kosigin. — Britanski zunanji minister Stewart v Moskvi.

23. V Evropi so potrebni taki odnosi, ki bodo onemogočili spopade, je rekel predsednik Tito direktorju evropskega urada »New York Timesa« C. L. Sulzbergerju. — V Franciji znova spopadi med študenti in policijo.

24. Predsednik de Gaulle je rekel, da bo odstopil, če mu bo francoski narod izrekel nezaupanje, Pompidou pa je opozoril na nevarnost državljanske vojne.

25. Kosigin je odpoval iz Prage.

26. Pariz se umirja. — Srbski patriarh German v Moskvi. — Odstop sudanske vlade.

27. Romunska vladna in partijska delegacija na obisku v Jugoslaviji. — Nehrujevo nagrado za razumevanje med narodi so posmrtno podelili dr. M. L. Kingu.

28. V Beogradu pogovori med romunsko in jugoslovansko delegacijo. — V Atlantiku je izgnila atomska podmornica »Scorpion« z 99 člani posadke. — ZDA s pogovori z vietnamsko dele-

SARDINE SEVERNA ZVEZDA
DELAMARIS IZOLA

gacijo v Parizu niso zadovoljne, je izjavil Johnson. — V Edinburghu je umrl bolnik s presajenimi pljuči.

29. Romunski vladni in partijski voditelji v Sloveniji. — Bivši premier Mendès France je zahteval ustanovitev novečasne francoske vlade.

30. Predsednik de Gaulle je izjavil, da ne bo odstopil; razpustil je parlament, razpisal splošne volitve in odložil referendum. — Novotny, bivši prvi sekretar CK KPČ izključen iz CK. — Papež Pavel VI. ponuja Vatikan za mesto pogovorov med delegacijama Sev. Vietnama in ZDA. — V ČSSR so prišle čete varšavske zveze, kar je obrambni minister Dzur pojasnil, da gre za običajne manevre.

JUNIJ 1968

1. V ČSSR so ustanovili prvi odbor za samoupravljanje. — Študenti so zasedli rimsko univerzo. — 108 človeških žrtev poplav v Teheranu.

2. Hudi boji v Saigону.

3. Študentski nemiri v Beogradu. — Stavkovni val v Franciji se poga.

4. V Beogradu so bile prepovedane vse manifestacije, demonstracije in povorke. — Hud spopad ob Jordanu.

5. Atentat na Roberta Kennedyja; nanj je streljal z revolverjem atentator Širhan v hotelu Ambasador v Los Angelesu.

Atentat

6. Ves svet je ogorčen zaradi atentata na Roberta Kennedyja, ki je podlegel ranam. — V Beogradu pogovori med angleškim zunanjim ministrom Michaelom Stewartom in sekretarjem Markom Nikezićem.

7. Kardinal Eugene Tisserant v Ljubljani. — Amerika se poslavlja od Roberta Kennedyja, čigar truplo leži v katedrali sv. Patricka v New Yorku. — De Gaulle je v govoru Francozom dejal, da je imel namen 29. maja odstopiti, a se je naslednjega dne odločil ostati, da zavaruje republiko pred grozečo subverzijo. — Britanski zunanji minister pri predsedniku Titu. — V Mariboru so odkrili spomenik pisatelju Lovru Kuharju — Prežihovemu Vorancu.

8. Življenje v Franciji se normalizira. — Kardinal Eugene Tisserant v Beogradu.

9. Na ameriškem nacionalnem pokopališču v Arlingtonu so pokopali Roberta Kennedyja zraven

njegovega brata, ki je prav tako padel pod atentatorjevimi strelji.

10. Indijski predsednik dr. Zakir Husein v Jugoslaviji. — V Londonu so zaprli J. E. Raya, osumljenega atentata na Marlina Luthra Kinga. — Vlada delegacija ČSSR v Moskvo.

11. V Parizu spet hude demonstracije. — Pogovori med Huseinom in Titom. — Kardinal Eugene Tisserant v Splitu, kjer so mu izročili odlikovanje predsednika Tita. — Dr. Blaiberg, ki že več mesecev živi s presajenim srcem, je hudo zbolel.

12. Indijski predsednik Husein na Brionih. — Francoska vlada je razpustila vse ekstremistične organizacije. — Zahodnonemški zunanji minister Willy Brandt v Jugoslaviji. — Sovjetski satelit »Kozmos 224« se je po osmih dneh kroženja po vesolju mehko spustil na Zemljo.

13. Na Brionih pogovori Tito—Husein, v Beogradu Nikezić—Brandt.

14. Življenje v Parizu se umirja. — Predsednik Tito je sprejel zunanjega ministra ZR Nemčije W. Brandta. — V Neaplju je umrl Nobelov nagradjenec za književnost italijanski pesnik Salvatore Quasimodo.

15. V ČSSR so odpravili cenzuro.

16. Zahodnonemški zunanji minister Willy Brandt je odpotoval iz Dubrovnika v Bonn.

17. Policija je zopet zaprla Sorbono.

18. Jugoslovanski odposlanec v Vatikanu Vjekoslav Cvrle je priredil sprejem v zvezi s tem, ker je zagrebški nadškof kardinal Franjo Šeper prevzel dolžnosti prefekta Kongregacije za verski nauk katoliške Cerkve, ki je ena najvažnejših vatiških ustanov.

19. V ZDA se je začel »pohod revnih« na Washington.

20. Na Češkoslovaškem se še vedno zadržujejo čete varšavskega pakta, ki so sodelovale pri nedavnih manevrih. — Revizionizem je glavna in agresivna nevarnost, piše poljski tisk, pri čemer namiguje na razmere v ČSSR.

21. Kongres slovenske mladine v Velenju.

24. V Reykjaviku pogovori med zunanjimi ministri držav članic NATO. — Na stadionu »River Plata« v Buenos Airesu je v paniki po nogometni tekmi izgubilo življenje 71 ljudi.

25. Na Cipru so se po petih letih nesoglasij začeli pogovori med predstavniki grške in turške skupnosti.

26. Začetek VI. kongresa Zveze sindikatov Jugoslavije z govorom predsednika Tita, v katerem je poudaril, da se je treba odločno spoprijeti z napakami.

27. V Los Angelesu se je začela sodna obravnava proti morilcu Roberta Kennedyja Širhanu Širhanu.

29. De Gaulle poziva k spravi in delu vse Francoze. — U Tant v Bolgariji.

30. Predsednik Tito v Sloveniji; dopoldne je obiskal Ljubljano, popoldne Podvin, Drago in Ribno pri Bledu. — Konec manevrov čet varšavskega pakta v ČSSR. — V ZDA so preskusili največje letalo na svetu »C-5a Galaksija«.

1. Degaulistična unija za obrambo republike je pri volitvah dobila skoraj tri četrtine mandatov. — V Washingtonu, Londonu in Moskvi so slovesno podpisali jedrski sporazum. — Predsednik Tito v Zgornji Savinjski dolini. — Zunanji minister ČSSR Jiří Hajek v Romuniji.

2. Državni sekretar za zunanje zadeve Marko Nikezić v Ljubljani. — Nizozemski zunanji minister Luns v Djakarti. — Katoliška Cerkev je pripravljena vnovič pretresti razsodbo, ki jo je v 17. stoletju izrekla proti Galileiu.

4. Na Tjenlištu proslava 25-letnice bitke na Sutjeski; zbranim je govoril predsednik Tito.

5. ZAR želi, da bi se mirovne sile OZN zopet vrnile na egiptovsko ozemlje. — Predsednik Naser v Moskvi. — Zahodnonemški kancler Kiesinger ponuja Poljski pogajanja o mejah. — V Ljubljani potres 4. do 5. stopnje.

6. V Kostolcu je začela obratovati nova termoelektrarna. — U Tant v Parizu, kjer se je sešel s Thuyjem in Harrimanom. — CK Sovjetske zveze in poljske delavske partije ter Enotne soc. partije DR Nemčije s pismi pritiskajo na vodstvo ČSSR.

7. V Djakarti so podpisali sporazum o gospodarskem sodelovanju med Nizozemsko in Indonezijo. — Blizu otoka Murorua na Tihem oceanu je počila tretja francoska atomska bomba.

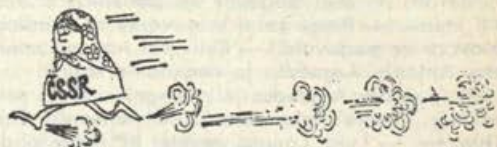
8. Manevri sil varšavskega pakta na Češko-slovaškem končani, tuje čete so pa še ostale. — Američani so izpraznili oporišče mornariških pešcev Khe Sanh. — Liberalnodemokratska stranka predsednika Sata je zmagala na volitvah poslancev japonskega parlamenta. — Predsednik indijske republike Zakir Husein v Moskvi. — Tunizijski predsednik Burgiba v Sofiji.

9. Manevri NATO v vzhodnem Sredozemlju. — KPC odgovarja na pisma SZ, NDR in LR Poljske, da bo šla svojo pot. — Naser je končal obisk v Sovjetski zvezi.

10. Predsednik ZAR Gamal Abdel Naser v Jugoslaviji. — Jugoslavija je podpisala v Moskvi sporazum o prenehanju širjenja atomskega orožja. — Georges Pompidou je odstopil z vlado; novo vlado sestavlja Maurice Couve de Murville.

11. Na Brionih pogovori Tito—Naser. — Moskovska »Preveda« primerja položaj v ČSSR z Madžarsko l. 1956, ko so po izbruhu protistalinskih neredov posredovale sovjetske čete. — Francoski filozof in pisatelj Jean Paul Sartre v Sloveniji. — Hudi nalivi v zahodni Evropi. — V Pragi je bil izvoljen češki narodni svet.

12. Podpredsednik ZDA Humphrey se zavzema za boljše odnose s Kitajsko. — Predsednik Naser je iz Pule odpotoval v Kairo. — Sovjetski tisk poroča, da mednarodna reakcija skuša izvoziti kontrarevolucijo v ČSSR. — Francija je dobila novo vlado pod predsedstvom Couve de Murvilla.

Matrjožka

13. Predsedstvo CK KPC je odklonilo vabilo partij SZ, DRN, Poljske, Bolgarije in Madžarske na skupen sestanek v Varšavi, ker meni, da bi morala KPC dajati le račun za svojo politiko ob že vnaprej sprejetih ocenah drugih. — Ameriški obrambni minister Clark Clifford v Južnem Vietnamu. — Sovjetske enote se umikajo iz ČSSR. — Romunija podpira prepoved v ČSSR. — 25 gledalcev ranjenih pri eksploziji bombe v kinu v Beogradu. — Napad na socialistični sistem v ČSSR bo naletel na trden odpor, je dejal predsednik SZ Kosigin v Stockholmu in dodal, da nikakršne sile ne morejo razbiti prijateljstva med ČSSR in ZSSR. — Nova francoska vlada se je zbrala k prvi seji.

14. V Varšavi sestanek sovjetske, poljske, bolgarske, vzhodnonemške in madžarske partije, ki hočejo vplivati na razvoj v ČSSR. — Iz Ljubljane je prvič odpeljal »sončni vlak« (kopalni vlak) proti Kopru. — V Pragi zaskrbljenost zaradi sestanka petih v Varšavi.

15. V Moskvi se mudita delegaciji KPF in KPI. — Udeleženci posveta v Varšavi so poslali skupno pismo vodstvu KPC. — Spremembe v ČSSR so povsem notranja zadeva, je izjavil Marko Nikezić v skupščini, ki je obsodila pritisk na ČSSR.

16. V Beogradu zaseda plenum CK ZKJ. — Maršal Jakubovski, poveljnik sil varšavskega sporazuma, zadržuje sovjetske enote na ozemlju ČSSR. — V monsumski povodnji, ki je pustošila v Indiji, je izgubilo življenje 80 ljudi.

ARGO

KREPKA GOVEJA JUHA Z MESOM

JE KOMPLETNA JUHA S TESTENINAMI, ZELENJAVO
IN KOŠČKI SUŠENEGA GOVEJEGA MESA

17. Državni udar v Bagdadu; odstavljeni predsednik Aref v Londonu. — Sovjetske enote se umikajo v matična oporišča zunaj mej češkoslovaškega ozemlja. — Leonejeva vlada je dobila zapuščnico v italijanskem senatu.

18. Praški listi objavljajo pismo petih in odgovor nanj. — Hasan el Bakr — novi iraški predsednik.

19. Waldeck Rochet, generalni sekretar KP Francije v Pragi. — 10 mrtvih zaradi trčenja avtobusa in kamiona na avtocesti iz Zagreba proti Beogradu. — Sovjetska KP vabi češkoslovaško KP na pogovore v Moskvo, Kijev ali Lvov. — Sovjetski obrambni minister Grečko je skrajšal uradni obisk v Alžiriji in hiti domov.

20. Zahodnonemški zunanji minister W. Brandt se je izrekel proti manevrom enot ZRN ob meji s ČSSR. — Predsednik Tito je dobil od papeža Pavla VI. pismeni odgovor na poslanico z dne 14. marca. — Praga še ni odgovorila na predlog Moskve za pogovore. — Bolivijski notranji minister Antonio Arguedas je nenadoma izginil.

21. Antonio Arguedas je pobegnil v Čile; priznal je, da je Kubancem izročil dnevnik Che Guevare. — Luigi Longo, sekretar KP Italije podpira Dubčka. — Ali je res treba čakati, da postanejo kontrarevolucionarne sile gospodar položaja v ČSSR, »zaskrbljeno« vprašuje moskovska »Pravda«.

22. Obsedno stanje v Boliviji. — V Cervii je umrl italijanski književnik Giovanni Guareschi, znan zlasti po romanu »Don Camillo in Peppone«. — Schröder, nemški obrambni minister pri amerškem zunanjem ministru Deanu Rusku.

23. V ZDA zahtevajo pojasnitev sovjetskih obtožb, da so zapletene v dogodke v ČSSR. — Naser je bil znova izvoljen za predsednika arabske socialistične unije. — V notii Pragi zahteva Moskva stacioniranje svojih čet na zahodnih mejah ČSSR. — Manevri ZSSR. — ČSSR izjavlja, da ima dovolj svojih sil za zavarovanje zahodnih mej.

24. Veleposlanik dr. A. Vratuša pri U Tantu. — Napet položaj v Boliviji. — Albanija je izgnala bolgarske diplomate. — V Pekingu napovedujejo nove reforme in čistke.

25. V Pragi se napetost stopnjuje zaradi čedalje ostrejših gonj in petih vzhodnih državah.

26. Američani bombardirajo zbirališča sil FNO. — Predsednik Naser je prispel v Tbilisi, kjer bo ostal tri tedne na zdravljenju. — Bolivijska vlada je odstopila.

27. Pražani na ulicah podpisujejo poslanico, ki izraža podporo vodstvu CK KPČ. Tisk DR Nemčije piše, da je v ČSSR že zmagala kontrarevolucija. — V Cannesu je umrla znana filmska igralka Lilian Harvey.

28. Letala ZDA so uničila 200 severnovietnamskih rečnih ladij. — Bolivijski predsednik Barrientos je sestavil vojaško vlado. — V Južnem Jemenu je izbruhnil upor. — Delegacija KPČ je odpotovala v Čierni na Tisi na pogovore s sovjetsko partijsko delegacijo. — V Londonu je umrl Gordon Forde, drugi Anglež s presajenim srcem.

29. V Čierni so se začeli češkoslovaško-sovjetski pogovori, v katerih ČSSR brani pravico do lastne poti v socializem. — Papež Pavel VI. je z encikliko »Humanae vitae« (O človeškem življenju)

pojasnil stališče Cerkve o uporabi kontracepcijskih sredstev.

30. Pogovori v Čierni se nadaljujejo. — Na meji ČSSR doslej največji manevri SZ, Poljske in DR Nemčije. — V Mehiki je prišlo do hudih spopadov med študenti in policijo. — V Zagrebu je umrl Josip Križaj, dolgoletni član zagrebške opere.

31. V Houstonu so izvedli operacijo presaditve jeter. — Izbruh vulkana Arenalá v Kostariki je terjal 65 mrtvih.

AVGUST 1968

1. Pogovori v Čierni so se končali. — Johnson grozi Hanoi u z novimi vojaškimi ukrepi. — Vulkan Arenal v Kostariki je terjal že 78 žrtev. — Poslanica predsednika Ludvika Svobode češkoslovaškemu ljudstvu govori največ o prijateljstvu med ČSSR in SZ.

2. Hudi nemiri v Kongu—Brazzaville. — Ustavljena gonja proti ČSSR. — V Bratislavo prihajajo partijske delegacije petih držav Varšavske zveze. — Močan potres v Manili je hudo porušil filipinsko prestolnico in terjal najmanj 200 žrtev. — Potres v mehiškem glavnem mestu Ciudad Mexico.

Veliki brat ali pogovor o bratski ljubezni

3. Prevrat v Brazzaville, kjer je vojska prevzela vsa oblast. — Na sestanku v Bratislavi je ČSSR ohranila suverenost in dobila zagotovila o nevmesavanju v njene notranje zadeve. — Osnovna misel skupnega sporočila o sestanku v Bratislavi: vsaka partija ima pravico, da sama odloča o svojem razvoju. — Zadnje sovjetske enote so zapustile češkoslovaško ozemlje. — Biafra je razglasila premirje zaradi pogajanj v Adis Abebi.

4. V Logarski dolini proslava 75-letnice ustanovitve Slovenskega planinskega društva. — V Adis Abebi začetek mirovnih pogajanj med delegacijama Biafre in Nigerije. — Topniški boj ob Suez.

5. Tisk petih udeleženk bratislavskega sestanka poudarja sklep o enotnosti partij. — Izjemno stanje v Baskiji, kjer je sedež gibanja Baskov za

osvoboditev izpod španske uprave. — Sergej Štemenko, novi načelnik štaba sil Varšavske zveze. — V Parizu zastoj v vietnamsko-ameriških pogovorih.

6. Izraelske čete so vdrle na jordansko ozemlje. — Massemba Debat je sestavil novo vlado v Kongu-Brazzaville. — Praški listi pišejo, da bo po bratislavskem sestanku ČSSR lahko mirno nadaljevala svojo pot. — FNO zbira svoje sile pred vrati Saigona. — Hude poplave v Bengaliji. — Ameriški vohunski satelit nad SZ in Kitajsko. — ZAR zahteva, naj Varnostni svet ostro nastopi proti Izraelu.

7. Aretacija Baskov, članov separatističnega gibanja. — Krvavi spopadi v južni Kitajski.

8. Predsednik Tito na Štajerskem. — Američani bombardirajo zbirališča čet FNO okrog Saigona. — Nixon je bil izbran za kandidata republikanske stranke pri volitvah novega predsednika ZDA. — Praški listi pozdravljajo jutrišnji Titov obisk v ČSSR!

9. Veličasten sprejem predsednika Tita v Pragi. — Nekateri moskovski časopisi pišejo, da udeleženci bratislavskega sestanka niso bili enakih misli. — V letalski nesreči na Bavarskem 48 mrtvih. — Število žrtev potresa v Manili se je povečalo na 318. — Manevri NATO v severozahodni Grčiji. — Poplave v Indiji so terjale nad sto mrtvih.

10. Prijateljski razgovori med delegacijama SFRJ in ČSSR v Pragi. — Razgovori med Biafro in Nigerijo v Adis Abebi so skoraj popolnoma zastali. — Hud potres v Indoneziji.

Zaskrbljeni zdravniki. — Tovaži, če vam pravim, da sem popolnoma zdrav!

11. Predsednik Tito se je vrnil iz Prage. — Etiopski cesar skuša posredovati med Nigerijci. — Varšavski manevri so končani. — Referendum v španski Gvineji.

12. V Karlovih Varijih češkoslovaško-vzhodnonemški pogovori. — Blizu Saigona je prišlo do najhujše letošnje bitke.

13. Poskus atentata na Papandopula, predsednika grške vlade. — Rasni nemiri v Kaliforniji. — Nigerija je zavrnila biafrski predlog za mir.

14. Na Dunaju zaseda svetovni kongres o vesolju. — Sovjetski tisk napada ČSSR.

15. Romunska državno-parlamentska delegacija z N. Ceausescu v Pragi. — V Jokohami so splovili največjo ladjo na svetu — tanker s 312.000 BRT, dolg 340 m, širok 52 m in visok 23 m; posadke ima le 43 članov. — V monsumskih poplavah v vzhodnem Pakistanu je izgubilo življenje 168 oseb. — Moskovska Izvestija pišejo, da Bonn namerava bliskovito napasti DR Nemčijo, spraviti na kolena ČSSR in zadati udarec drugim socialističnim državam.

16. V Pragi so podpisali novo pogodbo o prijateljstvu in medsebojni pomoči med Romunijo in ČSSR. — Ceausescu je podprl proces obnove v ČSSR. — Bonska vlada zavrača obtožbe moskovskih »Izvestij« o »bliskovitem« napadu na DR Nemčijo in ČSSR. — V ZDA so izstrelili novo raketo tipa »Poseidon«, za katero mislijo, da pomeni revolucijo ameriške atomske moči. — V Berlinu sta se sestala obrambna ministra SZ Grečko in DR Nemčije Hoffmann.

17. Predsednik Naser se je z zdravljenja v SZ vrnil v Kairo. — Predsednik italijanske vlade Leone v Dubrovniku. — Maršal Grečko na manevrih na Poljskem. — Varnostni svet je obsodil nedavni izraelski napad na Jordanijo.

18. Predsednik ZIS Mika Špiljak je odpotoval v Oslo. — Potniško letalo ZAR je s 40 potniki pri Cipru strmoglavilo v morje. — »Pravda« obtožuje Prago, da dovoljuje »krepitev diverzantske dejavnosti protisocialističnih sil, naperjenih proti osnovam socialistične ureditve v ČSSR.«

19. Norveški kralj Olaf je sprejel Mika Špiljaka. — Novi spopadi ob Jordanu. — Eksplozija min v Jeruzalemu. — Veliko neurje na Koprskem.

20. Manevri NATO v Grčiji. — V Biafro je pripela misija Jugoslovskega rdečega križa. — Kitajci napadajo Gomulko. — V hudem potresu v Indoneziji je izgubilo življenje 200 ljudi. — Nigerija je dovolila oskrbovanje sestradane Biafre po zračni poti. — Predsednik italijanske vlade Leone v Postojni.

21. Sovjetske, vzhodnonemške, poljske, madžarske in bolgarske čete so zasedle Češkoslovaško.

21. Jugoslavija z ogorčenjem obsoja zasedbo ČSSR.

22. Papež Pavel VI. je pred odhodom na evharistični kongres v Bogoti obsodil zasedbo ČSSR. — Vodilne češkoslovaške partijske in državne funkcionarje so sovjetski vojaki odpeljali v Moskvo. — U Tant je obsodil okupacijo ČSSR kot udarec redu in morali, ki sta temelj ustanovni listini ZN. — Vlada ČSSR, ki se je zbrala k izredni seji, zahteva umik okupacijskih sil in poziva prebival-

INSTANT COFFEE
DELAMARIS IZOLA

stvo k miru. — Varnostni svet ZN obsoja okupacijo. — V Beogradu protestni zbor, na katerem je govoril M. Todorović.

23. V Pragi izredni partijski kongres v senci tankov in bajonetov. — Sovjeti ne morejo dobiti pristaveh za sestavo kvizlinške vlade v ČSSR. — Čehi in Slovaki klubujejo okupatorjem. — V Kremlju pogajanja med predsednikom ČSSR L. Svobodo in sovjetskimi voditelji. — Sovjetski veto na resolucijo VS, ki obsoja agresijo. — Italijanski komunisti zahtevajo takojšen umik okupacijskih čet. — CK ZKJ razpravlja o napadu na ČSSR. — V Pragi enourna protestna stavka; na ulicah so bili samo vojaki okupacijskih sil. — Zahodnonemški zunanji minister W. Brandt se boji vdora v Romunijo.

24. Svobodni praški radio je oddajal poslanico predsednika Svobode iz Moskve: pogajanja se nadaljujejo, prisotni: Dubček, Černik, Smrkovsky. — Četrni dan okupacije; odpor ljudstva se nadaljuje. — Ruski časopisi napadajo Jugoslavijo in Romunijo. V Vršču sestanek Tito—Ceausescu. — Papež Pavel VI. se je vrnil iz Kolumbije v Rim.

25. Voditelji poljske, vzhodnonemške, bolgarske in madžarske partije v Moskvi. — V ČSSR je pol milijona tujih vojakov. — Po vsem svetu protesti proti vdoru tujih čet v ČSSR. — Okupacija ČSSR je povzročila daljnosežne premike v svetovni politiki in strategiji. — V Biafri umre vsak dan 6.000 ljudi zaradi lakote.

25. Po vsej ČSSR so v protest proti okupaciji četiri ure odmevale sirene in zvonili zvonovi.

26. V Pragi vse bolj narašča občutek negotovosti zaradi moskovskih pogajanj. — Moskovska televizija napada Jugoslavijo zaradi njene podpore ČSSR in obsodbe agresije. — Napetost v ČSSR narašča zaradi človeških žrtev in gmotne škode. — NATO razpravlja o ČSSR. — Resolucijo CK ZKJ je jugoslovanska javnost sprejela kot pomemben dokument za SFRJ in za mednarodno delavsko gibanje.

27. Konec pogajanj med Prago in Moskvo. Češkoslovaško ljudstvo je z razočaranjem sprejelo moskovski sporazum, ki določa, da se bodo tuje čete le postopoma umikale, nekatere enote varšavskih sil pa bodo stalno ostale na zahodni meji. — Sovjetski diktat ČSSR je sprožil nov val nezaupanja v svetu do ZSSR. — Sovjetski časopisi še dalje napadajo Jugoslavijo.

29. Položaj v ČSSR je še vedno napet in nerazčiščen. — Slovaška partija ne priznava XIV. kongresa KPČ. — Predsednik Ljudske skupščine ČSSR je izjavil: Samo neverjetni trdnosti našega naroda se lahko zahvalimo, da nismo bili v Moskvi prisiljeni sprejeti trajne okupacije z vsiljeno vlado. — V Gvatemali so ubili ameriškega veleposlanika.

31. Strahovit potres v Iranu; 12.000 človeških žrtev.

SEPTEMBER 1968

1. V ZDA so pod vodstvom slovitega kirurga De Bakeya presadili srce, pljuča in ledvice neke ubite mlade ženske trem različnim bolnikom. — V Pragi izjavljajo, da januarski program obstaja

še naprej osnova dela KPČ. — Nigerijska čete so vdrele v Abo.

2. Odstop predsednika Ljudske fronte ČSSR Krieglja. — Vojska zaprla predsednika Konga (Brazzaville) Massembo Debatu. — Plenum CK KPČ ugotavlja, da je vojaška intervencija razbila vse iluzije partijskega in vladnega vodstva. — Papež Pavel VI. je sprejel ciprskega predsednika nadškofa Makariosa.

3. V ČSSR se nadaljuje normalizacija življenja po okupatorskih željah. — Potres v Turčiji. — Zahodnonemški kancler Kiesinger zahteva okrepitev sil NATO. — V Alžiru konferenca zunanjih ministrov članic OAE.

4. V Ljubljani seja sveta za narodno obrambo. — V Bratislavi plenum CK KP Slovaške. — Massemba Debat je odstopil. — Velika Britanija zahteva krepitev sil NATO.

5. Daddah, predsednik islamske republike Mavretanije, v Jugoslaviji. — Zunanji in obrambni ministri držav članic NATO so na sestanku sprejeli sklep o nujnosti krepitve vojaške moči NATO. — Predsednik Johnson se še vedno zavzema za sestanek s Kosiginom. — Snežni zameti na prelazu St. Gotthard.

6. Neodvisna kraljevina Swazi, zadnji britanski protektorat, je postala neodvisna. — Sovjeti poskušajo ustvariti razcep med Čehi in Slovaki. — V Houstonu štirideseta presaditev srca.

7. V Parizu pogovori Brandt—Debré. — V Prago se je vrnil zunanji minister ČSSR Jiří Hajek.

8. Francija je opravila letos že drugo poskusno eksplozijo vodikove bombe nad otokom Muroroa. — Boji na pragu Saigona. — Izraelci obstrjujejo Suez.

9. Predsednik de Gaulle obsoja dogodke na Češkoslovaškem.

10. Predsednik vlade ČSSR Oldřich Černik v Moskvi. — Predsednik Tito poziva k tesnejšemu sodelovanju neuvrčenih in drugih miroljubnih dežel. — Britanski zunanji minister Stewart v Bukarešti. — Francosko letalo, ki je letelo s Korzike v Nico, je strmoglavilo v morje; 95 mrtvih.

11. Predsednik Johnson je ponovno obsodil okupacijo ČSSR in opozoril Sovjetsko zvezo. — Napetost ob Sueškem prekopu.

Ukročeni zmaj

12. Predsednik Tito je odprl zagrebški velesjem. — V Alžiru začetek »afriškega vrha«. — Albanija je izstopila iz Varšavske zveze.

13. ČSSR bo nadaljevala januarsko pot razvoja, je izjavil predsednik vlade Černik.

14. Kuznjecov v Pragi.

14. V Novi Gorici veličastna proslava 25. obletnice vseljenske vstaje v Slovenskem Primorju. — Volitve na Švedskem. — Topniški dvoboj ob Jordanu. — Sovjetski tisk vztraja, da je v ČSSR treba zatrei kontrarevolucijo.

16. Na parlamentarnih volitvah na Švedskem so zmagali socialisti. — Šefi držav in vlad afriških držav so končali zasedanje v Alžiru. — U Tant v Parizu. — V Grčiji konec obsednega stanja. — CK ZK Makedonije razpravlja o velikobolgarskem nacionalizmu. — Ob Sueškem prekopu 26. mrtvih. — V Angliji hude poplave.

17. V Beograd je prispel indonezijski zunanji minister Adam Malik.

18. ZIS v Beogradu je sprejel novi zakon o narodni obrambi. — Češki narodni svet je sprejel načela federacije. — Sovjetska vesoljska ladja blizu meseca. — Dr. De Bakey je presadil tuje srce prvemu Jugoslovanu, 16 letnemu Dušanu Vlaču. — ZDA opozarjajo ZSSR: Če bi varšavski pakt interveniral v ZRN, bi NATO ustrezno ukrepal. — Manila je priključila malezijsko zvezno državo Sabah (Severni Borneo).

19. Glasilo CK KPSZ »Pravda« napada vlogo ZKJ v zvezi s Češkoslovaško. — Peking: Nihče naj si ne drzne dotakniti se Albanije. — Moskovska televizija je grobo napadla predsednika Tita.

20. Maršal Jakubovski v Sofiji. — Tito je sprejel indonezijskega zunanjega ministra Malika. — Nove sovjetske ladje v Sredozemlju. — Potres v Venezueli. — V sovjetskem tisku narašča kampanija proti SFRJ.

21. Sovjetska vesoljska postaja »Sonda-5«, ki so jo izstrelili 15. septembra, je pristala v zahodnem delu Indijskega oceana. To je bil prvi uspešni polet okrog Lune in nazaj na Zemljo.

22. V Kairu pogovori Naser—Husein. — Albanška vlada trdi, da se v Bolgariji zbirajo močne sovjetske vojaške sile.

23. Etiopski cesar Haile Selasie na obisku v Jugoslaviji. — V Tifogradu se je utrgal viseči most; 5 ljudi mrtvih, 24 hudo ranjenih.

24. Moskva ostro svari Tel Aviv. — Na Japonskem je besnel velik tajfun.

25. Zaradi eksplozije v garderobi železniške postaje v Beogradu je bilo 13 ljudi ranjenih. — Gvatemalski zunanji minister Emilij Arenales Catalan je bil izvoljen za novega predsednika generalne skupščine OZN. — Slovesen sprejem albanske delegacije v Pekingu. — Na Brionih konec pogovorov Tito—Selasie.

26. Etiopski cesar Haile Selasie je po tridnevem obisku odpotoval iz Pule v Adis Abebo. — V Pragi zasedajo voditelji KPC. — U Tant poziva velesile, naj bi se pogovorile o skupnih vprašanjih. — Študentska »vojna« v Mehiki, v kateri posreduje vojaštvo.

27. General Lemnitzer, vrhovni poveljnik sil atlantskega pakta v Vidmu. — Predsednik de Gaulle v Bonnu. — 27. april bo poslej državni praznik SR Slovenije. — Prof. Marcelo Caetano novi predsednik portugalske vlade. — V skupščini SR Slovenije je govoril predsednik IS Stane Kavčič o revolucionarnem pomenu narodnega odpora.

28. Maršal Jakubovski v Bukarešti. — Švedski pralamentarci v Beogradu. — Ču En Laj trdi, da Sovjetska zveza zbira čete na meji s Kitajsko. — V Biafri umre vsak dan okoli 10.000 ljudi.

29. V Pazinu zaključek jubilejnih slovesnosti ob 25-letnici priključitve Istre, Reke, Zadra in drugih krajev k Jugoslaviji. — V Ljubljani proslava 25-letnice ustanovitve AFŽ.

30. Avstrijski predsednik Franz Jonas je prišel na uradni obisk v Jugoslavijo; predsednik Tito mu je priredil sprejem. — V Blackpoolu kongres britanskih laburistov.

Stara Vinšek

RANA POMLAD

*Rana pomlad
plove čez trate,
veter dehti,
zarje so zlate.*

*Kos žvrgoli
čivka sinica,
gruli golob
in golobica.*

*Drevje drhti,
veje razteza.
Listje še spi.
Gola je breza.*

*Njiva zadaha.
Vzdrami se loka.
Vedro šepeče
voda potoka.*

*Svetel je svod,
rahli oblaki.
Krajsa je pot,
lažji koraki.*

*Bujno brsti
mlado zelenje,
ko se rodi
novo življenje.*

ARGO

FIŽOLOVA JUHA
Z MESOM

JE KOMPLETNA DUMAČA JUHA, KI JO LAKO ZARADI POLNE VSEBINE UPORABITE TUDI KOT OBROK, POSEBNO AKO JI PO VAŠEM OKUSU ŠE DODASTE KOŠČEK SUŠENEGA MESA

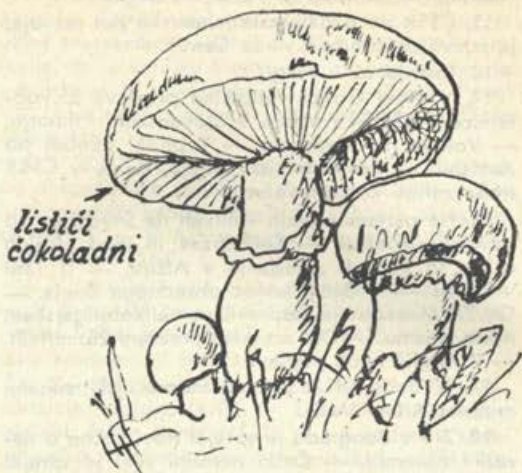
PAZITE! – MED GOBAMI SO TUDI STRUPENE!

V zadnjih letih je pri nas vedno več zastrupljenj z gobami, kar povzroča resno skrb. Od kod naenkrat toliko primerov, ki se večkrat končalo s smrtjo? Nekateri so mnenja, da je postalo gobarjenje kar nekakšna moda, pri tem pa seveda ljudje pozabijo, da je med gobami tudi nekaj takih, ki so prav nevarne! Še huje pa je to, da so za tiste, ki gob dobro ne poznajo, užitne gobe zelo podobne strupenim! Toda med »modnimi« gobarji je na srečo manj zastrupljenj, ker se izogibajo gob, ki jih dobro ne poznajo. Več je primerov zastrupljenj med kmečkimi ljudmi, »gobarji«, ki od časa do časa sežejo tudi po gobah, češ da bo v loncu malo spremembe. Tu pa se pokaže, da taki priložnostni gobarji gobe le slabo poznajo.

Cepprav imamo že nekaj domačih knjig o gobah, je videti, da jih nabiralci gob ne poznajo. Vsekakor bi se priložnostni gobarji lahko naučili iz teh knjig marsikaj, predvsem to, da so gobe lahko zelo nevarne.

Največ zastrupljenj z gobami, ki so se končala s smrtjo, gre na rovaš strupenih mušnic. Ne tistih, ki imajo rdeče klobučke z belimi pikami, saj te prav lahko ločimo od drugih, ampak tistih z zelenimi, rjavimi ali belimi klobučki. Gobe te vrste pa prav lahko zamenjamo z užitnimi kukmaki, ki so mušnicam bližnji sorodniki.

Pri starih, že razraslih gobah, so znaki, po katerih ločimo posamezne vrste, za poznavalce gob dovolj jasni. Manj jasni pa so pri mladih gobah; mlade gobe so pa seveda najboljše! Pri teh so te razlike še zabrisane in

Kukmak

tako je nesreča hitro tu. Zato naj velja pravilo: če gob res ne poznaš, se jih ne dotikaj!

Zanimivo je, da je največ zastrupljenj z gobami v poletnem času, ko je manj drugih, bolj znanih užitnih gob: jurčkov, lisičk, turkov, brezovk, sirovk in drugih. Res pa je tudi, da je poleti več primerov lažjih zastrupljenj z gobami, ki pa so posledica uživanja starih gob in pogretilih, postanih gobjih jedi, ki so se že začele kvariti. V gobah so beljakovine in gobe se rade hitro pokvarijo, če jih ne hranimo pravilno.

Gobje strupe prištevamo med zelo močne rastlinske strupe, ki so poleg vsega še zahrbtni, posebno strupi mušnic. Zastrupljenje se namreč ne pokaže takoj, ko smo strupene gobe pojedli, ampak šele čez dan ali dva, takrat ko smo največkrat že pozabili na to, da smo jedli gobe. Medtem pa se je strup že razlezel po telesu in začel svoje uničujoče delo. Zlo je prav v tem, da je zato pomoč dostikrat že prepozna. Posebno otroci in starejši ljudje, ki so bolj občutljivi, le stežka uidejo pogubnemu delovanju strupa. Zato je prav med otroki in starejšimi ljudmi največ smrtnih primerov. Nevarno se lahko zastrupimo tudi z gobami, ki so podobne sivkam. Zato moramo paziti tudi pri nabiranju teh. In kako se obvarujemo tega zla?

Gob, ki jih ne poznate, ne nabirajte! Vedeti je treba tudi to, da gobe dostikrat spremenijo barvo, obliko, pa tudi druge razpoznavne znake, če se jim spremenijo pogoji za rast. Vse to pa nas lahko zavede. Ne jejte tudi jedi iz starih gob ali pogretilih gobjih jedi!

Znamenja, ki se kažejo ob zastrupljenjih z gobami, niso vedno enaka. Navadno se pri zastrupitvah prične najprej slabost, nepri-

Strupena mušnica

jetno in slabo počutje, bolečine v mišicah in želodcu, glavobol. Sledi bruhanje ali pa zastrupljenca sili na bruhanje in driske. Tlesna temperatura se zniža, zastrupljenec poblede, zebe ga, poliva ga mrzel pot. Primeri se, da se vse to ne pojavi samo nekaj ur potem, ko smo pojedli gobe, ampak lahko tudi šele čez dan ali dva. Zato je prav, da v takih primerih pomislimo, če nismo morda medtem jedli kake gobje jedi.

In kako si pomagamo v takih primerih?

Zastrupljencu je treba takoj preskrbeti zdravniško pomoč. Če sumimo, da so vzrok težavam gobe, je treba bolnika čimprej prepeljati v bolnišnico: če bi klicali zdravnika na dom, bi samo izgubljali dragoceni čas. Takoj pokličimo rešilno postajo, da odpeljejo bolnika čimprej v bolnišnico.

Med čakanjem lahko poskušate, da bo zastrupljenec izbruhal čim več strupa. Če ga sili na bruhanje ali pa že bruha, mu pri tem pomagajte: dajte mu piti več kozarcev mlačne, ali še boljše, slane vode. Zastrupljenec naj izloči čim več strupa tudi skozi prebavila, zato pospešimo drisko z dajanjem grenke soli ali ricinovega olja. V bolnišnico vzamemo s seboj tudi vzorec jedi, ki jo je za-

strupljenec zaužil ali izbruhal, da bodo lahko preiskali vsebino in ugotovili strup, tako bo zdravljenje laže in uspešnejše.

Prav gotovo je hoja in iskanje gob po gozdu, v čistem zraku in miru nekaj koristnega. To nas okrepi, razvedri in popestri našo prehrano, saj so gobe okusna jed s posebnim okusom, pa tudi hranilno vrednostjo. Toda nekaj gob — za zastrupljenje zadostuje že majhen kos gobe — naj ne odtehta vrednosti življenja. Zato vedno dobro poglejmo, kaj smo nabrali in tisto, kar se nam zdi nezanesljivo, raje vrzimo proč! Lahkomiselnost se nam tu lahko bridko maščuje in vsako leto imamo več primerov za to. Pomislimo pa pri tem tudi na to, da spravljam v nevarnost tudi druge, ki zaupajo v naše zdravje!

mr. ph. Kromar Janez

Vladimir Truhlar

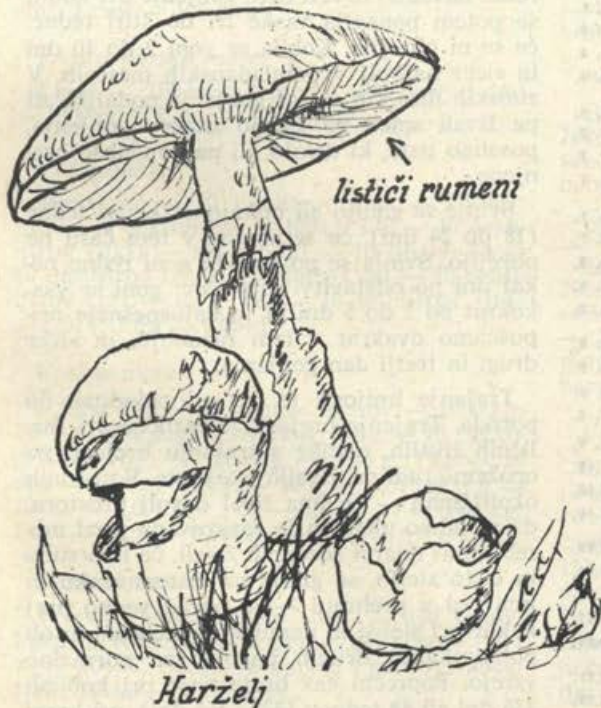
GOLOBJE V DEZJU

Pod nasičeno
kalno rdečino nadzidka
se golobje
trudno prepuščajo
težkemu
mokremu brezličju,
ki je seglo
v vse stvari.

Jasna,
v sebi zbrana moč poleta,
ki je včeraj
nosila jato
v čiste loke nad trgom,
danes,
skrita ob zidu,
vsa ponižana,
trepeta
v mrzlih
sunkih
vetra.

Bleščica pepelnozelenih
prog na perutih,
ki je včeraj
živo sijala v modrino,
danes spi

in bo spala,
dokler je ne predrami
— kot junak zakleto kraljično —
s svojim poljubom
Prvo Sonce.

Harželj

SARDINE PONOS JADRANA
DELAMARIS IZOLA

KOLEDAR BREJOSTI

Začetek brejosti valjenja	Konec brejostifloz. valjenja										
	kobila 366 dni	krava 280 dni	ovca ali koza 147 dni	svinje 128 dni	zajčke gost 30 dni	race purice 28 dni	kokoši 21 dni				
1. januar,	3.12.	8.10.	20. 5.	8. 5.	31. 1.	28. 1.	22. 1.				
8. januar,	10.12.	15.10.	4. 6.	15. 5.	7. 2.	4. 2.	29. 1.				
15. januar,	17.12.	22.10.	11. 6.	22. 5.	14. 2.	11. 2.	5. 2.				
22. januar,	24.12.	29.10.	18. 6.	29. 5.	21. 2.	18. 2.	12. 2.				
29. januar,	31.12.	5.11.	25. 6.	5. 6.	28. 2.	25. 2.	19. 2.				
5. febr.	7. 1.	12.11.	2. 7.	12. 6.	7. 3.	4. 3.	26. 2.				
12. febr.	14. 1.	19.11.	9. 7.	19. 6.	14. 3.	11. 3.	5. 3.				
19. febr.	21. 1.	26.11.	16. 7.	26. 6.	21. 3.	18. 3.	12. 3.				
26. febr.	28. 1.	3.12.	23. 7.	3. 7.	28. 3.	25. 3.	19. 3.				
5. marca	4. 2.	10.12.	30. 7.	10. 7.	4. 4.	1. 4.	26. 3.				
12. marca	11. 2.	17.12.	6. 8.	17. 7.	11. 4.	8. 4.	2. 4.				
19. marca	18. 2.	24.12.	13. 8.	24. 7.	18. 4.	15. 4.	9. 4.				
26. marca	25. 2.	31.12.	20. 8.	31. 7.	25. 4.	22. 4.	16. 4.				
2. aprila	4. 3.	7. 1.	27. 8.	7. 8.	2. 5.	29. 4.	23. 4.				
9. aprila	11. 3.	14. 1.	3. 9.	14. 8.	9. 5.	6. 5.	30. 4.				
16. aprila	18. 3.	21. 1.	10. 9.	21. 8.	16. 5.	13. 5.	7. 5.				
23. aprila	25. 3.	28. 1.	17. 9.	28. 8.	23. 5.	20. 5.	14. 5.				
30. aprila	2. 4.	4. 2.	24. 9.	4. 9.	30. 5.	27. 5.	21. 5.				
7. maja	9. 4.	11. 2.	1.10.	11. 9.	6. 6.	3. 6.	28. 5.				
14. maja	16. 4.	18. 2.	8.10.	18. 9.	13. 6.	10. 6.	4. 6.				
21. maja	23. 4.	25. 2.	15.10.	29. 9.	20. 6.	17. 6.	11. 6.				
28. maja	30. 4.	4. 3.	22.10.	2.10.	27. 6.	24. 6.	18. 6.				
4. junija	6. 5.	11. 3.	29.10.	9.10.	4. 7.	1. 7.	25. 6.				
11. junija	13. 5.	18. 3.	5.11.	16.10.	11. 7.	8. 7.	2. 7.				
18. junija	20. 5.	25. 3.	12.11.	23.10.	18. 7.	15. 7.	9. 7.				
25. junija	27. 5.	1. 4.	19.11.	30.10.	25. 7.	22. 7.	16. 7.				
2. julija	4. 6.	8. 4.	26.11.	6.11.	1. 8.	30. 7.	23. 7.				
9. julija	11. 6.	15. 4.	3.12.	13.11.	8. 8.	6. 8.	30. 7.				
16. julija	18. 6.	22. 4.	10.12.	20.11.	15. 8.	13. 8.	6. 8.				
23. julija	25. 6.	29. 4.	17. 12.	27.11.	22. 8.	20. 8.	13. 8.				
30. julija	2. 7.	6. 5.	24.12.	4.12.	29. 8.	27. 8.	20. 8.				
6. avg.	9. 7.	13. 5.	31.12.	11.12.	5. 9.	3. 9.	27. 8.				
13. avg.	16. 7.	20. 5.	7. 1.	18.12.	12. 9.	10. 9.	3. 9.				
20. avg.	23. 7.	27. 5.	14. 1.	25.12.	19. 9.	17. 9.	10. 9.				
27. avg.	30. 7.	3. 6.	21. 1.	1. 1.	26. 9.	24. 9.	17. 9.				
3. sept.	6. 8.	10. 6.	28. 1.	8. 1.	3.10.	1.10.	24. 9.				
10. sept.	13. 8.	17. 6.	4. 2.	15. 1.	10.10.	8.10.	1.10.				
17. sept.	20. 8.	24. 6.	11. 2.	22. 1.	17.10.	15.10.	8.10.				
24. sept.	27. 8.	1. 7.	18. 2.	29. 1.	24.10.	22.10.	15.10.				
1. oktob.	3. 9.	8. 7.	25. 2.	5. 2.	31.10.	29.10.	22.10.				
8. oktob.	10. 9.	15. 7.	4. 3.	12. 2.	7.11.	5.11.	29.10.				
15. oktob.	17. 9.	22. 7.	11. 3.	19. 2.	14.11.	12.11.	5.11.				
22. oktob.	24. 9.	29. 7.	18. 3.	26. 2.	21.11.	19.11.	12.11.				
29. oktob.	1.10.	5. 8.	25. 3.	5. 3.	28.11.	26.11.	19.11.				
5. nov.	8.10.	12. 8.	1. 4.	12. 3.	5.12.	3.12.	26.11.				
12. nov.	15.10.	19. 8.	8. 4.	19. 3.	12.12.	10.12.	3.12.				
19. nov.	22.10.	26. 8.	15. 4.	26. 3.	19.12.	17.12.	10.12.				
26. nov.	29.10.	2. 9.	22. 4.	2. 4.	26.12.	24.12.	17.12.				
3. dec.	5.11.	9. 9.	29. 4.	9. 4.	2. 1.	31.12.	24.12.				
10. dec.	12.11.	16. 9.	6. 5.	16. 4.	9. 1.	7. 1.	31.12.				
17. dec.	19.11.	23. 9.	13. 5.	23. 4.	16. 1.	14. 1.	7. 1.				
24. dec.	26.11.	30. 9.	20. 5.	30. 4.	23. 1.	21. 1.	14. 1.				
31. dec.	2.12.	7.10.	27. 5.	7. 5.	30. 1.	28. 1.	21. 1.				

Označeni dnevi ustrezajo normalnemu življenju. Primeri se seveda, da so posamezne domače živali breje tudi več dni, kot nam kaže tabela oziroma koledar. Pri divjih živalih je narava uredila gonjenje tako, da pridejo mladiči na svet v času, ki je za njihov obstoj najugodnejši, domače živali pa, ki živijo v dovolj ugodnih razmerah vse leto, se lahko razmnožujejo vse leto. Znamenja pojatve skozi celo leto kažeja krava in svinja, pa tudi kobila ima to lastnost, le da jo pripuščamo samo v določeni letni dobi. Govedo se goni vse leto; gonjenje traja 1 do 2 dni in se ponavlja vsake tri tedne. Pri govedu je najugodnejši čas pripusta od sredine do konca gonjenja, to je 12 do 18 ur po začetku, takrat je možnost oploditve največja. Ob pravilni vzreji in če je poprodna čišča potekla normalno, se bo krava začela goniti najpozneje drugi ali tretji mesec po porodu, včasih tudi že mesec dni po porodu; pri takih živalih ni nobenih zadržkov, da jih ne bi pripuščali že ob prvem gonjenju.

Kobila se začne goniti zelo zgodaj po porodu, navadno deveti dan; gonjenje pri kobili se potem ponavlja vsake tri do štiri tedne, če se ni obrejala. Kobila se goni 2 do 10 dni in sicer najbolj v pomladanskih mesecih. V zimskih mesecih se čas gonjenja podaljša ali pa živali sploh ne kažejo znakov gonjenja, posebno tiste, ki delajo ali pa so slabše hranjene.

Svinje se gonijo ali bukajo vsake tri tedne (18 do 24 dni), če se seveda v tem času ne obrejšijo. Svinja se po porodu goni redno nekaj dni po odstavitvi mladičev; goni se vsakokrat po 2 do 5 dni in jo najuspešneje pripuščamo dvakrat v tem razdobju, in sicer drugi in tretji dan gonjenja.

Trajanje brejosti je čas od oploditve do poroda. Trajanje brejosti je različno pri različnih živalih, razlike v trajanju brejosti pa opazamo tudi pri živalih iste vrste. V ugodnih okoliščinah — če ima žival dovolj prostora, da se lahko uleže in je zavarovana pred morebitnimi udarci sosednih živali, če ima suho in čisto steljo, se giblje na čistem zraku in ima red v prehrani — je porod vedno prej kakor pri slabši in nezadostni prehrani in ob pomanjkanju drugih pogojev za normalno vzrejo. Poprečni čas brejosti je pri kobilah 336 dni ali 48 tednov (320—355 dni), pri kravi 280 dni (270—300 ali celo 240 do 321 dni), pri ovci in kozi 150 dni (144—152 dni), pri svinji 114 dni ali 3 mesece, 3 tedne in 3 dni (110 do 118 dni), pri zajcih 28 do 33 dni, prav toliko dni traja tudi valenje pri gosih, pri purah 26—29 dni, pri racah 28—33 dni in pri kokoših 19 do 24 dni.

RAZNE MERE IN UTEŽI

Prvotno je imel vsak narod svoje mere in uteži, kar je hudo oviralo mednarodno trgovino in menjavo. Leta 1790 je Francoska akademija znanosti predlagala enoten merski sestav za vse države. Ta sestav je imel za osnovno mero meter, ki naj bi bil štiridesetmilijonski del zemeljskega obsega, merjen na ravniku. Imenuje se metrski sistem mer in uteži.

Mere za dolžino (mednarodne):

Miriameter — 10 kilometrov (km) — 10000 metrov (m) — 100000 decimetrov (dm) — 1,000000 centimetrov (cm) — 10,000000 milimetrov (mm); 1 km — 10 hektometrov (hm) — 1000 m; 1 hm — 10 dekametrov (dkm) — 100 m; 1 dkm — 10 metrov (m); 1 m — 10 decimetrov (dm); 1 dm — 10 centimetrov (cm) — 0,1 m; 1 cm — 10 milimetrov (mm) — 0,01 m; 1 mm — 1000 mikronov (μ) — 0,001 m; 1 mikron — 1000 milimikronov — 0,000001 m; 1 milimikron — 0,000000001 m.

Površinske mere:

1 km² — 100 hektarov (ha); 1 ha — 100 arov; 1 a — 100 m²; 1 m² — 100 dm²; 1 dm² — 100 cm²; 1 cm² — 100 mm².

Prostorninske mere:

1 km³ — 100 hm³; 1 m³ — 1000 dm³; 1 dm³ — 1000 cm³; 1 cm³ — 1000 mm³.

Votle mere:

Mirialiter — 10 kilolitrov (kl) — 10000 l; 1 kl — 10 hektolitrov — 1000 l; 1 hl — 10 dekalitrov (dkl) — 100 l; 1 dkl — 10 litrov; 1 l — 10 decilitrov (dcl) — 1 dm³; 1 dcl — 10 centilitrov (cl) — 0,1 l; 1 cl — 10 mililitrov (ml) — 0,01 l; 1 ml — 0,001 l.

Utežne mere:

1 tona (t) — 10 centov, stotov — 1000 kg; 1 q — 100 kilogramov (kg); 1 kg — 10 hektogramov (hg) — 100 dkg — 1000 g; 1 hg — 10 dkg — 100 g; 1 dkg — 10 g — 0,01 kg; 1 g — 10 dg — 0,001 kg; 1 dg — 10 cg — 0,0001 kg; 1 cg — 10 mg — 0,00001 kg; 1 mg — 0,000001 kg.

Stevne mere:

Velesto — 10 ducatov (dct) — 120 kosov; 1 gro ali velducat — 12 dct — 144 kosov; 1 dct — 12 kosov; 1 dct — 6 parov; 1 par — 2 kosa; 1 razstavka — 10 snopov.

Mere za papir:

1 bala — 10 rizem (sklad); 1 rizem — 10 knjig; 1 knjiga — 10 leg; 1 lega — 10 pol.

ANGLEŠKI SISTEM

Dolžinske mere:

yard (jard — y) — 3 feet — 0,914 m; foot (čevljev) — 12 inches (palec) — 0,3048 m; inch — 12 lines (črta) — 2,54 cm; lin — 2,1 mm.

Poleg teh mer pa še uporabljamo:

fathom (klafta) — 6 feet — 1,8288 m; ell (laket ali komolec) — 1,25 yarda — 1,143 m; pole, perch — 5,5 yarda — 5,029 m; statute mile — 1609 m; Sea mile (morska milja) — 1852 m; cable — 185,5 m; londonska milja — 1524 m.

Zemljiške mere:

acre — 4840 kvadratnih yardov (0,40467 ha); rood — 0,25 acre — 0,10117 ha; yard of land — 30 acres — 12,14 ha; hide of land — 100 acres — 40,467 ha; mile of land — 640 acres — 2,589 km².

Prostorninske mere:

cubic foot — 0,02832 m³; cubic yard — 764,55 l; ton — 40 cbft — 1,133 m³; register ton — 2,832 m³; standard (za les) — 4,673 m³; cubic fathom — 6116 m³; lond — 1,415 m³.

Votle mere:

Za žito in suho blago imerialquartes — 290,78 l — 8 bushel (36,35 l) — 8 galonov (4,54 l). — Za tekočino: galon — 2 potts; pot — 2,27 l — 2 quartes; quart — 1,135 l — 2 pints; pint — 0,5675 l — gills; gill — 0,142 l barrel — 1,636 hl.

Utežne mere:

long (dolga tona), at — 20 hundredweights (kvintalov, t. j. 1,016,048 kg) ali centweights, cwt — 1016 kg — 2240 funtov; 1 mala tona — 2,000 liber — 907,185 kg; 1 cwt (kvintal) — 112 liber — 50,802 kg; 1 lb (libra) — 7,000 granov — 453,592645 g; 1 cwt — 4 quarter — 50,8 kg; 1 quarter (qu) — 28 pounds; 1 unča (ounces) — 1/16 funta; 1 dram (dr) — 1/16 unče; 1 funt — 453,6 g; 1 unča (oz) — 16 drams (dr) — 28,35 gr; 1 dr — 1,772 g.

Domača goveja juha
DELAMARIS IZOLA

AMERISKI SISTEM

Utežne mere:

short tona (kratka tona, amt) — 907,2 kg;
20 centalov — 2000 funtov; cental — 100 funtov — 45,395 kg — 4 qrs; gr — 11,34 kg — 25 funtov; funt — 453,6 g — 16 oz; oz — 16 gr.
Za žito uporabljajo winchester bushel — 35,24 l; za tekočine pa winchester galon — 3,875 l.

NEKATERE MERE V MEDNARODNI TRGOVINI

Egipt: za površino fedan — 0,4459 ha, za žito ardeba — 183,33 l, za uteži egiptovska oka — 1,236 kg.

Nizozemska: za žito last — 30 hl in zak (vreča) — 83,44 l; posebne mere: last za pšenico — 2400 kg; last za rž — 2100 kg in last za ječmen — 2000 kg.

Turčija: za površino zemlje donum ali dunum — 0,0752 ha, za žito carigrajska kila — 36,11 l, za uteži turška oka — 1,232 kg.

Marseille (Francija) za žito šarža — 160 l.
Brazilija aroba (za kavo in bombaž) — 14,7 kg.

Indonezija pikul (za sladkor in kavo) — 61,76 kg.

Britanska Indija kandi (bala bombaža) — 226,8 kg.

STARE MERE

Dolžinske in ploskovne:

1 seženj (dunajski) ali klafta — 6 čevljev — 72 palcev — 864 črt — 1,9 m (natančneje 1,8965 m); 1 čevelj — 0,316 m — 12 palcev (col); 1 palec (cola) — 12 črt — 26,34 mm; 1 vatel (laket) — 77,75 mm; 1 pest (konjska mera) — 10,54 mm. Za površino zemlje: 1 oral (joh) — 0,5755 ha; oral ali joh se imenuje tudi katastrsko jutro — 1.600 kvadratnih sežnjev. Za prostornine: 1 kubični seženj — 6,820 m³; 1 kubični čevelj — 0,032 m³; za tekočine: 1 četrtinjak — 10 velikih veder — 564,50 l; 1 polovnjak — 5 velikih veder — 282,25 l 1 veliko vedro — 2 mali vedri — 40 bokalov — 40 ok — 56,6 l; 1 malo vedro — 20 bokalov — 1 mernik — 23 kg pšenice — 28,3 l; 1 mernik je 22–25 kg (žita); 1 bokal — 4 maseljce — 1,41 l; 1 maseljc za tekočino — 35 cl; 1 maseljc za žito — 96 cl; polič — 7 dcl; 1 frakelj — 0,125 l; 1 šilce — 0,03 l.

Stare utežne mere:

1 cent — 100 funtov — 3.200 lotov — 56,6 kg;
1 funt — 32 lotov — 56 dkg — 1 lot — 17,5 g;
1 oka — 1,28 kg.

Leopold Stanek

JESENSKA

Kmalu, prav kmalu
odpro vetrovi
vsa okna
gozdov na stečaj,
gledal bom
z enega podboja
vrat na drugega,
potem se bom zaril
z gozdnim semenom
in kačo plazilko
v tla plodnosti
za pričakanje
prihodnjih sončnih dni.

Ludvik Zorzut

ANHOVSKI CEMENTARJI

Udárniko hitimo v nove zarje,
je za gorámi vtilnil bojni grom.
Čez Anhovo in Déskle cementarje
že Ródež kliče v kamnolom.

Skoz prah in dim pod sonče naš polet:
gradimo ljudstvu lepši svet.

Zdrobimo lápor, skrušimo opeko,
da hrib zamaja se in preváli.
Zarijmo v zemljo se, ji v bok globoko.
Z zakladom žica zabrní.

Skoz prah in dim iz zemlje živi plód:
družinam ustvárijamo nov rod.

Iz naših sil obrat v podvigih snuje
in v naših rokah moka oživí,
v trdoti se usoda naša kuje,
v cementu poje naša krí.

Skoz prah in dim naprej le, udar na udar:
kaj nam napór, kaj nam vihár!

Hrumé drobilci, mlini ropotajo,
pečí gorijo, silosi strmé
kot silna pesem, ki skoz ljudsko vstajó
ovire in jezóve stré.

Skoz prah in dim v življenja jasni svit:
naš cilj — prostóst, naš duh — granit!

Tuna z zelenjavo Picnic
DELAMARIS IZOLA

Ste se že nazočili na časopis **Kmečki glas**

- ki poroča o vseh pomembnejših dogodkih doma in po svetu ter
 - splošnem gospodarskem razvoju, zlasti pa o kmetijstvu,
 - obravnava vsa pereča življenjska vprašanja ljudi s podeželja,
 - v posebnih prilogah svetuje kmetijskim pridelovalcem vseh strok s sodelovanjem uglednih kmetijskih in drugih strokovnjakov ter odgovarja brezplačno na posebna vprašanja naročnikov,
 - daje zdravstvene in pravne nasvete,
 - branje najdejo v Kmečkem glasu tudi bralci, ki si želijo leposlovnih prispevkov, povesti, zanimivosti in razvedrila.
- Letna naročnina 35 din.

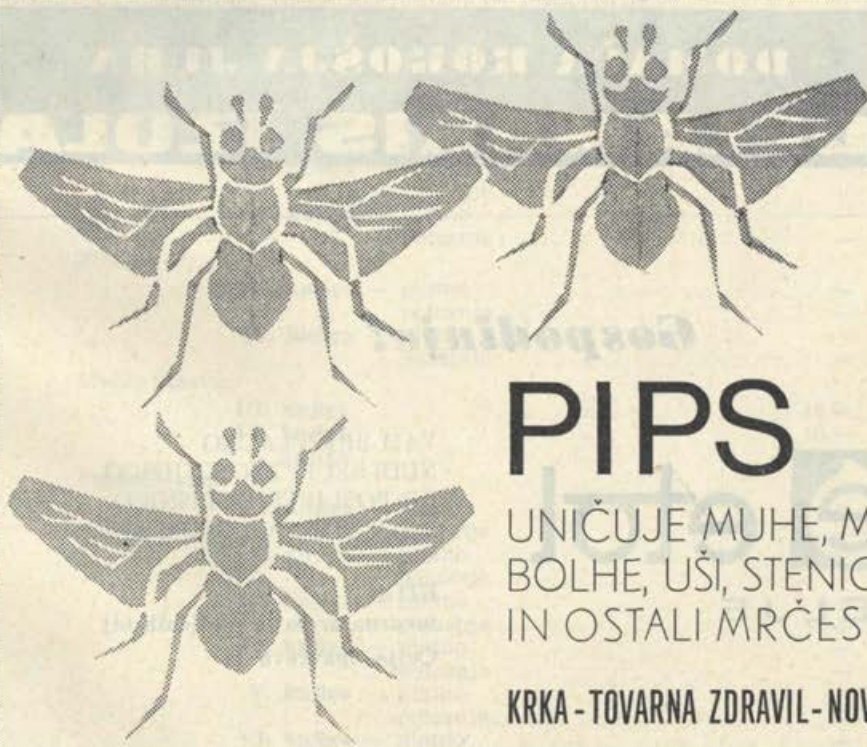
Casopisno podjetje »Kmečki glas« izdaja tudi revijo »SODOBNO KMETIJSTVO« — prvi obsežnejši slovenski strokovni obzornik, ki je namenjen širokemu krogu pridelovalcev in strokovnjakov iz kmetijskih in njim sorodnih strok.

- Strokovno revijo bodo s pridom uporabljali zlasti strokovnjaki v operativi in kmetje, ki se zavzemajo za tržno pridelovanje.
 - Na uspeh pri delu lahko računate le, če boste stalno izpopolnjevali znanje in preizkušali v praksi nova dognanja. Zato naročite strokovno revijo »Sodobno kmetijstvo«.
 - Poleg več kot osem sto strani strokovnega gradiva na leto boste udeleženi tudi pri bogatem nagradnem žrebanju. Upoštevajte tudi to in se priključite naročnikom revije »Sodobno kmetijstvo«.
- Letna naročnina 45 din.

Že petič po vrsti bo izšel KMETIJSKI PRIROČNIK v založbi časopisnega podjetja »Kmečki glas«. Doslej je bila obdelana že mnoga poglavja iz raznih kmetijskih strok. To pot je poudarek na gradbeništvu in blagovnem prometu.

- V Kmetijskem priročniku boste našli koristne napotke vsi tisti, ki ste se namenili izboljšati razmere domovanja ali urediti gospodarska poslopja oziroma se pripravljate na novogradnje.
- Kmetijski priročnik 1969 bo izšel novembra in stane 15 din.

Vsa naročila sprejema Časopisno podjetje »Kmečki glas«, Miklošičeva 4, Ljubljana.

PIPS

UNIČUJE MUHE, MOLJE
BOLHE, UŠI, STENICE
IN OSTALI MRČES

KRKA - TOVARNA ZDRAVIL - NOVO MESTO

ARGO

pionirska znamka
hitro
pripravljenih jedi

TOVARNA OLJA

SLOVENSKA BISTRICA

TELEFON 81-007 in 81-911

Proizvaja:

kvalitetno bučno olje »Special«, priznано rafinirano jedilno olje »Favorite«, tehnična olja vseh vrst, mastne kisline ter oljne tropine. — Odkupujemo oljnice vseh vrst po dnevni ceni. — V lastni prodajalni v Slovenski Bistrici vam nudimo naše proizvode po tovarniški ceni.

DOMAČA KOKOŠJA JUHA
DELAMARIS IZOLA

Gospodinje!

 etol
CELJE

VAM BREZPLACNO
NUDI RECEPTNO KNJIZICO,
ČE POSLJETE DOPISNICO
S TOČNIM NASLOVOM NA:

ETOL
tovarna arom in eteričnih olj
Celje, Ipavčeva 18

ZALOŽNIŠKO
PODJETJE
MOHORJEVA
DRUŽBA V CELJU

CENIK KNJIG (december 1968)

MOHORJEVA KNJIŽNICA:

	Cena N-din	
	broš.	vez.
Kesten Herman: Otroci Gernike	—	6.—
Perko Pavel: Novele in črtice	—	8.—
Green Graham: Moč in sijaj	—	14.60
Savnik Dušan: Črna celina	2.80	5.—
Meško Ksaver: Mladim sreem VI. zv.	2.80	—
Lipičnik France: Črtice	3.50	6.50

SLOVENSKE VEČERNICE:

Munih Joži: Ljudje iz Stržišča	2.—	4.40
Munih Joži: Sadovi zla	2.80	—
Kozar Lojze: Takšen prag	—	5.—
Matičič Ivan: Rezinka	—	7.50
Kozar Lojze: Pajkova mreža	5.—	8.—

IZBRANA DELA SLOVENSКИH PISATELJEV:

Detela Franc:	I. knjiga — platno	—	26.50
		polusnje	—
	II. knjiga — platno	—	26.50
		polusnje	—
	III. knjiga — platno	—	29.—
		polusnje	—
	IV. knjiga — platno	—	29.—
		polusnje	—
	V. knjiga — platno	—	36.—
		polusnje	—
Finžgar Fr. S.:	III. knjiga — platno	—	25.—
		polusnje	—
	IV. knjiga — platno	—	25.—
		polusnje	—
Meško Ksaver:	III. knjiga	10.—	—
	IV. knjiga	10.—	—
	V. knjiga	—	12.50
Pregelj Ivan:	I. knjiga — platno	—	24.—
		polusnje	—
	II. knjiga — platno	—	24.—
		polusnje	—
	III. knjiga — platno	—	24.—
		polusnje	—
	IV. knjiga — platno	—	25.—
		polusnje	—
	V. knjiga — platno	—	29.—
		polusnje	—
	VI. knjiga — platno	—	32.—
		polusnje	—

Cajnkár Stanko: Misli k svetopisemskim knjigam	—	19.—
Grivec Franc: Slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod	15.—	18.—
K. Vl.: Začarani vrt, pravljice	4.—	7.—
Janžekovič Janez: Smisel življenja	7.—	10.—
Klemenc Branko: Elektrika v hiši	—	5.—
Kneipp J. S.: Domači zdravnik	2.80	—
Kocbek Edvard: Slovensko poslanstvo	—	27.50
Kocjančič Anton: Stara Pokljuka	—	5.70
Kuhelj Anton: Tehnika v vsakdanjem življenju		
I. del	2.—	4.40
II. del	2.—	4.40
Kuret Niko: Praznično leto Slovencev I. del	—	30.—
II. del	—	30.—
Ogorevc Miha: Pot v vrtno veselje	2.80	—
Poljanec-Hrastelj: Knjiga o Slomšku	2.80	5.—
Jaklič-Šolar: Friderik Baraga	7.—	10.—
Trstenjak Anton: Hoja za človekom	6.—	9.—
Truhlar K. Vladimir: Pokoncilski katoliški etos	—	15.—
Vodnik Anton: Glas tišine (pesmi)	—	6.—
Žitnik Jože: Rak — bolezen naših dni	6.—	—
Kramolc-Tomc: Slovenska pesmarica I. del	—	6.—
Kramolc-Tomc: Slovenska pesmarica II. del	5.—	—
Sveto pismo SZ, III. del (Preroške knjige)	—	15.—
Koledar 1969	7.—	11.—

Na novo posredujemo — preko uvoznika — tudi nekatere knjige celovške Družbe sv. Mohorja:

Fran Erjavec: Koroški Slovenci, zvezki od 1-8, zvezek po	4.90	—
Kristo Srienc: Pastir Ciril	4.90	—
Dolores Vieser: Hema Krška I. del	4.90	—
II. del	4.90	—
dr. F. Mihelčič: Naše zdravilne rastline (z barvn. slikami)	9.80	—
— : Kozamurnik (v 150 slikah)	4.90	—

Tudi za gornje knjige velja 10 % popust poverjenikom MD za vsa naročila nad enim izvodom posameznega naslova. Celovške knjige naročajte pri: DZS, inozemska knjiga, Ljubljana, Titova 25, ali pri nas.

Vse knjige naročajte pri poverjenikih ali na naslov:

ZALOŽNIŠKO PODJETJE MOHORJEVA DRUŽBA V CELJU

Poštni predal 36 — Zidanškova ulica 7 — Žiro račun 507-1-457

PODRUŽNICA V LJUBLJANI — Gornji trg 14

Knjige, po Vaši želji, pošiljamo tudi v inozemstvo Vašim znancem in sorodnikom. Zato sporočite založbi Vaše želje in prihranili si boste čas ter pota.

Cuprablau in Cuprablau Z

sta odlični zaščitni sredstvi:

- v vinogradu proti peronospori
(v konc. 0,5 % oz. 0,3 %)
- na hmelju proti peronospori pred in med cvetenjem
(v konc. 0,5 % oz. 0,3 %)
- na hmelju proti peronospori po cvetenju
(v konc. 0,4—0,5 % oz. 0,25 %)
- proti listni pegavosti pese
(6 kg/ha oz. 5 kg/ha)
- proti fitoftori na krompirju — ce
(4—6 kg/ha oz. 3—4 kg/ha)

Prodajne cene:

- cuprablau á 1 kg = 9,70 din/kg
- cuprablau á 25 kg = 9,50 din/kg
- cuprablau Z á 1 kg = 12,70 din/kg
- cuprablau Z á 25 kg = 12,50 din/kg

Vsakdo ve, da je treba modro galico raztapljati pred škropljenjem do enega dne ter zaradi nevtralizacije odvečne kisline dodajati še apneno mleko, kar vzame kmetovalcu precej časa. Tako pripravljena bordojska čorba pa ima še ozko časovno omejenost uporabnosti.

Priprava cuprablau-ovega škropiva, ki po času obstojnosti nima časovne omejitve pa je nasprotno silno enostavna: določena količina sredstva (z ozirom na potrebno koncentracijo) se enostavno strese v škropilnico z vodo, se dobro premeša in škropivo je pripravljeno.

Cuprablau lepo modro obarva poškopljene dele rastlin ter je kontrola škropljenja zelo enostavna.

Škropivo ima zelo dobro lepljivost, kar potrjuje praksa. Fungicidnost mu je neoporečna. Izkušnje številnih kmetijskih proizvajalcev širom Jugoslavije govore v prid tem ugotovitvam.

Cuprablau je najcenejše bakreno zaščitno sredstvo, saj stane pri Cuprablau Z za vinograd 100 l škropiva le 3,75 din, medtem, ko je ta strošek pri modri galici, 100 l škropiva

vsaj 6,00 din, pri bakrenem apnu 25 % 100 l škropiva 5,75 din, pri bakrenem apnu 50 % 100 l škropiva pa 5,00 din.

Cenjeno in mnogo uporabljano Tomaževo žlindro pa vam želimo nadomestiti s:

— superfosfatom v prahu

prodajna cena po odbitku regresa za 1 tono

	sezona	nesezona
16 %	196,24	159,94
17 %	200,64	164,34
18 %	205,04	168,74

— superfosfat granulirani suhi

17 %	224,84	188,45
18 %	229,24	192,04
10 %	233,64	197,34

Proizvajamo in nudimo še mešana gnojila in to:

prodajna cena po odbitku regresa za 1 tono

	sezona	nesezona
— mešano gnojilo granulirano PK-o : 14 : 12	337,20	307,20
— mešano gnojilo granulirano PK-o : 14 : 9	317,70	287,70

Vsem grosistom nudimo rabat 6 %, tako, da vam ostane naša prodajna cena neizpremenjena.

CINKARNA

metalurško-kemična industrija
CELJE
telefon 30-81